

Европейски съюз

Изпълнителна агенция
„Главна инспекция по труда“

Министерство на труда и социалната политика
Агенция по заетостта
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013
Инвестира във вашето бъдеще!

ПРОЕКТ BG051PO001-2.3.01
„ПРЕВЕНЦИЯ ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА“

ПРОФИЛ

по безопасност и здраве при работа в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

(код 01 без 01.7 по КИД-2008)

РАБОТА, СИТУАЦИИ, ЖИВОТ

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейски социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ и при никакви обстоятелства не може да се приеме, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Договарящия орган.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България

*Издава се от Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“
София, 2013г.*

Изпълнител: Обединение за разработване на профили по БЗР, включващо Медико ЕООД и Фокус Системс ООД.

Съдържание

Съдържание	3
ПРЕДГОВОР	8
УВОД	9
1. Икономическо състояние на страната	9
1.1. Брутна добавена стойност (БДС)	9
1.2. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)	10
1.3 Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица	12
1.4. Производителност на труда	15
2. Демографско състояние	16
3. Професионално ниво и квалификация на работната сила	19
I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР	21
1.1. Стратегически документи	21
1.1.1. Стратегически документи в областта на БЗР на национално ниво и отнасящи за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”	21
1.2. Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение	22
1.2.1. Закони и кодекси	22
1.2.2. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1.	23
1.3. Нормативни актове в областта на БЗР, приложими за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”	23
1.3.1. Нормативните актове в областта на БЗР, приложими за икономическата дейност/бранш, издадени на основание КТ и ЗЗБУТ	23
1.4. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР	24
1.4.1. Закони с общо приложение	24
1.4.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.4.1.	25
1.4.3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР – на ниво икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”	25

1.4.4. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за националната стандартизация	41
1.5. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти.....	59
II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА	66
2.1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР	66
2.1.1. Министерският съвет	66
2.1.2. Министърът на труда и социалната политика	66
2.1.3. Министърът на здравеопазването	67
2.1.4. Министърът на земеделието и храните:	68
2.1.5. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)	69
2.1.6. Национален осигурителен институт (НОИ)	69
2.2. Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР.....	71
2.2.1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“:	71
2.2.2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор	72
2.2.3. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ на Министерството на вътрешните работи.....	72
2.2.4. Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните	72
2.2.5. Министерство на околната среда и водите	73
2.2.6. Министерство на здравеопазването	73
2.2.7. Национална агенция за приходите	74
2.2.8. Национален осигурителен институт	74
2.3. Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище.....	74
2.3.1. Организации на работодателите	74
2.3.2. Организации на работниците и служителите	77
2.4. Капацитет на организациите за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство:	78
2.4.1. Членове на организации на работодателите, признати за представителни на национално равнище	78
2.4.2. Членове на организации на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище	84
2.5. Други организации с функции в областта на БЗР	90
2.5.1. Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол.....	90

2.5.2. Служби по трудова медицина	111
III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР	113
IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО	114
4.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално и отраслово ниво	114
4.1.1. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално ниво.....	114
4.1.2. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово ниво	116
4.2. Действащи колективни трудови договори (КТД) за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”	118
4.2.1. Браншов колективен договор за работещите в „Напоителни системи" ЕАД	118
V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ.....	124
5.1. Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР.....	124
5.1.1. Закони.....	124
5.1.2. Правилници и наредби	124
5.2. Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР.....	124
VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ	128
6.1. Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.	128
6.1.1. Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:	128
6.1.2. Размер на осигурителната вноска.....	128
6.2. Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест	135
6.3. Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”	135
6.4. Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”	137
VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД.....	141
7.1. Трудова заетост	141
7.1.1. Видове трудови отношения.....	141
7.1.2. Трудов стаж.....	142

7.1.3. Полагане на допълнителен труд.....	143
7.2. Работно време	144
7.3.Отпуски и почивки.....	148
7.4.Рискове за здравето и безопасността на работещите	150
7.4.1. Физически рискове.....	151
7.4.2. Ергономични фактори на работната среда	154
7.4.3. Работното място и стрес на работното място	155
7.5. Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС.....	160
7.6. Медицинско обслужване, включително предварителни и периодични медицински прегледи.....	165
7.7. Използване на информационните технологии в работата	167
7.8. Работа с външни за предприятието лица	168
7.9. Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения	169
7.10.Информирание и консултиране	174
7.11. Дискриминация и насилие	177
7.12. Работа и здраве	178
7.13. Удовлетвореност от условията на труд	179
7.14. Работа и извън трудов живот	181
VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ.....	183
8.1. Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”	183
8.1.1.Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО	183
8.1.2. Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.....	185
8.1.3. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.	186
8.1.4. Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.	187
8.1.5. Коефициент на честота:	189
8.1.6. Коефициент на тежест:.....	190
8.2. Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки” (ССТЗ) на НОИ.....	191
8.2.1. Класификация „Големина на предприятието (осигурител)”	192

8.2.2. Класификация „Статус в заетостта”	196
8.2.3. Класификация „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията”	200
8.2.4. Класификация „Правоспособност”	207
8.2.5. Класификация „Възраст”	209
8.2.6. Класификация „Пол”	211
8.2.7. Класификация „Време на злополуката”	213
8.2.8. Класификация „Място на злополуката”	221
8.2.9. Класификация „Работно място”	230
8.2.10. Класификация „Вид работа”	232
8.2.11. Класификация „Специфично физическо действие”	237
8.2.12. Класификация „Отклонение”	242
8.2.13. Класификация „Начин на увреждане”	250
8.2.14. Класификация „Вид на увреждането”	256
8.2.15. Класификация „Материален фактор”	263
8.2.16. Класификация „Вид злополука (по КСО)”	298
8.2.17. Класификация „Последици от трудовата злополука”	298
IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР	304
9.1. Системи за управление на БЗР	304
9.2. Кодекси за добра практика, Ръководства, Помагала, Технически правила и други материали, прилагани в изпълнение на регулация или на доброволна основа	304
9.3. Програми/проекти и дейности за насърчаване на БЗР	306
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	312
Приложение № 1 - Центрове за професионално обучение (ЦПО), ...	324

ПРЕДГОВОР

Разработен с подкрепата на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, на работодателски и синдикални организации, както и на други организации, ангажирани с различните аспекти на безопасността и здравето при работа в бранша, този Профил по БЗР има амбициозната задача да е консенсус относно тенденциите и актуалното състояние на условията на труд в сектора.

Целта на Профила е да осигури информация за всички елементи, които могат да окажат ефект върху управлението на безопасността и здравето при работа, както и практическа информация за съществуващи дейности в областта на БЗР за бранша.

Чрез информацията и експертните анализи, които съдържа, документът може да послужи за основа за идентифициране на пропуски в съществуващата законодателна, институционална, административна и техническа инфраструктура за управлението на БЗР за икономическата дейност. Той предлага и средства за подобряване на координацията и социалното сътрудничество между всички заинтересовани страни в областта на БЗР.

Убедени сме, че информацията, която е събрана и анализирана в този секторен Профил по безопасност и здраве при работа, е от ключово значение за бъдещото ефективно планиране на политиките за управление на здравословните и безопасни условия на труд в сектора, както на национално така и на организационно ниво.

От екипа на Обединение за разработване на Профили по БЗР

1. Икономическо състояние на страната

1.1. Брутна добавена стойност (БДС)

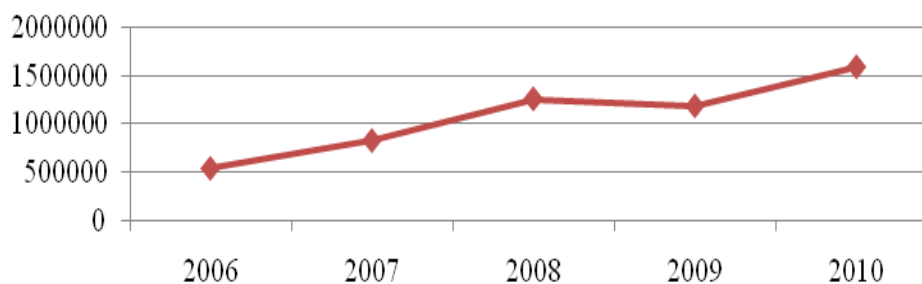
Брутната добавена стойност представлява балансираща статия в сметка „Производство” и характеризира резултата от производствения процес („брутна продукция“), и изразходваните в този процес стоки и услуги („междинно потребление“).

Брутната добавена стойност („базисни цени“) е равна на брутната продукция („базисни цени“) минус междинното потребление („цени на купувач“).

Брутната добавена стойност за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в периода 2006-2010г. има следните стойности¹:

Таблица 1.1. БДС за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

Код	2006	2007	2008	2009	2010
Код по НКИД-2003 – 01 без 01.5	534711	826136	х	х	х
Код по КИД-2008 – 01 без 01.7	х	х	1261021	1187547	1595227

НСИ отчита, че в периода 2006 г. - 2010 г. брутната добавена стойност в страната нараства устойчиво и от 43 424 млн. лв. нараства на 60 716 млн. лв. Относително устойчиво с нараства и брутната добавена стойност за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Изключение прави 2009 г. когато е регистриран спад с 6,2%. Въпреки това дялът на БДС за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в рамките на общата БДС за страната нараства сериозно - от 1,23% за 2006 до 2,72% за 2010 г. (при дял 1,63% за 2007, 2,18% за 2008 и 2,02% за въпросната 2009г.). В абсолютна стойност БДС за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” нараства от 534 711 хил. лв. за 2006г. до 1 595 227 хил. лв. за 2010 г.

¹ Източник: Националният статистически институт (НСИ)

Така на практика за 5-годишния период на изследването БДС за дейността е нараснало 3 пъти.

1.2. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)

Инвестициите са чувствителен икономически индикатор, който е в пряка зависимост от икономически условия.

Таблица 1.2. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., по години общо за страната²

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Валута	Хил.щ.долари	Хиляди евро			
Общо за страната	12401663,2	15167125,4	19185002,9	20441581,2	22114446,3

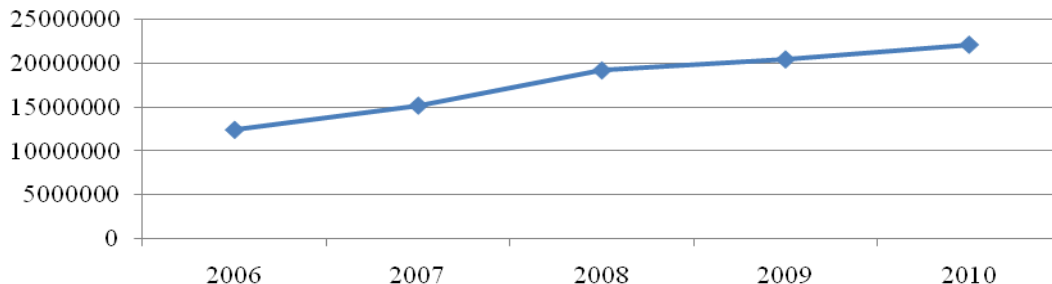

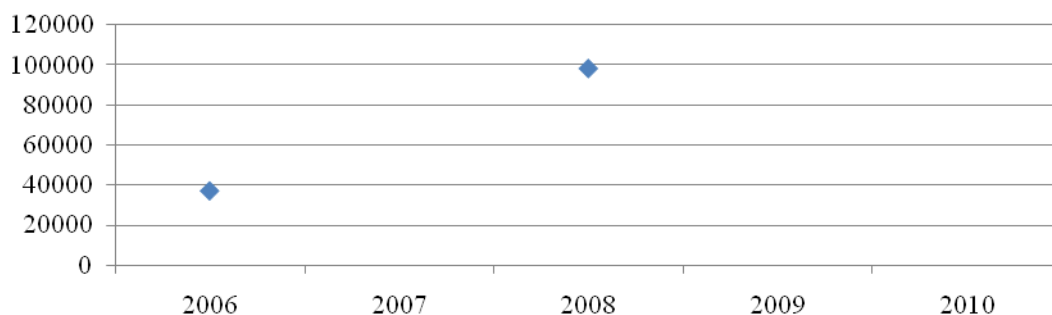
Таблица 1.3. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., по години³ за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Валута	Хил.щ.долари	Хиляди евро			
Код по НКВД-2003 – 01 без 01.5	36789,0	..	x	x	x
Код по КИД-2008 – 01 без 01.7	x	x	98285,9	..	..

'..' Конфиденциални данни

² Източник: НСИ

³ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

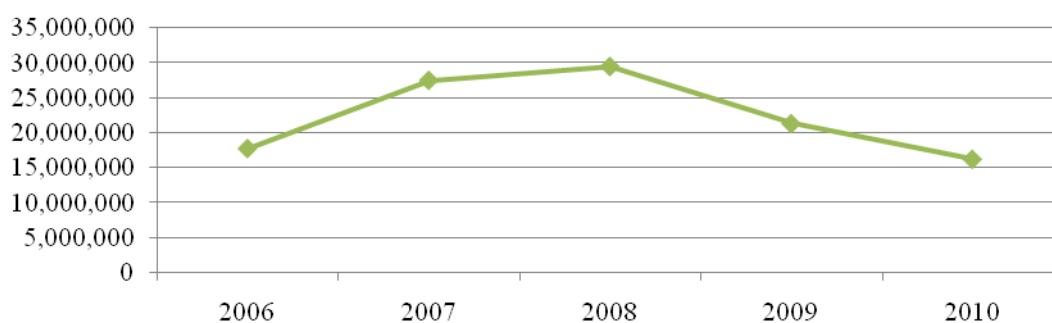

Преките чуждестранни инвестиции в страната регистрират устойчиво развитие през целия период. Структурата на чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности, съгласно Класификацията на икономическите дейности (КИД) 2008 г. показва, че от общите чуждестранни преки инвестиции за 2010 г. с най-голям дял са - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” – 37,1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 19,1%; „Операции с недвижими имоти” – 16,7%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” – 13,5%. Делът на преки чуждестранни инвестиции в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” е малък – 0,51% (или 98 285,9 хил. евро за 2008 г.). Трябва да се отбележи, че данни от НСИ са предоставени само за 2006 и 2008 година. В този период делът на инвестициите за дейността е нараснал от 0,30%.⁴

По данни на НСИ, извършените **разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА)** разпределени по години са:

Таблица 1.4. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 година общо за страната⁵

(Хил. лв.)					
Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	17 742 863	27 446 562	29 424 189	21 274 280	16 218 269

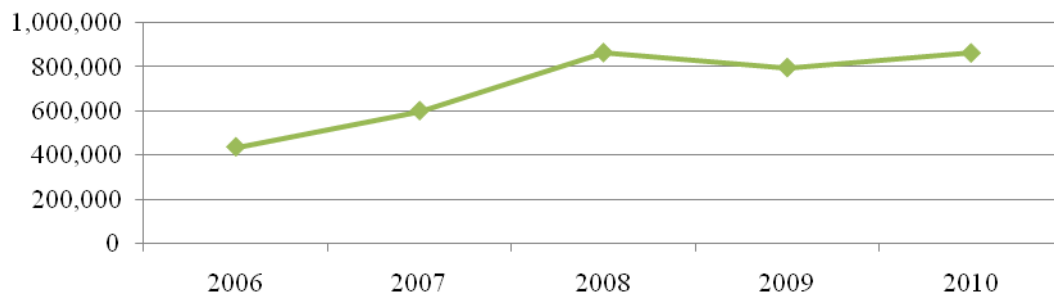
⁴ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

⁵ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

Таблица 1.5. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 година за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”⁶

(Хил. лв.)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Код по НКИД-2003 – 01 без 01.5	436 071	600 616	х	х	Х
Код по КИД-2008 – 01 без 01.7	х	х	864147	795967	862373

Структурата на **разходите за придобиване на дълготрайни материални активи** по икономически дейности показва, че за 2010 г. най-много средства за ДМА са отделени в рамките на „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” – 30,1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 22,1%; „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност” – 12,7%; „Операции с недвижими имоти” – 9,6%.⁷

Спадът на инвестициите в ДМА на национално ниво започва през 2009 г. – 21 274 280 хил. лв. спрямо 29 424 189 за 2008г.⁸ За 2010 г. намаляването стига до 16 218 269 хил. лв. За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” ръстът на разходите за ДМА спада само за 2009 г. – 795 967 хил. лв., за да се регистрира ново увеличение – 862 373 хил. лв. през 2010 г. Така делът на средствата, отделени за дълготрайни материални активи за икономическа дейност „Растения и животновъдство” в рамките на общите за страната средства нараства повече от два пъти - от 2,45% за 2006 г. до 5,31% за 2010 г. (при 2,19% за 2007, 2,93% за 2008 и 3,74% за 2009 г.).

1.3 Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица

По данни на НСИ за периода от 2006 г. – 2010 г. разпределението на предприятията според броя на заетите лица е:

⁶ Източник: НСИ

⁷ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

⁸ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

Таблица 1.6. Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица - по години – общо за страната (брой)⁹

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 – 249	250+
2006	258112	229356	23097	4864	795
2007	283444	252535	24794	5281	834
2008	323003	289981	26752	5439	831
2009	368229	335929	26463	5071	766
2010	366929	337147	24368	4662	752

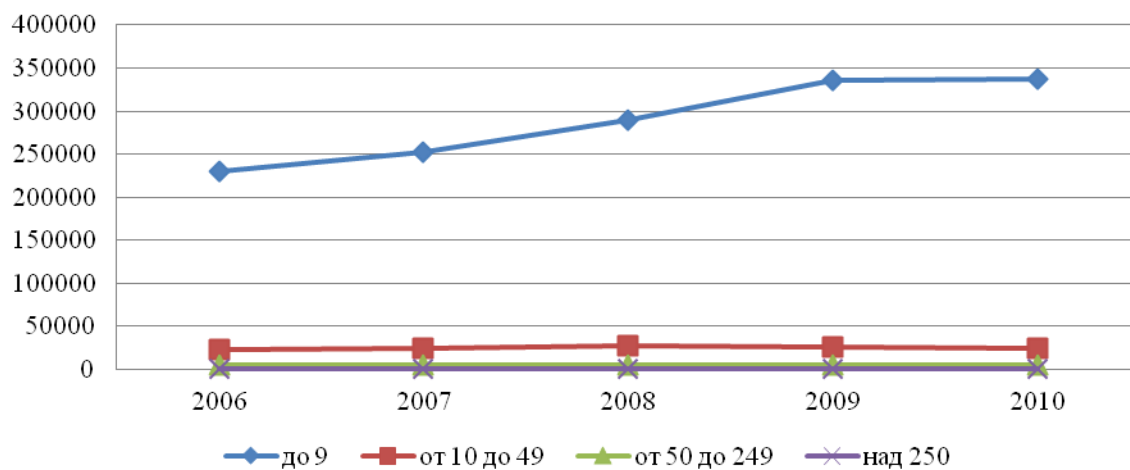
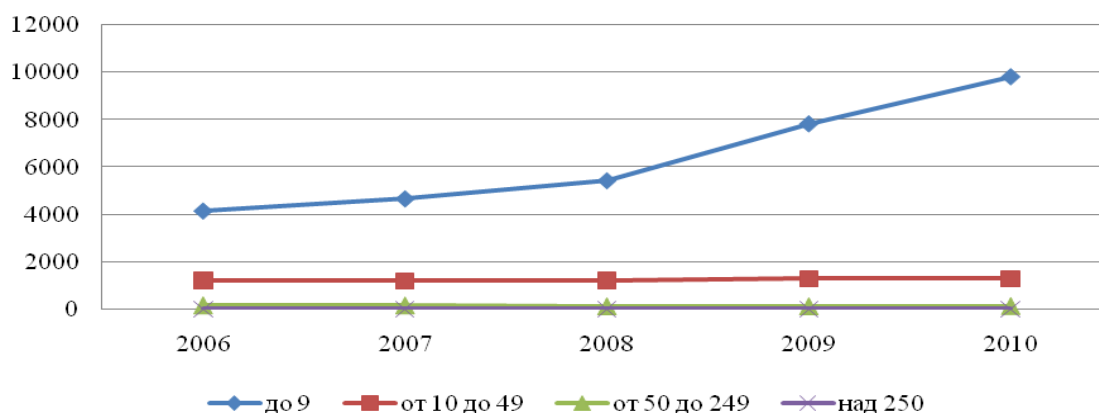

Таблица 1.7. Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица - по години – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”¹⁰ (брой)

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 - 249	250+
2006	5572	4171	1226	167	8
2007	6059	4682	1207	164	6
2008	6804	5446	1225	125	8
2009	9267	7848	1285	127	7
2010	11271	9833	1292	138	8

⁹ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

¹⁰ Източник: НСИ

Според националната статистика в България за регистрирани 366 929 нефинансови предприятия за 2010 г. От 2006 г. броят им е нараснал с 42% - от 258 112. Този ръст се дължи най-вече на повишаването на броя на предприятията с до 9 заети – от 229 356 до 337 147 (или 47%). Същевременно намалява броя на предприятията с над 50 заети, вкл. тези с над 250 заети. Относителният дял на отделните групи предприятия от общия брой предприятия за периода 2006 – 2010 г. е¹¹:

Предприятия с до 9 заети в тях лица:

Общо за страната – 88,9% (2006 г.), 89,1% (2007 г.), 89,8% (2008 г.), 91,2% (2009 г.) и 91,9% (2010 г.);

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” - 75,0% (2006 г.), 77,3% (2007 г.), 80,0% (2008 г.), 85,0% (2009 г.) и 87,2% (2010 г.)

Предприятия с от 10 до 49 заети в тях лица:

Общо за страната – 8,9% (2006 г.), 8,7% (2007 г.), 8,3% (2008 г.), 7,2% (2009 г.) и 6,6% (2010 г.);

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” - 22,0% (2006 г.), 20,0% (2007 г.), 18,0% (2008 г.), 14,0% (2009 г.) и 11,4% (2010 г.)

Предприятия с от 50 до 249 заети в тях лица:

Общо за страната – 1,9% (2006 г.), 1,9% (2007 г.), 1,7% (2008 г.), 1,4% (2009 г.) и 1,3% (2010 г.);

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” - 3,0% (2006 г.), 3,0% (2007 г.), 2,0% (2008 г.), 1,4% (2009 г.) и 1,2% (2010 г.)

Предприятия с над 250 заети в тях лица:

¹¹ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

Общо за страната – 0,3% (2006 г.), 0,3% (2007 г.), 0,3% (2008 г.), 0,2% (2009 г.) и 0,2% (2010 г.).

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” - 0,1% (2006 г.), 0,1% (2007 г.), 0,1% (2008 г.), 0,1% (2009 г.) и 0,1% (2010 г.)

На фона на общата картина за страната прави впечатление по-ниския дял на предприятията в „Растениевъдство и животновъдство” с от 10 до 49 заети, но техният брой значително нараства в рамките на петте изследвани години. За сметка на това дялът на предприятия с от 10 до 49 заети е почти два пъти по-голям от средния за страната (съответно 11,4% спрямо 6,6%). Разликата е значително по-голяма през 2006 – съответно 22% спрямо 8,9%. Големите предприятия с над 250 заети имат два пъти по-малък дял от общите данни за икономиката – около 0,1 % за периода.

Предприятията с от 10 до 49 работници в дейност „Растениевъдство и животновъдство” съставляват 5,3% от предприятия в тази категория в страната. За сравнение общия брой на предприятията по икономическата дейност, независимо от броя на заетите, заемат едва 3,07% за 2010 г. Близки са данните и за предприятията с до 9 заети – 2,92%, докато найголемите са около 1% от предприятията в тази категория.

В рамките на икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” се забелязва значително увеличаване на броя на предприятията в периода 2006-2010г – 2 пъти (спрямо 42% за икономиката като цяло). **Ръстът се дължи изцяло на микропредприятията с до 9 заети** (2,53 пъти), предприятията с от 50 до 249 заети са намалели с 21% (от 167 до 138), а останалите две групи запазват стойностите си.

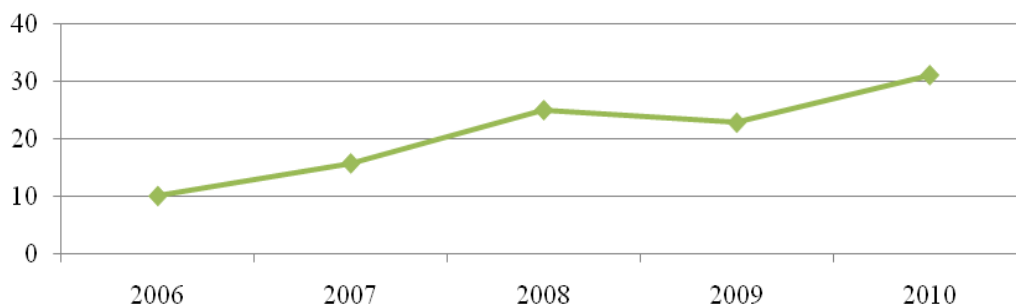
1.4. Производителност на труда

Представлява отношение между добавена стойност за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” и броя на наетите лица в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”.

Таблица 1.8. Производителност на труда за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”¹²

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Производителност на труда	10,01	15,7	25,00	22,8	31,1

¹² Източник: НСИ

Производителността на труда като отношение между добавена стойност за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” и броя на наетите лица в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” устойчиво нараства спрямо предходната година, като изпреварва значително националното ниво за целия период (10,1 спрямо 3,1 за 2006, 31,1 спрямо 19,5 за 2010 г.)

2. Демографско състояние

Икономически активно население (от 15 до 64 навършени години) – общ брой за страната и общ брой заети лица.

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. В резултат от социалните и икономически промени в условията на живот се наблюдават съществени изменения в демографското поведение на населението, които доведоха до отрицателен естествен прираст. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната.

По данни на НСИ, към 31.12.2010 г. постоянното население на България е 7 504 868 души, като за в сравнение с 2006 г. (7 679 290 души) то е намаляло с 174 422 души. Намалението в броя на населението се дължи от една страна на отрицателния естествен прираст, а от друга страна на външната миграция.

Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69,3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3,4 %.

Наблюдението на работната сила¹³ е важен източник на информация за състоянието и тенденциите на пазара на труда, като основната цел е да осигури данни за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години и за най-важните характеристики на заетите¹⁴ и безработните лица и лицата извън работната сила в Република България.

¹³ Източник НСИ: **Работна сила** са лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица.

¹⁴ Източник НСИ: **Заети лица** са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини.

Таблица 1.9. Работна сила на 15 – 64 навършени години – общо за страната (хиляди)¹⁵

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	3376,3	3447,9	3504,7	3441,5	3356,3
По пол					
Мъже	1781,7	1820,3	1858,8	1828,0	1774,5
Жени	1594,6	1627,6	1645,9	1613,5	1581,9

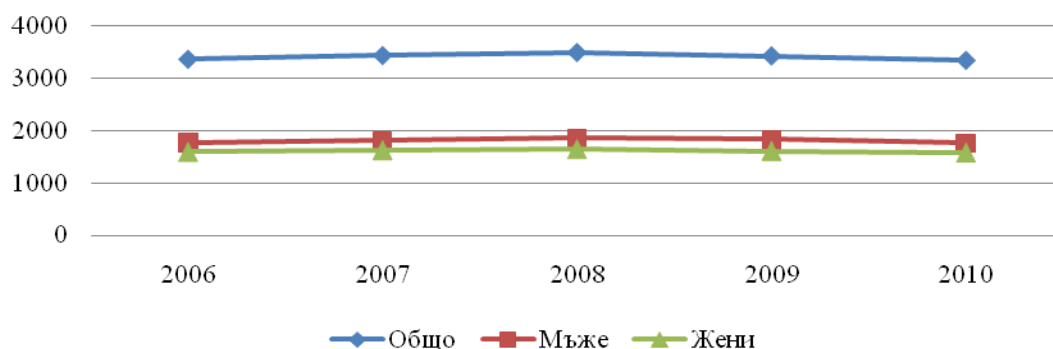
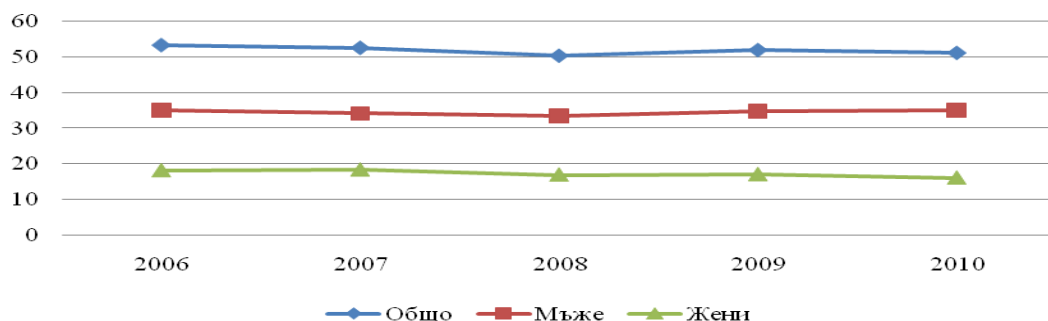

Таблица 1.10. Работна сила на 15 – 64 навършени години – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (хиляди)¹⁶

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	53,377	52,648	50,446	52,011	51,231
По пол					
Мъже	35,156	34,208	33,437	34,895	35,098
Жени	18,221	18,440	17,009	17,116	16,133

¹⁵ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

¹⁶ Източник: НСИ

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната. Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69,3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3,4 % или с 181 571 души. От тях 3 356,3 хил. съставляват икономически активното население във възрастовата група. Намалява общия брой както на мъжете, така и на жените на пазара на труда.¹⁷

На този фон **работната сила** в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” също е намалял от 53 377 до 51 231 (или с около 2500 души). Отрицателната тенденция важи най-вече за заетите жени (спад с 12,9% за периода).

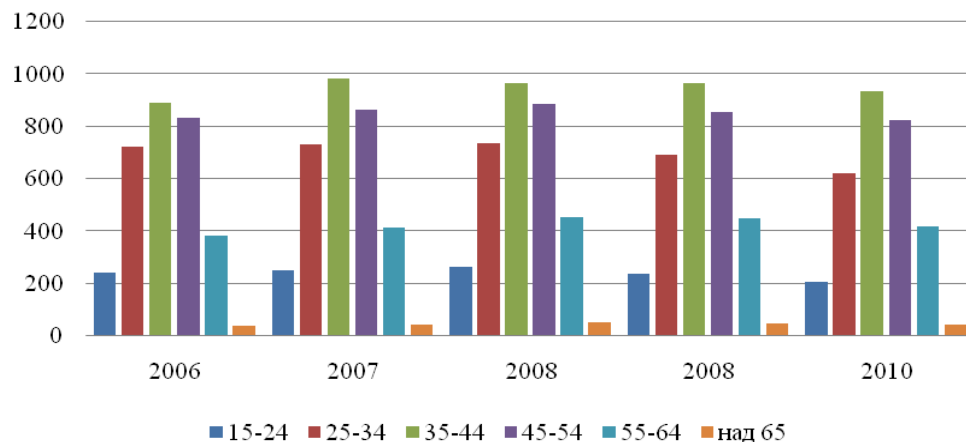
Разпределение на заетите лица по пол и по възрастови групи: 15 - 24 год.; 25 - 34 год.; 35 - 44 год.; 45 - 54 год.; 55 - 64 год.; 65 и повече.

Таблица 1.11. Заети лица на 15 и повече навършени години общо за страната (хиляди)¹⁸

Пол	2006	2007	2008	2009	2010
Възраст					
Общо	3110,0	3252,6	3360,7	3253,6	3052,8
По пол					
Мъже	1652,8	1731,5	1792,9	1732,3	1608,3
Жени	1457,2	1521,1	1567,8	1521,3	1444,5
По възраст					
15-24	240,5	249,8	262,6	240,0	207,4
25-34	724,9	730,7	737,3	691,0	620,2
35-44	889,9	948,5	965,9	965,2	936,7
45-54	833,0	865,9	887,4	856,6	824,9
55-64	383,5	413,8	453,1	452,0	421,2
65 и повече	38,2	43,9	54,5	48,8	42,4

¹⁷ Източник: Профил по БЗР на национално ниво.

¹⁸ Източник: НСИ.

Заети лица на 15 и повече навършени години (хиляди) за 2006 и 2010 г. - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” - данни по този показател не са предоставени от НСИ.

В рамките на предприятията от икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” работят 1,53% от **заетите** в страната през 2010 г. като има слабо намаляване на този дял спрямо 2006 г. (1,58%).

От общо 51 231 заети по икономическата дейност за 2010 г. 16 133 за жени. Това са **31,5% заети жени** по икономическата дейност, което е по-ниско от националното ниво - общо за страната жените представляват 47,3% от заетите. Така на фона на общия дял заети по „Растениевъдство и животновъдство” делът на жените от общия им брой за страната е около 1%. Във **възрастовата структура** на заетите по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” и за **степената на придобито образование** и квалификация Националният статистически институт не предоставя информация. Все пак може да се заключи, че делът на заетите с висше образование е по-нисък от средния за страната.

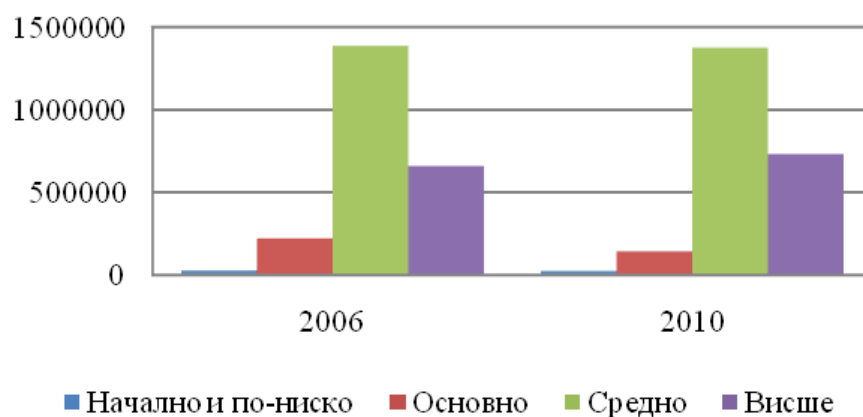
3. Професионално ниво и квалификация на работната сила

Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование или липсата на такова, както и от притежаването на професионална квалификация.

По данни на НСИ „Наблюдение на структурата на заплатите” за 2006 и 2010 г. разпределението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по степените на образование е:

Таблица 1.12. Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. – общо за страната (брой)

Образование	2006 година	2010 година
Общо	2293805	2272509
Начално и по-ниско	25604	24193
Основно	222758	141214
Средно	1385922	1374412
Висше	659520	732690

Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. (брой) – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Данни по този показател не са предоставени от НСИ.

I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР¹⁹

1.1. Стратегически документи

1.1.1. Стратегически документи в областта на БЗР на национално ниво и отнасящи за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г.

Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г. е приета на 26 юни 2008 г. с Решение на Министерският съвет. Тя е документ, чрез който са определени, визията, стратегическата цел и приоритетите в областта на безопасните и здравословните условия на труд.

Визия: България да стане страна с високо качество и производителност на труда, основано на сигурни и безопасни условия на труд.

Стратегическа цел: Намаляване на трудовите злополуки с 25 % на 1000 осигурени лица.

Приоритетни области:

- ☐ гарантиране на правилното прилагане на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- ☐ насърчаване на развитието и прилагането на секторни стратегии;
- ☐ управление на новите и все по-големи рискове;
- ☐ насърчаване на промените в поведението на работещите и работодателите към прилагане на подход, насочен към опазване на здравето.

Национална програма по безопасност и здраве при работа

За изпълнение на целите, заложи в Стратегията по безопасност и здраве при работа 2008-2012 г., Правителството на Република България ежегодно одобрява мерки - законодателни, организационно-технически, здравни и други превантивни мерки за осигуряване на здраве и безопасност на работното място. Целта е, чрез годишни национални програми да се очертаят ангажиментите и насочат усилията на държавните органи, работодателските организации, организациите на работниците и служителите, неправителствените организации и др. към осигуряване на благосъстоянието при работа, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

¹⁹ Информацията е актуална към 15.08.2012 г., т.е. отчетени са последните промени на стратегическите документи и нормативните актове към 15.08.2012 г.

Резолюция №6 на КТ "Подкрепа" за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място

Резолюция № 6 е програмен документ на КТ "Подкрепа" относно политиката на синдиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място. Резолюцията има декларативен характер, като в нея са посочени намеренията на синдиката и формите му на участие за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работното място. Съдържанието на резолюцията е общо, и се отнася за всички икономически дейности, в това число за икономическата дейност – „Растениевъдство и животновъдство”.

Комисия на европейските общности, съобщение от комисията до Европейския парламент, до Съвета, до Европейския икономически и социален комитет и до Комитета на регионите за подобряване на качеството и производителността на труда :

Стратегия на общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012г.

Стратегията на общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012г., е част от общностната европейска политика, която Европейският съюз (ЕС) провежда в сферата на заетостта и социалните дейности, имаща своето основание в чл.137 от Договора за създаване на Европейската общност. Стратегията е общ, програмен, стратегически документ, който има за цел с активното участие на всички държави членки на ЕС, да установи общностно единно ниво на закрила на труда, и в частност на здравословните и безопасни условия на труд. С тази стратегия е съобразена Националната стратегия за БЗР 2008-2012г. на България. Стратегията не е документ, който е тясно профилиран за отделна държава, а също така и за определена икономическа дейност. Направеният в нея анализ е с висока степен на обобщеност, на над национално ниво, защото се отнася за целия ЕС. Това обстоятелство не пречи, а напротив, изисква целите, задачите и мерките на европейската стратегия да бъдат съобразени на национално ниво, респективно за отделните икономически дейности в съответната държава. Поради тази причина, Европейската стратегия за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007 – 2012г. е приложима и задължителна за икономическата дейност – „Растениевъдство и животновъдство”.

Не са установени **стратегически документи в областта на БЗР, отнасящи за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”.**

1.2. Нормативни актове²⁰ в областта на БЗР с общо приложение

1.2.1. Закони и кодекси

²⁰ Нормативни актове – актове на Народното събрание, на Министерския съвет или на компетентни министри, издадени в съответствие със Закона за нормативните актове

- ☐ Кодекс на труда (КТ)
- ☐ Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)
- ☐ Кодекс за социално осигуряване (КСО)

Подробна информация за тези документи е представена в [Профил по БЗР на национално ниво](#).

1.2.2.Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1.

Всички постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.2.1 са подробно описани в [Профил по безопасност и здраве при работа на национално ниво](#).

1.3. Нормативни актове в областта на БЗР, приложими за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

1.3.1. Нормативните актове в областта на БЗР, приложими за икономическата дейност/бранш,издадени на основание КТ и ЗЗБУТ

Наредба №12/30.12.2005 г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при извършване на товарно-разтоварни работи.

Издадена е на 30.12.2005 г. от Министъра на труда и социалната политика, в сила от 04.08.2006г., обн.ДВ.бр.11,03.02.2006 г.

Наредба №12/30.12.2005 г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при извършване на товарно-разтоварни работи е издадена на основание чл.276, ал.1 КТ.Приложима е за икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство” на основание чл.2, ал.1 от Наредбата. Наредбата се прилага за всички предприятия и работни места,където се извършват товарно-разтоварни работи, в това число в изследваната икономическа дейност. Правилата за БЗР (ЗБУТ) при извършване на товарно-разтоварни работи в растениевъдната и животновъдната дейност се съдържат в раздел Първи – Общи положения и в раздел – Втори-Общи изисквания на наредбата. Наредбата съдържа специфични изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при товарно-разтоварните дейности в зависимост от тяхната специфика. За икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство” специално значение имат правилата по ЗБУТ установени в чл.12, приложения №1,4 и 5. В тази връзка от значение са установените в наредбата специфични изисквания по ЗБУТ при работа с бункери, силози, с хидравлични и пневматични уредби и др.

Наредба №11/27.12.2004 г. за минималните изисквания за осигуряване на безопасността и здравето на работещите при потенциален риск от експлозивна атмосфера.

Издадена е на 27.12.2004 г. от Министъра на труда и социалната политика. Обн.ДВ.бр.6/18.01.2005 г.,изм.ДВ.БР.101/04.12.2007 г.

Наредбата е издадена на основание чл.276,ал.1 КТ.С нея се определят минималните изисквания за осигуряване на безопасността и здравето на работещите,изложени на потенциален риск от експлозивна атмосфера.Чл.2,ал.1 от Наредбата предвижда приложението и на всички места,където за работещите съществува риск от експлозивна атмосфера. Такъв риск съществува и при работа в икономическата дейност "Растениевъдство и животновъдство". Правилата за ЗБУТ основно се изразяват в задължението на работодателите да класифицират местата с потенциален риск от експлозивна атмосфера - чл.8 от Наредбата.В зависимост от тази класификация се обособяват зони на опасност от проявление на риска.За дейността „Растениевъдство и животновъдство” такива зони могат да бъдат Зона 1 и Зона 2 от Приложение №1, чл.8 от Наредбата. Основните задължения на работодателите предвидени в наредбата при риск от експлозивна атмосфера са :предотвратяването на образуването на експлозивна атмосфера; предотвратяване на възпламеняването на експлозивна атмосфера; намаляване на опасните последици от експлозия; класифициране на работните места с опасност от възникване на риска от експлозивна атмосфера; подаване на визуални и/или звукови сигнали към работещите при настъпване на риска и др.- чл.4,чл.8,чл.10 и чл.21 от Наредбата.

1.4. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР

1.4.1.Закони с общо приложение

- ☐ Закон за техническите изисквания към продуктите
- ☐ Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси
- ☐ Закон за здравето
- ☐ Закон за устройство на територията (ЗУТ)
- ☐ Закон за безопасно използване на ядрената енергия
- ☐ Закон за измерванията
- ☐ Закон за националната стандартизация
- ☐ Закон за народната просвета
- ☐ Закон за професионалното образование и обучение (ЗПО)
- ☐ Закон за признаване на професионални квалификации
- ☐ Закон за висшето образование

Документите са подробно представени в [Профил по БЗР на национално ниво.](#)

1.4.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 1.4.1.

Документите са подробно представени в [Профил по БЗР на национално ниво](#).

1.4.3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР – на ниво икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Наредба №5/25.05.2006 г. за хигиената на храните.

Издадена е на 25.05.2006 г. от Министъра на здравеопазването и Министъра на земеделието и горите. Обн.ДВ.бр.55/07.07.2006 г., в сила от 01.09.2006 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата за хигиената на храните е издадена на основание чл.17, ал. 2 от Закона за храните. С нея се определят хигиенните изисквания към производителите на храни и търговците на храни. Наредбата е приложима за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Основание за това са разпоредбите на чл. 1 и чл. 3 от Наредбата, в които е предвидено приложимост на правилата на наредбата и за т.нар.”първично производство на храни” и търговия с тях. Лицата, които осъществяват първично производство са определени в Приложение №1 чл.4 от Наредбата.\$ 1,т. 1 от Допълнителните разпоредби на Наредбата определя съдържанието на понятието първично производство, а именно: **”Първично производство е производството и отглеждането на първични продукти,включително събирането на реколта, доенето и отглеждането на животни в животновъдни ферми преди клане. Първичното производство на храни включва и лова, риболова и събирането на продукти от дивата природа.”** Следователно Наредбата за хигиената на храните е подзаконов специален нормативен акт, който има основно и пряко приложно поле за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Наредбата съдържа и конкретни правила по ЗБУТ при първичното производство в областта на растениевъдството и животновъдството. Тези правила са предвидени в гл. Втора, раздел Първи – Изисквания към лицата, които осъществяват първично производство на храни и/или свързани с него действия, раздел Втори- Изисквания към първичното производство на храни и свързаните с него дейности. Конкретни правила за здравословни и безопасни условия на труд при осъществяване на първично растениевъдно и животновъдно производство се съдържат в чл. 5, чл. 6, чл. 13, чл. 15, чл. 16 и чл. 17 от Наредбата. Част от тези конкретни правила са: поддържане на чисти помещения при производство, съхранение и обработка на фуражи ,оборудване и клетки за животни; използване на питейна вода или чиста вода за предотвратяване замърсяването на първичните продукти; допускане до работа в първичното производство на храни само на здрави лица,преминали обучение за спазване на изискванията за поддържане налична хигиена и недопускане на рискове за здравето на хората,произтичащи от храните;предприемане на мерки за предотвратяване на появата и разпространението на заразни болести по животните, които могат да се предадат чрез храна на хората; поддържане на чистота и дезинфекциране на помещенията използвани за първично производство на храни от растителен и животински произход;прилагане на добри производствени и хигиенни практики,включително защита от замърсяване и

борба с вредителите;осигуряване на санитарно-хигиенни възли за работещите с постоянно течаща студена и топла вода и с възможност за използване на средства за дезинфекция;осигуряване в работните помещения на достатъчно естествено и /или изкуствено осветление и др.

Наредба №36/21.07.2009 г. за условията и реда за упражняване на държавен здравен контрол

Издадена е на 21.07.2009 г. от Министъра на здравеопазването. Обн.ДВ. бр.63/07.08.2009г., изм. ДВ. бр. 38/17.05.2011 г., в сила от 07.08.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.19, ал.4 от Закона за здравето. Тя е с приложно поле за осъществяване на здравен контрол по отношение на произвежданите стоки със значение за здравето на човека, така и за осъществяване на контрол върху обектите където се произвеждат и условията при които се произвеждат - чл.1 от Наредбата. Наредбата е приложима за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Установява правила по ЗБУТ,които се прилагат и при тази дейност. Правилата се съдържат в чл.5, ал.5 и 6, чл.6, чл.7, ал.1 ,чл.11, ал1, чл.24, чл.40 и други. Правилата се отнасят до хигиенните изисквания към персонала и хигиенните изисквания към производствените, помещения, техническото и технологичното оборудване. По важните от тези правила са следните: упражняване на контрол върху службите по трудова медицина,които обслужват отделните предприятия ;контролиране на продукти и стоки със значение за здравето на човека, контролиране на факторите на жизнената среда; оценка на документацията при проектирането, изграждането и въвеждането и в експлоатация на производствените обекти; проверка на документите, удостоверяващи здравето състояние на персонала и хигиената на персонала; инспекция/проверка за спазване на установените с нормативен акт здравни изисквания при извършване на дейности със значение за здравето на човека; извършване на прегледи и изследвания за оценка на здравословното състояние на работещите; спиране експлоатацията на обекти или на части от тях или извършването на дейности в случаите, когато е налице непосредствена опасност за живота и здравето на хората, разпространението на заразни заболявания или за възникване на отравяния; контрол по спазване на протиепидемичен режим на работа; контрол върху провежданите дезинфекционни и стерилизационни мероприятия в обектите в зависимост от спецификата им; контрол за спазване на установените забрани за тютюнопушене и др.

Правилник за безопасна експлоатация и поддържане на съоръженията от хидромелиоративната инфраструктура

Издаден на 02.11.2004 г. от Министъра на земеделието и горите. Обн. ДВ. бр.97/02.11.2004 г., в сила от 02.11.2004 г.

Правилникът за правилна и безопасна експлоатация и поддържане на съоръженията от хидромелиоративната инфраструктура е издаден на основание чл. 67, ал. 3, т. 3 от Закона за сдружения за напояване.

Правилникът урежда изискванията за правилната и безопасна експлоатация и поддържане на съоръженията от хидромелиоративната инфраструктура - чл.1, ал.1, т.1 от Правилника. Правилната и безопасна експлоатация и поддържане на съоръженията от хидромелиоративната инфраструктура е свързана със: 1.Условията на които трябва да отговарят съоръженията с оглед безопасността на експлоатационния персонал;

2. Състоянието на съоръженията за гарантиране на безопасността на експлоатационния персонал, населението, сгради, комуникационни връзки, **земеделски земи и други, които пряко или косвено зависят от тях.**

Установените в правилника правила за ЗБУТ имат пряко приложение в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Хидромелиоративните съоръжения се използват при производството на растителна и животинска продукция. Затова и правилата за безопасна и здравословна работа (ЗБУТ) при експлоатацията им от персонала са част от правилата по ЗБУТ в разглежданата икономическа дейност. Хидромелиоративните съоръжения, които са предмет на правна уредба от правилника са: язовири, язовирни стени и съоръжения към тях, помпени станции. Всичките тези съоръжения се използват при производството на растителна и животновъдна продукция. За всяко едно от изброените хидромелиоративни съоръжения правилника установява правила за експлоатация, включително и такива по ЗБУТ при работа на работещите. Правилата за здравословни и безопасни условия на труд са уредени в гл. Втора – Язовирни и прилежащи съоръжения, а конкретните правила се съдържат в раздел Втори - Експлоатация на язовирните стени и съоръженията към тях, раздел – Четвърти - Метеорологичен, хидрологичен мониторинг и водобалансови оценки при експлоатация на язовирните стени и съоръженията към тях, раздел Пети-Технически мониторинг при експлоатация на язовирните стени и съоръженията към тях, гл. Пета - Помпени станции - раздел Първи, Втори, Трети, Четвърти и Седми, гл. Четвърта – Съоръжения от напоителната и отводнителната инфраструктура - раздел – Първи, Втори и Трети.

Правилата за здравословни и безопасни условия на труд установени в правилника са:

- ❑ Поддръжка и ремонт на съоръженията, комуникационните и пътните връзки с държавната и общинската пътна инфраструктура; метеорологичен и хидрологичен мониторинг и водобалансови оценки; технически прегледи; преглед след извънредни събития – чл. 8, т. 1, 2, 3 и 4 от Правилника.;
- ❑ Изготвяне на конкретни аварийни планове за хидромелиоративните съоръжения при екстремни и аварийни условия – чл. 11 от Правилника.;
- ❑ Метеорологичен, хидрологичен мониторинг и водобалансови оценки на съоръженията - чл. 23 - чл. 26 от Правилника.;
- ❑ Технически мониторинг при експлоатация на хидромелиоративните съоръжения - чл. 27 - чл. 36 от Правилника.;
- ❑ Безопасна експлоатация на помпените станции – чл. 37 - чл. 39 от Правилника.

Правилникът съдържа и конкретни правила за здравословни и безопасни условия на труд при работа с хидромелиоративните съоръжения. Те са: притежаване на техническа правоспособност; притежаване на изискване за квалификационна група по техника за безопасност; удостоверяване на здравословното състояние на работещите - чл. 40 от Правилника. Параграф 2 от Допълнителните разпоредби на Правилника предвижда – Всеки собственик или ползвател на хидромелиоративна инфраструктура е длъжен да разработи конкретни правила и инструкции за правилна и безопасна работа със стопанисваните от него съоръжения.

Наредба №13/02.08.2007 г.за условията и реда за извършване на дейностите по селекция, репродукция и търговия с чистопородни животни от вида „говеда” и „биволи”

Издадена е на 02.08.2007 г. от Министъра на земеделието и продоволствието, в сила от 14.08.2007 г., Обн.ДВ.бр.66/14.08.2007 г., Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.8, ал.6, чл.23, ал.3, чл.28, ал.2 и чл.39а, ал.1 от Закона за животновъдството.

Наредбата урежда контрола на продуктивните качества и признаци, обект на селекция, и определянето на развъдната стойност на чистопородни животни от вида „говеда” и „биволи”, условията за използване на животните, спермата, яйцеклетките и ембрионите от тях за разплод, условията и реда за издаване на зоотехнически сертификат за животните и спермата, яйцеклетките и ембрионите от тях, търговията с животни, както и със сперма, яйцеклетки и ембриони от тях - чл.1 от Наредбата. Наредбата установява преди всичко правила за безопасност на произвежданите продукти – животни и вторични продукти от тях. Тя се прилага за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” и по-специално за животновъдството. Правилата за ЗБУТ в наредбата са установени индиректно, чрез предписанията за санитарно-хигиенни изисквания на животновъдните обекти, където се извършват дейностите по селекция и репродукция на чистопородните животни. Такива изисквания наредбата съдържа в раздел Втори - Контрол на продуктивните качества, раздел Трети – Определяне на развъдната стойност на животните за разплод, раздел Четвърти- Условия за използване на чистопородни животни от вида „говеда” и „биволи”, спермата, яйцеклетките и ембрионите от тях за разплод, раздел Шести - Условия и ред за издаване на зоотехнически сертификат. Наредбата предвижда извършването на тази тясно специализирана животновъдно-зоотехническа дейност да се осъществява от специалисти ветеринарни-лекари, ветеринарни техници, осеменители и зоотехници. Самото изискване работата да се осъществява от специалист включва и изискването към него да спазва правилата на здравословните и безопасни условия на труд при работа. Освен това, наредбата предвижда, животновъдните развъдници, където се осъществява дейността да притежават европейски сертификат, включително и за санитарно-хигиенните условия на работа.

Наредба №20/23.06.2010 г. за условията и реда за извършване на развъдна дейност и предлагане на пазара на чистопородни овце и кози за разплод.

Наредбата е издадена на 23-06.2010 г. от Министъра на земеделието и храните, в сила от 06.07.2010 г. Обн.ДВ.бр.51/06.07.2010 г. Наредбата е издадена на основание чл.8, ал.8 от Закона за животновъдството.

Наредбата урежда контрола на продуктивните качества и определянето на развъдната стойност на чистопородни овце и кози, условията и реда за издаване на зоотехнически сертификати за животните, предлагането на пазара на животните, на сперма, яйцеклетки и ембриони от тях-чл.1 от Наредбата. Наредбата е приложима за икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство”, и по-специално за животновъдството. Правилата за ЗБУТ на работещите и извършващи дейността по наредбата са определени в нея, чрез установяване на здравни и санитарно-хигиенни изисквания на обектите където са извършва разплодната и репродуктивната дейност. Горепосочените правила

за здравословни и безопасни условия на труд при работа се съдържат в раздел Втори – Контрол на продуктивните качества, раздел Четвърти-Условия за използване на животните, сперма, яйцеклетки и ембриони от тях за разплод, раздел-Шести –Условия и ред за издаване на зоотехнически сертификати и раздел Седми –Производство, развъдна дейност и предлагане на пазара на чистопородни овце и кози за разплод, сперма, яйцеклетки и ембриони. Дейността по наредбата може да бъде извършвана от ветеринарни и зоотехнически специалисти, като предоставяния от тях животновъден продукт е необходимо да бъде с европейски сертификат. За постигането му, специалистите работят, като спазват правилата по ЗБУТ и особено санитарно – хигиенните изисквания при работа.

Наредба №35/30.08.2001 г. за биологичното отглеждане на животни и биологично производство на животински продукти и храни от животински произход и неговото означаване върху тях

Наредбата е издадена на 30.08.2001 г. от Министъра на земеделието и горите и от Министъра на околната среда и водите, в сила от 18.09.2001 г. Обн. ДВ. бр. 80/18-09.2001 г., изм. и доп. ДВ. бр. 13/10.02.2006 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл. 14 от Закона за животновъдството.

Наредбата урежда правилата за отглеждането на животни по биологичен начин, биологичното производство на продукти от животински произход и контрола по тези дейности - чл. 1 от Наредбата. Наредбата е приложима за икономическата дейност "Растениевъдство и животновъдство". Правилата за здравословни и безопасни условия на труд при биологичното отглеждане на животни и продукти от тях и тяхното означение се съдържат в чл. 3, чл. 4, чл. 28, чл. 89, чл. 91, чл. 91д, чл. 95, чл. 105 от Наредбата.

Установените правила по ЗБУТ в наредбата се изразяват в следното: почистване и дезинфекция на съоръженията и сградите за отглеждане на животните; използване на препарати, които са съвместими с биологичния метод на отглеждане; забрана за използване при работа на генетично модифицирани организми и продукти; сертифициране на продуктите при спазване на санитарно-хигиенните изисквания за производство на продуктите и при работа; използване на специални сгради за отглеждане на животните и за съхранението на оборски тор; съхраняване ветеринарни алопатични препарати и антибиотици по специален ред и под ветеринарно-медицински контрол; складиране на фуражи, почистващи и дезинфекционни препарати по ред съвместим с биологичното отглеждане на животните и производството на продуктите от тях; предприемане на предпазни мерки за предотвратяване замърсяването на фуражите, комбинирания фуражи и фуражните суровини с неразрешени вещества и продукти; предприемане на мерки за почистване на помещенията за производство и съхранение; въвеждане на система за оценка на опасностите и контрол на критичните точки на производство и др.

Наредба за работа с генетично модифицирани организми в контролирани условия

Наредбата е издадена на 11.10.2005 г. от МС, в сила от 11.10.2005 г. Обн. ДВ. бр. 81/11.10.2005 г., изм. и доп. ДВ. бр. 33/26.04.2011 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е приета на основание чл.2,ал.3 от Закона за генно модифицираните организми. Тя е с пряко приложение за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. С наредбата се уреждат: 1.Условията за безопасност, при работа с генно модифицирани организми (ГМО); 2.Условията и реда за извършване на оценка на риска при работа с ГМО в контролирани условия; 3.Предпазните и защитни мерки за съответния клас на работа с ГМО, които лицата са длъжни да осигурят в помещенията за работа с ГМО в контролирани условия. Разпоредбите на цялата наредба са свързани с определяне на норми и нива на защита на здравословни и безопасни условия на труд при работа с ГМО. Правилата за безопасност и здраве при работа (ЗБУТ) на наредбата могат да бъдат групирани в три направления :

Първо – Правила за безопасност, при които ГМО се включват в списъка за работа с тях.Те са установени в чл.2 от Наредбата. По-важните от тях са: представяне на документирани доказателства за безопасността на микроорганизма; представяне на доказателства за генетична стабилност на микроорганизма, когато генетичната нестабилност може да има неблагоприятно въздействие върху безопасността; доказателства, че ГМО не причиняват заболявания или увреждания на хората, растенията или животните (не са патогенни); доказателства, че ГМО не са с повишена токсичност, не са с повишено алергизиращо действие, не съдържат случайно вредни агенти и др.

Второ – Правила за безопасност относно условията и реда на оценката на риска от работа с ГМО в контролирани условия. Установени са от чл.3 до чл.7 в Наредбата. Оценката на риска се прави за всеки отделен случай. По важните правила са :риска се преценява с оглед влиянието на ГМО върху човешкото здраве и околната среда;отчитат се заболяванията на хората, включително с алергични и токсични последици; заболяванията у животните и растенията;извършване на оценката на риска в последователност и определяне на класа на риска и неговото идентифициране и др.

Трето – Правила за безопасност относно предпазни защитни мерки и управление на отпадъците от работа с ГМО в контролирани условия. Установени са от чл.8 до чл.12 от Наредбата.По важните правила са: намаляване на контакта на ГМО с работното място и околната среда до възможно най-ниското ниво; предприемане на инженерни контролни мерки, осигуряване на защитно облекло и оборудване; обучение на персонала; поставяне на знаци за биоопасност в помещенията за работа; създаване на комитети и подкомитети за биологична безопасност; въвеждане на ръководства за безопасна работа на персонала с ГМО; осигуряване на ефикасни средства за дезинфекция при изпускане на ГМО и други. Правилата за безопасност при работа са определени и в приложенията към чл.8, 9 и 10 от Наредбата относно изискванията на които трябва да отговарят помещенията за работа – лаборатории, оранжерии и помещения за животни.

Наредба №38/04.04.2006 г. за профилактиката,ограничаване и ликвидиране на салмонелозите,предаващи се чрез храни

Издадена е на 04.04.2006 г. от Министъра на здравеопазването и Министъра на земеделието и горите,в сила от 01.05.2006 г. Обн.ДВ.бр.36/02.05.2006 г.,изм. и доп.ДВ.бр.102/19.12.2006 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.125, ал.3 от Закона за ветеринарномедицинската дейност. Наредбата урежда условията и редът за прилагане на мерки за профилактика, ограничаване и ликвидиране на салмонелозите, предаващи се чрез храни, на всички етапи на отглеждането на животни, добива, преработката, съхранението и пускането на пазара на храни от животински произход и производството на фуражи - чл.1 от Наредбата. Наредбата е приложима за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Тя съдържа правила за безопасност на работа за тази дейност-чл.2а,б.”д”-”безопасност на работното място”. Правилата за здравословни и безопасни условия на труд при борбата със салмонелозите се съдържат в чл.5, чл.13 и Приложение №2 към чл.5, ал.3, т.1 от Наредбата. Предвидените правила по ЗБУТ са: разработване и прилагане на национални програми за контрол на салмонелозите и техните причинители задължителни за собствениците на животни, производителите на суровини и храни от животински произход и на фуражи – програмите се прилагат – Чл.5, ал.4, т.12 и 3 – при производството на фуражи, отглеждането на животни, добива, преработката, съхранението и пускането на пазара на суровини и храни от животински произход;използване и прилагане на лабораторен контрол на салмонелозите и техните причинители;използване на ръководства за добри животновъдни практики; спазване на хигиенни изисквания към животновъдните обекти; осъществяване на мерки за недопускането на салмонелози, предаващи се чрез животни, фуражи, питейна вода, транспортни средства, гледачи на животни и други фактори и източници на тяхното предаване;спазване на строги хигиенни изисквания при транспортиране на животни и птици от един до друг животновъден обект; изпълнение на програми за извършване на редовни ветеринарни проверки в животновъдните обекти;регистрация на животновъдните обекти и др.

Наредба №23/03.06.2003 г. за одобрение на типа на нови трактори по отношение на монтирането,местоположението,действието и идентификацията на командните органи

Наредбата е издадена на 03.06.2003 г. от Министъра на земеделието и горите,в сила от 01.01.2004 г. Обн.ДВ.бр.54/13.06.2003 г., изм. ДВ.бр.62/16.07.2004 г., изм. ДВ. бр.62/01.08.2006 г., изм. ДВ.бр.46/19.06.2009 г., изм. ДВ.бр.36/10.05.2011 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.9, ал.8 от Закона за регистрация и контрол на земеделската и горска техника.

Наредбата определя условията и редът за одобрение на типа на нови трактори по отношение на монтирането, местоположението, действието и идентификацията на командните органи - чл.1 от Наредбата. Приложима е за икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство”. Съдържа правила за ЗБУТ. Чл.6, ал.3, б. ”а” и б. ”б” от Наредбата изрично определя, че **„монтирането, местоположението, действието и идентификацията на командните органи на тракторите са допустими само, ако не представляват риск за безопасността на пътя и осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд”**. Правилата за безопасност при работа, чрез изпълнение на изискванията при монтирането, местоположението, действието и идентификацията на командните органи са определени в Приложение №1, раздел Първи към чл.4 от Наредбата. Такива изисквания са: командните органи да са лесно достъпни, да не създават опасност за оператора,да се задействат без затруднения или риск; да са

проектирани и разположени или да са защитени така, че да не е възможно включване по невнимание или предизвикване на задвижване или друга операция, която може да бъде опасна; да са спазени изискванията за безопасност при повдигането и спускането на окаченото оборудване и др.

Наредба №7 за хигиенните изисквания за устройството и експлоатацията на гъбарници

Издадена е на 06.04.1984 г. от Министъра на народното здраве. Обн.ДВ.бр.28/06.04.1984 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание § 2, във вр. чл.20 от Закона за народното здраве. Наредбата урежда хигиенните изисквания за устройството и експлоатацията на гъбарници от стопански организации и в личния двор на гражданите – чл.1 от Наредбата. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Съдържа правила за ЗБУТ. Правилата са определени в чл.4, чл.3, чл.4, чл.6, чл.7, чл.9, чл.10, чл.14, чл.15. Санитарно-хигиенните изисквания при експлоатацията на гъбарниците,които предвижда наредбата са: осигуряване и ползуване на вода в работните помещения, която отговаря на БДС; осигуряване на помещение за почивка и хранене; осигуряване на отделни помещения за работния инвентар и складове за използваните препарати; използване на закрити съдове за отпадъци; специални изисквания (санитарно-хигиенни и за безопасност) за строителството на площадките за компост на гъбопроизводството; използване на препарати за дезинфекция и дезинсекция;използване от работещите на работно облекло и защитни средства; осигуряване за работещите периодичен медицински контрол; имунизирание на работещите против тетанус.

Наредба за изискванията към складовата база,транспортирането и съхранението на продукти за растителна защита

Издадена е на 05.12.2006 г.Приета е с ПМС №322/05.12.2006 г. Обн.ДВ.бр.101/15.12.2006 г.,изм.ДВ.бр.2/09.01.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.23г от Закона за защита на растенията.

Наредбата е приложима за икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство”. Чл.1 ,ал.2, т.1 и т.2 от Наредбата предвижда, че тя има за цел да осигури опазване на здравето и безопасността на хората и околната среда при съхранение и транспортиране на продукти за растителна защита (ПРЗ) и да регламентира изискванията за съхранението им. Правилата по ЗБУТ в наредбата се съдържат в чл.2, чл.4, чл.8, чл.9, чл.10, чл.14, чл.15,чл.17. По-важните от тези правила предвидени в наредбата са: използване на помещения за работа отговарящи на санитарно-хигиенните изисквания; осигуряване на системи за физическа защита; забрана за изграждане на складови бази за ПРЗ в пояси I и II на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около източниците на минерални води, профилактични, питейни и хигиенни нужди; Класифициране на складовите помещения за ПРЗ; създаване на системи за специален разрешителен достъп на лицата до складовите бази за ПРЗ;спазване на указания за безопасна работа с ПРЗ; спазване на указания за

детоксикация на ПРЗ при инцидент и/или аварийен разлив; заемане на ръководни и управленски длъжности в складовите бази за ПРЗ при изискване за притежаване на професионална квалификация по професиите „техник-растениевъд” или „растениевъд”; Разработване на планове за действие при пожари и аварии; поставяне на указателни знаци на взривоопасните и пожароопасните места и др.

Наредба №11/12.04.1995 г. за санитарно-хигиенните изисквания към устройството и работата на селскостопанските аптеки

Наредбата е издадена на 12.04.1995г. от Министъра на здравеопазването и Министъра на земеделието и хранителната промишленост, в сила от 21.04.1995г. Обн.ДВ.бр.37/21.04.1995 г.,изм.ДВ.бр.54/15.06.1999 г.,изм.ДВ.бр.34/03.04.2002 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание §11 ЗР на Закона за народното здраве и § 3 ЗР на Закона за защита на растенията.

Наредбата определя санитарно-хигиенните изисквания към устройството и работата на селскостопанските аптеки – чл.1 от Наредбата. Тя е приложима за икономическата дейност ”Растениевъдство и животновъдство”. Съдържа правила за ЗБУТ –чл.3, приложение №1, чл.4, чл.6, чл.8, чл.10, чл.12.Правилата, които установява наредбата за здравословни и безопасни условия на труд за устройството и работата на селскостопанските аптеки са: санитарно-хигиенни изисквания към помещенията и обзавеждането на селскостопанските аптеки, в частност архитектурно-строителни изисквания за безопасност, изисквания по отношение на отоплителната и вентилационната инсталация и изисквания по отношение на водопроводната и канализационната инсталация;изискване за допускане на работа на лица, които са преминали инструктаж за безопасна работа с продукти за растителна защита; изискване за съхраняване на запалими вещества в метални шкафове при спазени противопожарни изисквания; забрана за разфасоване и приготвяне на разтвори и смеси на продукти за растителна защита в аптеката; провеждане на периодичен инструктаж на работниците в аптеката по санитарните правила и безопасността на труда при работа най-малко веднъж месечно; изготвяне и поставяне в аптеката на инструкция за безопасността, хигиената на труда и противопожарната охрана,включително и мерки за сигурност и поведение на работниците при химическо замърсяване;осигуряване на подходящо защитно работно облекло и лични предпазни средства;забрана за хранене и консумация на алкохолни напитки в аптеката.

Наредба №9/22.06.2005 г. за условията и реда за одобряване и регистрация на предприятията за преработка на восък и производство на восъчни основи, както и на предприятията за производство и търговия с пчелен мед и пчелни продукти

Наредбата е издадена на 22.06.2005 г. от Министъра на земеделието и горите. Обн.ДВ.бр.54/01.07.2005 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 .

Наредбата е издадена на основание чл.22, ал.3 от Закона за пчеларството. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Съдържа правила за здравословни и безопасни условия на труд при производство на пчелен мед и производните му продукти.Правилата са установени в Глава Втора – Ветеринарно-

санитарни и хигиенни изисквания при добив и първична обработка на пчелен мед и други пчелни продукти - чл.4 от Наредбата: пчеларите и помощният персонал,заети с първичната обработка на меда и пчелните продукти, носят подходящо работно облекло, помещенията за обработка на пчелния мед и продуктите от него да позволяват лесно почистване,миене и дезинфекция, използваното оборудване да е изработено от материали,които са разрешени за контакт с храни и са устойчиви на миещи и дезинфекционни материали, в Глава Трета – Ветеринарно-санитарни и хигиенни изисквания към предприятията за съхранение, преработка и разфасовка на пчелен мед и други пчелни продукти - чл.7: използване на санитарно-битов филтър за достъп на персонала,строителни и хигиенни изисквания към работните помещения, използване на санитарно-битови помещения за лична хигиена на персонала и за почивка,осигуряване на спомагателни помещения, използване на миещи и дезинфекциращи препарати, чл.13 – използване на осветление в работните помещения отговарящо на определени параметри, чл.16-използване на добра производствена практика за безопасност на питейната вода, управление на отпадъците, поддържане на хигиената в санитарно-битовите помещения, защита на продуктите от чужди вещества, осигуряване на чистота на контактните повърхности, лична хигиена и обучение на персонала и в Глава Четвърта - Ветеринарно-санитарно хигиенни изисквания към предприятията за съхранение и производство на восък и восъчни основи и специфични изисквания към добива и производството на други пчелни продукти.

Наредба №2/30.01.2012 г. за условията,начините и реда за прилагане на продукти за растителна защита в горските територии

Издадена на 30.01.2012 г. от Министъра на земеделието и храните. Обн.ДВ.бр.10/03.02.2012 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.135, ал.2 от Закона за горите.

Наредбата урежда задълженията на лицата при прилагане на продукти за растителна защита (ПРЗ) и условията за безопасност при работа с тях. Чл.1, т.4 и т.5 от Наредбата. Наредбата е приложима за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Съдържа конкретни правила за здравословни и безопасни условия на труд при работа с ПРЗ в Глава Шеста – „Безопасност при работа с продукти за растителна защита” – чл.25,чл.26 и чл.27. Разпоредбите на посочените членове предвиждат: при работа с ПРЗ задължително спазване на изискванията на ЗЗБУТ и указанията на производителя; унищожаване на негодните ПРЗ съгласно указанията на Закона за управление на отпадъците; инструктиране на лицата за безопасна работа работещи с ПРЗ, осигуряване на предварителен медицински преглед за тях в зависимост от вида и нивото на риска; осигуряване на специално работно облекло и лични предпазни средства; забрана за работа на лица с ПРЗ на непълнолетни бременни, майки кърмачки и лица с открити телесни рани.

Наредба №8/04.12.2008 г. за придобиване на квалификация по професията „животновъд”

Издадена е на 04.12.2013 г. от Министъра на образованието и науката,в сила от 13.02.2009 г. Обн.ДВ.бр.12/13.02.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17,т.3,във вр.чл.16,т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавното образователно изискване (ДОИ) за придобиване на квалификация по професията

„животновъд” –ч л.1 от Наредбата. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” Чл.4, ал.3, т.1 и т.2 определя съдържанието на задължителната професионална подготовка, която включва необходимите професионални компетенции за професията „животновъд.” Съществена част от изискваната професионална компетентност на животновъда включва спазването на правилата за здравословни и безопасни условия на труд, конкретизирани в Приложение към чл.2 от Наредбата, а именно: 1. Описва вредното въздействие на вредните газове в животновъдните сгради и на лекарствените вещества върху човешкия организъм; 2. Оказва долекарска помощ при инциденти в резултат на работа с машини или при отравяния; 3. Изброява правилата за безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; 4. Разпознава опасните ситуации, които могат да възникнат по време на работа; 5. Работи правилно и безопасно с машини и съоръжения; 6. Ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка; 7. Познава правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и борба с пожарите; 8. Използва по предназначение средствата за противопожарна защита; 9. Събира и изхвърля отпадните продукти на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №47/09.01.2012 г. за придобиване на квалификация по професията „техник-животновъд”

Издадена е на 09.01.2012 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 02.03.2012 г. Обн. ДВ. бр. 18/02.03.2012 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г. Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр. чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя ДОИ за придобиване на квалификация по професията „техник-животновъд”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Чл.4, ал.3, т.1 определя необходимите професионални компетенции, които трябва да притежава лицето. Приложение към чл.2 от Наредбата изисква техник-животновъда да спазва правилата за здравословни и безопасни условия на труд и опазва околната среда при изпълнение на служебните си задължения. Изискваните за професията правила по ЗБУТ включват: 1. Описване на вредното въздействие на отделните газове в животновъдните сгради и на лекарствените вещества върху човешкия организъм; 2. Оказва долекарска помощ при възникнали инциденти; 3. Изброява правилата за безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; 4. Разпознава отпадните ситуации, които могат да възникнат по време на работа; 5. Работи правилно и безопасно с машини и съоръжения; 6. Ползва лични предпазни средства и специална екипировка; 7. Познава правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност; 8. Използва по предназначение средства за противопожарна защита; 9. Събира и изхвърля отпадните продукти на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №78/26.09.2012 г. за придобиване на квалификация по професията „ветеринарен техник”

Издадена е на 26.09.2012 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 16.10.2012 г. Обн.ДВ.бр.79/16.10.2012 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г. Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавното образователно изискване за при добиване на квалификация по професията „ветеринарен техник”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Чл.4, ал.3, т.1 във връзка с Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията, част от които е, спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Ветеринарният техник е длъжен: 1. Да разпознава опасните ситуации, които могат да възникнат по време на работа – заразни и незаразни заболявания и др.; 2. Да ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка при извършване на манипулации и др.; 3. Да спазва изискванията за събиране на отпадните продукти и биологичните отпадъци на определените за целта места съгласно нормативната уредба; 4. Да оказва долекарска помощ при възникнали инциденти в животновъдните обекти и в обектите за преработка на месо и мляко; 5. Да спазва предпазните мерки за предотвратяване на рисковете при работа и третиране на болни и наранени животни

Наредба №9/09.01.2012 г. за придобиване на квалификация по професията „кинолог”

Издадена на 09.01.2012 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 03.02.2012 г. Обн.ДВ.бр.10/03.02.2012 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г. Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „кинолог”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията „кинолог”, които включват и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Кинологът е длъжен: 1. Да познава и спазва правилата за безопасна работа с кучета; 2. Да разпознава опасните ситуации, които могат да възникнат по време на работа; 3. Да познава източниците на риск за здравето на човека при отглеждането на кучета в домашни условия.; 4. Да ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка.; 5. Да познава вредното въздействие на лекарствените вещества върху човешкия организъм; 6. Да оказва долекарска помощ при инциденти с кучета или при отравяния; 7. Да познава правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и борба с пожарите; 8. Да използва по предназначение средства за противопожарна защита; 9. Да събира и изхвърля отпадните продукти на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №2/07.01.2010 г. за придобиване на квалификация по професията „техник по промишлен риболов и аквакултури”

Издадена е на 07.10.2010 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 05.02.2010 г. Обн.ДВ.бр.10/05.02.2010 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл16, т.7 от Закона за народната просвета. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „техник по промишлен риболов и аквакултури”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. С Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията. Те включват и изискване за познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд –спазване на правилата за безопасна работа, правилата за пожарна и аварийна безопасност, оказване на долекарска помощ и опазване на околната среда.

Наредба №29/11.11.2003 г. за придобиване на квалификация по професия „фермер”

Издадена на 11.11.2003 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 17.02.2004 г. Обн.ДВ.бр.13/17.02.2004 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл16, т.7 от Закона за народната просвета. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Наредбата определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „фермер”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. С Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за лицата, които включват познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Фермерът е длъжен: да познава и използва личните предпазни средства; да знае и прилага основните правила за безопасна работа при извършване на селскостопанските дейности; да не замърсява с работата си околната среда; да спазва правилата за пожарна и аварийна безопасност; да оказва долекарска помощ.

Наредба №46/09.01.2012 г. за придобиване на квалификация по професията „растениевъд”

Издадена е на 09.01.2012 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 02.03.2012 г. Обн.ДВ.бр.18/02.03.2012 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавната образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „растениевъд”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията „растениевъд”. Съдържанието им включва и познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Растениевъдът е длъжен: да познава и спазва правилата за безопасна работа на работното място, работа с препарати, тяхното предназначение и вредно въздействие върху човешкия организъм, като химически вещества за борба с болести и неприятели; да следи за правилното използване на препаратите при пръскане и прашене на растенията и обгазяване на култивационни и складови помещения; да оказва долекарска помощ на пострадал при възникнали

инциденти; да ползва по предназначение лични предпазни средства и специална работна екипировка; да познава и прилага процедурите за пожарна и аварийна безопасност и борба с пожарите; да осъществява контрол по спазването на правилата за съхранение и използване на химическите препарати с цел опазване на природната среда.

Наредба №9/04.12.2008 г. за придобиване на квалификация по професията „техник-растениевъд”

Издадена е на 04.12.2008 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 13.02.2009 г. Обн.ДВ.бр.12/13.02.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Наредбата определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „техник-растениевъд”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията „техник-растениевъд”. Съдържанието им включва и познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Техник-растениевъдът е длъжен: да обслужва правилно и безопасно техническото оборудване; да поддържа необходимите хигиенни изисквания на работното място; да ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка; да знае и прилага правилата за пожарна и аварийна безопасност и за борба с пожарите; да оказва долекарска помощ на пострадал при изпълнение на трудовите дейности; да съблюдава опазването на околната среда; да следи за прилагане на предписанията за безопасни условия на труд; да контролира безопасните условия при извършване на растителнозащитни мероприятия.

Наредба №6/04.12.2006 г. за придобиване на квалификация по професия „механизатор на горска техника”

Издадена е на 04.12.2006 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 02.02.2007 г. Обн.ДВ.бр.11/02.02.2007 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Наредбата определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „механизатор на горска техника”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията „механизатор на горска техника”. Съдържанието им включва и познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Механизаторът на горска техника е длъжен: да познава и използва лични предпазни средства; да знае и прилага основните правила за безопасна работа на работното място; да не замърсява с работата си околната среда; да оказва долекарска помощ.

Наредба №23/11.06.2010 г. за придобиване на квалификация по професията „техник-механизатор”

Издадена е на 23.06.2010 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 13.08.2010 г. Обн.ДВ.бр.63/13.08.2010 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията „техник-механизатор”. Приложима е за икономическата

дейност "Растениевъдство и животновъдство". Чл.4,ал.3, т.1 във вр. С Приложение към чл.2 определя необходимите професионални компетенции за професията „техник-механизатор". Съдържанието им включва познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Техник-механизаторът е длъжен: да познава и използва личните предпазни средства; да знае и прилага основните правила за безопасна работа на работното място; да не замърсява работната и околната среда; да спазва правилата за пожарна и аварийна безопасност; да оказва долекарска помощ; да опазва околната среда.

Наредба №21/11.06.2010 г. за придобиване на квалификация по професията "работник в озеленяването"

Издадена е на 11.06.2010 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 30.07.2010 г. Обн.ДВ.бр.58/30.07.2010г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г. Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията „работник в озеленяването". Приложима е за икономическата дейност "Растениевъдство и животновъдство". В чл.4, ал.3, т.1 във вр. С Приложение към чл.2 са определени необходимите професионални компетенции за професията работник в озеленяването. Съдържанието им включва и изискванията за познаването и прилагането на правилата за здравословни и безопасни условия на труд при работа. Работникът в озеленяването е длъжен: да познава вредното въздействие на средствата за растителна защита, торове и други химически вещества върху човешкия организъм; да познава и прилага правилата за безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; да разпознава опасните ситуации, които могат да възникнат по време на работа; да ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка; да познава и прилага правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и борба с пожарите; да събира и изхвърля отпадните продукти на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №4/04.12.2008 г. за придобиване на квалификация по професия „техник-озеленител"

Издадена е на 04.12.2008 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 13.01.2009 г. Обн.ДВ.бр.3/13.01.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г. Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Определя държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията „техник-озеленител". В чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 се определят изискваните необходими професионални компетенции за професията „техник-озеленител". В тяхното съдържание се включва и изискването за познаване и прилагане на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Техник-озеленителят е длъжен: да познава вредното въздействие на препаратите за растителна защита, торове и други химически вещества върху човешкия организъм; да оказва долекарска помощ при инциденти; да спазва безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; да ползва при работа лични предпазни средства и специална екипировка; да познава правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и за борба с пожарите; да съгласува с прекия си ръководител инструктажа

за безопасни условия на труд; да извършва инструктаж по безопасност на труда и да контролира работниците относно спазването на правилата за безопасни и здравословни условия на труд.

Наредба №22/11.06.2010 г. за придобиване на квалификация по професията „озеленител”

Издадена е на 11.06.2010 г. от Министъра на образованието, младежта и науката, в сила от 03.08.2010 г. Обн.ДВ.бр.60/03.08.2010 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета.

Наредбата определя държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията „озеленител”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. В чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 са определени необходимите професионални компетенции за придобиване на квалификация по професията. В съдържанието им са включени и изискването за познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд при работа. Озеленителят е длъжен: да познава вредното въздействие на ПРЗ, торове, други химически вещества и влиянието им върху човешкия организъм; да оказва долекарска помощ при инциденти; да познава и спазва правилата за безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; да използва лични предпазни средства и специална екипировка при работа; да познава и прилага правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и за борба с пожарите; да събира и изхвърля отпадъците на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №7/04.12.2008 г. за придобиване на квалификация по професията „работник в горското стопанство”

Издадена е на 04.12.2008 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 30.01.2009 г. Обн.ДВ.бр.8/30.01.2009 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професията „работник в горското стопанство”. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”. В чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 са определени необходимите професионални компетенции за придобиване на квалификация по тази професия. В съдържанието им са залегнали изисквания за познаване и спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Работникът в горското стопанство е длъжен: да обслужва правилно и безопасно технологичното оборудване; да познава и прилага правилата за безопасна работа с инструменти, машини и съоръжения; да поддържа лична хигиена и хигиена на работното място в съответствие със санитарно-хигиенните изисквания; да ползва лични предпазни средства и специална работна екипировка; да познава и прилага правилата и процедурите за пожарна и аварийна безопасност и борба с пожарите в горите и в работните помещения; да познава въздействието на ПРЗ върху човешкия организъм; да оказва долекарска помощ; да събира и изхвърля отпадните продукти на определените за целта места при спазване на изискванията за опазване на околната среда.

Наредба №16/06.11.2003 г. за придобиване на квалификация по професия "лесовъд"

Издадена е на 06.11.2003 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 23.01.2004 г. Обн.ДВ.бр.6/23.01.2004 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия „лесовъд“. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство“. В чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 са определени необходимите професионални компетенции за придобиване на квалификация по тази професия. Те включват в съдържанието си и изискването за познаване и спазване при работа на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Лесовъдът е длъжен: да познава и използва личните предпазни средства; да прилага основните правила за безопасна работа на работното място; да не замърсява с работата си околната среда; да познава и прилага правилата за пожарна и аварийна безопасност; да оказва долекарска помощ; да опазва околната среда.

Наредба №22/15.12.2005 г. за придобиване на квалификация по професия "техник на селскостопанска техника"

Издадена е на 15.12.2005 г. от Министъра на образованието и науката, в сила от 20.01.2006 г. Обн.ДВ.бр.6/20.01.2006 г. Информацията е актуална към 17.03.2013 г.

Наредбата е издадена на основание чл.17, т.3 във вр.чл.16, т.7 от Закона за народната просвета. Определя държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия „техник на селскостопанска техника“. Приложима е за икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство“. В чл.4, ал.3, т.1 във вр. с Приложение към чл.2 са определени необходимите професионални компетенции за придобиване на квалификация по професията „техник на селскостопанска техника“. В съдържанието си те включват изисквания за познаване и прилагане на правилата за здравословни и безопасни условия на труд. Техникът на селскостопанска техника е длъжен да използва лични предпазни средства при работа; прилага основни правила за безопасна работа при експлоатацията, техническото обслужване, диагностиката и ремонта на земеделска техника; познава и прилага правилата за пожарна и аварийна безопасност, правилата за безопасност на движение по пътищата; спазва безопасно поведение при пътно-транспортно произшествие; оказва долекарска помощ; опазва околната среда при работа.

1.4.4. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за националната стандартизация

В съответствие с процедурите за работа по националната стандартизация, в Република България са одобрени **български стандарти** и въведени **европейски и международни стандарти**, които се прилагат доброволно.

Растениевъдство

Български стандарти в областта на безопасността и здравето при работа²¹

БДС 15490:1982 - Трактори и машини селскостопански. Изисквания към конструкциите по безопасност и хигиена на труда – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 15929:1984 - Трактори и машини селскостопански. Работно място на водача и оператора. Технически изисквания - Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 15981:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Методи за измерване на силите, прилагани върху органите за управление – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 15990:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Статична устойчивост. Метод за изпитване – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16050:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Методи за определяне параметрите на микроклимата на работното място – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16051:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Метод за определяне концентрацията на прах – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16053:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Методи за измерване параметрите на вибрациите на работното място – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16056:1984 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Методи за измерване шума на работното място – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16228:1985 - Охрана на труда. Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Разположение на органите за управление и размери на кабината. Метод за измерване – Действащ. Няма публикувана информация

БДС 16522:1986 - Трактори и машини селскостопански. Работно място на оператора. Изисквания към обзорността и осветеността на работните зони - Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 16523:1986 - Трактори и машини селскостопански. Органи за управление и табла за уредите. Общи технически изисквания – Действащ. Няма публикувана информация

БДС 16957:1989 - Машини и трактори селскостопански и горскостопански. Методи за

²¹ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

определяне и оценка на пожарната безопасност – Действащ. Няма публикувана информация.

БДС 2408:1976 - Трактори и селскостопански машини. Правила за съхранение – Действащ. Няма публикувана информация.

Европейски и международни стандарти, въведени в Република България като български стандарти²²

БДС EN 12761-1:2003 - Земеделска и горска техника. Пръскачки и машини за разхвърляне на течни торове. Защита на околната среда. Част 1: Общи изисквания – Действащ.

Този стандарт е приложим за монтираните, прикачни и самоходни пръскачки, използвани в селското стопанство и градинарството. Той определя изискванията и тяхната проверка за проектиране и изпълнение на пръскачки с оглед да се сведат до минимум потенциалния риск от замърсяване на околната среда. В допълнение, тя определя изискванията за идентификация на пръскачката и минималното съдържание на инструкцията за експлоатация.

БДС EN 12761-2:2003 - Земеделска и горска техника. Пръскачки и машини за разхвърляне на течни торове. Защита на околната среда. Част 2: Пръскачки за полски култури – Действащ.

Тази част на EN 12761 определя изискванията и методите за проверка за проектиране и изпълнения на ниски пръскачки за растителна защита по отношение свеждане до минимум на риска от замърсяване на околната среда. Тази част се прилага във връзка с EN 12761-1, който съдържа общи насоки за селскостопански пръскачки.

БДС EN 12761-3:2003 - Земеделска и горска техника. Пръскачки и машини за разхвърляне на течни торове. Защита на околната среда. Част 3: Вентилаторни пръскачки за храсти и дървета – Действащ.

Тази част на EN 12761 определя изискванията и методите за проверка за проектиране и изпълнения на пръскачки, работещи с помощта на въздух, които опазват да се сведат до минимум риска от замърсяване на околната среда. Тази част се прилага във връзка със EN 12761-1 и 12761-2, които съдържат общи насоки за селскостопански пръскачки и изискванията за пръскачки за ниски култури.

БДС EN 13118:2000+A1:2009 - Земеделска техника. Машини за прибиране на картофи. Безопасност Този стандарт определя специфични изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и изработването на прикачни, навесни или самоходни машини за прибиране на картофи, които изпълняват една или повече от следните операции: раздробяване на стъблата, изваждане, отделяне на клубените, почистване, транспортиране и разтоварване на картофите – Действащ.

²² Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички европейски и международни стандарти, въведени в Р България като български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

Този стандарт се отнася за машини, които могат да се използват без промяна в конструкцията при прибиране на други култури.

Освен това той определя вида на информацията за безопасна работа, която трябва да бъде предоставена от производителя. Списъкът със съществените опасности, разгледани в този стандарт, е даден в приложение А. Приложение А посочва също и опасностите, които не са разгледани. В този стандарт не се разглеждат аспекти, свързани с околната среда. Този стандарт се отнася основно за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 13140:2000+A1:2009 - Земеделска техника. Машини за прибиране на захарно и фуражно цвекло. Безопасност Този стандарт определя специфични изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и изработването на всички прикачни, навесни или самоходни машини за прибиране на захарно и фуражно цвекло, които изпълняват една или повече от следните операции: отстраняване на листа, отрязване на горната част на кореноплода, изваждане, събиране, почистване, транспортиране и разтоварване на цвекло – Действащ.

Този стандарт не се отнася за товарачи, които почистват и които работят с цвекло от купчина. Освен това той определя вида на информацията за безопасна работа, която производителят трябва да предостави. Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е посочен в приложение А. В приложение А също така са посочени опасностите, които не са разгледани. Аспектите на околната среда не са разгледани в този стандарт. Този стандарт се отнася преди всичко за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 13448:2001+A1:2009 - Земеделска и горска техника. Междуредови косачки. Безопасност Този европейски стандарт определя изискванията за безопасност и методите за изпитване при проектирането и изработването на вътрередови косачки с вертикални валове, които се монтират към машините за рязане на трева, като косачки-раздробители, които се използват в земеделието, лесовъдството и при почистване на местността, за рязане на трева в зоната между две последователни препятствия – Действащ.

Той определя мерките за отстраняване или намаляване на опасностите, които възникват при използването. Освен това той дава информация за безопасна работа, която трябва да бъде осигурена от производителя. Този стандарт не се прилага за ротационни косачки и косачки-раздробители, които се разглеждат в EN 745. Опасностите, свързани с околната среда, не са разгледани в този стандарт. Този европейски стандарт не се отнася за вътрередови косачки, които са произведени преди датата на публикуване на този стандарт от CEN.

БДС EN 13683:2003+A2:2011 - Градинска техника. Задвижвани с двигател машини за раздробяване и нарязване. Безопасност – Действащ.

Този европейски стандарт определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и изработване на машини за раздробяване и нарязване, задвижвани с двигател с или без събиране с помощта на вакуум, които са проектирани главно да раздробят органичния материал на по-дребни парчета и се използват в неподвижно положение от оператора, който стои върху земята. Той се прилага за машини за раздробяване и нарязване със захранващ механизъм с един отвор или с отделни отвори

в зависимост от броя на сегментите.

БДС EN 13684:2004+A3:2010 - Градинска техника. Паркови почвени аератори и скарификатори, управлявани от съпровождащ оператор. Безопасност – Действащ.

Този европейски стандарт определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и изработване на паркови почвени аератори и скарификатори, управлявани от съпровождащ оператор, които са проектирани за възстановяване на паркове, например с гребла за трева, слама или мъх или режещи вертикално на фронта от трева, използвайки ножове, въртящи се около хоризонтална ос. Той описва методи за премахване или намаляване на опасностите, възникващи при използване на машините. Допълнително стандартът определя вида на информацията, която трябва да се предостави от производителя за безопасна практика за работа. Той се отнася за аератори, скарификатори, полски гребла и гребла за трева. Този стандарт не се отнася за машини, попадащи в областта на EN 709:1997, когато са снабдени с вентилатор или разравящ инструмент, незадвижвани аератори, аератори с вертикални оси или такива аератори, които режат почвата с възвратнопостъпателно движение или с налягане на водата. Електрическите аспекти са разгледани в EN 60335-1. Аспектите по отношение на безопасността на батериите, различни от тези за задействане на двигателя и аспектите на електрическа безопасност на задвижвани с батерия паркови аератори и скарификатори не са разгледани в този стандарт. Този стандарт се отнася за всички значителни опасности, опасни ситуации и събития свързани с аераторите или скарификаторите, когато те се използват по предназначение и при условията предвидени от производителя (виж точка 4). Опасностите, произтичащи от околната среда и електромагнитната съвместимост на са разгледани в този стандарт. Този стандарт не се прилага за аератори/скарификатори, които са произведени преди датата на публикуване на този документ от CEN.

БДС EN 13790-1:2006 - Земеделска техника. Пръскачки. Контрол на пръскачките в употреба. Част 1: Пръскачки – Действащ.

Този европейски стандарт определя изискванията и методите за тяхната проверка за проверка на пръскачки за полски култури в употреба. Това се отнася главно за състоянието на пръскачката по отношение на рискове за безопасността за теста оператор, на потенциалния риск от замърсяване на околната среда и възможности за постигане на добро приложение.

Забележка: Минимални изисквания са дадени по отношение на безопасността на оператора при използване на работното оборудване, на директива 95/63/СЕ работа, за изменение на Директива 89/655/СЕЕ и може да бъде в унисон с националните разпоредби.

БДС EN 13790-2:2006 - Земеделска техника. Пръскачки. Контрол на пръскачките в употреба. Част 2: Вентилаторни пръскачки за храсти и дървета – Действащ.

Този европейски стандарт определя изискванията и методите за тяхната проверка за проверка на въздуха с помощта на пръскачки за храстови и дървесни култури в употреба. Това се отнася главно за състоянието на пръскачката по отношение на рискове за безопасността за теста оператор, на потенциалния риск от замърсяване на околната среда и възможности за постигане на добро приложение.

Забележка: Минимални изисквания са дадени по отношение на безопасността на

оператора при използване на работното оборудване, на директива 95/63/СЕ работа, за изменение на Директива 89/655/СЕЕ и може да бъде в унисон с националните разпоредби.

БДС EN 14017:2005+A2:2009 - ТС-23 - Земеделска и горска техника. Машины за внасяне на твърди минерални торове. Безопасност – Действащ.

Този европейски стандарт се прилага заедно с EN 1553, определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и изработване на навесни, полуприкачни и теглени самоходни машини за внасяне на твърди минерални торове. Допълнително този европейски стандарт определя вида на информацията за добра практика за безопасност (включително остатъчен риск), която трябва да бъде предоставена от производителя. Когато изискванията на този стандарт се различават от определените в EN 1553:1999, за проектиране и произвеждане на тези машини се изпълняват изискванията на този европейски стандарт. Този стандарт не се прилага за електромагнитна съвместимост нито за опасности за околната среда (с изключение на шума). Тези аспекти са разгледани в EN 13739-1:2003, EN 13739-2:2003, EN 13740-1:2003 и EN 13740-2:2003.

БДС EN 14018:2005+A1:2009 -ТС-23 - Земеделска и горска техника. Сеялки. Безопасност – Действащ.

Този европейски стандарт се прилага заедно с EN 1553:1999, определя изискванията за безопасност и проверяването им по отношение на проекта и конструкцията на навесни, полунавесни, прикачни и самоходни сеялки, включително функциите по сеене на сеялки снабдени с торови апарати, използвани в земеделието и горите. Освен това този европейски стандарт определя вида на информацията за безопасно използване на машината (включително остатъчните рискове), която трябва да бъде предоставена от производителя. Когато изискванията на този европейски стандарт се различават от тези на EN 1553:1999, изискванията на този европейски стандарт имат предимство пред посочените в EN 1553:1999 за машини, проектирани и изработени съгласно изискванията на този европейски стандарт.

Този европейски стандарт не се прилага за:

- техника за внасяне на торове, проектирана само за внасяне на твърди минерални торове (обект на EN 14017);
- сеялки с вградени, неразделно свързани, задвижвани работни органи (виж 3.2).

Забележка: Машините със задвижвани работни органи са разгледани в EN 708:1996 и EN 708:1996/A1:2000.

Този европейски стандарт се отнася за всички значителни опасности, опасни ситуации и събития отнасящи се за сеялки, когато те се използват по предназначение и при условията предвидени от производителя (виж точка 4), с изключение на опасностите възникващи в следствие на:

- електростатични явления;
- външни въздействия на електрически съоръжения;
- повреда в храненето;
- повреда или неизправност в системата за управление;
- неподходяща видимост от работното място на водача/оператора;

- елементи на придвижването (управление на движението, спиране и т.н.);
- разрушаване на части, въртящи се с висока честота на въртене;
- устройствата за зареждане със семена (и тор).

Този стандарт не се прилага за елетромагнитна съвместимост (ЕМС) и също така и за опасности, свързани с околната среда (с изключение на шума). Тези аспекти за сеялки с торов апарат са покрити от EN 13740-1:2003 и EN 13740-2:2003.

Този европейски стандарт не се прилага за сеялки, произведени преди датата на публикуването му като EN.

БДС EN 14910:2007+A1:2009 - TC-23 - Технически средства за градини. Косачки с двигател с вътрешно горене, управлявани от съпровождащ оператор. Безопасност – Действащ.

Този европейски стандарт се отнася за всички значими опасности, опасни ситуации и случаи за косачки с двигател с вътрешно горене, управлявани от съпровождащ оператор с режещи средства от неметални нишки, при които рязането се постига чрез центробежна сила с кинетична енергия на един режещ елемент не превишаваща 10 J, проектирани за рязане на трева или подобни растения, когато те се използват по предназначение и при неправилно използване, предвидено от производителя (виж точка 4).

Този европейски стандарт не се прилага за:

- а) косачки, управлявани от съпровождащ оператор с режещи елементи, различни от описаните по-горе;
- б) самоходни косачки или машини за окантване на трева, управлявани от съпровождащ оператор;
- в) косачки, използващи неметални нишки или свободно окачени неметални режещи елементи с кинетична енергия по-голяма от 10 J;
Забележка 1: EN 836 се отнася за машини с неметална нишка или със свободно окачени неметални режещи елементи с кинетична енергия по-голяма от 10 J.
- г) моторни косачки, използващи метални или твърди режещи елементи.

Забележка 2: EN 12733 се отнася за машини, използващи метални или други твърди режещи елементи.

Електромагнитната съвместимост и аспектите на околната среда, различни от шума, не са разгледани в този европейски стандарт.

Този европейски стандарт не се отнася за косачки, управлявани от съпровождащ оператор, произведени преди датата на публикуването му като EN.

Забележка 3: Машини за рязане на трева и машини за окантване на трева (електрически задвижвани) се разглеждат в EN 786, машини за рязане на храсти и машини за косене на трева (задвижвани от двигател с вътрешно горене) са разгледани в EN ISO 11806 и косачките (задвижвани от двигател с вътрешно горене) са разгледани от EN 836.

БДС EN 14930:2007+A1:2009 - TC-23 - Земеделска и горска техника и технически средства за градинарство. Ръчноносими и управлявани от съпровождащ оператор машини. Определяне на риска от достигане на горещи повърхности - Действащ.

Този европейски стандарт определя за машини с двигател с вътрешно горене, управлявани от съпровождащ оператор и за машини с или без носен на гръб двигател,

използвани в земеделието, горското стопанство и градинарството, метод за определяне на тези части от повърхности, определени от конкретните продуктови стандарти, че са горещи повърхности и могат да бъдат допрени случайно от оператора по време на работа. Този европейски стандарт се прилага само заедно с конкретния продуктов стандарт за категорията машини, посочени по-горе. Този стандарт не определя кои повърхности трябва да бъдат оценявани.

БДС EN 15695-1:2009 - TC-23 - Земеделски трактори и самоходни пръскачки. Защита на оператора (водача) срещу опасни вещества. Част 1: Класификация на кабините, изисквания и методи за изпитване.

Този документ се прилага за кабините на земеделски трактори и самоходна техника. Той се отнася за защита срещу опасни вещества. Този документ определя различни категории на кабините на земеделски трактори и самоходна техника.

БДС EN 15695-2:2009 - TC-23 - Земеделски трактори и самоходни пръскачки. Защита на оператора (водача) срещу опасни вещества. Част 2: Филтри, изисквания и методи за изпитване

Този европейски стандарт се прилага за устройства за пречистване на въздуха, които се монтират в кабините (категория 2) на трактори за земеделието и самоходни машини при оператора, за да ограничат излагането му на вредни вещества

БДС EN 1853:1999+A1:2009 - TC-23 - Земеделска техника. Самосвални ремаркета. Безопасност

Този стандарт определя специфични изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и изработването на земеделски тракторни саморазтоварващи се ремаркета с шарнирен теглич и полуремаркета, където терминът “земеделско тракторно ремарке” се отнася за превозно средство, което се използва в земеделието само за транспортиране и което посредством конструкцията си е приспособено и предназначено за теглене от трактор или от самоходна земеделска машина.

Този стандарт не се отнася за ремаркета с демонтираща се каросерия.

Забележка: Изискванията за спирачките не са включени в този стандарт. Те ще бъдат разгледани при неговото преразглеждане, което зависи от развитието на европейското законодателство.

Допълнително той определя вида на информацията за безопасна работа, която производителят трябва да предостави.

Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е даден в приложение А. Приложение А също така посочва опасностите, които не са разгледани в него. Аспектите на околната среда не са разгледани в този стандарт.

Този стандарт се отнася преди всичко за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 50338:2006 - TC-38 - Безопасност на битови и подобни електрически уреди. Специфични изисквания за пешеходно управлявани електрически косачки, захранвани от батерии

Този стандарт определя изискванията по безопасност и тяхната проверка за проектирането и конструкцията на пешеходно-управлявани с батерия електрически захранван цилиндър и въртящи се косачки на трева с обявено напрежение на батерията

не по-голямо от 42 V за постоянно напрежение. Този стандарт не се отнася за: косачки на трева, незахранвани с ток, въртящи се косачки на трева, за които режещите средства в най-общия случай са циркулярен основен задвижващ възел, върху който са монтирани или една или повече неметални нажежаеми жички или един или повече неметални, осево монтирани режещи елементи. Тези режещи елементи съответстват на центробежната сила, която се достига при рязането с кинетичната енергия на единичен режещ елемент, непревишаващ 10 J - главно задвижван от електрически косачки на трева. Изискванията за зарядните устройства на батерията, включително тези, вградени в машината, се разглеждат от EN 60335-2-29. Този стандарт не се прилага за косачки на трева, които са произвеждани преди датата на публикуване на този документ от CENELEC.

БДС EN 60335-2-77:2006 - TC-38 - Безопасност на битови и подобни електрически уреди. Част 2-77: Специфични изисквания за пешеходно управлявани косачки на трева (IEC 60335-2-77:1996, с промени)

Този стандарт се отнася за безопасност на пешеходно-управлявани, главно задействани електрически цилиндър или въртящи се косачки на трева, проектирани преди всичко за използване около дома или за подобни цели. Тяхното обявено напрежение не трябва да е по-голямо от 250 V еднофазно напрежение. Стандартът не се отнася за машини за рязане на трева (тримери), машини за окантване на трева, косачки за вършеене, косачки със сърповиден прът или земеделски косачки.

БДС EN 60335-2-77:2010 - TC-38 - Безопасност на битови и подобни електрически уреди. Част 2-77: Специфични изисквания за пешеходно управлявани отзад косачки за трева с електрическо захранване

Този стандарт се отнася за безопасност на пешеходно-управлявани, главно задействани електрически цилиндър или въртящи се косачки на трева, проектирани преди всичко за използване около дома или за подобни цели. Тяхното обявено напрежение не трябва да е по-голямо от 250 V еднофазно напрежение. Стандартът не се отнася за машини за рязане на трева (тримери), машини за окантване на трева, косачки за вършеене, косачки със сърповиден прът или земеделски косачки.

БДС EN 60335-2-91:2006 - TC-6 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-91: Специфични изисквания за ръчноуправлявани и ръчнопреносими машини за рязане на трева и машини за окантване на трева (IEC 60335-2-91:2002, с промени)

Стандартът се отнася за ръчноуправлявани и ръчнопреносими машини за рязане на трева и за машини за окантване на трева с режещи елементи от неметални нишки или свободно въртящи се неметални фрези, с кинетична енергия не по-голяма от 10 J, използвани от стоящ оператор за рязане на трева.

БДС EN 60335-2-92:2006 - TC-38 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-92: Специфични изисквания за пешеходно управлявани паркови култиватори и аератори (IEC 60335-2-92:2002, с промени и поправка, май 2003)

Стандартът се отнася за безопасност на пешеходно управлявани паркови култиватори и аератори. Тези култиватори имат въртящи фрези за възстановяване на тревни от, например, от сплестяване на тревните площ и от мъх, или чрез вертикално подрязване на тревата. Тези култиватори са проектирани главно за домашна употреба, с обявено

напрежение не повече от 250 V при еднофазно напрежение. За косачки на трева виж EN 60335-2-77; за машини за рязане на трева, виж EN 60335-2-91.

БДС EN 690:1994+A1:2009 - TC-23 - Земеделска техника. Машини за разхвърляне на оборски тор. Безопасност

Този европейски стандарт съдържа изискванията за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на всички видове машини за разхвърляне на оборски тор, включително самоходните машини, с които се осъществява разхвърлянето отзад или странично. Той описва методите за отстраняване или намаляване на опасностите, за които са необходими специфични изисквания за машини за разхвърляне на оборски тор. Той не разглежда общи опасности, особено такива, свързани с придвижването, включително специфичните за самоходните машини. Тези аспекти ще бъдат разглеждани в друг стандарт, който се разработва от техническия комитет CEN/ TC 144 (виж въведението). Освен това той определя информацията за безопасна експлоатация, която трябва да бъде предоставена от производителите.

Списъкът на значителните опасности, разгледани в този стандарт, е посочен в приложение А. Приложение А посочва също така опасностите, които не се разглеждат. Аспектите на околната среда не са взети предвид в този стандарт. Този стандарт се прилага предимно за машини, които са произведени след датата на публикуване на стандарта.

БДС EN 703:2004+A1:2009 TC-23 Земеделска техника. Машини за товарене, смесване и/или раздробяване и разпределяне на силаж. Безопасност

Този документ, използван заедно с EN 1553, определя изискванията за безопасност и тяхната проверка за проектиране и изработване на навесни, полунавесни, прикачни или самоходни машини с две или повече от следните функции: товарене, смесване, раздробяване и разпределяне на силаж и/или други фуражи. Използват се само от един оператор. Машините с монтиран товарен кран се изключват. Освен това този документ дава информация за безопасна практика за работа (включително остатъчният риск), която трябва да се предостави от производителя.

Този документ се отнася само за машини със следните комбинации от функции:

- функции за смесване и разпределяне; или
- функции за смесване, раздробяване и разпределяне; или
- функции за товарене, смесване и разпределяне; или
- функции за товарене, смесване, раздробяване и разпределяне; или
- функции за раздробяване и разпределяне; или
- функции за товарене, раздробяване и разпределяне.

Този документ се отнася за машини за рязане на силаж на блокове, дори когато те имат една единствена функция.

Той не се отнася за:

- машини, които подбират зелен фураж направо от полето;
- кранове за товарене;
- кошове за силаж.

Забележка 1: Крановете за товарене се разглеждат в EN 12999.

Забележка 2: Кошовете за силаж ще бъдат разгледани при изменение или при следващо

преразглеждане.

Този документ се отнася за всички значими опасности, опасни ситуации и случаи свързани с машините за товарене, смесване и/или раздробяване и разпределяне на силаж и/или други фуражи, когато те се използват по предназначение и при условията, предвидени от производителя (виж точка 4) с изключение на опасностите от:

- повреда във веригата за управление;
- неподходяща седалка;
- неподходящо осветление;
- липса на възможност да се спре машината при оптимални условия;
- придвижване на машината;
- разрушаване на въртящи се с висока скорост части.

Той не се отнася за опасности свързани с околната среда (с изключение на шум).

Този документ не се отнася за машини за товарене, смесване и/или раздробяване и разпределяне на силаж и /или други фуражи, които са произведени преди датата на публикуване на този документ от CEN.

БДС EN 706:1996+A1:2009 - ТС-23 - Земеделска техника. Машини за резитба на лозя. Безопасност

Този стандарт определя изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на самоходни, прикачни или полунавесни устройства за резитба на лозя. Тези подвижни машини се използват за резитба на лозя и други овощни дървета, които растат по същия начин (прикрепени към колове). Режещите работни органи са няколко вида:

- бързовъртящи се ножове (които режат чрез удар), или
- въртящи се нож и контранож (които отрязват чрез срязване),
- възвратно-постъпателно движеща се ножова гредка (която отрязва чрез срязване).

Този европейски стандарт не се прилага за:

- машини за резитба на свободно растящи плодови храсти,
- машини, управлявани от съпровождащ оператор;
- устройствата, предназначени да бъдат монтирани към машини, управлявани от съпровождащ оператор;
- преносими машини.

Забележка 1: Устройствата, които са предназначени за монтиране към машини, управлявани от съпровождащ оператор, ще бъдат разгледани при следващото преработване на този стандарт.

Този европейски стандарт описва мерките за предотвратяване или намаляване на опасностите, които поставят необходимостта от специфични изисквания към машините за резитба на лозя. Той не описва общите опасности, свързани с подвижността на машините, включително и тези на самоходните машини. Тези аспекти ще бъдат разгледани в друг стандарт, който ще се разработва от CEN/TC 144 (виж въведението).

Освен това той определя вида на информацията за безопасна работа, която трябва да бъде предоставена от производителя.

Списъкът на значимите опасности, които са разгледани в този стандарт, е даден в приложение А. Приложение А съдържа също опасностите, които не са разгледани в този стандарт.

Забележка 2: Този стандарт не разглежда:

- разположението и работата с органите за управление,
- пригодността за агрегирането или монтирането на навесни машини към трактори или към други превозни средства.

Проблемите, свързани с околната среда, не са разгледани в този стандарт.

Този европейски стандарт важи най-вече за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 707:1999+A1:2009 - TC-23 - Земеделска техника. Машини за разпределяне на течен органичен тор. Безопасност

Този стандарт определя специфични изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на всички полунавесни, прикачни и самоходни машини за разпределяне на течен органичен тор, задвижвани по пневматичен или механичен начин, и техните устройства за разпределяне или впръскване на течен органичен тор.

Забележка: Изискванията към спирачките не са включени в този стандарт. Те ще бъдат преразгледани при преработването в зависимост от развитието на европейските нормативни актове.

Освен това той определя вида на информацията за безопасна работа, която производителите трябва да предоставят.

Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е даден в приложение А. Приложение А съдържа също опасностите, които не са разгледани.

Проблемите, свързани с околната среда, не са взети под внимание в този стандарт.

Този стандарт се прилага преди всичко за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 709:1997+A4:2009 TC-23 Земеделска и горска техника. Мотокултиватори с монтирани фрези, мотофрези и мотофрези със задвижващо(и) колело(а). Безопасност

Този европейски стандарт определя изисквания за безопасност и изпитване при проектирането и производството на мотокултиватори с монтирани фрези, чийто вал е разположен хоризонтално и перпендикулярно на посоката на движение на машината, както и мотофрези и мотофрези със задвижващо колело, които се използват в земеделието или горите, както и за поддържане на зелените площи и в градинарството (включително през свободното време).

Той описва мерките за предотвратяване или намаляване на възникналите опасности при използването на тези машини. Освен това той дава информация за безопасна работа, която трябва да бъде предоставена от производителя.

Този стандарт не съдържа изисквания към изпълнението на националните нормативни актове за движение по пътищата, относно осветлението, управлението и спирачките.

Аспектите на околната среда не са обхванати в този стандарт.

Този европейски стандарт се отнася преди всичко за машини, които са произведени

след публикуването на стандарта.

БДС EN 745:1999+A1:2009 TC-23 Земеделска техника. Ротационни косачки и косачки-раздробители. Безопасност

Този стандарт съдържа определени изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на ротационни косачки и косачки-раздробители с една или няколко вертикални или хоризонтални оси, навесни, полунавесни, прикачни или самоходни. Този стандарт се прилага и за косачки, снабдени с подготвящо устройство. Този стандарт се прилага само за косачки, предназначени да работят само на нивото на земята.

Забележка 1: Примерите за такива машини са дадени в приложение D.1.

Стандартът не се прилага за:

- косачки с шарнирно рамо;

Забележка 2: Пример за такава машина е даден в приложение D.2.

- ръчноводени моторни косачки (разгледани в prEN 12733 1));
- косачки за градини или машини, които са проектирани като косачки, се разглеждат от EN 836;
- косачки за косене между редовете (разгледани в prEN...1))

Освен това стандартът определя вида на информацията за безопасна работа, която производителят трябва да предостави на потребителя.

Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е посочен в приложение А. В приложение А също така са посочени опасностите, които не се разглеждат.

Проблемите, свързани с околната среда, не са взети под внимание в този стандарт.

Този стандарт се прилага преди всичко за машини, произведени след датата на публикуването му.

БДС EN 786:1996+A2:2009 - TC-23 - Градинска техника. Електрически ръчнопреносими и ръчноуправлявани машини за рязане на трева и машини за окантване на трева. Механична безопасност

Този европейски стандарт определя изискванията за механична безопасност и изпитване при проектирането и производството на електрическите ръчнопреносими и ръчноуправлявани машини за рязане на трева и машини за окантване на трева, снабдени с един или повече режещи неметални елементи под формата на нишки или един или повече неметални свободно въртящи се ножове, всеки от които се характеризира с кинетична енергия, по-малка или равна на 10 J. Тези машини се използват преди всичко за рязане на трева от един оператор в изправено положение.

Той описва методите за отстраняване или намаляване на възникналите при тяхното използване опасности. Освен това той уточнява вида на информацията, която производителят трябва да предостави за безопасното им и надеждно използване в практиката.

Този стандарт не се прилага:

- а) за ножици за трева или за машини за рязане на трева и машини за окантване на трева с различни от режещите работни органи, описани по-горе;

б) за самоходни машини за рязане на трева и самоходни машини за окантване на трева;

с) за машини за рязане на трева и машини за окантване на трева, на които разстоянието между режещата глава и управлението на режещия работен орган е по-малко от 600 mm.

Електрическите аспекти на електрически задвижваните машини за рязане на трева и машините за окантване на трева не са разгледани в този стандарт.

Списъкът на значителните опасности, които изискват мерки за тяхното намаляване, са разгледани в този стандарт, виж приложение А. Приложение А съдържа също опасностите, които не са разгледани в този стандарт.

Свързаните с околната среда опасности не са разгледани в този стандарт.

Този европейски стандарт се прилага преди всичко за машини, произведени след датата на публикуването му.

Забележка: Използваният в този стандарт метод за изчисление на кинетичната енергия е даден в приложение В.

БДС EN 836:1997+A4:2011 - ТС-23 - Технически средства за градини. Моторни косачки. Безопасност

Този европейски стандарт определя изискванията за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на ротационни и барабанни косачки, включително пешеходнуправлявани и със седалка за оператора, и трактори за ливади и градини, професионални косачки и трактори за ливади и градини с приставки за косене. Този европейски стандарт не се прилага за машини за рязане на трева (тримери), машини за които се отнася EN 786 - машини за окантване на трева (тримери), градински устройства за окантване, косачки със свободно окачени ножчета, машини за рязане на храсти, автоматични косачки (роботи, косачки с режеща греда или косачки за земеделието). Този европейски стандарт не се прилага за ротационни косачки с режещ работен орган, състоящ се от кръгъл въртящ се блок, на който са монтирани една или повече неметални нишки или един или повече неметални свободно люлеещи се режещи елементи. Тези режещи елементи използват центробежната сила, за да осъществят рязане с кинетичната енергия на един отделен режещ работен орган не по-голяма от 10 джаула.

Този стандарт определя мерките за отстраняване или намаляване на опасностите, които възникват при използването. Освен това той дава информации за безопасна работа, които трябва да бъдат осигурени от производителя. Този стандарт не се прилага за косачки, покрити от EN 60335-2-77 и EN 50338.

Списъкът на значимите опасности разгледани в този стандарт е даден в приложение А. Приложение А съдържа също опасностите, които не са разгледани. Опасностите от допир до задвижваните елементи на машините с оператор седящ върху тях (определение 3.28, различни от режещите средства и средствата с контакт със земята не са разгледани по отношение на лица, различни от оператора, когато е на работното място на водача.

Опасностите, свързани с околната среда и електромагнитната съвместимост не са разгледани в този стандарт.

Този документ не се прилага за машини, произведени преди датата на публикуването му като европейски стандарт.

Забележка: Намаляването на опасности от шум и вибрации ще бъдат разгледани в изменение на този стандарт, което се разработва в момента.

БДС EN 908:1999+A1:2009 - ТС-23 - Земеделска и горска техника. Лентови дъждовални инсталации. Безопасност

Този стандарт определя специфичните изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и изработването на лентови дъждовални машини, включително самоходни машини. Той описва мерките за премахване или намаляване на опасностите, които са необходими за определяне на конкретните изисквания към лентови дъждовални машини. Допълнително той определя вида на информацията, която производителят трябва да предостави за безопасна работа. Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е посочен в приложение А. В приложение А също така са посочени опасностите, които не се разглеждат.

Проблемите, свързани с околната среда, не са взети под внимание в този стандарт.

Този стандарт се прилага преди всичко за машини, произведени след датата на публикуване на стандарта.

БДС EN 909:1998+A1:2009 - ТС-23 - Земеделска и горска техника. Дъждовални инсталации с кръгово и праволинейно движение. Безопасност

Този стандарт определя специфичните изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и изработването на дъждовални инсталации с кръгово и праволинейно движение с електрическо захранване.

Забележка: Фигурите от 1 до 5 показват примери за такива инсталации.

Допълнително той определя вида на информацията, която производителят трябва да предостави за безопасната им работа. Списъкът на значимите опасности, разгледани в този стандарт, е посочен в приложение А. В приложение А също така са посочени опасностите, които не се разглеждат.

Не се разглеждат опасности, произтичащи от работата на помпи, присъединени към дъждовални инсталации с кръгово и праволинейно движение.

Не се разглеждат опасности, произтичащи от използването на тези инсталации за разпръскване на пестициди и на течни торове.

Проблемите, свързани с околната среда, не са взети под внимание в този стандарт.

Този стандарт се прилага преди всичко за дъждовални инсталации, произведени след датата на публикуване на стандарта.

БДС EN ISO 22867:2011 - ТС-23 - Горска и градинска техника. Правила за изпитване на вибрации на преносими, ръчнодържани машини с двигател с вътрешно горене. Вибрации на ръкохватките (ISO 22867:2011)

Този международен стандарт определя методите за измерване на вибрациите на ръкохватката на преносими ръчнодържани машини с двигател с вътрешно горене, използвани в горското стопанство и градинарството, включително верижни триони; машини за рязане на храсти; машини за рязане на трева (тримери); режещи инструменти, монтирани на тръбно стъбло; ножици за жив плет и машини за почистване на градини чрез издухване.

БДС EN ISO 28139:2010 - TC-23 – Действащ.

Този стандарт определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и конструиране на вентилаторни пръскачки, носени на гръб с вграден двигател с вътрешно горене.

БДС EN ISO 4254-10:2009 - TC-23 - Земеделска техника. Безопасност. Част 10: Барабанни сенообръщачки и гребла (ISO 4254-10:2009)

Този стандарт определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и конструиране на сенообръщачки, гребла, комбинация от сенообръщачка и гребло с един или повече ротора, монтирани, прикачени теглени или самоходни с инструменти, задвижвани от

БДС EN ISO 4254-11:2011 - TC-23 - Земеделска техника. Безопасност. Част 11: Преси-подбирачи (ISO 4254-11:2010)

Тази част на БДС EN ISO 4254 се прилага заедно с БДС EN ISO 4254-1:2006 и определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и изработване на самоходни и теглени преси-подбирачи, независимо от формата и размера на балите

БДС EN ISO 4254-5:2009 - TC-23 - Земеделска техника. Безопасност. Част 5: Почвообработващи машини със задвижвани работни органи (ISO 4254-5:2008)

Този документ определя изисквания за безопасност и тяхната проверка за проектиране и конструиране на почвообработващи машини, монтирани или теглени, с работни органи, задвижвани от двигателя на трактора или от помощен двигател.

БДС EN ISO 4254-6:2009 TC-23 Земеделска техника. Безопасност. Част 6: Пръскачки и машини за внасяне на течни торове (ISO 4254-6:2009)

Този документ определя изисквания за безопасност и тяхната проверка при проектирането и производството на навесни, полунавесни, прикачни и самоходни земеделски пръскачки, използвани за пестициди и машини за внасяне на течни торове, проектирани за управление от един оператор, също и за ръчно управлявани устройства за разпръскване.

Този стандарт не се отнася за:

- пръскачки, управлявани от съпровождащ оператор;
- носени на гръб пръскачки;
- летателни апарати за разпръскване.

Този стандарт се отнася за всички значими опасности, опасни ситуации и случаи, по отношение на пръскачките и машините за внасяне на течни торове с изключение на опасностите, възникващи от:

- преобръщане;
- резервоари под налягане.

Той не разглежда общите опасности, по-специално свързаните с придвижването, включително тези, които са специфични за самоходните машини. Тези аспекти са разгледани в EN 1553:1999.

Забележка 1: Такива резервоари под налягане са обхванати от директива 97/23/ЕС за съоръжения под налягане.

Забележка 2: EN 1553:1999 в момента се преразглежда заедно с ISO 4254-1:1989 във връзка с Виенското споразумение.

Освен това той определя вида на информацията, която производителите трябва да предоставят за безопасната им работа. Проблемите, свързани с околната среда, не са взети под внимание в този стандарт. Тези аспекти са обхванати от EN 12761-1, EN 12761-2 и EN 12761-3. Този стандарт не се прилага за машини, произведени преди датата на публикуване на стандарта.

Животновъдство

Български стандарти в областта на безопасността и здравето при работа²³

БДС EN 60335-2-71:2003 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-71: Специфични изисквания за електрически нагревателни уреди за отглеждане и развъждане на животни (IEC 60335-2-71:2002) - Действащ

Този стандарт се отнася за безопасността на всички видове електрически нагревателни уреди за отглеждане и развъждане на животни. Такива например са: лъчисти отоплителни уреди, уреди за мътене на кокошки, инкубатори, устройства за хранене на пилета и други. За отоплителни уреди за помещения виж EN 60335-2-30. За гъвкави листови отоплителни уреди виж EN 60335-2-96.

Европейски и международни стандарти, въведени в Република България като български стандарти²⁴

БДС EN 60335-2-70:2002/A1:2007 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-70: Специфични изисквания за доилни апарати (IEC 60335-2-70:2002/A1:2007) – Действащ. Няма публикувана информация

БДС EN 60335-2-70:2003 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-70: Специфични изисквания за доилни апарати (IEC 60335-2-70:2002) - Действащ

Този стандарт се отнася за доилни агрегати за млекодайни животни във ферми, за използване в краварници или на открито. Примери са доилни агрегати с ведро или доилни агрегати, отвеждащи млякото в резервоар, доилни агрегати с тръбопровод, доилни агрегати със записващо устройство. Обявеното напрежение е не по-голямо от 250 V за еднофазни уреди и 480 V за други уреди.

БДС EN 60335-2-87:2002/A1:2007 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-87: Специфични изисквания за електрически уреди за зашеметяване на животни (IEC 60335-2-87:2002/A1:2007) – Действащ. Няма публикувана информация.

²³ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

²⁴ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички европейски и международни стандарти, въведени в Р България като български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

БДС EN 60335-2-87:2003 - Битови и подобни електрически уреди. Безопасност. Част 2-87: Специфични изисквания за електрически уреди за зашеметяване на животни (IEC 60335-2-87:2002) – Действащ.

Този стандарт се отнася за безопасността на електрически съоръжения за зашеметяване на животни. Те са за индустриално и търговско предназначение, за използване във ферми или на места, където могат да бъдат източник на опасност за обществото. Този стандарт обхваща ръчни, полуавтоматични и автоматични съоръжения. За електрически огради виж EN 60335-2-76. За електрически машини за риболов виж EN 60335-2-86.

1.5. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти²⁵.

Степента на съответствие между нормативните актове в областта на БЗР с правото на ЕС е показано в табличен вид, както следва:

Таблица 1.15. Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС ²⁶	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
Стратегически документи				
1.	Регламент на комисията /ЕО/ №889/2008 г. от 5.09.2008 г. за определяне на подобрени правила за прилагането на Регламент/ЕО/№834/2007 г. на Съвета относно биологичното производство и етикирането на биологични продукти по отношение на биологичното производство, етикирането и контрола	Кодекс на труда, Закон за здравословните и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)	Пълно	Не
2.	Директива на Съвета 89/391/ЕИО от 12 юни 1989 г. за въвеждане на мерки за насърчаване на подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на работниците	Кодекс на труда, Закон за здравословните и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)	Пълно	Не
3.	Директива 1999/92/ЕИО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 1999 г. относно минималните изисквания за подобряване защитата и безопасността на работниците в потенциален риск от експлозивни атмосфери/петнадесета специална директива по смисъла на чл.16, параграф 1 от	КТ, ЗЗБУТ, Наредба №11 от 27.12.2004 г. за минималните изисквания за осигуряване на безопасността и здравето на работещите при потенциален риск от експлозивна атмосфера	Пълно	Не

²⁵ В обхвата на международните стандарти се включват: регламенти, стратегии и директиви на ЕС, и конвенции на МОТ, ратифицирани от Република България.

²⁶ Източник: <http://eur-lex.europa.eu/bg/index.htm>

	Директива 89/391/ЕИО			
4.	Директива на Съвета 93/104/ЕО от 23 ноември 1993 г. относно някои аспекти на организацията на работното време	КТ, Наредба за работното време,почивките и отпуските	Пълно	Не
5.	Директива на Европейския парламент и на Съвета 2000/34/ЕО от 22 юни 2000 г. за изменение и допълнение на Директива на Съвета 93/104/ЕО относно определени аспекти на организацията на работното време,с цел да се обхванат сектори и дейности,изключени от тази директива	КТ, Наредба за работното време, почивките и отпуските	Пълно	Не
6.	Директива на Европейския парламент и на Съвета 2003/88/ЕО от 4 ноември 2003 г. относно някои аспекти на организацията на работното време	КТ,Наредба за работното време,почивките и отпуските	Пълно	Не
7.	Директива 92/58/ЕИО на Съвета от 24 юни 1992 г. относно минималните изисквания за осигуряване на знаци за безопасност и/или здраве по време на работа/девета специална директива по смисъла на чл.16 параграф 1 на Директива89/391/ЕИО	КТ, ЗЗБУТ, Наредба № РД-07/8 от 20.12.2008 г. за минималните изисквания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа	Пълно	Не
8.	Директива на Съвета 91/383/ЕИО от 25 юни 1991 г. за допълнение на мерките за насърчаване на подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на работниците със срочна трудова заетост или временна трудова заетост	ЗЗБУТ, Наредба №5 от 20.04.2006 г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение	Пълно	Не
9.	Директива на Съвета 90/270/ЕИО от 29 май 1990 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при работа с екранно оборудване	ЗЗБУТ, Наредба №7 от 15.08.2005 г. за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи	Пълно	Не

10.	Директива на Съвета 90/394/ЕИО от 28 юни 1990 г. за защита на работниците от рискове, свързани с излагането под влиянието на канцерогени по време на работа	ЗЗБУТ, Наредба №10 от 26.09.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа	Пълно	Не
11.	Директива 1999/38/ЕО на Съвета от 29 април 1999 г. за второ изменение и допълнение на Директива 90/394/ЕИО за защита на работниците от рисковете свързани с въздействието на канцерогени по време на работа, и за разширяването и с мутагени	ЗЗБУТ, Наредба №10 от 26.09.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа	Пълно	Не
12.	Директива на Съвета 97/42/ЕО от 27 юни 1997 г. за първо изменение и допълнение на Директива 90/394/ЕИО за защита на работниците от рисковете, свързани с излагане на въздействието на канцерогени при работа	ЗЗБУТ, Наредба №10 от 26.09.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа	Пълно	Не
13.	Директива 2004/37/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно защита на работещите от рискове, свързани с експозицията на канцерогени или мутагени по време на работа /шеста специална директива по смисъла на чл.16, параграф 1 на Директива 89/391/ЕИО	ЗЗБУТ, Наредба №10 от 26.09.2003 г. за защита на работниците от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа.	Пълно	Не
14.	Директива 2000/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 18 септември 2000 г. относно защита на работниците от рисковете, свързани с експозицията на биологични агенти при работа/седма специална директива по смисъла на чл.16, параграф 1 на Директива 89/391/ЕИО/	ЗЗБУТ	Пълно	Не
15.	Директива 2001/95/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 3 декември 2001 г. относно общата безопасност на продуктите	ЗЗБУТ	Пълно	Не
16.	Директива на Съвета 90/269/ЕИО от 29 май 1990 г. за минималните за здравословни и безопасни условия на труд при ръчна обработка на товари, когато съществува опасност конкретно от нараняване на	ЗЗБУТ, Наредба №5 от 11.05.1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, Наредба №7 от 23.09.1999 г. за	Пълно	Не

	гърба на работниците/четвърта специална директива по смисъла на чл.16,параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО	минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване, Наредба №16 от 31.05.1999 г. за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести, Наредба №12 от 30.12.2005 г. за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при извършване на товаро-разтоварни работи		
17.	Директива на Съвета 89/654/ЕИО от 30 ноември 1989 г. относно минималните изисквания за безопасност и здраве на работното място /първа специална директива по смисъла на чл.16,параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО	КТ, ЗЗБУТ, Наредба №7 от 23.09.1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	Пълно	Не
18.	Директива на Съвета 89/655/ЕИО от 30 ноември 1989 г. относно минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето при използването на работното оборудване от работниците по време на работа /втора специална директива по смисъла на чл.16,параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО	ЗЗБУТ, Наредба №7 от 23.09.1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване. Наредба за безопасната експлоатация и техническия надзор на повдигателни съоръжения.	Пълно	Не
19.	Директива 2001/45/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 юни 2001 г. за изменение и допълнение на Директива 89/655/ЕИО на Съвета относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работниците при използването на работни съоръжения по време на работа	ЗЗБУТ, Наредба №7 от 23.09.1999 г. за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване, Наредба за безопасната експлоатация и технически надзор	Пълно	Не

		на повдигателни съоръжения		
20.	Директива на Съвета от 30 ноември 1989 г. относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работниците при използването на лични предпазни средства на работното място/трета специална директива по смисъла на чл.16,параграф 1 от Директива 89/391/ЕИО	КТ, ЗЗБУТ, Наредба №3 от 19.04.2001 г. за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място	Пълно	Не
21.	Директива на Европейския парламент и на Съвета 2004/40/ЕО от 29 април 2004 г. относно минималните изисквания за здраве и безопасност,свързани с експозицията на работниците на рискове дължащи се на физически фактори	ЗЗБУТ, Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на електромагнитна съвместимост	Пълно	Не
22.	Директива 98/24/ЕО на Съвета от 7 април 1998 г. за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове,свързани с химични агенти на работното място	ЗЗБУТ, Наредба №13 от 30.12.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа	Пълно	Не
23.	Директива 2002/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 юни 2002 г. относно минималните изисквания за безопасност и здраве,свързани с излагането на работниците на рискове дължащи се на физически фактори (вибрации)	ЗЗБУТ, Наредба №3 от 05.05.2005 г. за минималните изисквания за осигуряване на здравето и безопасността на работещите при рискове,свързани с експозиция на вибрации	Пълно	Не
24.	Директива 2003/10/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 февруари 2003 г. относно минималните изисквания за здравословни и безопасни условия,свързани с експозицията на работници на рисковете от физически агенти (шум)	ЗЗБУТ, Наредба №6 от 15.08.2005 г.за минималните изисквания за осигуряване на здравето и на безопасността на работещите при рискове,свързани с експозицията на шум	Пълно	Не

Таблица 1.16. Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
1.	Конвенция №102 на МОТ за социална сигурност (минимални стандарти) 1952 г Ратифицирана със закон 2008 г.,в сила от 14.07.2009 г.	Кодекс на труда – (КТ), Закон за здравословните и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)	Пълно	Не
2.	Конвенция №138 относно минималната възраст за приемане на работа,1973 г., ратифицирана през 1980 г.,обн.ДВ.бр.13/1980 г., в сила от 23.04.1981 г.	КТ, ЗЗБУТ	Пълно	Не
3.	Конвенция №1 относно работното време в индустрията 1919 г., ратифицирана 1921 г., обн.ДВ.бр.36/1997 г.,в сила от 06.03.1925 г.	КТ, ЗЗБУТ, Наредба за работното време, почивките и отпуските	Пълно	Не
4.	Конвенция № 14 относно седмичната почивка/индустрия /1921 г., ратифицирана 1924г., обн.ДВ.бр.36/1997 г., в сила от 06.03.1925 г.	КТ, ЗЗБУТ, Наредба за работното време, почивките и отпуските	Пълно	Не
5.	Конвенция №24 относно осигуровката болест,1927 г., ратифицирана 1929 г., обн.ДВ.бр.87/1929 г., в сила от 30.01.1930 г.	КТ, ЗЗБУТ, КСО, Закон за здравното осигуряване	Пълно	Не
6.	Конвенция №17 относно обезщетенията срещу злополука, 1925 г, ратифицирана 1929 г., обн.ДВ.бр.253/1929 г., в сила от 5.09.1929 г.	КТ, ЗЗБУТ, КСО, Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки	Пълно	Не
7.	Конвенция №18 относно обезщетението при професионалните болести, 1925 г., ратифицирана 1929 г.,в сила от 5.09.1929 г.	КТ, ЗЗБУТ, КСО, Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести	Пълно	Не
8.	Конвенция №127 относно максималната тежест,	КТ, ЗЗБУТ, Наредба №16 от	Пълно	Не

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	1967 г., ратифицирана през 1978 г., обн. ДВ. бр. 38/1997 г., в сила от 21.06.1979 г.	31.05.1999 г. за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести		

II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА²⁷

2.1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР

2.1.1. Министерският съвет

Определя и провежда политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 35 ЗЗБУТ²⁸).

За контакти: 1594 София, бул. „Дондуков” № 1

тел.центра 02 940 29 99

правителствена информационна служба тел.: 02 940 27 70

факс: 02 980 20 56

www.government.bg

e-mail: GIS@government.bg

2.1.2. Министърът на труда и социалната политика

Разработва, координира и провежда държавната политика в областта на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 36 ЗЗБУТ).

Министерство на труда и социалната политика

- Разработва, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд; ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта безопасността и здравето при работа (чл. 3, ал. 1 от УПМТСП²⁹).
- Ръководи и координира цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство (чл. 4, т. 15 от Устройствения правилник на Министерството на труда и социалната политика).

За контакти: София 1051, ул. „Триадица” № 2

телефон: 02 8119 443

факс: 02 988 44 05; 02 986 13 18

²⁷ Системата по БЗР обхваща:

- органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които с нормативен акт е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;
- други юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, на които с нормативен документ е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;

²⁸ Закон за здравословните и безопасни условия на труд

²⁹ Устройствен правилник на Министерството на труда и социалната политика

www.mlsp.government.bg

e-mail: mlsp@mlsp.government.bg

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков” № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Фонд „Условия на труд“

финансира дейности и мероприятия за подобряване на условията на труд (чл. 44, ал. 1 ЗЗБУТ).

За контакти: 1051 София, ул. „Триадица” № 2

тел.: 02 8119 526; 02 8119 502

www.fund.mlsp.government.bg

e-mail: fund@mlsp.government.bg

2.1.3. Министърът на здравеопазването

Ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа (чл. 37 ЗЗБУТ).

Министерство на здравеопазването

Главният държавен здравен инспектор:

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА)

За контакти: 1431 София, бул. „Акад. Иван Евст. Гешов” № 15

тел.: 02 805 6444, факс: 02 9541211

<http://ncpha.government.bg>

e-mail: ncpha@ncpha.government.bg

Регионални здравни инспекции (РЗИ)

Осъществяват държавната здравна политика на територията на съответната област.

Дирекция „Здравен контрол” (чл. 33 от УПРЗИ³⁰):

Дирекция „Лабораторни изследвания” (чл. 35 от УПРЗИ)

³⁰ Устройствен правилник на регионалните здравни инспекции

Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ)

За контакти: 1606 София, ул. „Георги Софийски 3”, двор на ВМА, сграда 7

тел.: 02 953 33 52

факс: 02 862 10 59

www.ncrrp.org

e-mail : administration@ncrrp.org

2.1.4. Министърът на земеделието и храните:

За контакти: 1040 София, бул. „Христо Ботев” 55

тел.: 02 985 11 858, 02 985 11 384

www.mzh.government.bg

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

За контакти:

□ Контролно-техническата инспекция
1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, вх. Б, ет. 8

тел.: 8952 310, факс: 8952 313

www.tcibg.eu

e-mail: kti@mbox.contact.bg

□ Главна дирекция „Изпитване и сертифициране”
4023 гр. Пловдив, ул. Ягодовско шосе №35, пк. 104

тел.: 032 632 384, факс: 032 265

e-mail: dic@filibe.net

□ Териториално звено Русе
7000 гр. Русе, бул. Тутракан №94, пк 370

тел.: 082 846 051, факс: 082 842 094

e-mail: testlab@dir.bg

Държавен фонд „Земеделие”

Държавен фонд „Земеделие” е създаден през 1998 г. със Закона за подпомагане на земеделските производители. Чрез фонда българските фермери получават финансово подпомагане по линия на държавните помощи, по предприемаческа програма САПАРД, по мерките от Общата селскостопанска политика и Общата рибарска политика на Европейския съюз, както и от Програмата за развитие на селските райони.

Държавен фонд „Земеделие” е акредитиран от Европейската комисия да изпълнява функциите на Агенция САПАРД и на Разплащателна агенция. Условието и редът за финансово подпомагане по Програма САПАРД, както и изискванията към лицата, които биват подпомагани, са определени с наредби на министъра на земеделието и

храните съгласно Националния план за развитие на земеделието и селските райони и Многогодишното финансово споразумение по Специалната предприсъединителна програма на ЕС за развитие на земеделието и селските райони в Р България. Разплащателната агенция предоставя финансово подпомагане от Еврофондовете за българското земеделие през четири инструмента - директни плащания, към които има национални доплащания, средства за пазарна подкрепа, мерките от Програмата за развитие на селските райони и по Програмата за развитие на сектор „Рибарство”.

ДФ „Земеделие” осигурява финансова подкрепа за земеделски стопани по линия на държавните помощи със средства от националния бюджет, чрез краткосрочни и дългосрочни финансови инструменти. Краткосрочните финансови инструменти се прилагат при текущото финансово подпомагане и стимулиране на производството на определени земеделски продукти (зърнени, маслодайни култури, зеленчуци, мляко и други). Дългосрочните финансови инструменти са със срок над една година и са за подпомагане и стимулиране на инвестиционния процес в земеделието.

ДФ „Земеделие” се ръководи от управителен съвет от 11 членове под председателството на Министъра на земеделието и храните, а оперативното ръководство се осъществява от Изпълнителен директор. Структурата на фонда включва Централно управление и 28 областни дирекции.

За контакти: София 1618, "Цар Борис III" 136
тел.: 02 81 87 100, 02 81 87 202
dfz@dfz.bg

2.1.5. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)

За контакти:

факс: 02 986 17 071797 София, бул. „Г.М. Димитров” №52А
тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)
<http://www.damtn.government.bg>
e-mail: damtn@damtn.government.bg

2.1.6. Национален осигурителен институт (НОИ)

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64
тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10
www.noi.bg
e-mail: noi@nssi.bg

Капацитет на компетентните органи с функции и отговорности в областта на БЗР

Капацитетът е сложно съставно понятие, което включва множество показатели, по които трябва да се направи конкретно изследване за възможността на отделния

орган на изпълнителната власт да изпълнява функциите и задачите, възложени му с нормативните актове.

На изследване следва да се подложи съответствието между функциите и задачите и:

- ❑ административната структура – централна и териториална администрация;
- ❑ съотношението на общата и специализираната администрация;
- ❑ персонала – брой, квалификация, преквалификация и обучение;
- ❑ материалната база;
- ❑ материално – техническото обезпечаване на дейността;
- ❑ хардуерното, софтуерното, програмното, комуникационното и информационното обезпечаване на дейността и персонала, зает с нея;
- ❑ сложността на извършваните дейности и необходимото време за извършването им;
- ❑ териториалното разположение и разпределение на обектите за контрол, както и техният брой, структура, големина и достъпност;
- ❑ утвърдените правила, процедури и методи за извършване на отделните дейности;
- ❑ специализацията и интегрирането на дейността и контрола;
- ❑ методите на взаимодействие и координация между отделните административни органи при осъществяване на съвместна дейност;
- ❑ и други.

Компетентните органи, не поддържат публична информация за капацитета си да изпълняват функции и отговорности в областта на БЗР. Обикновено подобна информация се изготвя на базата на анализ и оценка по посочените по-горе показатели и се използва от звената с ръководни функции при разработването и провеждането на конкретни политики и програми. За целите на настоящия профил, с оглед осигуряване на информация за капацитета на всеки орган на изпълнителната власт е представена информация за администрациите, които имат отговорности по БЗР съгласно устройствените им правилници.

- ❑ **Министерството на труда и социалната политика** – в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд” с функции в областта на трудовото и осигурителното право, и безопасността и здравето при работа - на национално ниво.
- ❑ **Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”** – с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на инспекцията разпределена в 3 специализирани дирекции на централно ниво и 21 териториални дирекции.
- ❑ **Министерството на здравеопазването** - в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Обществено здраве и управление на специализирани донорски програми” с функции по БЗР от компетентността на министъра.

- ❑ **Националният център по обществено здраве и анализи** - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и административната структура на центъра, обособена в 5 дирекции и 3 самостоятелни отдела.
- ❑ **Регионални здравни инспекции** - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и териториалната структура на инспекциите със седалище населеното място - административен център на областта.
- ❑ **Министерството на земеделието и храните** – с устройствения правилник не е посочена специализирана дирекция с функции в областта на БЗР от компетенциите на министъра.
- ❑ **Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните** – с устройствения правилник са определени числеността и структурата на инспекцията – с 28 регионални служби в административните центрове на областите и 2 териториални звена за изпитване и сертифициране.
- ❑ **Министерството на околната среда и водите** – с устройствения правилник са вменени функции по БЗР от компетентността на министъра на дирекция „Превантивна дейност”.
- ❑ **Изпълнителната агенция по околна среда** – с устройствения правилник специализираната администрация е обособена в две дирекции и една главна дирекция с 14 териториални звена.
- ❑ **Държавната агенция за метрологичен и технически надзор** - специализираната администрация на агенцията е организирана в една дирекция и 4 главни дирекции с териториални звена.
- ❑ **Национален осигурителен институт** – институтът разполага с 28 териториални поделения „Районно управление социално осигуряване” със седалище в градовете областни центрове.

2.2. Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР³¹.

2.2.1. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”:

- ❑ осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности;
- ❑ осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение;
- ❑ упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон.

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков” № 3

тел./факс: 02/987 47 17

³¹ Съгласно Закона за инспектиране по труда

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

2.2.2. Държавната агенция за метрологичен и технически надзор

осъществява:

- ☐ метрологичен надзор;
- ☐ надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- ☐ технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- ☐ контрол на качеството на течните горива;

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М.Димитров” №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

<http://www.damtn.government.bg>

e-mail: damtn@damtn.government.bg:

2.2.3. Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- ☐ превантивна дейност;
- ☐ държавен противопожарен контрол;
- ☐ превантивен контрол.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември” № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

2.2.4. Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със:

- ☐ регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника;
- ☐ контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- ☐ техническите прегледи на техниката;
- ☐ придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;

- ❑ контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- ❑ издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- ❑ контрола върху:
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- ❑ проверка за наличието на регистрация на техниката;
- ❑ удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- ❑ изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- ❑ изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, вх. Б, ет. 8

тел.: 8952 310, факс: 8952 313

www.tcibg.eu

e-mail: kti@mbox.contact.bg

2.2.5. Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ❑ ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване;
- ❑ упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси с цел опазване на околната среда.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза” № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

2.2.6. Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

2.2.7. Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

За контакти: 1000 София, бул. Дондуков 52

Информационен център: 0700 18 700

www.nap.bg

e-mail: nap@nra.bg и infocenter@nra.bg

2.2.8. Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт.

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

2.3. Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

2.3.1. Организации на работодателите

2.3.1.1. Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)

АИКБ е сдружение с нестопанска цел за осъществяване на дейност в частна полза, действаща на основание на Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Асоциацията е юридическо лице със седалище в град София и адрес на управление район “Изгрев“, ул. “Фредерик Жолио-Кюри” № 20, ет. 8. За контакти: тел.: 00359 2/963 37 52, 963 37 56; website: www.bica-bg.org; e-mail: bica@bica-bg.org.

С Решение № 640 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, АИКБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Асоциацията са:

- ☐ защита на общите интереси на нейните членове,
- ☐ усъвършенстване на корпоративното управление,
- ☐ развитие на инвестиционните процеси у нас,
- ☐ ускоряване на подготовката на нейните членове за участие в Единния европейски пазар.

2.3.1.2. Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес (БСК)

БСК е неправителствена организация, учредена на 25 април 1980 г., в която могат да членуват

български и чуждестранни юридически и дееспособни физически лица, които извършват стопанска дейност. БСК е юридическо лице, със седалище град София, с адрес на управление община Столична, район “Триадица” ул.”Алабин” 16-20. За контакти: тел.: 02/ 932 09 11, факс: 02/ 987 26 04; website: www.bia-bg.com; e-mail: office@bia-bg.com.

С Решение № 639 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БСК е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Основните цели на БСК са да:

- ☐ представлява и защитава интересите на своите членове пред държавните, обществени и международни органи и организации;
- ☐ съдейства за развитието на пазарна икономика в съответствие с интересите на своите членове;
- ☐ обединява интересите на своите членове, подпомага тяхното развитие за осъществяване на ефективна и преуспяваща стопанска дейност;
- ☐ представлява и защитава интересите на работодателите на местно, общинско, регионално, областно, браншово, отраслово, национално и международно равнища.

2.3.1.3. Българска търговско-промишлена палата (БТПП)

Българската търговско-промишлена палата е независимо сдружение за подпомагане, насърчаване,

представителство и защита на стопанските интереси на своите членове и съдействие за европейската и международна интеграция на Р България. Палатата е юридическо лице със седалище в гр. София и адрес на управление район „Оборище”, ул. „Искър” № 9. За контакти: телефонна централа: 02/8117 400, 987 26 31, автоматична

телефонна централа: (02) 8117 + вътрешен номер; факс: 02/987 32 09; website: www.bcci.bg; e-mail: bcci@bcci.bg.

С Решение № 638 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БТПП е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

2.3.1.4. Конфедерация на работодателите и индустриалците в България – КРИБ „Гласът на българския бизнес” (КРИБ)

КРИБ е доброволно и неправителствено сдружение с нестопанска цел на български и чуждестранни производители и търговци, упражняващи дейност в България, както и на техни организации с нестопанска цел. Конфедерацията е юридическо лице, което осъществява своята дейност в частна полза, със седалище и адрес на управление гр. София, бул. „Александър Стамболийски” № 55. За контакти: 1463 София, ул. „Хан Аспарух” №8, тел.: +359 2 981 9169, факс: +359 2 988 6776, website: www.ceibg.bg, e-mail: office@ceibg.bg

С Решение № 637 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КРИБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Конфедерацията са:

- ☐ да представлява и защитава икономическите интереси на своите членове;
- ☐ да насърчава инвестиционната дейност на членовете си и да ги подпомага за насочване, управление и защита на инвестициите им;
- ☐ да защитава интересите на работодателите пред законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните и представителните организации на работниците и служителите;
- ☐ да подпомага развитието на пазарните принципи в процеса на интеграцията на стопанството на България в европейското и в световното пазарно стопанство;
- ☐ да съдейства за разширяването на българския износ и преодоляване на препятствията пред него;
- ☐ да съдейства за сигурността на търговския оборот на принципите на почтеността, честността на пазарното поведение и зачитане на взаимните интереси;
- ☐ да стимулира икономическото сътрудничество с чуждестранни организации и партньори;
- ☐ да се застъпва за развитието на благоприятна правна и финансова уредба за укрепване и развитие на стопанската дейност в България;
- ☐ да работи за справедлив достъп до ресурсите на държавата и на международните организации за подкрепа на частния сектор;
- ☐ да насърчава отговорното гражданско и социално ангажиране на членовете си за напредъка на българското общество.

2.3.2. Организации на работниците и служителите

2.3.2.1. Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

КНСБ е юридическо лице със свой печат, щемпел, знак, знаме и химн, утвърдени от нейния Координационен съвет (КС). Седалището на Конфедерацията е в град София, район Триадница, площад „Македония” №1 или друг определен от КС адрес. За контакти: 1040 София, пл. „Македония” №1, website: www.knsb-bg.org.

С Решение № 635 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КНСБ е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Основната цел на КНСБ е представителство и защита на трудовите, социалните и синдикалните права и интереси на: синдикалните членове, работниците и служителите; специфични права на жените, безработните, инвалидите, децата, учащите, студентите, пенсионерите, самонаетите и временно пребиваващите в чужбина работници и служители български граждани, както и на чужди граждани работещи в България.

2.3.2.2. Конфедерация на труда „Подкрепа” (КТ „Подкрепа”)

КТ „Подкрепа” е юридическо лице със седалище в гр.София. Този статут е придобит с вписване в регистъра на Софийски градски съд, съгласно процедурата за регистрация на сдружения с нестопанска цел. За контакти: 1000 София, ул. „Ангел Кънчев” 2, тел: (+359 2) 987 68 82, факс (+359 2) 987 05 57, website: www.podkrepa.org, e-mail: [press_center @ podkrepa.org](mailto:press_center@podkrepa.org)

С Решение № 636 от 26 юли 2012 год. На министерския съвет, КТ „Подкрепа” е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Цел и предмет на дейност

Защита на правата, достойнството, професионалните и социалните интереси на членовете на организацията в Конфедерацията чрез:

- ☐ осигуряване на правата в сферата на професионалната дейност, заплащането на труда, социалните условия, техническата безопасност и охраната на труда.
- ☐ защита на здравето, материалните, обществените и културните интереси на своите членове и техните семейства.
- ☐ съгласуване и защита интересите на работниците и служителите с тези на работодателите за просперитета на предприятията, с приоритет на работниците и служителите;
- ☐ полагане на системни усилия за осъществяване на пълното равенство между мъжете и жените при реализиране на трудовите им права;

- ❑ провеждане на обучение, консултации и квалификация в областите на трудово-правните отношения, социалното осигуряване, условията на труд, екологията, индустриалните отношения, заетостта, професионалната квалификация, преквалификация и основите на гражданското общество;
- ❑ разпространяване на демократични идеи и укрепване на доверието, взаимопомощта и солидарността в обществото;
- ❑ влияние върху формирането на социално-икономическата политика на държавата за подобряване материалното състояние и справедливото разпределение на обществения продукт въз основа на принципите на социалното партньорство;
- ❑ противопоставяне на всякакви опити за въвеждане на каквато и да е форма на диктатура като държавно управление;
- ❑ противопоставяне на дискриминация поради расова, национална, етническа или религиозна принадлежност.

2.4 Капацитет на организациите за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство:

2.4.1. Членове на организации на работодателите, признати за представителни на национално равнище

2.4.1.1. Национален съюз на земеделските кооперации в България

1.1. Учредяване - Националният съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ) е създаден през 1991г. и е регистриран по Закона за лицата и семейството като юридическо лице с нестопанска цел – Съюз на земеделските кооперации. А през 2000г. е регистриран по Закона за кооперациите и вписан в Търговския регистър по партидата на кооперациите.

1.2. Правен статут - НСЗКБ е юридическо лице със седалище и адрес на управление гр. София, ул. „Г. С. Раковски” № 99, ет.8. Вписан е в кооперативния регистър по Ф.Д.№ 14413/2000г. на Софийския градски съд.

1.3. Дейности, цели и задачи

- ❑ Организационна дейност;
- ❑ Обучение и повишаване на квалификацията;
- ❑ Правна дейност;
- ❑ Издателска дейност;
- ❑ Финансов и счетоводен контрол
- ❑ Представява своите членове и ги защитава пред държавните и обществените органи и организации, а също и пред международните кооперативни и други организации.

- ❑ Съдейства на членовете си за по нататъшното демократично развитие на земеделските кооперации.
- ❑ Разработва насоки за развитие на кооперативните дейности.
- ❑ Насочва усилията на своите членове за опазване и ефективно използване на ресурсите и укрепване на производствения им потенциал.
- ❑ Участва в обсъждането и прави предложения за усъвършенстване на аграрното законодателство по програмите за развитие на аграрния отрасъл в страната.
- ❑ Следи за опазването и способства за развитието на основните кооперативни принципи, базирайки се на българските традиции и на опита на международни кооперативни организации.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Общо събрание - Общото събрание е върховен орган на НСКЗБ. То се състои от пълномощници, избрани от общите събрания на областните и регионалните структури. Управителният съвет на Националния съюз определя нормата на представителност за избора на пълномощници.

Общото събрание се свиква:

- 1) Редовно – веднъж на всеки 4 (четири) години, на което се отчита четиригодишният период и се избират ръководни органи на съюза.
- 2) Извънредно – по решение на управителния съвет, по искане на контролния съвет или на 1/3 от пълномощниците.

1.4.2. Управителен съвет - избира се от общото събрание за срок от 4 години. Управителния съвет изпълнява решенията на общото събрание и направлява цялостната дейност на съюза в периода между общите му събрания. За своята дейност той се отчита пред общото събрание.

1.4.3. Председател - Председателят на НСКЗБ се избира от общото събрание измежду избраните пълномощници за срок от 4 години. Той е председател и на Управителния съвет и участва в неговата работа с равен глас. Той представлява съюза.

1.4.4. Контролен съвет - Членовете на Контролния съвет се избират от общото събрание за срок от 4 години измежду избраните пълномощници. Контролният съвет избира от своя състав своя председател. Той контролира цялостната дейност на съюза и неговите органи, спазването на изискванията на устава и Закона за кооперациите, изпълнението на решенията на Общото събрание и на Управителния съвет.

1.5. Структура

Членуващите в съюза земеделски кооперации са обединени на териториален принцип в 19 областни и регионални съюзи на земеделските кооперации, които са членове на НСКЗБ.

1.6. Член на: Асоциацията на индустриалния капитал в България.

За контакти:

Адрес: гр. София, ул. „Г.С.Раковски” № 99, ет.8,

Тел: Председател: д-р Петър Николов – тел.: (+359 2) 987 11 34, (+359 2) 926 63 85, (+359 2) 926 64 65; Технически секретар: Ирина Драганова – тел.: (+359 2) 926 68 37; Гл.секретар: Петър Драгнев – тел.: 02/981 78 25, моб.тел.: (+359) 885 446-373

website: www.nszkb.com, e-mail: nszkb@abv.bg

2.4.1.2. Съвет на българските аграрни организации (СБАО)

1.1. Учредяване и правен статут

Съветът на българските аграрни организации е създаден с подкрепата на Комитета на професионалните организации от земеделието (COPA) и Конфедерацията на кооперативите от областта на земеделието (COGECA). Съветът е единствената професионална организация от областта на земеделието, която членува в европейските структури COPA и COGECA. Така се дава възможност за представяне и защита на интересите на българските земеделски производители пред европейските институции както и за активното им участие в международни проекти, семинари, конференции и достъп до актуална информация.

СБАО обединява на доброволен принцип дванадесет национални и браншови организации от областта на земеделието. Чрез представителството си в СБАО различните аграрни организации защитават общите интереси на земеделските производители на национално ниво и пред европейските институции.

1.2. Дейности, цели и задачи

Чрез представителството си в СБАО различните аграрни организации защитават общите интереси на земеделските производители на национално ниво и пред европейските институции.

1.3. Органи на управление:

Управителен съвет - Председател

1.4. Структура

СБАО обединява на доброволен принцип дванадесет национални и браншови организации от областта на земеделието, представляваща около 30 000 земеделски производители, а именно:

- ☐ Национален съюз на земеделските кооперации в България
- ☐ Българска асоциация на фермерите
- ☐ Асоциация на земеделските производители в България
- ☐ Съюз на птицевъдите в България
- ☐ Национална Асоциация на Млекопроизводителите
- ☐ Асоциация на производителите на маслодайни и протеинови култури
- ☐ Асоциация на свиневъдите
- ☐ Съюз на оризопроизводителите
- ☐ Земеделска камара - Пловдив
- ☐ Съюз на бубохранителите в България
- ☐ Русенска земеделска камара

1.5. Член на: Българска стопанска камара.

За контакти:

Адрес: гр.София 1606, ул."Владайска" 29, ет.1, офис 1

Тел: (+359 2) 952 17 02

web: <http://www.cbao-bg.com/> e-mail: ltodorova@mail.orbitel.bg

2.4.1.3. Българска асоциация на фермерите

1.1. Учредяване

Българска асоциация на фермерите (БАФ), правопреемник на Съюза на частните земеделски производители в България, е учредена на 12 – 13 май 1990 г. в гр. София. Тя е първата аграрна неправителствена нестопанска професионална организация, възникнала след промените от 1989 г. като организация за подпомагане и стимулиране дейността на частните земеделски производители и защита на техните интереси. Днес БАФ наброява повече от 11 000 члена, работещи във всички браншове и производствено-продуктови направления на селското стопанство.

1.2. Правен статут

Българска Асоциация на Фермерите е юридическо лице, сдружение с нестопанска цел по българското законодателство с предмет на дейност подпомагане дейността, защита на законните интереси и представителство в страната и чужбина на фермерите и техните сдружения. Българската асоциация на фермерите се създава за неопределено време.

Българската асоциация на фермерите извършва своята дейност в частна полза на своите членове.

1.3. Дейности, цели и задачи

- ❑ Рационализиране и усъвършенстване на цялостната дейност на фермерите чрез използване на информация, контакти и консултации.
- ❑ Подпомагане на фермерите при внедряване на ноу-хау и професионално обучение с цел насърчаване на развитието на съвременно и високотехнологично земеделие.
- ❑ Сдружаване на фермерите с цел улесняването им в снабдяването, производството, преработката и търговията със селскостопанска продукция
- ❑ Защита с общи усилия на интересите на фермерите

На национално и регионално ниво БАФ осъществява своята дейност в защита на интересите на членовете си в ролята на партньор и преди всичко на опонент на Министерство на земеделието и Областните администрации (като представители на изпълнителната власт), Парламентарната комисия по земеделие и гори при Народното събрание (като представител на законодателната власт) и Общинските кметове, съвети и кметства (като представители на местната власт).

БАФ взема активно участие със свои представители в различните спомагателни и изпълнителни органи на Министерството на земеделието като напр. в Работните групи за създаване на оперативните програми за развитие на земеделието и селските райони за периода 2007 – 2013 г., за развитие на биологичното земеделие, Комисиите за преброяване на земеделските стопанства, за изготвяне на Националния доклад на Организацията на обединените нации за развитието на човека, както и на други министерства и ведомства като напр. Националния съвет за данъчна политика към МФ, Националната агенция за професионално образование и обучение към

Министерство на образованието и науката, различни проекти и програми на Министерство на труда и социалната политика и Министерство на здравеопазването и др.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Общо събрание - Общото събрание е върховен орган на Асоциацията. Състои се от членовете на Асоциацията. Когато броят на членовете е над сто, Общото събрание може да се състои от делегати, избрани при норма на представителство, определена от Управителния съвет.

Общото събрание се свиква един път на четири години по инициатива на Председателя на Управителния съвет.

1.4.2. Управителен съвет - Управителният съвет е изпълнително-разпоредителен орган на Асоциацията.

Управителният съвет се състои най-малко от трима души, избрани за срок от четири години. Точният им брой се определя от Общото събрание.

1.4.3. Председател - Председателят представлява Асоциацията в отношенията с трети лица. Той действа от нейно име и за сметка на Асоциацията. Организира осъществяването на решенията на Управителния съвет като разпределя задачите между членовете му.

1.5. Структура - БАФ има свои поделения и членове във всички 28 административни области, над 220 общини и около 500 населени места на територията на цялата страна.

1.6. Член на: Българска търговско-промишлена палата (БТПП), Икономически и социален съвет на РБ

За контакти:

Адрес: гр.София 1606, ул."Владайска" 29

Тел: (+359 2) 952 17 02

web: <http://www.baf-bg.org/> e-mail: bulassfarm@abv.bg

2.4.1.4. Асоциация на земеделските производители в България (АЗПБ)

1.1. Учредяване - Асоциация на земеделските производители в България е член на Конфедерация на работодателите и индустриалците в България (КРИБ).

1.2. Правен статут

Асоциация на земеделските производители в България (АЗПБ) е юридическо лице с нестопанска цел, регистрирано през септември 2004 г. От самото си създаване организацията работи активно в интерес на своите членове, подпомагайки дейността им и съдействайки за решаване на проблемите в сектор земеделие в България. През последните години АЗПБ установи ефективни партньорски отношения с всички институции и организации в сферата на земеделието, които реално работят за развитието на сектора, имат капацитет, идеи и воля за разрешаване на проблемите и за формулирането на политиката в сектора.

1.3. Дейности, цели и задачи

- ❑ Да представлява и защитава интересите на своите членове пред всички държавни и общински органи, както и пред институциите на Европейския Съюз;
- ❑ Да събира, обобщава и предоставя на своите членове полезна стопанска, техническа и финансова информация;
- ❑ Да популяризира възможностите, продуктите и услугите на своите членове и съдейства в установяването на делови връзки с потенциални партньори;
- ❑ Да издига престижа на бранша пред обществото чрез постигане на професионално единство и защита на интересите на работещите в сектора;
- ❑ Да съдейства за повишаване на квалификацията на своите членове във връзка с въвеждане на новите изисквания чрез организиране на семинари и конференции по важни и актуални теми;
- ❑ Да работи за създаване на проекти за международно сътрудничество и развитие на отношенията в неправителствения сектор;
- ❑ Да ускори процеса на адаптиране на аграрния сектор към изискванията и стандартите на ЕС, като популяризира нормативната база и информира превантивно своите членове за възможните изменения на съществуващите норми.

1.4. Органи на управление:

Органите на управление на асоциацията са Общото събрание (ОС) и Управителния съвет (УС), като в тях участват земеделски производители от цялата страна. Председателят на УС се избира веднъж на всеки пет години. Отделно, с цел поддържане на добър диалог със земеделските производители по места, асоциацията има свои регионални координатори във всички по-големи селскостопански региони на страната.

Управителния Съвет е изпълнителен орган на Асоциацията, който действа в съответствие с разпоредбите на Закона, Устава и решенията на Общото събрание. УС взема решения за конкретните мероприятия на Асоциацията. УС провежда заседанията си най-малко веднъж на 3 (три) месеца.

1.5. Структура

За дейността на Асоциацията по места има регионални координатори, които са уважавани и опитни земеделски производители, членове на Нашата организация. Основната задача на координаторите е да информират навреме ръководството на АЗПБ, което от своя страна да сигнализира и на останалите членове, за възникнали събития и ситуации в различните области в страната.

С решение на Общото събрание са избрани Регионални координатори в 12 региона на страната: Варненски, Великотърновски, Добрички, Пловдивски, Пазарджишки, Старозагорски, Бургаски, Ямболски, Русенски, Сливенски, Врачански, Северозападен и Свищовски. В останалите региони предстои да бъдат избрани координатори, които да помагат за работата на АЗПБ.

За контакти:

Адрес: гр. София, ул. „Владайска” 29, ет. 1

Тел: (+359 2) 951 62 65

website: www.azpb.org/bg/index.html , e-mail: info@azpb.org

2.4.2. Членове на организации на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

2.4.2.1. Федерация на независимите синдикати от земеделието

1.1. Учредяване

Федерация на независимите синдикати от земеделието е учредена на 05.04.1990 г.

1.2. Правен статут - ФНСЗ е доброволно обединение на самостоятелни и равнопоставени синдикални организации, техните сдружения от земеделието и преработвателния сектор, частни земеделски производители за защита правата и интересите в областта на труда, осигурителните отношения и жизненото равнище. Федерацията е юридическо лице с нестопанска цел, съгласно разпоредбите на Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

1.3. Дейности, цели и задачи

Основната цел на ФНСЗ е представителство и защитата правата и интересите на синдикалните си членове за реализиране на техните професионални, икономически, социални, информационни и културни потребности.

ФНСЗ отстоява:

- ❑ право на труд, свободен избор на професията, образование, професионални права, осигуряване на заетост и подпомагане на безработните;
- ❑ развитието на производствените структури от земеделието – кооперации, арендни и фермерски стопанства;
- ❑ справедливо заплащане на труда и защита престижа на всички професии, представени във Федерацията;
- ❑ правото на достойно възнаграждение на синдикалните си членове и тяхното гарантиране при изменящите се икономически условия;
- ❑ спазване и последователно подобряване условията на труд и защита правото на здравословни и безопасни условия на работа, правилен режим на труд и отдих;
- ❑ интересите на земеделските производители, аграрни, ветеринарни специалисти, научни работници, държавни служители и други работници и служители от отрасъла;
- ❑ правото на сдружаване в синдикални организации и на синдикална дейност, независимо от формата на собственост.

ФНСЗ координира общите действия на членуващите в нея организации, подпомага взаимодействието между тях при осъществяването на общите цели и задачи. Съгласува, представлява и отстоява интересите им пред правителството, Министерството на земеделието и храните, работодателите и всички държавни, стопански и обществени органи и организации.

ФНСЗ постига основните си цели като изпълнява следните основни задачи:

- ❑ разработва свои позиции, програми и становища при формирането на държавната политика в земеделието;

- ❑ представлява и защитава синдикалните членове пред работодателите, пред органите на държавната администрация, политическите, обществените и другите организации;
- ❑ участва в преговори, сключва споразумения и колективни трудови договори с държавните органи на отраслово и браншово равнище, с работодателите и техните съюзи и с местни органи на държавна власт;
- ❑ организира и ръководи солидарни протестни и стачни действия;
- ❑ осъществява информационен обмен, консултантска и социална дейност;
- ❑ установява и поддържа връзки и сътрудници с международни и неправителствени организации;
- ❑ организира и осъществява дейности, средствата от които се използват за обезпечаване на основните задачи, произтичащи от програмата на ФНСЗ;
- ❑ федерацията поддържа регистър на членовете си, представя информация и удостоверения на заинтересованите лица;
- ❑ извършва в страната и в чужбина дейности и сделки във всякакъв, позволен от закона вид; може да учредява търговски дружества; да придобива дялове и акции; може да влиза в договорни отношения с местни или чуждестранни физически или юридически лица, както и да партнира с тях за осъществяване на съвместни дейности, с цел осъществяване на същинската дейност на федерацията.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Конгрес - Общо събрание – Конгресът на ФНСЗ е нейният висш орган, който се провежда на пет години. Решение за свикване на Конгреса се взема от УС.

1.4.2. Управителен съвет - Цялостната дейност на ФНСЗ и нейното оперативно ръководство в периода между конгресите се организира и провежда от УС.

УС се състои от Председателя, Зам. председателя и членове, които се избират чрез пряко и тайно гласуване от Конгреса за срок от 5 (пет) години

1.4.3. Председател - представлява Федерацията; организира и контролира изпълнението на решенията на УС на ФНСЗ; внася предложения по организационно и кадрови въпроси в УС на ФНСЗ свиква и ръководи заседанията на УС; взема оперативни решения, невключени в правомощията на УС; председателят подписва всички официални документи на Федерацията, а в негово отсъствие по пълномощие е оторизиран заместник-председателят; урежда правоотношенията и договаря размера на възнагражденията с лицата, заемащи щатни длъжности, както и сключва договори със сътрудници.

Заместник-председателят на Федерацията: организира и контролира изпълнението на решенията на УС и на председателя на ФНСЗ, които са му възложени; замества председателя в негово отсъствие и по негово поръчение; взема оперативни решения във връзка с изпълнението на решенията на УС и на председателя, които са му възложени.

1.4.4. Финансово-контролна комисия - орган за организационен и финансов контрол на финансовата дейност на Федерацията и нейните структури. ФКК се състои от председател и двама членове. ФКК се избира от конгреса с тайно гласуване и обикновено мнозинство. ФКК контролира текущо документите за събирането и отчисленията от членски внос на всички структури на ФНСЗ.

1.5 Структура

Основни членове на Федерацията са Синдикални организации към следните пет бранша:

- ☐ Селскостопанска академия
- ☐ Национално ветеринарно-медицинска служба
- ☐ Напоителни системи
- ☐ Изпълнителна агенция "Борба с градушките"
- ☐ Изпълнителна агенция "Селекция и репродукция в животновъдството"

1.6. Член на: Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

За контакти:

Адрес: гр.София 1606, ул. „Владайска” 29

Тел: (+359 2) 952 15 40, (+359) 0896/613-977

Web: <http://www.fnsz.org/> e-mail: fnszbg@gmail.com

2.4.2.2. Федерация "Земеделие и горско стопанство"

1.1. Учредяване - Национална федерация „Земеделие и горско стопанство“ на КТ “Подкрепа“ е пълноправен член на КТ “Подкрепа“. Учредена е съгласно Учредителен протокол на 10.02.1991 година.

1.2. Правен статут - Национална федерация “Земеделие и горско стопанство” на КТ “Подкрепа” е юридическо лице на основание чл.49 от Кодекса на труда и чл. 5 от Устава на КТ “Подкрепа” като поделение на КТ “Подкрепа”, регистрирана с Решение на Софийски градски съд от 30.03.1993год. по дело № 33166/1992година.

1.3. Дейности, цели и задачи

Национална федерация ”Земеделие и горско стопанство” на КТ “Подкрепа” има за цел и предмет на дейност защита на правата,достоинството,професионалните и социалните интереси на членовете на организацията , чрез:

- ☐ Осигуряване на правата в сферата на професионалната дейност,заплащането на труда, социалните условия, техническата безопасност и охраната на труда.
- ☐ Защита на здравето, материалните, обществените и културните интереси на своите членове и техните семейства.
- ☐ Съгласуване и защита интересите на работниците и служителите с тези на работодателите за просперитета на предприятията, с приоритет на работниците и служителите.
- ☐ Полагане на системни усилия за осъществяване на пълното равенство между мъжете и жените при реализиране на трудовите им права.
- ☐ Провеждане на обучение ,консултации и квалификация в областите на трудово-правните отношения , социалното осигуряване, условията на труд , екологията, индустриалните отношения, заетостта, професионалната квалификация, преквалификация и основите на гражданското общество.
- ☐ Разпространяване на демократичните идеи и укрепване на доверието,взаимопомощта и солидарността в обществото.

- ❑ Влияние върху формирането на социално-икономическата политика на държавата за подобряване материалното състояние и справедливото разпределение на обществения продукт въз основа на принципите на социалното партньорство.
- ❑ Да се противопоставя на всякакви опити за въвеждане на каквато и да е форма на диктатура като държавно управление.
- ❑ Да се бори срещу дискриминацията поради расова, национална, етническа или религиозна принадлежност.

Национална федерация ”Земеделие и горско стопанство” на КТ ”Подкрепа” осъществява своите задачи като:

- ❑ Представява и защитава своите членове пред работодателите, изпълнителната и съдебната власти и органите на държавната администрация, както и пред обществени , политически и други организации.
- ❑ Участва в преговори с работодателите, национални и регионални институции за сключване на колективни трудови договори и споразумения в условията на тристранно сътрудничество.
- ❑ Упражнява контролни права, предоставени от Кодекса на труда и информира своевременно органите по спазване на трудовото законодателство на всички нива за констатирани нарушения. Препоръчва на членовете си да не осъществяват трудова дейност на работни места, където условията на труд не съответстват на приетите нормативни актове.
- ❑ Посредничи между членовете си, работодателите, държавата, български, чуждестранни и международни физически и юридически лица.
- ❑ Следи и съдейства за формирането на пазар на труда отстоява стойността на работната сила във бранша.
- ❑ Оказва материална, морална и друга специализирана помощ на своите членове.
- ❑ Развива синдикална солидарност между членовете на федерацията и конфедерацията.
- ❑ Изисква от работодателите и следи за създаване на оптимални условия за отдых на членовете си.
- ❑ Провежда културно-просветна и благотворителна дейност.
- ❑ Проучва, анализира и информира обществеността за условията на живот, и съдейства за повишаване нивото на жизнения и социалния минимум.
- ❑ Предприема действия за осигуряване на социално слабите и техните семейства, за задоволяване на жилищните им потребности и получаване на полагащите се помощи от социални и други фондове.
- ❑ Сътрудничи с органите на здравеопазването за подобряване на здравното обслужване и здравното осигуряване на гражданите и отстоява пред държавните институции обезпечаване на здравеопазването със средства.
- ❑ Съдейства за повишаване на качеството и ефективността на образователната система и отстоява пред държавните институции обезпечаването и със средства.

- ❑ Следи за спазване на ратифицираните от България международни договори и изисква присъединяване към други.
- ❑ Изразява становища по разпределение на националния доход, на капиталовложенията и на фондовете за обществено потребление, установяване на цените, размерите на работната заплата и други въпроси от жизнено значение за обществото.
- ❑ Следи, съдейства и отстоява пред държавните институции за развитието на науката и културата и обезпечаването им със средства.
- ❑ Публично обсъжда и внася предложения и проекти, отнасящи се до живота и здравето на гражданите, както и екологичното състояние на страната.
- ❑ Разработва и внася проекти относно представителство и участие в управлението, социалното и трудовото законодателство.
- ❑ Осъществява широка информационно-комуникационна дейност.
- ❑ Организира и ръководи акции на колективен протест, включително и стачки.
- ❑ Организира и съдейства за изпълнението на задачите, произтичащи от Устава и Програмата.

1.4. Органи на управление: Федеративен съвет, Изпълнителен съвет, Председател, Заместник Председател

1.5. Структура - Национална Федерация „Земеделие и горско стопанство” се състои от: Браншови синдикални организации в сектор Селско стопанство, рибно стопанство и сектор „Горско стопанство”, които са пълноправни членове на федерацията.

За контакти:

Адрес: гр.София 1000, ул. „Ангел Кънчев” 2

Тел: (+359 2) 987 75 72

e-mail: nfzgs@podkrepa.org

2.4.2.3. Федерацията на синдикалните организации от горското стопанство и дървопреработващата промишленост (ФСОГСП) към КНСБ

1.1. Учредяване - На Учредителен конгрес на 24.03.1990 година. Федерацията е приемник и продължител на организираното синдикално движение на работниците от горското стопанство и дървопреработването, което води началото си от 1909 година.

1.2. Правен статут - Федерацията е юридическо лице с нестопанска цел, регистрирана е по & 2 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

1.3. Дейности, цели и задачи - Представителство и защита на правата и интересите на синдикалните членове в сферата на труда, трудовата заетост и трудовите отношения, социално осигуряване и подпомагане.

1.4. Органи на управление:

1.4.1. Конгрес - Върховен орган на Федерацията е Конгресът, който се провежда веднъж на пет години. Конгресът може да бъде свикван и ежегодно. Решение за свикване на Конгреса се взема от Управителния съвет, който предлага дневен ред и определя нормите на представителство.

Конгресът избира за срок от 5 (пет) години с пряко и тайно гласуване и обикновено мнозинство и освобождава с явно гласуване и обикновено мнозинство председателя и зам. председателя на Федерацията, председателя, зам. председателя и членовете на Ревизионната комисия и състава на Управителния съвет.

1.4.2. Управителен съвет - Управителният орган на Федерацията се състои от 15 членове, включващо по право председателя и зам. председателя на Федерацията. Председателят на Ревизионната комисия или негов заместник участва в заседанията на Управителния съвет със съвещателен глас.

Председател

1.4.3. Ревизионна комисия - Ревизионната комисия контролира финансовата дейност на Федерацията, нейните органи и обслужващи звена. За своите констатации текущо информира Управителния съвет по това, което тя прецени, че трябва да бъде направено. За своята цялостна дейност Ревизионната комисия се отчита пред Конгреса.

В състава на Ревизионната комисия влизат избраният от Конгреса председател, зам. председател и трима членове.

Ревизионната комисия оказва методическа помощ на ревизионните комисии на синдикалните организации и има право да контролира текущо документацията за отчисленията на членски внос на всички основни членове на Федерацията.

1.4.4. Браншови съюзи - С цел осигуряването на еднакви възможности и благоприятни организационни предпоставки за равноправно представителство и защита на интересите, синдикалните членове и синдикалните организации от основните производства, отрасли и дейности в рамките на Федерацията се формират браншови съюзи.

Браншовият съюз избира свой председател и предлага своите представители за избиране в Управителния съвет от Конгреса по определената норма на представителство. Изборът се извършва с обикновено мнозинство за срок от 5 години.

Финансовата издръжка на дейността и административното обслужване на браншовия съюз се осигурява от Федерацията.

Във Федерацията са създадени четири Браншови съюза:

- ☐ Браншов съюз “Дървообработване и дограма”;
- ☐ Браншов съюз по горско стопанство;
- ☐ Браншов съюз “Целулоза и хартия”;
- ☐ Браншов съюз “Мебели”

1.5. Структура - Включва в състава си работещи от четири бранша: горско стопанство, дървообработване, мебели и целулоза и хартия, съответно от икономически дейности: А 02, С 16, С 17 и С 31.

1.6. Член на: Конфедерация на независимите синдикати в България

За контакти:

2.5. Други организации с функции в областта на БЗР

2.5.1. Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол

Установяването на съответствието на работната среда, трудовия процес, използваната технология и работното оборудване с нормите и изискванията за безопасни и здравословни условия на труд се осъществява посредством подходите, методите и формите за извършване на оценката на риска (чл. 217, ал. 1 на Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

Съгласно чл. 10, ал. 1 на Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, един от източниците на информация за оценяване на риска са данните от проведени наблюдения и измервания на факторите на работната среда и на специфични показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места Измерват се:

- ☐ специфичните показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места;
- ☐ стойностите на елементите за микроклимата, токсичните вещества и праха във въздуха, шума, вибрациите, осветлението и лъченията;
- ☐ физическото натоварване на работниците и служителите.

Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”³²

1. Изпитателна лаборатория - Пловдив

1. Юрическо лице

Контролно-техническа инспекция към Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

2. Сертификат №: 16 ЛИ

3. Валидност: 14.05.2012 – 31.05.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 30.01.2003

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: общи показатели за безопасност на: трактори и техника за земеделието и горите. специфични показатели за безопасност на: техника за земеделието и горите; енергетични и теглителни средства; техника за мелиорация на почвата; техника за обработване на почвата; техника за сеитба и садене; техника за внасяне на подобрители на почва, торове и вода; техника за грижи и защита на растенията; техника за прибиране на реколтата; техника за обработване на реколтата след прибиране; техника и съоръжения за манипулиране, транспортиране и съхранение.

³² Източник: <http://www.nab-bas.bg/bg/searchaccreditation>

За контакти:

Адрес: гр.Пловдив, ул. Ягодовско шосе 35

Тел: (+359 32) 63 23 83

2. Национален референтен център по здравеопазване на животните при диагностичен научно-изследователски ветеринарно медицински институт

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 12 ЛИ

3. Валидност: 15.06.2012-31.01.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 20.01.2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: кръвни проби от домашни и диви животни, проби от мозъци на домашни и диви животни, хомогенизирана белодробна тъкан, бронхиални, лавални, носни изтечения, тъканни проби, носни секрети, мускулатура от домашни и диви свине, еднокопитни, вътрешни органи от всички видове животни, ухо, кожа, вълна от всички видове животни лимфни възли и вътрешни органи от всички видове животни фуражи, фуражни суровини, комбинирани и медикаментозни фуражи животински изпражнения и в свойствени за средата проби от етапа на първичното производство

За контакти:

Адрес: гр.София 1606, бул. Пенчо Славейков 15А

Тел: (+359 32) 952 39 03 втр. 383

3. Централна лаборатория за химични изпитвания и контрол

1. Юридическо лице

Институт по почвознание, агротехнологии и защита на растенията “ Никола Пушкиров”, гр. София

2. Сертификат №: 20 ЛИ

3. Валидност: 15.06. 2012-31.08. 2015

4. Дата на първоначална акредитация: 29.08. 2003

5. Обхват на акредитацията

Изпитване на: почви, дънни утайки растителни образци води, храни и хранителни продукти. вземане на проби от: почвени проби, житни култури, зеленчукови култури, зърнени и бобови култури, фуражи.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория по радиоекология и радиоизотопни изследвания към институт по почвознание “ Никола Пушкиров”, гр. София

гр.София 1080, ул. "Шосе Банкя" 7

Тел/факс: (+359 32) 25 67 12

email: soil@mail.bg

4. Лабораторен блок - ВСЕ;ДЗЖ

1. Юридическо лице

Биофарм-инженеринг АД

2. Сертификат №: 32 ЛИ

3. Валидност: 24.01.2012-31.01.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 24.01.2012

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: храни (месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, птици и птичи продукти, яйца и яйчни продукти, салати на млечна и на майонезна основа, риба и рибни продукти), смивки от повърхности и каркаси, вода питейна, вода от собствен водоизточник, лед, кръвен серум от ЕПЖ, ДПЖ, СВ.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен блок - ВСЕ;ДЗЖ

гр.Сливен 8800, кв. Клуцохор, ул. Тракия 75

Тел: (+359 44) 61 60 60, Факс: (+359 44) 61 60 66

email: biopharm@sliven.net

5. Лаборатория за окачествяване на зърно

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 43 ЛИ

3. Валидност: 02.04. 2012-30.04.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 02.04.2012

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: зърнено-житни култури, маслодайни семена, зърнено-бобови култури, зърнени продукти: брашна, грисове, зародиши фуражи: комбинирани фуражи, фуражни добавки, премикси, фуражни суровини за всички видове животни, вкл. кучета, котки и домашни любимци.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за окачествяване на зърно

гр.София 1618, бул. “Братя Бъкстон” № 37

Тел: (+359 2) 955 53 01 , Факс: (+359 2) 955 91 21

email: m.ivanova@nsz.bg

6. Лаборатория за изпитване на храни, фуражи и биологични материали при “Районна ветеринарна станция - Русе” ЕООД

1. Юридическо лице

“Районна ветеринарна станция - Русе” ЕООД

2. Сертификат №: 55 ЛИ

3. Валидност: 30.03.2012-31.03.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 21.03.2008

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, риба и рибни продукти, яйца и яйчни продукти, мед и пчелни продукти, храни от растителен произход, вода, фуражи и фуражни компоненти, материали от животни – кръв, кръвен серум, телесни течности и фекални проби, смивове и отривки от повърхности. да извършва вземане на проби (извадки) от: месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, риба и рибни продукти, яйца и яйчни продукти, мед и пчелни продукти, храни от растителен произход, вода, фуражи и фуражни компоненти материали от животни, смивове и отривки от повърхности.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за изпитване на храни, фуражи и биологични материали при “Районна ветеринарна станция - Русе” ЕООД

гр.Русе 7003, ул.“Марица” № 3
Тел: (+359 82) 84 56 83 , Факс: (+359 82) 84 56 83
email: office@rvs-ruse.com

**7. “Държавен ветеринарно - санитарен контрол” Изпитвателна лаборатория,
гр.София**

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 56 ЛИ

3. Валидност: 25.06.2010-31.08.2012

4. Дата на първоначална акредитация: 17.11.2003

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: сурово мляко; мляко и млечни продукти; месо и месни продукти; птици и птичи продукти; риби и рибни продукти; пчелен мед и пчелни продукти; закаваски, мая и биопродукти; вода и смивки

За контакти:

Офиси:

“Държавен ветеринарно –санитарен контрол”

Изпитвателна лаборатория 1

гр.София 1504, бул. “Ген. Данаил Николаев” 7,ет.3, сектори от 1 до 4;

Изпитвателна лаборатория 2

гр.София, ул. "Малашевска" №1 - сектор 5

Тел: (+359 2) 944 17 06, email: milk.lab@sidvsk.nvms.government.bg

8. Централна лаборатория по ветеринарно-санитарна експертиза и екология (ЦЛВСЕЕ)

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 61 ЛИ

3. Валидност: 02.04. 2012-30.04. 2016

4. Дата на първоначална акредитация: 10.01. 2004

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: суровини и продукти от животински произход и биологични течности пчелен мед напитки – алкохолни, безалкохолни, плодови сокове, нектари и концентрати води – питейни, повърхностни, от сладководни и морски басейни суровини и продукти от растителен произход, фураж и фуражни добавки.

За контакти:

Офиси:

Централна лаборатория по ветеринарно-санитарна експертиза и екология (ЦЛВСЕЕ)

гр.София 1528, ул. „Искърско шосе” № 5

Тел: (+359 2) 979 10 34 , (+359 2) 979 07 42

email: yankovska @clvse.eu

9. Изпитвателна лаборатория при областна дирекция по безопасност на храните - гр. Габрово

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 78 ЛИ

3. Валидност: 31.05.2011-30.09.2012

4. Дата на първоначална акредитация: 14.07.2004

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: месо и месни продукти; мляко и млечни продукти; птици и птичи продукти; яйца и яйчни продукти; риба и рибни продукти; питейна вода и лед; смивове и отривки от повърхности; пчелен мед; храна екструдирана за домашни любимци и консерви за домашни любимци; адитиви в месната промишленост; хранително вкусови подправки и добавки; сухи желирани десерти, инстантни храни, желатин, сух сладолед, нишесте за хранителни цели, картофено пюре, сухи смеси “Сосове”, готови за приготвяне ястия ”Кала Прима”; макаронени изделия; консерви стерилизирани и пастьоризирани-месни, месорастителни, рибни и други от животински произход; шоколад и шоколадови изделия; кулинарни изделия от месо печени/пържени, готвени ястия и сол.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория при областна дирекция по безопасност на храните - гр.

Габрово

гр.Габрово 5300, ул. "д-р Заменхоф" 6

Тел: (+359 66) 80 35 33 , (+359 66) 80 50 71

email: rvms@ globcom.net

10. Лабораторен комплекс за изпитване при аграрен университет

1. Юридическо лице

Аграрен университет

2. Сертификат №: 93 ЛИ

3. Валидност: 07.07.2011-31.08.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 20.01.2005

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: плодове, зеленчуци и продукти от тях. консерви плодови и зеленчукови стерилизирани. хранителни продукти, зърно от житни култури и продукти от преработката на зърно хляб и хлебни изделия,маслодайни семена, захарни изделия, яйца и яйчни продукти, напитки – безалкохолни, газирани, мляко и млечни продукти, козметични средства, тютюн и тютюневи изделия (тютюнев стрипс, тютюнево фолио, нарязан тютюн), вина и спиртни напитки, води- за питейно-битови цели; подземни води, течащи повърхностни и отпадъчни води, води за лабораторни анализи, води от плувни басейни, почви, подобрители на почви; торове, отпадъци, фуражи комбинирани, белтъчни концентрати и суровини за тях вземане на проби (извадки) от: плодове и зеленчуци пресни, консерви. маслодайни семена, яйца и яйчни продукти, напитки и безалкохолни газирани, води, почви, фуражи комбинирани.

За контакти:

Лабораторен комплекс за изпитване при аграрен университет

гр.Пловдив 4000, бул. „Менделеев” № 12

Тел: (+359 32) 65 44 67

email: trendafilovk@mail.bg

11. Изпитвателна лаборатория по ветеринарно санитарна експертиза при областна дирекция по безопасност на храните - Враца към БАБХ

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 125 ЛИ

3. Валидност: 04.05.2012-31.10.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 27.09. 2005

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: месо и месни продукти, кланични трупове, кожи, животински мазнини, черва, консерви месни, месорастителни, рибни и др., приготвени с продукти от животински произход, риба и рибни продукти, птици и птичи продукти, кланични трупове, яйца и яйчни продукти, пчелен мед , мляко и млечни продукти, хигиена на контактни повърхности и производствени съоръжения

За контакти:

Изпитвателна лаборатория по ветеринарно санитарна експертиза при областна дирекция по безопасност на храните (ОДБХ) - Враца

гр.Враца 3000, ул. „Илинден” № 1, ПК 10

Тел: (+359 92) 66 58 14, Факс: (+359 92) 66 39 46

email: vse_vr@mail.bg

12. Изпитвателна лаборатория отдел лабораторни дейности при областна дирекция по безопасност на храните (ОДБХ) – гр. Хасково към БАБХ, гр. София

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 132 ЛИ

3. Валидност: 19.06.2012-31.01.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 21.12.2005

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване, съгласно обхват: офис i- месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, яйца и яйчни продукти, риба и рибни продукти, мазнини животински, пчелен мед, вода за питейно -битови нужди офис ii- кръвен серум, кожа, вътрешни органи, месо от умрели животни и неотложно заклани животни и птици, фуражи, фекални проби вземане на проби (извадки) от: офис i- месо и месни продукти, мляко и млечни продукти, яйца, риба и рибни продукти, пчелен мед, смивове.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория, отдел Лабораторни дейности при ОДБХ-гр. Хасково (Офис I) при БАБХ

гр.Хасково 6300, бул. „Освобождение” № 57

Тел: (+359 38) 62 27 66, Факс: (+359 38) 62 27 66

email: ldk_haskovo@abv.bg

13. Изпитвателна лаборатория за диагностика и контрол - направление "Диагностика на заболяванията по животните" при Областна дирекция по безопасност на храните - Варна към БАБХ

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 133 ЛИ

3. Валидност: 25.10.2011-31.08.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 04.08.2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: кръвна проба и/или кръвен серум от животи за наличие на бруцелоза, бруцелозидоза, левкоза, сап, антракс; трупен материал, фекална проба, тампон проба, чревно съдържание, марлени чорапчета от животни, птици и проби от околна среда за наличие на салмонела, диафрагма, междуребрена мускулатура, дъвкателна мускулатура, мускули от крака, език от животни за наличие на трихинела.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория за диагностика и контрол-направление "Диагностика на заболяванията по животните" при Областна дирекция по безопасност на храните - Варна към БАБХ

гр.Варна 9001, ул. "Софроний Врачански" № 19, ПК 287

Тел: (+359 52) 63 16 46 , Факс: (+359 52) 60 23 50

email: idl_varna@abv.bg

14. Лаборатория за изпитване на храни към Ел Би Булгарикум ЕАД

1. Юридическо лице

Ел Би Булгарикум ЕАД

2. Сертификат №: 138 ЛИ

3. Валидност: 18.06.2010-30.06.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 01.03.2006

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: млека, сурови изкупваеми, млека пастьоризирани и течни млечни продукти, млека кисели и други млечнокисели продукти, сирена, сухи млечни продукти, бактерийни култури (закваски), мая за сирене (сирищен фермент).

микробиологичен контрол на повърхности, качество на водата - вода за пиене в т.ч. вземане на проби (извадки) от: мляко и млечни продукти.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за изпитване на храни към Ел Би Булгарикум ЕАД

гр.София 1202, ул. „Малашевска” № 12А

ел: (+359 2) 987 29 01, Факс: (+359 2) 936 60 19

email: accredit.lab@lbbulgaricum.bg

15. Изпитвателна лаборатория, отдел ЛД при Областна дирекция по безопасност на храните (ОДБХ) - гр. Пловдив

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 145 ЛИ

3. Валидност: 11.05.2012-31.07.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 10.05.2006

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Месо и месни продукти, Мляко и млечни продукти, Рибa и рибни продукти, Яйца и яйчни продукти, Пчелен мед, Сливки, Храна за животни, Майонези и майонезени салати и сосове, Вода Храна за животни, Кръв от преживни животни.

За контакти:

Офиси:

ИЛ отдел ЛД, Областна дирекция по безопасност на храните (ОДБХ) - гр. Пловдив към БАБХ

гр.Пловдив 4000, бул.Марица № 86, ул. „Буная” 2

Тел: (+359 32) 62 21 96 , Факс: (+359 32) 62 41 92

email: labor_pl_dvsk@abv.bg

16. Лабораторен комплекс за изпитване при институт по тютюна и тютюневите изделия

1. Юридическо лице

Институт по тютюна и тютюневите изделия

2. Сертификат №: 153 ЛИ

3. Валидност: 21.06.2012-30.06.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 21.06.2012

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: тютюн; тютюневи изделия; хартии, картони, фолия; филтърни пръчки (филтри от цигари); лепила; соуси и аромати; почва; води. вземане на проби (извадки) от: тютюн; тютюневи изделия; спомагателни материали; почви.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен комплекс за изпитване при институт по тютюна и тютюневите изделия с.Марково 4108, Пловдивска област

Тел: (+359 32) 27 52 03, Факс: (+359 32) 69 51 56

email: lki_itti@abv.bg

17. Национален референтен център по безопасност на хранителни продукти от животински произход към Национален диагностичен научноизследователски ветеринарномедицински институт при Българска агенция по безопасност на храните

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 155 ЛИ

3. Валидност: 15.05.2012-31.01.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 21.09.2006

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: месо и месни продукти; яйца и яйчни продукти; мляко и млечни продукти; стартерни култури(закваски) за кисело мляко, сирене, кашкавал, масло; мая за сирене течна; риба, рибни продукти и презерви; нерибни хидробионти; консерви стерилизирани – месни, млечни, рибни и други, приготвени с продукти от животински произход; консерви пастьоризирани; животински мазнини; общо хранителни продукти; вода за пиене; съмнителен изолат за: листерия специес, салмонела специес, кампилобактер специес.

За контакти:

Офиси:

Национален референтен център по безопасност на хранителни продукти от животински произход към национален диагностичен научноизследователски ветеринарномедицински институт при Българска агенция по безопасност на храните
гр.София, бул. "Пенчо Славейков"№15А

Тел: (+359 2) 952 12 77 , Факс: (+359 2) 952 53 06

email: ndnivmi-s@internet-bg.net

18. Лаборатория за анализ на храни "Св. Георги" при "Геяком" ЕООД

1. Юридическо лице

„Геяком” ЕООД

2. Сертификат №: 242 ЛИ

3. Валидност: 15.05.2012-31.01.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 03.12.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: мляко и млечни продукти. месо и месни продукти. салати.риба, рибни продукти и продукти от нерибни хидробионти. консерви. яйца и яйчни продукти. вода питейна. микробиологично замърсяване на контактни повърхности (свивки). пчелен мед.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за анализ на храни "Св. Георги" при "Геяком" ЕООД

гр.Бургас 8005, кв. "Славейков", ул. "Янко Комитов"№16

Тел: (+359 56) 58 18 8, Факс: (+359 56) 80 15 52

email: lax.lax@abv.bg

19. Лаборатория за изпитване на мляко и млечни продукти "LB LACT"

1. Юридическо лице

"Наука Инженеринг" ООД

2. Сертификат №: 161 ЛИ

3. Валидност: 15.06.2012-31.12.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 22.11.2006

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: млека сурови изкупваеми (краве, овче, козе, биволско); мляко краве пастьоризирано, пастьоризирана сметана; стерилизирано мляко, стерилизирана сметана, кондензирано мляко; млечнокисели продукти: кисели млека, заквасена сметана, млечно-кисели десерти, айран, таратор; масло; сирена: меки и свежи сирена, саламурени сирена, твърди сирена. кашкавал, извара; топени сирена; сухи млечни продукти; десертни млечни продукти, вкл. замразени; сирищни ензими (сирищна мая); стартерни култури (закваски) за млечни продукти; смивки, отривки, промивна вода. вземане на проби от: мляко и млечни продукти вземане на проби от: мляко и млечни продукти.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за изпитване на мляко и млечни продукти "LB LACT"

гр.Пловдив 4002, бул." В. Априлов" 154

Тел: (+359 32) 95 87 13

20. Изпитвателна лаборатория по диагностика на заболяванията по животните - гр. Враца

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 281 ЛИ

3. Валидност: 30.08.2011-31.12.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 23.12.2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Кръвна проба и/или кръвен серум от животни за установяване на антитела срещу бруцелоза. Кръвна проба и/или кръвен серум от животни за установяване на антитела срещу заразен епидемит. Кръвна проба и/или кръвен серум от животни за установяване на антитела срещу ензоотична левкоза. Органи от принудително заклани и умрели животни за изолиране на бацили или спори на антракс и установяване на преципитация. Органи от принудително заклани и умрели животни, фекални проби, тачпон проба, чревно съдържимо, марлени чорапчета от животни, птици и проби от околната среда за изолиране на салмонелни бактерии. Пчелно пило за изолиране на спори на американски гнилец.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория по диагностика на заболяванията по животните - гр. Враца

гр.Враца 3000, ул. „Илинден” № 1, ПК 10

Тел: (+359 92) 66 57 84, Факс: (+359 92) 66 56 03

email: vr.dzj.rvms@ abv.bg

21. Национална референтна лаборатория „Болести по риби и морски мекотели” при Национален диагностичен научноизследователски ветеринарно медицински институт - Национална ветеринарно медицинска служба

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 226 ЛИ

3. Валидност: 19.05.2011-30.06.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 09.06.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Вирусологично изпитване за доказване на вирусна хеморагична септицемия и инфекциозна хемопоеична некроза на пъстървови и есетрови видове риби Вирусологично изпитване за доказване на пролетна виремия по шарана.

За контакти:

Офиси:

Национална референтна лаборатория „Болести по риби и морски мекотели” при
Национален диагностичен научноизследователски ветеринарно медицински
институт - Национална ветеринарно медицинска служба

гр.София 1606, бул.”Пенчо Славейков” № 15

Тел: (+359 2) 952 39 03 , Факс: (+359 2) 952 53 06

email: ndrvmi-s@vetinst-bg.com

22. Изпитвателна лаборатория за физикохимичен и микробиологичен анализ на хранителни продукти при ЕТ "Пелас Консулт - Донка Христова"

1. Юридическо лице

ЕТ "Пелас Консулт - Донка Христова"

2. Сертификат №: 272 ЛИ

3. Валидност: 14.09.2010-30.09. 2014

4. Дата на първоначална акредитация: 14.09.2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване от: Хляб и хлебни изделия. Месо, месни продукти. Риба и рибни продукти. Мляко и млечни продукти. Пчелен мед.Готварска сол. Смилове от работните повърхности. Да извършва вземане на проби от: Хляб и хлебни изделия. Месо, месни продукти.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория за физико-химичен и микробиологичен анализ на
хранителни продукти при ЕТ "Пелас Консулт-Донка Христова”

гр.Бургас 8000, ул. "Хаджи Димитър" № 8

Тел: (+359 878) 921 537 , Факс: (+359 56) 84 31 55

email: donka_hristova@abv.bg

23. Изпитвателна регионална лаборатория - гр. Велико Търново при НДНИВМИ "проф. д-р Г. Павлов"- гр. София, към Българска агенция по безопасност на храните-София

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 232 ЛИ

3. Валидност: 20.05.2011-31.08.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 14.08.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Кръвни серуми от свине за антитела срещу вируса на класическата чума по свинете.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна регионална лаборатория - гр. Велико Търново при НДНИВМИ "Проф.
д-р Г. Павлов"- гр. София, към Българска агенция по безопасност на храните-София
гр.Велико Търново 5000, ул. "Славянска" № 5, п.к.43

Тел: (+359 62) 62 37 27, Факс: (+359 62) 62 16 69, email: rdvi_vt@mail.bg

24. Изпитвателна регионална лаборатория - гр. Стара Загора при НДНВМИ - София, към Българска агенция по безопасност на храните-София

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 233 ЛИ

3. Валидност: 19.05.2011-31.08.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 14.08.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Кръвни серуми от свине за антитела срещу вируса на класическата чума по свинете.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна регионална лаборатория - гр. Стара Загора при НДНВМИ- София, към Българска агенция по безопасност на храните-София

гр.Стара Загора 6002 , бул. "Славянски" № 58

Тел: (+359 42) 63 41 04, Факс: (+359 42) 62 67 32

email: rdvi_sz@abv.bg

25. Лабораторен изпитвателен комплекс при национален център по заразни и паразитни болести

1. Юридическо лице

Министерство на здравеопазването, Национален център по заразни и паразитни болести

2. Сертификат №: 235 ЛИ

3. Валидност: 14.10.2009-31.10.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 14.10.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Имунологични и алергологични изследвания; вирусологични изследвания; паразитологични изследвания; изпитвания на дезинфектанти и инсектициди; микробиологични изследвания.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс при Национален център по заразни и паразитни болести

гр.София 1504, община Оборище, бул. "Янко Сакъзов" № 26

Тел: (+359 2) 944 69 99, 944 28 75, Факс: (+359 2) 943 30 75

email: ncipd@ncipd.netbg.com

26. Изпитвателна лаборатория Лаб Стандарт ВСЕ

1. Юридическо лице

“Лаб Стандарт ВСЕ ” ООД

2. Сертификат №: 44 ЛИ

3. Валидност: 12.01.2009-31.01.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 12.01.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко и млечни продукти; месо и месни продукти, животински мазнини; яйца и яйчни продукти; риба и рибни продукти; консерви месни, месорастителни и рибни; готови ястия и салати; пчелен мед; вода питейна; технологични повърхности – смивове.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория „Лаб Стандарт ВСЕ”

гр.Велико Търново 5002, ул. „Вихрен” № 3

Тел: (+359 62) 51 91 90, Факс: (+359 62) 51 91 90

email: ncipd@ncipd.netbg.com

27. Лаборатория на „СЖС България” ЕООД

1. Юридическо лице

"СЖС България" ЕООД

2. Сертификат №: 86 ЛИ

3. Валидност: 24.06.2010-31.01.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 23.12.2004

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на:

1. В гр. Варна: зърнено–житни култури; зърнено–бобови култури; маслодайни култури; брашна и млевни продукти, нишестета; макаронени изделия; масла и мазнини; подправки; храни за животни и продукти за производството им; храни; консерви; сурово мляко; води; води от плувни басейни; хигиена на работната среда, смивове и отривки от работни повърхности, съдове и инвентар; хигиена на работната среда; въздух; хляб, тестени изделия, сладкарски изделия, бонбони; почви; отпадъци, утайки, седименти; нефтопродукти, биодизел, свежи и отработени масла; изолационни течности, стационарни източници на емисии; пластмасови изделия; технически култури,

2. В гр. Бургас: текстилни влакна, тъкани и текстилни изделия; кожа и кожени изделия; изделия, предназначени за пряк и продължителен контакт с човешката кожа; сушители, в т.ч. вземане на проби (извадки) от: въздух - стационарни източници на емисии

За контакти:

Офиси:

Лаборатория на „СЖС България” ЕООД - Варна

гр. Варна 9003, ул. "Уилям Фруд" 1

Тел: (+359 52) 37 09 88, Факс: (+359 52) 37 09 79

email: veselka.pashova@sgs.com

Лаборатория на „СЖС България” ЕООД -Бургас

гр. Бургас

Адрес: На територията на „Лукойл Нефтохим” Бургас АД, СЖС България-сграда на лаборатория "Каучук и латекси", ет.2

28. Изпитвателна лаборатория при ОДБХ – Сливен към БАБХ

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 111 ЛИ

3. Валидност: 14.07.2011-31.03.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 11.03.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Месо и месни продукти, Мляко и млечни продукти, Птици и птичи продукти, Рибa и рибни продукти, Смивки, Вода за пиене и лед, Кръвен серум.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория при Областна дирекция по безопасност на храните -
Сливен към БАБХ

гр.Сливен , бул."Самуиловско шосе" ПК 100

Тел: (+359 44) 62 49 41, Факс: (+359 44) 62 41 51

email: rvms_sl@infotel.bg

29. Лабораторен изпитвателен комплекс при ДАЦИ - 1965 ЕООД

1. Юридическо лице

ДАЦИ - 1965 ЕООД

2. Сертификат №: 114 ЛИ

3. Валидност: 21.06.2012-30.06.2016

4. Дата на първоначална акредитация: 21.06.2012

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко, Млечни продукти, Води питейни, Води от плувни басейни Да извършва вземане на проби (извадки) от: Мляко и Млечни продукти, Питейни Води, Води от плувни басейни.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс при ДАЦИ-1965 ЕООД

с.Чернолик 7693, община Дулово, област Силистра

Тел: (+359 86) 44 23 17

email: lik_daci@abv.bg

30. Изпитвателна лаборатория "Лабораторни дейности" при ОДБХ - гр. Благоевград

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 117 ЛИ

3. Валидност: 04.08.2011-31.08.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 28.07.2005

5. Обхват на акредитацията

Офис 1 - Да извършва изпитване на: Месо и месни продукти. Месо от птици и птичи продукти. Мляко и млечни продукти. Яйца и яйчни продукти. Рибна и рибни продукти. Нерибни хидробионти. Консерви месни, месорастителни и рибни. Мед пчелен. Вода за пиене. Изкуствен лед. Сухи храни за животни. Отривки от повърхности за контрол на хигиената. Кланични трупове (каркаси).

Офис 2 - Да извършва изпитване на: трупове от животни, животински фекалии; кръв от говеда, овце, кози, свини, от преживни, от коне; кожи и/ или вътрешни органи; пчели и пчелно пило.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория "Лабораторни дейности" при ОДБХ - гр.Благоевград
офис 1

гр. Благоевград 2700, ул."Славянска"№ 83

Тел: (+359 73) 82 88 36, Факс: (+359 73) 88 10 76

email: vse_blg@abv.bg

Изпитвателна лаборатория "Лабораторни дейности" при ОДБХ - гр.Благоевград
офис 2, гр. Благоевград 2700, ул. Кирил Чамишки № 1

31. Главна дирекция „Лабораторно - аналитична дейност” и териториални звена - офиси

1. Юридическо лице

Изпълнител на Агенция по околна среда

2. Сертификат №: 135 ЛИ

3. Валидност: 09.02.2012-30.09.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 30.09.2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Води, атмосферен въздух (емисии и имисии), шум, почви, утайки (седименти, отпадни продукти), растения и растителни продукти, хранителни продукти, ГМО. Да извършва вземане на проби: Води, атмосферен въздух (автоматични пунктове, имисии, емисии), почви.

За контакти:

Офиси:

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено – офис
Централна лаборатория - София
гр. София 1618, бул. "Цар Борис III" № 136, ПК 251
Тел: (+359 2) 940 64 94, Факс: (+359 2) 955 90 15
email: regiolab_sofia@abv.bg

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Благоевград
Гр.Благоевград 2700, ул. “Свобода” № 1

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено- офис
Регионална лаборатория – Бургас
Гр.Бургас 8001, кв. Лазур, ул. “Перушица” 67

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория Варна Гр.Варна 9010, ул. “Ян Палах” № 4

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Велико Търново
гр.Велико Търново 5002, ул. “Никола Габровски” № 68

Главна дирекция «Лабораторно – аналитична дейност», териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Враца
Гр. Враца 3000, ул. “Екзарх Йосиф” № 81

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Монтана
гр.Монтана 3400, ул. “Юлиус Ирасек” № 4

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Пазарджик
гр.Пазарджик 4400, ул. “Ген. Гурко” № 3, ет. 4

Главна дирекция ”Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Плевен

гр. Плевен 5800, ж.к. "Сторгозия", сграда на ГД "МИУ"
Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Пловдив
гр.Пловдив 4002, ул. "Перушица"№ 1

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Русе
гр. Русе 7000, ул. "Придунавски булевард" № 20

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Смолян
гр. Смолян 4700, ул. "Дичо Петров" № 16

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Стара Загора
гр. Стара Загора 6000, ул. "Стара планина" № 2

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Хасково
гр.Хасково 6300, ул. "Добруджа" № 14

Главна дирекция „Лабораторно – аналитична дейност”, териториално звено - офис
Регионална лаборатория – Шумен
гр.Шумен 9700, ул. "Съединение" № 71

32. Лаборатория "Диагностика 7" при "Диагностика 7" ЕООД

1. Юридическо лице

"Диагностика 7" ЕООД

2. Сертификат №: 149 ЛИ

3. Валидност: 03.08.2011-31.08.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 03.08.2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Месо и месни продукти. Месо от птици и птичи продукти; Мляко и млечни продукти; Яйца и яйчни продукти; Консерви плодови, растителни, месни, месорастителни и рибни; Млевни продукти: храни на зърнена основа; Хляб и хлебни изделия; Захарни, шоколадови и сладкарски изделия; Безалкохолни напитки и боза; Плодове и зеленчуци и продукти от тях; Готови ястия и салати; Ядки и маслодайни семена; Подправки; Лед; Питейни води; Вода от плавни басейни; Отривки от повърхности за контрол на хигиената и Кланични трупове (каркаси).

За контакти:

Офиси:

Лаборатория "Диагностика 7" при "Диагностика 7" ЕООД

гр. Ловеч 5500, жк. Здравец ,ул. "Мизия"

Тел: (+359 68) 65 83 10, Факс: (+359 68) 60 00 67

email: diagnostika7@abv.bg

33. Аналитичен център за лабораторни изпитвания "Комихрис"

1. Юридическо лице

"Комихрис" ООД

2. Сертификат №: 221 ЛИ

3. Валидност: 14.11.2011-30.04.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 13.04.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване: Суровини и продукти от животински произход; Води – питейни, повърхностни, от сладководни и морски басейни, плувни басейни; Захарни изделия; Консерви плодови, растителни, месни и месорастителни; Зърнено – житни, бобови култури и продукти от тях; Работни съоръжения и повърхности в контакт с храни; Подправки, билки; Козметични продукти. Етерични, растителни масла.

За контакти:

Офиси:

Аналитичен център за лабораторни изпитвания "Комихрис"

гр.Пловдив 4000, Землище Брани поле, местност "Разклона"20 А

Тел: (+359 32) 66 96 22, Факс: (+359 32) 66 96 33

email: acliKOMIhris2008@abv.bg

34. Лаборатория "Алименти" при „Ди Енд Ви Консулт” ООД

1. Юрическо лице

„Ди Енд Ви Консулт” ООД

2. Сертификат №: 223 ЛИ

3. Валидност: 23.12.2010-31.05.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 22.05. 2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко и млечни продукти; Месо /от домашни копитни животни, птици и лагоморфни/ месни продукти, животински мазнини; Яйца и яйчни продукти; Риба и рибни продукти; Консерви месни, растителни и рибни (стерилизирани и пастъризирани); Готови ястия и салати; Пчелен мед; Вода питейна, вода от собствен водоизточник и бутилирани води, вода морска, лед за производствени цели; Отривки от повърхности за определяне на хигиенния статус; Каркаси. Да извършва вземане на проби (извадки) от: Мляко и млечни продукти; Месо и месни продукти; Месо от птици; Риба и рибни продукти; Яйца и яйчни продукти; Животински и растителни масла; Консерви месни, месорастителни, рибни и други приготвени с продукти от животински произход; Консерви плодови зеленчукови и месорастителни; Черва обработени; Мед пчелен; Храни; Вода питейна, вода от собствен водоизточник и бутилирани води; Каркаси по деструктивен и недеструктивен метод; Вземане на смивки и отривки от технологични повърхности.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория "Алименти" при „Ди Енд Ви Консулт” ООД

гр. Пловдив 4003, ул. "Брезовско шосе" 176

Тел: (+359 32) 94 19 24 , Факс: (+359 32) 94 19 24

email: alimenti@abv.bg

35. Дирекция "Централна митническа лаборатория" при Агенция "Митници"

1. Юрическо лице

Агенция "Митници"

2. Сертификат №: 276 ЛИ

3. Валидност: 19.05.2012-30.11.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 30.11.2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Животински и растителни мазнини и масла. Храни за животни, мелничарски продукти, трици и остатъци от смилането на растения. Фуражи, храни за животни и суровини за производството им, преработени селскостопански продукти. Вино. Спиртни напитки, спиртни дестилати, етилов алкохол. Суров нефт, течни нефтопродукти и органични разтворители. Нефтопродукти. Керамични продукти.

За контакти:

Офиси:

Дирекция "Централна митническа лаборатория" при Агенция "Митници"

гр.София 1202, бул. "Г.С.Раковски" № 47

Тел: (+359 2) 985 941 50, Факс: (+359 2) 985 941 52

email: Alexandra.Naumova@customs.bg

36. Лаборатория за изпитване при Регионална инспекция за опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ) - Смолян

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция (РЗИ) - Смолян

2. Сертификат №: 266 ЛИ

3. Валидност: 18.06.2010-30.06.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 18.06. 2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мазнини. Зърнени храни и храни на зърнена основа. Зеленчуци, сурови, сготвени, консервирани, замразени, изсушени, ферментирани зеленчукови сокове. Плодове-пресни, замразени, изсушени, консервирани, нектари и плодови сокове, конфитюри, мармалади и компоти. Ядки и маслодайни семена. Захарни, сладкарски и шоколадови изделия. Подправки – пресни и сушени. Безалкохолни напитки и бутилирани минерални, изворни и трапезни води. Кафе, какао, чай. Други храни – майонези и салатени сосове, салати, готови ястия, детски храни, трапезна сол. Месни и месорастителни консерви. Води.

За контакти:

Офиси:

Лаборатория за изпитване при Регионална инспекция за опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ) - Смолян

гр.Смолян 4700, бул. "България" № 26

Тел: (+359 301) 632 94, Факс: (+359 301) 632 93

email: riokoz@mbox.digsys.com

37. Лабораторен изпитвателен комплекс при РЗИ-Стара Загора

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция (РЗИ) -Стара Загора

2. Сертификат №: 140 ЛИ

3. Валидност: 24.04.2012-31.07.2015

4. Дата на първоначална акредитация: 15.07. 2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Храни. Води. Козметични продукти и битово-химични препарати. Химични вещества и препарати - дезинфектанти и общи биоциди. Продукти предназначени да бъдат в пряк продължителен контакт с кожата.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс при Регионална здравна инспекция (РЗИ) -
Стара Загора

гр.Стара Загора 6000, ул. „Стефан Караджа” №10

Тел: (+359 42) 63 10 09, Факс: (+359 42) 60 23 56

email: riokozsz_li @abv.bg

38. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - Монтана

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция (РЗИ) - Монтана

2. Сертификат №: 256 ЛИ

3. Валидност: 30.06.2011-30.04.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 09.04. 2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко и млечни продукти.Готварска сол.Напитки от плодове, безалкохолни напитки и боза.Захарни, сладкарски и нишестени изделия.Растителни и животински мазнини. Оцет. Пиво. Маслодайни семена. Кафе. Какао и шоколадови продукти.Майонеза. Маргарин. Хидрирани масла.Месо и месни продукти. Консерви месни, месорастителни, плодови и зеленчукови.Конфитюри. Желета. Мармалади.Брашно. Хляб и хлебни изделия.Растителни подправки червен пипер.Пресни плодове и зеленчуци.Работни повърхности, съдове и инвентар. Води. Козметични продукти. Физични и химични фактори. Да извършва вземане на проби от: води и работни повърхности , съдове и инвентар.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РИОКОЗ - Монтана

гр. Монтана 3400, пл.Жеравица № 3

Тел: (+359 96) 39 17 11, Факс: (+359 96) 30 05 41

email: rzi-montana @net-surf.net

39. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - София

1. Юридическо лице

Столична регионална здравна инспекция - София

2. Сертификат №: 249 ЛИ

3. Валидност: 15.06.2012-31.01.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 07.01.2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване и вземане на проби от храни, безалкохолни напитки, води, пиво, вино, високоалкохолни напитки, кафе, чай, какао, витамини, консерванти в храни, подсладители в храни, биоцидни препарати, почистващи препарати, бои, лакове и суровини за бои и лакове, материали и предмети в контакт с храни, химични вещества и препарати.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РИОКОЗ - София

гр. София 1303, ул. "Цар Симеон" № 169 А

Тел: (+359 2) 931 01 52 , Факс: (+359 2) 931 13 39

email: bhhv@srzi.bg

40. Национална референтна лаборатория "Екзотични и особено опасни инфекции" при Българска агенция по безопасност на храните

1. Юридическо лице

Българска агенция по безопасност на храните

2. Сертификат №: 227 ЛИ

3. Валидност: 19.05.2011-30.06.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 18.06. 2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Установяване на антитела срещу вируса на класическа чума по свинете; детекция на вируса на класическата чума по свинете; антитела срещу неструктурните протеини на вируса на шапа; антитела срещу структурните протеини на вируса на шапа; детекция на вируса на шапа и везикулозната болест; антитела срещу вируса на син език; антитела срещу вируса на африканска чума по конете; антитела срещу вируса на артерит по конете; антитела срещу вируса на Нюкясълската болест по птиците; антитела срещу вируса на инфлуенца А по птиците; антитела срещу вируса на ринопневмонит по конете; антитела срещу вируса на инфекциозна анемия по конете; антитела срещу вируса на инфлуенца по конете; детекция на вируса на инфлуенца по конете; детекция на вируса на Нюкясълската болест по птиците; детекция на вируса на инфлуенца А по птиците; детекция на вируса на ринопневмонит по конете. Да извършва вземане на: Кръвни проби; тъканни проби (афти, везикули); вътрешни органи; клоакални тампон проби; трахеални тампон проби.

За контакти:

Офиси:

Национална референтна лаборатория "Екзотични и особено опасни инфекции" при Българска агенция по безопасност на храните

Гр.София 1606, ул. "Ломско шосе" № 190

Тел: (+359 2) 934 54 02, Факс: (+359 2) 934 10 04

email: il_eooi@abv.bg

41. Изпитвателна лаборатория на Лабораторен комплекс "Мултимед" при "Лабораторен комплекс Мултимед" ООД

1. Юридическо лице

"Лабораторен комплекс "Мултимед"" ООД

2. Сертификат №: 241 ЛИ

3. Валидност: 02.02.2011-30.11.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 20.11.2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко и млечни продукти. Месо и месни продукти. Яйца и яйчни продукти. Риба, рибни продукти и други морски храни. Консерви месни, месорастителни, рибни и растителни. Готвени ястия и салати от растителен и животински произход. Захар, захарни изделия и шоколадови изделия. Подправки. Безалкохолни напитки и бутилирани натурални, минерални изворни и трапезни води. Зеленчуци - сурови, консервирани, замразени и изсушени, зеленчукови сокове. Плодове - сурови, консервирани, замразени и изсушени, плодови сокове. Ядки и маслодайни семена. Кафе, чай, какао. Контактни повърхности. Зърнени храни и храни на зърнена основа. Питейна вода.

За контакти:

Офиси:

Изпитвателна лаборатория на Лабораторен комплекс "Мултимед" при "Лабораторен комплекс Мултимед" ООД
гр. Шумен 9700, община Шумен, ул. "Петър Делян" № 11 А
Тел: (+359 54) 83 09 28, Факс: (+359 54) 83 09 28

42. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - Варна

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция - Варна

2. Сертификат №: 244 ЛИ

3. Валидност: 27.07.2011-31.12.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 03.12. 2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Храни Води Козметични продукти и битови химични препарати Материали и предмети, предназначени за контакт с храни Химични препарати Вземане на проби (извадки).

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РИОКОЗ - Варна

гр.Варна 9000, ул. "Брегалница" № 3

Тел: (+359 52) 66 52 84, 66 53 08, 66 52 85, Факс: (+359 52) 63 46 48

email: riokoz-vn@mbox.contact.bg

43. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - Велико Търново

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция – Велико Търново

2. Сертификат №: 245 ЛИ

3. Валидност: 29.07.2011-31.12.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 03.12. 2009

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Храни. Материали и предмети в контакт с храни. Води. Козметични продукти, къдрин, депилатори. Химични вещества и препарати. Смилове и отривки. Вземане на проби (извадки) от: Храни. Захарни,шоколадови и сладкарски изделия.Безалкохолни напитки. Месо и месни продукти. Мляко и млечни продукти.Яйца и яйчни продукти.Консерви - плодови и зеленчукови. Мед пчелен. Кафе. Хляб и хлебни изделия. Млевни продукти. Нишесте. Захар. Консерви месни, месо - растителни, рибни и други, приготвени с продукти от животински произход.Пластмасови опаковки. Води. Козметични продукти. Парфюмерийни изделия. Шампоани.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен Изпитвателен Комплекс (ЛИК) при РЗИ - Велико Търново

гр.Велико Търново , ул. "Никола Габровски" № 23, п.к. 4

Тел: (+359 62) 61 43 35, 61 01 61, Факс: (+359 62) 61 42 70

email: riokoz_vt_li@yahoo.com

44. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - Ямбол

1. Юридическо лице

Регионална здравна инспекция – Ямбол

2. Сертификат №: 248 ЛИ

3. Валидност: 04.01.2010-31.01.2014

4. Дата на първоначална акредитация: 04.01.2010

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Мляко и млечни продукти. Месо и месни продукти. Хляб и хлебни изделия, млевни продукти, сладкарски и захарни изделия. Кафе, какао, чай, консерви от растителен и животински произход, сокове, нектари, концентрати, безалкохолни напитки. Пресне и замразени плодове и зеленчуци, продукти от тях. Мазнини, яйца и яйчни продукти. Подправки. Готови ястия. Бутилирани натурални, изворни и трапезни води, лед. Вода за пиене, вода от плувни басейни, минерални води, вода за къпане, повърхностни води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване. Козметични средства. Свивки и отривки.

За контакти:

Офиси:

Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РИОКОЗ - Ямбол

гр. Ямбол 8600, ул. "Димитър Благоев" № 71

Тел: (+359 46) 66 31 70, Факс: (+359 46) 66 31 77, email: rzi-yambol@mbox.contact.bg

45. Лабораторен изпитвателен комплекс (ЛИК) при РЗИ - Пловдив

1. Юрическо лице

Регионална здравна инспекция – Пловдив

2. Сертификат №: 246 ЛИ

3. Валидност: 15.06.2012-31.12.2013

4. Дата на първоначална акредитация: 23.12. 2011

5. Обхват на акредитацията

Да извършва изпитване на: Води питейни, минерални води от водоизточника, изворни. Храни. Подправки, готови ястия. Безалкохолни напитки и бутилирани минерални, изворни и трапезни води. Материали и предмети предназначени за контакт с храни. Да извършва вземане на проби (извадки) от: питейни води и отривки от производствена среда.

За контакти:

Офиси:

Лабораторно изпитвателен комплекс при РЗИ - Пловдив

гр. Пловдив 4002, ул. „Перушица” № 1

Тел: (+359 32) 64 34 26, Факс: (+359 32) 64 34 38

email: riokozpd@plov.net

2.5.2. Служби по трудова медицина

Законът за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) задължава работодателите да осигурят обслужване на своите работници и служители от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Службите по трудова медицина се създават от:

- ☐ работодателите самостоятелно или съвместно с други работодатели;
- ☐ юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, както и от дружества по законодателството на държава - членка на Европейския съюз, или на държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, за обслужване на работещи.

- ❑ лечебните заведения, учредени като самостоятелни юридически лица, за обслужване на работещи.

Когато за работодателя е практически невъзможно сам или в съдружие да създаде служба по трудова медицина, той сключва договор с регистрирана служба по трудова медицина.

Основни функции на СТМ (чл. 25, ал. 2 ЗЗБУТ)

Службите по трудова медицина са звена с предимно превантивни функции. Те консултират и подпомагат работодателите, комитетите и групите по условия на труд в планирането и организирането на дейностите по:

- ❑ осигуряване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд;
- ❑ укрепване на здравето и работоспособността на работещите във връзка с извършваната от тях работа;
- ❑ приспособяване на работата към възможностите на работещия, като се отчита неговото физическо и психическо здраве.

Регистър на СТМ

Министерството на здравеопазването води публичен регистър на службите по трудова медицина. Данните от регистъра се публикуват на страницата на Министерството на здравеопазването в интернет - <http://www.mh.government.bg/>. Регистърът съдържа:

- ❑ номер и дата на издаване на удостоверение за регистрация на служба по трудова медицина или на удостоверението за промяна на регистрацията на служба по трудова медицина;
- ❑ наименование, седалище и адрес на управление и телефон на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- ❑ поименен списък на специалистите от минималния състав на СТМ ;
- ❑ номер и дата на заповедта за заличаване на регистрирана служба по трудова медицина;
- ❑ настъпили промени по вписаните обстоятелства по регистрация на СТМ.

III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР

Механизмите за спазването на законодателството по безопасност и здраве при работа могат да се обособят в няколко групи:

- ❑ контрол за спазване на законодателството;
- ❑ информиране, консултиране и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за методите за спазване на законодателството;
- ❑ сътрудничество чрез методите на социалния диалог с представители на организациите на работодателите и работниците и служителите;
- ❑ координация и взаимодействие между контролните органи на изпълнителната власт.

Взаимодействието между изброените по-долу органи с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се осъществява на основание раздел III „Взаимодействие между контролните органи” от Закона за инспектиране на труда (ЗИТ). Взаимодействието се извършва чрез съвместни проверки и обмен на информация (чл. 7, ал. 1 ЗИТ) между контролните органи при осъществяване на дейностите по инспектиране на труда. Съвместните проверки (чл. 7, ал. 3 ЗИТ) се осъществяват:

- ❑ в съответствие с Националната програма за инспектиране на труда;
- ❑ по искане на Министерския съвет;
- ❑ при възлагане от органите на прокуратурата;
- ❑ по предложение на Националния съвет за инспектиране на труда;
- ❑ по постъпили жалби и сигнали за нарушения на законодателството;
- ❑ в случай на аварии в предприятията и в зависимост от данните за причините и големината на аварията;
- ❑ при трудова злополука, причинила смърт, при злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и при всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност - в зависимост от данните за причините и компетентностите на органите.

Органите с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се създават и изпълняват дейността си на основание специален закон, с който се определя държавната политика в конкретна област.

- ❑ Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”
- ❑ Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява
- ❑ Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните
- ❑ Министерството на икономиката, енергетиката и туризма
- ❑ Министерство на околната среда и водите
- ❑ Министерство на здравеопазването
- ❑ Национална агенция за приходите
- ❑ Национален осигурителен институт

Функциите на горните контролни органи са представени подробно в [Профил по БЗР на национално ниво](#).

IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

4.1. *Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално и отраслово ниво*

4.1.1. *Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на национално ниво*

Икономически и социален съвет (ИСС)

ИСС е създаден със Закона за Икономически и социален съвет (обн., ДВ, бр. 41 от 2001 г., изм., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20 от 2003 г., изм., бр. 17 от 2006 г., изм. и доп., бр. 36 от 2008 г., изм., бр. 82 от 2009 г.) като консултативен орган, изразяващ волята на структурите на гражданското общество по икономическото и социалното развитие. Икономическият и социален съвет е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София. (адрес за контакти: София 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 111, тел. 939 80 11, e-mail: office@esc.bg)

Съветът има за цел:

- ❑ да осигури участието на широк кръг представители на гражданското общество в обществения и икономическия живот, като утвърждава принципите на правовата демократична и социална държава;
- ❑ да служи като постоянна институционална форма за социален и граждански диалог и за консултации по икономическата и социалната политика между президента на републиката, Народното събрание и Министерския съвет и структурите на организираното гражданско общество;
- ❑ да отговори на законния стремеж на обществените и икономическите групи, на структурите на гражданското общество да изразяват мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната и изпълнителната власт, които засягат техните интереси;
- ❑ да утвърждава принципите на демокрация с пряко участие, като прилага опита на Европейския икономически и социален комитет и на други сродни национални и международни организации на основата на сътрудничество с тях.

Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС)

НСТС е орган за осъществяване на сътрудничество и консултации на национално равнище при регулирането на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения, както и въпросите на жизненото равнище.

Организацията и дейността на НСТС и на отрасловите, браншовите и общинските съвети за тристранно сътрудничество са уредени с Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество, издаден от председателя на Националния съвет за тристранно сътрудничество (обн., ДВ, бр. 57 от 2001 г.).

Функции и задачи на НСТС

- ❑ НСТС обсъжда и дава мнения по проекти на нормативни актове, уреждащи въпросите на:
 - трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения;
 - здравословните и безопасните условия на труд;
 - заетостта, безработицата и професионалната квалификация;
 - общественото и здравното осигуряване;
 - доходите и жизненото равнище;
 - въпроси, свързани с бюджетната политика;
 - социалните последици от реструктурирането и приватизацията.
- ❑ НСТС координира работата на национално равнище по програми, отнасящи се до въпросите на социалния диалог, с национално и международно финансиране, в които участват всички представени в НСТС страни.

Национален съвет за по условия на труд (НСУТ)

Създаден е със Закона за здравословни и безопасни условия на труд, като постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и осъществяването на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на национално равнище.

Функции и задачи на НСУТ

- ❑ оказва помощ и съдействие при осъществяване на активна политика в областта на безопасността и здравето при работа;
- ❑ обсъжда всички въпроси, свързани с условията на труд и предлага мерки за подобряването им;
- ❑ изисква от отделните министерства, ведомства, други организации и търговски дружества информация за състоянието на условията на труд и други, свързани с обсъжданите проблеми;
- ❑ внася в Министерския съвет информация по обсъжданите проблеми и прави предложения;
- ❑ обсъжда проекти на нормативни актове по въпросите на условията на труд и изразява становище преди приемането им от съответния държавен орган;
- ❑ прави предложения за изменение и допълнение на нормативни актове по въпросите на условията на труд;
- ❑ взема решение за създаване на отраслови или браншови структури за тристранно сътрудничество по условия на труд и периодично обсъжда тяхната дейност;
- ❑ създава помощни структури към съвета за решаване на специфични въпроси;
- ❑ обсъжда основните насоки и координира дейността на органите, на които е възложено упражняването на контрол в областта на условията на труд;
- ❑ проучва и популяризира наш и чужд опит, организира национални конкурси, семинари, акции и други форми за стимулиране на дейността;

- ❑ възлага проучването и разработването на проекти за решаване на национално значими и други важни проблеми по условията на труд с конкретна практическа приложимост и висок социален ефект;
- ❑ осъществява и други функции и задачи, възложени с нормативни актове и по решения на Националния съвет за тристранно сътрудничество;
- ❑ поддържа връзки със средствата за масово осведомяване и популяризира проблемите и мерките, свързани с безопасните и здравословни условия на труд;
- ❑ приема годишен план за работа, ежегодно обсъжда дейността си и предприема мерки за подобряването ѝ;
- ❑ обсъжда годишния план за работа на ИА „ГИТ“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика и годишните отчети за дейността на ИА „ГИТ“;
- ❑ ежегодно съгласува Програмата за работа и бюджета на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването им от министърът на труда и социалната политика;
- ❑ определя в Програмата за работа на фонд „Условия на труд“: а) вида на проектите и програмите с браншова значимост и приложимост на резултатите и б) приоритетните области за финансиране до 20 на сто от стойността на проекти за подобряване на условията на труд в отделни предприятия с конкретна практическа приложимост и висок социален ефект на резултатите, в) размера за финансиране на проектите по т. а и г) максималния размер на средствата за финансиране на един проект по т. б.
- ❑ обсъжда Годишния доклад за дейността на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика.

4.1.2. Постоянни или временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово ниво

В икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ функционира Отраслов съвет за тристранно сътрудничество.

Дейността му е организирана на основание на Кодекса на труда и се извършва в съответствие с Правилника за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество, издаден от Националния съвет за тристранно сътрудничество (в сила от 30 май 2001г., обн. ДВ. бр.57 от 26 юни 2001г.).

Издаден е и Правилник за организацията и дейността на отраслов съвет за тристранно сътрудничество „Земеделие и горско стопанство“³³ от ноември 2004г.

³³ Източник:

http://www.mzh.government.bg/MZH/Libraries/%D0%9E%D1%84%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8_%D0%94%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8/Pravilnik_3str.sflb.ashx

Отраслов съвет за тристранно сътрудничество в земеделието и горското стопанство

Отрасловият съвет за тристранно сътрудничество е орган за осъществяване на консултации и сътрудничество при уреждането на въпросите на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения и на жизненото равнище в отрасъл земеделие и горско стопанство.

Функции

Отрасловият съвет обсъжда и изразява становища по следните въпроси:

- ❑ Проекти на нормативни актове по трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, социалните отношения и въпросите на жизненото равнище;
- ❑ Развитие на растениевъдството, животновъдството, рибарство и аквакултури, горско стопанство, аграрната и лесотехническата наука в отрасъла;
- ❑ Структурни, организационни и икономически проблеми, оказващи съществено влияние върху трудовите, осигурителните и свързаните с тях отношения;
- ❑ Доходи, заетост, професионална квалификация и безработица;
- ❑ Спазване на индивидуални и колективни трудови договори и съдействие за уреждане на трудови спорове;
- ❑ Осигуряване на здравословните и безопасните условия на труд;
- ❑ Социалните последици при и след от реструктурирането и приватизацията.

Състав

Отрасловият съвет за тристранно сътрудничество се състои от постоянни членове: по двама представители на Министерството на земеделието и храните и на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, определени по реда на чл. 3б, ал. 3 от Кодекса на труда.

Председател на съвета е представител на Министерството на земеделието и храните, определен от Министъра след консултации с представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, участващи в отрасловия съвет. Председателят на отрасловия съвет ръководи заседанията, организира и насочва дейността им в дух на сътрудничество, взаимни отстъпки и защита на интересите на всяка от страните.

Секретарят на отрасловия съвет е служител на Министерството на земеделието и храните.

Начин на работа и вземане на решения

Отрасловият съвет провежда редовни заседания по утвърден график. Редовни заседания се провеждат най-малко веднъж на три месеца. При важни и спешни

проблеми за разрешаване, заседанията се провеждат до 10 дни от датата на внасяне на предложението на една от страните.

Съветът разглежда и обсъжда въпроси само след представяне на предложения и становища, подписани от съответния вносител.

Отрасловият съвет приема решения с общо съгласие на присъстващите като независимо от броя на присъстващите всяка страна има право на един глас.

Всяка от страните има право да информира обществеността за своята позиция по въпроси обсъждани в отрасловия съвет и за взетите от него решения.

Проучването в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ не установи други действащи съвети, комисии, бордове, комитети, споразумения или други механизми, създадени с цел осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР конкретно за икономическата дейност.

4.2. Действащи колективни трудови договори (КТД) за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

4.2.1. Браншов колективен договор за работещите в „Напоителни системи“ ЕАД³⁴

Колективният трудов договор е подписан между Напоителни системи ЕАД, браншови синдикален съвет на „Напоителни системи“ ЕАД към ФНСЗ при КНСБ и браншовия синдикален съвет при КТ „Подкрепа“. Договорът влиза в сила от 1.11.2012г. и действа до 31.10.2013г.

В КТД са договорени следните условия:

1. Работно време:

- ☐ Работодателят е в правото си да въвежда удължено работно време по чл.136а КТ по производствени причини от обективен характер, конкретно посочени във всеки отделен случай, след предварителни консултации с ръководствата на синдикалните организации. Заповедта на работодателя за удължено работно време да стане достояние на работниците и служителите в срок не по-късно от 7 (седем) календарни дни от датата на издаването ѝ.
- ☐ Непълно работно време може да се въвежда от Работодателя при намаляване обема на работа след предварително съгласуване със синдикалните организации страни по КТД, съгласно чл. 138а, ал.1 КТ.
- ☐ Дължимите обезщетения на работник и служител през месеците на непълно работно време се изчисляват на база, полученото от тях трудово възнаграждение за пълно работно време.

³⁴ Източник: http://www.knsb-bg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2433%3Aktdns&catid=65%3A--&Itemid=138&lang=bg

- ❑ Положеният, от работниците и служителите, извънреден труд в почивни и празнични дни, се заплаща съгласно чл. 262 КТ.
- ❑ За извънреден труд, положен в работни дни от работниците и служителите с ненормиран работен ден не се заплаща трудово възнаграждение.
- ❑ За работа при ненормиран работен ден съгласно чл.139 а от КТ се полага допълнителен платен годишен отпуск, на основание чл. 156, ал.1, т. 2 от КТ в размер, определен в приложения списък на длъжностите.

2. Отпуски и почивки:

- ❑ Работодателят утвърждава съгл. чл.173 от КТ график за ползването на платения годишен отпуск от работниците и служителите след консултации с представителите на синдикалните организации.
- ❑ Изготвянето на графика се съобразява със служебната и специфична дейност и с конкретните възможности и потребности за отдых и възстановяване силите на отделните работници и служители и техните семейства.
- ❑ Съгласно чл.173, ал.7 от КТ страните са се договорили, че платеният годишен отпуск може да се ползва едновременно от работниците и служителите във време, съобразено със спецификата на дейността на Дружеството.
- ❑ Прекъсване на ползването на платения годишен отпуск е съгласно чл. 175, ал.1 и ал.2; отлагането по реда на чл.176 и погасяване правото на ползването на платения годишен отпуск е възможно по реда на чл.176а, ал.1 и ал.2.
- ❑ Основният платен годишен отпуск на работниците и служителите придобили осем месечен трудов стаж по едно или няколко трудови правоотношения е 24 дни.
- ❑ Работещите в "Напоителни системи" ЕАД имат право на допълнителен платен годишен отпуск за работа при специфични условия на труд, при условията на чл. 156, ал.1, т.1 КТ и съгласно Наредбата за определяне на видовете работи, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск.

За работа при ненормиран работен ден, съгл. чл. 139а КТ, се полага допълнителен платен годишен отпуск, на основание чл. 156, ал.1, т.2 КТ, но не по-малко от 6 (шест) дни.

- ❑ Задължение на работодателя е, съвместно със синдикалното ръководство, да изготви списък за имащите право на допълнителният отпуск. За изпълнение на граждански и обществени задължения, съгл. чл. 157, т.1-3 от КТ се полага допълнителен платен годишен отпуск, съгл. чл. 177 от КТ, както следва:

- ✓ 1.при встъпване в брак - 3 работни дни;
- ✓ 2.при кръводаряване - за деня на прегледа и кръводаряването, както и един след него (2 дни). При кръводаряване в полза на работници и

служители от "Напоителни системи" ЕАД се ползва платен отпуск в размер на 5 работни дни.

- ✓ 3.при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра или родител на другия съпруг, както и на роднини по права линия, без ограничение, а по съребрена линия до 2-ра степен - 3 работни дни.

- Работничка или служителка с две живи деца до 18 годишна възраст има право на 3 (три) работни дни платен отпуск, с три и повече живи деца до 18 годишна възраст - 5 работни дни платен отпуск за всяка календарна година. Този отпуск се ползва когато работничката или служителката пожелае и не може да се компенсира с парично обезщетение освен при прекратяване на трудовото правоотношение. Отпускът се ползва включително и за календарната година, в която някое или всички деца навършат 18 - годишна възраст.

3. Работна заплата:

- Минималните основни месечни работни заплати в Дружеството се определят в размер на минималния осигурителен праг, определен на национално ниво за всяка длъжност от избраната икономическа дейност за Дружеството.
- Индивидуалните основни месечни заплати на работещите по трудово правоотношение се договарят между тях и работодателя и не могат да съдържат по-ниски основни трудови възнаграждения по категории персонал от определените.
- Страните са се споразумели основната месечна работна заплата на работещите в системата на „Напоителни системи“ ЕАД да нараства ежегодно с процент не по-малък от националния препоръчителен индекс.

4. Допълнителни възнаграждения:

- Ежемесечно към основната заплата се заплаща допълнително трудово възнаграждение за трудов стаж и професионален опит в размер на 1,3 % за всяка година трудов стаж върху основното трудово възнаграждение, като периода на изменение на това възнаграждение е една година.
- В съответствие с чл. 12, ал. 5 от НСОПЗ, допълнена с ПМС 147 от 29.06.2007 год. и указания на МТСП № ПК 25 (1) от 23.07.2007 год., страните са се споразумели, че придобитият трудов стаж и професионален опит е по смисъла на сходството на характера на работата, длъжността или професията.
- Положеният нощен труд от работниците и служителите се заплаща в размер на допълнително трудово възнаграждение 0,80 лв. за всеки отработен час.
- За времето, през което работникът или служителят е на разположение на работодателя и се намира извън територията на предприятието в място, уговорено между тях, се заплаща допълнително трудово възнаграждение за всеки час или част от него в размер на 0,50 лв.

5. Обучение и квалификация:

- ❑ Работодателят се задължава да осигурява условия за повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на всички категории персонал, работещ в системата на НС. Различните форми на квалификация и преквалификация се извършват в съответствие с разпоредбите на чл. 228а, 234 - 236 КТ, както и въз основа на вътрешни правила.
- ❑ При продължително отсъствие на работника или служителя от работа, работодателят е длъжен, след завръщането му, незабавно да го включи в организирани курсове и школи за запознаване с настъпилите новости в работата, с оглед постигане на необходимото квалификационно равнище за ефективно изпълнение на трудовите му задължения, съгласно чл. 228, ал.2 КТ.

6. Други, свързани с БЗР:

- ❑ КТД урежда въпросите на трудовите отношения, осигурителните отношения, доходите, социалното обслужване, социалното партньорство, условията на труд и свързаните с тях отношения на работниците и служителите, работещи по трудови правоотношения, които не са уредени с повелителни разпоредби на Кодекса на труда (КТ), подзаконовите нормативни актове и Отрасловите споразумения.
- ❑ С КТД са договорени въпроси на трудовите отношения в областта на:
 - ✓ Трудовата заетост, обучение и професионалната квалификация.
 - ✓ Работно време, почивки и отпуски.
 - ✓ Трудови възнаграждения и обезщетения.
 - ✓ Безопасни и здравословни условия на труд.
 - ✓ Осигурителни отношения и социално-битово и културно обслужване.
 - ✓ Условия на синдикална дейност.
 - ✓ Взаимоотношения между страните.
- ❑ Осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд е задължение на работодателя. Работниците и служителите носят отговорност за стриктното спазване на установените нормативи и правила.
- ❑ Работодателят осигурява на работниците и служителите безплатно работно облекло.
- ❑ Работодателят съвместно със синдикатите изготвя списък на длъжностите, за които се полага безплатно работно облекло, както и срока на износване, така и условията за ползване, съгласно Закона за безопасни и здравословни условия на труд.

- ❑ След предварителни консултации с представителите на синдикалните организации и с комитета/групата по условия на труд, работодателят, съставя и утвърждава списък по длъжности, за които на работещите се осигуряват безплатно работно облекло (съгл. Наредбата за безплатно работно и униформено облекло -Д.В.бр.9/28.01.2011г) като писмено определя:
 - ✓ Работните места и видовете работа, за които се осигурява работно и/или униформено облекло;
 - ✓ Работниците и служителите, които имат право на работно и/или униформено облекло;
 - ✓ Вида, характеристиките и отличителните знаци на работното и/или униформеното облекло;
 - ✓ Срока за износване на работното и/или униформеното облекло.
 - ✓ Условието за ползване, вкл. и почистването на работното и/или униформеното облекло.

Информацията следва да се свежда до знанието на работниците и служителите.

- ❑ Работодателят е задължен да осигурява профилактични медицински прегледи, съгласно чл. 9 от Наредба № 3 за задължителни профилактични прегледи.
- ❑ Работодателят е задължен да застрахова работниците и служителите, за риск трудова злополука, според Наредбата за задължително застраховане на работниците и служителите и ежегодно чрез заповед на МТСП актуализиран списък
- ❑ Работодателят, съвместно със синдикатите и службите по трудова медицина, ежегодно анализира, изпълнението на мерките за намаляване на производствения травматизъм и на професионалните заболявания и определя приоритетните работни места, в които ще се подобрят условията на труд за ограничаване или изключване на вредните и опасни въздействия върху работещите.
- ❑ При случаи на заболяване на работещ, в следствие на трудова злополука или установено по надлежния ред професионално заболяване, Работодателят е задължен да осигури за своя сметка лекарства и помощни средства.
- ❑ Синдикалните структури ще осъществяват контрол по изпълнение на приетите програми по безопасност и хигиена на труда и сигнализират контролните органи за нарушения на трудовото законодателство в съответствие с чл. 406 КТ.
- ❑ Работодателят, се задължава да осигурява ежемесечно средства за социално-битово и културно обслужване в размер до 15 % (петнадесет процента), но не по-малко от 11 % (единадесет процента) от начислените средства за работна заплата, дължими през календарната година.

- Разпределението и изразходването на средства е по реда на чл. 293 КТ.

При раждане на дете на работник или служител от "Напоителни системи" ЕАД се изплаща еднократна помощ в размер на 1000 лв. от издръжката на Централно управление или клон на дружеството.

- При сформирание на комисия за продажба, наемане и разпределяне на жилищен фонд на „Напоителни системи“ ЕАД е договорено да се включи представител на СО страни по КТД.

- При определяне на критериите за продажба, наемане и разпределяне на служебни жилища ще се има предвид следното:

- ✓ не могат да кандидатстват служители получили веднъж служебно жилище, или отказали предложено им такова, отговарящо на жилищните им нужди.
- ✓ предимство при закупуване, наемане и разпределяне на служебни жилища да имат служители на „Напоителни системи“ работили в дружеството над 5 год. и са членове на СО .
- ✓ кандидатстващите да не притежават имот (жилищен, вилен, идеална част), годен за живеене в границите на населеното място на жилището за което се кандидатства.
- ✓ кандидатстващите за жилище, през последните 10 год. да не са продавали, подарявали, прехвърляли земеделски земи и други имоти, като за това попълват декларация.

Работодателят се задължава да:

- ✓ обезпечава с необходимите документи, изисквани при теглене на кредит от банкова институция.
- ✓ осигурява честване на професионалния празник на работещите в "Напоителни системи" ЕАД - Денят на водата, 22-ри март.

V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ

5.1. Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР

5.1.1. Закони

- ☐ Закон за народната просвета (ЗНП)
- ☐ Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСОМУП)
- ☐ Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО)
- ☐ Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК)

Подробна информация за съдържанието на цитираните закони се съдържа в [Профил по БЗР на национално ниво](#).

5.1.2. Правилници и наредби

За конкретизиране на законовите разпоредби в областта на професионалното образование и обучение са утвърдени множество правилници и наредби.

Водещо място имат правилниците за прилагане на Закона за народната просвета, на Закона за насърчване на заетостта, Устройствените правилници на Министерството на образованието, младежта и науката, на Министерството на труда и социалната политика, на Агенцията по заетостта и Правилника за дейността на Националната агенция за професионално образование и обучение.

В практиката се прилагат повече от 140 наредби, от които 126 наредби за придобиване на квалификации по професии за ПОО.

От наредбите основно значение имат:

- ☐ Наредба № 3 за системата на оценяване
- ☐ Наредба № 4 от 16.04.2003 г. за документите в системата на народната просвета
- ☐ Наредбата за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България
- ☐ Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО)

Подробна информация за съдържанието на цитираните наредби се съдържа в [Профил по БЗР на национално ниво](#).

5.2. Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР

Системата за професионално образование и обучение (СПОО) е определена със Закона за професионалното образование и обучение и включва държавни органи на национално и регионално ниво и неправителствени организации (представявани от

организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище).

По данни от информационната система на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) са идентифицирани центровете за професионално образование (ЦПО) за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” – информацията е представена в [Приложение № 1](#).

Източници на информация, поддържащи регистри/списъци на други лица, които провеждат обучения по БЗР:

Държавни институции на национално ниво

Министерският съвет

Определя държавната политика в областта на образованието, в т.ч. на професионалното образование и обучение, на заетостта и пазара на труда.

Министерството на образованието, младежта и науката

Министерството на образованието, младежта и науката провежда държавната политика в областта на ПОО, като:

Министерството на труда и социалната политика

Министерството на труда и социалната политика участва в провеждането на държавната политика в областта на ПОО

Министерството на здравеопазването:

- ☐ участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ☐ определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противопоказни при професионалното образование и професионалното обучение, по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ☐ определя съвместно с Министерството на образованието, младежта и науката професиите, по които професионалното образование и професионалното обучение е подходящо за здравословното състояние на обучаемите с хронични заболявания и физически увреждания, със сензорни увреждания и с умствена изостаналост;
- ☐ определя изискванията за здравословни условия при практическото обучение и здравно-физиологичните изисквания към седмичните разписания, както и контролира изпълнението им чрез органите на Държавния здравен контрол;
- ☐ определя свои представители в управителния съвет и в експертната комисия по професионално ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства:

- ☐ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;

- ❑ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират;
- ❑ разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване;
- ❑ определят свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО)

Националната агенция за професионално образование и обучение е държавен орган за лицензиране на дейности в системата на професионалното образование и обучение, както и за координация на институциите, имащи отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование.

Държавни институции на регионални ниво

Общини

Общините участват във формирането на политика в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на:

- ❑ потребностите от кадри;
- ❑ професионалното ориентиране на ученици, безработни, както и на други лица;
- ❑ разпределянето на утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование, обучение и ориентиране и контролира тяхното използване;
- ❑ развитието на материално-техническата база на училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинските бюджети;
- ❑ определянето на държавния план-прием в училищата.

Регионалните инспекторати по образованието (РИО) на Министерството на образованието, младежта и науката

РИО провеждат държавната политика в областта на професионалното образование и обучение в съответния регион, като:

- ❑ координират взаимодействието между училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране с регионалните служби по заетостта и бюроа по труда, с регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве, с органите на местното самоуправление и с регионалните структури на социалните партньори;
- ❑ съгласуват предложенията на училищата за държавния план-прием;
- ❑ участват в организирането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организациите на работодателите

- ☐ участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ☐ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ☐ участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии;
- ☐ определят своите представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Организации на работниците и служителите

- ☐ участват в актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ☐ участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ☐ определят свои представители в управителния съвет и в Експертната комисия по професионалното ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ

6.1. Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване са:

- ❑ Закон за здравословни и безопасни условия на труд;
- ❑ Кодекс за социално осигуряване;
- ❑ Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

Работещите се осигуряват задължително за професионално заболяване и трудова злополука, като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51 ЗЗБУТ).

6.1.1. Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:

- ❑ работниците и служителите, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране, с изключение на лицата по чл. 4а, ал. 1 КСО;
- ❑ работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

6.1.2. Размер на осигурителната вноска

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест” на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест”, с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите.

Размерите на осигурителните вноски, които внасят осигурителите, се определят от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт на Министерския съвет. Те са диференцирани по групи икономически дейности и в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Таблица 6.1. Размер на осигурителните вноски в %³⁵

Ниво на риск	Стойност на коэффициента за степен на риск (K _{ср})	Размер на осигурителната вноска (в %)
I	от 0 до 0,15	0,4
II	от 0,16 до 0,30	0,5
III	от 0,31 до 0,60	0,7
IV	от 0,61 до 0,90	0,9
V	над 0,91	1,1

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест“ на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

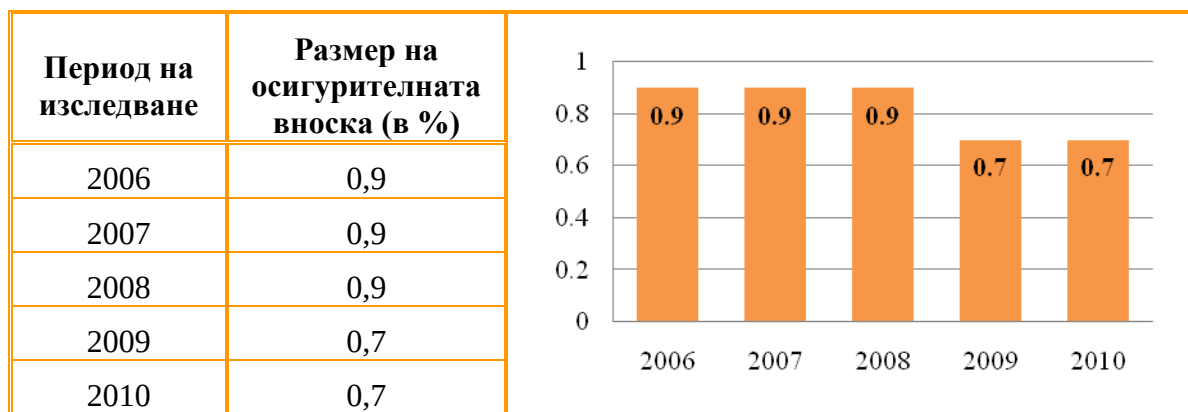
Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ за периода 2006-2010г.

Таблица 6.2. Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ за периода 2006-2010г.³⁶

³⁵ Източник: Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест (Обн. ДВ, бр.103 от 23 ноември 2004)

³⁶ Източници по години както следва:

- ✓ 2006 - Приложение № 2 към чл. 11, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2006 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2006 г., Обн., ДВ, бр. 104 от 27.12.2005 г., в сила от 1.01.2006г.;
- ✓ 2007 - Приложение № 2 към чл. 12, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2007 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г., В сила от 01.01.2007 г., Обн. ДВ. бр.105 от 22 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.41 от 22 Май 2007г., изм. ДВ. бр.53 от 30 Юни 2007г., изм. ДВ. бр.77 от 25 Септември 2007г.;
- ✓ 2008 - Приложение № 2 към чл. 12, ал. 1, т. 3 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2008 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2008 г., В сила от 01.01.2008 г., Обн. ДВ. бр.113 от 28 Декември 2007г., изм. ДВ. бр.58 от 27 Юни 2008г.;
- ✓ 2009 - Приложение № 2 към чл. 12 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2009 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г., В сила от 01.01.2009 г., Обн. ДВ. бр.109 от 23 Декември 2008г.;
- ✓ 2010 - Приложение № 2 към чл. 13 - Диференцирани осигурителни вноски за фонд "ТЗПБ" 2010 от Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г., В сила от 01.01.2010 г., Обн. ДВ. бр.99 от 15 Декември 2009г., изм. ДВ. бр.49 от 29 Юни 2010г.

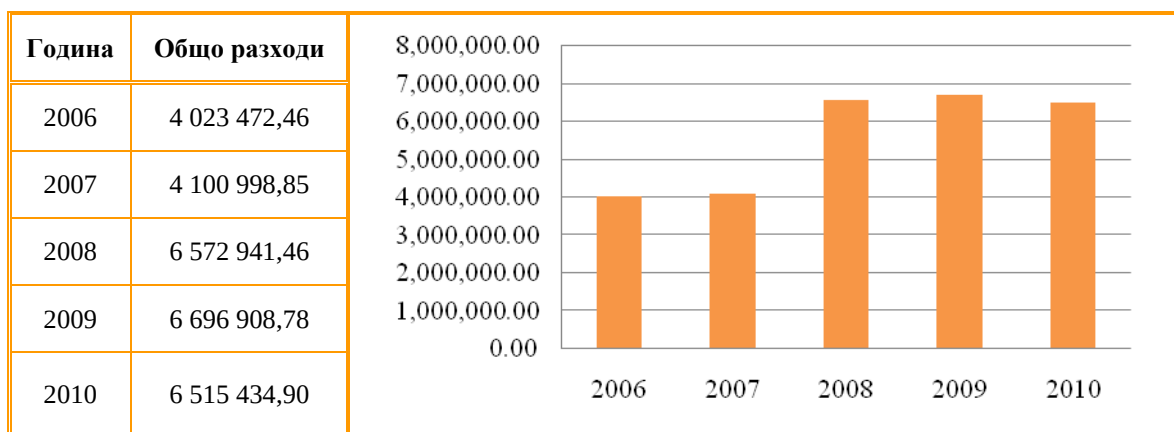

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест“, с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите. За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ **осигурителната вноска периода 2006-2012г. варира от 0,9 (2006, 2007, 2008 г.) до 0,7% (2009, 2010, 2011 и 2012 г.)** или съответно Коефициент за степен на риск от 0,61 до 0,90 и от 0,31 до 0,60.

Изплатени парични обезщетения и помощи от ДООЗ³⁷ общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ за периода 2006г. - 2010г.

Въз основа на данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) се представя информация за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва: трудова злополука по време на работа, трудова злополука на път за работа, професионална болест, изследване поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

Таблица 6.3. Общо разходи на ДОО – за страната (в лева)

Общите разходи на ДОО са нараснали от 4 023 427,46 лв. за 2006 до 6 515 434,90 лв. за 2010 г. или с 62%.

³⁷ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

От тях 49 630 лв. са разходи на ДОО в рамките на икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”, което възлиза на 0,76% от общите разходи за 2010 г. Увеличението на средствата за дейността спрямо 2006 г. е малко – от 45 575,32 лв. (или 7,29%).

Трудова злополука по време на работа

Таблица 6.4. Разходи за трудови злополуки по време на работа - общо за страната (в лева)³⁸

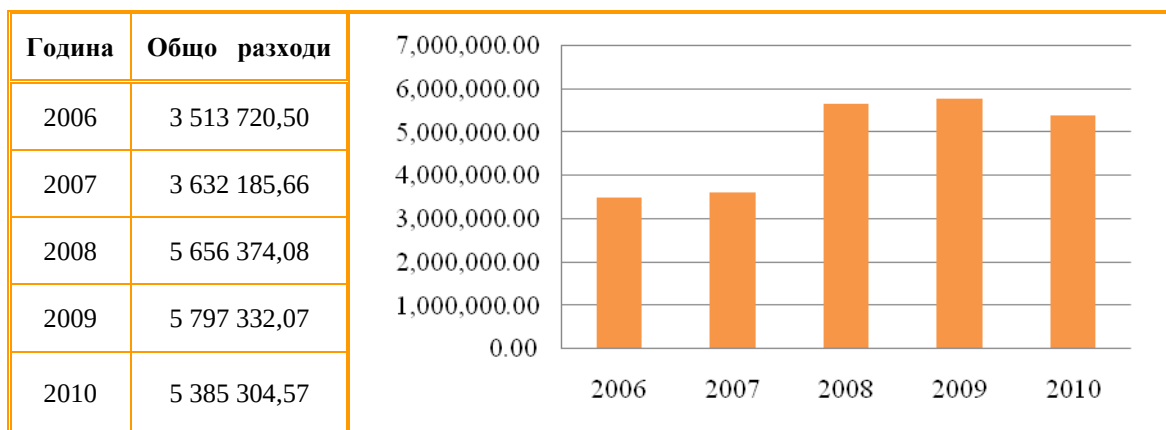
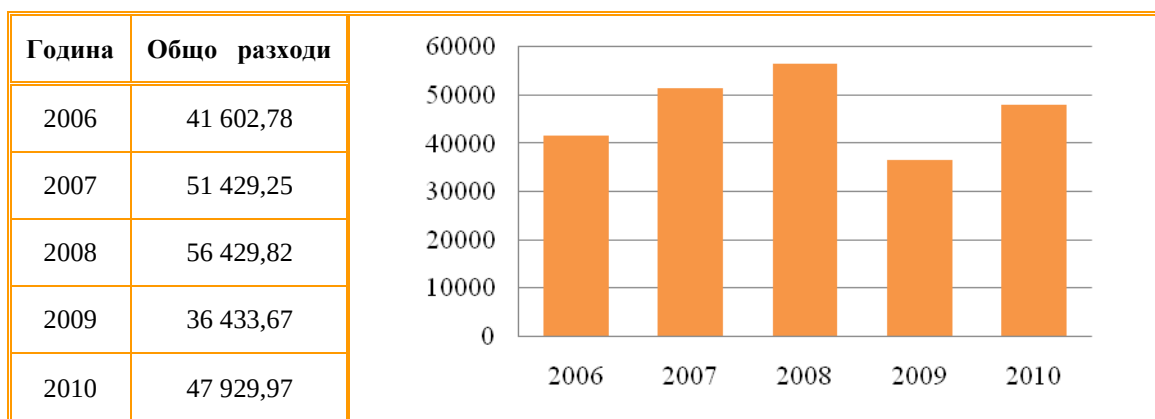

Таблица 6.5. Разходи за трудови злополуки по време на работа - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (в лева)³⁹

Съществена част от средствата се изразходват във връзка с **трудова злополука по време на работа** - 82% или 5 385 304,57 от общите за страната разходи за 2010 г. Процентът е намалял от 87% за 2006 г. За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” трудовите злополуки по време на работа са причина за 96,6% от разходите на ДОО (223 109,87 лв.), което е покачване на техния дял – 91,3% за 2006 г.

Трудова злополука на път за работа

Таблица 6.6. Разходи за трудови злополуки на път за работа - общо за страната (в лева)⁴⁰

³⁸ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

³⁹ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

⁴⁰ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

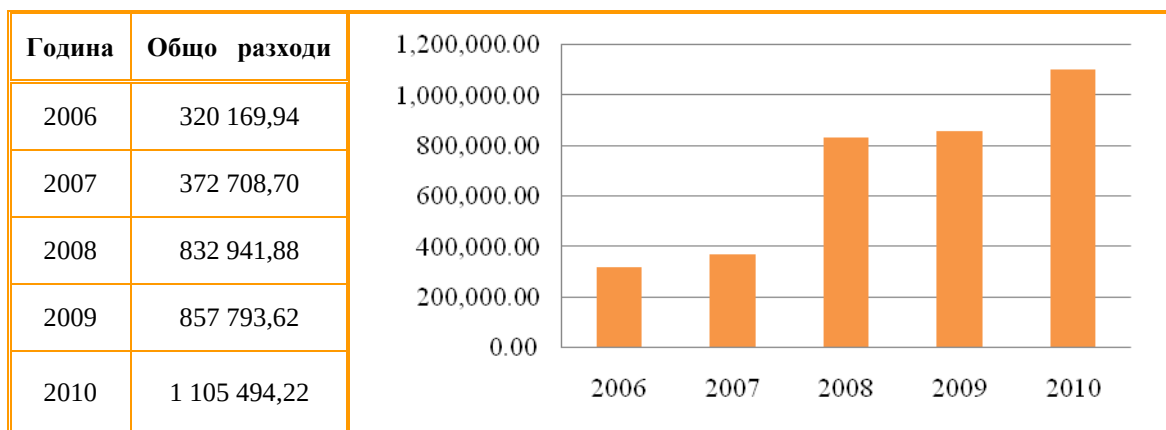
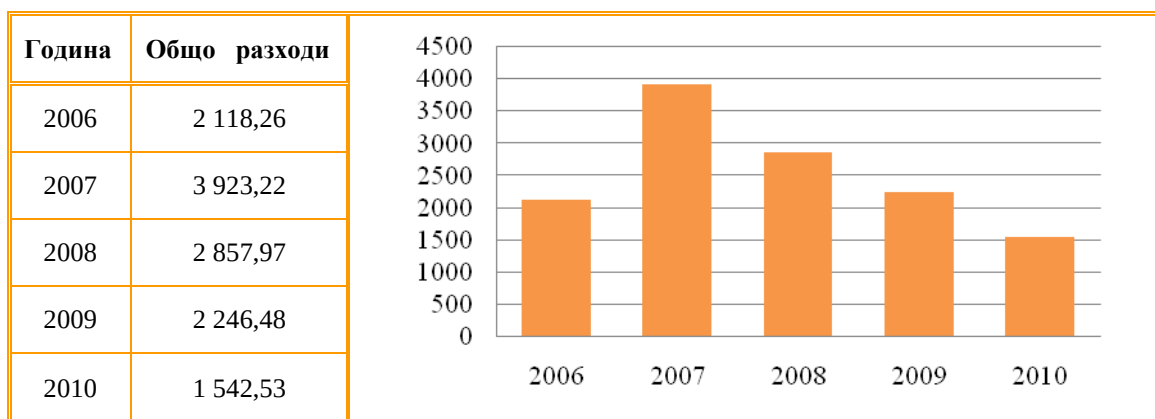

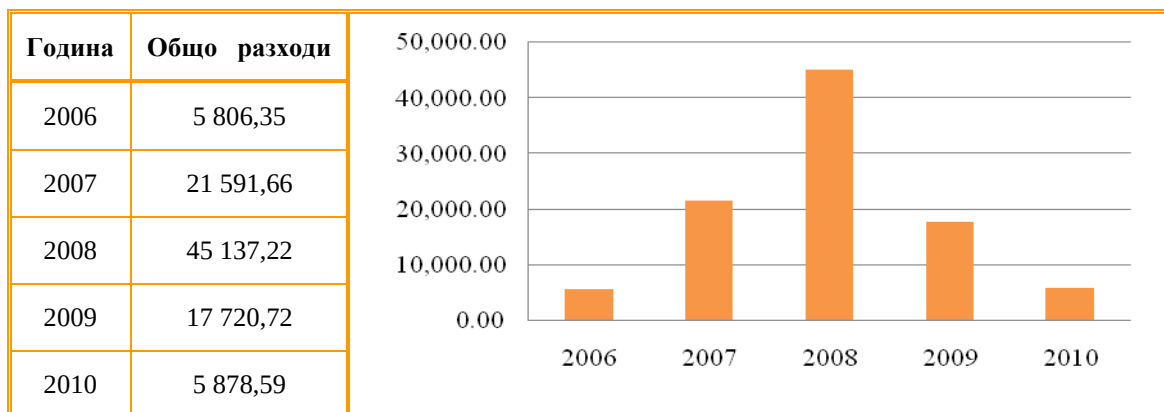
Таблица 6.7. Разходи за трудови злополуки на път за работа - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (в лева)⁴¹

Минимална част от разходите на ДОО за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” отиват и поради злополуки на път за работа – около 3,1% или намалението спрямо 2006 година е с около 27%. Делът общо за страната е значително по-висок – 17% от общите разходи на ДОО за 2010 г.

Професионална болест

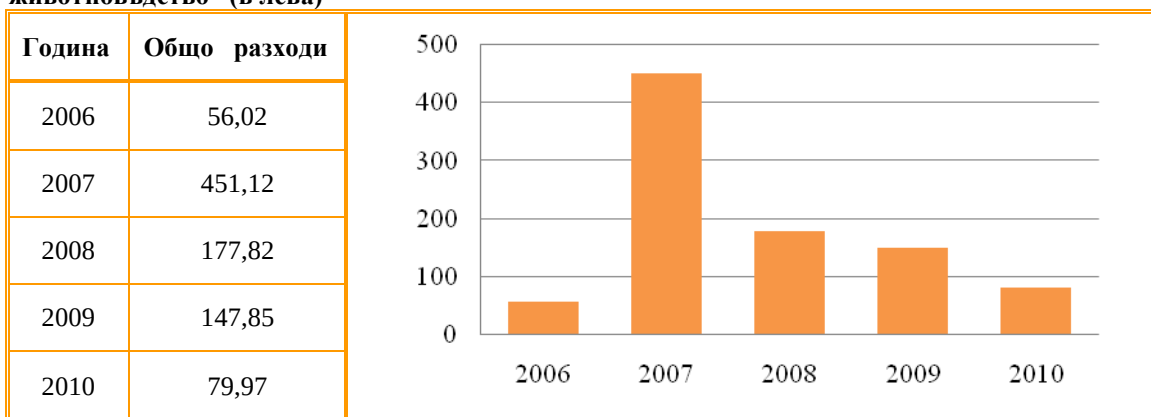
Таблица 6.8. Разходи за професионална болест - общо за страната (в лева)⁴²

⁴¹ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

⁴² Източник: Профил по БЗР на национално ниво

Таблица 6.9. Разходи за професионална болест - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (в лева)⁴³

Разходите на ДОО общо за страната за **професионална болест** са динамични като за 2010 година се връщат приблизително на нивата от 2006 – малко над 5800 лв. същевременно за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” направените разходи от ДОО за 2010 г. са незначителни.

Изследване поради трудова злополука или професионална болест

Таблица 6.10. Разходи за изследване поради трудова злополука или професионална болест - общо за страната (в лева)⁴⁴

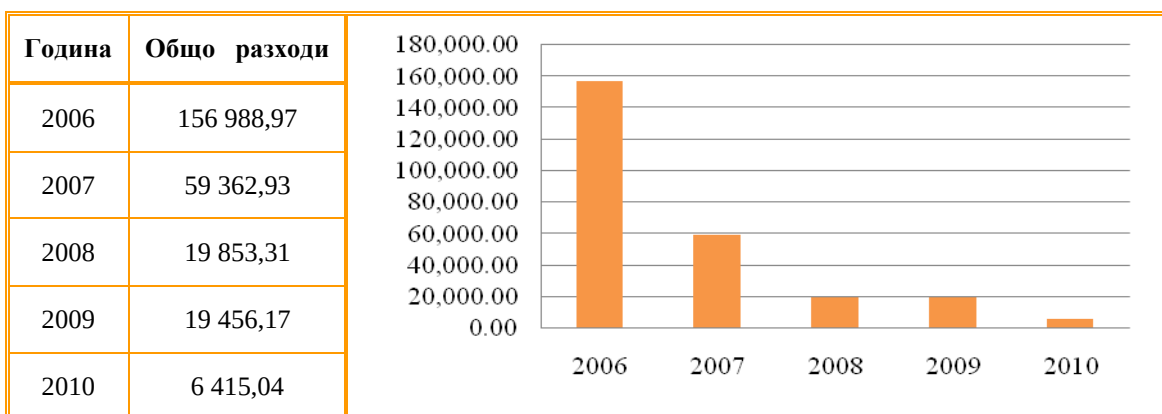
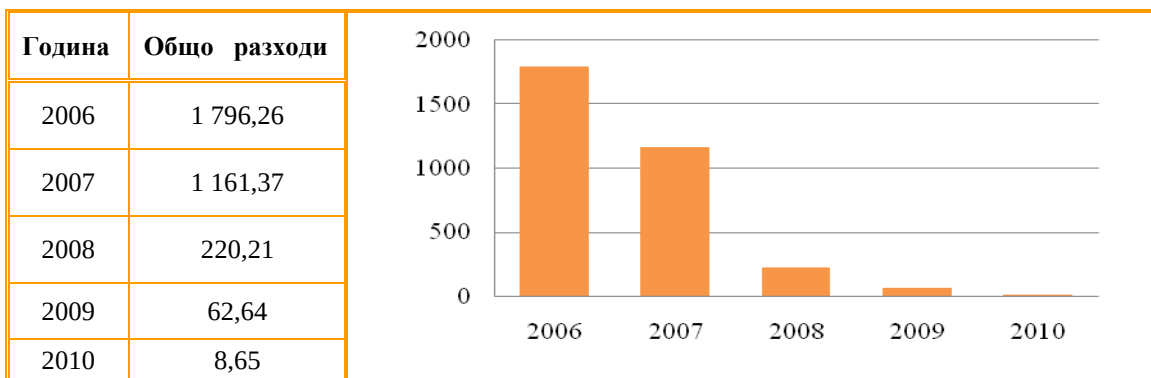

Таблица 6.11. Разходи за изследване поради трудова злополука или професионална болест - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (в лева)⁴⁵

⁴³ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

⁴⁴ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

⁴⁵ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

Разходите на ДОО за изследване поради трудова злополука или професионална болест на национално ниво са намалели с пъти от 2006 г., включително и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”.

Санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест

Таблица 6.12. Разходи за санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест - общо за страната (в лева)⁴⁶

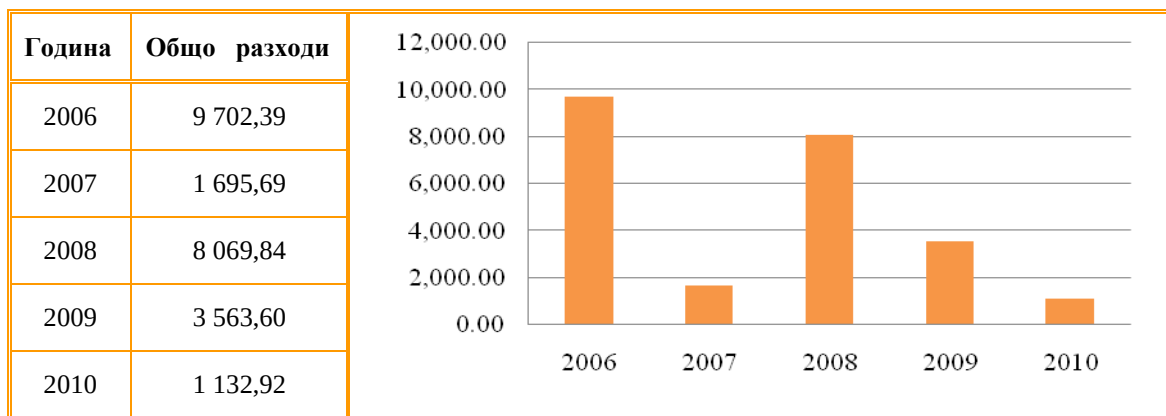
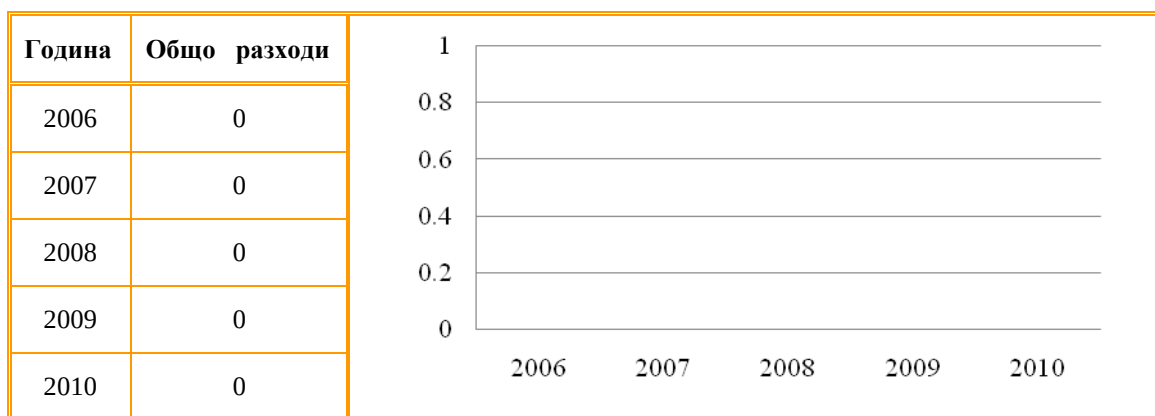

Таблица 6.13. Разходи за санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” (в лева)⁴⁷

Средства за санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест не са изразходвани през последните пет години по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Това е следствие и от тенденцията за силно намаляване на средствата по това перо за страната – от 9702,39 лв. за 2006 г. до 1132,892 лв. за 2010 г.

⁴⁶ Източник: Профил по БЗР на национално ниво

⁴⁷ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

6.2. Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест

Съгласно чл. 64 на КСО размерите на диференцираната осигурителна вноска за трудова злополука и професионална болест, се определят от Националния осигурителен институт, като диференцирането се извършва по групи икономически дейности в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Степента на риска се определя чрез коефициент на базата на статистическа информация за трудовите злополуки и професионалните болести по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна година от персоналния регистър, от системата за трудовите злополуки и от системата за краткосрочните и дългосрочните обезщетения на Националния осигурителен институт за:

- разходите за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- коефициента на честота и коефициента на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- броя на осигурените лица и осигурителния им доход;
- приходите от осигурителни вноски.

Предвид функциите, които изпълнява НОИ като част от системата по БЗР⁴⁸ и задълженията, които изпълнява във връзка с диференцирането на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест, Националният осигурителен институт е компетентната българска институция в областта на задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

6.3. Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука“

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното застраховане за риска „трудова злополука“ са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд
- Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука“ (НЗЗРТЗ)
- Заповед на Министъра на труда и социалната политика за определяне на Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности⁴⁹

Работещите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им, се застраховат задължително за риска „трудова злополука“ за сметка на работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет⁵⁰ (чл. 52, ал. 1 ЗЗБУТ).

⁴⁸ Виж т. 1.13. от част II „Система по безопасност и здраве при работа“.

⁴⁹ Заповедта се утвърждава ежегодно и определя Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през следващата година

⁵⁰ Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука“

Обхват на застраховането за риска „трудова злополука“

На задължително застраховане подлежат работниците и служителите, които извършват работа в основната и спомагателната дейност на предприятия, принадлежащи към икономическа дейност с трудов травматизъм, равен или по-висок от средния за страната (чл. 2, ал. 1 НЗЗРТЗ).

Не подлежат на задължително застраховане по реда на наредбата работниците и служителите, които са застраховани на друго основание за риска "злополука", включително военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и служителите от Министерството на вътрешните работи (чл. 2 НЗЗРТЗ).

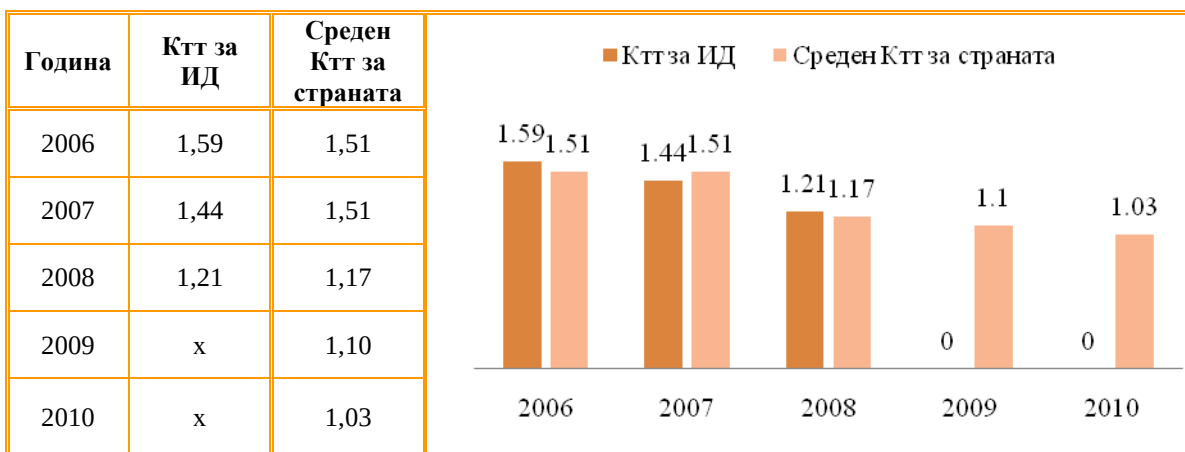
Работниците и служителите, които подлежат на задължително застраховане за риска „трудова злополука“, се определят с писмена заповед от работодателя след консултации със службата по трудова медицина и с комитета/групата по условия на труд и в съответствие с оценката на риска. Провеждането на консултации се удостоверява с протокол (чл. 4, ал. 1 НЗЗРТЗ).

С колективен трудов договор могат да се определят допълнително работници и служители, които задължително се застраховат за риска „трудова злополука“ при доказана необходимост и реализиран риск (чл. 4, ал. 2 НЗЗРТЗ).

Коефициентът на трудов травматизъм за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ за периода 2006-2010г.

Коефициентът на трудов ревматизъм за икономическата дейност е на стойности, които са много близки до средните за страната. И на двете нива се забелязва устойчива тенденция към намаляване – от 1,59 до 1,21 за „Растениевъдство и животновъдство“ (последните данни са за 2008 г.) и от 1,51 до 1,03 за страната като цяло.

Таблица 6.14. Коефициентът на трудов травматизъм за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“⁵¹

⁵¹ Заповед № 151 от 1 март 2006 г. (обн. ДВ, бр. 24 от 2006 г.), Заповед № 891 от 07.11.2006 г. (обн. ДВ, бр. 94 от 2006г., Заповед № 809 от 1 ноември 2007 г. (обн. ДВ, бр. 97 от 2007 г.), Заповед № РД01/768 от 3 септември 2008 г. (обн. ДВ, бр. 83 от 2008 г.), Заповед № РД-01-871 от 12 октомври 2009 г. (обн. ДВ, бр. 89 от 2009 г.).

6.4. Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука“

Публична информация за застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)“ се поддържа от Комисията за финансов надзор в рубриката „Регистри и справки“⁵².

В публичен регистър се осигуряват данни за застрахователи, лицензирани за застраховане и за отделните видове застраховки, в т.ч. за злополука.

По данни от регистъра, към м. 30 август 2012 г. лиценз за застраховане притежават 45 застрахователи, като разрешение за извършване на застраховка „злополука“ имат:

Таблица 6.15. Застрахователи с разрешение за извършване на застраховка „злополука“

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
1.	„Алико България Животозастрахователно Дружество“ ЕАД	София, ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” 51Б тел.: 8186200, факс 8186201, headoffice@aigliflife.bg
2.	„Граве България Животозастраховане” АД:	София бул. Цар Борис III № 1 тел.: 9806358
3.	„Групама Животозастраховане” ЕАД	София, бул. „Цариградско шосе” 47А, бл.В, ет.3 , тел.: 915 88 88; факс 915 88 99, 915 88 77
4.	„Дженерали Животозастраховане” АД	София бул. „Никола Габровски” 79 тел.: 926 73 11
5.	„Дженерали Застраховане” АД	София бул. „Никола Габровски” 79 тел.: 02/926 71 11, факс:2/9267112, information@generali.bg, www.generali.bg
6.	„Джи Пи Презастраховане” ЕАД	София бул. "Княз Ал.Дондуков "68 тел.: 02/9267444; 9267360 факс:02/9267412 daniela.konova@generali.bg
7.	„ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД	София, ул. „Георги Бенковски” № 3 тел.: 981 57 99, факс 9874533
8.	„Животозастрахователен Институт” АД	София бул. „Черни връх” № 51 Д тел.: 8055388, факс:9522481
9.	ЗАД „Алианс България” АД	София

⁵² <http://www.fsc.bg/Registri-i-spravki-bg-49>

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		бул. „Княз Дондуков” №59 тел.: 9302161 факс 9860810 www.allianz.bg
10.	ЗАД "Алианц България Живот" АД	София бул. „Княз Дондуков” № 59 тел.: 02/9302200, факс: 02/9302230 life@allianz.bg www.alianz.bg
11.	ЗАД „Булстрад Живот Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Света София” № 6 тел.: 915 30 10, факс 915 30 50, bullife@bulstradlife.bg www.bulstradlife.bg
12.	ЗАД „Виктория” АД	София ул. „Екзарх Йосиф” №65 тел.: 981 02 94; 9350853; 9807890; 9811247 office@victoria-insbg.com
13.	ЗАД „ДЗИ-София”	София бул. Цар Освободител 6 тел.: +35929815799 life.ins@dzi.bg www.dzi.bg
14.	ЗК „Лев Инс” АД	София бул. „Черни връх” №51 Д тел.: 952 33 23; факс:9522481 info@lev-ins.com www.lev-ins.com
15.	ЗК „Български имоти” АД	София ж.к. „Иван Вазов” ул. „Балша” бл.8 тел.: 987 71 00
16.	ЗАД „Армеец” АД	София ул. „Стефан Караджа” № 2 , тел.: 9811369, 9811340 факс 8119103, www.armees.bg
17.	ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Позитано” 5 тел.: 02/9856610, факс 02/9856103, public@bulstrad.bg www.bulstrad.bg
18.	ЗАД „ОЗК - Застраховане” АД	София ул. „Св. София” №7 ет.5 тел.: 946 11 00, 946 11 01
19.	ЗАД „Сожелайф България” АД	София бул. „Александър Стамболийски № 73, ет. 3 , тел.: 9 812 833, факс: 9 814 032, yann.a.louarn@socgen.com
20.	ЗЕД „ЦКБ Живот”	София ул. „Стефан Караджа 2
21.	ЗД „Бул инс” АД	София

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		ул. „Лавеле” №19 тел.: 988 54 23
22.	ЗД „Евро инс АД-София	София, бул. „Христофор Колумб” 43 тел.: +359 2 9651525 office@euroins.bg www.euroins.bg
23.	ЗД „Уника” АД (предишно наименование ЗД „Витоша” АД)	София ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 9156 333 факс 9156 300 info@unika.bg; petar.ilieva@unika.bg, nikawww.unika.bg
24.	ЗК „Уника Живот” АД (предишно наименование ЗК „Витоша - Живот” АД)	София, ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 935 95 95; факс 935 95 96
25.	ЗПАД „Енергия”	София бул. „Княз Александър Дондуков” №33 тел.: 987 96 80
26.	„Интерамерикан България” ЗЕАД”	София бул. „Ал. Стамболийски” 55, ет.5, офис 12 тел.: 02/8013700, факс:986 76 51
27.	Кардиф - Общо Застраховане - Клон България	София ул. „Стара планина” 5 тел.: 8106970
28.	„Кю Би И Интернешънъл Иншурънс (Юръп) Лимитид - клон София”	София ул. „Бачо Киро” №26-28-30 тел.: 02/ 930 19 19
29.	ОББ – Чартис Застрахователно Дружество АД	София ж.к. Изток ул. „Никола Хайтов” 3А, бл.8, ет.4 тел.: 9309330, факс 9309331
30.	ОББ-Алико Животозастрахователно Дружество АД	София ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” № 51Б тел.: 8186200, факс 8186201
31.	ХДИ „Застраховане АД	София ул. „Г.С.Раковски” №99, ет.12 988 44 73; 9309050, факс: 9879167, insurance@hdi.bg, www.hdi.bg

VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД⁵³

7.1. Трудова заетост

Изследването на заетостта в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” е от изключителна важност, доколкото е характерна спецификата на сезонна заетост в растениевъдството и неравномерно натоварване на заетите през цялата година.

Настоящото изследване разглежда елемента Трудова заетост чрез три групи индикатори: **видове трудови отношения, трудов стаж и полагане на допълнителен труд**. Ще бъдат анализирани мненията на ръководители и наети от икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”.

7.1.1. Видове трудови отношения

В икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” 44,3% от наетите и 72,4% от ръководителите работят на безсрочен трудов договор. Съответно делът на ръководителите, работещи на срочен договор – 20,7%, е съществено по-нисък от този на наетите – 49,2%. Съвсем обяснимо единствено при наетите се среща схема за наемане по договор за стаж или друга обучителна схема, както и договор за временна заетост с агенция. Прави впечатление и наличието на ръководители без сключен договор – 6,9%. Данните описват ясно спецификата на трудовите отношения в тази икономическа дейност, за която е характерна сезонната заетост.

Таблица 7.1. Тип на договора на основната месторабота в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” на ръководители и наети в %

	Ръководители	Наети
Договор за временна заетост с агенция	72,4	44,3
Договор за стаж или друга обучаваща схема	20,7	49,2
Нямам сключен договор	-	3,3
Общо	-	-
Договор за временна заетост с агенция	-	-
Договор за стаж или друга обучаваща схема	-	3,3

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Данните от проведеното изследване на Профил по БЗР на национално ниво показват, че „преобладава наемането на лица на безсрочен договор (88,0%), а на срочен договор работят 7,8% от наетите лица. С договори за стаж работят 1% от наетите лица, а в 3,2% от случаите е налице заетост без договори”⁵⁴. Характерно за заетостта в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” е съществено по-високият дял на наетите на срочен договор и съответно по-ниският дял на наетите на

⁵³ Подробна информация за методите на изследването и източниците на информация са представени в част Заключение

⁵⁴ Профил по БЗР на национално ниво, стр. 360

безсрочен договор. Не са установени случаи на работа без договор при наетите, но такива има при ръководителите.

7.1.2. Трудов стаж

Трудовият стаж е съществен индикатор за измерване на заетостта и най-вече се предполага, че хората с по-продължителен трудов стаж притежават по-голям опит и компетентност при извършване на работата. Настоящото изследване отчита два индикатора – обща продължителност на трудовата заетост и продължителност на трудовия стаж в конкретната организация. Напълно в съответствие с данни от национални изследвания и в сравнение с възрастовата структура на заетите в България повече от половината и от наетите, и от ръководителите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” са с общ трудов стаж над – 20 години (Вж. Таблица 7.2).

Таблица 7.2. Трудов стаж на ръководители и наети в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” в %

	Ръководители		Наети	
	Общ стаж	В конкретната организация	Общ стаж	В конкретната организация
По-малко от 1 година	1,8	5,1	3,3	1,6
От 1 до 5 години	5,3	25,4	6,6	24,2
От 6 до 10 години	12,3	22,0	16,4	22,6
От 11 до 15 години	14,0	11,9	9,8	16,1
От 16 до 20 години	7,0	15,3	13,1	8,1
Повече от 20 години	59,6	20,3	50,8	27,4
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Съвсем обяснимо при ръководителите 66,6% имат общ стаж над 16 години. Това се определя най-вероятно от времето, което е необходимо един човек да натрупа опит, знания и компетенции да ръководи и да поема отговорност за управлението на работни процеси, хора и ресурси. Данните за стаж на ръководителите в конкретната организация показват, че само около 1/5 от тях израстват на място, т.е. в рамките на организацията, в която са натрупали повече от 20 години трудов стаж. Обаче малко по-малко от една трета от наетите работят повече от 20 години в една и съща организация. По-принцип динамиката на развитие на икономическата дейност през последните две десетилетия в България определя създаването на много нови структури в растениевъдство и животновъдство, предимно в частния сектор. От данните в Таблица 7.2 е видно, че 27,4% от наетите са натрупали повече от 20 години стаж в конкретната организация, 24,2% имат стаж там до 5 години. Това може да бъде и свидетелство за по-голямо текучество сред наетите.

Проведеното изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво «установява следното разпределение на лицата според трудовия им стаж:

- Сред наетите лица преобладават тези с общ трудов стаж над 20 г. (30%), следват лицата с трудов стаж между 15 и 20 г. (19,6%), лицата с трудов

стаж от 6 до 10 г. (19,3%), лицата с трудов стаж между 1 и 5 г. (12,8%) е лицата с по-малко от 1 г. трудов стаж (3,2%). Според стажа си в настоящата месторабота наетите лица се разпределят както следва: преобладават лицата със стаж между 1 и 5 г. (31,2%), следват лицата със стаж от 6 до 10 г. (24,6%), лицата със стаж от 11 до 15 г. са 14,5%, лицата със стаж от 16 до 20 г. са 9,3%, а със стаж по-малко от 1 г. са 8,5% от наетите лица.

- Сред работодателите се открояват лицата със стаж повече от 20 г. (51,2%), следвани от лицата със стаж между 11 и 15 г. (20,9%) и лицата със стаж от 16 до 20 г. (15,2%). Стаж между 6 и 10 г. имат 8,1% от работодателите, от 1 до 5 г. - 3,3% и по-малко от 1 г. една 1,4%. Това е по отношение на общия им трудов стаж. Що се отнася до опита им като ръководители или лица, изпълняващи мениджърски функции в настоящата фирма, то преобладават лицата със стаж във фирмата между 1 и 5 г. (32,7%), както и лицата със стаж от 6 до 10 г. (21,0%). Между 11 и 15 г. стаж в настоящата фирма имат 17,3% от лицата, други 11,2% имат стаж между 16 и 20 г., а над 20 г. стаж в настоящата месторабота имат 17,3% от лицата на ръководни позиции»⁵⁵.

В сравнение с данните от изследването Профил по БЗР на национално ниво делът на наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” с повече от 20 години общ стаж превишава повече от два пъти средния за страната. Докато при ръководителите тенденцията е сходна – повече от половината са с общ стаж над 20 години. Що се отнася до стажа в конкретната организация в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” около половината от наетите са със стаж до 10 години в конкретната организация.

7.1.3. Полагане на допълнителен труд

Полагането на допълнителен труд е съществен компонент от трудовата заетост в съвременните условия. Българското законодателство допуска изпълнението на допълнителни дейности при друг работодател, а също така и при същия работодател, но в рамките на допълнителни часове извън определеното работно време. Мотивите за избор на лицата да се наемат на допълнителна работа обикновено са свързани с необходимост от допълнителни средства, с оценка на възможности на капацитета им, както и с наличие на допълнително време. Обикновено наемането на повече от една платена работа е свързано с икономически дейности, при които е характерен сменен режим на работа и/или достъпни различни работни графици.

В икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” делът на хората, които работят допълнителна работа е сравнително нисък – 6,6% постоянно работят на допълнителна работа, 4,9% са на временна допълнителна работа, а 1,6% - на сезонна. (Таблица 7.3).

Таблица 7.3. Допълнителен труд и продължителност на допълнителната платена работа на наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” в %

⁵⁵ Пак там, с. 363-364

Допълнителна платена работа – наети	%
Не работя допълнителна работа	86,9%
Да, постоянна допълнителна работа	6,6%
Да, временна допълнителна работа	4,9%
Да, сезонна допълнителна работа	1,6%
Общо	100,0
До 5 часа седмично	4,8
От 6 до 10 часа седмично	4,8
От 11 до 16 часа седмично	1,6
Над 16 часа седмично	--

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Без съмнение полагането на допълнителен труд оказва пряко въздействие върху възпроизводството на работната сила, защото допълнителната работа е най-често свързана със съкращаване на времето за почивка и развлечения. В икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” допълнителната работа не натоварва почти 90% от наетите.

7.2. Работно време

Работното време е ключов елемент в оценката на условията на труд. То съществено определя ритъма на живот на трудещите се индивиди и е важно както за създаване на подходящи условия за възпроизводството на работната сила, така и за представянето на фирмите/организациите. Работното време има силно икономическо значение. Не случайно то подлежи на регулация във всички страни. България не прави изключение от това. Възприетата продължителност на работното време в часове е до 40 часа седмично, при до 5 дневна работна седмица. Българското законодателство регламентира правото на наетите да работят на повече от една платена работа, като в тези случаи работното време общо за всички платени работи се ограничава до 48 часа седмично, с допускане, при писмено съгласие на наетия, то да бъде и повече от 48 часа. Възможни са също така и различни схеми на организация на работното време, като работодателите могат да ги определят чрез вътрешния правилник на предприятието или чрез колективния трудов договор.

Седмичната продължителност на работното време на наетите от икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” е разнообразна. За 63,9% от наетите тя съвпада с определената от Кодекса на труда 40 часова работна седмица. Нисък е дялът на наетите, чиято работна седмица е под 40 часа – 6,6%, но за 21,3% от тях тя е 50 часова, а за 8,2% - повече от 50 часа на седмица.

Таблица 7.4. Седмична продължителност на труда в часове и дни за наетите от икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Седмична продължителност на работното време		%
Часове седмично	Под 40 часа	6,6
	40 часа	63,9
	50 часа	21,3
	Над 50 часа	8,2
	Общо	100,0
Дни седмично	По-малко от 5 дни	3,3
	5 дни	76,7
	6 дни	20,0
	7 дни	-
	Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Измерено в работни дни през седмицата 76,7% работят 5 дни седмично, 3,3% по-малко от 5 дни, а 20% имат 6 работни дни седмично. Не се регистрират на случаи на 7 дневна работна седмица.

Опитахме се да измерим месечната честота на нестандартното работно време на наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“. Както се вижда от данните в **Таблица 7.5** спецификата на работата в дейността дава отражение и на полагането на нощен, вечерен, съботен, неделен труд и работа по повече от 10 часа на ден. Видно е, че работата е през светлата част на денонощието и 98% от наетите отговарят, че не се налага да работят нощно време. За сметка на това обаче значително нараства делът на хората, които отговарят, че се налага да работят поне два часа в часовете между 18.00 и 22.00 поне пет пъти месечно – 30%. Само 3,2% правят това между 6 и 15 пъти месечно. Независимо от това за две трети от наетите работния ден не надхвърля 10 часа, но на една четвърт поне пет пъти в месеца им се налага да работят повече от 10 часа. Около 2% е делът на хората, за които продължителният работен ден – над 10 часа, е почти ежедневие.

Работата през почивните дни се оценява по различен начин от наетите и техните ръководители. Малко повече от половината от наетите отговарят, че никога не работят в неделя, и малко по-малко от половината декларират, че никога не работят в събота. Може да се направи изводът, че за половината от наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” е типична 5 дневната работна седмица в делничните дни. Само около 34% от ръководителите обаче твърдят, че не се налага в тяхната организация да се работи в събота, а половината твърдят това и за неделята (вж. и **Таблица 7.6**). За около една пета от наетите, обаче работата в събота поне веднъж в месеца е типична, а за 17% това е валидно и за неделята поне веднъж в месеца. Също така за една пета работата в събота е два пъти месечно, и също за една пета това е валидно и за неделята. Само 5% от наетите отговарят, че се налага да работят всяка събота, докато 13,6% от работодателите твърдят, че в тяхната

организация се налага да работят всяка събота, а само 8,6% и всяка неделя. Възможно е разминаването на данните, подадени от наетите и от ръководителите да се дължи на прилагането на сменен режим на работа в организациите.

Таблица 7.5. Месечна честота на нестандартно работно време на наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” в %

Месечна честота на нестандартно работно време		%
Поне 2 часа между 22.00 и 5.00 сутринта	Не работя нощно време	98,3
	До 5 пъти	1,7
	От 6 до 15 пъти	-
	Общо	100,0
Поне 2 часа между 18.00 и 22.00 часа	Не работя вечерно време	66,1
	До 5 пъти	30,6
	От 6 до 15 пъти	3,2
	От 16 до 25 пъти	-
	Общо	100,0
Работа в неделя	Нито веднъж	56,5
	Веднъж	17,7
	Два пъти	22,6
	Три пъти	3,2
	Всяка седмица	-
	Общо	100,0
Работа в събота	Нито веднъж	46,7
	Веднъж	21,7
	Два пъти	20,0
	Три пъти	6,7
	Всяка седмица	5,0
	Общо	100,0
Повече от 10 часа на ден	Не работя повече от 10 часа	66,7
	До 5 пъти	25,0
	От 6 до 15 пъти	5,0
	От 16 до 25 пъти	1,7
	Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Таблица 7.6. Работа в почивни дни според ръководителите от икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” в %

	Работа в събота	Работа в неделя
Не се налага	33,9	50,0
Веднъж месечно	16,9	20,7
2-3 пъти месечно	35,6	20,7
Всяка седмица	13,6	8,6
Общо	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Работата на пълен работен ден е съществен индикатор за стабилността на заетостта и максималното използване на работната сила за трудовия процес. 98,4% от наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” декларират, че работят на пълен работен ден, а 1,6% са наети на непълен работен ден. По-малко от половината от наетите – 47,9 % работят с фиксирани начални и крайни часове на работното време. Работата на смени не е характерна за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” – 94,7% от наетите не работят на смени.

Около две трети от наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” работят един и същи брой часове всеки ден и един и същи брой дни всяка седмица. За една десета от наетите обаче е трудно да преценят това. И за около една пета от тях повтораемостта на работния цикъл в дни и часове на ден през седмицата е различна.

Таблица 7.7. Повторяемост на работния цикъл дневно и седмично за заетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” в %

	Да	Не	Не мога да преценя	Общо
Един и същи брой часове всеки ден	63,6	25,5	10,9	100,0
Един и същи брой дни всяка седмица	61,5	26,9	11,5	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Според 73,7% от ръководителите от икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” организациите работят на пълен работен ден с фиксирано работно време. Пълен работен ден с плаващо работно време се декларира от 17,5% от ръководителите. Двусменен режим на работа посочват 3,5%, а непрекъснат работен цикъл 5,3% от ръководителите.

В икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” преобладава подход за определяне на работното време на наетите от организацията – 87,1% от респондентите заявяват това, както и че те нямат никаква възможност да въздействат на собственото си работно време. 4,8% могат да избират от различни графици, 6,5% дали да работят на плаващо работно време и само 1,6% дали да работят на редуващи се смени.

По принцип по-голямата част от респондентите и сред наетите, и сред ръководителите посочват, че схемата на работното време не се променя често, но има значителна разлика между усещането за промяна на наетите и това на ръководителите. 89,7% от ръководителите и 58,9% от наетите са на мнение, че схемата на работното време не се променя често. Вероятно тази разлика се дължи на комплекс от фактори, които определят мнението на едната и на другата група, но за обяснението ѝ са необходими допълнителни изследвания, както и анализ на данни, с които ние не разполагаме в момента.

Непредвидената промяна на схемата на работното време е рискова за наетите, поставя ги в стресова ситуация и ги лишава от възможността свободно да планират своето свободно време. Само 5,3% от респондентите заявят, че получават информация за промяна в работното време в същия ден, 26,3% - един ден по-рано,

15,8% - няколко дни по-рано. Причините за непредвидени промени в работното време не могат да бъдат идентифицирани, доколкото не са посочени от ръководителите.

7.3. Отпуски и почивки

Осигуряването на време за възстановяване на работната сила е регламентирано като задължително в Кодекса на труда. Редуването на труд и почивка в рамките на работния ден, между работните дни, между работните седмици и ползването на продължителен отпуск е от съществено значение. Възможността за предлагане на гъвкави работни графици създава възможности за балансиране на интересите на наетите и работодателите за пълноценно използване на производствените мощности. Проследихме как се разпределя времето за труд и почивка в рамките на работния ден и както се вижда от данните в **Таблица 7.8** характерно за икономическа дейност Растениевъдство и животновъдство е прилагането на типични схеми за почивки през работно време. Само 16,1% от ръководителите и 7% от наетите споделят, че почивките им през работния ден са различни от най-често прилаганите графици.

Таблица 7.8 Разпространение на графичите за почивки през работното време на работещите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Графици на почивки	Наети	Ръководители
Не работя на пълен работен ден	1,6	7,0
15 мин. сутрин, 30 мин. за обяд, 15 мин. следобед	32,3	29,8
15 мин. сутрин, 60 мин. за обяд, 15 мин. следобед	40,3	47,4
10 мин. сутрин, 30 мин. за обяд, 10 мин. следобед	4,8	5,3
10 мин. сутрин, 60 мин. за обяд, 10 мин. следобед	4,8	10,5
По друг начин	16,1	7,0
Общо	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Според ръководителите мнозинството от наетите – 96,2% използва пълноценно почивките си през работния ден. Също висок е дялът на наетите – 73,3%, които твърдят същото.

Таблица 7.9. Пълноценно използване на почивките

	Наети	Ръководители
Да	73,3	96,2
Не	18,3	3,8
Не се отнася до мен	8,3	-
Общо	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Тези твърдения обаче не се потвърждават от отговорите на въпроса какво правят през почивките в рамките на работния ден лицата. Напускат работното си място и

променят активността си по-малко от половината от респондентите – 42,4%, а 34% продължават да са ангажирани със своята работа. Очевидно една значителна част от наетите не отдават значение на ползата от почивките през работно време.

Таблица 7.10 Начин на използване на почивките през работния ден на наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Напускам работното си място, променям активността на действията си	42,4
Продължавам да съм ангажиран/а с работната си дейност	33,9
Не се отнася до мен	23,7
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

С повече от 10% се различават отговорите на наетите и ръководителите относно наличността на обособени места за отдих в организацията, които да се използват за почивка през работния ден. Естествено по-висок дял ръководители декларират наличието на такива. Възможно е също така да има места за отдих на ръководителите, а за наети – не, но това може да бъде точно установено само с последващи изследвания.

Таблица 7.11 Наличие на обособени места за отдих според наети и ръководители в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Обособено място за отдих в организацията	Наети	Ръководители
Да	42,6	56,9
Не	57,4	43,1
Общо	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

По отношение на годишните платени отпуски – тяхното планиране и използване - 100% от наетите и 91,2% от ръководителите отговарят, че се извършва планиране на годишните платени отпуски. Можем да приемем, че изискването на Кодекса на труда за планиране на годишните платени отпуски се прилага изцяло в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Най-висок е дялът на хората, които използват годишния си платен отпуск два пъти годишно. Това твърдят 44,4% от наетите. От гледна точка на твърденията, че истинската почивка включва поне 20 дни, и времетраенето на най-често срещаната продължителност на годишен платен отпуск в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” е 20 дни (54% от респондентите – вж. **Таблица 7.13**) този отговор предизвиква размисъл за пълноценността на отпуските и съответно възможността работната сила да се възстанови. Нужни са обаче допълнителни изследвания, за да се отговори на въпроса дали наетите наистина успяват да възстановят работната си сила, използвайки на няколко пъти годишно своя платен отпуск, или те правят това защото е в съответствие с техните лични ангажименти, или пък служебните им ангажименти не позволяват друга схема на ползване на годишния отпуск. Важно е също така да се

има предвид, че за около 16% от наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” годишният отпуск не надвишава 10 дни.

Таблица 7.12 Честота на ползване на годишния платен отпуск на наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Веднъж годишно	23,8
Два пъти годишно	44,4
Няколко пъти годишно	31,7
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Таблица 7.13 Размер на използвания годишен отпуск на наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

До 10 дни	15,9
До 20 дни	54,0
До 30 дни	30,2
Повече от 30 дни	-
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

7.4.Рискове за здравето и безопасността на работещите

Факторите на работната среда биха могли да създават съществен риск за безопасността и здравето на работещите. Факторите на работната среда са основно два типа – физически и ергономични. Физическите включват: шум, прах, вибрации, йонизиращи и нейонизиращи лъчения, химически - работа и досег с химически продукти и вещества и биологични – контакт и работа с биологични продукти и контакт с паразити, плесени, микроорганизми и др. Ергономичните фактори на работната среда са изпълнението на репетативни действия, прилагане на сила, скорост на работа, статично натоварване и др. Ергономичните фактори оказват влияние на психо-социалните аспекти на работата, удовлетвореността на работниците от трудовата среда и тяхното здраве и благополучие. Физическата среда, технологичните фактори, неправилният дизайн на работната среда и трудовите дейности биха могли да имат неблагоприятно влияние върху здравето на наетите, водят до здравословни проблеми, нервно напрежение и стрес.

Освен това в изследването бе включен и факторът: „излагане на тютюнев дим” по две причини. Първо, това безспорно оказва вредно влияние върху здравето на хората и второ, излагането на тютюнев дим се превърна в сериозен обществен проблем, по отношение на който бяха въведени изменения в законодателството в последните години.

При представеното по-долу интерпретиране и използване на резултатите от изследването трябва да се имат предвид някои особености по отношение на

отчитането на физическите рискове. За повечето от тези показатели има въведени нормативни изисквания, които би трябвало да се спазват от съответните фирми, организации и предприятия. Тук не се отчитат обективни показатели за тези фактори. Всяко социологическо изследване може да отчете единствено и само мнението на респондентите по дадени въпроси. Така и при анализа на данните за физическите рискове, се правят изводи за мнението на респондентите за степента, в която те са изложени на съответния риск.

Факторите на работната среда бяха изследвани чрез две групи индикатори. Първата отчита физическите рискове, чието влияние пряко би могло да доведе до трудов травматизъм, риск за здравето, развитие на професионални заболявания: „вибрации от ръчни инструменти, машини и други”; „толкова силен шум, че Ви се налага да говорите на висок глас на хората”; „високи температури, заради, които се потите дори когато не работите”; „ниски температури, независимо на открито или закрито”; „дишане на пушек, дим (като при заваряване, отработени газове и т.н.)”; „прах (като прах от дървесина или руда)”; „дишане на изпарения като от разтворители или разреждатели”; „боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества”; „облъчване с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запотпяване, лазерни лъчи”; „боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази, като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.”⁵⁶. Втората група индикатори отчита ергономичните фактори: изпълнение на репетативни действия, скорост на работа и статично натоварване, работа с големи групи от хора, като причинител на стрес: „повдигане или придвижване на хора”; „носене/придвижване на тежки товари”; „стоене прав или вървене”; „повтарящи се движения с ръцете”⁵⁷ и др.

При представеното по-долу интерпретиране и използване на резултатите от изследването трябва да се имат предвид някои особености по отношение на отчитането на физическите рискове. За повечето от тези показатели има въведени нормативни изисквания, които би трябвало да се спазват от съответните фирми, организации и предприятия. Тук не се отчитат обективни показатели за тези фактори. Всяко социологическо изследване може да отчете единствено и само мнението на респондентите по дадени въпроси. Така и при анализа на данните за физическите рискове, се правят изводи за мнението на респондентите за степента, в която те са изложени на съответния риск.

7.4.1. Физически рискове

На практика не съществува риск от радиационно облъчване за наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – 84,1% от респондентите никога или почти никога не са изложени на радиационно облъчване (**Таблица 7.14**) Също изключително нисък е рискът от боравене с материални, които могат да причинят зарази. Само 1,8% от наетите декларират, че работят с такива материали около половината от работното си време, а 84% никога или почти никога не работят с материали, причиняващи зарази (**Таблица 7.14**). Сходни са и

⁵⁶ Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.

⁵⁷ Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.

результатите от анализа на данните за индикатора „боравене или досег на кожата с химикали” – 75% от наетите никога или почти никога не работят с химикали (**Таблица 7.14**).

Макар и малко по-често срещан в сравнение с вече разгледаните индикатори, рискът от дишане на пушек, дим, прах и вредни изпарения е относително слабо застъпен сред наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. 12,7% от наетите са изложени на риска от дишане на пушек, дим, прах през цялото или почти през цялото си работно време и през половината от работното време (**Таблица 7.14**). 10,3% от наетите са изложени на риска от вдишване на вредни изпарения през цялото или почти през цялото си работно време и през половината от работното време (**Таблица 7.14**). По-голям е дялът на наетите в растениевъдство и животновъдство, които са изложени на вибрации от ръчни инструменти, машини. Въпреки това повече от половината от наетите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство не са изложени на въздействието на вибрации от ръчни инструменти, машини и други подобни. 43,5% от респондентите декларират, че никога не са изложени на такова въздействие и 12,9% от наетите почти никога не са изложени на въздействието на вибрации от ръчни инструменти и машини (**Таблица 7.14**). Също над половината от наетите в растениевъдство и животновъдство не са изложени на силен шум – 58,9% от наетите никога или почти никога не са изложени на силен шум (**Таблица 7.14**).

Излагането на относително високи и относително ниски температури в процеса на работа е най-често срещаният риск за работещите в растениевъдството и животновъдството. На високи температури поне през половината си работно време или повече, са изложени 34,5% от наетите. Също толкова декларират, че са изложени на ниски температури поне през половината си работно време или повече (**Таблица 7.14**). Това са очаквани резултати предвид спецификата на дейностите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство, които предполагат продължителна работа на открито.

Интересни са данните за индикатора „излагането на цигарен дим от други хора. Субективната оценка на 1,8% от респондентите е, че те са изложени на цигарен дим от други хора през цялото работно време, 10,5% твърдят, че са изложени на цигарен дим почти през цялото време и още 8,8% - около половината от работното време (**Таблица 7.14**). Това показва, че въпреки спецификата на трудовата дейност в сектора, както вече бе отбелязано – работа на открито, значим дял от наетите продължават да са изложени на цигарен дим от други хора и този проблем остава нерешен.

Обобщавайки можем да направим следните изводи. Рисковете от излагане на високи и ниски температури засягат най-голям дял работещите в растениевъдството и животновъдството – над 1/5 от всички наети. Рисковете „толкова силен шум, че трябва да говорите на висок глас” и „вибрации от ръчни машини, инструменти” са другите два фактора, който засягат относително големи групи наети – съответно – 14,3% и 29,1% от наетите са изложени на тези фактори поне през половината от работното си време или по-дълго. Всички останали рискове на физическата среда засягат много малък дял от наетите.

Ако сравним резултатите от това изследване с тези от проучването „Профил по БЗР на национално ниво”, то ясно се открояват и спецификите на икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство“ спрямо средното ниво за страната. Двата фактора, на които са изложени най-голям брой наети в растениевъдството и животновъдството – продължително излагане на „високи температури”, и „ниски температури” са много по-слабо застъпени на национално в сравнение със ситуацията в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство, според мнението на наетите. Именно това са рисковете върху, които трябва да се обърне специално внимание при управлението и контрола на безопасността и здравето на работещите в икономическата дейност.

Таблица 7.14

В работата Ви изложен ли сте на въздействието на:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Вибрации от ръчни инструменти, машини	6,5%	11,3%	11,3%	11,3%	12,9%	43,5%	3,2%
Толкова силен шум, че трябва да говорите на висок глас	7,1%	7,1%	7,1%	14,3%	19,6%	39,3%	5,4%
Високи температури	12,1%	8,6%	13,8%	17,2%	12,1%	36,2%	0,0%
Ниски температури	12,1%	5,2%	17,2%	12,1%	19,0%	34,5%	0,0%
Дишане на пушек, дим, прах	1,8%	3,6%	7,3%	18,2%	16,4%	49,1%	3,6%
Дишане на вредни изпарения	1,7%	6,9%	1,7%	19,0%	12,1%	55,2%	3,4%
Боравене или досег с кожата на химикали	1,8%	0,0%	1,8%	10,7%	12,5%	62,5%	10,7%
Радиационно облъчване	0,0%	0,0%	0,0%	1,8%	12,3%	71,9%	14,0%
Цигарен дим от други хора	1,8%	10,5%	8,8%	21,1%	17,5%	33,3%	7,0%
Боравене с материали, които могат да причинят зарази	0,0%	0,0%	1,8%	7,1%	10,7%	73,2%	7,1%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Относително високо е усещането за риск за безопасността и здравето на наетите сред ръководителите в икономическата дейност растениевъдство и животновъдство. От физическите фактори микроклиматът се определя като много рисков за наетите от 11,1% от ръководителите и като рисков от 22,2% (Таблица 7.15). Другия фактор оценен като един от най-рисковите от ръководителите е запрашаването – 11,1% го

определят като много рисков, 18,5% като рисков (Таблица 7.15). Останалите физически рискове също се определят като съществени от значим процент от ръководителите – 27,8% определят шумът като много рисков или рисков за наетите, 38,9% определят въздействието на химични вещества като рисково и много рисково, за 24,1% - осветлението е рисков и много рисков фактор (Таблица 7.15). Също така 26,4% от ръководителите смятат, че вибрациите от инструменти са рискови и много рискови за наетите (Таблица 7.15). По отношение на излагането на нейонизиращи и йонизиращи лъчения, при ръководителите са отчита понижено усещане за риск в сравнение с останалите индикатори – 7,6% определят нейонизиращите лъчения като много рискови или рискови, а 15,7% определят йонизиращите лъчения като много рискови или рискови за наетите в сектора (Таблица 7.15).

Таблица 7.15

Колко рискови са за Вашата фирма/организация следните фактори?	Много рисков	Рисков	Нито рисков, нито не	Малко рисков	Не е рисков
Микроклимат	11,1%	22,2%	11,1%	11,1%	44,4%
Осветление	7,4%	16,7%	9,3%	13,0%	53,7%
Шум	5,6%	22,2%	14,8%	27,8%	29,6%
Вибрации	7,5%	18,9%	17,0%	18,9%	37,7%
Химични вещества	5,6%	33,3%	5,6%	14,8%	40,7%
Прах	11,1%	18,5%	20,4%	27,8%	22,2%
Нейонизиращи лъчения	1,9%	5,7%	7,5%	13,2%	71,7%
Йонизиращи лъчения	3,9%	11,8%	3,9%	13,7%	66,7%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

7.4.2. Ергономични фактори на работната среда

Огромен е делът на наетите в растениевъдство и животновъдство, които декларират, че не са ангажирани с повдигане и предвижване на хора – 78,7% никога не са ангажирани с подобна дейност (Таблица 7.16). Сродният ергономичен фактор: „носене/предвижване на тежки товари” засяга много по-голям дял от наетите – 15 % от наетите извършват подобна дейност поне през половината от работното си време или повече (Таблица 7.16).

Много голям дял от наетите в растениевъдство и животновъдство декларират, че основната им работа изисква от тях да стоят прави или вървят поне през половината от работното време – 17,2% го правят през цялото време, на 6,9% се налага да стоят прави или да вървят почти през цялото време и 19% - около половината от времето (Таблица 7.16). Сходна е ситуацията и по отношение на обхвата на ергономичният фактор „повтарящи се движения с ръцете” - 25% от наетите декларират, че извършват повтарящи се движения с ръцете през цялото време, 18,3% - почти през цялото време, а 15% около половината от времето (Таблица 7.16). Това са двата ергономични фактора, който засягат най-голям дял от наетите в растениевъдството и животновъдството. По-висок е делът на наетите в растениевъдството и животновъдството, на които им се налага да извършват повтарящи се движения с ръцете от средния за страната според проучването „Профил по БЗР на национално

ниво”. Относително по-висок от средния за всички икономически дейности според проучването „Профил по БЗР на национално ниво” е и делът на наетите, на които им се налага да носят/предвиждат тежки товари през по-голямата част от работното си време.

Таблица 7.16

Основната Ви работа включва ли:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Повдигане или предвиждане на хора	0,0%	0,0%	0,0%	3,3%	14,8%	78,7%	3,3%
Носене/придвижване на тежки товари	8,3%	0,0%	6,7%	11,7%	20,0%	46,7%	6,7%
Стоене прав или вървене	17,2%	6,9%	22,4%	19,0%	10,3%	20,7%	3,4%
Повтарящи се движения с ръцете	25,0%	18,3%	15,0%	23,3%	1,7%	13,3%	3,3%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

7.4.3. Работното място и стрес на работното място

Къде се осъществява предимно работата е въпрос с голямо значение за повечето хора. Стандартният осемчасов работен ден определя ежедневието на организмите на мнозинството от заетите. Значението на средата, в която преминава една трета от деня за здравето на хората в трудоспособна възраст, е безспорно.

Резултатите от настоящото изследване показват, че наетите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство се разделят на две относително равни групи по отношение на основното място, на което извършват своята трудова дейност. 44,1% от наетите работят поне през половината от работното си време и повече в сградата на съответната фирма, а 50,9% работят извън сградата на фирмата поне през половината от работното си време и повече (Таблица 7.17). Този значим дял на наетите, работещи предимно извън сградата на фирмата, много по-висок от средния на национално ниво, отразява една от значимите специфики на работата в сектор растениевъдство и животновъдство. Незначителен е делът на наетите, които работят от дома си чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса, както и този на работещите от дома без поддържане на дистанционна връзка с офиса (Таблица 7.17).

За разлика от другите икономически дейности при икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ тези данни не могат да бъдат тълкувани като липса на гъвкавост при организацията на работа и ограничаване на навлизането на новите форми и начини на организация на работата и модерните комуникационни технологии. Спецификата на производствения процес в растениевъдство и животновъдство, налага присъствие на наетите в сградата на фирмата. По същата причина е нисък и делът на наетите извършващи работа на място различно от дома

или офиса – 3,4% от наетите работят през половината от работното си време или повече на такова място (Таблица 7.17).

Таблица 7.17

Основната Ви работа включва ли:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Работа в сградата на фирмата	22,0%	6,8%	15,3%	13,6%	8,5%	28,8%	5,1%
Работа от вкъщи чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%	11,9%	83,1%	3,4%
Работа в къщи без поддържане на дистанционна връзка с офиса	0,0%	0,0%	3,3%	1,7%	10,0%	83,3%	1,7%
Работа на място, различно от дома или офиса	0,0%	1,7%	1,7%	8,5%	11,9%	69,5%	6,8%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Увеличаването на нервното и психическо натоварване и появата и наличието на стрес са изключително разпространени рискове сред работещите. Един от основните стресови фактори е работата с множество хора, особено когато те не са колеги, а са клиенти, ученици, пациенти и др. При икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство“ този стресогенен фактор засяга малък дял от наетите. Много голям дял от наетите никога не работят директно с хора, които не са служители на фирмата – 53,4%, още 8,6% почти никога не работят с външни хора (Таблица 7.18). При сравнение с данните от проучването „Профил по БЗР на национално ниво” ясно се откроява факта, че дялът на наетите в растениевъдството и животновъдството, работещи с множество хора, които не са колеги, е под средния за страната.

Таблица 7.18

Основната Ви работа включва ли: Работа директно с хора, които не са служители на фирмата	
	Процент
През цялото време	5,2
Почти през цялото време	3,4
Около половината от времето	10,3
По-малко от половината от времето	15,5
Почти никога	8,6

Никога	53,4
Не мога да преценя	3,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Изследвана е и зависимостта между темпото на работа и влиянието на външните за работещия фактори – работа на колеги, преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти, наличието на голям брой производствени или представителни цели и зависимост на работата от автоматична скорост на машина или движението на продукт. Огромен дял от наетите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство смятат, че темпото на работата им пряко зависи от работата на колегите им - 82,8% (**Таблица 7.19**). Останалите три индикатора, отчитащи зависимостта на темпото на работа от външни фактори, касаят значително по-малък дял от наетите, като същевременно делът на засегнатите е приблизително еднакъв. 25,9% от наетите декларираат, че темпото им на работа зависи от преки искания на външни лица, 23,1% - че темпото им на работа зависи от наличието на голям брой производствени задачи, а 23,5% - смятат, че има зависимост между темпото им на работа и автоматичната скорост на машина или движение на продукт (**Таблица 7.19**).

Таблица 7.19

Като цяло темпото на Вашата работа зависи ли или не от:	Да	Не	Не мога да преценя
Работа в сградата на фирмата	82,8%	12,1%	5,2%
Работа от вкъщи чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса	25,9%	51,9%	22,2%
Работа в къщи без поддържане на дистанционна връзка с офиса	23,1%	57,7%	19,2%
Работа на място, различно от дома или офиса	23,5%	58,8%	17,6%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Повишената скорост и интензитет на работа също водят до увеличаване на нервното и психическо напрежение и в следствие до появата на стрес. Сравнително по-нисък е делът на наети в растениевъдството и животновъдството, които декларираат, че дейността им предполага работа с голяма скорост поне в половината от работното им време – 7,3% през цялото време, 9,1% почти през цялото време и 10,9 около половината от времето (**Таблица 7.20**). Малко по-висок е делът на наетите, на които се налага да работят притиснати от кратки срокове – 15,1% работят в кратки срокове поне през цялото време, 17% - почти през цялото време и 26,4% - почти през цялото време (**Таблица 7.20**).

Таблица 7.20

Вашата работа включва ли:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Работа с голяма скорост	7,3%	9,1%	10,9%	5,5%	14,5%	32,7%	20,0%
Работа с кратки срокове	15,1%	17,0%	26,4%	11,3%	9,4%	3,8%	17,0%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Интензитетът на дейност не е особено висок, според субективната преценка на наетите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Никога и много рядко се налага на 58,7% от наетите да прекъсват своята работа заради непредвидени задачи (Таблица 7.21). На жените по-често им се налага да прекъсват своята работа заради непредвидени задачи, отколкото на мъжете (Таблица 7.23). С повишаване на нивото на образование се повишава и честотата на извънредните прекъсвания на работата (Таблица 7.24). От друга страна, за 73,7% от наетите това прекъсване е без последици и само за 12,3% то се отразява отрицателно (Таблица 7.22). Тези резултати свидетелстват за относително добра организация на работата в икономическата дейност, което води до това над половината наети да не възприемат неизбежните прекъсвания на работата като допълнителен стресов фактор.

Таблица 7.21. „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи“

	Процент
Постоянно	3,2
Много често	38,1
Много рядко	47,6
Никога	11,1
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.22. „А как това се отразява на резултатите от нея“

	Процент
Не се налага да прекъсвам работата си непредвидено	12,3
Отразява се отрицателно	12,3
Прекъсването е без последици	73,7
Отразява се положително	1,8
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.23. „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи“ по „Пол“

	Пол		Общо
	Мъж	Жена	

Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи?	Постоянно	-	3,6%	1,7%
	Много често	37,5%	42,9%	40,0%
	Много рядко	53,1%	42,9%	48,3%
	Никога	9,4%	10,7%	10,0%
Общо		100,0%	100,0%	100,0%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.24 - „Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи” по „Образование”

		Образование			Общо
		средно	висше (вкл. колеж)	доктор	
Колко често Ви се налага да прекъсвате това, което вършите заради непредвидени задачи?	Постоянно	8,3%	2,2%		3,2%
	Много често	25,0%	39,1%	75,0%	38,7%
	Много рядко	66,7%	43,5%	25,0%	46,8%
	Никога	-	15,2%	-	11,3%
Общо		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Повече от половината наети в растениевъдството и животновъдството смятат, че работата им не води до стрес, при задаването на директен въпрос (Таблица 7.25). Сред мъжете усещането за риск е значително по-високо в сравнение с това сред жените (Таблица 7.26). Аналогични са резултатите и от анкетата сред ръководителите в растениевъдство и животновъдство при директно зададен въпрос за нивото на стрес в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Около една трета от ръководителите определят нервно-психичното натоварване като много рисков и рисков фактор – за 9,3% факторът е много рисков, а за 18,5% рисков (Таблица 7.27). Следователно основателно можем да направим извода, че голяма част от наетите в растениевъдството и животновъдството осъществяват дейност с относително нисък интензитет и темпо на работа, при понижен натиск от външни за работата им фактори като работа с клиенти, което води до сравнително по-ниско ниво на стрес сред наетите.

Таблица 7.25. Как влияе работата върху здравето Ви: Стрес

	Процент
Да	27,5
Не	52,9
Не мога да преценя	19,6
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.26. „Смятате ли, че по време на работа Вашето здраве или безопасност са изложени на риск” по „Пол”

		Пол		Общо
		Мъж	Жена	
Смятате ли, че по време	Да	50,00%	28,60%	40,00%

на работа Вашето здраве или безопасност са изложени на риск?	Не	28,10%	64,30%	45,00%
	Не мога да преценя	21,90%	7,10%	15,00%
Общо		100,0%	100,00%	100,00%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.27. Колко рисково е за Вашата фирма следното: Нервно психично натоварване

Колко рисково е за Вашата фирма следното: Нервно психично натоварване	
	Процент
Много рисков	9,3
Рисков	18,5
Нито рисков, нито не '	14,8
Малко рисков	25,9
Не е рисков	31,5
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

7.5. Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС

Политика по БЗР в предприятието. Осигуряване на специално работно облекло и лични предпазни средства

Създаването на безопасни и здравословни условия на труд пряко зависи от мерките, които предприема ръководството на съответната организация в тази посока. В това изследване са набрани и анализирани данни за наличието и системното прилагане на специфична политика по БЗР в организациите от икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Това е измерено чрез редица индикатори, информация, за които е набрана от анкетите сред наетите и сред ръководителите: „наличие на система за управление на безопасните условия на труд (ЗБУТ)“, „провеждане на инструктажи и обучения по ЗБУТ“, „наличие на специална политика по ЗБУТ“, „познаване на политиката по ЗБУТ“, „наличие на длъжностно лице по ЗБУТ“, „наличие на задължения по ЗБУТ в длъжностните характеристики“, „осъществяване на оценка и преоценка на рисковете за ЗБУТ“, „организиране на представяне на личните предпазни средства“, „организиране на обучение за използване на лични предпазни средства“. Освен това е изследвана и степента на необходимост наетите да използват лични предпазни средства. Необходимостта от използването на предпазни дрехи или екипировка е индиректен показател за нивото на риск за безопасността и здравето на наетите в дадена икономическа дейност. Анализирани индикатори са: „носене на предпазни дрехи или екипировка“, „необходимост от лични предпазни средства“ и „осигуряване на лични предпазни средства“, „необходимост от специално работно облекло“ и „осигуряване на специално работно облекло“⁵⁸. Анализът на данните от анкетата сред наетите в растениевъдство и животновъдство сочи, че само 21,7% от тях носят предпазни дрехи или екипировка през по-голямата

⁵⁸ Анализът на тези фактори е направен на основата на данните от анкета сред наетите и ръководителите.

част от работното си ежедневие - 10% носят предпазни дрехи или екипировка през цялото време, почти през цялото време – 6,7% и още 5% - около половината от времето (**Таблица 7.28**).

Таблица 7.28

Основната Ви работа включва ли: Носене на предпазни дрехи или екипировка	
	Процент
През цялото време	10,0
Почти през цялото време	6,7
Около половината от времето	5,0
По-малко от половината от времето	8,3
Почти никога	13,3
Никога	46,7
Не мога да преценя	10,0
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Сходни са резултатите от анкетата сред ръководителите – 87,9% твърдят, че в тяхната фирма е необходимо да се носят лични предпазни средства, а 70,2% декларират, че в тяхната фирма е необходимо специално работно облекло (**Таблица 7.29** и **Таблица 7.31**). Ръководителите декларират, че осигуряват необходимите лични предпазни средства и специалното облекло за наетите. На практика делът на тези, които признават, че не осигуряват необходимите лични предпазни средства и работно облекло, е незначителен (**Таблица 7.30** и **Таблица 7.32**). При използването на тези резултати не трябва да се забравя фактът, че това е субективното мнение на самите ръководители.

Освен наличието на лични предпазни средства е необходимо наетите да бъдат запознати с тях и да бъдат обучени да ги използват правилно, за да се постигне високо ниво на безопасност и защита на здравето на работното място. Въпреки че е голям делът на ръководителите, които организират представяне на личните защитни средства, не трябва да се пренебрегва и фактът, че над една трета от ръководителите признават, че не се организирани подобна дейност и не планират да го направят (**Таблица 7.33**). Сходен е и процентът на ръководителите, които не организират обучения по правилното използването на личните предпазни средства – 22,4% (**Таблица 7.34**). Тези данни, особено като се има предвид, че са резултат от анкета сред самите ръководители, показват, че все още не е малък делът на фирмите от растениевъдството и животновъдството, в които използването на лични предпазни средства не се случва и/или не се случва според изискванията.

Таблица 7.29

За работата във Вашата фирма необходими ли са лични предпазни средства	
	Процент
Да	87,9
Не	12,1
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.30

Осигурявате ли необходимите лични предпазни средства за работещите	
	Процент
Не е необходимо	1,7
Да	93,1
Не	5,2
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.31

За работата във Вашата фирма необходимо ли е специално работно облекло	
	Процент
Да	70,2
Не	29,8
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.32

Осигурявате ли необходимото специално облекло за работещите	
	Процент
Не е необходимо	28,1
Да	66,7
Не	5,3
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.33

Организиране ли представяне на съществуващите лични защитни средства	
	Процент
Да, периодически се правят такива представяния	10,7
Да, макар и рядко	33,9
Не, не сме правили такива представяния до този момент, но планираме в скоро време	19,6
Не, не сме правили такива представяния и не планираме такива	35,7
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.34

Обучавате ли работниците да използват правилно личните защитни средства	
	Процент
Да, това е задължителен елемент от инструктажа за безопасност	63,8
Да, но не обръщаме особено внимание	13,8
Не, работниците сами имат грижата да използват личните защитни средства	22,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Огромна част от наетите твърдят, че в тяхната организация има разработена система за управление на безопасността на труда и се провеждат инструктажи и обучения по темата: 85,2% декларират, че съществува система за управление на безопасността на труда и 93,4% - че се организират обучения (Таблица 7.35 и Таблица 7.36). Анализът на данните от анкетата сред ръководителите дава сходни резултати на тази сред работниците - повечето ръководители декларират, че се провеждат обучения (Таблица 7.41).

Анализът на данните от анкетата сред ръководителите налага извода, че повечето организации в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство имат разработена политика за създаване и поддържане на безопасни и здравословни условия на труд и система за нейното прилагане. Огромен е дялът на ръководителите, които отговарят положително да директен въпрос за съществуването на такава политика в тяхната организация (Таблица 7.37).

Аналогични са и резултатите по отношение на познаването на тази политика от наетите (Таблица 7.38). Освен това също много голям дял от ръководителите декларират, че в длъжностните характеристики на наетите са включени и задълженията им по безопасни условия на труд, както и че има назначени отговорници по безопасността на труда (Таблица 7.39 и Таблица 7.40). В допълнение, много голяма част от ръководителите декларират, че периодично правят оценка и преоценка на рисковете за безопасността на наетите на работното им място (Таблица 7.42). Въпреки че това са много добри резултати при тяхното използване и тълкуване не трябва да се пропуска фактът, че те отразяват субективната оценка на ръководителите от икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“.

Таблица 7.35

Има ли разработена система за управление на ЗБУТ на основната Ви платена работа	
	Процент
Да	85,2
Не	6,6
Не знам	8,2
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.36

Във фирмата/организацията на Вашата основна платена работа провеждат ли инструктажи и обучения по ЗБУТ	
	Процент
Да	93,4
Не	6,6
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.37

Във вашата фирма има ли разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд	
	Процент
Да	84,2
Не	15,8
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.38

Наетите във Вашата фирма запознати ли са с политиката по ЗБУТ	
	Процент
Няма разработена такава политика	15,8
Да, запознати са	82,5
Не, не са запознати	1,8
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.39

В длъжностните характеристики записани ли са задължения по ЗБУТ	
	Процент
Да	89,5
Не	10,5
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.40

Във вашата фирма има ли Заповед за определяне на длъжностно лице по ЗБУТ	
	Процент
Да	94,9
Не	5,1
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Таблица 7.41

Във вашата фирма провеждат ли инструктажи и обучения по ЗБУТ	
	Процент
Да	96,6
Не	3,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Таблица 7.42

Във вашата фирма през последните 3 години извършвана ли е оценка на риска за безопасността и здравето при работа	
	Процент
Да	96,6
Не	3,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

7.6. Медицинско обслужване, включително предварителни и периодични медицински прегледи

Здравният статус е функция на множество фактори, които далеч надхвърлят сферата на заетостта и конкретното работно място. Работната сила в добро здраве обаче е предпоставка за висока производителност и високо качество на предлаганите услуги. Инвестициите в здравето на заетите могат да бъдат тълкувани като разход за работодателя, но могат да бъдат тълкувани и като инвестиция в човешките ресурси. Поради особеностите на публичното здравеопазване в България, ангажиментите на работодателите към здравето и здравеопазването на заетите са ограничени и в по-голямата си степен доброволни. Те обаче са белег за социалната отговорност на бизнеса и като цяло в случаите когато съществуват и се реализират това води до подобряване на мотивацията за труд на наетите и на климата в колектива като цяло.

В икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” делът на тези, които са отсъствали по здравословни причини сред анкетираните за последните

дванадесет месеца е по-малко от половината. Това са данни като цяло сравними с данните за цялата работна сила. 68.3% от анкетираните в икономическата дейност заявяват, че не са отсъствали заради проблеми със здравето. След анкетираните никой не е отсъствал поради трудова злополука. Много малък дял – 1,6% са отсъствали поради проблем свързан със здравето, при това за много голям период от време. Като цяло в изследваната икономическа дейност отсъствията поради трудова злополуки или здравословен проблем, причинен от работата са рядкост.

Значителен дял – 85,5 % от анкетираните наети, заявяват, че през последната година е бил организиран профилактичен преглед за тях и колегите им, според 11,3 % такъв преглед не е правен, а 3,2% - не си спомнят. Заетите, за които е бил организиран профилактичен преглед в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” като относителен дял са повече в сравнение с тези в икономиката като цяло. Налице е известно разминаване между това, което споделят наетите, и това, което твърдят анкетираните ръководители – според 98,2% от тях през последната година са били проведени профилактични прегледи на заетите във фирмата, където работят. Като цяло ръководителите съзнават значението, което заетите придават на профилактичните прегледи - малко повече от 80 % от анкетираните ръководители са категорични, че това е „важно” и „много важно” за заетите. Все пак въпреки че само 3,4% от анкетираните заявяват, че „това не е важно”, в изследваната икономическа дейност делът на ръководителите, които са склонни да подценяват значението на профилактичните прегледи като ценност за заетите не е за подценяване. Голяма част от ръководителите споделят мнението, че за наетите значението на доходите е по-голямо от съществуващите рискове за здравето - 18,6% от анкетираните ръководители считат, че за „заетите е много важно да получава добри доходи дори и за сметка на здравето”, а други 33,9 % - че е „важно”.

Според 44,3 % от анкетираните наети работодателят им осигурява допълнително здравно осигуряване за негова сметка, останалите 55,7% заявяват, че това не е така. Това е картина доста по-благоприятна в сравнение с икономически дейности като „хуманно здравеопазване”, и относително по-неблагоприятна в сравнение с икономически дейности, където преобладава частната собственост и които се характеризират с по-висока добавена стойност.

Тези дялове почти съвпадат с мнението по същия въпрос на ръководителите. Според 48,1% от анкетираните ръководители на заетите във фирмите от изследваната икономическа дейност е осигурено допълнително здравно осигуряване. Останалите 51,9% заявяват, че допълнително здравно осигуряване не е предоставено.

В изследваната икономическа дейност в голяма степен достъпът до медицинска помощ в организациите е осигурен. На практика всички анкетирани заети заявяват, че фирмата, където работят има здравен център. В същото време 66,1 % са на мнение, че нямат достъп до медицинска помощ на работното си място. Това е следствие от факта, че преобладаващата част от заетите работят извън основната сграда на фирмата. Преобладаващата част от анкетираните ръководители – 78,4%, потвърждават, че във фирмите има медицински център. В по-голямата част от тях обаче няма медицински лица, а само медикаменти.

В същото време почти всички ръководители – 96,4%, споделят, че в тяхната организация е правена оценка на рисковете за безопасността и здравето. Според 85,7% от анкетираните ръководители в организацията им е разработена програма за справяне с установените рискове. На практика всички попаднали в извадката организации имат договор със Служба по трудова медицина и преобладаващата част от анкетираните ръководители – 93,2%, оценяват работата ѝ като компетентна и навременна. Делът на анкетираните, които са на мнение, че дейността на Службата по трудова медицина е незадоволителна е незначителен – 3,4%. Голям е делът на анкетираните ръководители – 47,5%, които споделят, че работещите в организацията изобщо не са обучени да предоставят долекарска помощ на колегите си в случай на нужда. Като се има предвид високият дял на тези, които нямат достъп до лекарска помощ на работното си място, този акт представлява значителен риск.

Като цяло достъпът до здравна помощ на работното място в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” изглежда формално осигурен. В по-голямата си част изискванията са удовлетворени, но реално в много случаи достъп не съществува, най-вече поради отдалечеността на конкретните работни места от основната сграда на фирмата.

7.7. Използване на информационните технологии в работата

Съвременната икономика все повече поставя предизвикателства за навлизане на информационните технологии в ежедневната работа. Икономическа дейност Растениевъдство и животновъдство обаче, поради спецификата на основната работа прави изключение.

Таблица 7.43 Използване на информационни технологии в ежедневната работа на наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

	Работа с компютър	Използване на интернет
През цялото време	12,1	8,5
Почти през цялото време	3,4	1,7
Около половината от времето	1,7	1,7
По-малко от половината от времето	6,9	6,8
Почти никога	8,6	13,6
Никога	62,1	62,7
Не мога да преценя	5,2	5,1
Общо	100,0	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Както се вижда от данните в **Таблица 7.43** 62,1% от наетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” никога не използват компютър в работата си, а 62,7% никога не използват интернет, за да извършват своята работа. Едва 12,1% от наетите използват компютър през цялото време, а 8,5% използват интернет през

цялото време. Очевидно е, че навлизането на информационните технологии и икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” предстои.

7.8. Работа с външни за предприятието лица

Много голям дял от наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” никога не работят директно с хора, които не са служители на фирмата – 53,4%, още 8,6% почти никога не работят с външни хора (Таблица 7.44). При сравнение с данните от проучването „Профил по БЗР на национално ниво” ясно се откроява факта, че делът на наетите в икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”, работещи с множество хора, които не са колеги, е под средния за страната.

Таблица 7.44

Основната Ви работа включва ли: Работа директно с хора, които не са служители на фирмата	
	Процент
През цялото време	5,2
Почти през цялото време	3,4
Около половината от времето	10,3
По-малко от половината от времето	15,5
Почти никога	8,6
Никога	53,4
Не мога да преценя	3,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Изследвана е и зависимостта между темпото на работа и влиянието на външните за работещия фактори – работа на колеги, преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти, наличието на голям брой производствени или представителни цели и зависимост на работата от автоматична скорост на машина или движението на продукт. Огромен дял от наетите в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство смятат, че темпото на работата им пряко зависи от работата на колегите им - 82,8% (Таблица 7.45).

Таблица 7.45

Като цяло темпото на Вашата работа зависи ли или не от:	Да	Не	Не мога да преценя
Работа в сградата на фирмата	82,8%	12,1%	5,2%
Работа от вкъщи чрез поддържане на дистанционна връзка с офиса	25,9%	51,9%	22,2%
Работа в къщи без поддържане на дистанционна връзка с офиса	23,1%	57,7%	19,2%
Работа на място, различно от дома или офиса	23,5%	58,8%	17,6%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

7.9. Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения

Системата за организация на работата и съответно на определяне на съотношението между самостоятелност и контрол в съвременната пазарна икономика се случва по два основни модела. Първият е „традиционен индустриален модел”, а вторият – „нови форми на организацията на работата”. Традиционният индустриален модел се отличава с централизирана организация на работата, строга йерархия и ограничена автономия на наетите. От друга страна новите форми на организация на работата акцентират на гъвкава структура на управлението, по-голяма степен на автономия на всички нива, прилагане на функционална гъвкавост при организацията на дейността и екипност на работата⁵⁹.

Под автономността (самостоятелността) на работата разбираме степента в която работниците могат да решават по свое усмотрение как да извършват работата си. Това води до по-висока мотивация и удовлетвореност на наетия и физическото и психическо му благополучие.

Самостоятелността при осъществяването на работната дейност е изследвана чрез следните индикатори: възможност за самостоятелност при избора на реда на изпълнението на задачите, методите, темпото и обема на работа, размера на работа. В допълнение са анализирани и индикаторите: самостоятелност при подбор на хората, с които да се работи, самостоятелност при определяне на режима на работа и почивка. Основа част от самостоятелността на работа е и възможността да се работи в екип като се подбират и членовете на екипа, да съществува функционална гъвкавост при изпълнението на служебните задължения. Този елемент от самостоятелността на работа е изследван чрез индикаторите: „включване на редуване на задачите в работата”, „необходимост от различни умения за изпълнение на задачите”, „възможност за самостоятелност при разпределението на задачите”, „наличие на екипна работа”, „възможност за самостоятелност при разпределянето на задачите в екипа” и „възможност за самостоятелно избиране на ръководител на екипа”.

Възможността за самостоятелност на наетия при избор на реда на изпълнение на задачите, методите, темпото, и размера на работа е сравнително ограничена в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Почти половината от респондентите – 47,4% декларират, че те не могат да определят редът на изпълнението на задачите (**Таблица 7.46**). Сходен е делът на тези, които не могат самостоятелно да определят методите на работа – 47,3% (**Таблица 7.46**), като аналогичен е и делът на тези, които нямат възможност самостоятелно да променят размера на своята работа – 48,1% (**Таблица 7.46**). Относително по-голям е делът на наетите, които имат самостоятелност при определяне на темпото на своята работа – 68,4% (**Таблица 7.46**).

⁵⁹ Parent-Thirion, A., Macias, E., Harley, J., Vermeylen, G., Fourth European Working Conditions Survey, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2007, Denmark.

Таблица 7.46

Вие лично можете ли да избирате или да променяте:	Да	Не	Не мога да преценя
Ред на изпълнението на задачите	50,9%	47,4%	1,8%
Методите на работа	50,9%	47,3%	1,8%
Темпото на Вашата работа	68,4%	28,1%	3,5%
Размера на Вашата работа	40,7%	48,1%	11,1%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Според ръководителите, най-голям е делът на наетите, които имат свобода при определянето на темпото на работа и методите на работа. 42,2% от ръководителите смятат, че наетите имат възможност самостоятелно да определят темпото на работа и 34% от ръководителите декларира, че наетите могат да определят методите си на работа (Таблица 7.47). Значително по-малък е делът на тези, които твърдят, че наетите могат да определят самостоятелно реда на изпълнението на задачите си – 28,6% (Таблица 7.47), аналогични са и резултатите за самостоятелността при определяне на обема на работа – 23,9% от ръководителите декларира, че наетите могат да самостоятелно да определят размера на работата си (Таблица 7.47). Прави впечатление, че за нито един от индикаторите за оценка на самостоятелността на работа нямаме над половината положителни отговори. Това ни дава основание да твърдим, че според ръководителите в икономическата дейност самостоятелността на наетите при работа е относително ниска.

Таблица 7.47

Могат ли основната част от заетите във Вашата фирма/организация да избират или да променят:	Да	Не	Не мога да преценя
Ред на изпълнението на задачите	28,6%	69,6%	1,8%
Методите на работа	34,0%	66,0%	0,0%
Темпото на работа	42,2%	55,6%	2,2%
Размера на работа	23,9%	69,6%	6,5%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Вторият аспект на автономността на работата е възможността наетите за избират хората, с които работят и самостоятелно да организират режима „работа – почивка”. Анализът на данните за тези индикатори отново сочи, че почти половината от респондентите нямат възможност да определят самостоятелно колегите, с които работят (отговорилите, че почти никога нямат възможност да избират колегите, с които работят са 27,3%, а тези отговорили, че рядко имат тази възможност са 12,7%) (Таблица 7.48). За сметка на това е относително висок делът на респондентите, които могат самостоятелно да определят режима си на работната и почивка (отговорилите почти винаги са 22,2%, често – 3,7%, а понякога – 22,2%) (Таблица 7.48).

Таблица 7.48

Моля, преценете до колко следващите твърдения описват Вашата работна атмосфера?	Почти винаги	Често	Понякога	Рядко	Почти никога	Не мога да преценя
Можете да влияете върху избора на хората, с които работите заедно	10,9%	12,7%	27,3%	12,7%	27,3%	9,1%
Можете да си почивате, когато поискате	22,2%	3,7%	22,2%	24,1%	9,3%	18,5%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Според ръководителите само 14,3% от наетите могат почти винаги да избират колегите, с които работят, 5,4% могат да го правят често и 26,8% - понякога (**Таблица 7.49**). Съгласно отчетеното мнение на ръководителите, по-нисък е дялът на заетите в растениевъдството и животновъдството, които могат самостоятелно да определят режима си на работа и почивка. Само 5,6% могат почти винаги самостоятелно да определят почивките си, още 11,1% имат тази възможност често и 24,1% - понякога (**Таблица 7.49**). Тук мнението на ръководителите се разминава с това на наетите, които се определят като по-свободни да определят режима си на работа и почивка, отколкото колегите, с които работят.

Таблица 7.49

Моля, преценете доколко следващите твърдения описват работната атмосфера във Вашата фирма/организация?	Почти винаги	Често	Понякога	Рядко	Почти никога	Не мога да преценя
Всеки може да влияе върху избора на хората, с които работи заедно	14,3%	5,4%	26,8%	23,2%	25,0%	5,4%
Всеки може да си почива, когато поиска	5,6%	11,1%	24,1%	29,6%	27,8%	1,9%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Наличието на функционална гъвкавост и работа в екип е основен показател за въвеждането на новите модели на организация на работата. По-голяма част от наетите декларира, че работата им включва редуване на задачите – 81% (**Таблица 7.50**). Освен това за 61,8% от тези случаи, редуването на задачите изисква и различни умения от работещите (**Таблица 7.51**). Анализът на тези данни показва наличието на значително ниво на функционална гъвкавост в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Но степента на автономност при разпределението на задачите не е особено висока – в над две трети от случаите ръководителят е този, който разпределя работните задачи – 78,3% от респондентите декларира подобен факт (**Таблица 7.52**). Освен това 61,7 % от респондентите смятат, че редуващите задачите определят тяхното разпределение (**Таблица 7.52**). Двата индикатора – ръководителя, определящ реда на задачите и редуващите да определят реда на работа, не се изключват напълно взаимно. За това в този случай можем да направим извода, че наетите имат известна свобода при разпределението на задачите, но под прекия контрол на ръководителя.

Таблица 7.50

Вашата работа включва ли редуване на задачите между Вас и Вашите колеги	
	Процент
Да	81,0
Не	19,0
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.51

Искват ли се различни умения за тяхното изпълнение	
	Процент
Работата ми не включва редуване на задачите с моите колеги	21,8
Да	61,8
Не	16,4
Общо	100,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Таблица 7.52

Ако Вашата работа включва редуване на задачите с Вашите колеги, кой взима решение за разпределянето на задачите?	Да	Не	Не мога да преценя
Моята работа не включва редуване на задачите	19,0%	81,0%	0,0%
Моят началник	78,3%	21,7%	0,0%
Решава се от хората, които редуват задачите	61,7%	31,9%	6,4%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Повече от половината наети в растениевъдство и животновъдство работят в екип – 72,4% (Таблица 7.53). Ръководителят на екипа, обаче, относително рядко се определя от членовете му – 45,2% (Таблица 7.53). Много по-често членовете на екипа самостоятелно разпределят работата помежду си - в 60,4% от случаите (Таблица 7.53). Ако трябва да обобщим – функционалната гъвкавост и работата в екип са широко разпространени в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство. Въпреки това, степента на самостоятелност при работата в екип и при определянето на функциите в екипа и разпределянето на задачите е сравнително ниска.

Таблица 7.53

Ако Вашата работа включва работа в екип, членовете на екипа сами ли взимат решение:	Да	Не	Не мога да преценя
Аз не работя в екип	27,6%	72,4%	0,0%
За разпределянето на задачите	60,4%	33,3%	6,3%
Кой да бъде ръководител на екипа	45,2%	40,5%	14,3%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност "Растениевъдство и животновъдство"

Подкрепата на работното място при осъществяването на дейността е изключително важна както за качеството на работата, така и за намаляване на стреса. Тя е изследвана чрез индикаторите „можете да получите помощ от колеги”, „можете да получите помощ от началници” и „можете да получите външна помощ”.

Делът на наетите, които декларират, че могат да получат помощ от колегите си е много голям – 53,3% могат да получат помощ винаги, 15% смятат, че могат да получат помощ в работата често и още 20% декларират, че могат да получат помощ понякога (Таблица 7.54). Делът на тези, които могат да получат помощ от ръководител е близък от дела на получаващите помощ от колеги. Над половината наети могат да получат помощ от ръководител, стига да я поискат – 56,7% декларират, че винаги могат да получат такава помощ, 5% - често, а 21,7% понякога (Таблица 7.54). Резултатите за индикатора „външна помощ” са доста по-различни. Сравнително много по-рядко наетите могат да разчитат на външна помощ – 12,5% смятат, че почти винаги могат да получат външна помощ, ако се нуждаят, още 12,5% - често и 23,2% смятат, че понякога могат да получат външна помощ (Таблица 7.54).

По отношение на индикатора „подкрепата на работното място” отново оценката на ръководителите е сходна с тази на наетите. Най-голям е делът на тези, които смятат, че работещия може да получи помощ от колегите си – 69% смятат, че наетите могат да получат помощ от колегите си почти винаги, 10,3% - често, а 15,5 – понякога. (Таблица 7.55). 60,7% от ръководителите смятат, че наетите почти винаги могат да получат помощ именно от ръководителите си, 21,4% декларират, че наетите често получават помощ от ръководителите си и 10,7% - понякога (Таблица 7.55). Отново значително по-нисък е делът на тези, които смятат, че наетите имат достъп до външна помощ – 25% от ръководителите твърдят, че техните подчинени имат достъп до външна помощ почти винаги, 10,7 – често и 37,5 – понякога (Таблица 7.55). Въпреки различията между данните за отделните индикатори, можем основателно да твърдим, че много голям дял от работещите в растениевъдството и животновъдството имат достъп до помощ на работното място.

Таблица 7.54

Моля, преценете до колко следващите твърдения описват Вашата работна атмосфера?	Почти винаги	Често	Понякога	Рядко	Почти никога	Не мога да преценя
Можете да получите помощ от колегите си, ако поискате такава	53,3%	15,0%	20,0%	10,0%	0,0%	1,7%
Можете да получите помощ от вашите началници/шефове, ако поискате такава	56,7%	5,0%	21,7%	15,0%	1,7%	0,0%
Можете да получите външна помощ, ако поискате такава	12,5%	12,5%	23,2%	16,1%	14,3%	21,4%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Таблица 7.55

Моля, преценете доколко следващите твърдения описват работната атмосферата във Вашата фирма/организация?	Почти винаги	Често	Понякога	Рядко	Почти никога	Не мога да преценя
Всеки може да получи помощ от колегите си, ако поиска такава	69,0%	10,3%	15,5%	5,2%	0,0%	0,0%
Всеки зает може да получи помощ от началници/шефове, ако поиска такава	60,7%	21,4%	10,7%	5,4%	1,8%	0,0%
Всеки може да получи външна помощ, ако поиска такава	25,0%	10,7%	37,5%	8,9%	10,7%	7,1%

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

7.10. Информирание и консултиране

Информирането и консултирането са елементи в условията на труд, които придобиват все по-голямо значение. Това е следствие от повишаването на професионалната квалификация на работната сила като цяло. Колкото е по-висока професионалната квалификацията на заетите в една организация, толкова повече нараства необходимостта от информиране и консултиране. От своя страна тези елементи на условията на труда повишават съпричастността на заетите към организацията и трудовия и производствен процес в нея. Икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” има своя специфика, която по-скоро не потвърждава горното твърдение. Работната сила там е с относително по-ниска квалификация и като цяло с по-ниска потребност от информиране и консултиране. Поради общото повишаване на културните потребности на гражданите, макар и по-бавно, тенденцията към увеличаване на значението на консултирането и информирането и на ценността, която заетите му придават, нараства и в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”.

Тези елементи на условията на труд се отнасят до включването на работещите в процеса на взимане на решения. Информирането е свързано с получаване на информация за процесите вътре в организацията и в този смисъл е по-скоро форма на пасивно включване в процесите на управление и на взимане на решения в организацията. Консултирането е активната форма на включване в тези процеси и предполага не само информиране, но и допитване до работещите в организацията при търсене на решения за съществуващи проблеми.

Като цяло информираността на работещите в икономическа дейност „растениевъдство и животновъдство” за трудовия процес и промените в него е трудно да бъде оценена. Незначителен е делът на тези, които заявяват, че схемата на работното им време се променя. Сред останалите преобладаващата част споделят, че ги информират за промените „един ден по-рано”. Преобладаващата част от анкетирани наети смятат, че са „много добре” или „добре” информирани за заплахите за здравето им, свързани с работата. 44,4% изразяват мнението, че са „много добре” информирани за рисковете, същият дял са на мнение, че са „добре”

информирани за тях. Изключително висок е дялът на тези, които споделят, че знаят към кого да се обърнат, в случай на необходимост от първа помощ – 92,1%.

В преобладаващия случай наетите в икономическа дейност „растениевъдство и животновъдство” споделят, че не са често търсени от началниците си в извън работно време. Малко повече от 30% от анкетираните съобщават, че никога не са търсени от ръководителите си, 54,0% изразяват мнението, че през последните 12 месеца са търсени от началниците си, но рядко. 70,5% от анкетираните наети заявяват, че им се е случвало в последните 12 месеца да проведат откровен разговор с началника си за работата. Дялът на тези, на които това не е случвало са 23%. Значителен е дялът на тези, които споделят, че се консултират с тях за промени в организацията на работата – 56,4% от анкетираните наети. В изследваната икономическа дейност са относително застъпени и някои форми на самоорганизация. Не малка част от заетите работят в екип и почти половината от всички анкетираните заявяват, че сами разпределят задачите в екипа, а 30,2% - че сами определят ръководителя на екипа.

Относително нисък е дялът на тези, на които през изминалите 12 месеца се е случвало да обсъждат работата с представител на работниците – 43,6% от анкетираните. Същият дял от анкетираните заети споделят, че не са обсъждали работата с представител на работниците. В „Растениевъдство и животновъдство” дялът на членуващите в професионална организация е изключително нисък, много по-нисък от общия за икономиката. Само 5,5% заявяват, че членуват в профсъюз, докато 94,5% са категорични, че не членуват.

За 15,9 % от анкетираните наети в икономическа дейност „растениевъдство и животновъдство” е „много важно” да участват във взимането на решения, а за 33,3% от тях – това е „важно”. Същият – 33,3% е дялът и на тези, според които това няма значение. Дялът на анкетираните ръководители, които смятат, че за заетите е важно да участват във взимането на решения е относително по-голям – 26,8% заявяват, че за заетите това е много важно, 44,6% - че е „важно”.

Според анкетираните ръководители те обсъждат с наетите основни параметри на работата. Така например 54,9 % от ръководителите споделят, че при тях режимите на работа и почивка се обсъждат с работниците, за да се намерят оптималните варианти.

Независимо че на пръв поглед атестацията не е непосредствено свързана с информирането и консултирането, а е по-скоро форма на контрол, тя е механизъм за оценка на отделния работник, чрез който той получава възможност да подобри собственото си включване в трудовия и производствения процес. Много нисък е дялът на анкетираните заети в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”, които заявяват, че през последните 12 месеца редовно са атестирани. 20,8% от анкетираните споделят това мнение срещу 64,2%, според които атестация не е правена редовно. Това е проблем за икономическата дейност като цяло, тъй като заетите не са адекватно оценявани. По този начин се губи важна и във висока степен ефективна възможност за приобщаване на работната сила към фирмата, където работи и към работата като цяло.

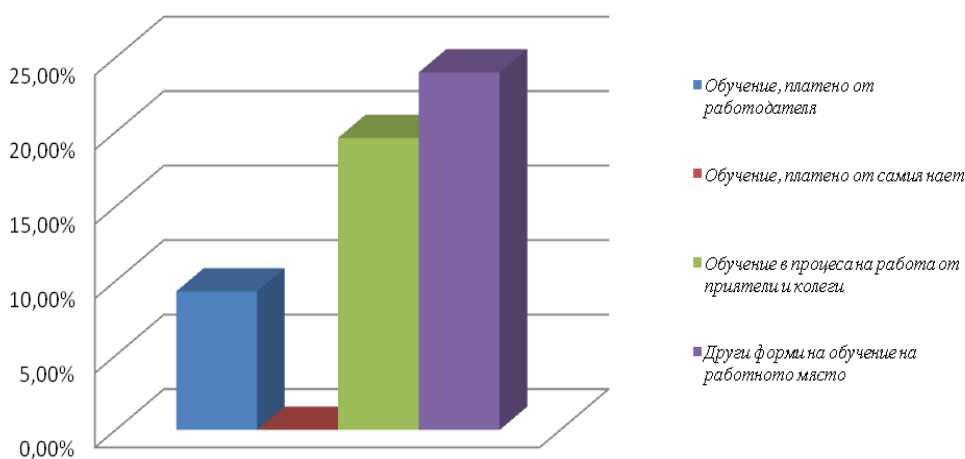
Необходимостта от непрекъснато обучение на работната сила съществува и в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” заради непрекъснато развиващите се технологии и бързата промяна в изискванията към квалификациите на работещите. Като цяло заетите в изследваната икономическа дейност смятат, че нямат нужда от допълнително обучение, за да осъществяват своите трудови задължения. 82,5% от анкетираните заети споделят, че уменията им съответстват на задълженията, които имат. 12% смятат, че имат умения, за да поемат повече отговорности. Нуждата от допълнително обучение не е осъзната в голяма степен.

Като цяло обученията на заетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” са изключително малко. 9,3% от анкетираните споделят, че през последните 12 месеца са преминали обучение, платено от работодателя им. Нито един от анкетираните не е преминал обучение, което си е платил сам. Относително по-голям, но отново недостатъчен е делът на тези, които са преминали обучение по време на работа и са се учили от приятели и колеги – 19,6%. 24% от анкетираните са преминали друг вид обучение на работното си място.

Данните за мнението на ръководителите потвърждават, че обученията в изследваната икономическа дейност са недостатъчни. 35,7% от анкетираните ръководители споделят, че във фирмите, където работят, през последните 12 месеца е правена оценка на нуждите от обучение и квалификация на състава. Останалите 64,3% заявяват, че такава оценка не е правена. Според 42,9 % от ръководителите във фирмата е проведено обучение по знания и умения за работа. Сред анкетираните няма нито един ръководител, който споделя, че е организирано обучение за езикова подготовка. Според 7,1% е проведено обучение за компютърна грамотност.

Значително повече от половината от анкетираните ръководители – 66,6% потвърждават, че наетите във фирмата имат право да ползват платен отпуск за обучение. Малко повече от половината от анкетираните ръководители споделят мнението, че работата предполага „научаването на нови неща”. Преобладаваща форма на обучение обаче си остава ученето от колеги по време на работа.

През последните 12 месеца съм преминал следните обучения (% от наетите)

Огромната част от наетите са преминали обучения по безопасни и здравословни условия на труд. Само 6,6 % от анкетираните не са преминали такова обучение, а 5,0%. Този вид обучение няма пряко отношение към професионалните компетенции, но е от съществено значение за работния процес и за безопасността на заетите. Поради задължителният му характер, то е сред най-разпространените обучения, които работещите преминават.

Като цяло относително малка част от заетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” споделят, че работата им включва научаването на нови неща – 35,8% от анкетираните са на това мнение. Още по-малък – около 30,9%, е дялът на тези, които смятат, че работата им изисква винаги влагане на интелект. В същото време относително много висок е дялът на тези, които заявяват, че „да научават нови неща по време на работа” е „много важно” или „важно” – съответно 30,9% и 40%. Като цяло това е профил на професионална общност, която се занимава с преобладаващо физически труд, която обаче се стреми към усъвършенстване. Самата ѝ работа обаче не създава достатъчно условия за това.

Анкетираните ръководители почти по същия начин оценяват профила на работната сила в изследваната икономическа дейност. 44,1% от анкетираните ръководители смятат, че заетите в изследваната икономическа дейност имат възможност да се научават нови неща. 25,5% от тях споделят, че работата във фирмите от икономическата дейност винаги изисква влагане на интелект, а 23,6% от – че това изискване се проявява често.

Като цяло анкетираните ръководители оценяват високо взаимопомощта и микроклимата в колектива. Според 69,1% от респондентите всеки в организацията може да получи винаги помощ от колегите си, ако има нужда от такава. 60,7% от тях споделят мнението, че заетите могат да получат помощ от началниците си. Само 25% от анкетираните ръководители смятат, че заетите във фирмите могат да получат външна по отношение на организацията помощ.

7.11. Дискриминация и насилие

Проблемите на насилието на работното място и дискриминацията по различни индикатори са сред най-трудните за идентифициране чрез социологически проучвания. Хората обикновено се притесняват да заявят открито случаи на насилие и тормоз. Доста често различните аспекти на дискриминацията не се осъзнават като такава. Едновременно с това трябва да се отчита, че тази проблематика е съществена част от характеристиката на работната среда. Степента на конфликтност на непосредственото работно място обуславя възможността за по-добро представяне на работника в производствената му дейност. Тя също така влияе и върху неговото здравословно състояние. По принцип провежданите в България изследвания на насилието и дискриминацията на работното място показват сравнително ниски стойности.

Настоящото изследване подложи на проверка усещането за разпространението на насилието и дискриминацията на работното място в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” сред две групи респонденти – наети и ръководители. Опитавме се да разграничим различни видове насилие на работното място – заплахи от физическо насилие, физическо насилие от страна на колеги,

физическо насилие от други хора и малтретиране или тормоз. Както се вижда от данните в **Таблица 7.56.** отговорите на наетите и лица и ръководителите от икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” потвърждават тенденцията на отчитане на ниски стойности на насилието на работното място. Единствено твърдението на 8,9% от ръководителите за наличие на заплахи от насилие на работното място има статистически значима стойност.

Таблица 7.56. Насилие и дискриминация на работното място според наети и ръководители в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” в %

Вие лично, през последните 12 месеца в работата си били ли сте изложени на:	Наети	Ръководители
Заплахи за физическо насилие	1,6	8,9
Физическо насилие от страна на колеги	5,2	3,5
Физическо насилие от други хора	0,0	3,5
Малтретиране/тормоз	1,7	7,1
Полова дискриминация/дискриминация, свързана с пола	0,0	1,8
Нежелано сексуално ухажване	1,7	1,8
Възрастова дискриминация	0,0	3,6
Дискриминация по линия на националността	0,0	3,5
Дискриминация по линия на религия	0,0	0,0
Дискриминация заради инвалидност	0,0	1,8
Дискриминация заради сексуална ориентация	1,7	0,0

Източник: Анкетно проучване за Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

За измерване на усещането за дискриминация бяха използвани 7 индикатора – дискриминация по пол, по възраст, по линия на националността, по линия на религията, заради инвалидност, заради сексуална ориентация и нежелано сексуално ухажване. Резултатите от изследването на практика показват отсъствие на дискриминация на работното място в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”.

7.12. Работа и здраве

Въздействието на работата върху здравето е трудно установимо, защото факторите на здравния статус между които и работата, въздействат едновременно и дори са във връзка помежду си. В настоящото изследване въздействието се установява и се тълкува на основата на субективната оценка на двете групи респонденти – заети и работодатели, за него.

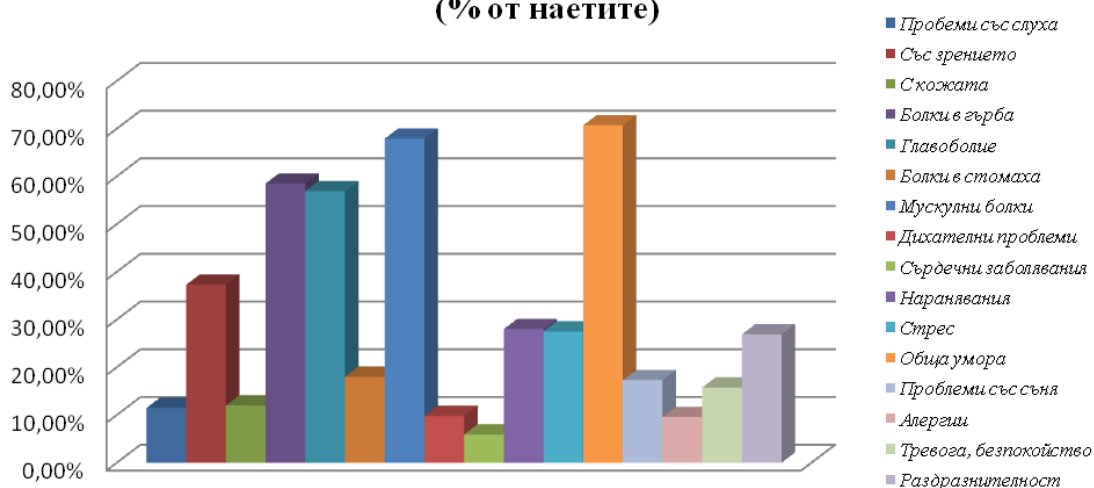
В икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” относителният дял на заетите, които смятат, че са изложени на риск по време на работа е по-малък в сравнение с общия за икономиката – 39,7% споделят това мнение срещу 44,4%, според които здравето им не е застрашено. Значителен е дялът на тези, които не могат да преценят – 15,9%. Относително нисък е и дялът на тези сред анкетираните наети, според които работата ми влияе на здравето им – 33,3. Повече наети в изследваната икономическа дейност – 55,6% смятат, че е обратното – работата не влияе на здравето им. Почти незначителен е дялът на тези, които споделят, че през

последните 12 месеца в организацията, където работят е имало трудова злополука – 3,2%. Този дял сред ръководителите е още по-малък – 1,7% от анкетираните. Малко по-голям, но все пак относително малък е дялът на тези ръководители, които съобщават за регистрирани в последните 12 месеца професионални заболявания в организацията – 6,8 % от респондентите. Като цяло и сред двете групи респонденти преобладава мнението, че работата в „Растениевъдство и животновъдство” не влияе в значителна степен върху здравето на заетите.

Най-много заети в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство ” споделят, че работата им причинява обща умора (70,9%), мускулни болки (67,9 %), болки в гърба (58,5%), главоболие (56,9%), проблеми със зрението (37,3%), наранявания (28%). Нищожен е дялът на тези, които споделят за алергии, дихателни проблеми, проблеми със слуха и с кожата в следствие на работата в изследваната икономическа дейност.

Сред ръководителите преобладава мнението, че показателите за трудови злополуки и професионални заболявания във фирмите от икономическата дейност не са се увеличили през последните 12 месеца. Само 1,8 % от анкетираните ръководители съобщават за увеличение на регистрираните професионални заболявания.

**Работата ми причинява следните здравословни проблеми
(% от наетите)**

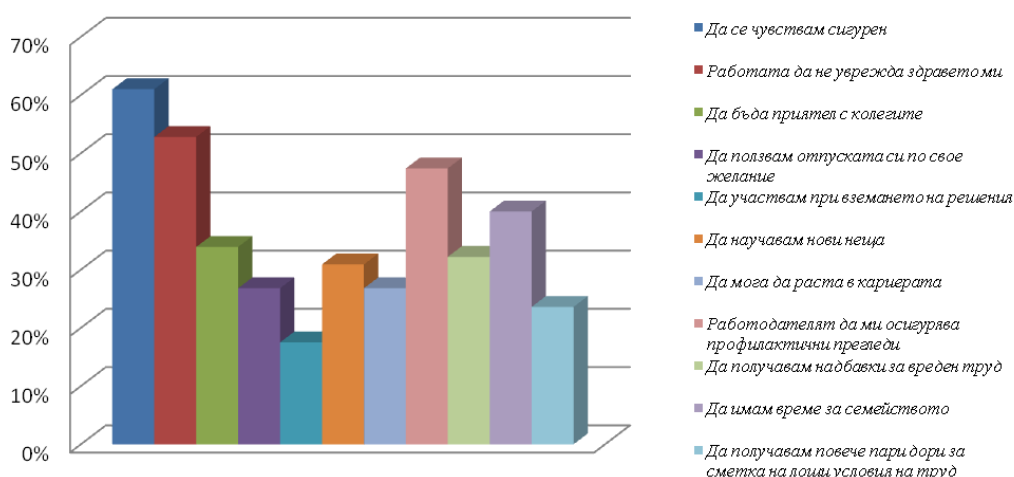
Като цяло по оценка на наетите, както и на ръководителите, заетостта в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” не е свързана с висок риск за здравето.

7.13. Удовлетвореност от условията на труд

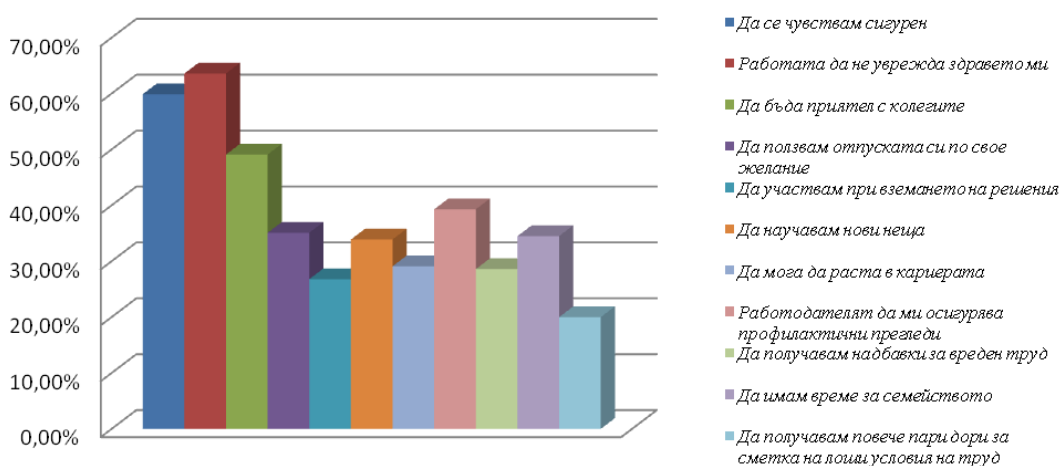
В проведеното анкетно изследване бяха използвани индикатори, чрез които да се установи общата удовлетвореност от работата и значението на условията на труд за оформянето ѝ. Предположението, че за работещите са важни и други характеристики на заетостта освен условията на труда, както и че определени елементи в условията на труда представляват по-голяма ценност от други, доведе до въвеждането на тези индикатори.

Общо взето има съвпадение между оценката на заетите за това, какво ценят в работата и мнението на работодателите за тази оценка. В най-голяма степен наетите ценят това, да се чувстват сигурни (61% от анкетиранияте), работата да не уврежда здравето им (52,8%), да получават профилактични прегледи (47,4%), да имат време за семейството и приятелите (40,0%). Работодателите от своя страна смятат, че за заетите най-важно е работата да не уврежда здравето им (63,6% от анкетиранияте ръководители споделят това мнение) и да се чувстват сигурни по време на работа (75,7%). Налице е разминаване в оценката на ценността, придавана на участието във вземането на решения. Докато за 17,5% от наетите това е „много важно”, то сред ръководителите 26,8% споделят мнението, че за наетите това е важна ценност. Работодателите са склонни да надценяват значението за наетите на приятелските им отношения с колегите.

За мен е много важно (% от наетите)

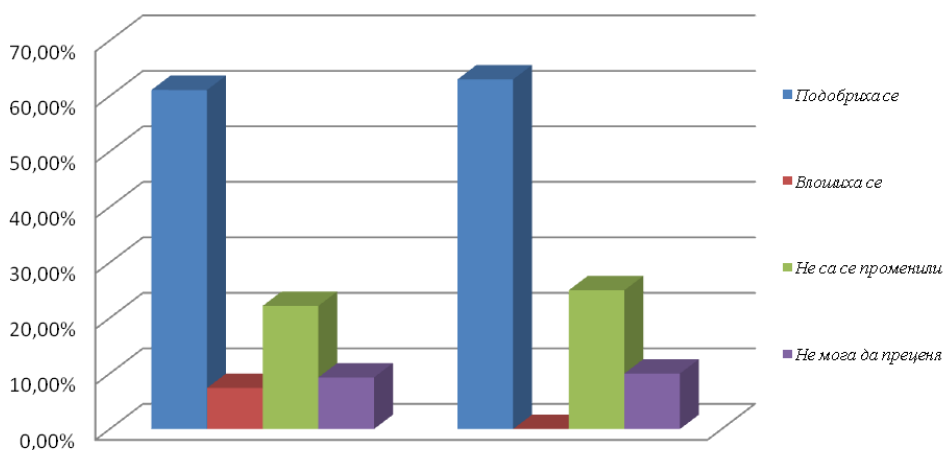
За наетите е много важно (% от ръководителите)

Преобладаващата част от анкетиранияте заети в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” заявяват, че са удовлетворени от условията на работа. Тези, които са „много удовлетворени” са 18%. Неудовлетворените са 14,8%. Сред анкетиранияте има макар и относително малък дял – 6,8%, които заявяват, че „изобщо не са удовлетворени” от условията на работа.

Оценката за промяната в условията на труд е благоприятна особено сред групата на наетите. 63% от респондентите от групата на наетите заявяват, че през последните 12 месеца условията на труд са се подобрили. Няма изразени мнения, че условията са се влошили. 25% от наетите смятат, че условията са останали същите. 10% се въздържат от мнение и не могат да преценят. Почти същото е разпределението и сред анкетиранияте ръководители. Сред тях обаче има такива – 7,4%, според които условията са се влошили.

**Подобриха ли се условията на работа през последните 12 месеца
(% от наетите, % от работодателите)**

Преобладаващата част от заетите в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” са удовлетворени от условията на работа. Силно изразено е мнението, че през последната година условията на работа са се подобрили.

7.14. Работа и извън трудов живот

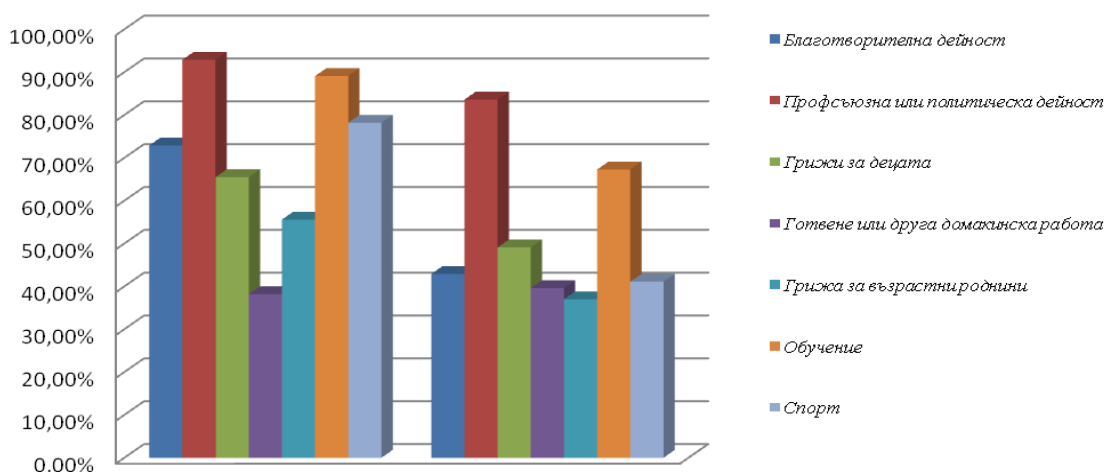
Организацията на свободното време е предпоставка за възстановяването на работната сила и въпреки че няма непосредствена връзка със заетостта, въздейства върху производителността.

Като цяло според анкетиранияте наети работното им време е горе долу удобно от гледна точка на семейните им и други ангажименти. Само 6,5% от тях заявяват, че работното им време е „много удобно”, а 71% - че е „удобно”. За 19,4% работното време „не е много удобно”, а за 3,2% - „изобщо не е удобно”. В преобладаващата си част ръководителите оценяват работното време на заетите като „удобно” – 67,8% от анкетиранияте са на това мнение, а 6,8% не могат да преценят. Много висок е относителният дял на ръководителите, които „не са мислили по този въпрос” – 20,3%

Свободното от работа време на наетите е разпределено най-вече между готвенето и домакинската работа (38,2% от анкетиранияте заявяват, че извършват подобна дейност всеки ден за час и повече), грижата за децата (12,7% вършат това всеки ден за повече от час) и грижата за възрастни роднини (14,8%). Същото е разпределението и на ръководителите – това са дейностите, които са в най-голяма

степен застъпени в бюджета на свободното им време. Делът на тези ръководители, които всекидневно се занимават с готвене и домакинска работа е по-малък - 34,0%, за сметка на това делът на тези, които се грижат всекидневно за децата си е по-голям – 18,9%.

Сходни за наети и за ръководители са и дейностите, за които анкетираните заявяват, че никога не извършват в свободното си от работа време. За най-голям брой анкетирани и от двете групи това е политическата и профсъюзната дейност и благотворителната дейност. Спортът никога не се практикува в по-голяма степен от наетите – 89,1% от анкетираните наети заявяват, че никога не се занимават със спорт, срещу 41,1% от анкетираните ръководители. По същия начин се установява разлика при сравнението наети – ръководители от гледна точка на дела респонденти, които заявяват, че никога не се занимават в свободното си време с обучение. 89,1% от наетите никога не се занимават с обучение в свободното си време. Сред ръководителите този дял е по-малък, но все пак изключително висок – 67,3% от анкетираните ръководители никога не се занимават с обучение в свободното си време. Като цяло обучението и развлеченията не са особено практикувани от заетите – както наети, така и ръководители, в икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство”.

По отношение на свободното време на заетите, икономическата дейност „Растениевъдство и животновъдство” не показва значителни отклонения от общите за икономиката показатели – най-често заетите се занимават с домакинство, отглеждане на деца и с грижи за възрастните хора. Заетите в преобладаваща си част не смятат, че работното им време пречи на семейните им ангажименти. Огромната част от заетите в изследваната икономическа дейност никога не се занимават в свободното си време с политическа или профсъюзна дейност. Голям е и делът на тези, които никога не се занимават със спорт или с обучение. Последното особено важи за наетите.

VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ

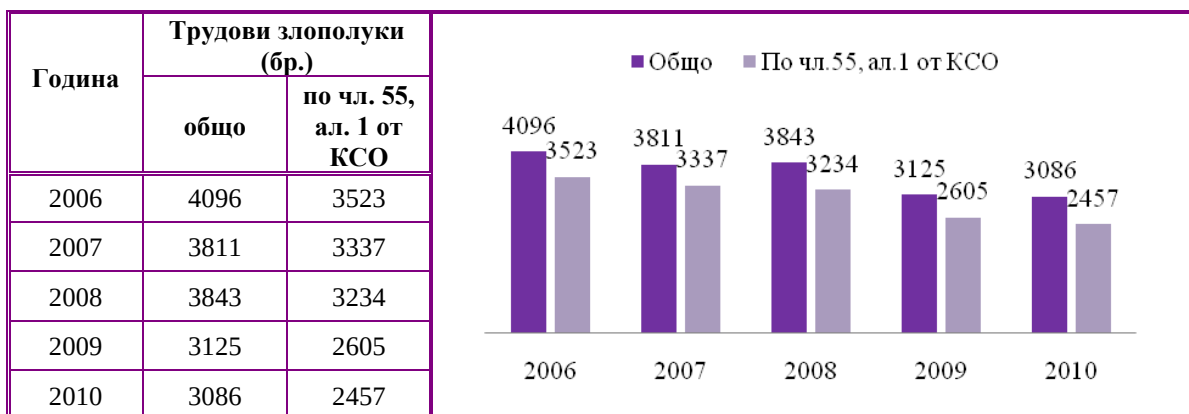
Всички данни в този раздел са предоставени от Националния осигурителен институт чрез статистическата система „Трудови злополуки“.

Статистическата система „Трудови злополуки“, като част от информационната система на НОИ, осигурява информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки, както и класификации, отнасящи се до характеристиките, включени в Декларацията за трудова злополука и в другите документи за разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки. Окончателната статистическа информация за трудовите злополуки (ТЗ) през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г.) показва следните данни:

8.1. Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

8.1.1. Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО⁶⁰

Таблица 8.1. Трудови злополуки - общо за страната

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: **01.1** - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

⁶⁰ „Трудова злополука по чл. 55, ал. 1 от КСО“ е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.

Таблица 8.2. Трудови злополуки – ниво раздел и групи за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
01	59	55	75	36	48	01	55	51	63	35	45
01.1	37	35	45	25	28	01.1	33	32	41	24	26
01.2	3	1	1	0	2	01.2	3	1	0	0	2
01.3	0	1	1	1	0	01.3	0	1	1	1	0
01.4	9	10	19	4	11	01.4	9	9	12	4	11
01.5	8	5	3	5	4	01.5	8	5	3	5	4
01.6	1	1	4	0	2	01.6	1	1	4	0	1

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

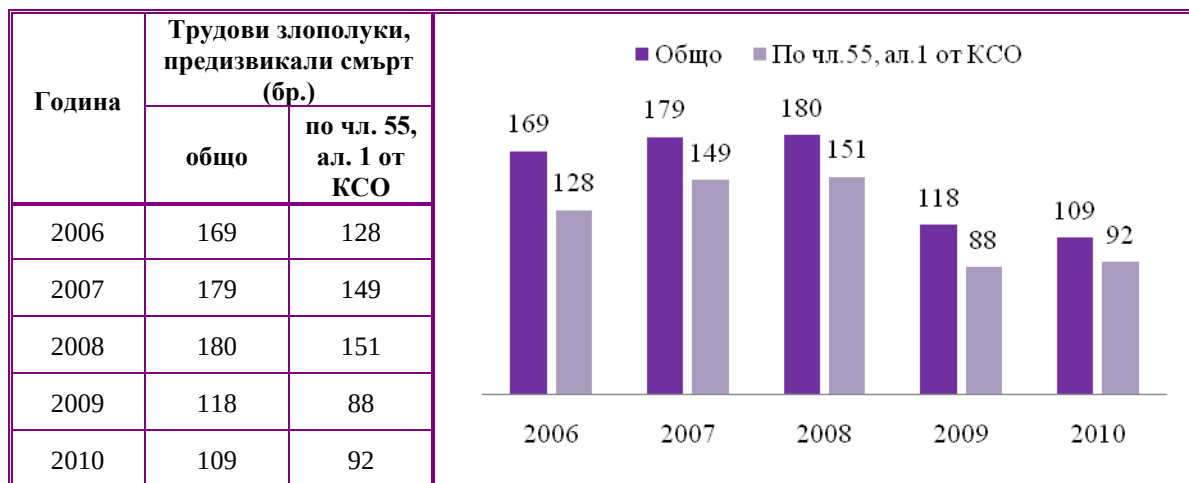
Трудовите злополуки на национално ниво намаляват – от 4096 за 2006 г. до 3086 за 2010 г. Устойчиво намаляват и тези по чл.55, ал.1 от КСО от 3523 за 2006 до 2457. Те намаляват и като дял в общия брой на трудовите злополуки от 86 на 80%.

Тенденцията за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ е същата – намаление от 59 за 2006 г. до 48 за 2010г. В рамките на този брой злополуките по чл.55, ал.1 също намаляват от 55 на 45. Увеличението е за сметка на група 01.1 – от 33 на 26. Останалите групи запазват относително устойчив брой на злополуките.

Делът на злополуките по чл.55, ал.1 от КСО по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ е по-висок спрямо този за страната – 93,20% за 2006 и 93,75% за 2010 г. Същевременно делът на злополуките по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ в общия брой на злополуките в страната се увеличава (1,44% за 2006 и 1,56% за 2010г.

8.1.2. Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

8.3. Трудови злополуки, предизвикали смърт - общо за страната

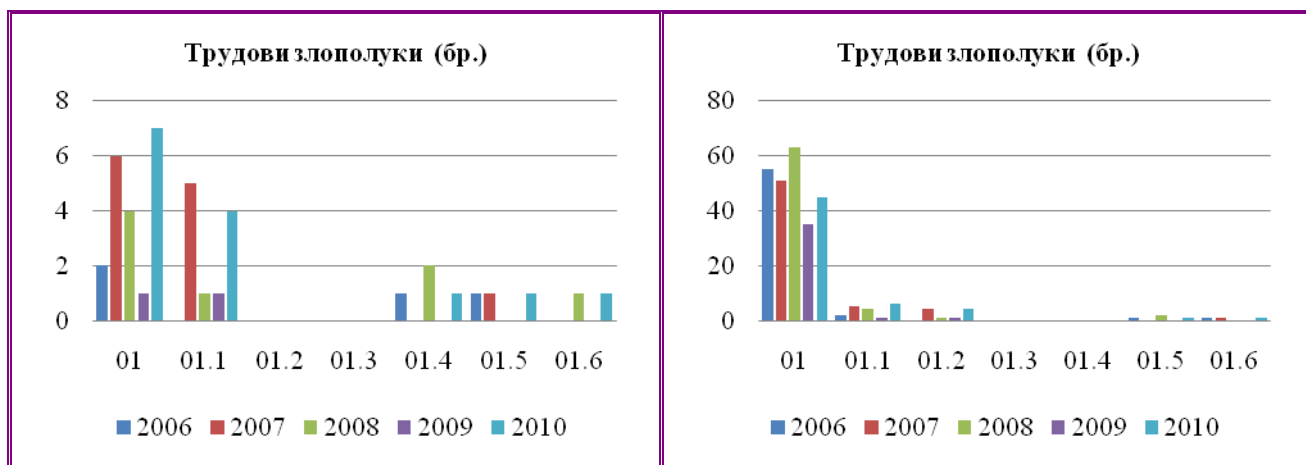
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.4. Трудови злополуки, предизвикали смърт, за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

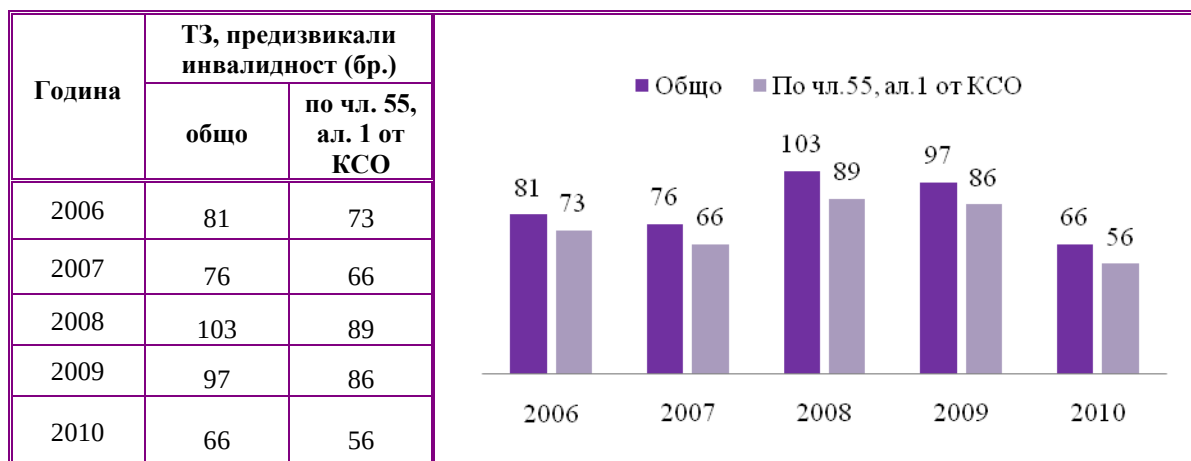
Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
01	2	6	4	1	7	01	2	5	4	1	6
01.1	0	5	1	1	4	01.1	0	4	1	1	4
01.2	0	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	0	2	0	1	01.4	1	0	2	0	1
01.5	1	1	0	0	1	01.5	1	1	0	0	1
01.6	0	0	1	0	1	01.6	0	0	1	0	0

За периода 2006 – 2010 г. в рамките на икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” има 20 трудови злополуки, предизвикали смърт, като 18 от тях са по чл.55,ал.1 от КСО. За сравнение от 109 злополуки, предизвикали **смърт** на национално ниво за 2010 г. 92 (или 85%) са по чл.55, ал.1. Една е трудовата злополука предизвикала инвалидност за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” за 2010 година.

8.1.3. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.5. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност - общо за страната

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: **01.1** - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.6. Трудови злополуки, предизвикали инвалидност за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
01	3	3	1	0	1	01	3	2	1	0	1
01.1	3	1	1	0	1	01.1	3	1	1	0	1
01.2	0	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	1	0	0	0	01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	1	0	0	0	01.5	0	1	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

8.1.4. Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.7. Загубени календарни дни от трудови злополуки - общо за страната

Година	Загубени календарни дни от трудови злополуки	
	общо	по чл. 55, ал. 1 от КСО
2006	260180	216976
2007	238869	208996
2008	298290	243762
2009	254964	208371
2010	252792	194026

■ Общо ■ По чл.55, ал.1 от КСО

2006 2007 2008 2009 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.8. Загубени календарни дни от трудови злополуки за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)					Раздел Група	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
01	3762	4123	6229	3288	3940	01	3417	3698	4834	3228	3830
01.1	2809	1911	3172	2467	1795	01.1	2464	1665	3070	2407	1685
01.2	263	57	7	0	165	01.2	263	57	0	0	165
01.3	0	37	26	52	0	01.3	0	37	26	52	0
01.4	168	1367	1970	414	1358	01.4	168	1188	684	414	1358
01.5	466	642	458	182	153	01.5	466	642	458	182	153
01.6	51	37	398	0	169	01.6	51	37	398	0	169

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

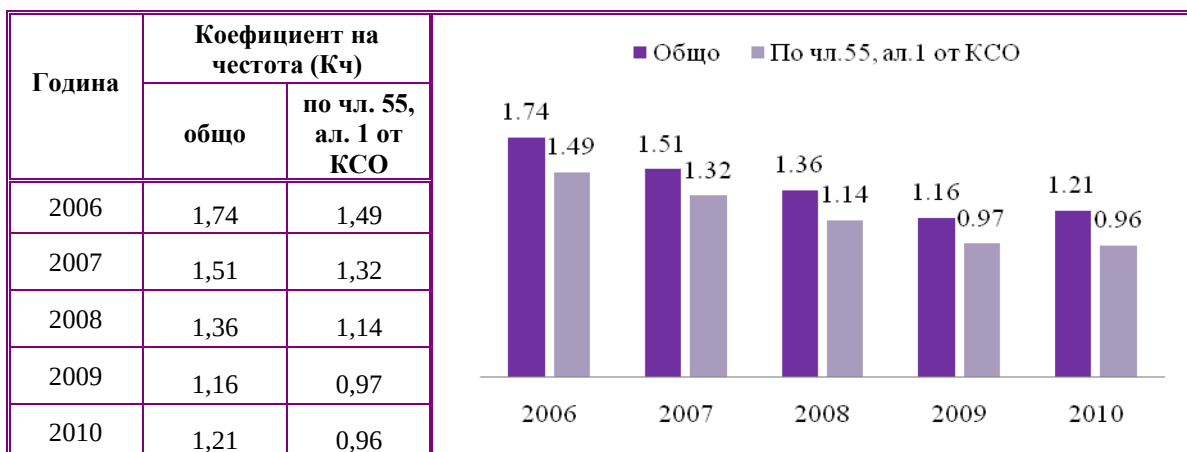
Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Тенденцията за намаляване на злополуките за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” на фона на намаляващ брой общо за страната не се наблюдава при загубените календарни дни в следствие на трудови злополуки. Те са се увеличили с 4,7% за изследвания период. Така те съставляват 1,5% от загубените дни на национално ниво и 1,77% от дните загубени само поради злополуки по чл.55, ал.1.

8.1.5. Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Таблица 8.9. Коефициент на честота - общо за страната

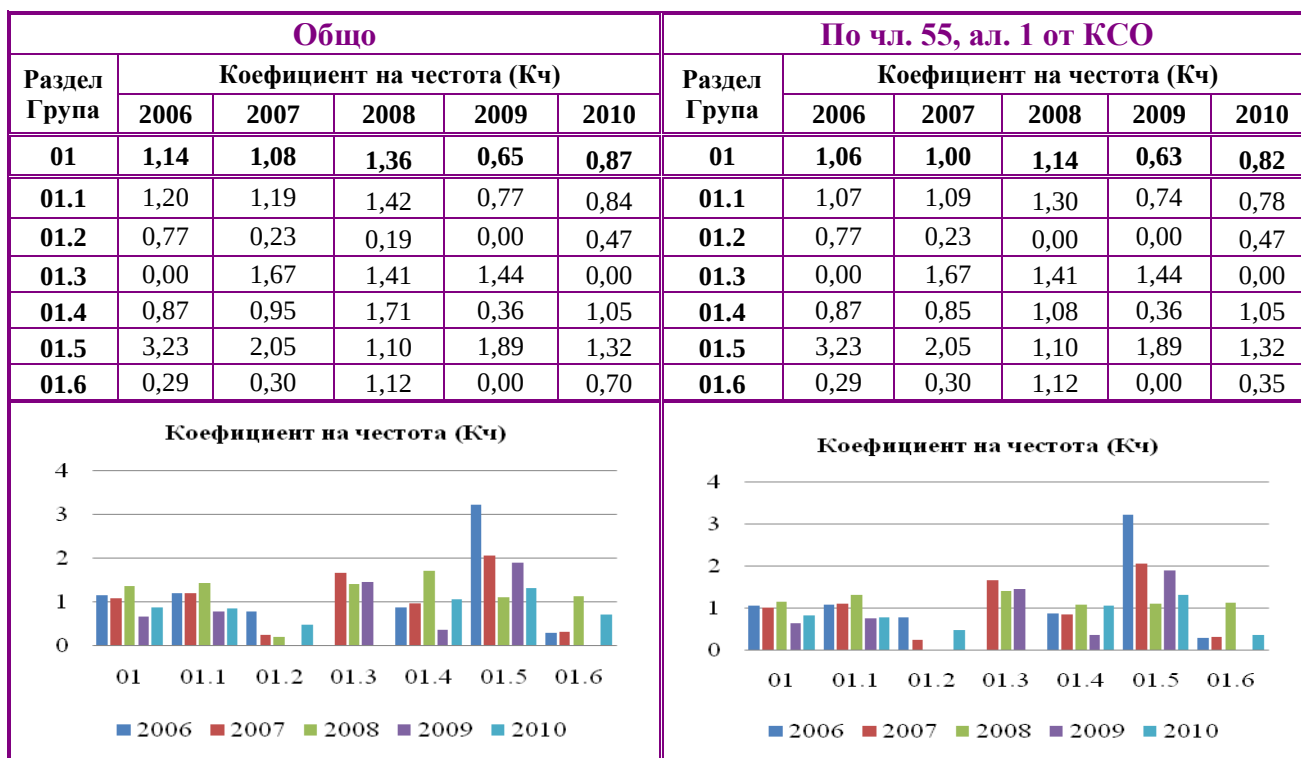

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

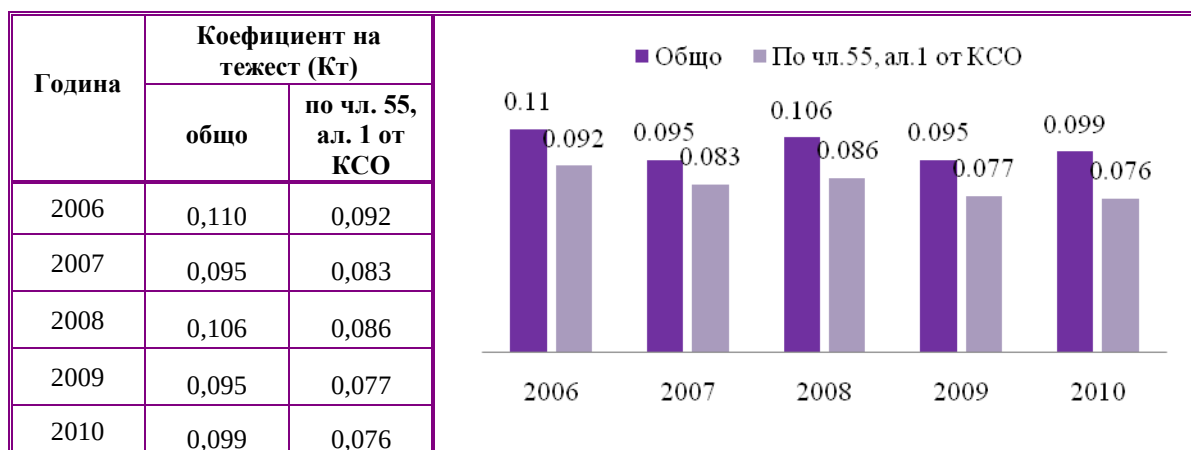
Таблица 8.10. Коефициент на честота за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Намалява **коэффициента на честота** за трудовите злополуки за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” и на национално ниво. Коэффициентите на тежест запазват устойчиви нива и за страната и за икономическата дейност.

8.1.6. Коэффициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО

Таблица 8.11. Коэффициент на тежест - общо за страната

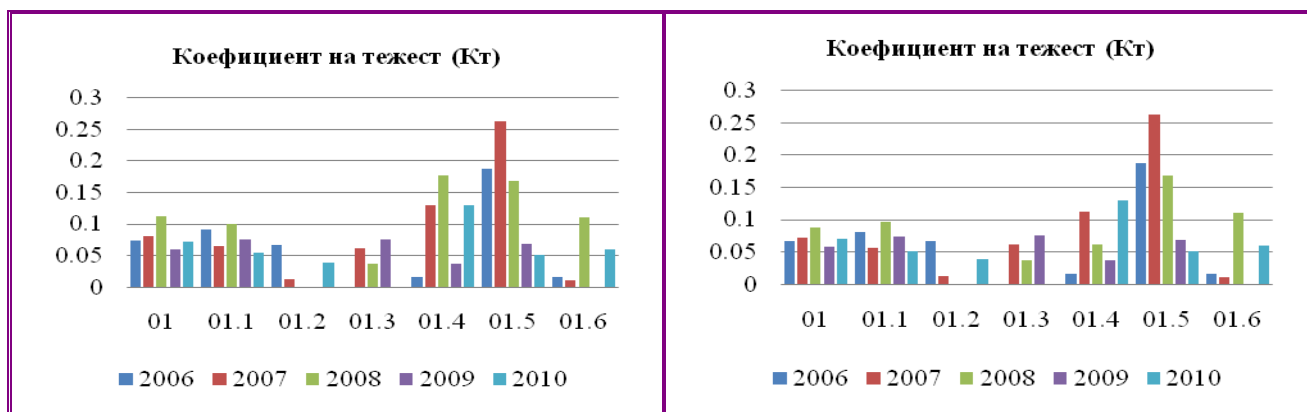
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.12. Коэффициент на тежест за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Общо						По чл. 55, ал. 1 от КСО					
Раздел Група	Коэффициент на тежест (Кт)					Раздел Група	Коэффициент на тежест (Кт)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
01	0,073	0,081	0,113	0,059	0,072	01	0,066	0,072	0,087	0,058	0,070
01.1	0,091	0,065	0,100	0,076	0,054	01.1	0,080	0,057	0,097	0,074	0,051
01.2	0,067	0,013	0,001	0,000	0,039	01.2	0,067	0,013	0,000	0,000	0,039
01.3	0,000	0,062	0,037	0,075	0,000	01.3	0,000	0,062	0,037	0,075	0,000
01.4	0,016	0,129	0,177	0,037	0,129	01.4	0,016	0,113	0,062	0,037	0,129
01.5	0,188	0,264	0,168	0,069	0,051	01.5	0,188	0,264	0,168	0,069	0,051
01.6	0,015	0,011	0,111	0,000	0,059	01.6	0,015	0,011	0,111	0,000	0,059

8.2. Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки“ (ССТЗ) на НОИ

Правилното класифициране на злополуките изисква събирането и класифицирането на основна информация за: осигурителя⁶¹ (предприятието-работодател), условията на труд и пострадалия; трудовата злополука; вида и сериозността на уврежданията и последиците от злополуката; предприетите мерки. ССТЗ обобщава посочената информация в следните групи.

- **информация за идентифициране на мястото и условия на работа** при настъпване на злополуката (данни за осигурителя и конкретните условия на трудовата злополука) и информация за пострадалия. В тази група се включват данни за:
 - осигурителя: име, основна икономическа дейност, адрес и телекомуникации за връзка със седалището на осигурителя, големина на предприятието;
 - условията на труд в предприятието: място на злополуката и работен процес;
 - пострадалото лице: име, професия, пол, работно място на пострадалия, вид на работата при настъпване на злополуката, време на настъпване на злополуката.
- **информация за трудовата злополука:** обстоятелствата за нейното настъпване и начина на увреждане при нея. Трудовата злополука се дефинира чрез разделяне на събитието на три последователни етапа: специфичното физическо действие в момента на злополуката, отклонението от нормалните действия или условия по време на злополуката и начинът на увреждане при злополуката. За точното и изчерпателно характеризиране на злополуката се определят и материалните фактори, свързани с всеки от трите етапа на злополуката.
- **информация за вида и сериозността на увреждането и последиците от злополуката:** тази информация е свързана с полученото увреждане в резултат на трудовата злополука, увредена част на тялото и последиците от трудовата злополука (брой изгубени дни или степен на загубена работоспособност).
- **Информация за предприетите мерки.**

⁶¹ Работодателят в качеството си на осигурител е предприятието, в което е настъпила трудовата злополука. В тази връзка навсякъде в текста, където става въпрос за осигурител, се разбира работодателя, т.е. предприятието, в което е нает на работа пострадалия при трудовата злополука.

8.2.1. Класификация „Големина на предприятието (осигурител)“

Данните за осигурителя в Декларацията за трудова злополука са: пълно наименование, Единен идентификационен код (ЕИК по БУЛСТАТ)⁶², адрес – пощенски, електронни връзки (телефон, факс, електронна поща), данни за броя на работниците и служителите, от тях жени. Тези данни идентифицират осигурителя еднозначно и създават възможност за получаване на информация относно икономическата дейност на предприятието, в което работи пострадалия при трудовата злополука.

Основната икономическата дейност на осигурителя се определя чрез Класификацията на икономическите дейности. Съгласно методологията за приложение на тази класификация, основната икономическа дейност на предприятието се класифицира към една единствена икономическа дейност (на равнище клас – най-детайлното равнище в класификацията, означено с 4-значен код) на базата на най-големия дял на продажбите в общия обем на продажбите на предприятието. Адреса на осигурителя, вписан в декларацията като точен пощенски адрес, се класифицира в системата по Единния класификатор на административно-териториалните и териториалните единици (ЕКАТТЕ).

Броят на работниците и служителите е характеристика, необходима за разпределяне на предприятията по големина. Прилага се класификация, утвърдена като европейски стандарт и използвана в статистическата практика на Република България. В декларацията за трудова злополука се попълва списъчния брой на персонала в предприятието-работодател в началото на месеца, в който е станала злополуката⁶³.

Класификацията „Големина на предприятието“, според броя на заетите /осигурените лица, се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва:

Класификация „Големина на предприятието“

Код	Наименование на позицията за България (групи по МОТ)	Код	Наименование на позицията (групи по ЕСТЗ ⁶⁴)
00	0	0	0 (самостоятелно зает, без наети лица)
01	1 – 4	1	1 – 9
02	5 – 9		

⁶² Извършването на дейност от стопанските единици в Република България се регистрира съгласно търговското и гражданско законодателство в съда. След това единицата се регистрира в административния бизнес регистър на Република България – Регистър БУЛСТАТ, където получава Единен идентификационен код (ЕИК), който е 9-значен. Този код е валиден за всички административни регистри в страната. Съгласно законодателството, ако правната единица (юридическо лице или неюридическо лице) има клонове (поделения), те също се регистрират в Регистър БУЛСТАТ и получават свой ЕИК, който е 13-значен (първите 9 знака са ЕИК на единицата-майка). Регистър БУЛСТАТ се използва от НОИ като регистър на осигурителите. Така правните единици и техните поделения са регистрирани административно в Регистър Булстат и имат уникален ЕИК.

⁶³ При анализа на големината на предприятията-работодатели, в които са настъпили трудови злополуки, се отчита средния списъчен брой на наетите за отчетния период на анализа. Съгласно европейските изисквания за статистически изследвания, при определянето на големината на предприятието средния списъчен брой се изчислява в еквивалент на заети на пълен работен ден.

⁶⁴ Европейска система за трудовете злополуки

03	10 – 19	2	10 - 49
04	20 - 49		
05	50 – 99	3	50 - 249
06	100 – 149		
07	150 – 199		
08	200 - 249		
09	250 - 499	4	250 - 499
10	500 – 999	5	500 и повече заети лица
11	1000 и повече заети лица		
99	няма данни	9	няма данни

Таблица 8.13. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица)

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“					
Големина на предприятието по ССТЗ	Трудови злополуки (бр.)					Големина на предприятието по ССТЗ	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0 - 9	102	159	126	131	131	0 - 9	3	9	9	6	10
10 - 49	467	469	531	436	412	10 - 49	30	27	34	13	22
50 - 249	1004	947	971	785	657	50 - 249	20	14	26	15	11
над 249	1950	1762	1606	1253	1257	над 249	5	3	4	1	4

Трудови злополуки (бр.)

Големина на предприятието	2006	2007	2008	2009	2010
0-9	102	159	126	131	131
10-49	467	469	531	436	412
50-249	1004	947	971	785	657
над 249	1950	1762	1606	1253	1257

Трудови злополуки (бр.)

Големина на предприятието	2006	2007	2008	2009	2010
0-9	3	9	9	6	10
10-49	30	27	34	13	22
50-249	20	14	26	15	11
над 249	5	3	4	1	4

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.14. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица) за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Раздел Група	Разпределение по големина на предприятието																							
	0 - 9					Раздел Група	10 - 49					Раздел Група	50 - 249					Раздел Група	Над 249					
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)					
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10	
01	3	9	9	6	10	01	30	27	34	13	22	01	20	14	26	15	11	01	5	3	4	1	4	
01.1	2	5	5	4	6	01.1	25	21	28	13	15	01.1	10	8	11	8	5	01.1	0	1	1	0	2	
01.2	0	0	0	0	0	01.2	3	0	0	0	2	01.2	0	1	1	0	0	01.2	0	0	0	0	0	
01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	1	1	0	0	01.3	0	0	0	1	0	01.3	0	0	0	0	0	
01.4	1	2	3	2	3	01.4	0	2	2	0	4	01.4	3	4	11	1	2	01.4	5	2	3	1	2	
01.5	0	2	0	0	0	01.5	1	3	1	0	1	01.5	7	0	2	5	3	01.5	0	0	0	0	0	
01.6	0	0	1	0	1	01.6	1	0	2	0	0	01.6	0	1	1	0	1	01.6	0	0	0	0	0	
01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 2006 2007 2008 2009 2010						01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 2006 2007 2008 2009 2010						01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 2006 2007 2008 2009 2010						01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 2006 2007 2008 2009 2010						

Трудовите злополуки се случват значително **по-често в предприятия с от 10 до 49 заети за по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”** (46,8% за 2010 г.), отколкото общо за страната (13,3% за 2010). В по икономическа дейност „Растения и животновъдство” броя на трудовите злополуки в предприятията с над 250 заети е малък.

8.2.2. Класификация „Статус в заетостта”

Статусът в заетостта на пострадалия се определя според класификацията на статуса в заетостта, даваща възможност да се отчетат както изискванията на Кодекса за социално осигуряване, така и връзка с международно приетата класификация.

Класификацията „Статус в заетостта” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 3 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията
000	Статус в заетостта неизвестен
100	Самостоятелно заето лице (самонаето)
300	Наето лице, за неопределено време/определен срок и при пълно/непълно работно време, не точно определени
301	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при пълно работно време
302	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при непълно работно време
310	Наето лице, за неопределено време - при пълно/непълно работно време, не точно определени
311	Наето лице, за неопределено време - при пълно работно време
312	Наето лице, за неопределено време - при непълно работно време
320	Наето лице, за определен срок - при пълно/непълно работно време, не точно определени
321	Наето лице, за определен срок - при пълно работно време
322	Наето лице, за определен срок - при непълно работно време
400	Неплатен семеен работник
500	Обучаващ се в професия, занаят /стажант
900	Друг статус в заетостта

Таблица 8.15. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по статус в заетостта

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
000	0	0	0	1	0	000	0	0	0	0	0
301	0	1	3	0	0	301	0	0	0	0	0
302	0	0	2	1	0	302	0	0	0	0	0
311	2869	2698	2710	2233	2077	311	35	35	52	22	28
312	37	54	40	53	55	312	1	0	1	1	1
321	566	559	457	303	299	321	20	17	20	12	18
322	51	25	22	14	26	322	2	1	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

Код 0 Код 301 Код 302 Код 311 Код 312 Код 321 Код 322

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

Код 0 Код 301 Код 302 Код 311 Код 312 Код 321 Код 322

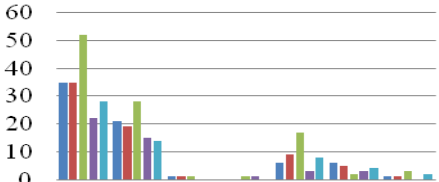
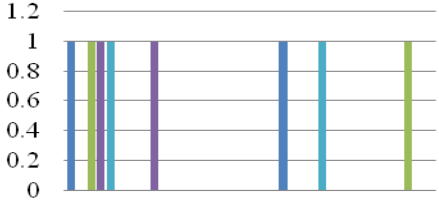
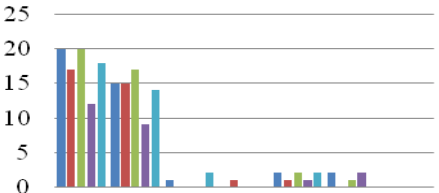
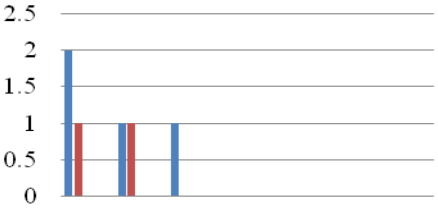
■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.16. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по статус в заетостта за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел Група	Разпределение по статус в заетостта																						
	311					Раздел Група	312					Раздел Група	321					Раздел Група	322				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
01	35	35	52	22	28	01	1	0	1	1	1	01	20	17	20	12	18	01	2	1	0	0	0
01.1	21	19	28	15	14	01.1	0	0	0	1	0	01.1	15	15	17	9	14	01.1	1	1	0	0	0
01.2	1	1	1	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.2	1	0	0	0	2	01.2	1	0	0	0	0
01.3	0	0	1	1	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	1	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0
01.4	6	9	17	3	8	01.4	1	0	0	0	1	01.4	2	1	2	1	2	01.4	0	0	0	0	0
01.5	6	5	2	3	4	01.5	0	0	0	0	0	01.5	2	0	1	2	0	01.5	0	0	0	0	0
01.6	1	1	3	0	2	01.6	0	0	1	0	0	01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	0
 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010					

Над 59% злополуките по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” стават със заети, които имат безсрочно правоотношение на пълно работно време. За разлика от това дялът на злополуките на работещи на пълно работно време безсрочно е 85%. Сериозен за икономическата дейност е дялът на работещите на срочен трудов договор на пълно работно време – 38,3%, спрямо само 12% за страната.

8.2.3. Класификация „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията”

Професията на пострадалото лице се определя въз основа на работата, за която лицето е наето и която се изпълнява от него при работодателя в момента на настъпване на трудовата злополука. Професията, съответстваща на заеманата длъжност може и да не съвпада с най-високата квалификация на лицето. Класифицирането на пострадалото лице по професия се осъществява според Националната класификация на професиите. За нейното използване е необходимо да се подчертае, че е задължително определянето на професията на пострадалото лице на равнище „Единична група професии” (с четиризначен код).

Продължителността на работа в предприятието и общия стаж на пострадалия се обработват чрез използването на класификациите: „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията” и “Продължителност на работа в предприятието”. Те се поддържат в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** - до 1 год.; **2** - над 1 - до 3 год.; **3** - над 3 - до 5 год.; **4** - над 5 - до 10 год.; **5** - над 10 - до 20 год.; **6** - над 20 - до 30 год.; **7** - над 30 -до 40 год.; **8** - над 40 год.; **9** - няма данни.

Таблица 8.17. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по общ трудов стаж

Общ трудов стаж	Общо за страната					За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”						
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	1	296	280	278	209	164	1	3	7	3	1	5
над 1 до 3 години	2	228	271	258	197	200	2	1	8	3	2	4
над 3 до 5 години	3	207	199	188	177	158	3	3	5	2	5	4
над 5 до 10 години	4	350	318	364	328	306	4	6	2	9	5	5
над 10 до 20 години	5	829	722	686	526	517	5	11	9	13	8	9
над 20 до 30 години	6	980	904	828	671	600	6	19	12	24	9	7
над 30 до 40 години	7	593	591	578	441	463	7	13	9	17	4	13
над 40 години	8	40	52	54	56	49	8	2	1	2	1	0
няма данни	9	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

Код 1Код 2Код 3Код 4Код 5Код 6Код 7Код 8Код 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

Код 1Код 2Код 3Код 4Код 5Код 6Код 7Код 8Код 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.18. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по общ трудов стаж за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи (1-4)

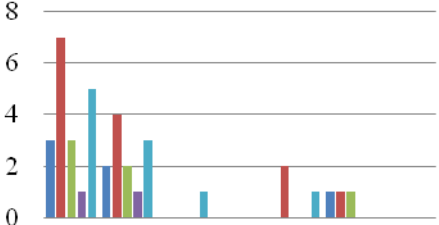
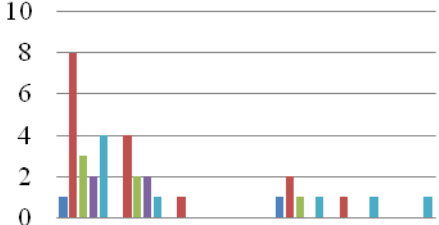
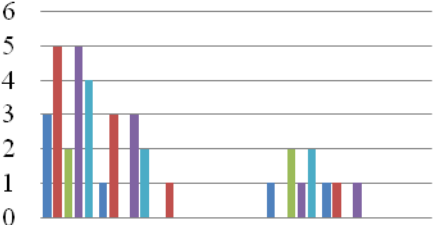
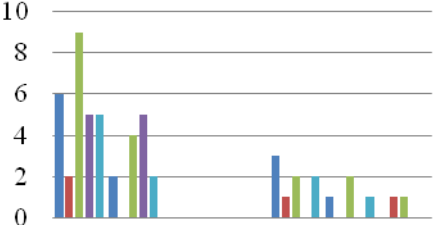
Раздел Група	Разпределение по общ трудов стаж																							
	1					Раздел Група	2					Раздел Група	3					Раздел Група	4					
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)					
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10	
01	3	7	3	1	5	01	1	8	3	2	4	01	3	5	2	5	4	01	6	2	9	5	5	
01.1	2	4	2	1	3	01.1	0	4	2	2	1	01.1	1	3	0	3	2	01.1	2	0	4	5	2	
01.2	0	0	0	0	1	01.2	0	1	0	0	0	01.2	0	1	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0	
01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	
01.4	0	2	0	0	1	01.4	1	2	1	0	1	01.4	1	0	2	1	2	01.4	3	1	2	0	2	
01.5	1	1	1	0	0	01.5	0	1	0	0	1	01.5	1	1	0	1	0	01.5	1	0	2	0	1	
01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	1	01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	1	1	0	0	
																								
■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						

Таблица 8.19. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по общ трудов стаж за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи (5-8)

Раздел Група	Разпределение по общ трудов стаж																						
	5					Раздел Група	6					Раздел Група	7					Раздел Група	8				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
01	11	9	13	8	9		01	19	12	24	9		7	01	13	9	17		4	13	01	2	1
01.1	5	7	5	6	5	01.1	16	11	17	4	6	01.1	9	5	13	4	9	01.1	2	1	2	0	0
01.2	1	0	0	0	1	01.2	2	0	1	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	1	0	0	01.3	0	0	0	1	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	2	6	1	2	01.4	1	1	5	2	1	01.4	2	2	3	0	2	01.4	0	0	0	0	0
01.5	3	0	0	1	1	01.5	0	0	0	2	0	01.5	2	2	0	0	1	01.5	0	0	0	1	0
01.6	1	0	1	0	0	01.6	0	0	1	0	0	01.6	0	0	1	0	1	01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	11	9	13	8	9
01.1	5	7	5	6	5
01.2	1	0	0	0	1
01.3	0	0	1	0	0
01.4	1	2	6	1	2
01.5	3	0	0	1	1
01.6	1	0	1	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	19	12	24	9	7
01.1	16	11	17	4	6
01.2	2	0	1	0	0
01.3	0	0	0	1	0
01.4	1	1	5	2	1
01.5	0	0	0	2	0
01.6	0	0	1	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	13	9	17	4	13
01.1	9	5	13	4	9
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	2	3	0	2
01.5	2	2	0	0	1
01.6	0	0	1	0	1

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	2	1	2	1	0
01.1	2	1	2	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	1	0
01.6	0	0	0	0	0

На национално ниво най-голям брой злополуки се случват с работници имащи между 20 и 30 години стаж (24,4%). Следват тези със стаж между 10 и 20г. (21%) и между 30 и 40 години (18,8%). В рамките на **по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” най-заstrашени се оказват работниците с между 30 и 40 години стаж (27,7%)**. Висок процент се дължи и на застаряващата възрастова структура в дейността. Следва групата 10-20 г. (19,1%) и 20-30 г. (14,9%).

Таблица 8.20. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение стаж по професията

Общ трудов стаж	Общо за страната					За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”						
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	1	1029	1053	923	719	596	1	10	23	16	8	14
над 1 до 3 години	2	561	599	591	530	480	2	7	10	11	7	11
над 3 до 5 години	3	329	267	311	285	272	3	9	4	12	4	3
над 5 до 10 години	4	491	407	432	351	358	4	13	10	6	9	8
над 10 до 20 години	5	661	553	525	374	406	5	5	3	14	2	6
над 20 до 30 години	6	310	314	295	219	222	6	8	1	11	4	3
над 30 до 40 години	7	127	134	145	112	120	7	5	2	2	1	2
над 40 години	8	15	10	12	15	3	8	1	0	1	0	0
няма данни	9	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0

Код 1 Код 2 Код 3 Код 4 Код 5 Код 6 Код 7 Код 8 Код 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Код 1 Код 2 Код 3 Код 4 Код 5 Код 6 Код 7 Код 8 Код 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.21. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение стаж по професията за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи (1-4)

Раздел Група	Разпределение стаж по професията																							
	1					Раздел Група	2					Раздел Група	3					Раздел Група	4					
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)					
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10	
01	10	23	16	8	14	01	7	10	11	7	11	01	9	4	12	4	3	01	13	10	6	9	8	
01.1	7	14	10	6	9	01.1	2	7	5	4	5	01.1	5	2	4	2	3	01.1	9	8	5	6	4	
01.2	0	0	0	0	1	01.2	0	0	1	0	0	01.2	1	1	0	0	0	01.2	0	0	0	0	1	
01.3	0	1	0	0	0	01.3	0	0	1	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	1	0	
01.4	1	5	4	1	4	01.4	2	2	4	2	3	01.4	2	0	5	1	0	01.4	2	1	1	0	3	
01.5	2	3	2	1	0	01.5	3	1	0	1	2	01.5	1	1	1	1	0	01.5	1	0	0	1	0	
01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	1	01.6	0	0	2	0	0	01.6	1	1	0	0	0	

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	10	23	16	8	14
01.1	7	14	10	6	9
01.2	0	0	0	0	1
01.3	0	1	0	0	0
01.4	1	5	4	1	4
01.5	2	3	2	1	0
01.6	0	0	0	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	7	10	11	7	11
01.1	2	7	5	4	5
01.2	0	0	1	0	0
01.3	0	0	1	0	0
01.4	2	2	4	2	3
01.5	3	1	0	1	2
01.6	0	0	0	0	1

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	9	4	12	4	3
01.1	5	2	4	2	3
01.2	1	1	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	0	5	1	0
01.5	1	1	1	1	0
01.6	0	0	2	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	13	10	6	9	8
01.1	9	8	5	6	4
01.2	0	0	0	0	1
01.3	0	0	0	1	0
01.4	2	1	1	0	3
01.5	1	0	0	1	0
01.6	1	1	0	0	0

Таблица 8.22. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение стаж по професията за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи (5-8)

Раздел Група	Разпределение стаж по професията																						
	5					Раздел Група	6					Раздел Група	7					Раздел Група	8				
	Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)						Трудови злополуки (бр.)				
	06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10		06	07	08	09	10
01	5	3	14	2	6	01	8	1	11	4	3	01	5	2	2	1	2	01	1	0	1	0	0
01.1	3	2	8	2	3	01.1	7	1	10	4	2	01.1	3	1	2	1	2	01.1	1	0	1	0	0
01.2	1	0	0	0	0	01.2	1	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	1	5	0	1	01.4	0	0	0	0	0	01.4	1	1	0	0	0	01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	2	01.5	0	0	0	0	0	01.5	1	0	0	0	0	01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	1	0	0	01.6	0	0	1	0	1	01.6	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	3	14	2	6
01.1	3	2	8	2	3
01.2	1	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	1	5	0	1
01.5	0	0	0	0	2
01.6	0	0	1	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	8	1	11	4	3
01.1	7	1	10	4	2
01.2	1	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	1	0	1

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	2	2	1	2
01.1	3	1	2	1	2
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	1	0	0	0
01.5	1	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	1	0	1	0	0
01.1	1	0	1	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Много по-различна е структурата на разпределение на трудовите злополуки и според стажа по съответната професия. При по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” застрашени се оказват първите три възрастови групи - до 1 година 29,8% и до 3 години 23,4%. Сходно е разпределението и на национално ниво.

8.2.4.Класификация „Правоспособност”

Важна информация за анализ на причините за настъпване на трудова злополука и за вземането на превантивни мерки се вписва и определя чрез класификациите „Правоспособност” на пострадалия, „Вид на злополуката по КЗОО” и „Набелязани мерки”.

Класификацията „Правоспособност” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** – правоспособен; **2** –неправоспособен; **3** - не се изисква; **9** - няма данни.

Таблица 8.23. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по правоспособност

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
1	2645	2398	2362	1856	1746	1	37	39	41	21	32
2	27	35	24	24	11	2	1	2	3	2	0
3	851	904	846	723	700	3	20	12	29	12	15
9	0	136	2	2	0	9	0	0	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

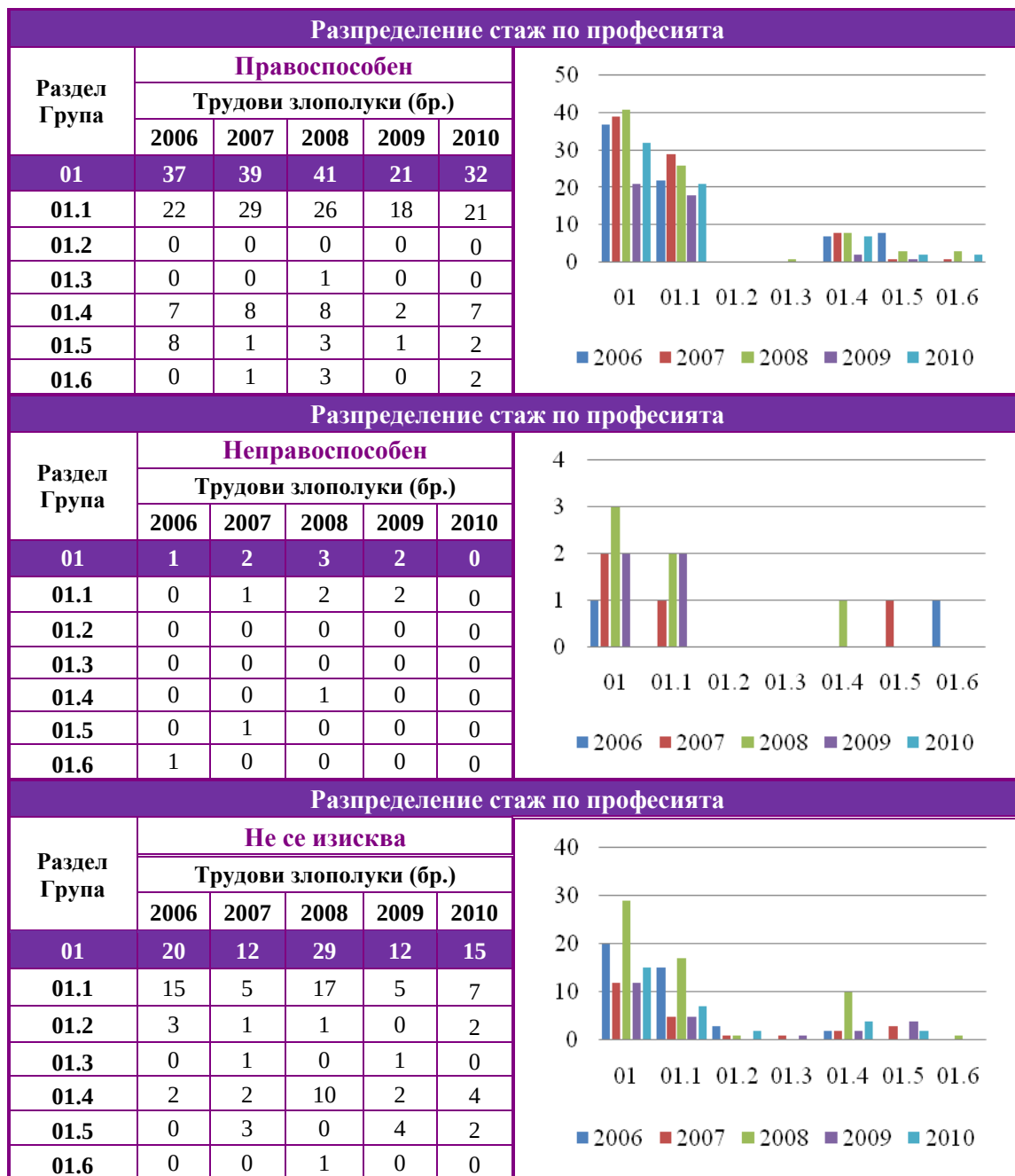
■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: **01.1** - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.24. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по правоспособност за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

За 2010 г. 31,9% (15) от пострадалите по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” не са изказали мнение за правоспособност. За сметка на това нито един случай не е регистриран като неработоспособен. За страната не са се изказали едва 28,6%. Като правоспособни за дейността са определени 68,1% - 32 случая

8.2.5. Класификация „Възраст”

Въз основа на Единния граждански номер (ЕГН) и датата на раждане се определя възрастта на пострадалия при настъпване на злополуката. ССТЗ изисква изучаването на структурата на пострадалите лица по възраст, за което се използва специална класификация „Възраст на пострадалия”. Класификацията се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва: **00** - под 1 год.; **01** - възраст 1 год.; **02** - възраст 2 год.;... ..т.н. **10** - възраст 10 год.; т.н. **90** - възраст 90 год.; **98** - възраст над 90 год.; **99** - възраст неизвестна.

За публикации и други цели се поддържа агрегиран (по възрастови групи) формат на класификацията: **0** - от 0 ÷ 15 г.; **1** - от 16 ÷ 17 г.; **2** - от 18 ÷ 24 г.; **3** - от 25 ÷ 34 г.; **4** - от 35 ÷ 44 г.; **5** - от 45 ÷ 54 г.; **6** - от 55 ÷ 64 г.; **7** - 65 и повече; **9** - възрастта неизвестна

Таблица 8.25. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по възраст

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	5	5	4	3	2	1	0	0	0	0	0
2	303	294	284	207	178	2	4	5	3	0	3
3	732	660	618	525	468	3	6	12	8	3	4
4	882	817	819	633	599	4	14	10	11	12	12
5	1081	1021	950	752	710	5	16	16	33	14	13
6	494	508	532	447	474	6	16	8	17	6	14
7	26	32	27	38	26	7	2	2	1	0	1
9	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

Код Код Код Код Код Код Код Код Код
0 1 2 3 4 5 6 7 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

Код Код Код Код Код Код Код Код Код
0 1 2 3 4 5 6 7 9

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.26. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по възраст за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Разпределение по възраст

2 - от 18 до 24 г.

Трудови злополуки (бр.)

2006

2007

2008

2009

2010

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

4

5

3

0

3

2

1

0

1

0

0

1

1

0

0

0

6

5

4

3

2

1

0

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

2006

2007

2008

2009

2010

Разпределение по възраст

3 - от 25 до 34 г.

Трудови злополуки (бр.)

2006

2007

2008

2009

2010

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

6

12

8

3

4

1

0

0

0

3

2

1

2

1

0

0

15

10

5

0

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

2006

2007

2008

2009

2010

Разпределение по възраст

4 - от 35 до 44 г.

Трудови злополуки (бр.)

2006

2007

2008

2009

2010

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

14

10

11

12

12

8

1

0

0

1

3

1

8

0

0

2

1

15

10

5

0

01

01.1

01.2

01.3

01.4

01.5

01.6

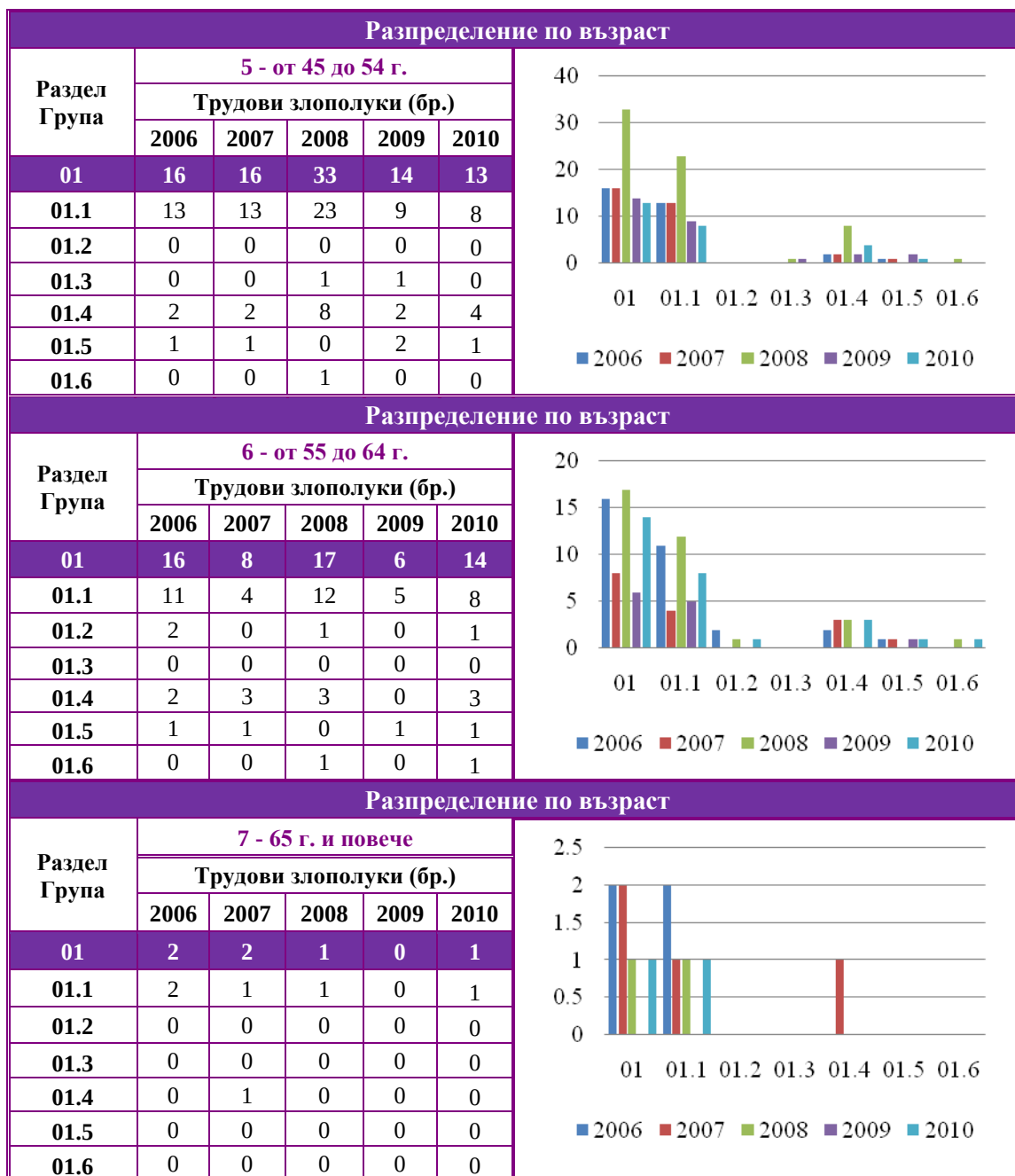
2006

2007

2008

2009

2010

В голяма степен възрастовата структура на злополуките следва логично от възрастовата структура на заетите както за цялата икономика, така и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. По икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” най-голям дял имат злополуките с лица между 55 и 64 г. – 29,8% и между 45 и 54 г. – 27,7%.

8.2.6. Класификация „Пол”

Полът на пострадалия е с три възможни значения: мъж или жена или неизвестен. Класификация „Пол” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: 1 – мъж; 2 – жена; 9 - няма данни.

Таблица 8.29. Трудови злополуки по пол – общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

Общо за страната				За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“			
Година	Трудови злополуки (бр.)			Година	Трудови злополуки (бр.)		
	Мъже	Жени	Няма данни		Мъже	Жени	Няма данни
2006	2635	888	0	2006	42	16	0
2007	2451	886	0	2007	44	9	0
2008	2356	878	0	2008	53	20	0
2009	1919	686	0	2009	28	7	0
2010	1732	725	0	2010	36	11	0

Трудови злополуки (бр.)

■ Мъже ■ Жени ■ Няма данни

Трудови злополуки (бр.)

■ Мъже ■ Жени ■ Няма данни

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

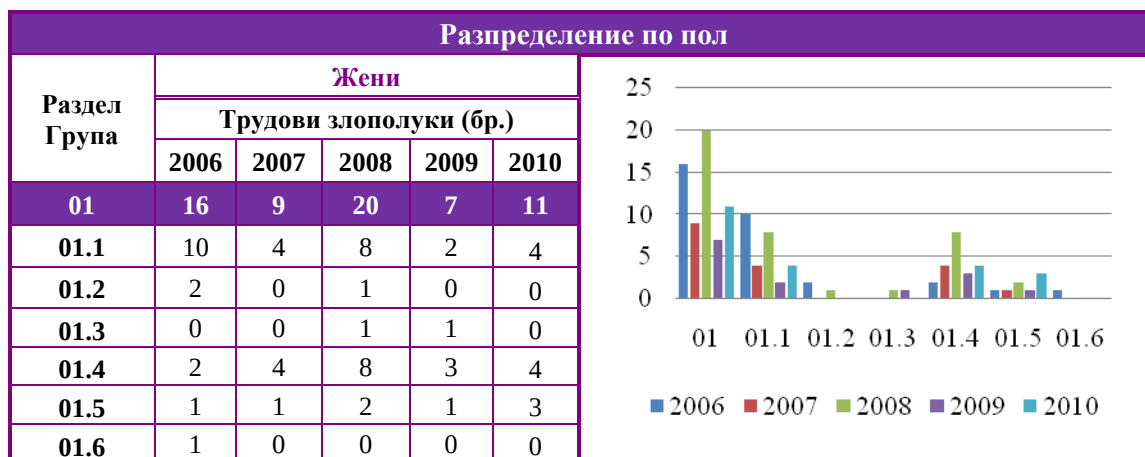
Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.28. Трудови злополуки по пол – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи (мъже)

Разпределение по пол					
Раздел Група	Мъже				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	42	44	53	28	36
01.1	27	31	37	23	24
01.2	1	1	0	0	2
01.3	0	1	0	0	0
01.4	7	6	11	1	7
01.5	7	4	1	4	1
01.6	0	1	4	0	2

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Таблица 8.29. Трудови злополуки по пол – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи (жени)

Разпределението на злополуките по пол не се разминава съществено с националното ниво, поради разгледаната полова структура на заетостта. Злополуките с жени по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ за 2010 г. са 23,4%, а с мъже 76,6%. На национално ниво те са съответно 29,5% и 70,5%.

8.2.7. Класификация „Време на злополуката“

Времето на злополуката се попълва точно и подробно в Декларацията за трудова злополука: вписва се часа и минутите на настъпване на злополуката, денят, месецът, годината. Вписва се точно и предвиденото в деня на злополуката разпределение на работния ден на пострадалия.

Разпределението на работния ден на пострадалия при настъпване на злополуката, категорията труд и пълното време на заетост на пострадалия имат съществено значение за получаването в рамките на ССТЗ на сравними данни за злополуките, настъпили при различни работодатели, от една страна, а от друга – за сравняване на обобщените данни от ССТЗ с данните от други европейски държави (при спазване на изискванията на ЕСТЗ). Класифицирането на данните от трудовата злополука се прави по специална класификация „Време на злополуката“, както следва:

□ **по ден от седмицата:** 0 – неизвестен; 1 – понеделник; 2 – вторник; т.н.; 7 – неделя;

□ **спрямо работното време:** 00 - няма данни; 01 - преди началото на работното време; 02 - 0 - 1 ч. след началото на работното време; 03 - 1 - 2 ч. след началото на работното време; 04 - 2 - 3 ч. след началото на работното време; 05 - 3 - 2 ч. преди края на работното време; 06 - 2 - 1 ч. преди края на работното време; 07 - 1 - 0 ч. преди края на работното време; 08 - през друга част от работното време; 09 - по време на почивката; 10 - след завършване на работното време.

Таблица 8.30. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо работното време (общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“)

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
00	1	0	0	1	0	00	0	0	0	0	0
01	5	0	0	0	0	01	3	1	11	1	3
02	453	418	422	331	350	02	5	9	9	7	6
03	522	441	428	370	351	03	12	8	7	6	5
04	515	482	465	386	319	04	6	8	10	5	5
05	382	418	373	267	264	05	7	5	7	2	3
06	402	369	373	269	278	06	5	4	8	1	9
07	458	432	457	356	323	07	2	8	11	7	9
08	768	763	707	611	558	08	15	7	9	6	7
09	17	14	9	14	14	09	1	2	1	0	0
10	0	0	0	0	0	10	2	1	0	0	0

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

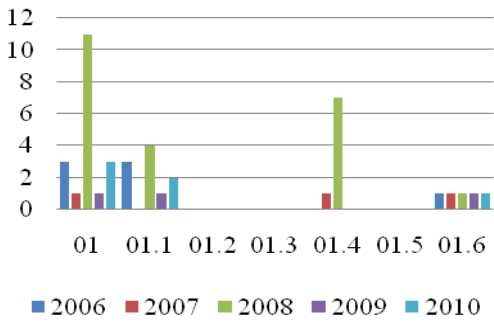
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

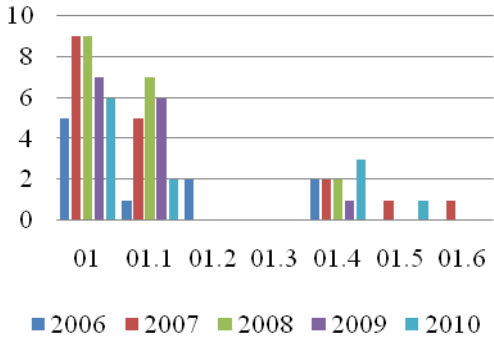
Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.31. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо работното време за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

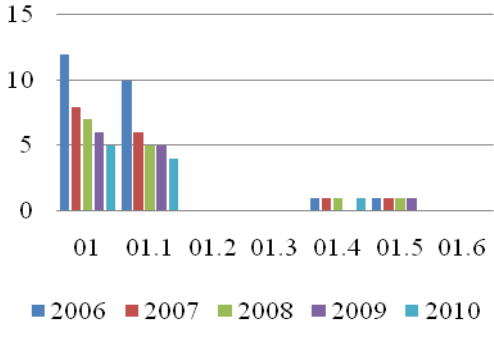
Разпределение по време на злополуката - спрямо работното време					
Раздел Група	01				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	3	1	11	1	3
01.1	3	0	4	1	2
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	1	7	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	1	1	1	1	1

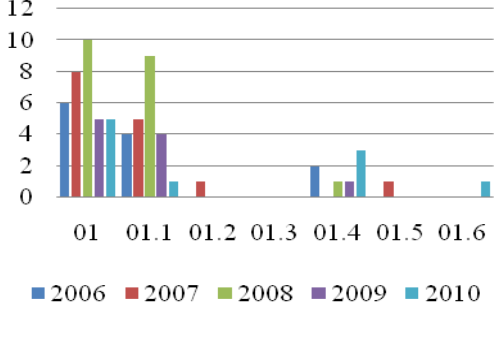
Разпределение по време на злополуката - спрямо работното време					
Раздел Група	02				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	9	9	7	6
01.1	1	5	7	6	2
01.2	2	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	2	2	1	3
01.5	0	1	0	0	1
01.6	0	1	0	0	0

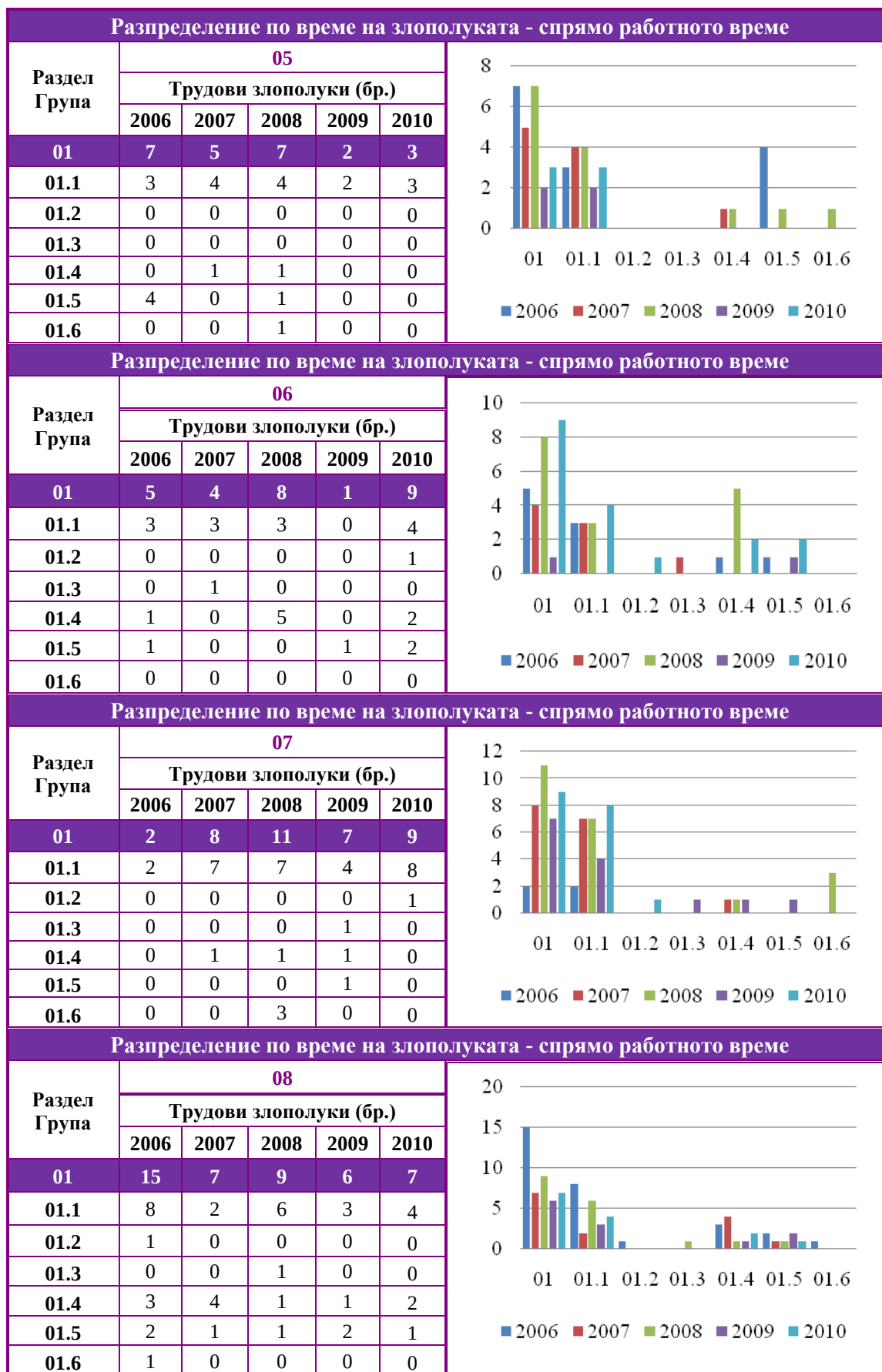

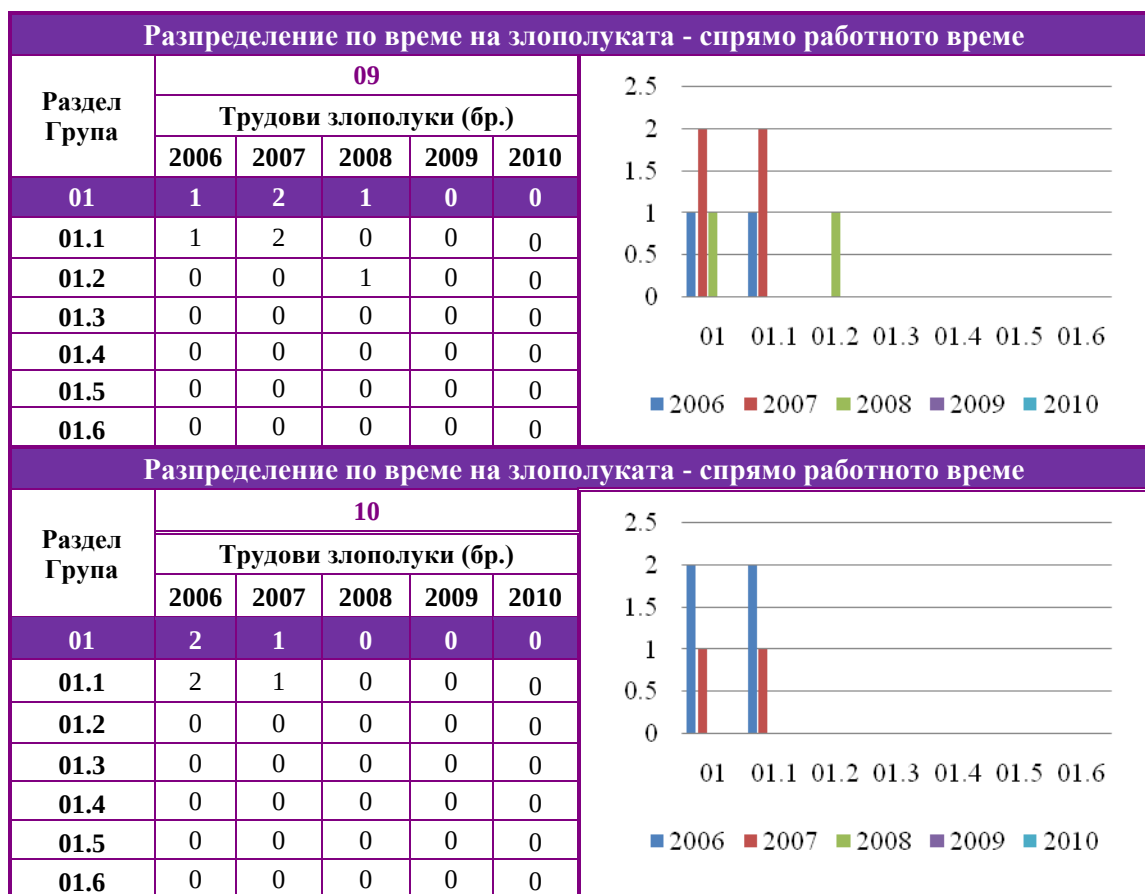
Разпределение по време на злополуката - спрямо работното време					
Раздел Група	03				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	12	8	7	6	5
01.1	10	6	5	5	4
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	1	1	0	1
01.5	1	1	1	1	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по време на злополуката - спрямо работното време					
Раздел Група	04				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	6	8	10	5	5
01.1	4	5	9	4	1
01.2	0	1	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	0	1	1	3
01.5	0	1	0	0	0
01.6	0	0	0	0	1

Най-много злополуки в икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” се случват в последните часове на **работното време**. Над 50% от злополуките са до три часа преди официалния край на работно време. За двата часа преди края на работния ден злополуките са общо 38, 2%.

Таблица 8.32. Трудови злоупотреки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злоуполуката - спрямо ден от седмицата (общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“)

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“					
Код	Трудови злоупотреки (бр.)					Код	Трудови злоупотреки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	626	628	618	444	432	1	11	10	13	9	8
2	620	588	565	465	493	2	6	8	9	6	8
3	656	631	581	438	437	3	10	7	17	6	3
4	641	573	577	478	428	4	12	11	16	3	5
5	592	530	528	460	385	5	8	11	8	9	10
6	215	251	212	217	160	6	6	4	5	1	5
7	173	136	153	103	122	7	5	2	5	1	8

Трудови злоупотреки (бр.)

Код 0 Код 1 Код 2 Код 3 Код 4 Код 5 Код 6

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злоупотреки (бр.)

Код 0 Код 1 Код 2 Код 3 Код 4 Код 5 Код 6

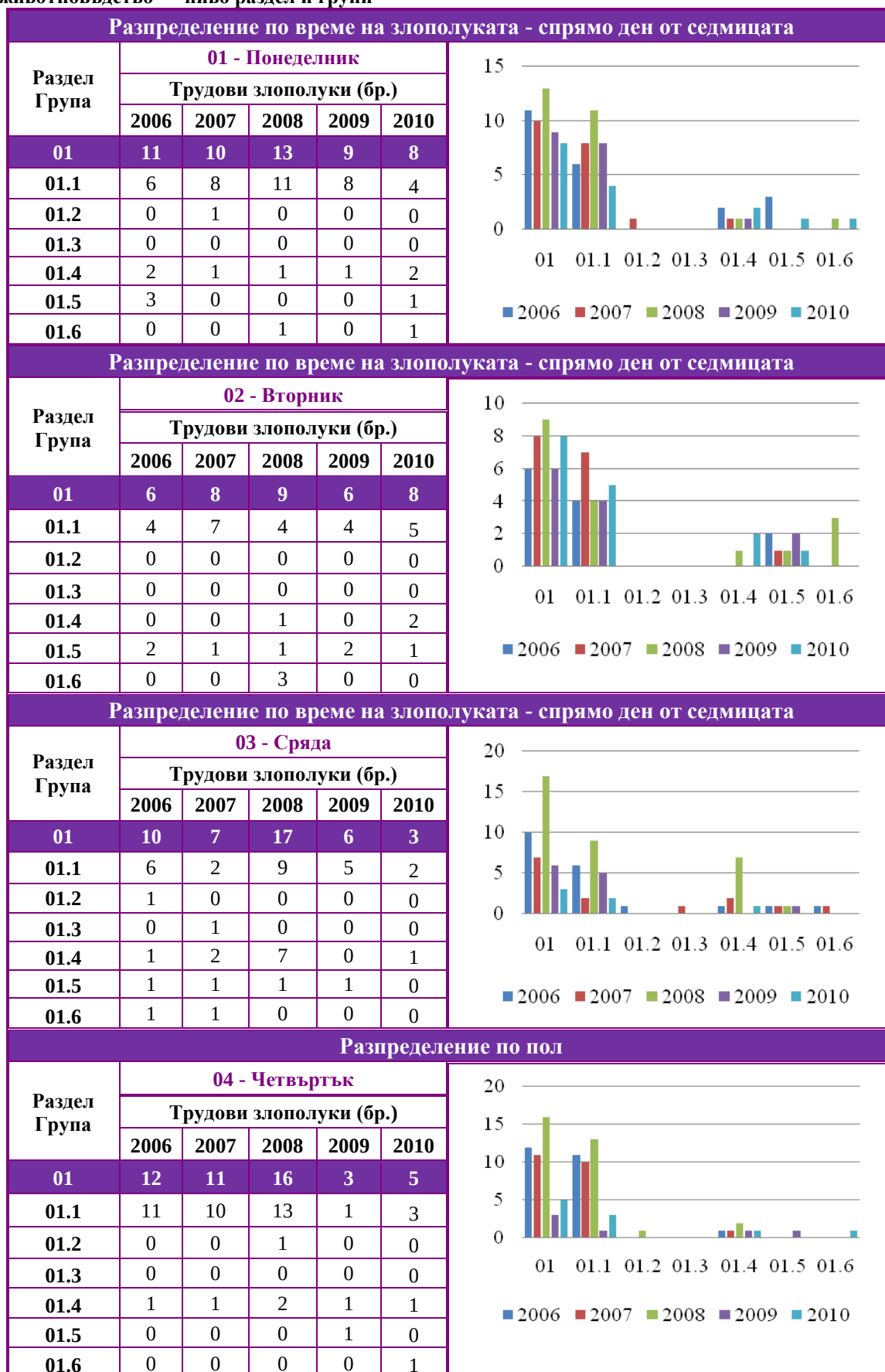
■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

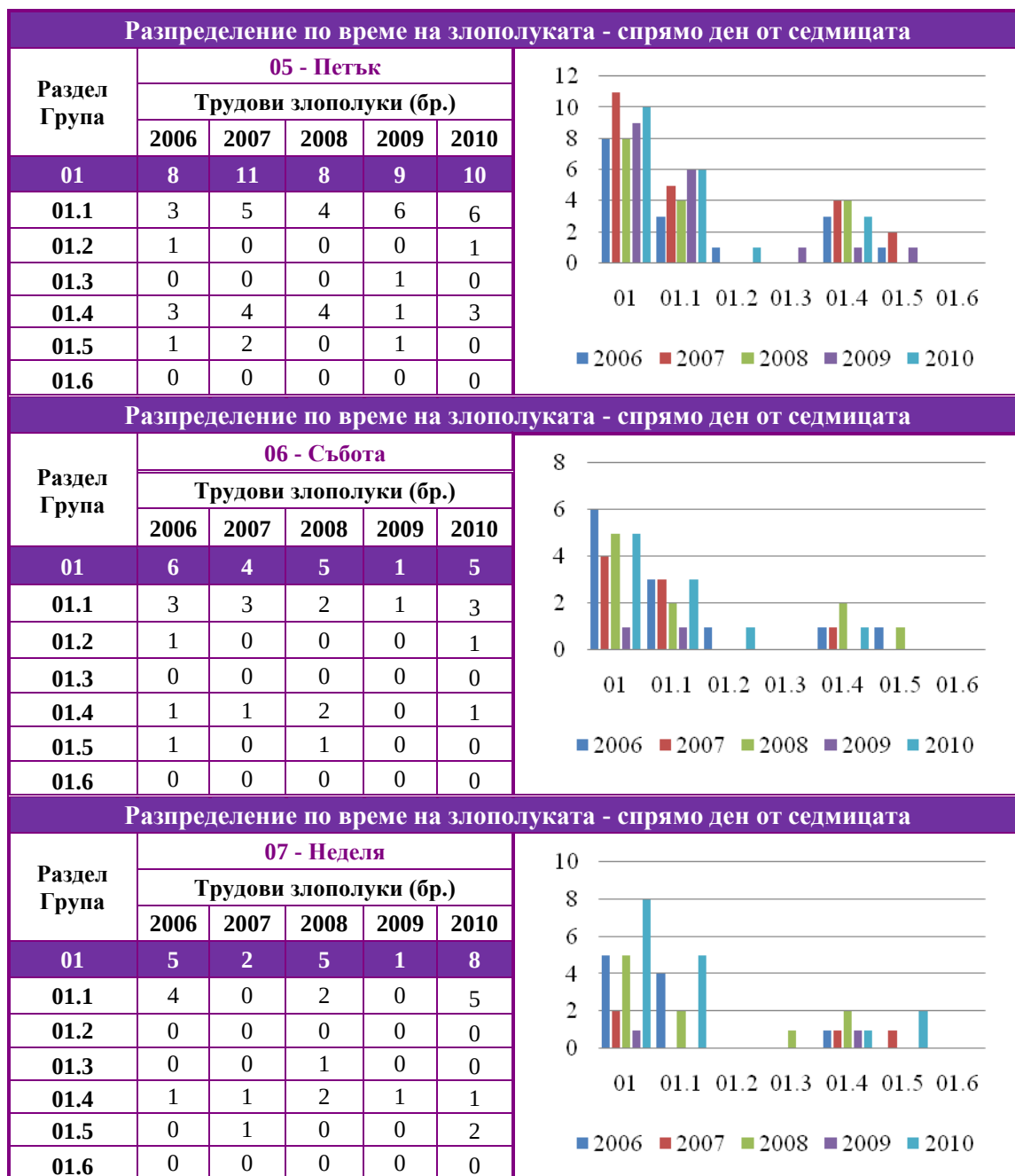
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: **01.1** - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.33. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

Спрямо дните от седмицата трудовите злополуки са равномерно разпределени и на национално ниво и по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”. Най-много инциденти по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” са станали в петък (10 случая). Значително по-малко са злополуките в сряда – едва 3 случая. **Трябва да се отбележи значително повишения дял на злополуките станали в събота и неделя – 27,7% за икономическа дейност „Растения и животновъдство” срещу 11,4% за страната.**

8.2.8. Класификация „Място на злополуката”

Мястото на злополуката е много важна характеристика на злополуката: това е вида на работното място, работната площадка, работното помещение или мястото, където се е случила злополуката, където пострадалият работи, посещава или просто присъства при настъпването на злополуката.

Мястото на злополуката се класифицира според класификацията „Място на злополуката” и тя определя видът (типът) на общата среда, работното място или помещението, където е станала злополуката, както и дали пострадалият е бил на работа, на посещение или просто е присъствал (във връзка с работата си) на това място. Поддържа се в числов формат с брой на знаците – 3 цифри.

Таблица 8.34. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – общо за страната

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	000	0	0	0	0	0
Промислен обект - не точно определен	010	1753	1636	1418	1059	988
Производствена зона, завод, работилница	011	1304	1261	1057	721	675
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	209	149	138	118	128
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	229	218	211	209	177
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	11	8	12	11	8
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	020	349	392	434	318	214
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	183	237	271	196	111
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройство, поддържа или възстановява	022	87	75	80	54	41
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	69	71	68	49	51
Строителна площадка, строеж - под земята	024	4	6	10	16	9
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	4	0	1	2	1
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	1	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	2	3	3	1	1
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	030	101	82	78	62	61
Селскостопански обекти - животновъдство	031	22	15	10	11	14
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	23	22	26	18	18
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	7	5	4	3	1
Горскостопански обекти	034	32	19	21	19	17
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	2	0		0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	12	17	15	7	7
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	3	4	2	4	4
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	040	305	306	312	267	290
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	89	75	65	41	62
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	98	99	98	90	89
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	48	54	59	55	64
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	66	76	83	71	65
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	4	2	7	10	10
Лечебни и социални заведения - не точно определени	050	78	61	80	71	79
Лечебни заведения за болнична помощ	051	67	51	73	66	67

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	11	10	7	5	12
Обществени места - не точно определена	060	620	533	564	543	551
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	437	404	401	408	400
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (vlak, автобус, леки автомобили и други)	062	72	62	71	63	73
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	106	66	91	69	74
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	5	1	1	3	4
В жилища - не точно определени	070	63	96	109	121	105
В частно жилище	071	16	16	19	32	12
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	46	79	0	88	93
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	1	1	90	1	
Места за спортуване - не точно определени	080	24	17	20	28	19
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плавни басейни	081	7	3	3	5	4
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плавни басейни, ски писти	082	16	14	17	22	15
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	1	0		1	
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	090	14	13	6	4	4
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	4	1	3		2
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	10	11	3	4	1
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	1	0	0	1
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	100	170	157	161	107	115
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	1	1	1	1	1
Под земята - мини	102	166	153	156	104	114
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	2	3	4	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	1	0		2	
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	110	46	44	52	25	31
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	25	27	20	8	7
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	21	17	32	17	24
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	120	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, неклассифицирани по-горе	999	0	0	0	0	0

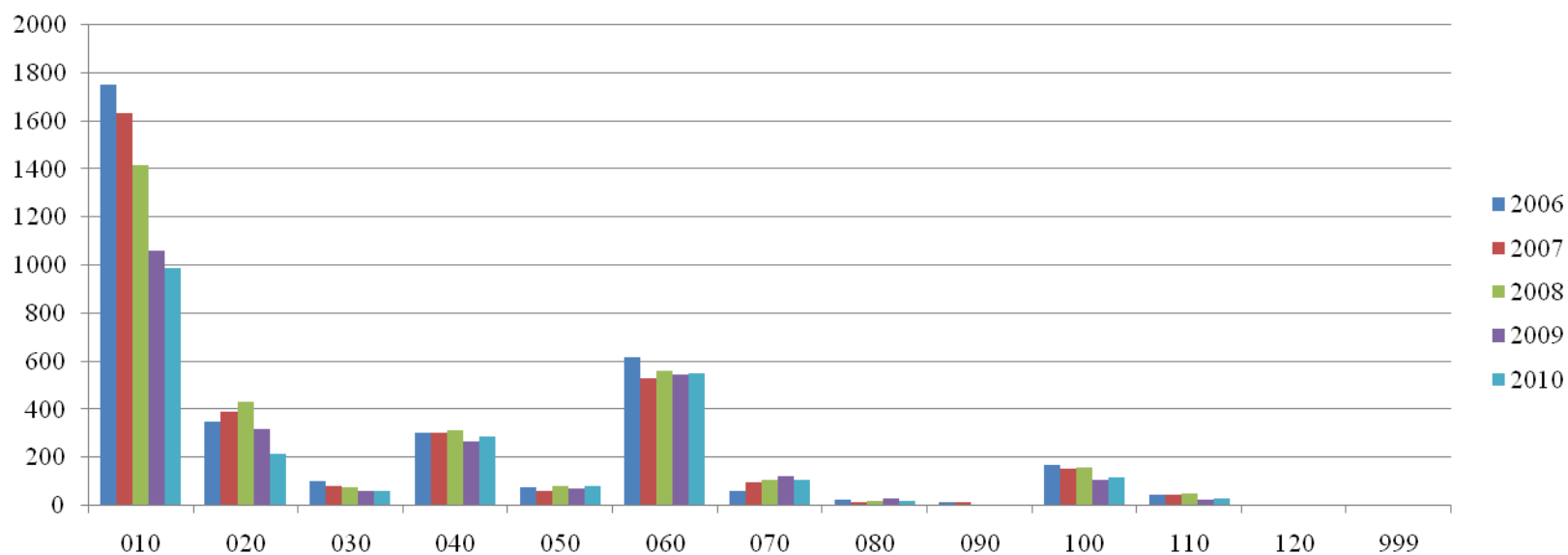
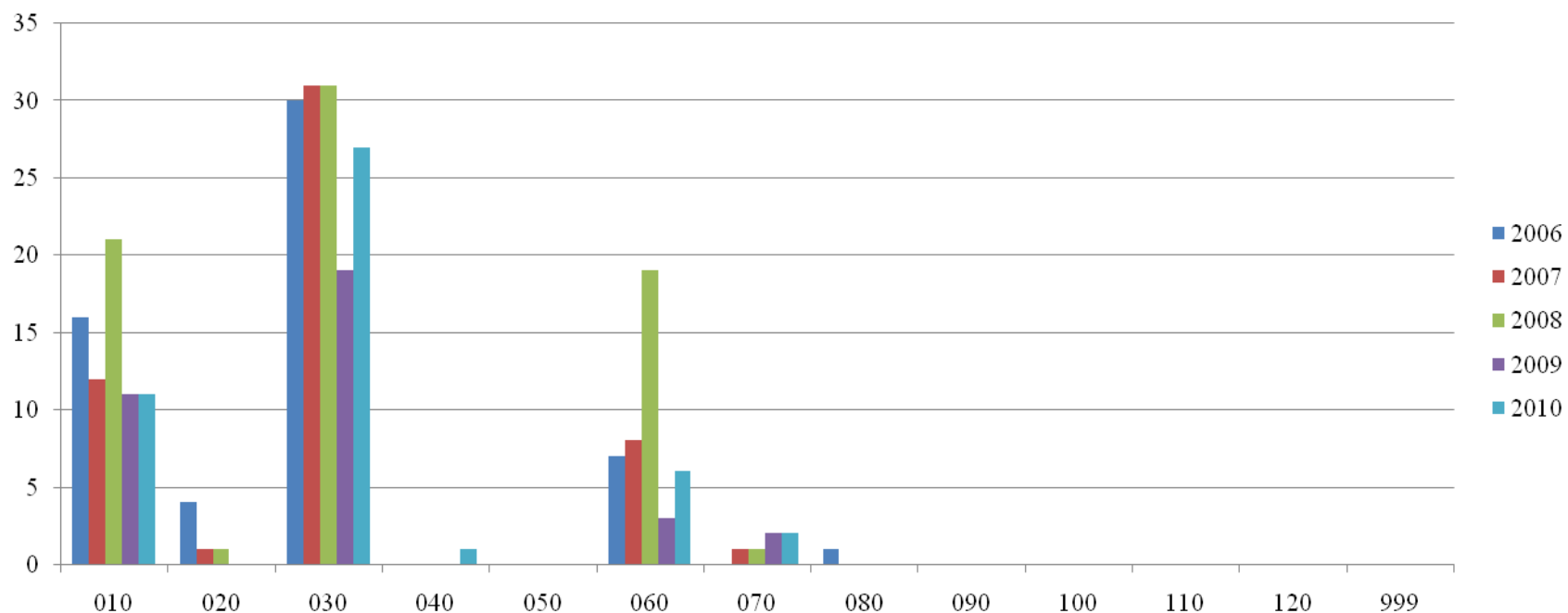

Таблица 8.35. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	000	0	0	0	0	0
Промислен обект - не точно определен	010	16	12	21	11	11
Производствена зона, завод, работилница	011	7	3	9	3	1
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	7	5	6	3	7
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	2	4	5	5	3
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	0	0	1	0	0
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	020	4	1	1	0	0
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	1	1	0	0	0
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройство, поддържа или възстановява	022	3	0	0	0	0
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - под земята	024	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	0	0	0	0	0
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	0	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	0	0	1	0	0
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	030	30	31	31	19	27
Селскостопански обекти - животновъдство	031	15	11	7	7	12
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	12	17	20	11	14
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	3	2	2	1	1
Горскостопански обекти	034	0	1	2	0	0
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	0	0	0	0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	0	0	0	0	0
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	0	0	0	0	0
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	040	0	0	0	0	1
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	0	0	0	0	1
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	0	0	0	0	0
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	0	0	0	0	0
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	0	0	0	0	0
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	0	0	0	0	0
Лечебни и социални заведения - не точно определени	050	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Лечебни заведения за болнична помощ	051	0	0	0	0	0
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	0	0	0	0	0
Обществени места - не точно определена	060	7	8	19	3	6
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	6	7	18	2	6
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (влак, автобус, леки автомобили и други)	062	0	1	0	0	0
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	1	0	1	1	0
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	0	0	0	0	
В жилища - не точно определени	070	0	1	1	2	2
В частно жилище	071	0	0	1	0	0
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	0	1	0	2	2
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	0	0	0	0	0
Места за спортуване - не точно определени	080	1	0	0	0	0
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плувни басейни	081	0	0	0	0	0
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плувни басейни, ски писти	082	0	0	0	0	0
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	1	0	0	0	0
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	090	0	0	0	0	0
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	0	0	0	0	0
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	0	0	0	0	0
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	0	0	0
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	100	0	0	0	0	0
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	0	0	0	0	0
Под земята - мини	102	0	0	0	0	0
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	0	0	0	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	0	0	0	0	0
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	110	0	0	0	0	0
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	0	0	0	0	0
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	0	0	0	0	0
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	120	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, неклассифицирани по-горе	999	0	0	0	0	0

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.36. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. - разпределение по място на злополуката – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” ниво раздел и групи

Разпределение по място на злополуката					
Раздел Група	010				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	16	12	21	11	11
01.1	8	7	15	9	8
01.2	0	1	0	0	1
01.3	0	0	0	0	0
01.4	6	3	4	1	2
01.5	1	0	1	1	0
01.6	1	1	1	0	0

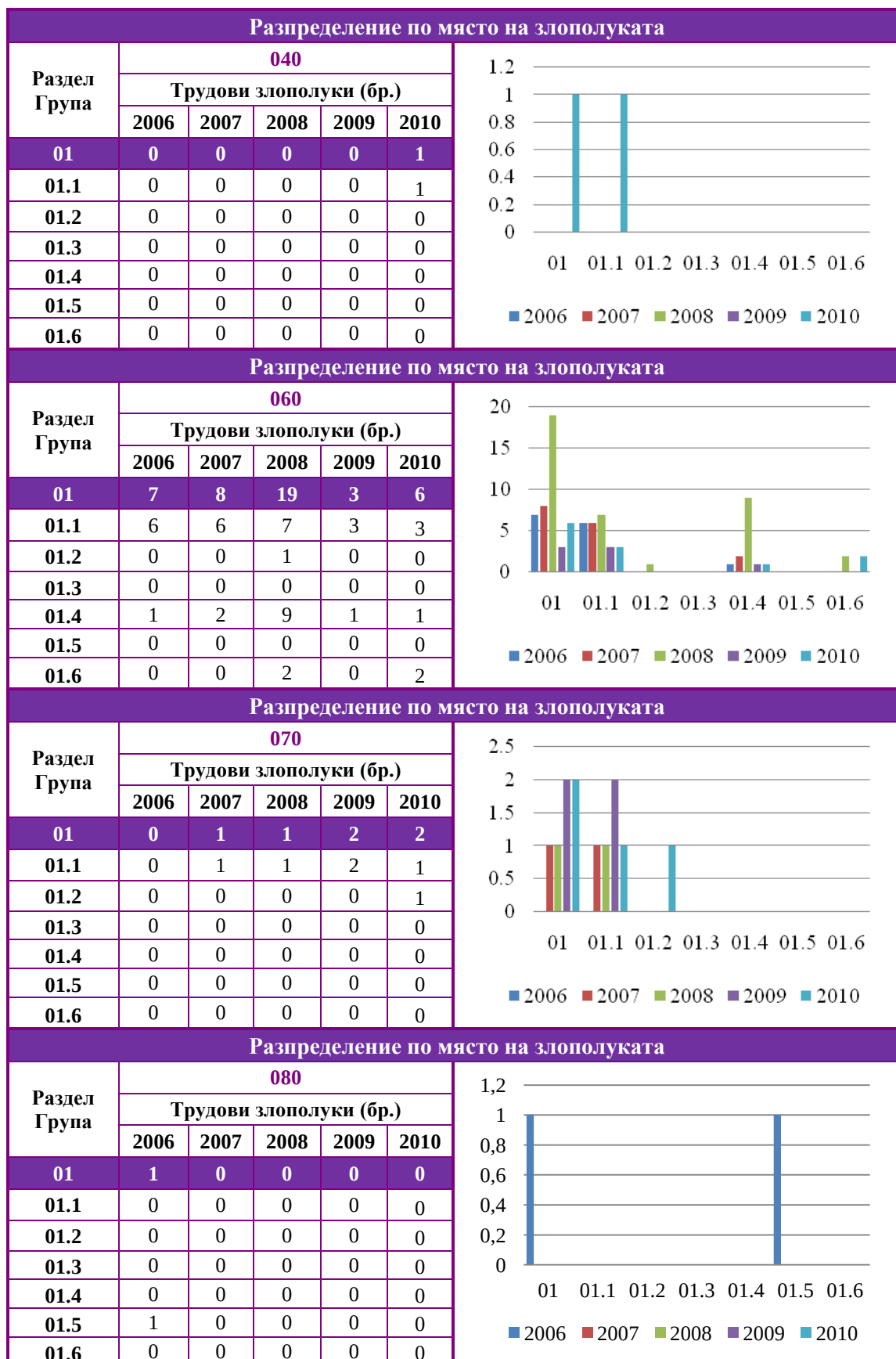
Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	16	12	21	11	11
01.1	8	7	15	9	8
01.2	0	1	0	0	1
01.3	0	0	0	0	0
01.4	6	3	4	1	2
01.5	1	0	1	1	0
01.6	1	1	1	0	0

Разпределение по място на злополуката					
Раздел Група	020				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	4	1	1	0	0
01.1	2	1	0	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	1	0	0
01.5	2	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	4	1	1	0	0
01.1	2	1	0	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	1	0	0
01.5	2	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по място на злополуката					
Раздел Група	030				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	30	31	31	19	27
01.1	21	20	22	11	15
01.2	3	0	0	0	0
01.3	0	1	1	1	0
01.4	2	5	5	3	8
01.5	4	5	2	4	4
01.6	0	0	1	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	30	31	31	19	27
01.1	21	20	22	11	15
01.2	3	0	0	0	0
01.3	0	1	1	1	0
01.4	2	5	5	3	8
01.5	4	5	2	4	4
01.6	0	0	1	0	0

На национално ниво злополуките стават най-често на промишлени обекти (40% дял), строителни площадки, обществени места канцеларии и др. За икономическа

дейност „Растениевъдство и животновъдство” логично като място на злополуката са посочени Селскостопански, горски или риболовни обекти (27 случая, или 57,4%), което е 44,3% от общите злополуки с такова място на злополуката. Следват Промислени обекти – 23,4% и Обществени места- 12,8%.

8.2.9. Класификация „Работно място”

Работното място в Декларацията за трудова злополука се класифицира по съответната класификация „Работно място”. Тя е предназначена да определи местоположението на пострадалия в момента на злополуката по отношение на обичайното работно място или предприятие. При определянето на работното място се определя дали мястото/длъжностното назначение, заемано от пострадалия по време на злополуката има обичайно или случайно естество. В случая не се интересуваме от това дали работата е временна или постоянна.

Понятието „обичайно стационарно работно място” се разглежда в тесен смисъл, винаги в обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения.

Понятието „случайно работно място” се разглежда в по-широк смисъл и обхваща:

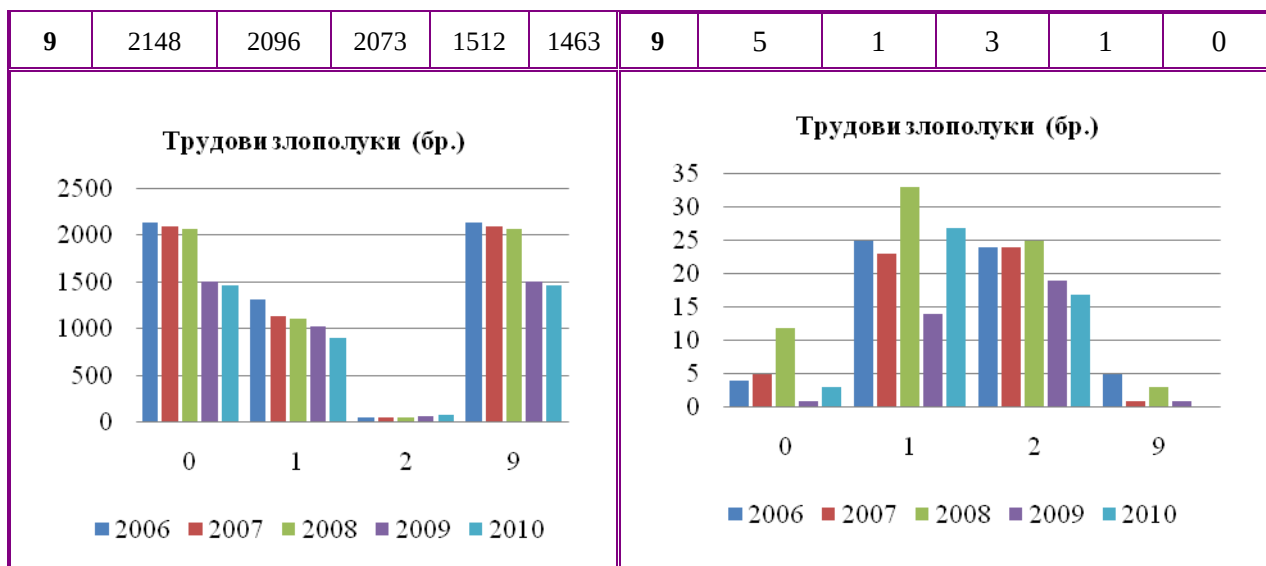
- ☐ работи, за които работното място е нестационарно (мобилно) – за пътни полицаи, шофьори и други;
- ☐ временно работно място в предприятието или извън него – за работници в строителството, техници, хора извършващи ремонтни дейности, нощни пазачи, улични чистачи и т.н.

Класификацията „Работно място” се поддържа в числов формат с брой на знаците – 1 цифра.

0 - Не точно определено или няма данни; **1** - Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения); **2** - Случайно работно място (случайно местонахождение по повод на работата) или Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и други) или Временно работно място (в предприятието или извън него); **9** - Друг вид работно място.

Таблица 8.37. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката) - общо за страната и за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“

Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
0	2148	2096	2073	1512	1463	0	4	5	12	1	3
1	1318	1141	1107	1028	908	1	25	23	33	14	27
2	56	55	53	65	86	2	24	24	25	19	17

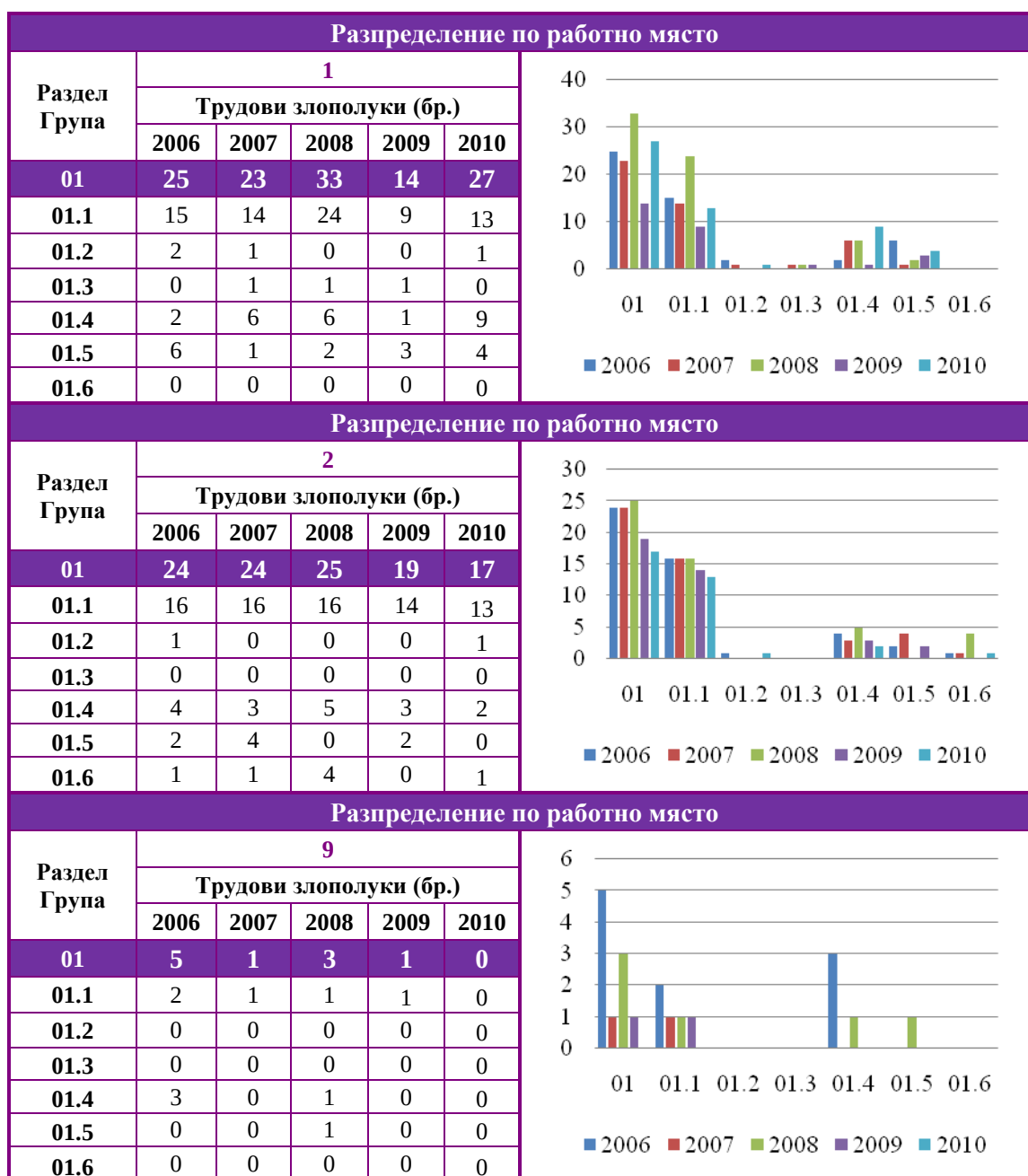
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.38. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката) - за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ – ниво раздел и групи

По икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” преобладават злополуките на обичайно работно място – 57,4%. Категорията „Случайно работно място (случайно местонахождение по повод на работата)” или „Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и други)” или „Временно работно място (в предприятието или извън него)” добавя 36,2% (17 случая)

8.2.10. Класификация „Вид работа”

Видът на работата на пострадалия дефинира основната дейност или задача, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Описва се основният вид работа, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Това не е професията на пострадалия, нито неговото точно специфично физическо действие в момента на злополуката. Това е едно по-общо описание на вида работа или задача, която

пострадалият е извършвал през период от време, който завършва в момента на настъпване на злополуката.

За класифицирането на вида работа се използва класификацията “Вид работа”, в цифров формат, брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.39. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – общо за страната

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	10	1101	1028	930	625	612
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	843	794	690	428	430
Складиране - от всички видове	12	248	231	230	191	177
Други от група 10, споменати по-горе	19	10	3	10	6	5
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	20	286	331	321	229	143
Земни работи	21	38	32	31	19	13
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	123	137	158	109	47
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения (мостове, пътища, пристанища и други)	23	29	55	51	33	29
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	82	93	72	59	45
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	6	12	5	4	7
Други от група 20, споменати по-горе	29	8	2	4	5	2
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	30	64	53	46	34	30
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	5	7	5	1	3
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	15	15	18	8	8
Селскостопанска работа - животновъдство	33	17	13	9	7	7
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	24	13	11	14	11
Рибовъдство, риболов	35	0	1			
Други от група 30, споменати по-горе	39	3	4	3	4	1
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	40	284	301	300	247	265
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	151	151	139	106	114
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	86	95	90	66	75
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	45	49	66	64	68
Други от група 40, споменати по-горе	49	2	6	5	11	8
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	50	1154	1032	961	796	724
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	388	331	311	278	198
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	329	290	289	226	216
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	130	123	123	83	94

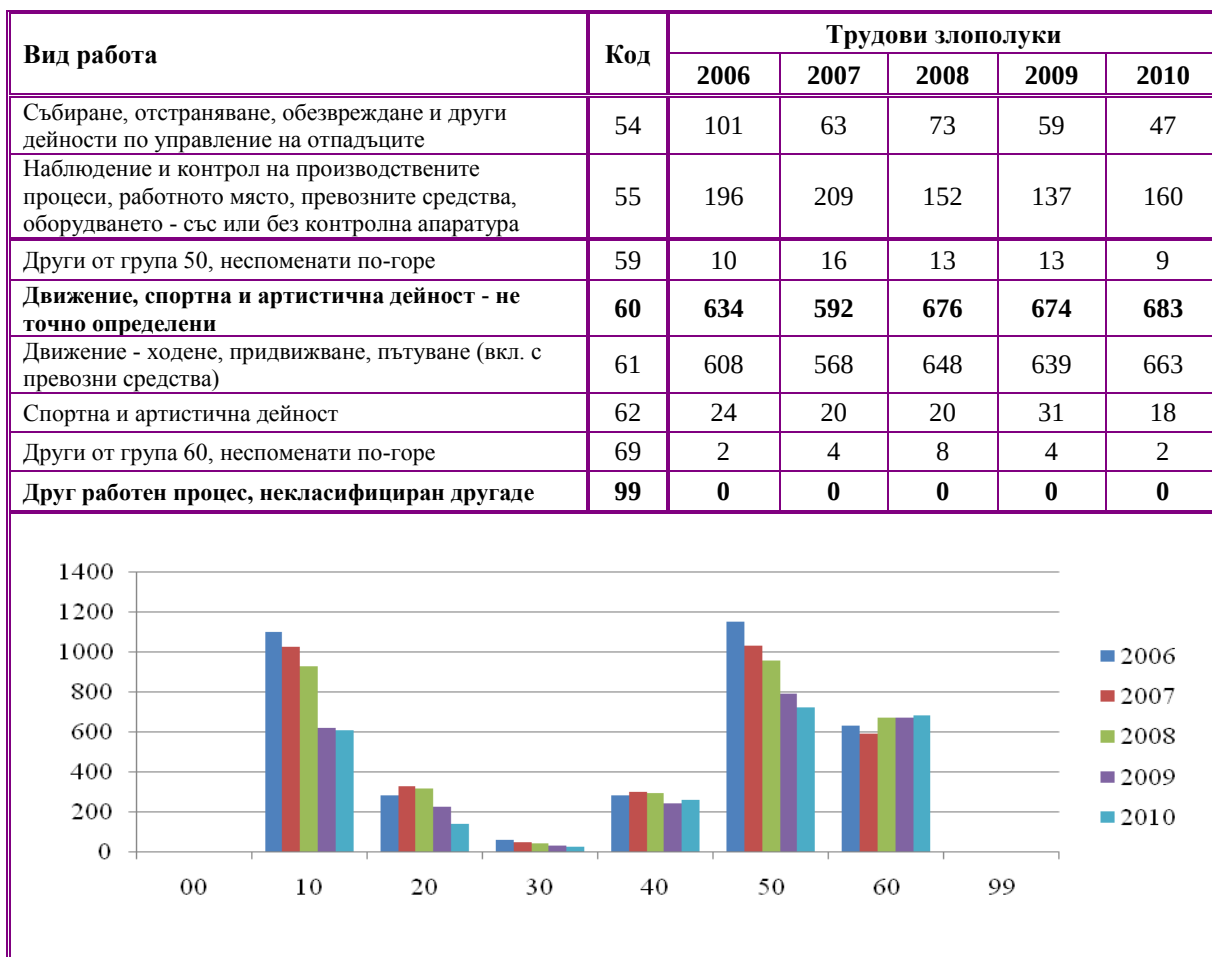
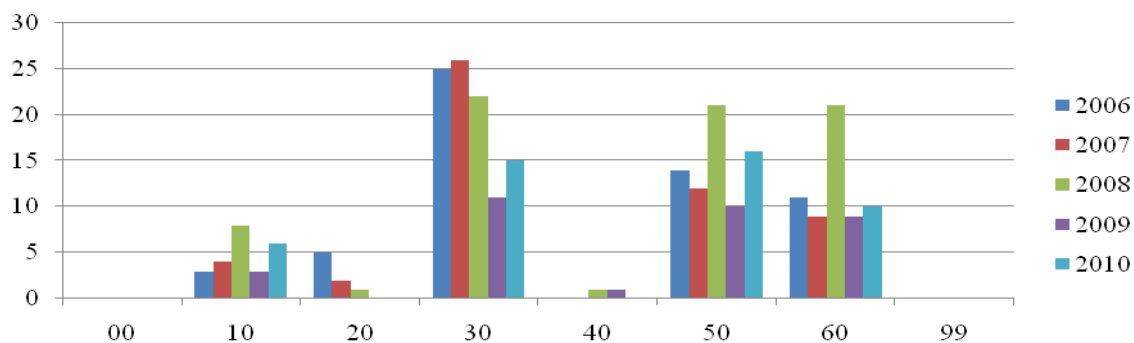

Таблица 8.40. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	10	3	4	8	3	6
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	1	2	5	0	1
Складиране - от всички видове	12	2	2	3	3	5
Други от група 10, неспоменати по-горе	19	0	0	0	0	0
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	20	5	2	0	1	0
Земни работи	21	0	0	0	0	0
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	1	1	0	0	0
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения (мостове, пътища, пристанища и други)	23	0	1	0	0	0
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	4	0	0	1	0
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	0	0	0	0	0
Други от група 20, неспоменати по-горе	29	0	0	0	0	0

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	30	25	26	22	11	15
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	5	6	5	1	3
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	6	10	9	5	6
Селскостопанска работа - животновъдство	33	13	9	7	4	6
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	0	0	1	0	0
Рибовъдство, риболов	35	0	0	0	0	0
Други от група 30, неспоменати по-горе	39	1	1	0	1	0
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	40	0	0	1	1	0
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	0	0	1	1	0
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	0	0	0	0	0
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	0	0	0	0	0
Други от група 40, неспоменати по-горе	49	0	0	0	0	0
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	50	14	12	21	10	16
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	4	2	4	0	5
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	6	4	11	8	3
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	3	2	3	0	1
Събиране, отстраняване, обезвреждане и други дейности по управление на отпадъците	54	0	0	2	1	2
Наблюдение и контрол на производствените процеси, работното място, превозните средства, оборудването - със или без контролна апаратура	55	1	4	1	1	4
Други от група 50, неспоменати по-горе	59	0	0	0	0	1
Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени	60	11	9	21	9	10
Движение - ходене, придвижване, пътуване (вкл. с превозни средства)	61	10	9	21	8	10
Спортна и артистична дейност	62	1	0	0	1	0
Други от група 60, неспоменати по-горе	69	0	0	0	0	0
Друг работен процес, неклассифициран другаде	99	0	0	0	0	0

а икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.41. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. - разпределение по вид работа – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Разпределение по вид работа					
Раздел Група	10				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	3	4	8	3	6
01.1	1	1	5	3	3
01.2	0	1	0	0	1
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	2	3	0	1
01.5	0	0	0	0	1
01.6	0	0	0	0	0

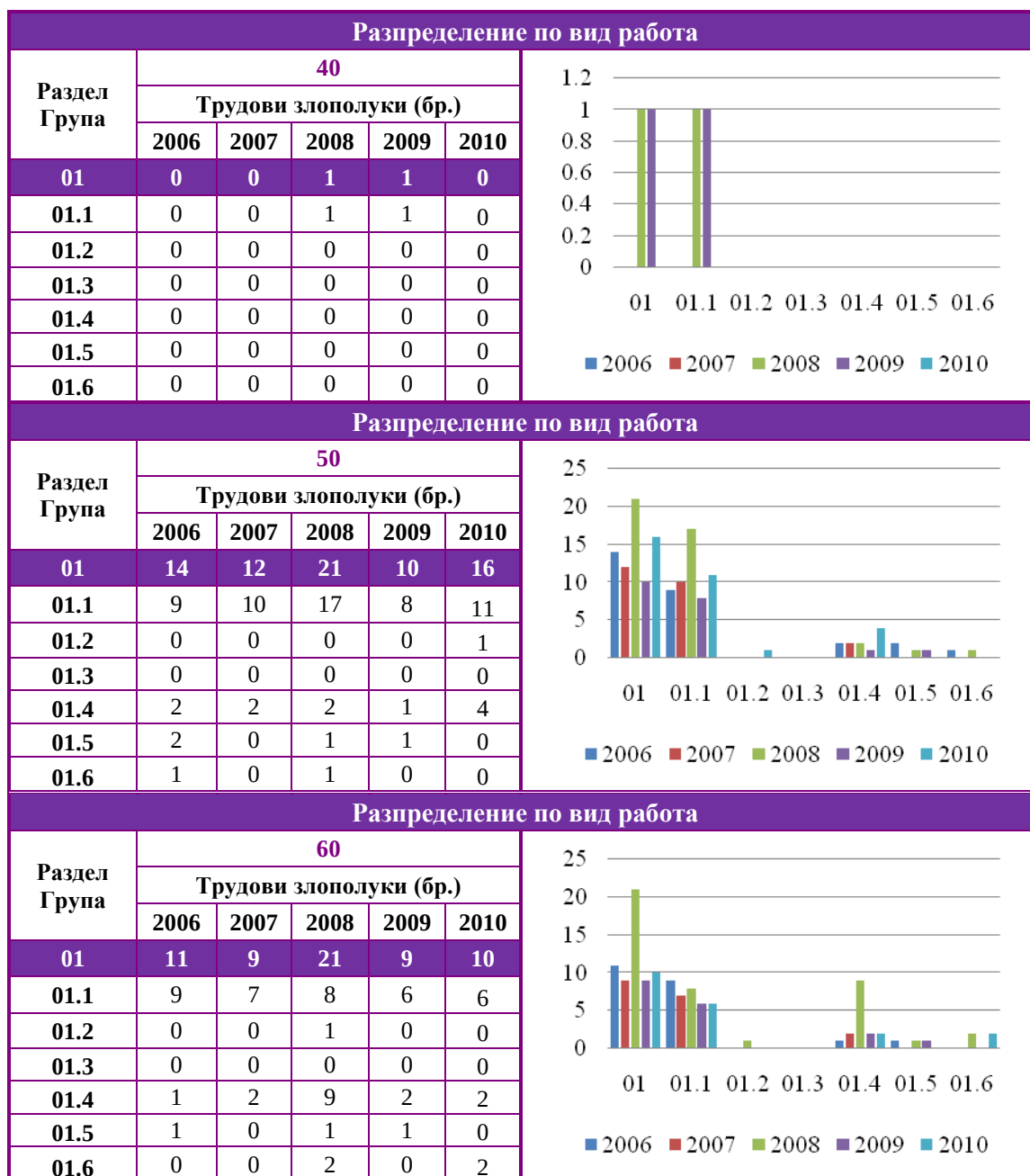
Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	3	4	8	3	6
01.1	1	1	5	3	3
01.2	0	1	0	0	1
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	2	3	0	1
01.5	0	0	0	0	1
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по вид работа					
Раздел Група	20				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	2	0	1	0
01.1	2	2	0	1	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	0	0	0	0
01.5	2	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	2	0	1	0
01.1	2	2	0	1	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	0	0	0	0
01.5	2	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по вид работа					
Раздел Група	30				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	25	26	22	11	15
01.1	16	15	14	6	8
01.2	3	0	0	0	0
01.3	0	1	1	1	0
01.4	3	4	5	1	4
01.5	3	5	1	3	3
01.6	0	1	1	0	0

Category	2006	2007	2008	2009	2010
01	25	26	22	11	15
01.1	16	15	14	6	8
01.2	3	0	0	0	0
01.3	0	1	1	1	0
01.4	3	4	5	1	4
01.5	3	5	1	3	3
01.6	0	1	1	0	0

На национално ниво най-честите видове работа, при която е станала злополуката са: „Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени”, „Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени” и „Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени”. За „Растениевъдство и животновъдство” са: „Селскостопанска и горскостопанска работа” - 15 случая или 31,9% и „Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40” – 16 случая или 34%.

8.2.11. Класификация „Специфично физическо действие”

Специфично физическо действие е действието, извършвано от пострадалия непосредствено преди злополуката. Това е точното специфично физическо действие

на пострадалия в момента на злополуката. Обхваща къс период от време и определя какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпването на злополуката.

За класифициране на специфичното физическо действие се използва класификацията „Специфично физическо действие”, която се поддържа в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.42. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – общо за страната

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Работа с машина - не точно определена	10	547	495	463	311	305
Пускане на машина, спиране на машина	11	35	29	35	22	21
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	151	146	122	76	84
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	355	316	294	204	200
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	6	4	12	9	
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	20	423	391	365	278	238
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	329	285	272	208	185
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	82	102	84	65	51
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	12	4	9	5	2
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	30	347	302	303	251	263
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	170	124	168	126	130
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	54	54	47	43	51
Пътуване с превозно средство	33	120	123	85	79	81
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	3	1	3	3	1
Боравене с предмети - не точно определено	40	790	712	703	543	447
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	279	255	230	191	152
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	237	204	209	150	147
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	115	120	120	93	47
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	11	10	8	3	3
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	22	20	20	8	17
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	54	63	48	34	34
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	49	24	43	43	32
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	23	16	25	21	15
Пренасяне на ръка - не точно определено	50	333	351	292	206	182
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	145	136	107	80	60
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	89	83	75	56	64
Пренасяне на товар - от човек	53	97	121	106	63	58
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	2	11	4	7	0
Движение - не точно определено	60	1072	1063	1078	990	1005

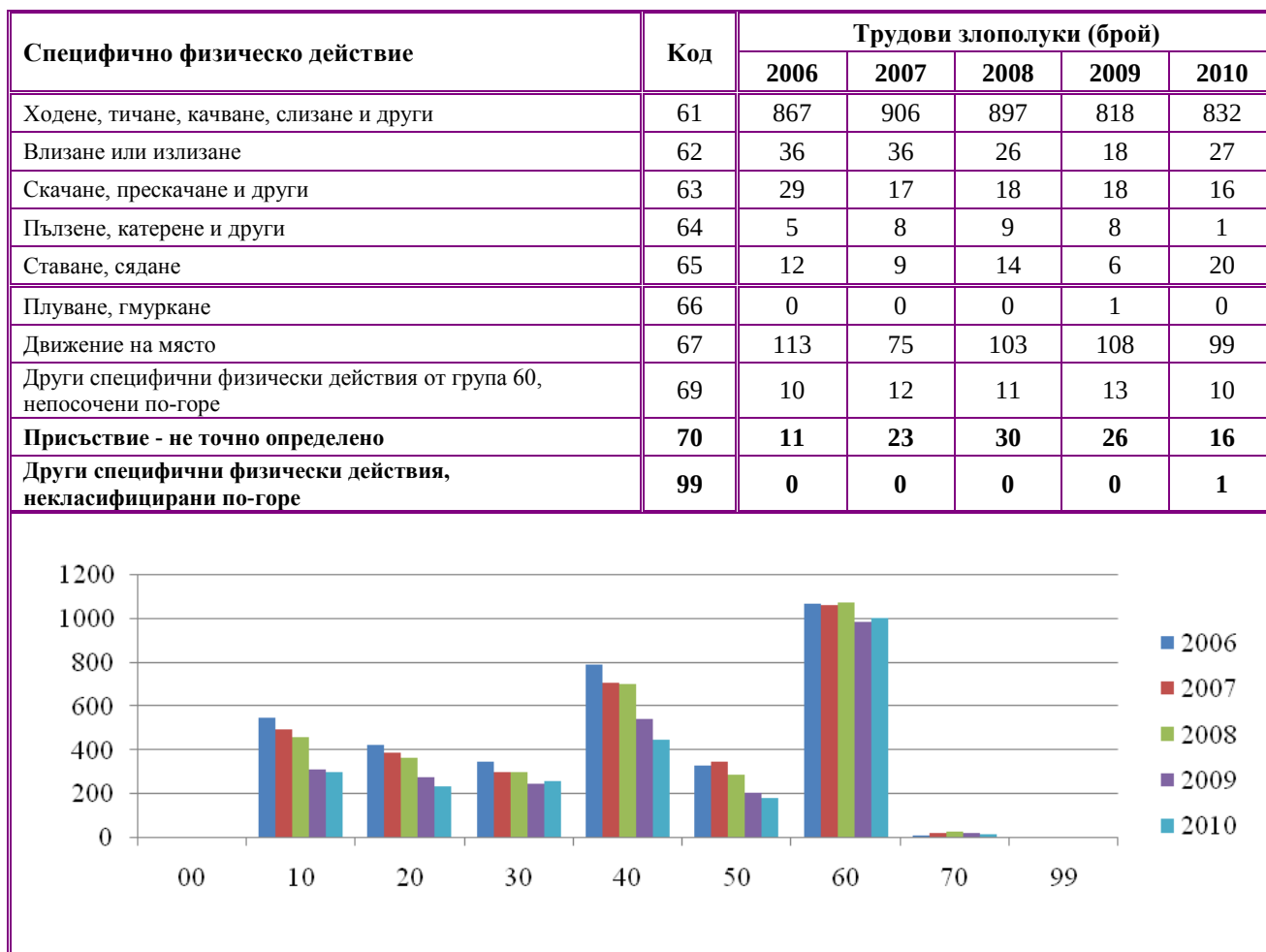
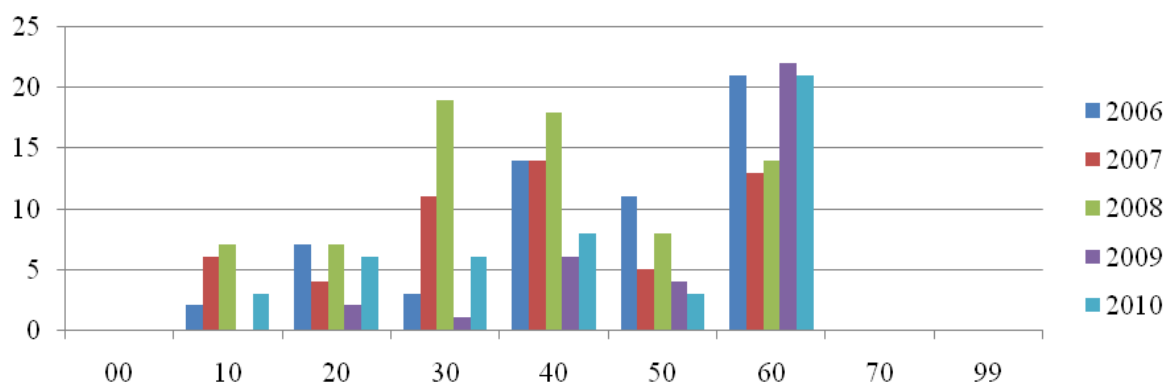

Таблица 8.43. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Работа с машина - не точно определена	10	2	6	7	0	3
Пускане на машина, спиране на машина	11	0	0	0	0	0
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	0	0	2	0	1
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	2	6	5	0	2
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	20	7	4	7	2	6
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	6	2	7	2	5
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	1	2	0	0	1
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	0	0	0	0	0
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	30	3	11	19	1	6
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	1	9	7	1	6
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	1	0	0	0	0
Пътуване с превозно средство	33	1	2	11	0	0

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	1	0	0
Боравене с предмети - не точно определено	40	14	14	18	6	8
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	7	5	4	1	2
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	6	4	11	3	6
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	0	2	0	0	0
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	1	0	0	0	0
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	0	0	0	0	0
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	1	2	0	2	0
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	0	0	2	0	0
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	0	0	1	0	0
Пренасяне на ръка - не точно определено	50	11	5	8	4	3
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	7	0	5	1	1
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	1	3	1	3	1
Пренасяне на товар - от човек	53	3	0	2	0	1
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	0	2	0	0	0
Движение - не точно определено	60	21	13	14	22	21
Ходене, тичане, качване, слизане и други	61	17	9	11	18	16
Влизане или излизане	62	2	0	0	2	1
Скачане, прескачане и други	63	1	0	1	0	0
Пълзене, катерене и други	64	0	0	0	0	0
Ставане, сядане	65	0	1	0	0	1
Плуване, гмуркане	66	0	0	0	0	0
Движение на място	67	1	2	1	1	3
Други специфични физически действия от група 60, непосочени по-горе	69	0	1	1	1	0
Присъствие - не точно определено	70	0	0	0	0	0
Други специфични физически действия, неклассифицирани по-горе	99	0	0	0	0	0

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

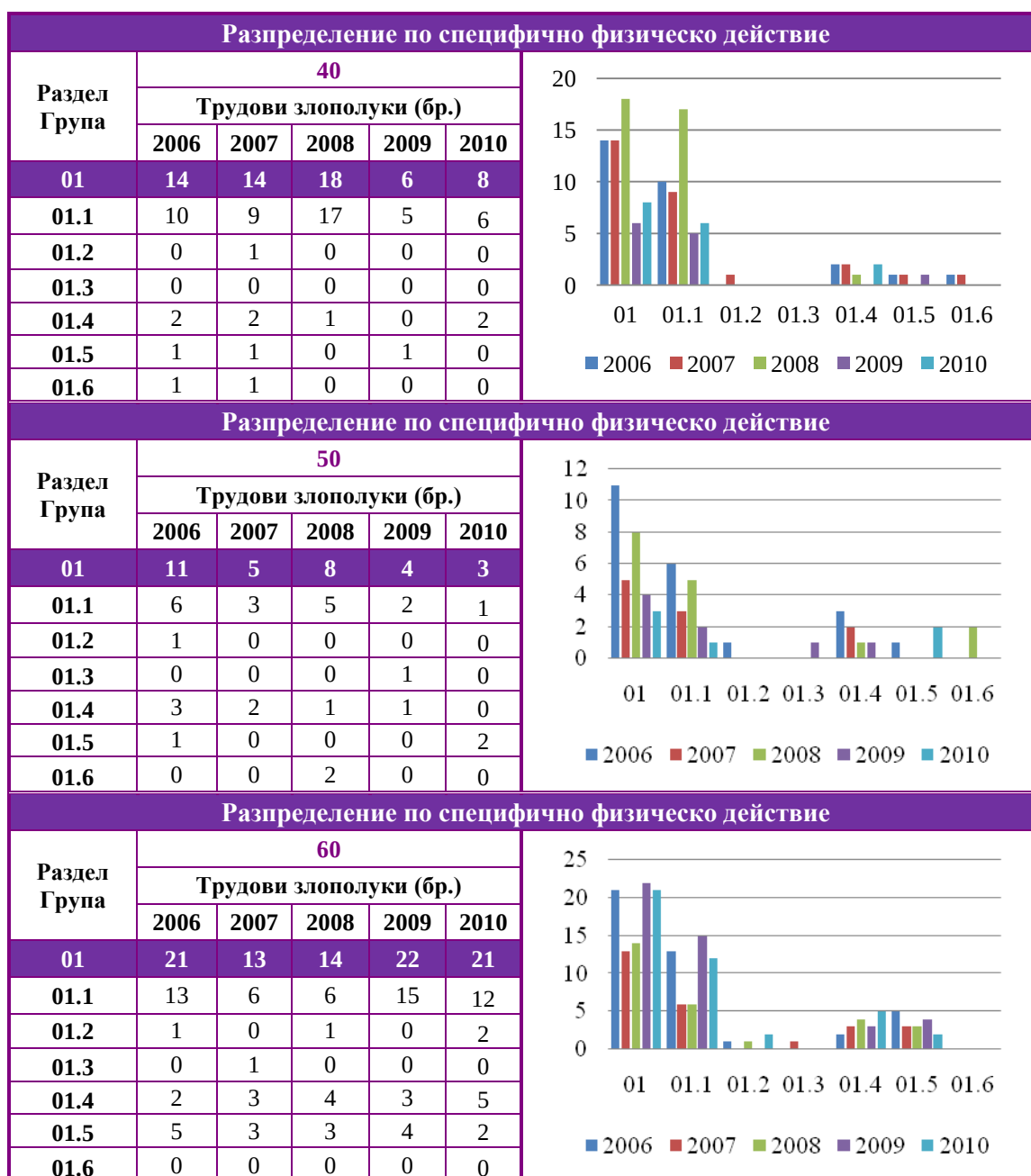
Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.44. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по специфично физическо действие – за икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Разпределение по специфично физическо действие					
Раздел Група	10				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	2	6	7	0	3
01.1	2	3	5	0	2
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	2	2	0	1
01.5	0	1	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по специфично физическо действие					
Раздел Група	20				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	7	4	7	2	6
01.1	3	4	6	2	5
01.2	1	0	0	0	0
01.3	0	0	1	0	0
01.4	2	0	0	0	1
01.5	1	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по специфично физическо действие					
Раздел Група	30				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	3	11	19	1	6
01.1	3	10	6	1	2
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	1	11	0	2
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	2	0	2

На национално ниво най-често до трудова злополука са довели: „Работа с машина - не точно определена” (305 случая), „Боравене с предмети” (447 случая) и в най-голяма степен „Движение” (1005 случая). По „Растениевъдство и животновъдство” това са „Движение - не точно определено” – 21 случая или 44,7% и „Боравене с предмети” – 8 случая или 12,8%.

8.2.12. Класификация „Отклонение”

Отклонението от нормалните действия (условия) е предназначено да определи необичайните събития, предизвикали трудовата злополука. В Декларацията за трудовата злополука се записва последното събитие, отклоняващо се от нормалните действия и условия, и водещо до злополуката. Това е описание на необичайно

събитие, т.е. отклонението от нормалния работен процес. Отклонението е събитие, което предизвиква злополука. Ако има поредица от необичайни или неправилни събития, регистрира се последното отклонение (това отклонение, което е най-близко по време до контакта, причинил увреждането).

Класифицирането на отклонението става по специална класификация „Отклонение”, в която се дефинират групите възможни отклонения, в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.45. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – Общо за страната

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	0	0	0	0	0	0
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	10	121	165	115	91	90
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	31	30	20	32	27
Проблем с електричеството - водещ до директен допир	12	27	33	26	24	21
Експлозия	13	19	40	24	14	16
Пожар, пламване	14	38	59	44	19	24
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	6	3	1	2	2
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	20	127	109	113	62	55
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	5	2	7	3	3
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	84	71	77	34	40
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	23	21	21	16	6
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	12	10	6	8	6
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	3	5	2	1	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	30	641	588	574	417	363
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	90	83	72	47	49
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	129	119	128	77	64
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	234	242	207	164	156
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	73	70	62	74	37
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	110	71	102	50	55
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	5	3	3	5	2
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени	40	932	886	862	711	706
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	286	288	262	193	203
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	270	246	276	242	241
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху	43	138	132	115	88	81

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
обработвания от инструмента материал						
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, преместван, манипулиран и т.н.)	44	225	215	205	183	168
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	7	2	2	1	2
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	6	3	2	4	11
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	50	851	882	848	794	738
Падане на човек - от високо	51	256	267	273	256	170
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	595	614	567	537	566
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	1	8	1	2
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	60	509	401	379	241	251
При ходене - настъпване на остър предмет	61	15	12	11	3	2
При коленичене, сядане, облягане	62	2	1	3	1	4
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	125	107	85	43	44
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	363	276	272	189	195
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	4	5	8	5	6
Движение на тялото при физическо натоварване (обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено	70	177	159	149	133	110
При повдигане, носене, изправяне	71	30	24	23	16	12
При бутане, дърпане	72	30	30	28	24	14
При поставяне, навеждане	73	15	13	9	10	4
При извиване, обръщане, завъртане	74	19	12	13	7	4
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	79	78	76	70	72
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	4	2		6	4
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплаха, присъствие - не точно определени	80	166	147	194	156	144
Изненада, уплаха	81	6	8	7	8	3
Насилие, нападение, заплаха - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	13	9	11	19	12
Насилие, нападение, заплаха - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	73	68	92	70	78
Нападение, бутане - от животно	84	24	21	27	21	26
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	50	40	53	37	25
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	1	4	1	0
Други отклонения, неklasифицирани по-горе	99	0	0	0	0	0

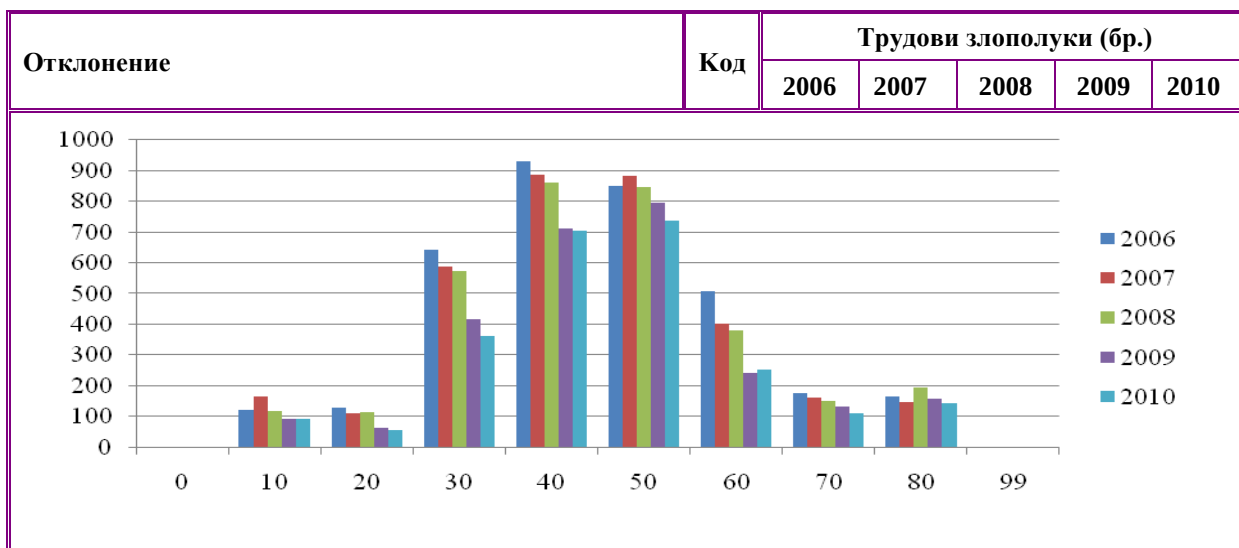
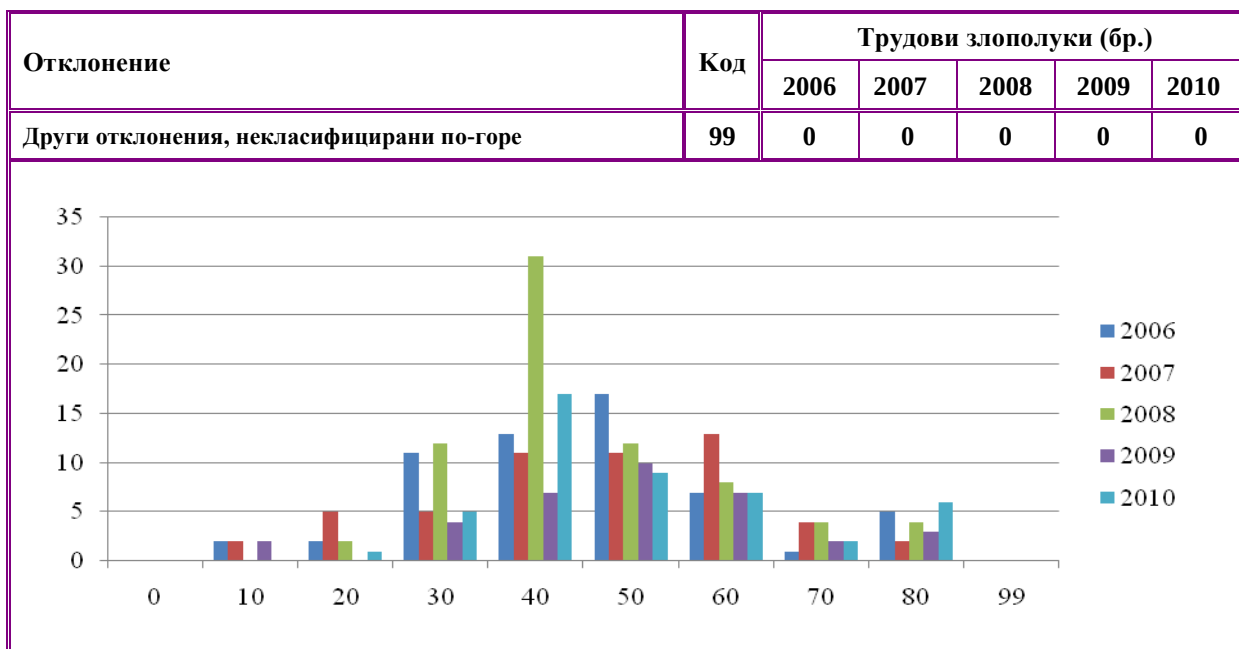

Таблица 8.46. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	0	0	0	0	0	0
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	10	2	2	0	2	0
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	0	2	0	1	0
Проблем с електричеството - водещ до директен допир	12	0	0	0	0	0
Експлозия	13	0	0	0	1	0
Пожар, пламване	14	2	0	0	0	0
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	20	2	5	2	0	1
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	1	0	0	0	0
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	1	3	2	0	0
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	0	1	0	0	1
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	0	0	0	0	0
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	0	1	0	0	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	30	11	5	12	4	5
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	2	1	2	0	0
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	2	3	5	2	3
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	5	1	3	0	2
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	1	0	0	2	0
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	1	0	2	0	0
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	0	0	0

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени	40	13	11	31	7	17
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	2	2	1	0	1
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	4	8	21	3	10
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху обработвания от инструмента материал	43	2	0	3	1	3
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, преместван, манипулиран и т.н.)	44	2	1	4	2	2
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	3	0	2	0	1
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	0	0	0	1	0
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	50	17	11	12	10	9
Падане на човек - от високо	51	9	8	6	2	2
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	8	3	6	8	7
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	0	0	0	0
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	60	7	13	8	7	7
При ходене - настъпване на остър предмет	61	0	0	0	0	0
При коленичене, сядане, облягане	62	0	1	0	0	0
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	3	8	2	1	1
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	4	4	6	6	6
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	0	0	0	0	0
Движение на тялото при физическо натоварване (обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено	70	1	4	4	2	2
При повдигане, носене, изправяне	71	0	1	3	0	1
При бутане, дърпане	72	0	2	1	0	1
При поставяне, навеждане	73	0	0	0	0	0
При извиване, обръщане, завъртане	74	0	1	0	0	0
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	1	0	0	1	0
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	1	0
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплахата, присъствие - не точно определени	80	5	2	4	3	6
Изненада, уплаха	81	0	0	0	0	0
Насилие, нападение, заплахата - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	0	0	0	0	0
Насилие, нападение, заплахата - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	1	0	1	0	3
Нападение, бутане - от животно	84	4	1	3	3	3
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	0	1	0	0	0
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	0	0	0	0

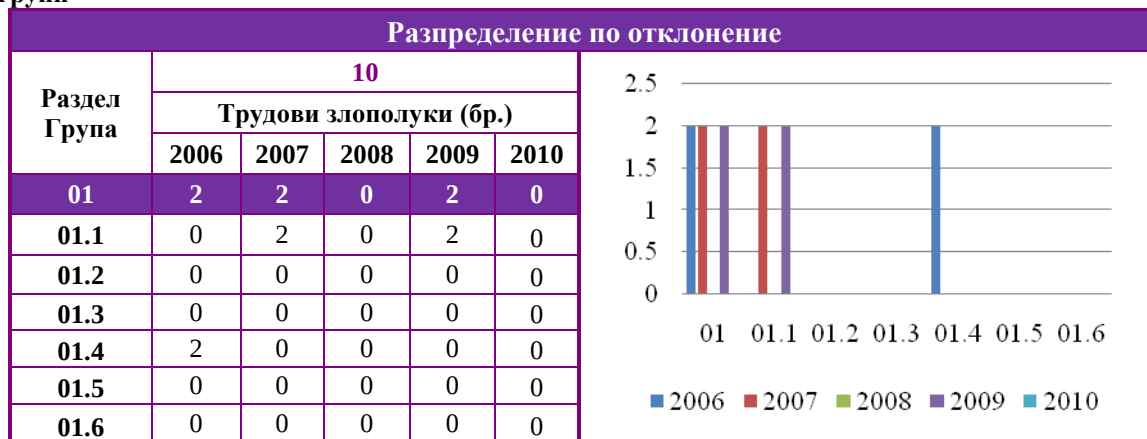

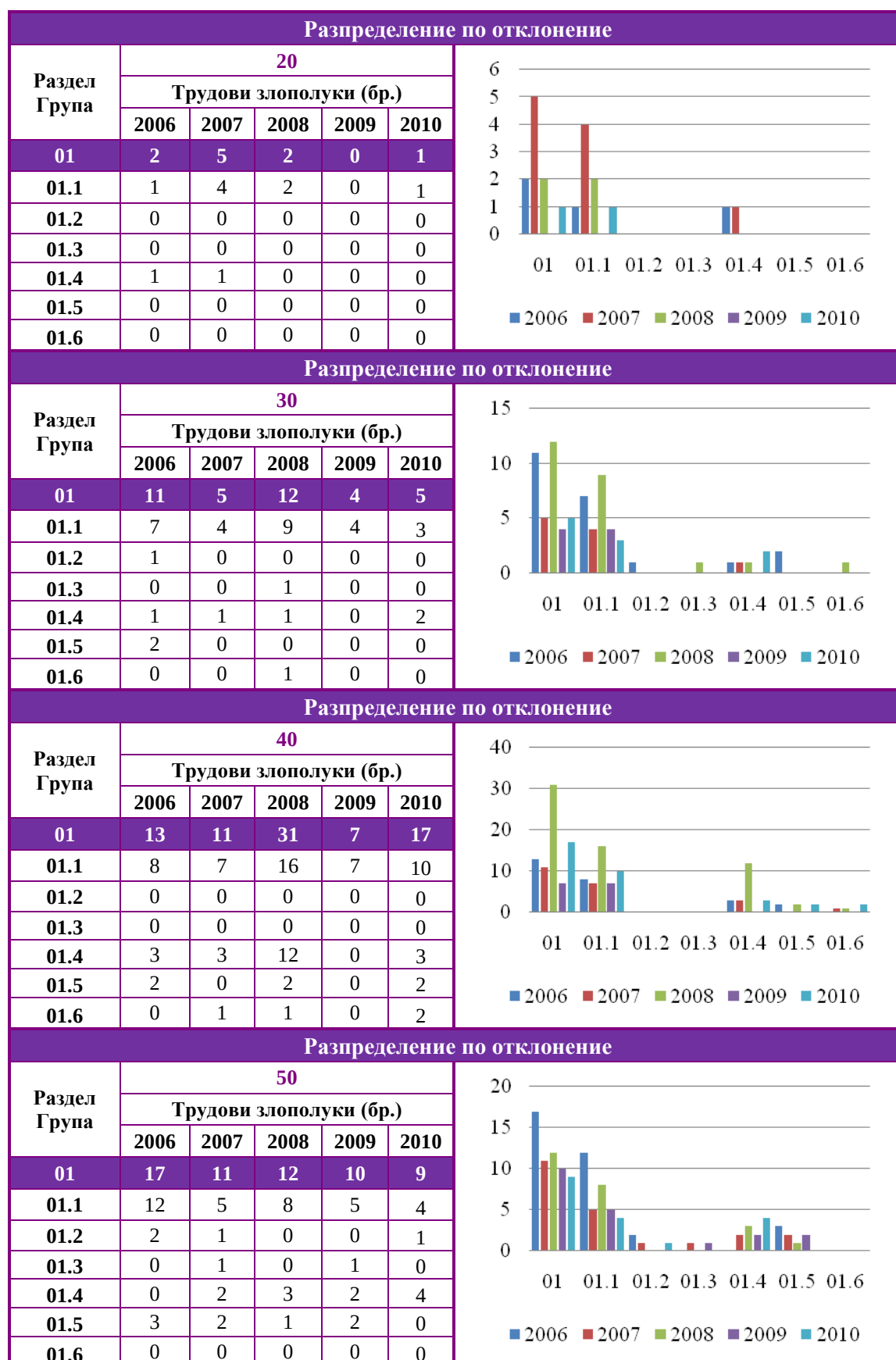
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

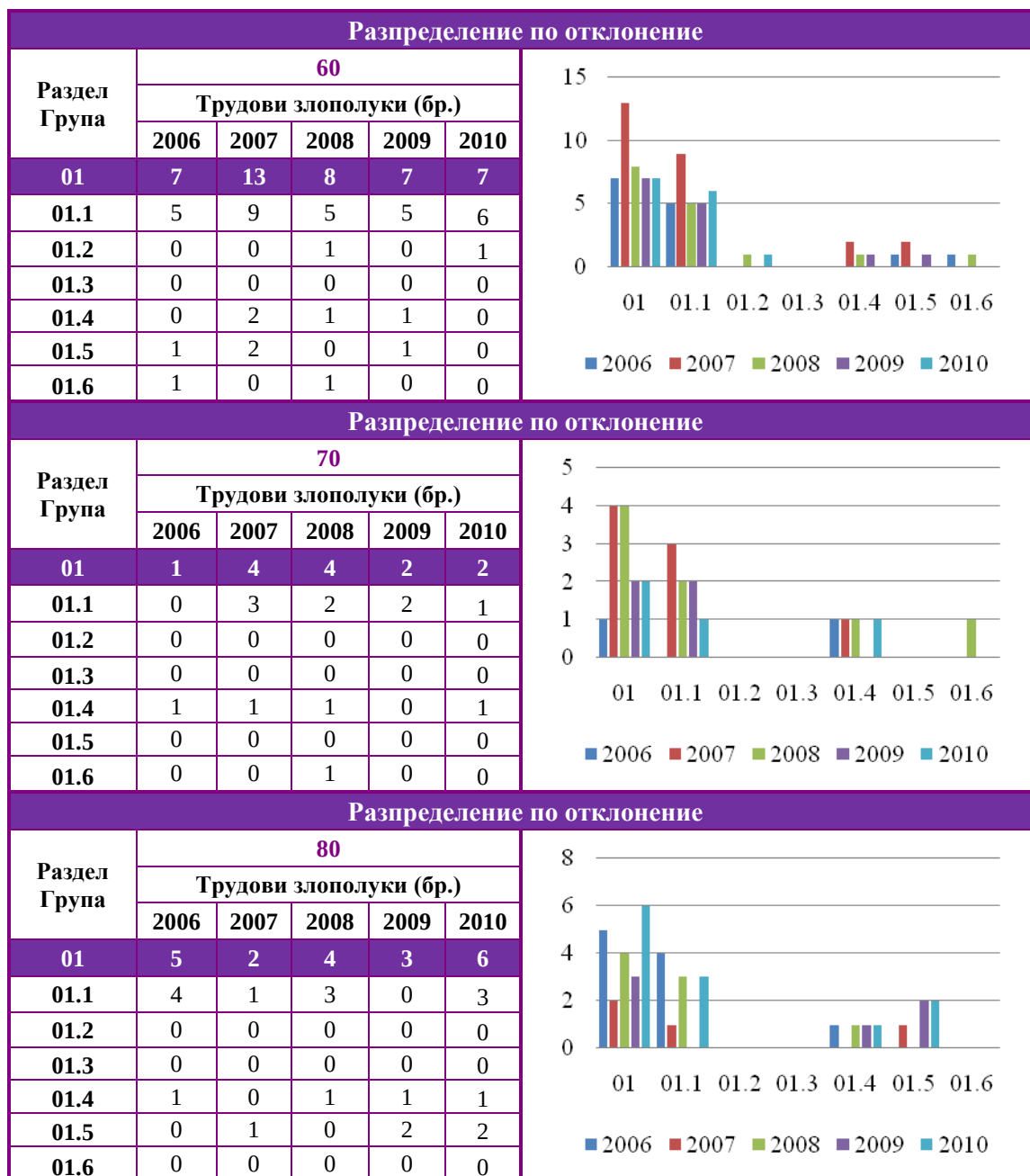
Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.47. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по отклонение – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” ниво раздел и групи

На национално ниво най-честите случаи на отклонение са: „Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени” и „Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено”. За „Растениевъдство и животновъдство” най-честите случаи на отклонение са: „Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени” (9 случая или 19,1%) и „Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени” (17 случая или 36,2%).

8.2.13. Класификация „Начин на увреждане”

Начинът на увреждането е факторът, който води до увреждане на пострадалия: това е описание на това как пострадалият е бил наранен (физическа или психическа травма) от материалния фактор, причинител на увреждането. Ако има няколко начина на увреждане, трябва да бъде регистриран този, който е причинил най-сериозното увреждане. Класифицирането на начина на увреждане се осъществява съобразно Класификацията „Начин на увреждане” в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Таблица 8.48. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – Общо за страната

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	10	289	305	237	165	168
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	42	42	24	38	32
Директен контакт с електричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	33	26	27	21	16
Контакт с открит пламък или с топъл или горещ предмет или среда	13	126	156	108	64	83
Контакт със студен или замръзвал предмет или среда	14	3	1	3	1	1
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	19	26	13	8	4
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	63	51	59	30	31
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	2	2		1	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	1	1	3	2	1
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	20	10	24	31	5	7
Удавяне в течност	21	0	1	2	0	1
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	4	11	7	1	1
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	6	9	20	2	4
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	3	2	2	1
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	30	1040	1025	1016	902	816
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	825	833	823	789	686
Сблъсък при хоризонтално движение	32	205	190	190	109	126
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	10	2	3	4	4
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	40	921	803	779	624	573
Удар - от летящ предмет	41	112	87	79	59	46
Удар - от падащ предмет	42	358	375	336	247	233
Удар - от люлеещ се предмет	43	47	19	31	23	25
Удар - от въртящ се, движещ се, преместван предмет, вкл. от превозни средства	44	228	168	158	172	127
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	168	150	167	118	142
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	8	4	8	5	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	50	534	470	483	299	306
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	318	286	279	179	161

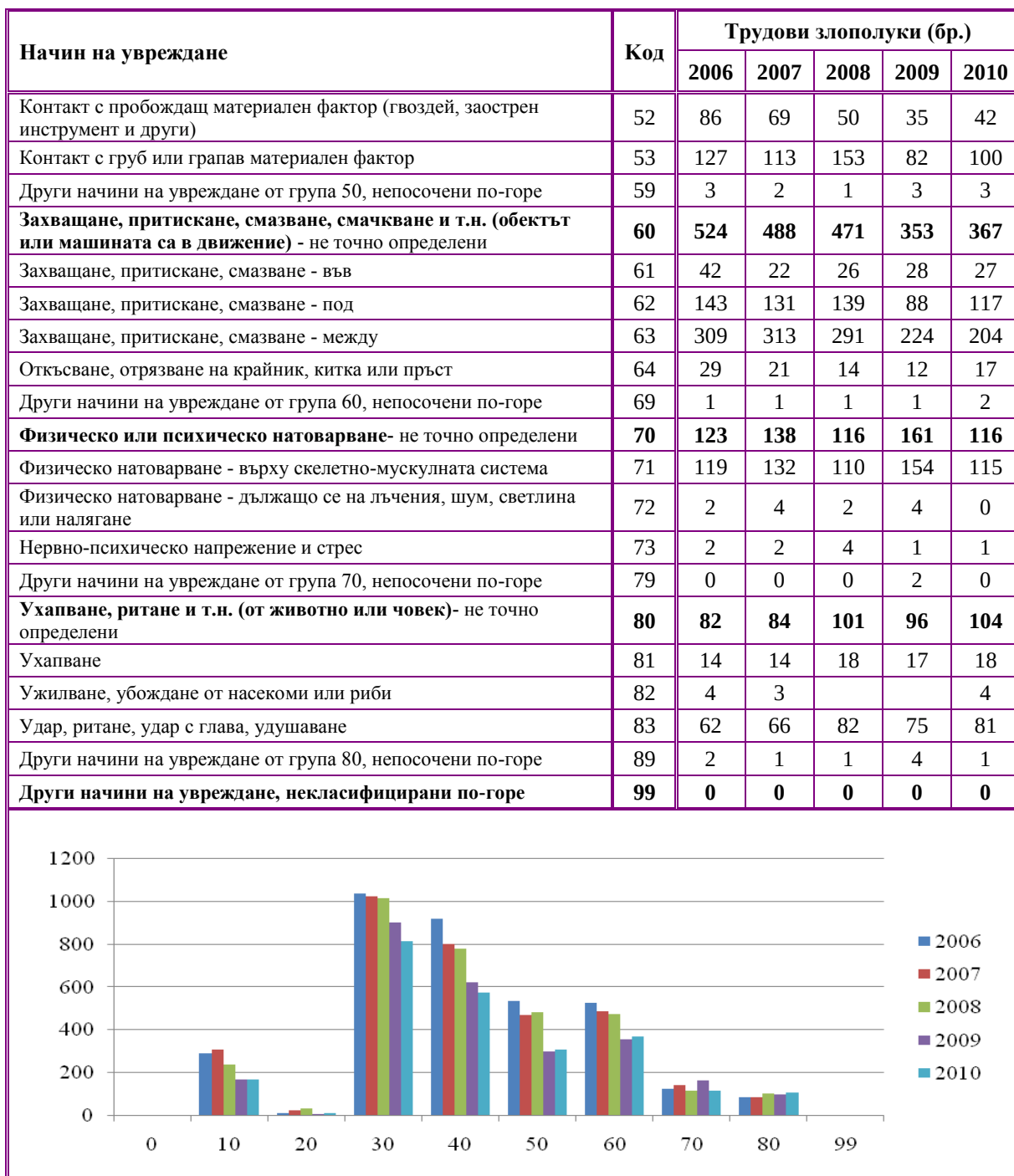
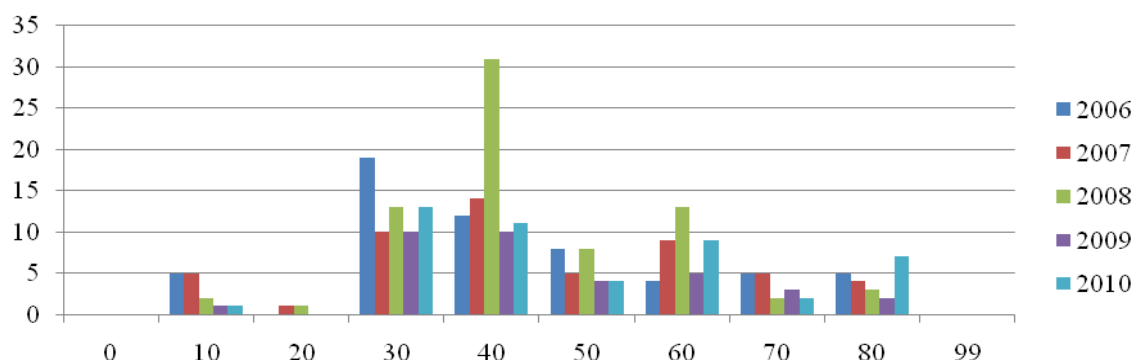

Таблица 8.49. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	10	5	5	2	1	1
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	0	1	0	1	0
Директен контакт с електричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	0	0	0	0	0
Контакт с открит пламък или с топъл или горящ предмет или среда	13	2	3	1	0	1
Контакт със студен или замръзвал предмет или среда	14	0	0	0	0	0
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	2	0	0	0	0
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	1	1	1	0	0
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	0	0	0	0	0
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	20	0	1	1	0	0
Удавяне в течност	21	0	0	0	0	0
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	0	0	0	0	0
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	0	1	0	0	0
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	0	1	0	0
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	30	19	10	13	10	13
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	17	8	12	8	9
Сблъсък при хоризонтално движение	32	2	2	1	1	4
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	0	0	0	1	0
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	40	12	14	31	10	11
Удар - от летящ предмет	41	2	4	6	2	2
Удар - от падащ предмет	42	5	4	7	2	4
Удар - от люлеещ се предмет	43	1	1	0	1	0
Удар - от въртящ се, движещ се, преместван предмет, вкл. от превозни средства	44	4	4	6	3	4
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	0	1	11	2	1
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	0	0	1	0	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	50	8	5	8	4	4
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	5	1	6	2	4
Контакт с пробождащ материален фактор (гвоздей, заострен инструмент и други)	52	1	0	0	1	0
Контакт с груб или грапав материален фактор	53	2	3	2	1	0
Други начини на увреждане от група 50, непосочени по-горе	59	0	1	0	0	0
Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение) - не точно определени	60	4	9	13	5	9
Захващане, притискане, смазване - във	61	0	1	1	0	1
Захващане, притискане, смазване - под	62	3	1	7	1	7
Захващане, притискане, смазване - между	63	0	6	5	3	0
Откъсване, отрязване на крайник, китка или пръст	64	1	1	0	0	1

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други начини на увреждане от група 60, непосочени по-горе	69	0	0	0	1	0
Физическо или психическо натоварване- не точно определени	70	5	5	2	3	2
Физическо натоварване - върху скелетно-мускулната система	71	5	4	2	3	2
Физическо натоварване - дължащо се на лъчения, шум, светлина или налягане	72	0	1	0	0	0
Нервно-психическо напрежение и стрес	73	0	0	0	0	0
Други начини на увреждане от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	0	0
Ухапване, ритане и т.н. (от животно или човек)- не точно определени	80	5	4	3	2	7
Ухапване	81	0	0	1	0	0
Ужилване, убождане от насекоми или риби	82	0	0	0	0	1
Удар, ритане, удар с глава, удушаване	83	5	4	1	2	5
Други начини на увреждане от група 80, непосочени по-горе	89	0	0	1	0	1
Други начини на увреждане, неklasифицирани по-горе	99	0	0	0	0	0

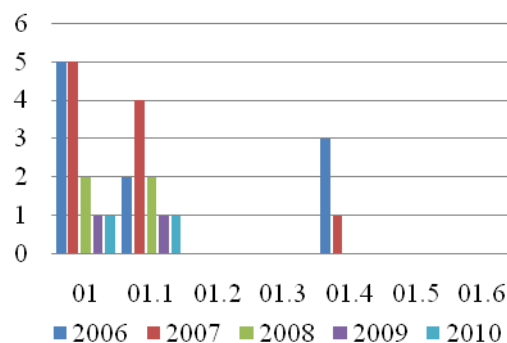

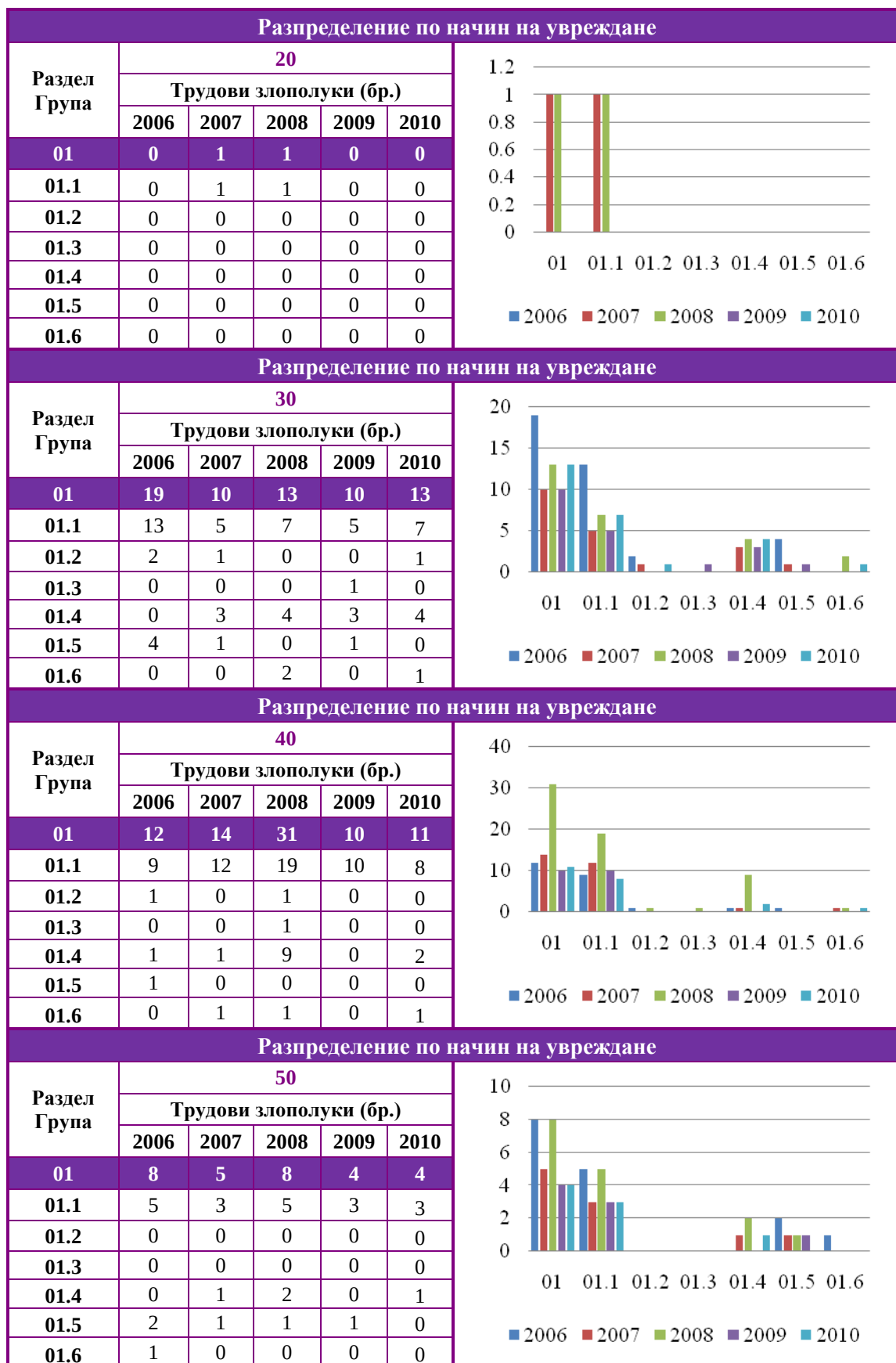
Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

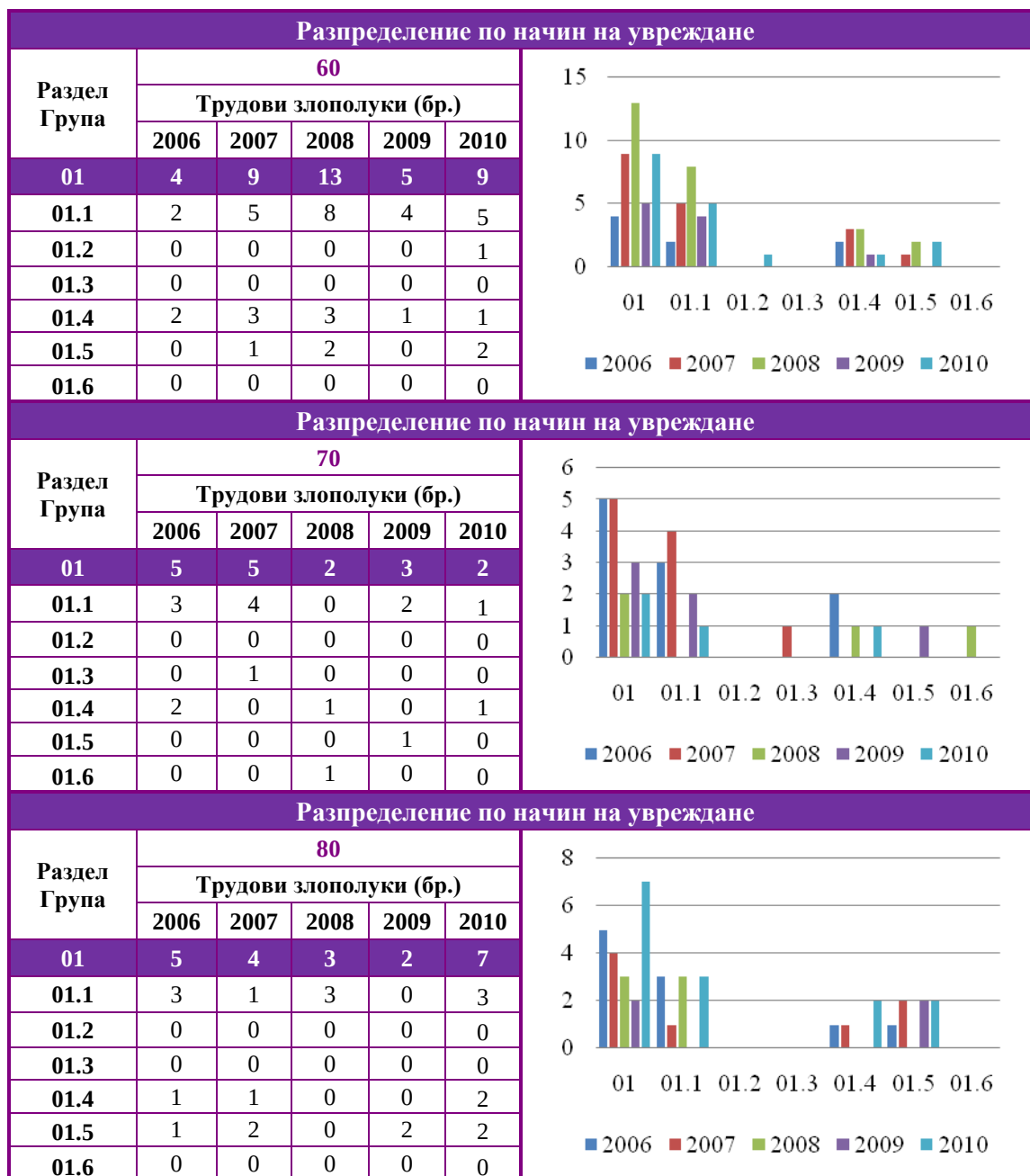
Групи: **01.1** - Отглеждане на едногодишни растения; **01.2** - Отглеждане на многогодишни насаждения; **01.3** - Дейности на разсадници, без горските; **01.4** – Животновъдство; **01.5** - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; **01.6** - Спомагателни дейности в селското стопанство

Таблица 8.50. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - разпределение по начин на увреждане – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” ниво раздел и групи

Разпределение по начин на увреждане					
Раздел Група	10				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	5	2	1	1
01.1	2	4	2	1	1
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	3	1	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

На национално ниво има най-много случаи на „Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение)”, „Контакт с режещ, пробощащ, груб, грапав материален фактор” и „Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение)”. За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” са най-много случаите „Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение)” – 13 случая или 27,7%.

8.2.14. Класификация „Вид на увреждането”

Видът на увреждането описва физическите последици за пострадалия, напр. счупвания (фрактури) на кости, рани и други.

Използва се класификацията „Вид на увреждането” в цифров формат и брой на знаците – 3 цифри. При нейното прилагане се спазва принципът: в случай на множествени травми, злополуката се класифицира по най-тежкото увреждане. Позицията „множествени травми” се използва само в случаите, когато уврежданията са с еднаква тежест.

Таблица 8.51. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането - Общо за страната

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	000	0	0	0	0	0
Рани и повърхностни наранявания	010	1312	1129	1110	799	742
Повърхностни наранявания	011	490	410	359	274	305
Рани (открити наранявания)	012	814	718	749	524	436
Други от група 010, непосочени по-горе	019	8	1	2	1	1
Счупвания (фрактури)	020	1294	1248	1205	1042	978
Закрити фрактури	021	1165	1162	1111	982	915
Открити фрактури	022	126	85	91	60	61
Други от група 020, непосочени по-горе	029	3	1	3	0	2
Изкълчвания (луксации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	030	287	281	280	298	248
Луксации и сублуксации	031	80	82	83	87	82
Навяхвания и разтягания	032	199	196	197	202	160
Други от група 030, непосочени по-горе	039	8	3	0	9	6
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	040	115	131	110	67	91
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	050	159	176	209	188	179
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	120	127	143	122	125
Вътрешни травми	052	38	47	65	66	53
Други от група 050, непосочени по-горе	059	1	2	1	0	1
Изгаряния и измръзвания	060	223	239	185	131	147
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	177	206	143	113	122
Химични изгаряния	062	42	33	39	17	23
Измръзвания	063	3	0	3	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	1	0	0	1	2
Отравяния и инфекции	070	24	33	35	7	6
Остри отравяния	071	21	32	32	4	5
Остри инфекции	072	2	1	1	3	1
Други от група 070, непосочени по-горе	079	1	0	2	0	0

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Удавяне и задушаване (асфиксия)	080	11	17	14	11	9
Задушаване	081	10	16	14	11	8
Удавяне и давяне, недовело до смърт	082	0	1	0	0	1
Други от група 080, непосочени по-горе	089	1	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	090	1	4	4	5	0
Остра загуба на слуха	091	1	2	1	2	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	2	2	3	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	1	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	100	7	5	7	4	3
Топлинен и слънчев удар	101	1	1	0	2	0
Последици от въздействие на лъчения (нетоплинни)	102	6	1	4	2	3
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	3	3	0	0
Шок	110	10	12	8	7	5
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	1	1	3	1	0
Травматичен шок	112	9	11	4	6	5
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	1	0	0
Множествени травми	120	80	62	67	46	49
Други уточнени увреждания, неklasифицирани в групи от 010 до 120	999	0	0	0	0	0

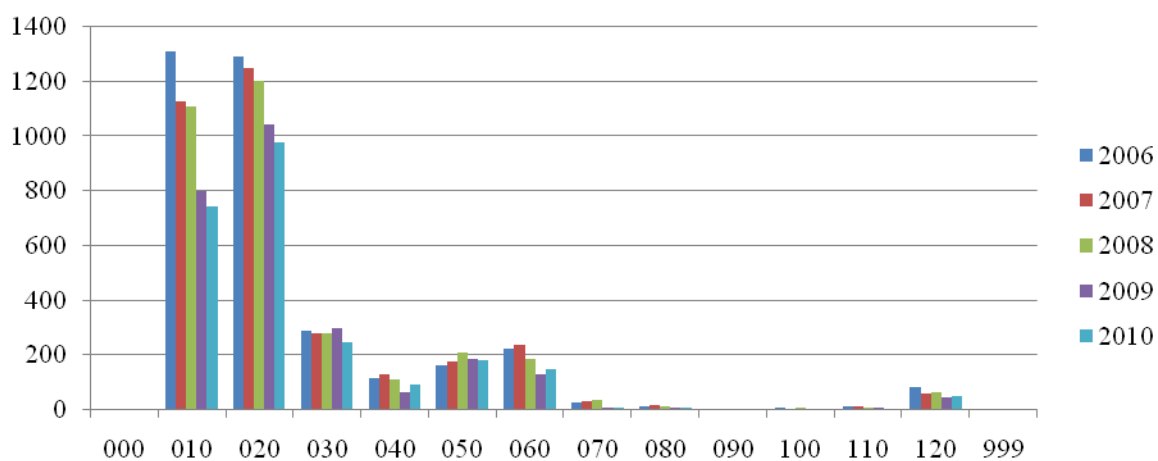
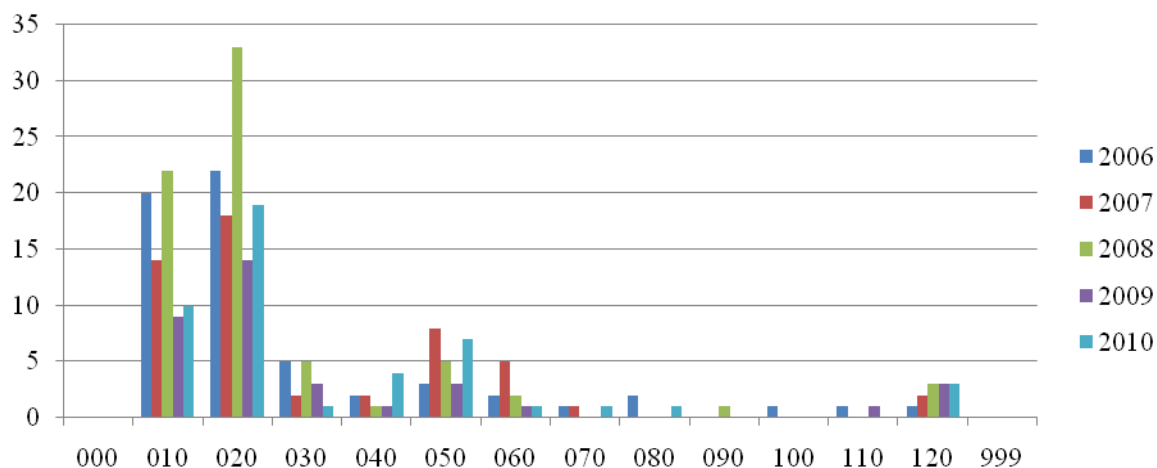

Таблица 8.52. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	000	0	0	0	0	0
Рани и повърхностни наранявания	010	20	14	22	9	10
Повърхностни наранявания	011	6	5	8	2	4
Рани (открити наранявания)	012	13	9	14	7	6
Други от група 010, непосочени по-горе	019	1	0	0	0	0
Счупвания (фрактури)	020	22	18	33	14	19
Закрити фрактури	021	21	14	29	13	16
Открити фрактури	022	1	4	4	1	3
Други от група 020, непосочени по-горе	029	0	0	0	0	0
Изкълчвания (луksации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	030	5	2	5	3	1
Луksации и сублуksации	031	0	0	2	2	0
Навяхвания и разтягания	032	5	2	3	1	1
Други от група 030, непосочени по-горе	039	0	0	0	0	0
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	040	2	2	1	1	4
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	050	3	8	5	3	7
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	2	6	5	3	6
Вътрешни травми	052	1	1	0	0	1
Други от група 050, непосочени по-горе	059	0	1	0	0	0
Изгаряния и измръзвания	060	2	5	2	1	1
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	2	4	1	1	1
Химични изгаряния	062	0	1	1	0	0
Измръзвания	063	0	0	0	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	0	0	0	0	0
Отравяния и инфекции	070	0	1	1	0	1
Остри отравяния	071	0	1	1	0	1
Остри инфекции	072	0	0	0	0	0
Други от група 070, непосочени по-горе	079	0	0	0	0	0
Удавяне и задушаване (асфиксия)	080	2	0	0	0	1
Задушаване	081	2	0	0	0	1
Удавяне и давяне, недовело до смърт	082	0	0	0	0	0
Други от група 080, непосочени по-горе	089	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	090	0	0	1	0	0
Остра загуба на слуха	091	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	0	1	0	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	100	0	1	0	0	0
Топлинен и слънчев удар	101	0	1	0	0	0

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Последици от въздействие на лъчения (нетоплинни)	102	0	0	0	0	0
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	0	0	0	0
Шок	110	1	0	0	1	0
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	0	0	0	0	0
Травматичен шок	112	1	0	0	1	0
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0
Множествени травми	120	1	2	3	3	3
Други уточнени увреждания, неклассифицирани в групи от 010 до 120	999	0	0	0	0	0

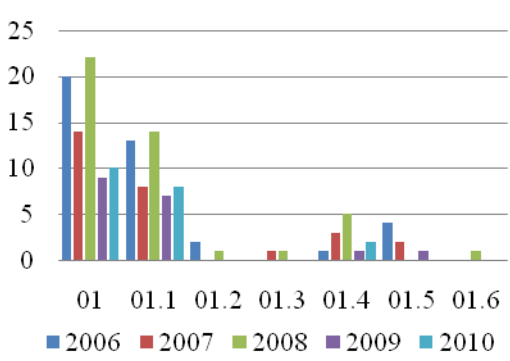
За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

Раздел 01 – Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности

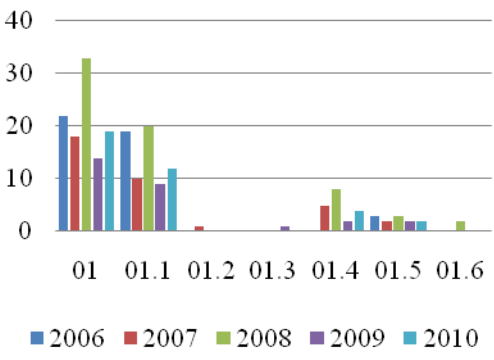
Групи: 01.1 - Отглеждане на едногодишни растения; 01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения; 01.3 - Дейности на разсадници, без горските; 01.4 – Животновъдство; 01.5 - Комбинирано растениевъдно-животновъдно; 01.6 - Спомагателни дейности в селското стопанство.

Таблица 8.53. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г. - разпределение по вид на увреждането – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” – ниво раздел и групи

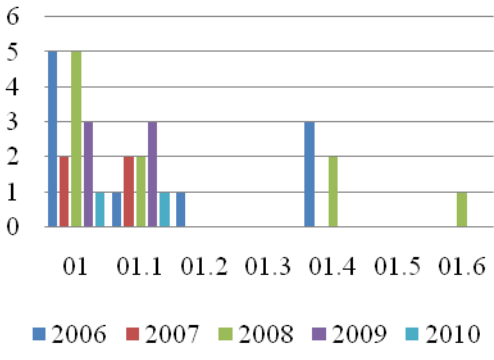
Разпределение по вид на увреждане					
Раздел Група	010				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	20	14	22	9	10
01.1	13	8	14	7	8
01.2	2	0	1	0	0
01.3	0	1	1	0	0
01.4	1	3	5	1	2
01.5	4	2	0	1	0
01.6	0	0	1	0	0

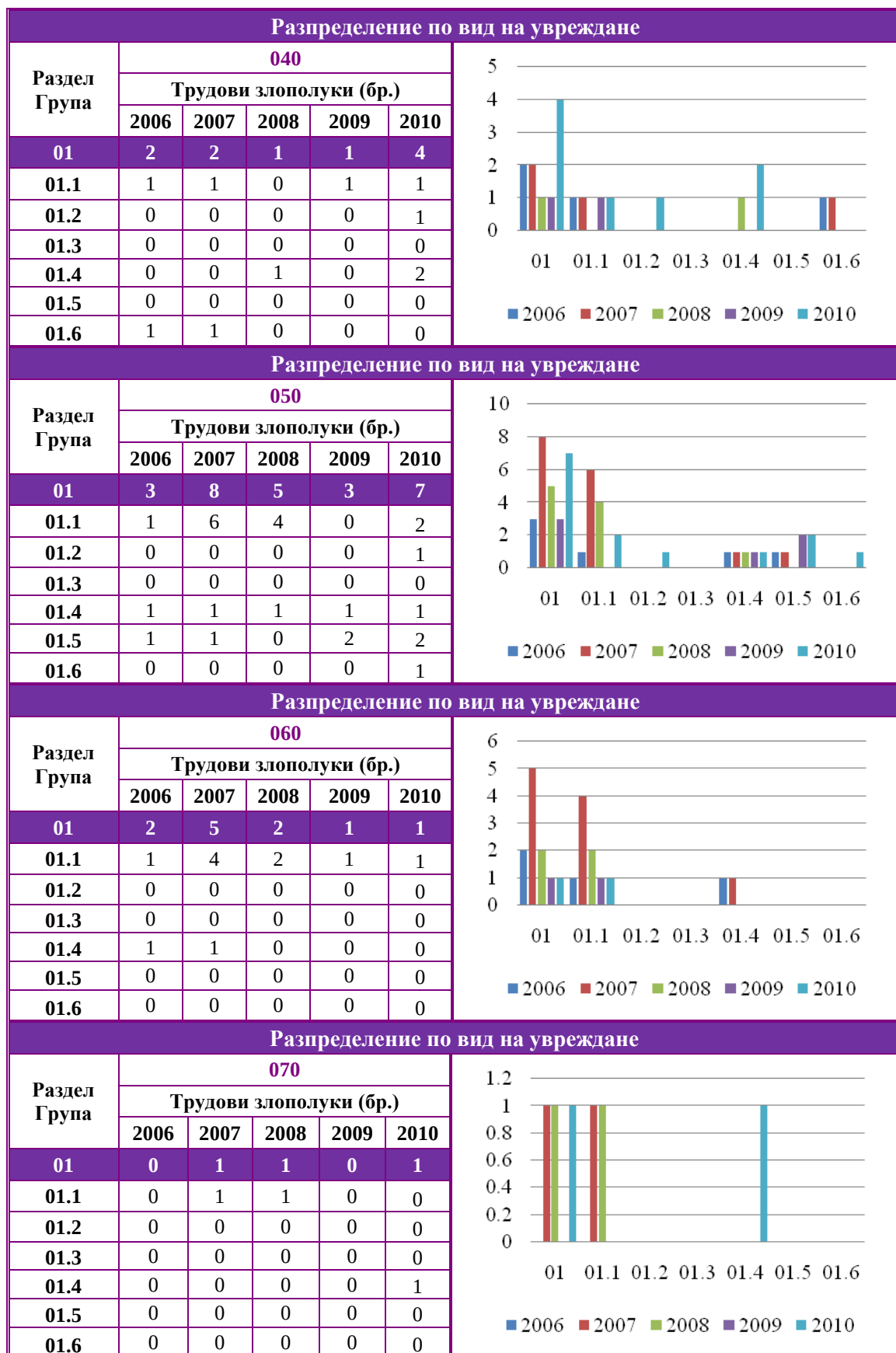

Разпределение по вид на увреждане					
Раздел Група	020				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	22	18	33	14	19
01.1	19	10	20	9	12
01.2	0	1	0	0	0
01.3	0	0	0	1	0
01.4	0	5	8	2	4
01.5	3	2	3	2	2
01.6	0	0	2	0	0

Разпределение по вид на увреждане					
Раздел Група	030				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	5	2	5	3	1
01.1	1	2	2	3	1
01.2	1	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	3	0	2	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	1	0	0

Разпределение по вид на увреждане

Раздел Група	080				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	2	0	0	0	1
01.1	0	0	0	0	1
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	2	0	0	0	1
01.1	0	0	0	0	1
01.2	0	0	0	0	1
01.3	0	0	0	0	0
01.4	2	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по вид на увреждане

Раздел Група	090				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	0	0	1	0	0
01.1	0	0	1	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	0	0	1	0	0
01.1	0	0	1	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по вид на увреждане

Раздел Група	100				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	0	1	0	0	0
01.1	0	1	0	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	0	1	0	0	0
01.1	0	1	0	0	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	0	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Разпределение по вид на увреждане

Раздел Група	110				
	Трудови злополуки (бр.)				
	2006	2007	2008	2009	2010
01	1	0	0	1	0
01.1	0	0	0	1	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Група	2006	2007	2008	2009	2010
01	1	0	0	1	0
01.1	0	0	0	1	0
01.2	0	0	0	0	0
01.3	0	0	0	0	0
01.4	1	0	0	0	0
01.5	0	0	0	0	0
01.6	0	0	0	0	0

Видът на увреждането описва физическите последици за пострадалия, напр. счупвания (фрактури) на кости, рани и други. И на национално ниво и „Растениевъдство и животновъдство” най-често са причинени счупвания (фрактури) – 19 случая или 40,4%.

8.2.15. Класификация „Материален фактор”

Трите двойки променливи, характеризиращи етапите на събитието „трудова злополука” са:

- **Специфично физическо действие и материален фактор, свързан със специфичното физическо действие:** описват какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпване на злополуката. Това действие е конкретно и точно определено и е различно от вида работа, който дава по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият извършва по принцип. Материалният фактор, свързан със специфичното физическо действие описва основният материален фактор, свързан със специфичното физическо действие на пострадалия точно непосредствено преди злополуката (средството, предмета или инструмента, използван от пострадалия в момента на злополуката). Материалният фактор може да участва или да не участва в злополуката. При определяне на материалния фактор, свързан със специфичното действие се следи за материалния фактор, който е най-тясно свързан със злополуката или увреждането.
- **Отклонение от нормалните действия и материален фактор, свързан с отклонението:** описват необичайното събитие, водещо до злополуката. Отклонението не е събитие, което описва основната причина за злополуката, нито пък се отнася до отговорността за настъпване на злополуката. Отклонението описва само необичайното събитие или последното звено от поредица необичайни събития (отклонението от обичайните правила за действие и поведение) при настъпване на злополуката.
- **Начин на увреждане и материален фактор, причинил увреждането:** описват как пострадалият осъществява контакт с материалния фактор, причинител на увреждането. Описва точно какъв е начинът на увреждане. Материалният фактор, причинил увреждането, е предмета, средството или инструмента, с който пострадалият е получил увреждането или с психологическия начин на увреждане.

Класифицирането на материалния фактор, свързан със специфичното физическо действие, отклонението и на материалния фактор, причинил увреждането се извършва съгласно една Класификация - „Материален фактор”, в цифров формат и брой на знаците – 4 цифри.

Таблица 8.54. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор” - материален фактор на специфичното физическо действие – Общо за страната

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	13	14	13	6	24
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	602	546	537	514	556
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	303	322	357	333	259
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	38	53	51	34	27
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	67	49	48	51	31
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	94	89	64	77	67
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	283	222	223	160	142
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	102	109	102	59	53
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	20	27	15	20	16
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	47	44	51	24	34
Машини и оборудване, неподвижни	1000	548	494	449	306	316
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	276	259	250	201	160
Сухопътни превозни средства	1200	384	357	332	340	292
Други превозни средства	1300	84	66	76	45	67
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	463	449	414	280	224
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	49	59	58	21	30
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	6	11	9	4
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	82	88	71	55	87

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	46	67	93	64	60
Насипни отпадъци	1900	11	13	17	5	5
Физични явления и природни сили	2000	7	4	2	1	3
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

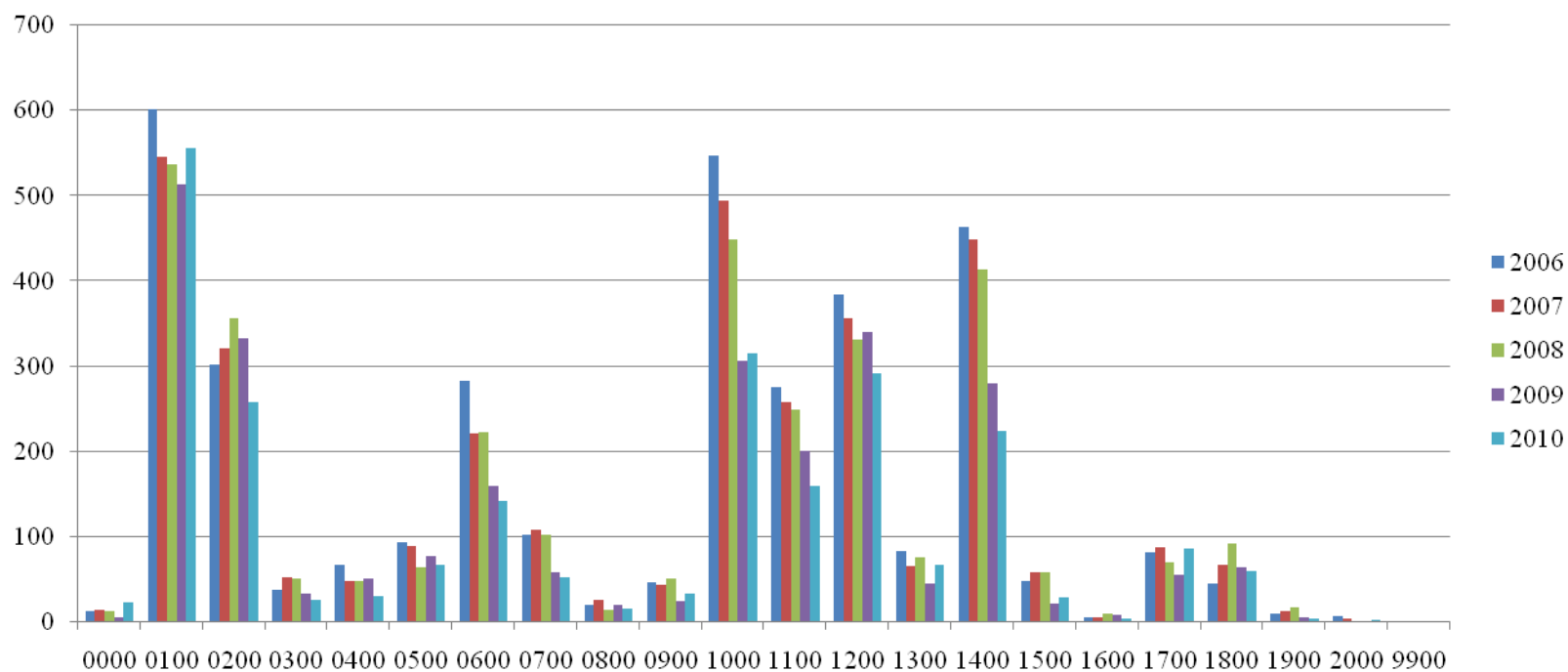
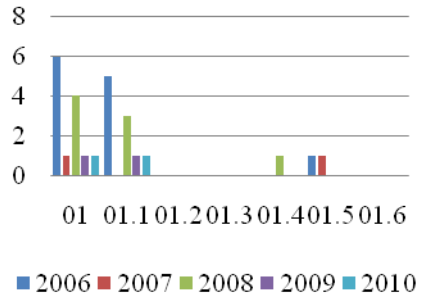
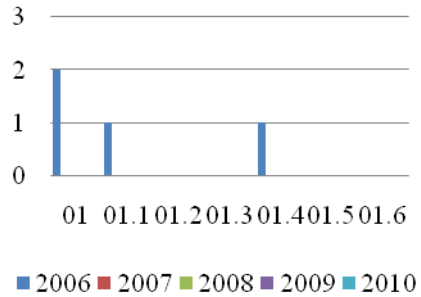

Таблица 8.55. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор” - материален фактор на специфичното физическо действие – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	0000	0	0	0	2	1	2.5 2 1.5 1 0.5 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	1	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	1	1	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	12	3	6	11	14	15 10 5 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		7	1	3	8	9	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		1	0	1	0	1	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	1	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	1	2	2	4	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		3	0	0	1	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	6	1	4	1	1	 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		5	0	3	1	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	1	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	1	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

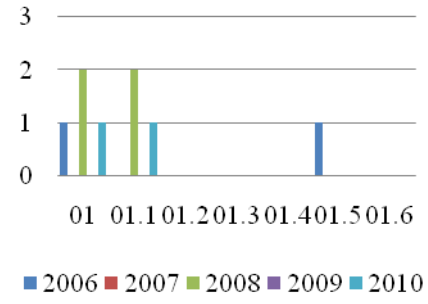
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	0	0	0	0	0	 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	2	0	0	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	0	0	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

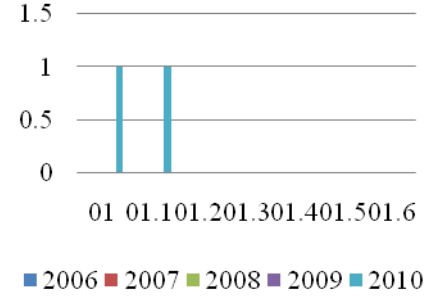
Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	1	2	2	2	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	2	2	2	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	5	1	6	3	5	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		3	1	5	2	4	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		1	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	1	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	0	0	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	1	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	1	0	2	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	2	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	0	0	0	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	5	12	10	7	5																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		4	7	10	7	4	<table><caption>Estimated data for 01 to 01.6</caption><thead><tr><th>Category</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>5</td><td>12</td><td>10</td><td>7</td><td>4</td></tr><tr><td>01.1</td><td>4</td><td>7</td><td>10</td><td>7</td><td>4</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>01.5</td><td>1</td><td>3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.6</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Category	2006	2007	2008	2009	2010	01	5	12	10	7	4	01.1	4	7	10	7	4	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.4	0	1	0	0	1	01.5	1	3	0	0	0	01.6	0	1	0	0	0
Category		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		5	12	10	7	4																																																	
01.1		4	7	10	7	4																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	0	1	0	0	1																																																		
01.5	1	3	0	0	0																																																		
01.6	0	1	0	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	1	0	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	1	3	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	1	0	0	0																																																		

Машини и оборудване, неподвижни	1000	1	2	2	0	1																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	1	1	0	0	<table><caption>Estimated data for 01 to 01.6</caption><thead><tr><th>Category</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>1</td><td>2</td><td>2</td><td>1</td><td>1</td></tr><tr><td>01.1</td><td>0</td><td>1</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>0</td><td>1</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>01.5</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.6</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Category	2006	2007	2008	2009	2010	01	1	2	2	1	1	01.1	0	1	1	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.4	0	1	1	0	1	01.5	0	0	0	0	0	01.6	1	0	0	0	0
Category		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		1	2	2	1	1																																																	
01.1		0	1	1	0	0																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	0	1	1	0	1																																																		
01.5	0	0	0	0	0																																																		
01.6	1	0	0	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	1	1	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	1	0	0	0	0																																																		

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	5	4	4	3	1																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		3	3	2	3	1	<table><caption>Трудови злополуки за категория 1100</caption><thead><tr><th>Код</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>5</td><td>4</td><td>4</td><td>3</td><td>1</td></tr><tr><td>01.1</td><td>3</td><td>3</td><td>2</td><td>3</td><td>1</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>2</td><td>1</td><td>2</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.5</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.6</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Код	2006	2007	2008	2009	2010	01	5	4	4	3	1	01.1	3	3	2	3	1	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.4	2	1	2	0	0	01.5	0	0	0	0	0	01.6	0	0	0	0	0
Код		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		5	4	4	3	1																																																	
01.1		3	3	2	3	1																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	2	1	2	0	0																																																		
01.5	0	0	0	0	0																																																		
01.6	0	0	0	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	2	1	2	0	0																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	0	0	0																																																		

Сухопътни превозни средства	1200	4	10	19	0	6																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		4	8	6	0	3	<table><caption>Трудови злополуки за категория 1200</caption><thead><tr><th>Код</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>4</td><td>10</td><td>19</td><td>6</td><td>3</td></tr><tr><td>01.1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>2</td><td>11</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>01.4</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.5</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>2</td></tr><tr><td>01.6</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>2</td></tr></tbody></table>	Код	2006	2007	2008	2009	2010	01	4	10	19	6	3	01.1	0	0	0	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	2	11	0	1	01.4	0	0	1	0	0	01.5	0	0	1	0	2	01.6	0	0	1	0	2
Код		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		4	10	19	6	3																																																	
01.1		0	0	0	0	0																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	2	11	0	1																																																	
01.4	0	0	1	0	0																																																		
01.5	0	0	1	0	2																																																		
01.6	0	0	1	0	2																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	2	11	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	1	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	1	0	2																																																		

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Други превозни средства	1300	0	0	1	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	0	0	1.5 1 0.5 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	

Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	9	11	9	1	6	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		6	8	7	0	4	15 10 5 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		1	1	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	1	0	
01.4 - Животновъдство		1	2	1	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	0	0	0	1	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	0	3	1	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	2	1	0	0	4 3 2 1 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	1	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Предпазни средства и защитни приспособления	1600	0	0	0	0	0	

Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	0	0	0	2	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	1	0	3 2 1 0 01 01.1 01.2 01.3 01.4 01.5 01.6 ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	1	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	1	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Живи организми и хора	1800	7	4	7	3	3																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		3	2	3	0	0	<table><caption>Данни за графика: Трудови злополуки (2006-2010)</caption><thead><tr><th>Категория</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>7</td><td>4</td><td>7</td><td>3</td><td>3</td></tr><tr><td>01.1</td><td>3</td><td>2</td><td>3</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>3</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr><tr><td>01.5</td><td>1</td><td>1</td><td>2</td><td>2</td><td>2</td></tr><tr><td>01.6</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Категория	2006	2007	2008	2009	2010	01	7	4	7	3	3	01.1	3	2	3	0	0	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.4	3	1	1	1	1	01.5	1	1	2	2	2	01.6	0	0	1	0	0
Категория		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		7	4	7	3	3																																																	
01.1		3	2	3	0	0																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	3	1	1	1	1																																																		
01.5	1	1	2	2	2																																																		
01.6	0	0	1	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	3	1	1	1	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	1	1	2	2	2																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	1	0	0																																																		

Насипни отпадъци	1900	0	0	0	0	0	

Физични явления и природни сили	2000	0	0	0	0	0	

За „Растениевъдство и животновъдство”- „Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” – 14 случая или 29,8% и „Сухопътни превозни средства и Материали, предмети и продукти” – по 6 случая или по 12,8%.

Таблица 8.56. Материален фактор на отклонението – Общо за страната

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	22	11	21	9	16
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	92	574	535	504	534
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	355	369	379	366	261
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	61	57	61	54	52
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	57	44	43	45	29
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	84	69	69	72	78
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	159	120	109	82	70
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	66	78	70	35	30
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	7	17	8	12	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	36	38	49	22	30
Машини и оборудване, неподвижни	1000	383	358	336	240	256
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	254	241	219	198	149
Сухопътни превозни средства	1200	356	327	322	310	268
Други превозни средства	1300	67	61	68	31	45
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	549	533	514	321	290
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	130	131	111	63	83
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	15	10	11	9	9
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	74	111	69	42	61

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	206	184	212	177	172
Насипни отпадъци	1900	13	8	9	1	3
Физични явления и природни сили	2000	24	11	19	12	12
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

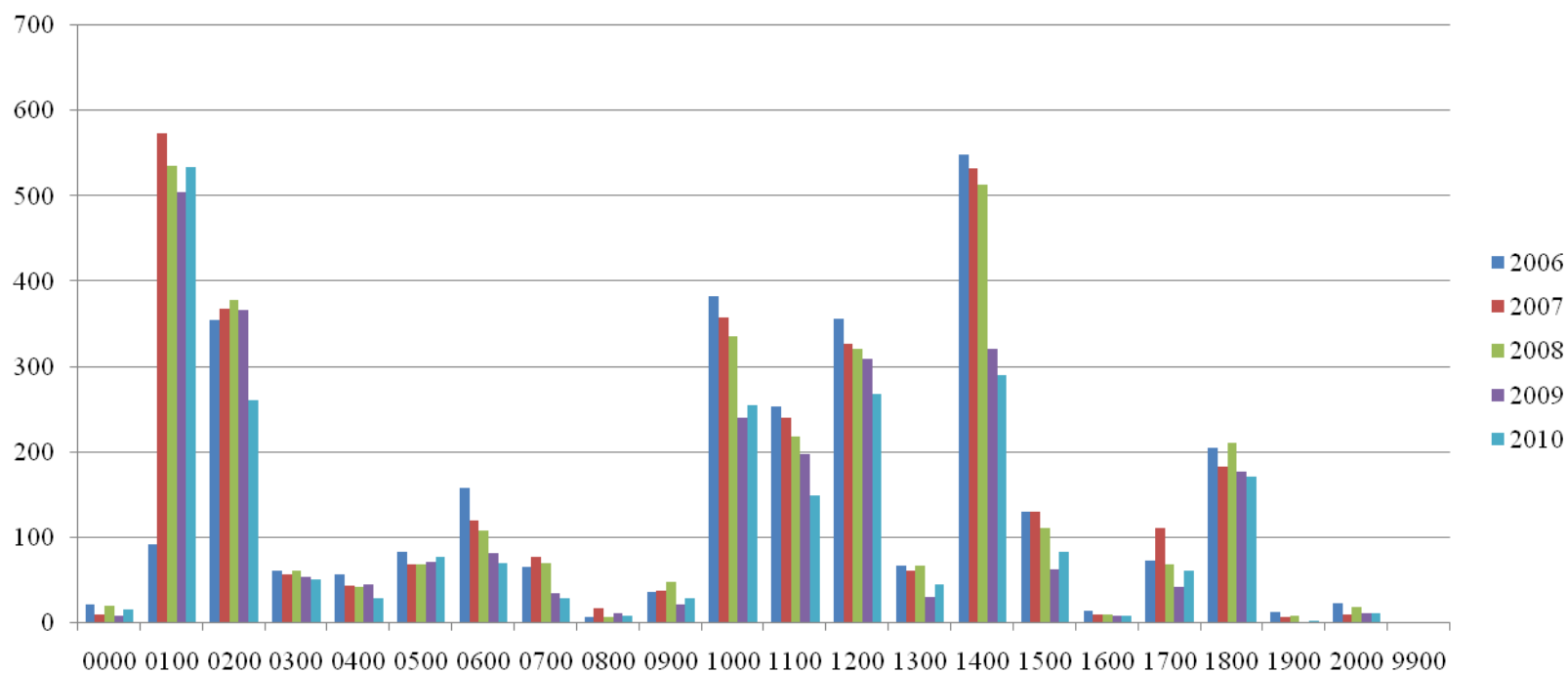

Таблица 8.57. Материален фактор на отклонението – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	0000	1	0	1	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	1	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	10	2	7	9	9	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		4	1	5	5	5	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		2	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	1	0	1	0	
01.4 - Животновъдство		3	0	2	2	4	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	0	0	1	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		1	0	0	0	0	

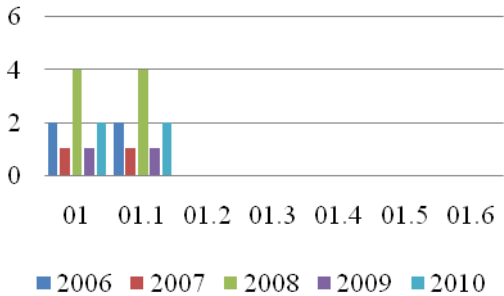
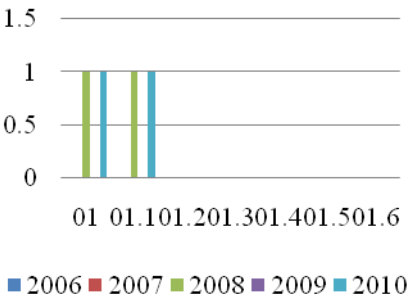
Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	7	1	5	1	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		5	0	3	1	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	1	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	2	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		2	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	0	1	0	1	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	1	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	1	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

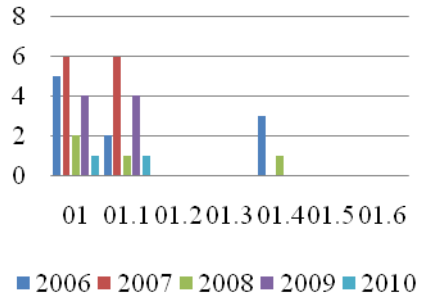
Системи за снабвяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	1	0	0	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	0	0	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

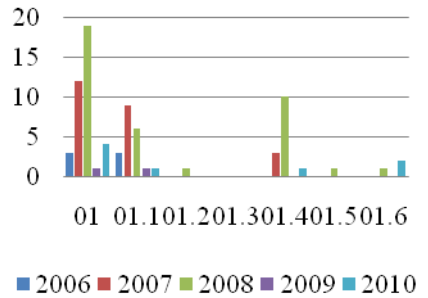
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	1	1	1	2	2	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	1	1	2	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	2	1	4	1	2	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		2	1	4	1	2	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	0	0	1	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	1	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	0	0	0	0	0	

Машини и оборудване, несамостоятелни или самостоятелни	0900	7	10	9	6	7																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		6	5	8	5	6	<table><caption>Трудови злополуки - Категория 0900</caption><thead><tr><th>Категория</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>7</td><td>10</td><td>9</td><td>6</td><td>7</td></tr><tr><td>01.1</td><td>6</td><td>5</td><td>8</td><td>5</td><td>6</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>0</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr><tr><td>01.5</td><td>1</td><td>3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.6</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Категория	2006	2007	2008	2009	2010	01	7	10	9	6	7	01.1	6	5	8	5	6	01.2	0	0	0	0	0	01.3	0	0	0	0	0	01.4	0	1	1	1	1	01.5	1	3	0	0	0	01.6	0	1	0	0	0
Категория		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		7	10	9	6	7																																																	
01.1		6	5	8	5	6																																																	
01.2		0	0	0	0	0																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	0	1	1	1	1																																																		
01.5	1	3	0	0	0																																																		
01.6	0	1	0	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	1	1	1	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	1	3	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	1	0	0	0																																																		
Машини и оборудване, неподвижни	1000	1	2	0	1	2																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	1	0	1	0	<table><caption>Трудови злополуки - Категория 1000</caption><thead><tr><th>Категория</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>01</td><td>1</td><td>2</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>01.1</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>01.2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>01.3</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.4</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>01.5</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>01.6</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table>	Категория	2006	2007	2008	2009	2010	01	1	2	0	1	0	01.1	0	1	0	1	0	01.2	0	0	0	0	1	01.3	0	0	0	0	0	01.4	0	1	0	0	1	01.5	0	0	0	0	0	01.6	1	0	0	0	0
Категория		2006	2007	2008	2009	2010																																																	
01		1	2	0	1	0																																																	
01.1		0	1	0	1	0																																																	
01.2		0	0	0	0	1																																																	
01.3		0	0	0	0	0																																																	
01.4	0	1	0	0	1																																																		
01.5	0	0	0	0	0																																																		
01.6	1	0	0	0	0																																																		
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	1																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	1	0	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	1	0	0	0	0																																																		

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	5	6	2	4	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		2	6	1	4	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		3	0	1	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

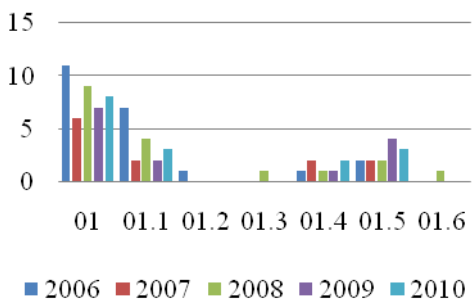
Сухопътни превозни средства	1200	3	12	19	1	4	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		3	9	6	1	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	1	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	3	10	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	1	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	2	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Други превозни средства	1300	0	0	2	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	1	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	

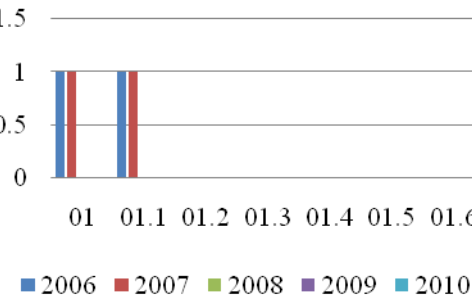
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	7	5	12	2	8	
		2006	2007	2008	2009	2010	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		5	4	10	2	6	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	1	1	0	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	0	0	0	1	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	

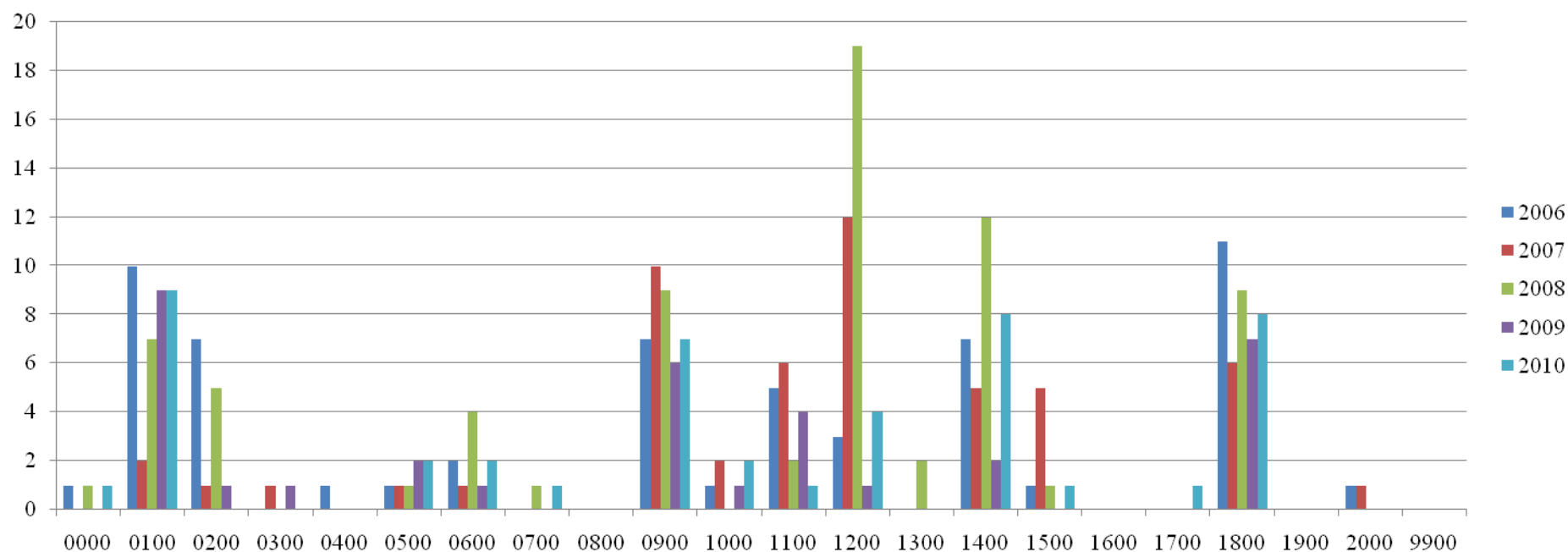
Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	1	5	1	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	4	1	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	1	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	0	0	0	0	0	
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	0	0	0	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	1	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Живи организми и хора	1800	11	6	9	7	8	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		7	2	4	2	3	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		1	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	1	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	2	1	1	2	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		2	2	2	4	3	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	

Насипни отпадъци	1900	0	0	0	0	0	

Физични явления и природни сили	2000	1	1	0	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	1	0	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

На национално най-много случаи има на „Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” и „Машины и оборудване, неподвижни”. „Растениевъдство и животновъдство” – „Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” – 9 случая или 19,1% и „Материали, предмети и продукти” – 8 случая или 17%.

Таблица 8.58. Материален фактор, свързан с начина на увреждане – Общо за страната

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	23	18	7	14	11
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	855	834	822	788	714
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	184	205	206	186	148
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	50	41	47	39	29
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	41	32	26	23	21
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	85	71	64	61	60
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	140	116	102	65	62
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	58	65	64	26	26
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	8	12	4	9	9
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	27	26	30	19	27
Машини и оборудване, неподвижни	1000	311	253	262	200	212
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	206	205	188	158	123
Сухопътни превозни средства	1200	294	257	258	224	217
Други превозни средства	1300	55	53	52	25	43
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	773	728	691	492	424
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	183	193	173	93	99
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	3	4	2	7
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	51	54	49	35	49

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	132	122	151	132	154
Насипни отпадъци	1900	14	8	11	3	3
Физични явления и природни сили	2000	28	14	23	11	19
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

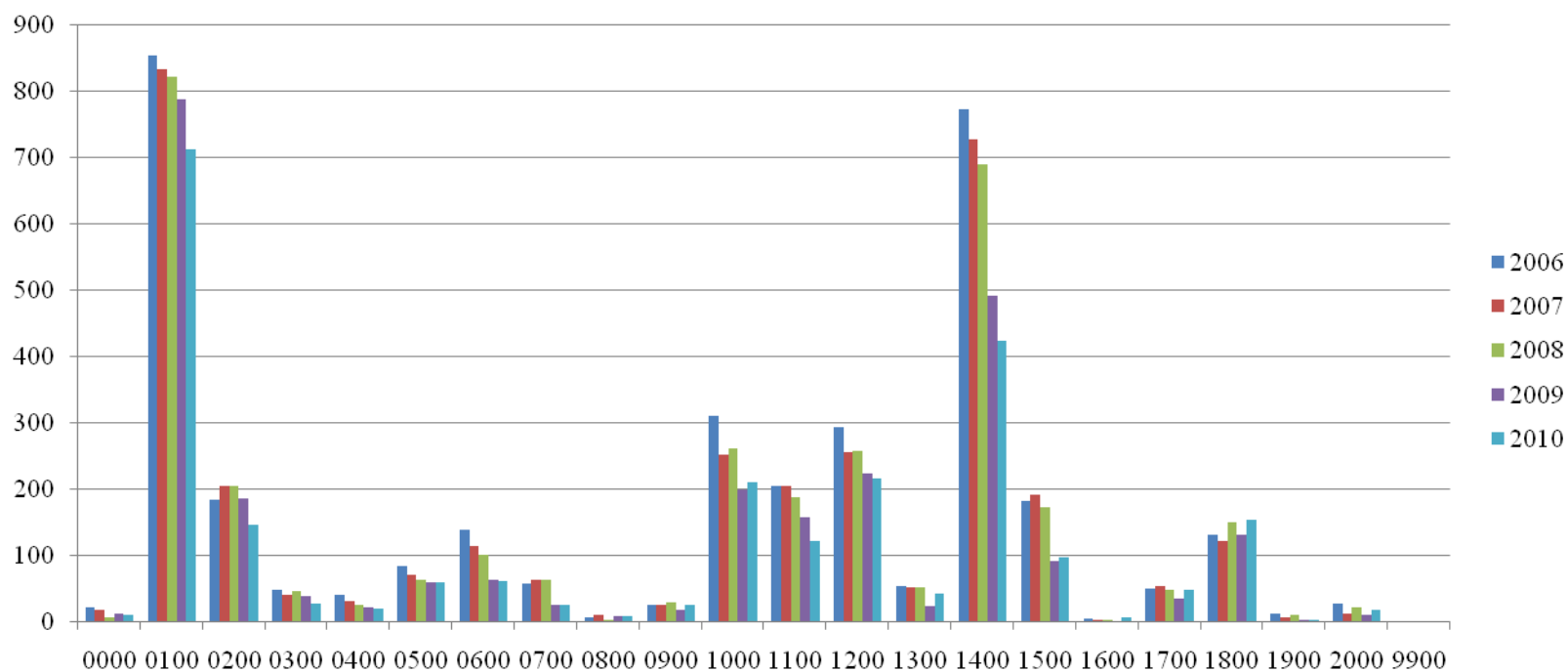

Таблица 8.59. Материален фактор, свързан с начина на увреждане – за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Няма материален фактор или няма информация	0000	0	0	0	0	0	

Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	16	9	15	12	10																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		9	5	9	6	6	<table><caption>Данни за трудови злополуки (категория 0100)</caption><thead><tr><th>Година</th><th>01</th><th>01.1</th><th>01.2</th><th>01.3</th><th>01.4</th><th>01.5</th><th>01.6</th></tr></thead><tbody><tr><td>2006</td><td>15</td><td>10</td><td>5</td><td>2</td><td>3</td><td>2</td><td>1</td></tr><tr><td>2007</td><td>9</td><td>5</td><td>1</td><td>1</td><td>2</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>2008</td><td>15</td><td>8</td><td>1</td><td>1</td><td>5</td><td>3</td><td>1</td></tr><tr><td>2009</td><td>12</td><td>10</td><td>1</td><td>1</td><td>2</td><td>2</td><td>1</td></tr><tr><td>2010</td><td>10</td><td>6</td><td>1</td><td>1</td><td>3</td><td>1</td><td>1</td></tr></tbody></table>	Година	01	01.1	01.2	01.3	01.4	01.5	01.6	2006	15	10	5	2	3	2	1	2007	9	5	1	1	2	1	0	2008	15	8	1	1	5	3	1	2009	12	10	1	1	2	2	1	2010	10	6	1	1	3	1	1
Година		01	01.1	01.2	01.3	01.4		01.5	01.6																																														
2006		15	10	5	2	3		2	1																																														
2007		9	5	1	1	2		1	0																																														
2008		15	8	1	1	5		3	1																																														
2009		12	10	1	1	2		2	1																																														
2010	10	6	1	1	3	1	1																																																
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	2	1	0	0	1																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	1	0	1	0																																																		
01.4 - Животновъдство	1	2	5	3	3																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	4	0	0	2	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	1	0	0																																																		
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	1	0	1	1	1																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	0	1	1	0	<table><caption>Данни за трудови злополуки (категория 0200)</caption><thead><tr><th>Година</th><th>01</th><th>01.1</th><th>01.2</th><th>01.3</th><th>01.4</th><th>01.5</th><th>01.6</th></tr></thead><tbody><tr><td>2006</td><td>1.0</td><td>1.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td></tr><tr><td>2007</td><td>1.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td></tr><tr><td>2008</td><td>1.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td></tr><tr><td>2009</td><td>1.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td></tr><tr><td>2010</td><td>1.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td><td>0.0</td></tr></tbody></table>	Година	01	01.1	01.2	01.3	01.4	01.5	01.6	2006	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2007	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2008	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2009	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2010	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Година		01	01.1	01.2	01.3	01.4		01.5	01.6																																														
2006		1.0	1.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0																																														
2007		1.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0																																														
2008		1.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0																																														
2009		1.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0																																														
2010	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0																																																
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	0	0	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	0	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	0	0	0																																																		

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	0	1	0	1	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	1	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	1	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	1	0	0	0	0	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	0	0	0	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злоупотреки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	0	2	0	1	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	2	0	1	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	0	0	4	1	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	4	1	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	0	0	1	0	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	1	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	0	0	0	0	0	
Машини и оборудване, несамостоятелни или самостоятелни	0900	6	8	7	6	6	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		4	4	6	5	5	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	0	1	1	1	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		2	3	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	1	0	0	0	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

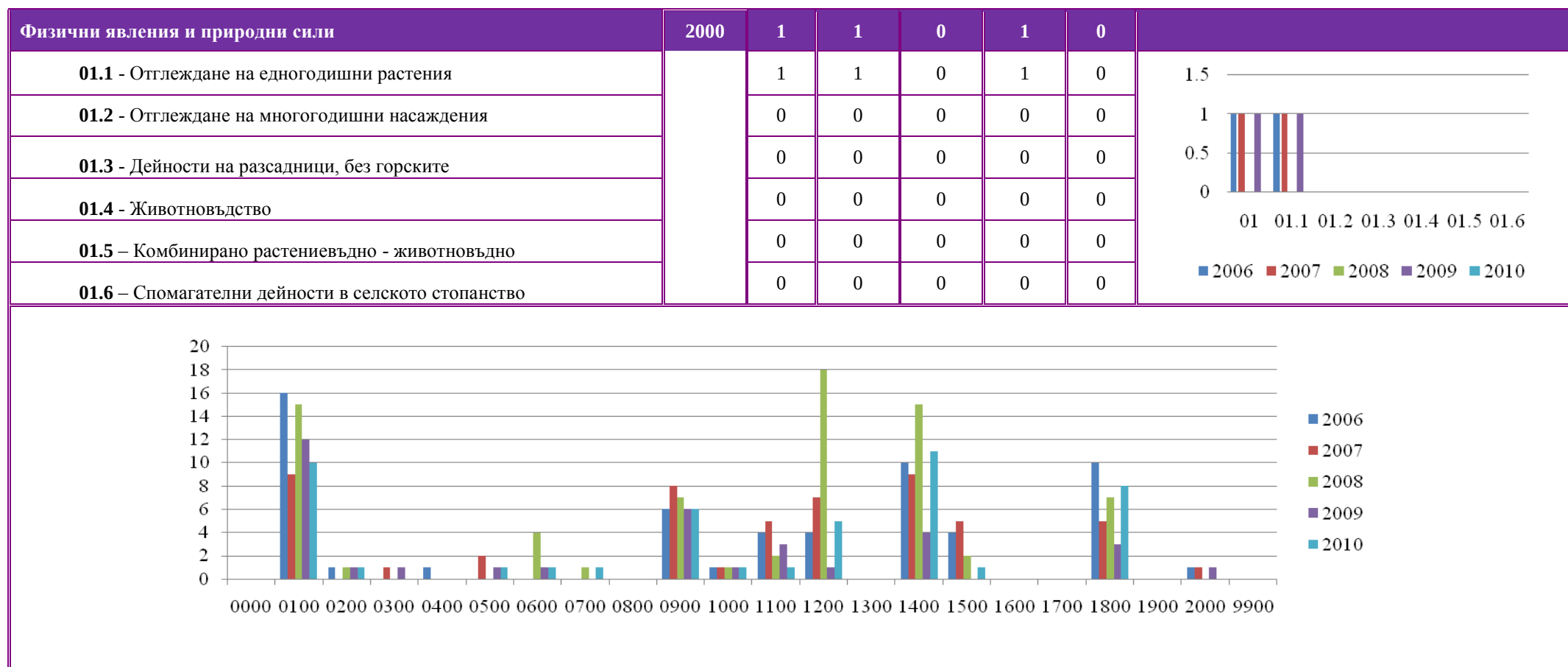
Машини и оборудване, неподвижни	1000	1	1	1	1	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		0	0	0	1	0	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	1	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		0	1	1	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		1	0	0	0	0	
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	4	5	2	3	1	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	4	1	3	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		3	1	1	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Сухопътни превозни средства	1200	4	7	18	1	5																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		4	5	6	1	2	<table><caption>Трудови злополуки - Категория 1200</caption><tr><th>Година</th><th>01</th><th>01.1</th><th>01.2</th><th>01.3</th><th>01.4</th><th>01.5</th><th>01.6</th></tr><tr><td>2006</td><td>4</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>2007</td><td>7</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>2</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>2008</td><td>18</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>9</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>2009</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>2010</td><td>2</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>2</td></tr></table>	Година	01	01.1	01.2	01.3	01.4	01.5	01.6	2006	4	0	0	0	0	0	0	2007	7	0	0	0	2	0	0	2008	18	1	0	0	9	0	1	2009	1	0	0	0	0	0	0	2010	2	0	0	0	1	0	2
Година		01	01.1	01.2	01.3	01.4		01.5	01.6																																														
2006		4	0	0	0	0		0	0																																														
2007		7	0	0	0	2		0	0																																														
2008		18	1	0	0	9		0	1																																														
2009		1	0	0	0	0		0	0																																														
2010	2	0	0	0	1	0	2																																																
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	0	0	1	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	0	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	0	2	9	0	1																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	0	0	1	0	0																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	1	0	2																																																		
Други превозни средства	1300	0	0	0	0	0																																																	
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	10	9	15	4	11																																																	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		7	8	12	3	7	<table><caption>Трудови злополуки - Категория 1400</caption><tr><th>Година</th><th>01</th><th>01.1</th><th>01.2</th><th>01.3</th><th>01.4</th><th>01.5</th><th>01.6</th></tr><tr><td>2006</td><td>10</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>2007</td><td>9</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>2008</td><td>15</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>3</td></tr><tr><td>2009</td><td>4</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>2010</td><td>11</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></table>	Година	01	01.1	01.2	01.3	01.4	01.5	01.6	2006	10	0	0	0	0	0	0	2007	9	0	0	0	1	0	0	2008	15	1	0	0	1	0	3	2009	4	0	0	0	1	0	1	2010	11	0	0	0	0	0	0
Година		01	01.1	01.2	01.3	01.4		01.5	01.6																																														
2006		10	0	0	0	0		0	0																																														
2007		9	0	0	0	1		0	0																																														
2008		15	1	0	0	1		0	3																																														
2009		4	0	0	0	1		0	1																																														
2010	11	0	0	0	0	0	0																																																
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения	1	0	0	0	0																																																		
01.3 - Дейности на разсадници, без горските	0	0	1	0	0																																																		
01.4 - Животновъдство	1	1	1	0	3																																																		
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно	1	0	0	1	1																																																		
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство	0	0	1	0	0																																																		

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки					
		2006	2007	2008	2009	2010	

Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	4	5	2	0	1	Bar chart showing labor accidents for category 1500 from 2006 to 2010. The chart shows data for codes 01, 01.1, 01.2, 01.3, 01.4, 01.5, and 01.6. The highest number of accidents occurred in 2006 at code 01 (4 accidents) and 2007 at code 01 (5 accidents).
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		1	4	2	0	1	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		3	1	0	0	0	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		0	0	0	0	0	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	0	0	0	
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	0	0	0	0	0	Bar chart showing labor accidents for category 1800 from 2006 to 2010. The chart shows data for codes 01, 01.1, 01.2, 01.3, 01.4, 01.5, and 01.6. The highest number of accidents occurred in 2006 at code 01 (8 accidents) and 2007 at code 01 (5 accidents).
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	0	0	0	0	0	
Живи организми и хора	1800	10	5	7	3	8	
01.1 - Отглеждане на едногодишни растения		8	2	3	1	3	
01.2 - Отглеждане на многогодишни насаждения		0	0	0	0	0	
01.3 - Дейности на разсадници, без горските		0	0	0	0	0	
01.4 - Животновъдство		1	1	1	0	2	
01.5 – Комбинирано растениевъдно - животновъдно		1	2	2	2	3	
01.6 – Спомагателни дейности в селското стопанство		0	0	1	0	0	
Насипни отпадъци	1900	0	0	0	0	0	

На национално ниво най-много случаи има при „Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах”. За „Растения и животновъдство” – „Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)” – 10 случая или 21,3% и „Материали, предмети и продукти” – 11 случая или 23,4%.

8.2.16. Класификация „Вид злополука (по КСО)”

Информацията се класифицира по следните показатели:

- ☐ по чл. 55, ал. 1 от КСО: Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.
- ☐ по чл. 55, ал. 2 от КСО: Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение;
- ☐ не се приема за трудова;
- ☐ няма данни.

Таблица 8.60. Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид на злополука (по чл.55, ал.1 от КСО)

Общо за страната					За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”				
Трудови злополуки (брой)					Трудови злополуки (брой)				
2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
3523	3337	3234	2605	2457	54	49	61	34	44

8.2.17. Класификация „Последици от трудовата злополука”

Последиците от злополуката описват резултата от злополуката, изразени чрез временната неработоспособност (загубените дни от трудови злополуки), трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност), и смърт.

Загубените дни от трудови злополуки представляват броя календарни дни, когато пострадалият е неработоспособен поради трудова злополука. При наличие на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) в резултат на трудовата злополука се използват специфични кодове. В този случай дните, загубени преди признаването на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) или смърт, не се вземат под внимание. Информацията се класифицира съобразно специална Класификация „Последици от злополуката”.

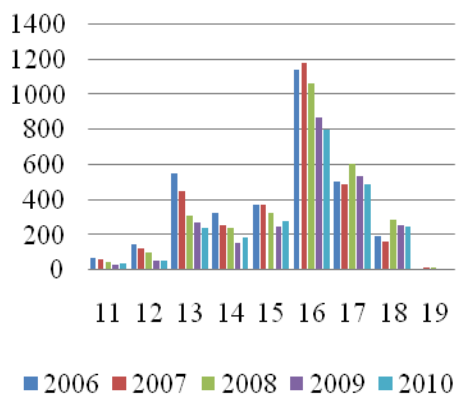
Класификация последици от злополуката

Код	Наименование на позицията (по българското законодателство)	Код	Наименование на позицията (по ЕСТЗ)	
00	Няма данни	000	Неизвестни	
10	Временна неработоспособност общо, в т.ч.	– A01 A02 A03 A04 A05 A06	Загубени дни по групи (отсъствие по-малко от 6 м.)	
11	до 3 дни		–	
12	4 - 6 дни		4 - 6 загубени дни	
13	7 - 13 дни		7 - 13 загубени дни	
14	14 - 20 дни		14 - 20 загубени дни	
15	21 - 30 дни		21 - 30 дни	
16	31 - 90		31 - 90 дни	
17	91 - 182 дни		91 - 182 дни	
18	183 - до 1 год.		997	183 и повече загубени дни или инвалидност
19	над 1 год.			
20	Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.			
21	под 50%			
22	50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.			
23	71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	998	Смърт	
24	над 90% - от 90,01%			
30	Смърт - общо	999	Други, непосочени по-горе	
99	Други, непосочени по-горе	999	Други, непосочени по-горе	

Таблица 8.61. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 0 до 19)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
Няма данни	0	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0
Временна неработоспособност общо, в т.ч.	10	3231	3117	2993	2429	2309	10	53	44	68	34	39
до 3 дни	11	67	63	45	33	34	11	0	0	1	0	1
4 - 6 дни	12	149	123	98	55	48	12	2	1	1	1	0
7 - 13 дни	13	553	452	311	270	235	13	8	4	11	5	2
14 - 20 дни	14	328	253	239	154	186	14	5	5	4	3	4
21 - 30 дни	15	373	373	330	251	276	15	5	6	9	3	4
31 - 90 дни	16	1142	1181	1062	868	801	16	22	16	20	12	13
91 - 182 дни	17	509	488	606	538	483	17	7	6	13	6	11
183 - до 1 год.	18	192	167	287	259	243	18	4	6	7	4	4
над 1 год.	19	8	17	15	1	3	19	0	0	2	0	0

Трудови злополуки (бр.)

Трудови злополуки (бр.)

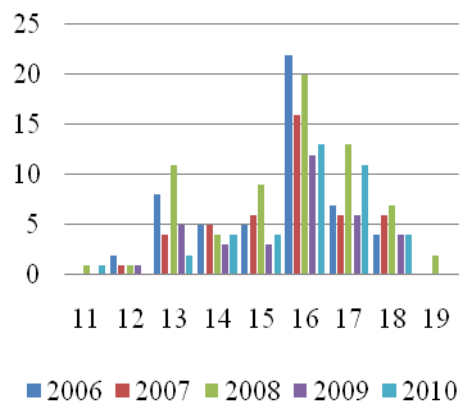

Таблица 8.62. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 20 до 24)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”																																																																	
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)																																																																
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010																																																												
Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.	20	73	70	89	86	56	20	3	3	1	0	1																																																												
под 50%	21	7	10	19	20	13	21	0	0	0	0	0																																																												
50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.	22	57	45	61	50	28	22	3	2	1	0	1																																																												
71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	23	5	8	7	10	6	23	0	1	0	0	0																																																												
над 90% - от 90,01%	24	4	7	2	6	9	24	0	0	0	0	0																																																												
	Трудови злополуки (бр.) <table><caption>Трудови злополуки (бр.) - Общо за страната</caption><thead><tr><th>Код</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>21</td><td>7</td><td>10</td><td>19</td><td>20</td><td>13</td></tr><tr><td>22</td><td>57</td><td>45</td><td>61</td><td>50</td><td>28</td></tr><tr><td>23</td><td>5</td><td>8</td><td>7</td><td>10</td><td>6</td></tr><tr><td>24</td><td>4</td><td>7</td><td>2</td><td>6</td><td>9</td></tr></tbody></table> ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						Код	2006	2007	2008	2009	2010	21	7	10	19	20	13	22	57	45	61	50	28	23	5	8	7	10	6	24	4	7	2	6	9	Трудови злополуки (бр.) <table><caption>Трудови злополуки (бр.) - За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”</caption><thead><tr><th>Код</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th><th>2010</th></tr></thead><tbody><tr><td>21</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>22</td><td>3</td><td>2</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>23</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>24</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr></tbody></table> ■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010						Код	2006	2007	2008	2009	2010	21	0	0	0	0	0	22	3	2	1	0	1	23	0	1	0	0	0	24	0	0	0	0	0
Код	2006	2007	2008	2009	2010																																																																			
21	7	10	19	20	13																																																																			
22	57	45	61	50	28																																																																			
23	5	8	7	10	6																																																																			
24	4	7	2	6	9																																																																			
Код	2006	2007	2008	2009	2010																																																																			
21	0	0	0	0	0																																																																			
22	3	2	1	0	1																																																																			
23	0	1	0	0	0																																																																			
24	0	0	0	0	0																																																																			

Таблица 8.63. Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. - Разпределение по последици от злополуката (код 30)

Последици от злополуката	Общо за страната						За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство”					
	Код	Трудови злополуки (бр.)					Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010		2006	2007	2008	2009	2010
Смърт	30	128	149	151	88	92	30	2	6	4	1	7

Трудови злополуки (бр.)

30

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

Трудови злополуки (бр.)

30

■ 2006 ■ 2007 ■ 2008 ■ 2009 ■ 2010

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” последиците са **основно водещи до временна нетрудоспособност (над 83%)**. Случаите на инвалидност и са **единични**. В най-много от случаите неработоспособността е за период от един до 3 месеца (13 случая или 27,7%). Следват от 3 до 6 месеца – 11 случая (23,4%).

Много притеснително е нивото на злополуките, водещи до смърт. Това важи особено за 2007 г. и 2010 г. За тези години смъртните случаи са съответно 11,8 и 14,9% от общите за страната.

Според данните от справка по декларациите по чл. 15 от ЗЗБУТ за 2011г.⁶⁵ има сходство с броя на предприятията с данните на НСИ. Според данните най-много предприятия по дейността има в областите Добрич, Пловдив и Русе, а най-малко в Кърджали, Смолян и Кюстендил. Същевременно делът на предприятията с наличие на международно призната система за управление на БЗР е относително нисък. Той е 0,77% за предприятията с до 9 наети, 1,5% за тези с от 10 до 49 работещи, 3,6% за предприятията с наети между 50 и 249 лица и 11,1% за най-големите предприятия (но това е подвеждащо, защото става въпрос за 1 от 9 предприятия).

Според декларациите 56% от микропредприятията имат определено длъжностно лице по ОБЗР срещу 77,8% на предприятията с над 250 наети.

Като основни рискове при работа по икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” следва да се посочат биологични агенти, електрически ток, микроклимат, машини и съоръжения, транспортни средства и физическо натоварване. В под 50% от предприятията са регламентирани почивки, като преобладават полупасивните почивки. Висок е делът на работещите в предприятията на смени, извършването на нощен труд и даването на дежурства. Много нисък (около и под 3%) е

⁶⁵ Източник: ИА „ГИТ“

делът на работещите, на които е осигурено здравно наблюдение и профилактично аудиометрично изследване през годината.

IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР

9.1. Системи за управление на БЗР

Международният стандарт OHSAS 18001:2007 е безспорно най-популярният стандарт в глобален мащаб за системи за управление на безопасността и здравето при работа. В бранш „Растениевъдство и животновъдство“ у нас все още няма сертифицирани предприятия.

Популярен в бранша е стандартът GlobalGAP, който съдържа изисквания за устойчиво и безопасно производство в растениевъдството и животновъдството. Стандартът представлява система от глобални изисквания, справочник за добри земеделски практики, контролни точки, както и елементи от други по-малко познати практики, като практики за интегрирано управление на посевите, практики за интегриран контрол върху вредителите и интегрирани фермерски практики. Стандартът съдържа и група изисквания, които се отнасят специално до здравословните и безопасни условия на труд.

На Европейския пазар почти всички големи търговски вериги вече изискват от своите доставчици на земеделска продукция сертификация по GlobalGAP. Няма статистика колко са сертифицираните у нас производители.

9.2. Кодекси за добра практика, Ръководства, Помагала, Технически правила и други материали, прилагани в изпълнение на регулация или на доброволна основа

За събиране и обработване на информация по този раздел от браншовия Профил по БЗР са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации. Проучването показва, че:

За страната:

Издадени са:

- ❑ две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
- ❑ „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба“, „Синдипревантива“ ООД, 2006 год.;
- ❑ Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право“, 2007 год.;
- ❑ Трудов договор, ИК „Труд и право“, 2008 год.;
- ❑ Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право“, 2008 год.;

- ❑ „Оценка на професионалния риск”, ИК „Шанс”АД, 2008 год.;
- ❑ „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието”, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- ❑ Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- ❑ Инструкции за безопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- ❑ Процедури, вътрешни актове и приложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- ❑ „Оценка на професионалния риск”, ИК „Шанс”АД, 2011 год.;
- ❑ Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право”, 2012 год.;
- ❑ Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право”, 2012 год.;

Няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;

Няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);

Ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа;

В изпълнение на **проект „Prevention in EU-27** на Международната асоциация за социално осигуряване (ISSA) в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) са издадени на български език **Ръководства за оценка на риска в малки и средни предприятия** при:

- ❑ подхлъзване и падане от височина⁶⁶;
- ❑ нервно-психично натоварване⁶⁷.

В рамките на Европейски кампании за комуникация, информиране и инспектиране Комитетът на старшите инспектори по труда е издал на български език плакати, брошури и ръководства с добри практики и др. доказани и проверени методи и инструменти за оценка на риска:

- ❑ при ръчна работа с тежести⁶⁸;
- ❑ при работа с опасни вещества⁶⁹;
- ❑ психосоциалните фактори на работното място⁷⁰.

⁶⁶ Източник: <http://www.issa.int/Resources/Resources/Slipping-and-Falling-from-A-Height>

⁶⁷ Източник: <http://www.issa.int/Resources/Resources/Mental-Workload>

⁶⁸ Източник: <http://www.handlingloads.eu/bg/site/dp/budownictwo>

⁶⁹ Източник: <http://www.chemicalscampaign.eu/campanha.php?country=bg&language=bg&idCamp=30>

За икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“:

Няма разработени през последните пет години **кодекси за добри практики** за бранша.

Разработени са и се прилагат **Правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд в предприятията и дейностите от отрасъл „Земеделие“**⁷¹.

Правилата съдържат изискванията и задълженията за осигуряване на безопасност при провеждане на земеделска дейност, свързана с почвоподготовката, отглеждането и прибирането на културите, следжътвената им обработка, товаренето, транспортирането, отглеждането на животни (включително и пчели) и птици, обезопасяването на складове и други дейности, изискващи използване на земеделска техника и инструменти в областта на земеделието. Правилата са задължителни за всички работници и служители от системата на Министерството на земеделието и храните, неговите органи и поделения, както и всички учебни заведения и звена, извършващи обучение за придобиване на квалификация или преквалификация в системата на Министерството на земеделието и храните.

Европейската агенция по безопасност и здраве при работа е издала на български език на 01.09.2011г **Фактологична справка 99 за безопасна поддръжка в земеделието**⁷². Документът описва в резюме кои са задачите и опасностите, свързани с поддръжката в земеделието, както и най-честите фактори, допринасящи за трудови злополуки, свързани с поддръжката в земеделието. Представени са основните превантивни мерки, както и примери за добри практики.

На български език е достъпно и помагало **„Основни елементи на оценката на риска“**⁷³, издадено през 2007г. от Европейската агенция по безопасност и здраве при работа. Помагалото представя процеса на оценка на риска в пет основни стъпки и предлага чеклисти, с които да се идентифицират опасностите и набележат мерки за някои често срещани опасности като фактори на работната среща, неравни или хлъзгави повърхности, пожар, експлозии, химически вещества и др. В отделен раздел са представени и чеклисти за специфични области като един от тях обхваща и сектор „земеделие“.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

9.3. Програми/проекти и дейности за насърчаване на БЗР

През последните 5 години в бранша са реализирани следните **проекти в областта на насърчаването на БЗР**:

⁷⁰ Източник: <http://www.av.se/slic2012/bulgarian.aspx>

⁷¹ Източник: www.mzh.government.bg

⁷² Източник: <https://osha.europa.eu/bg/publications/factsheets/99>

⁷³ Източник: <https://osha.europa.eu/bg/publications/promotional-material/rat2007>

Проекти по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 (ПРСР)⁷⁴

Следните мерки на Програмата за развитие на селските райони дават възможност за получаване на финансиране от предприятията в сектора „Растениевъдство и животновъдство“ за подобряване на условията на труд:

Мярка 112 "Създаване на стопанства на млади фермери"

Допустими дейности по мярката

1. Увеличаване икономическия размер на земеделското стопанство минимум с 3 икономически единици към периода на проверка за изпълнението на бизнес плана;
2. Увеличаване обработваемата земеделска площ на земеделското стопанство;
3. Създаване, презасаждане и възстановяване на трайни насаждения, ягодоплодни лозя, включително винени;
4. Подобряване на сградния фонд чрез извършване на строителство, реконструкция и/или ремонт на сгради, пряко свързани с дейността на стопанството;
5. Подобряване механизацията на стопанството чрез закупуване на селскостопанска техника, машини, съоръжения и оборудване за нуждите на земеделското стопанство;
6. Увеличаване броя на животните в стопанството;
7. Придобиване на професионална квалификация в областта на земеделието;
8. Достигане на съответствие със стандартите на Общността по отношение изискванията за безопасност на труда, опазване компонентите на околната среда, фитосанитарните, ветеринарно-санитарните изисквания, хигиена и хуманно отношение към животните;
9. Завършване на курс, включващ обучение по основните проблеми по опазване компонентите на околната среда в земеделския сектор или участие в информационна дейност относно тези проблеми;
10. Преминаване към биологично производство.

Справка за одобрените субсидии от ПРСР към 31.12.2012г. (юридически лица), публикувана на интернет страницата на Държавен фонд „Земеделие“⁷⁵, сочи, че по мярка 112 има 40 одобрени проекта.

Мярка 121 "Модернизиране на земеделските стопанства"

Допустими дейности по мярката

1. Подобряване цялостната дейност и конкурентоспособност на земеделските стопанства чрез модернизирането на производствените условия и въвеждането на нови процеси и технологии, допринасящи за производството на качествени земеделски продукти;

⁷⁴ Източник: www.prsr.government.bg

⁷⁵ Виж <http://www.dfz.bg/>

2. Подобряване опазването на околната среда;
3. Спазване стандартите на Общността и подобряване на условията в земеделските стопанства по отношение сигурността и безопасните условия на труд, хигиената и хуманното отношение към животните.

Справка за одобрените субсидии от ПРСР към 31.12.2012г. (юридически лица), публикувана на интернет страницата на Държавен фонд „Земеделие“⁷⁶, сочи, че по мярка 121 има 1536 одобрени проекта.

Мярка 123 "Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти"

Допустими дейности по мярката

1. Внедряване на нови и/или модернизиране на наличните мощности и подобряване на използването им;
2. Внедряване на нови продукти, процеси и технологии;
3. Намаляване на себестойността на произвежданата продукция;
4. Постигане на съответствие със стандартите на Общността;
5. Подобряване на сътрудничеството с производителите на суровини;
6. Опазване на околната среда (включително намаляване на вредните емисии и отпадъци);
7. Увеличаване на производството и използването на енергия от възобновяеми енергийни източници;
8. Подобряване на безопасността и хигиенните условия на производство и труд;
9. Подобряване на качеството и безопасността на храните и тяхната проследяемост;
10. Подобряване на възможностите за производство на биологични храни чрез преработка на първични земеделски биологични продукти;
11. Подобряване на защитата и хуманното отношение към животните.

Справка за одобрените субсидии от ПРСР към 31.12.2012г. (юридически лица), публикувана на интернет страницата на Държавен фонд „Земеделие“⁷⁷, сочи, че по мярка 123 има 388 одобрени проекта.

Проекти на социалните партньори

1. Equal Agriwork – „Повишаване капацитета на синдикатите от новите страни членки за равнопоставеност на работното място в сектор Земеделие“⁷⁸

Организации:

- ☐ Федерация на независимите синдикати от земеделието към КНСБ, България;
- ☐ Федерация на земеделието и хранително-вкусовата промишленост към ОКТ, Испания
- ☐ Синдикален институт към Конфедерацията на труда Comisiones Obreras, Испания

⁷⁶ Виж <http://www.dfz.bg/>

⁷⁷ Виж <http://www.dfz.bg/>

⁷⁸ Източник: <http://fnsz.org/index.php?a=projects&i=5&s=2&lng=2&pg=&x=9>

- ❑ Съвет на българските земеделски организации в България
- ❑ Федерация на работещите в земеделието и хранително-вкусовата промишленост към Общата конфедерация на трудещите се в Италия

Продължителност: 8.11.2007г. - 7.11.2008г.

Основни проблеми, които се решават с проекта:

- ❑ Недостатъчен капацитет на синдикатите от новите страни членки да се справят с проблемите за равнопоставеност на работното място;
- ❑ Недостатъчна обществена чувствителност и осъзнаване на проблема;
- ❑ Необходимост от по-прецизна държавна политика в областта на равнопоставеността на работното място.

Целева група:

- ❑ Синдикални активисти от сектора, ангажирани с процеса на колективно договаряне и синдикално обучение;
- ❑ Представители на работодателските организации, заинтересовани по темата и желаещи да осигуряват достойни работни места;
- ❑ Представители на НПО, занимаващи се с въпросите на равнопоставеността и интеркултурния диалог.

Основни дейности:

- ❑ Събиране и обобщаване на информация във всяка страна-партньор за разглежданата проблематика в сектора - доклади от България, Испания, Италия;
- ❑ Информационни и агитационни материали - разработване, публикуване и разпространение сред активисти и работещи в сектора;
- ❑ Организиране на Националните пилотни семинари;
- ❑ Сравнителен анализ - разработен въз основа на информация, предоставена от партньорите. Насочен към бъдещи ефективни действия и политики в областта на социалния диалог в сектор Земеделие в ракурса на равнопоставеността и равното третиране и межкултурното учене.

Цели и очаквани/постигнати резултати:

- ❑ Разработване и разпространяване на информация по въпросите на равнопоставеността на работниците в сектор Земеделие в светлината на равенство между половете и техния произход;
- ❑ Обучение на синдикални мултипликатори по темата;
- ❑ Укрепване ролята на синдикатите в социалния диалог посредством информиране на социалните партньори за мерките, предприети на европейско ниво и тяхното прилагане на национално ниво;
- ❑ Организиране на информационни и солидарни действия за работещите в сектора;
- ❑ Поощряване на процедури по консултации с цел ползване на идеи и обмен на добри практики сред предприятията в отрасъла;
- ❑ Издигане ролята на синдикатите в процеса на налагане на организационна култура, ориентирана.

2. „Миграция, Заетост, Социален диалог и предизвикателствата пред социалните партньори от новите страни – членки и страни – кандидатки в сектор Земеделие”⁷⁹

Организации:

- ☐ Федерация на независимите синдикати от земеделието към КНСБ, България;
- ☐ Съвет на българските земеделски организации в България, СБАО
- ☐ ASAJA, Испания
- ☐ Hangya, Унгария
- ☐ AGROSTAR, Румъния
- ☐ IGBAU, Германия
- ☐ EDU, Белгия
- ☐ CEETAR
- ☐ GEOPA
- ☐ EFFAT

Продължителност: 24.11.2008г. - 23.11.2009г

Основни проблеми, които се решават с проекта: Изграждане на капацитет и обмен на добри практики в областите на миграцията, заетостта и социалния диалог в сектор Земеделие между социалните партньори от новите страни – членки и страни – кандидатки.

Целева група:

- ☐ Социалните партньори в сектора, ангажирани с процеса на социалния диалог и индустриалните отношения на национално и европейско ниво;
- ☐ Представители на синдикални централи, работодателските камари, министерства, заинтересовани от качеството на социалния диалог.

Основни дейности:

- ☐ Събиране и обобщаване на информация във всяка страна-партньор за разглежданата проблематика в сектора - въпросници от България, Румъния, Унгария, Турция, Македония;
- ☐ Изработване на анализ на ситуацията въз основа на информация, предоставена от партньорите (предварителен доклад);
- ☐ Информационни и агитационни материали - разработване, публикуване и разпространение сред активисти и работещи в сектора .
- ☐ Организиране на двудневна конференция на тема "Социалният диалог и предизвикателствата пред социалните партньори от новите страни-членки и кандидатки".

Цели и очаквани/постигнати резултати: Издигане качеството и развитие на социалния диалог в сектор Земеделие с фокус върху стратегически въпроси, засягащи

⁷⁹ Източник: <http://www.fnsz.org/>

миграционните потоци и заетостта в отрасъла в светлината на новата ОСП и разширяваща се Европа.

Провеждат се информационни кампании, тематични конференции и медийни инициативи предимно като част от дейности за осигуряване на публичност на проекти или като част от провежданата политика на организациите на синдикатите или работодателите в бранша.

Ето някои от тях:

- на 8-9 Октомври 2009г. в София е проведена европейска конференция с участие на представителите на синдикатите и работодателите от сектор Земеделие от България, Румъния, Словакия, Словения, Полша, Германия, Франция, Испания, Турция и Македония. Конференцията е заключителния етап на проекта „Миграция, Заетост, Социален диалог и предизвикателствата пред социалните партньори от новите страни – членки и страни – кандидатки в сектор Земеделие”;
- през октомври 2012 г. в София е проведен семинар на тема „Модерното земеделие носи по-малък риск за работниците“ с подкрепата на Европейската агенция по здравословни и безопасни условия на труд и Европейската организация на работодателите в земеделието (GEOPA).

Съветът на българските аграрни организации и Федерацията на независимите синдикати от земеделието, ежегодно организират семинари и обучения по проблемите на безопасността и здравето при работа в земеделието за своите членове и за други заинтересовани.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основната цел на проекта е създаването на устойчив капацитет за разработване на съвременна секторна политика по безопасност и здраве при работа (БЗР), системи и услуги за провеждане на политиката, контрол и оценка, както и създаването на възможности за обмяна на опит и добра практика.

Специфичните цели са:

- ❑ осигуряване на достъп до актуална и полезна информация за състоянието на безопасните и здравословни условия на труд на национално ниво, с оглед по-нататъшното им развитие;
- ❑ подобряване на качеството на политиките и законодателството по БЗР на национално и секторно ниво;
- ❑ подкрепа и насърчаване на малките и средните предприятия за осигуряване на БЗР, чрез популяризиране на практични и иновативни решения за прилагане на законодателството по БЗР.

Разработеният Профил по безопасност и здраве при работа за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ постига целите, заложи в проекта, а също така и специфичните цели, заложи в Техническото предложение за разработването на профила по БЗР за икономическата дейност. Основната цел е постигната – разработен е профил по безопасност и здраве при работа, в съответствие с изискванията на Възложителя и принципите за информиране и консултиране със структурите за тристранно сътрудничество. Постигнати са и специфичните цели за повишаване на информираността и формиране на ключови познания чрез осигуряване на актуална информация за: системата и законодателството в областта на БЗР; дейностите, свързани с осигуряване на БЗР; основни показатели за състоянието на БЗР; както и друга информация, свързана с икономическото развитие, демографското развитие, професионалното ниво и квалификацията на работната сила и др. на национално ниво. Извършени са анализ и оценка на състоянието и са дадени насоки за бъдещи действия, с оглед подобряване качеството на политиките и дейностите за осигуряване на БЗР на ниво икономическа дейност.

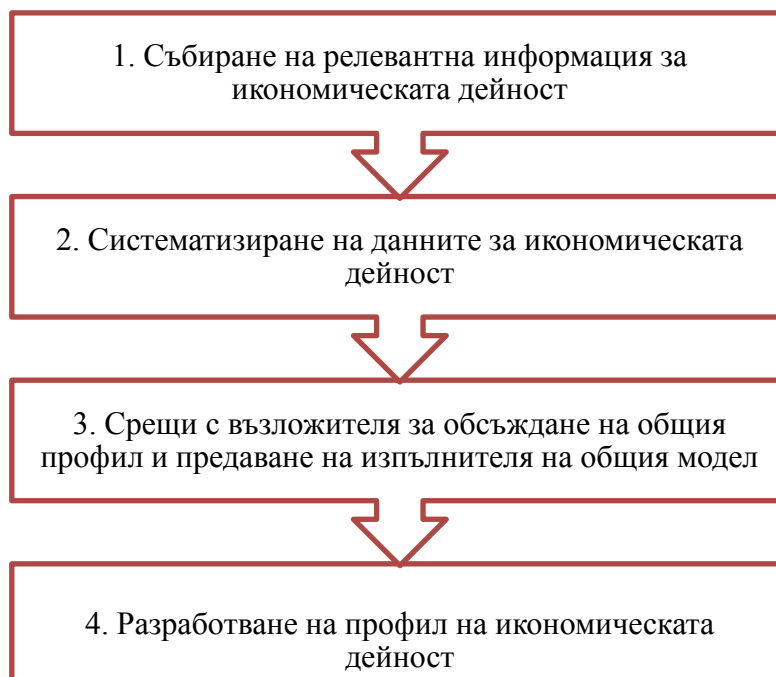
Постигнатите резултати, за които има обективно измерими количествени и качествени индикатори са:

- ❑ разработен е Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“;
- ❑ осигурена е актуална и надеждна информация за всички раздели на Профила по БЗР;
- ❑ предложена е обща оценка на състоянието на системата за управление и на дейностите по БЗР на ниво икономическа дейност;
- ❑ определени са силни и слаби страни за всеки раздел от Профила по БЗР;
- ❑ направени са препоръки и насоки за развитие и усъвършенстване на дейностите по БЗР в съответствие с националните стратегически документи,

законодателството и нормативните актове, относими към икономическата дейност.

Профилът по безопасност и здраве при работа за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ следва структурата на съдържанието и разделите посочени в техническото задание като всеки един раздел е разработен подробно и ясно.

Разработването на Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ е изпълнено чрез следните основни дейности:

На етап събиране на релевантна информация за икономическата дейност е извършено следното:

За **раздел Увод** е получена актуална информация за икономическата дейност в следните области: икономическо състояние, демографско състояние, професионално ниво и квалификация на работната сила. Необходимата информация е предоставена от Националния статистически институт. Информацията е представена в табличен вид и са разработени графики за представянето на ключови тенденции. Представен е и анализ на информацията и идентифицираните тенденции.

По отношение на **Раздел I. Законодателна рамка в областта на БЗР** са идентифицирани стратегическите и специфичните цели за развитие на БЗР чрез проучване на приложимите стратегически документи. На базата на сравнителноправен анализ е идентифицирана правоприложимата нормативна уредба за икономическата дейност, проучена и анализирана е практиката на Министерството на труда и социалната политика и в частност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“.

Основен източник на информация е официалният раздел на Държавен вестник, а като допълващи и алтернативни източници са използвани електронни и печатни издания на специализираните правно-информационни системи, информационните служебни бюлетини на Върховния касационен съд, Върховния административен съд, Министерството на труда и социалната политика, Националния осигурителен институт и др. В същия раздел е направен и преглед на правно-информационната система на Европейския съюз (EUR-Lex) за идентифициране на приложимото законодателство на Европейския съюз и преглед на интернет страницата на Международната организация на труда.

Описани са приложимите за икономическата дейност нормативни документи и нормативните актове от други области, които уреждат въпроси на БЗР в икономическата дейност, с акцент върху пълнотата на законодателната рамка. Направен е сравнителен анализ на нормативните актове в областта на БЗР за икономическата дейност и правото на Европейския съюз като подробна информация е представена в **Приложение 1**. В **Приложение 2** се съдържа сравнителен анализ на нормативните актове в областта на БЗР за икономическата дейност и конвенциите на Международната организация на труда.

В **Раздел II. Система по БЗР** е представен е институционалния капацитет на системата по БЗР на ниво икономическа дейност. Осигурена е актуална информация за институционалния капацитет на отделните институции, организации и други юридически или физически лица да изпълняват задълженията си за осигуряване на БЗР, както следва:

- ❑ компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР - представени са структурата и функциите на всички органи на изпълнителната власт или на техни административни структури от специализираната администрация с нормативните основания за осъществяване на дейността. Осигурена е информация за капацитета на всяка система, агенция, или организация, в т.ч. и за съответното структурно звено по БЗР. Посочени са актуални адреси, вкл. internet и e-mail;
- ❑ компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР - представени са всички органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които е възложено със закон да извършват дейности по инспектиране на труда. Посочена е областта на контрол и актуални адреси, вкл. internet и e-mail;
- ❑ организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище - представени са правният статут, структурата и функциите на организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище. За всяка организация са посочени: органи за управление; основни членове (федерации, синдикати, съюзи и др.); структура, вкл. териториални поделения; капацитет за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР на национално ниво. Посочени са актуални адреси, вкл. internet и e-mail.

- ❑ други организации с функции в областта на БЗР: лаборатории за измерване факторите на работната среда, служби по трудова медицина.

Описани са функциите и дейностите в областта на БЗР, които могат да изпълняват юридическите или физическите лица, съгласно националното законодателство, като е посочено нормативното основание за това.

Осигурена е информация за: регулаторните режими акредитация, регистрация и др.; публичните регистри с органа, на който е възложено да поддържа в актуално състояние регистрите или друга публична информация, свързана с тяхната дейност.

Източници на информация за национално представени организации на работодателите и на работниците и служителите, както и интернет страниците и публичните регистри на съответните институции, включително на Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация“, Национален център за опазване на общественото здраве, Държавната агенция за метрологичен и технически надзор, Европейската агенция по безопасност и здраве при работа, Международната организация на труда и др.

В **Раздел III. Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР** е представен капацитетът на органите с контролни функции в областта на БЗР като е осигурена информация за:

- ❑ нормативното основание за осъществяване на контролна дейност;
- ❑ функциите, структурата, вкл. и териториалните поделения;
- ❑ съвместната дейност с други контролни органи или организации – посочено е основанието, въз основа на което се осъществява съвместната дейност;
- ❑ институционалния капацитет (брой инспектори, материална обезпеченост и др.);
- ❑ друга информация, която характеризира контролната дейност.

Раздел IV. Координация и социално сътрудничество съдържа информация за структурите на тристранно сътрудничество на национално равнище – Икономическия и социален съвет, Националния съвет за тристранно сътрудничество и Националния съвет по условия на труд. Описани са механизмите за осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР на национално ниво. Посочени са функциите, състава, начина на работа и вземане на решения. Представени са постоянни и временни структури на тристранно/двустранно сътрудничество на отраслово равнище, както и резюме на колективния трудов договор за отрасъла.

Информацията е получена от национално представените организации на работниците и служителите и на работодателите в бранша, както и от интернет страниците на ангажираните в процеса организации.

Информацията относно процесите на **Обучение, информиране и консултиране в бранша е представена в раздел V на Профила по БЗР.**

В раздела е представена информация за:

- ❑ законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР - посочени са основните нормативни документи (закони, наредби, постановления на Министерския съвет и др.), с които се регулират обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР;
- ❑ системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР – държавни органи, неправителствени организации, професионални училища; професионални гимназии; професионални колежи; центрове за професионално обучение; центрове за информация и професионално ориентиране и др. юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които провеждат обучение по БЗР и осъществяват дейности, свързани с осигуряване на информация и консултации в областта на БЗР.

Въз основа на данните от информационната система на Националната агенция за професионално образование и обучение в **Приложение 1** е представена информация за центровете за професионално обучение, които обучават кадри за икономическата дейност. Информацията съдържа името, седалището и адреса на управление на едноличния търговец или на юридическото лице, получили лицензията, наименование и адрес на центъра за професионално обучение или на центъра за информация и професионално ориентиране и предмет на лицензията – предлагани професии, специалности и квалификации.

Информацията в **Приложение 1** за Центровете за професионално обучение на територията на страната е представена по райони за планиране.

В **раздел VI. Социално осигуряване и застраховане** е посочена обработена информация за:

- ❑ законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. Посочени са нормативните актове, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване, като предмет на изследването са:
 - обхват на лицата, които задължително се осигуряват за трудова злополука и професионална болест;
 - размер на осигурителната вноска;
 - осигурителни плащания – видове парични обезщетения;
 - други изисквания.

Представена е информация за размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за последните пет години – 2006 г.– 2010г.

Въз основа данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена статистическа информация общо за страната и за икономическата дейност - в табличен и графичен вид за изплатените парични обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване по видове, както следва:

- трудова злополука по време на работа;
- трудова злополука на път за работа;
- професионална болест;
- изследване поради трудова злополука или професионална болест;
- санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

☐ компетентните органи, с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване;

☐ законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука” - посочени са нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Предмет на изследването са условията и редът, при които се осъществява застраховането, вкл.: икономическите дейности, в които работниците и служителите задължително следва да бъдат застраховани; застрахователните рискове; застрахователните обезщетения и др.

Представена е информация, в табличен и графичен вид, за размера на средния коефициент на трудовия травматизъм за страната за периода от 2007 г. до 2010 г. включително. Не е представена информация за 2006 година, защото нормативните актове, с които се урежда задължителната застраховка за риска „трудова злополука” са издадени през същата година и започват да се прилагат от 2007 година.

☐ компетентните органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Представени са застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)”. Посочени са и актуални адреси, вкл. internet и e-mail.

В раздел VII. Условия на труд е осигурена актуална информация за условията на труд, по показатели, както следва:

- ☐ трудова заетост;
- ☐ работно време;
- ☐ отпуски и почивки;

- ☐ рискове за здравето и безопасността на работещите: шум; вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения; стрес, ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа;
- ☐ осигуряване на работно и униформено облекло, и ЛПС;
- ☐ медицинско обслужване, вкл. предварителни и периодични медицински прегледи;
- ☐ използване на информационните технологии в работата;
- ☐ работа с външни за предприятието лица;
- ☐ самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения;
- ☐ информирание и консултиране;
- ☐ дискриминация и насилие;
- ☐ работа и здраве - въздействието на работата върху здравето на работещия;
- ☐ удовлетвореност от условията на труд;
- ☐ работа и извън трудов живот.

Направено е сравнение на стойностите за икономическата дейност с тези за страната.

При набирането на вторична информация са използвани следните източници – Национален осигурителен институт, Националният статистически институт и Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“. Събирането и анализът на обективна информация са в основата на създаването на картината на условията на труд на равнище икономическа дейност. Чрез сравнение на данните за икономическата дейност и тези за икономиката като се извежда и обосновава спецификата на изследваната икономическа дейност.

Анализирано е състоянието на отделните елементи на условията на труд на ниво икономическа дейност като сравнени със състоянието за икономиката като цяло.

Набирането на субективна информация за състоянието на условията на труд е извършено чрез анкетно проучване на следните целеви групи респонденти:

- ☐ работодатели/ръководители;
- ☐ заети

Целевите групи отразяват участниците в производствения процес във всяка една фирма/организация. Съответно те са и основните страни при изработването и прилагането на системите на условията на труд във фирмата. Набраната информация от тези целеви групи служи за изработването на „картината“ на условията на труд за икономическата дейност. Разработеният и приложен към доклада основен въпросник за заети лица съдържа въпроси, които отговарят на приетите и операционализирани индикатори. За групата на ръководителите на икономически организации е разработен специален въпросник, който е приложен към доклада, и който съдържа въпроси, които отговарят на приетите и операционализирани индикатори от изследването. Въпросите към ръководителите отразяват спецификата на тяхната позиция и произтичащите от това отговорности и нормативно регламентирани действия.

Трябва да се има предвид, че изводите отразяват субективната оценка на съответните респонденти, а не обективни факти. Следователно крайният резултат е оценка на удовлетвореността на заетите от отделните елементи на условията на труда в отделните сектори, както и вижданията на работодателите/ръководителите за тях и тяхното развитие.

За представената информация в Раздел VII и направените изводи отговорност носи екипът на изпълнителя и членовете на Консултативните групи не са обвързани с тях.

Раздел VIII. Трудов травматизъм съдържа данни от информационната система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително). Представена е информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки за страната, както следва:

- общо за всички икономически дейности;
- разпределение на трудовите злополуки по следните класификации на Статистическа система „Трудови злополуки” на Националния осигурителен институт за страната и за икономическата дейност:
 - „Големина на предприятието (осигурител)”, според средносписъчния брой на осигурените лица;
 - „Статус в заетостта”;
 - „Общ трудов стаж”;
 - „Стаж по професията”;
 - „Правоспособност”;
 - „Възраст” по възрастови групи от 15 до 24 г., от 25 до 34 г., от 35 до 44 г., от 45 до 54 г., от 55 до 64 г., 65 г. и повече;
 - „Пол”;
 - „Време на злополуката” – ден от седмицата;
 - „Време на злополуката” - спрямо установеното работно време;
 - „Място на злополуката”;
 - „Работно място”;
 - „Вид работа”;
 - „Специфично физическо действие”;
 - „Материален фактор на специфичното физическо действие”;
 - „Отклонение”;
 - „Материален фактор на отклонението”;
 - „Начин на увреждане”;
 - „Материален фактор, причинил увреждането”;
 - „Вид на увреждането”;
 - „Последици от трудовата злополука”.

Посочената информацията е групирана по следните показатели:

- общ брой и по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО);
- трудови злополуки предизвикали: смърт (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО), инвалидност (общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- загубени календарни дни от трудови злополуки (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- коефициент на честота (Кч) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО;

– коефициент на тежест (Кт) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Цялата статистическа информация е представена в табличен и графичен вид (отделни таблици и графики за всеки от изброените показатели). Направен е анализ на информацията, очертани са ключови тенденции и са предложени сравнения между данните за бранша и за икономическата дейност.

В раздел IX. Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР е представена информация за сертифицираните по OHSAS 18001 организации в икономическата дейност, която е получена от социалните партньори, регистъра на Клуб 9000, интернет страниците на организациите.

В същия раздел се съдържа и информация за кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, приложими на национално ниво и конкретно за икономическата дейност. Представена е информация за проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., както и информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи и др., изпълнени през последните 5 (пет) години конкретно за икономическата дейност.

Информацията е предоставена от социалните партньори, техните интернет страници, интернет страниците на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, на Европейската агенция по безопасност и здраве при работа, интернет страниците на конкретните проекти и др.

На етап 2 данните за икономическата дейност данните, събрани на етап 1, са систематизирани и проверени, че са пълни, актуални и непротиворечащи си.

Международно признат външен експерт е дал положителна оценка на резултатите от анализа на приложимата нормативна база в областта на БЗР за икономическата дейност.

На етап 3 са проведени срещи с Възложителя, на които е получен Профил по БЗР на национално ниво и информацията от него е инкорпорирана в Профил по БЗР за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“.

Последният етап от разработката е подготвянето на окончателен вариант на Профила по БЗР, който получил одобрението на национално представените организации на работниците и служителите и на работодателите в сектора.

Профилът по БЗР за икономическата дейност е съгласуван и одобрен от всички национално представени организации на работниците и служителите и на работодателите в сектора:

В ОБОБЩЕНИЕ могат да се направят следните изводи и препоръки за състоянието на сектора и дейностите по БЗР:

Данните за икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство“ показват, че тя съставлява 2,72 % от брутната добавена стойност за страната и приема 0,51% от преките чуждестранни инвестиции, както и 5,31% от разходите за дълготрайни материални активи. Предприятията представляват 3,07% от предприятията в цялата страна. Характерно за предприятията от икономическата дейност е, че броят на заетите в тях намалява като към 2010г. заетите в сектора са 1,53% от заетите в цялата страна. Наблюдава се по-висока женска заетост –31,49% и като по-нисък образователен статус на заетите.

Законодателна рамка в областта на БЗР

От направения анализ на законодателната рамка в областта на БЗР се налагат следните изводи и констатации:

- ❑ Законодателната рамка в областта на БЗР е съвременна, пълна и отговаря на достиженията на правото на Европейския съюз и конвенциите на МОТ.
- ❑ Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците, издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ, обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г. не съответства на съвременните индустриални отношения и нормативната база по БЗР.

Препоръчва се при въвеждане на ново законодателство и при усъвършенстването му да се постигне опростяване на нормативните изисквания, с цел по- добро прилагане без да се намалява постигнатата степен на защита за работещите.

Система по БЗР

Направеният анализ на системата по БЗР показва, че тя отговаря на съвременните индустриални отношения на национално ниво. Обхванати са всички области на законодателната рамка със съответните административни органи и органите на работодателските организации и организациите на работниците и служителите. Създаден е необходимият брой лаборатории за измерване факторите на работната среда и служби по трудова медицина, като е гарантирано качеството на тяхната дейност с регулациите на акредитацията и регистрацията пред компетентни държавни органи.

Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР

Органите с контролни функции в областта на БЗР разполагат с изградени и ефективно функциониращи структури и разполагат с необходимия организационен и институционален капацитет.

Координация и социално сътрудничество в областта на БЗР

Отрасловият съвет по условия на труд е ефективен инструмент за обсъждането на политиките в областта на БЗР в сектора.

Обучение, информиране и консултиране

Направеният анализ показва, че обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР са регулирани добре. Обучението по БЗР се осъществява по общите учебни планове и програми за професионално образование и обучение, и придобиване на степен на професионална квалификация по професии от професионални направления от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Въпросите, свързани с осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд са част от учебното съдържание по предметите от задължителната професионална подготовка (обща, отраслова и специфична) за професиите от Списъка.

Социално осигуряване и застраховане

Анализът на системата за социално осигуряване и застраховане показва, че тя е структурирана и работи добре.

Условия на труд

Икономическа дейност „Растениевъдство и животновъдство” няма единен профил – разликите както между отделните кооперации, така и между секторите е значителна. Над 65% от предприятията имат икономически и финансови възможности да подобряват условията на труд. В същото време между 70 и 80% от ръководствата в икономическата дейност разбират необходимостта от подобряване на условията на труд. Огромната част от наетите в „Растениевъдство и животновъдство” придават значение на условията на труд, в които работят.

Всички предприятия от икономическата дейност имат проблеми с условията на труда, като причините за недостатъчно добрите условия са свързани с особеностите на отраслите. Основната причина за липсата на добри условия на труда е липсата на достатъчно финансови средства, както и подценяването от страна на част от работодателите на проблема за условията на труда.

В целия отрасъл трудно се правят прогнози, защото възможностите за инвестиции зависят от добива и от цените на реализация. Въпреки това вероятно около 20-30% от стопанствата няма да могат да решат проблемите, свързани с условията на труд в следващите две години.

Възможностите за подобряване на условията на труд са свързани основно с усвояване на средствата по Европейските програми. Наетите не са особено активни в настояването си за подобряване на условията на труд – в не повече от 40-50% от организациите наетите оказват натиск за подобряване на условията на труд.

Рисковете са свързани най-вече с това, че в 80% от предприятията от икономическата дейност наетите са съгласни да работят при всякакви условия, защото в селата няма други работни места. Поне 20% от предприятията нямат възможности да подобряват условията на труд. Всичките са засегнати от икономическата криза. Около 20-25% нямат капацитет да усвояват средства от Европейските структурни фондове.

Трудов травматизъм

Характерно за сектора е намаляването на трудовите злополуки. Висок е делът на хората с малък стаж по професията. Злополуките се случват основно в края на работния ден, висок е делът на злополуките в събота и неделя. Преобладават болнични между 3 месеца и 6 месеца.

Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

**Приложение № 1 - Центрове за професионално обучение (ЦПО),
лицензирани от Националната агенция за професионално образование и обучение
Икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”**

ОПИС

№	Район за планиране със съответните административни области	№ по ред
1.	Югозападен район за планиране	
	1.1. Област София и Софийска област	4, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 41, 42, 44, 54, 57, 61, 63, 65, 67, 71, 72, 73, 74, 78, 80, 81, 85, 87, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 104, 105, 108, 109, 112, 115, 119, 125, 127, 129, 131, 132, 134, 139, 140, 144, 145, 153, 155, 163, 165, 169, 173, 180, 185, 186, 188, 189
	1.2. Област Кюстендил	29, 49, 75, 107, 150
	1.3. Област Благоевград	24, 84
	1.4. Област Перник	60, 98, 157
2.	Южен Централен район за планиране	
	2.1. Област Пазарджик	31, 151, 168
	2.2. Област Пловдив	1, 15, 27, 43, 47, 56, 70, 92, 101, 103, 106, 143, 172, 177
	2.3. Област Смолян	26, 59, 82, 111, 137
	2.4. Област Хасково	171, 193
	2.5. Област Кърджали	55, 79
3.	Югоизточен район за планиране	
	3.1. Област Стара Загора	7, 30, 146, 158, 170
	3.2. Област Сливен	2, 28, 45, 91, 192
	3.3. Област Ямбол	12, 23, 37, 48, 159, 176
	3.4. Област Бургас	34, 117, 183, 187
4.	Северозападен район за планиране	
	4.1. Област Видин	191
	4.2. Област Враца	22, 32, 90, 130, 138, 156, 175
	4.3. Област Монтана	110, 120, 141, 162
	4.4. Област Плевен	25, 35, 39, 53, 76, 77, 88, 124, 126, 164, 167, 181
	4.5. Област Ловеч	123, 161, 166, 190
5.	Северен Централен район за планиране	

	5.1.Област Велико Търново	3, 5
	5.2.Област Габрово	121, 135
	5.3.Област Русе	36, 50, 58, 66, 122, 128, 152, 178, 179
	5.4. Област Разград	46, 51, 136, 147
№	Район за планиране със съответните административни области	№ по ред
6.	Североизточен район за планиране	
	6.1.Област Варна	16, 20, 40, 69, 83, 89, 102, 160, 182, 184, 194
	6.2.Област Добрич	6, 33, 52, 64, 68, 86, 142, 174
	6.3.Област Търговище	95, 116, 133, 149
	6.4.Област Шумен	10, 38, 113, 114, 148

**Центрове за професионално обучение (ЦПО),
лицензирани от Националната агенция за професионално образование и обучение
(Информацията е актуална към 14.11.2012г.)**

Икономическа дейност “Растениевъдство и животновъдство”

№	Наименование на ЦПО	Седалище и адрес на управление	Предлагани квалификации	Предлагани професии и специалности
1	2	3	4	5
1.	ЦПО към "Интерколеж - С" ЕООД Лицензия № 200612354 протокол № 08/ 20.09.2006г.	Гр. (с) Пловдив 4003 Област: Пловдив Адрес: бул. "Дунав" 78 Тел. 032960356 e-mail: inter_agrocollege@mail.bg Лице за контакти Димитър Димитров	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 62101001 – трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102 - трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 62101003 - трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105 - трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална

				квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.

2.	ЦПО към ЕТ "Денчев-Сливен-Иван Иванов" Лицензия № 200712498 протокол № 11/21.11.2007 г.	Гр. (с) гр.Сливен 8800 Област: Сливен Адрес: кв. "Сините камъни", бл. 26, вх. "А", ап. 3 тел: 044667265 e-mail: denchev_ii@abv.bg Лице за контакти: Иван Иванов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник - растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Монтьор на селскостопанска техника", код 621080: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия "Механизатор на горска техника", код 623030: <i>Специалност</i> "Механизация на горското стопанство", код 6230301, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник - озеленител”, код 622010: Специалност „Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация, Специалност „Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: Специалност „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: Специалност „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
3.	ЦПО към СНЦ “Бизнес Център-Полски Тръмбеш” Лицензия № 200812709 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Полски Тръмбеш 5180 Област: Велико Търново Адрес: ул. Търговска № 76 Тел. 061413942	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална

		e-mail: agrobiznes@abcptrambesh.org Лице за контакти Йорданка Димитрова	квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> „Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.

				Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в горското стопанство”, код 6230604: <i>Специалност</i> “Билкарство”, код 6230604, първа степен на професионална квалификация.
4.	Център за професионално обучение към Държавно предприятие „Българо – германски център за професионално обучение”, гр. София Лицензия № 201112916 Заповед № 538/02.09.2011г.	Гр. София 1113 Област: София град Адрес: ул. Ф.Ж.Кюри № 25 А Тел. 0887869374 e-mail: lubovpopovabg@gmail.com Лице за контакти: д-р Любов Попова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство”, код 6210305, втора степен на професионална квалификация, <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210306, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6210307, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита”, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.

				Професия „Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия „Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
5.	Център за професионално обучение към сдружение "Дружество за разпространение на знания Мисъл-Велико Търново", гр. Велико Търново Лицензия № 200912801 Заповед № 978/ 19.10.2009 г.	Гр. (с) Велико Търново 5000 Област: Велико Търново Адрес: Христо Ботев 15 Тел. 062621914 e-mail: slav.misal@abv.bg Лице за контакти: Йорданка Василева	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
6.	ЦПО към Просперити ООД Лицензия № 200612360 протокол № 08/ 20.09.2006 г	Гр. (с) Добрич 9300 Област: Добрич Адрес: ж.к. Добротица", бл. 25, вх. "Г", ет. 1, ап. 1 Тел.: 058/ 836960; 0898 514544 e-mail: prosperity_2007@abv.bg	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”,

		Лице за контакти: Нели Петрова		код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство”, код 210305, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник-животновъд”, код

				621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация. <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210503, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210504, втора степен на професионална квалификация. <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210505, втора степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210506, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6210507, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код 6210508, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник-озеленител”, код

				622010: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
7.	Център за професионално обучение към ЕТ "Андела-Анна Трифонова", гр. Казанлък Лицензия № 200312047 протокол № 11/ 23.07.2003 г.	Гр. Казанлък Област Стара Загора Адрес ул. "Славянска" № 7, ет. 2, ап. 3 тел. 043171045; 098 617 601 e-mail: andela@abv.bg skype: andela0303 Лице за контакти: Анна Трифонова	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия: "Техник -животновъд", код 621040: <i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство", код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020 Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код

				6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство“, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури“, код 6211104, първа степен на професионална квалификация.
8.	Център за професионално обучение към "ХАРМОНИЯ 1" ООД, гр. София Лицензия № 200812729 протокол № 04/ 18.03.2009 г.	Гр. (с) София 1164 Област: София град Адрес: ул. Симеоново № 21 София 1618, НСОУ "София", кв. Овча купел I, бул. Монтевидео № 21 Тел. 029559806 e-mail: harmonia 1@abv.bg Лица за контакти: Трифон Павлов, Николай Кошаревски	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
9.	Център за професионално обучение към “ЛЮБЕКС” ЕООД, гр. София Лицензия № 200412154 протокол № 04/ 24.03.2004 г.	Гр. (с) София, пк. 1324 Област София град Адрес ж.к. "Люлин", бл. 881, вх. "Д", ап. 110 тел. 0888601704 Лице за контакти: Магдалена Димитрова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 - първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> ”Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална квалификация.

10.	Център за професионално обучение към “БОНЕВ КОНСУЛТ” ЕООД, гр. Шумен Лицензия № 200812685 протокол № 01/ 08.01.2009 г.	Гр. (с) Шумен 9700 Област: Шумен Адрес: ул. "Република" № 31 Тел. 054800259 e-mail: ebonita@abv.bg Лице за контакти Евгений Бонев	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
11.	Център за професионално обучение към „ТЕХНИКЪЛ ТРЕЙНИНГ БЪЛГАРИЯ” ООД, гр. София Лицензия № 201112923 Заповед № 588/20.09.2011 г.	Гр. София 1463 Област: София град Адрес: ул. Витоша 146, вх. Б, офис 25 гр. Петрич 2850, ул. „Свобода” № 3 Тел. 074561201, 028139600 e-mail: r.trendov@diesbg.com Лице за контакти: Радослав Трендов, Лилия Любенова Петкова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.

12.	Център за професионално обучение към „АРИ-ЗДД“ ЕООД”, гр. Ямбол Лицензия № 201112924 Заповед № 589/20.09.2011 г.	Гр. Ямбол 8600 Област: Ямбол Адрес: ул. "Жельо войвода" № 2 Тел. 046629296 e-mail: zdd_56@abv.bg Лице за контакти: Здравка Добрева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер“, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец“, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция“, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6211102, първа степен на професионална квалификация.
13.	ЦПО към “ЮРПИЪН ДИВЕЛЪПМЪНТ” АД, гр. София Лицензия № 200812682 протокол № 01/ 08.01.2009 г.	Гр. София 1000 Област: София град Адрес: бул. Черни връх № 21, ет 2 Тел. 0888150201 e-mail: raboten_adres@mail.bg Лице за контакти: Вера Джингарова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство“, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство“, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство“, код

				6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агротехника”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник в лозарството”, код 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия Растениевъд, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство, код 6210404, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 621060, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на

				професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624030: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
14.	Център за професионално обучение към “РОСЕН - 85” ООД, гр. София Лицензия № 200912721 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) София 1510 Област: София град Адрес: ул. "Въстанник" № 8 Тел. 028409129, 028407762 e-mail: rossen@anetbg.net Лице за контакти: Таня Георгиева	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен

				на професионална квалификация.
15.	Център за професионално обучение към Сдружение “ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ – КОЛЕЖ ПО ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ” гр. Пловдив Лицензия № 200912737 протокол № 04/ 18.03.2009 г.	Гр. (с) Пловдив 4000 Област: Пловдив Адрес: ул. "Арх. Камен Петков" № 1а Тел. 032266935 e-mail: ceabul@yahoo.com Лице за контакти: Георги Манолов	Втора степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност "Полевъдство", код 6210302, втора степен на професионална квалификация.</i> Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност "Говедовъдство", код 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Овцевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Свиневъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Птицевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Зайцевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Пчеларство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация.</i> Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.</i>

				Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
16.	Център за професионално обучение към „БОГОЯ - М” ЕООД, гр. Варна Лицензия № 201112918 Заповед № 551/09.09.2011 г.	Гр. Варна 9000 Област: Варна Адрес: Район Младост, бл. 143, вх. 3, ет. 4, ап. 42 ул. Македония 82-84 Тел. 052613071 e-mail: bogoia_m@abv.bg Лице за контакти: Милка Кънева	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване“, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Лозаровинар“, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство“, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация.
17.	Център за професионално обучение към "Монтажи" ЕАД, гр. София Лицензия № 200312049 протокол № 12/ 17.09.2003 г.	Гр. (с) София, пк 1797 Област София град Адрес ул. "165" № 3 тел. (02) 710 086 e-mail: d_s_hristov@abv.bg Лице за контакти: Димитър Христов	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.

18.	ЦПО към "НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА СЪВЕТИ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО", гр. София Лицензия № 200612410 протокол № 03/ 21.03.2007 г.	Гр. (с) гр. София 1618 Област: София град Адрес: бул. "Цар Борис III", 136 Тел. 029176068 e-mail: office@naas.government.bg Лице за контакти Младен Младенов	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник – растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Селекция и семепроизводство", код 6210104 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210105 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растителна защита и агрохимия", код 6210107 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник в лозаровинарството", код 621020: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210201 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301 – втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 - втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - втора степен на професионална квалификация.
19.	Център за професионално обучение към “ЕВРОПЕЙСКИ АЛИАНС ПО ОБРАЗОВАНИЕ” ООД, гр. Самоков Лицензия № 200712466 протокол № 08/ 19.09.2007 г.	Гр. (с) гр. Самоков 2000 Област: София Адрес: ул. "Житница" № 15 Тел. 075032602 e-mail: svet_atan@mail.bg Лице за контакти: Светлана Атанасова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник - растениевъд“, код 621010: Специалност „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; Специалност „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник - животновъд“, код 621040: Специалност „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация;

				Специалност „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; Специалност „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; Специалност „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: Специалност „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: Специалност „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
20.	Център за професионално обучение към „АВТОШКОЛА КАЛИ”, гр. Варна Лицензия № 200912814 Заповед № 52/26.01.2010 г.	Гр. (с) Варна 9020 Област: Варна Адрес ул. "Ян Хунияди" 33 Тел. 052646464 e-mail: avtoshkolakali@abv.bg Лице за контакти: Маргарита Калинова	Втора степен на професионална квалификация	Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.

21.	Център за професионално обучение към “Б.И.Г. Проджект” ООД, гр. София Лицензия № 200712548 протокол № 04/ 05.03.2008 г.	Гр. София 1000 Област: София град Адрес: ул. "Галичица" № 37, вх. 2 Тел. 0878644747 e-mail: gggyokov@yahoo.com Лице за контакти: Горчо Гьоков	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: Специалност “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: Специалност “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: Специалност “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
22.	Център за професионално обучение към ЕТ “ДЕСИ ВЕСИ – МИТКО ВАСИЛЕВ”, гр. Враца Лицензия № 200412167 протокол № 07/ 19.05.2004 г.	Гр. (с) Враца 3000 Област Враца Адрес ул. "Подбалканска"67 Тел. 092 56814; 0888750666 092656814 e-mail: natsan@abv.bg Лице за контакти:Наталия Николова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: Специалност “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: Специалност “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; Специалност “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: Специалност “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
23.	Център за професионално обучение към сдружение "СИНИ КАМЪНИ ЗА РАЗВИТИЕ", с. Гълъбинци, община Тунджа Лицензия № 200912777 Заповед № 785/ 22.07.2009 г.	Гр. (с) с. Ямбол 8642 Област: Ямбол Адрес: с. Гълъбинци, община Тунджа Тел. 0887417671 e-mail: bluestones_ngo@abv.bg Лице за контакти: Корнелия Костова		Професия „Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
24.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “Териториална организация на научно-техническите съюзи”, гр. Благоевград Лицензия № 200812727 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Благоевград 2700 Област: Благоевград Адрес: пл. "Г. Измерлиев" № 5 Тел. 073884588 e-mail: ntsbld@abv.bg Лице за контакти Стефан Чингов	Първа степен на професионална квалификация	Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация.
25.	Център за професионално	Гр. (с) гр. Плевен 5800	Втора и трета степен на	Професия “Техник - озеленител”, код

	обучение към Сдружение с нестопанска цел "Научно технологичен съюз - Плевен" Лицензия № 200712487 протокол № 10/ 24.10.2007 г.	Област: Плевен Адрес: л. "Генерал Ганецки" № 88А Тел. 0878720208 e-mail: boteva7@mail.bg Лица за контакти: Росица Ботева, Ив. Любенова	професионална квалификация	622010: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220101 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220102 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник - растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растетелна защита и агрохимия", код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Техник - животновъд“, код 621040: <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника“, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар“, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
26.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел "ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО	Гр. (с) Смолян 4700 Област: Смолян Адрес: бул. "България" № 31 Тел. 0894427870	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална квалификация;

	ОБУЧЕНИЕ, ЗНАНИЕ И ПРОГРЕС", гр. Смолян Лицензия № 200612339	e-mail: cpo_znanie@abv.bg Лице за контакти: Марина Лисица		<i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер, код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Монтъор на селскостопанска техника", код 621080: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
27.	ЦПО към Солидарност 2006" ЕООД Лицензия № 201112902 Заповед № 397/29.06.2011г.	Гр. Пловдив 4003 Област: Пловдив Адрес: ул. Мизия № 2 Тел. 032966556 e-mail: solidarnost2003@yahoo.com Лице за контакти: Елка Янакиева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник-растениевъд”, 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насъждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на

				професионална квалификация. Професия „Техник в лозаровинарството”, 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник -животновъдство”, 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство“, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване“, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
28.	ЦПО към Фондация “Алтернатива за всички”, с. Драгоданово Лицензия № 200812619 протокол № 10/ 17.09.2008 г.	Гр. (с) с. Драгоданово, общ. Сливен 8888 Област: Сливен Адрес: пл. "Демокрация" № 1 тел. 045122026 e-mail: alternativa_org@abv.bg Лице за контакти Стойко Патарев	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия Растениевъд, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
29.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “Териториална организация на научно-техническите съюзи – Дупница”, гр.	Гр. (с) гр. Дупница 2600 Област: Кюстендил Адрес: ул. "Христо Ботев" № 3 Тел. 070150920 e-mail: nts_dp@abv.bg Лице за контакти: Дамчо Дамов	Първа степен на професионална квалификация	Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код

	Дупница Лицензия № 200812649 протокол № 14/ 28.11.2008 г.			6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация.
30.	Център за професионално обучение към “ДАНАИЛ ДИМИТРОВ И СИЕ” ООД, гр. Стара Загора Лицензия № 200912711 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Стара Загора 6000 Област: Стара Загора Адрес: бул. "Цар Симеон Велики" № 158 Тел. 042634125; 0888213578 e-mail: danaildimitrov@abv.bg Лице за контакти: Данаил Димитров	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на

				професионална квалификация.
31.	Център за професионално обучение към „ШКОЛА 2” ЕООД, гр. Пазарджик Лицензия № 201112887 Заповед № 177/31.03.2011 г.	Гр. (с) Пазарджик 4400 Област: Пазарджик Адрес: ул. "П. Яворов" 6 Тел. 034442051; 0888412815 e-mail: bogigecheva@abv.bg Лице за контакти: Богданка Гечева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд” код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита”, код 6210308, трета степен на професионална квалификация.
32.	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел “Дом на науката и техниката”, гр. Враца Лицензия № 200812662 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Враца 3000 Област: Враца Адрес: ул. "Лукашов" Тел.:092/62-03-20 e-mail:dnt_vratsa@abv.bg Лице за контакти: Светлин Вутов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник-рибовъд”, код 624010: <i>Специалност</i> „Рибовъдство”, код 6240101, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник в лозаровинарството”, 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 623020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
33.	ЦПО към “АВТОШКОЛА ПАНТЕЛЕЕВ” ЕООД, гр. Добрич Лицензия № 200712557 протокол № 05/ 19.03.2008 г.	Гр. (с) гр. Добрич 9300 Област: Добрич Адрес: ул. "Вардар" № 32, вх. "А", ет. 1, ап. 1 ул. "Батак" № 4, офис № 6 Тел.: 896725323 e-mail: vivi71@abv.bg Лице за контакти: Ивелина Пантелеева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална

				квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
34.	Център за професионално обучение към ЕТ “СТИЛ – Саркис Алтънджиян”, гр. Бургас Лицензия № 200312125 протокол № 19/ 17.12.2003 г.	Гр. (с) Бургас, пк. 8000 Област Бургас Адрес ул. "Съединение" № 7 Тел. 056 48493, 0888 929060 e-mail: sari@sari-bg.net Лице за контакти: Саркис Алтънджиян	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 - първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация.
35.	ЦПО към СДРУЖЕНИЕ “ЗНАНИЕ”, гр. Плевен Лицензия № 200812668 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: ул. Александър Стамболийски" № 1, етаж V, офис 519 Тел. 064801142 e-mail: znanie.pl@gmail.com	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на

		Лице за контакти: Юлия Йорданова		професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, трета степен на професионална квалификация.
36.	Център за професионално обучение към СНЦ “Европейски център в подкрепа на бизнеса”, гр. Русе Лицензия № 200912761 протокол № 07/ 27.05.2009 г.	Гр. (с) Русе 7000 Област: Русе Адрес: ул. "Буров" № 2 Тел. 082870400 e-mail: ebsc@dbv.bg Лице за контакти Кремена Иванова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210503, втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство, код 6210505, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210506, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6210507, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код 6210508, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 621060, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
37.	Център за професионално обучение към "Аполис А. А."	Гр. (с) гр. Ямбол 8600 Област: Ямбол	Втора степен на професионална	Професия „Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> „Животновъдство”, код

	ЕООД, гр. Ямбол Лицензия № 200712501 протокол № 11/ 21.11.2007 г.	Адрес: ул."Граф Игнатиев" No 115 тел. 046647177, 0898888896 e-mail: info@apolis.biz, apolis@abv.bg Лице за контакти: Апостол Апостолов	квалификация	6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство, 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
38.	Център за професионално обучение към СНЦ “Агробизнес център/ Бизнес инкубатор – Шумен”, гр. Шумен Лицензия № 200812710 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Шумен 9700 Област: Шумен Адрес: ул. Цар Освободител № 130 Тел. 054800629 e-mail: office@abcshumen.org Лице за контакти Петинка Петрова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060:

				<i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
39.	Център за професионално обучение към Сдружение “РЕГИОНАЛЕН БИЗНЕС ЦЕНТЪР ПЛЕВЕН”, гр. Плевен Лицензия № 200812735 протокол № 04/ 18.03.2009 г.	Гр. Плевен 8600 Област: Плевен Адрес: пл. Възраждане № 1 Тел. 064810444, 0897030787 e-mail: rbcpr@abv.bg Лице за контакти: Царин Аспарухов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”,

				код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
40.	Център за професионално обучение към "ДЕИЗА КОНСУЛТ" ЕООД, гр. Варна Лицензия № 200712463 протокол № 08/ 19.09.2007 г.	Гр. Варна 9000 Област: Варна Адрес: ул. "Софроний Врачански" № 30, ет. 1, ап. 1 Тел. 052641488 e-mail: cpo_demetra@abv.bg Лице за контакти: Десислава Петранова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
41.	Център за професионално обучение към Сдружение "МОСТ", гр. Ботевград Лицензия № 200412210 протокол № 13/ 13.10.2004 г.	Гр. (с) Ботевград 2140 Област София Адрес пл. "Незнаен войн" № 2 Тел. 072366640 e-mail: projectmost2003@yahoo.com Лице за контакти Петя Ценева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102 – трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник-животновъд", код 621040: <i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство",

				код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация.
42.	Център за професионално обучение към ФОНДАЦИЯ „НАЦИОНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ И БИЗНЕС”, гр. София Лицензия № 201112890 Заповед № 202/05.04.2011 г.	Гр. (с) София 1606 Област: София град Адрес: "Яков Крайков" 27, ап. 46 Тел. 0879600640 e-mail: fondacia_noob@hotmail.com Лице за контакти: Даниела Трохарова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита”, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална

				квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство“, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване“, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
43.	ЦПО към “Евро проджект консулт” ООД, гр. Пловдив Лицензия № 200712524 протокол № 01/ 09.01.2008 г.	Гр. (с) гр. Пловдив 4000 Област: Пловдив Адрес: бул. "Руски" № 15А Тел. 0888312523 Лице за контакти: Минко Русалов	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код

				6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника“, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд“, код 621050 <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация.
44.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Сдружение за социална интеграция и взаимопомощ”, с. Жабокрът, община Кюстендил Лицензия № 200712503 протокол № 11/ 22.11.2007 г.	Гр. (с) гр. София 1592 Област: София град Адрес: бул."Искърско шосе" No 12 Тел. 029791886 e-mail: office@alphabg.com Лице за контакти Радослав Кадийски	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
45.	Център за професионално обучение към СДРУЖЕНИЕ “БИЗНЕС ЦЕНТЪР / БИЗНЕС ИНКУБАТОР - СЛИВЕН”, гр. Сливен Лицензия № 200812724 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Сливен 8800 Област: Сливен Адрес: ул. Сливница № 6А, етаж 1, офис 3 Тел. 044662653 e-mail: bcsliven@bcsliven.org Лице за контакти: Стамо Йовчев	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец“, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация.

				квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
46.	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел “ДОМ НА НАУКАТА И ТЕХНИКАТА”, гр. Разград Лицензия № 200812663 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Разград 7200 Област: Разград Адрес: ул. "Бузлуджа" № 2 Тел. 084662303 e-mail: dnt_razgrad@mail.bg Лице за контакти: Стефанка Недкова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растетелна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд“, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в

				животновъдството“, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия Работник в озеленяването, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”,

				код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
47.	Център за професионално обучение към ЕТ “ДРАГАНОВА-31- Гана Драганова”, гр. Пловдив Лицензия № 200812580 протокол № 07/ 21.05.2008 г.	Гр. Пловдив 4000 Област: Пловдив Адрес: ул. "Ламартин" № 28 Тел. 032661642 e-mail: Лице за контакти: Ганка Христова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – втора степен на професионална квалификация.
48.	Център за професионално обучение към Тракийски университет - Факултет „Техника и технологии“ – Ямбол, гр. Ямбол Лицензия № 200612385 протокол № 12/ 13.12.2006 г.	Гр. Ямбол 8600 Област: Ямбол Адрес: ул. "Граф Игнатиев" № 38 Тел. 046669149; 0889339932 e-mail: stan4ev_49@abv.bg Лице за контакти: доц. Станчо Станчев	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника“, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 - втора степен на професионална квалификация. Професия Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – втора степен на професионална квалификация.
49.	Център за професионално обучение към Сдружение “ТЕРИТОРИАЛНА ОРГАНИЗАЦИЯ НА	Гр. (с) гр. Кюстендил 2500 Област: Кюстендил Адрес: бул. "Македония" № 2 Тел. 078 55 09 30	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> «Зеленчукопроизводство», код 6211101, първа степен на

	НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИТЕ СЪЮЗИ”, гр. Кюстендил Лицензия № 200812654 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	e-mail: ntskn@nts-kn.com Лице за контакти: Ваня Стоилкова		професионална квалификация; <i>Специалност</i> «Трайни насаждения», код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> «Тютюнопроизводство, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> «Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури», код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия «Озеленител», код 622020: <i>Специалност</i> «Цветарство», код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> « Парково строителство и озеленяване», код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия «Работник в озеленяването», код 622030: <i>Специалност</i> «Озеленяване и цветарство», код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
50.	Център за професионално обучение към “РУЛАН” ООД, гр. Русе Лицензия № 200612380 протокол № 12/ 13.12.2006 г.	Гр. (с) гр. Русе 700 Област: Русе Адрес: ул. "Цар Калоян" № 14, вх. 2, ет. 5, ап. 12 Тел. 082871090, 0887367133 e-mail: office@rulan-auto.com Лице за контакти	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> ”Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална

		Румен Христов		квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
51.	Център за професионално обучение към ЕТ "ПЕВИК ВАЯН – Виктория Георгиева", гр. Разград Лицензия № 200312103 протокол № 18/ 03.12.2003 г.	Гр. (с) Разград, пк 7200 Област Разград Адрес ул. "Трапезица" № 8, ап. 2 Тел. 084 / 660 876; 0888 303 712 e-mail: pgeo@abv.bg Лице за контакти: Пейчо Георгиев	Първа и втора степен на професионална квалификация	"Фермер", код 621060; "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация, рамкова програма "Б"; "Озеленител", код 622020; "Цветарство", код 6220201 – първа степен на професионална квалификация, рамкова програма "А"; Парково строителство и озеленяване", код 6220202 първа степен на професионална квалификация, рамкова програма "А".
52.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Бизнес център – Добрич”, гр. Добрич Лицензия № 200612351	Гр. (с) Добрич 9300 Област: Добрич Адрес: бул. “25 септември” №25 гр. Генерал Тошево, ул. „Васил Априлов” 22	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “ Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на

	протокол № 08/ 20.09.2006 г.	Тел. 058603674, 0888734582 e-mail: office@bcdobrich.org Лице за контакти Надежда Петкова		селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
53.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “ЦЕНТЪР ЗА ИНФОРМАЦИЯ И РАЗВИТИЕ НА ЕВРОИНТЕГРАЦИЯТА” (ЦИРЕ), гр. Плевен Лицензия № 200712504 протокол № 11/ 21.11.2007 г.	Гр. Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: ул."Мусала" No 17, ап.9, ПК 105 Т ел. 064803952 e-mail: iedc-pl@abv.bg Лице за контакти: Таня Георгиева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Икономист – мениджър”, код 345010: <i>Специалност</i> „Земеделско стопанство, код 3450103, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник- растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Растениевъдство”, код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство” код 6220201, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“,

				код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
54.	Център за професионално обучение към "БЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ ЗА КАЧЕСТВЕН МЕНИДЖМЪНТ", гр. София Лицензия № 200612345 протокол № 07/ 19.07.2006 г.	Гр. (с) София 1000 Област: София град Адрес: ул. "Иван Вазов" № 12 Тел. 029804785 e-mail: nfo@bfqm.org Лице за контакти Пламен Мавров	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия " Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201, първа и втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване", код 6220202, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия "Механизатор на горска техника", код 623030: <i>Специалност</i> "Механизация на горското стопанство", код 6230301, втора степен на професионална квалификация.
55.	ЦПО към ЕТ "Център за	Гр. (с) Ардино 6750	Втора и трета степен на	Професия "Техник-растениевъд", код

	професионално обучение - Зорка Палагачева" Лицензия № 200412198 протокол № 11/ 21.07.2004 г.	Област Кърджали Адрес ул. "София" 6 Тел. (03651) 45 76 e-mail: zorkapal@abv.bg Лице за контакти: Зорка Палагачева	професионална квалификация	621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения"; код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210104, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", 6220205, втора степен на професионална квалификация.
56.	ЦПО към "Интерколеж - С" ЕООД Лицензия № 200612354 протокол № 08/ 20.09.2006г.	Гр. (с) Пловдив 4003 Област: Пловдив Адрес: бул. "Дунав" 78 Тел. 032960356 e-mail: inter_agrocollege@mail.bg Лице за контакти Димитър Димитров	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник - растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 62101001 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 62101003 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210105 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растителна защита и агрохимия", код 6210107 – трета степен на

				професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална

				квалификация.
57.	Център за професионално обучение към Фондация за биологично земеделие "Биоселена", гр. София Лицензия № 200312092 протокол № 17/ 26.11.2003 г.	Гр. (с) София, пк 1000 Област София град Адрес пл. "Македония"1, партер, ст.1 тел. 02/4010645; 066/805227; 0335/92038 e-mail: bioselena@mail.bg; biogabrovo@mbx.digsys.bg; headoffice@bioselena.com лица за контакти: Николай Тихов, Елисавета Пъндева	Втора степен на професионална квалификация	"Фермер", код 621060, специалност "Земеделец", код 6210601 – втора степен на професионална квалификация.
58.	Център за професионално обучение към "Дунав" АД, гр. Русе Лицензия № 200312042 протокол № 10/ 16.07.2003 г.	Гр. Русе Област Русе Адрес бул. "Тутракан" № 22 Тел. 082/84 58 00; 0885914209 e-mail: cpo_dunavrs@yahoo.com Лице за контакти: Борислав Панайотов	Втора степен на професионална квалификация	"Монтьор на горска техника", код 623030: <i>Специалност</i> "Механизация на горското стопанство", код 6230301, с придобиване на Втора степен на професионална квалификация по програма "Б" за начално професионално обучение. "Монтьор на селскостопанска техника", код 525040: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 5250401, с придобиване на втора степен на професионална квалификация по програма "Б" за начално професионално обучение.
59.	ЦПО към "ЕКОСТРОЙ" ООД, гр. Златоград Лицензия № 200812643 протокол № 13/ 19.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Златоград 4980 Област: Смолян Адрес: ул. Стефан Стамболов № 1	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална

		Тел. 030715061 e-mail: ekostroy_ltd@mail.bg Лице за контакти Сузана Големилова		квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.
60.	ЦПО към Сдружение “Регионално дружество Знание”, гр. Перник Лицензия № 200812658 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Перник 2300 Област Перник Адрес: пл. "Т. Ненков" № 1; Перник 2300, ул. "Радомир" № 1 Тел. 0898227427 e-mail: sslavova1952@abv.bg Лице за контакти: Севдалина Славова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код

				6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство” код 6220301, първа степен на професионална квалификация.

61.	Център за професионално обучение към Българска стопанска камара, гр. София Лицензия 200312048 протокол № 12/ 17.09.2003 г.	Гр. (с) София, 1000 Област София град Адрес ул. "Алабин" " № 16-20 тел. 02/987 9703 e-mail: galia@bia-bg.com Лица за контакти: Галя Божинова; Даниела Симидчиева e-mail: danisimi@bia-bg.com	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа степен на професионална квалификация.
62.	ЦПО към „ДК ГРУП БЪЛГАРИЯ” ООД Лицензия № 200912817 Заповед № 92/ 09.02.2010 г.	Гр. (с) Силистра 7500 Област: Силистра Адрес: ул. Кап. Кръстев 30, ет. 6, ап. 21; ул. Христо Смирненски 2 Тел.:86822279 e-mail: iliana_zhekova@abv.bg Лице за контакти: Илиана Жекова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и

				агротехника”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
63.	Център за професионално обучение към БЪЛГАРСКА АГЕНЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТ НА ХРАНИТЕ, гр. София Лицензия № 201112938 Заповед № 758/ 24.11.2011 г.	Гр. София 1606 Област: София град Адрес: бул. „Пенчо Славейков“ № 15А Тел. 029159820 e-mail: j_voinov@nvms.government.bg Лице за контакти: Дияна Владова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - рибовъд”, код 624010:

				<i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240101, трета степен на професионална квалификация.
64.	Център за професионално обучение към “Частно училище по туризъм” ООД, гр. Добрич Лицензия № 200312090 протокол № 16/ 12.11.2003 г.	Гр. (с) Добрич, пк 9300 Област Добрич Адрес ул. "Отец Паисий" № тел. 05832362; 899969001 e-mail: proksim@abv.bg Лице за контакти: Параскева Савова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация.

65.	Център за професионално обучение към “МОДЕЛ – СЕКЮРИТИ” ЕООД, гр. София Лицензия № 200812612 протокол № 09/ 16.07.2008 г.	Гр. (с) гр. София 1680 Област: София град Адрес: жк. "Борово", бл. 226, вх. В, ет. 6 София 1113, бул. Шипченски проход № 240 Тел. 028589903 e-mail: modelsecurity@gmail.com Лица за контакти: Андрей Григоров, Надя Чантаджиева	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
66.	Център за професионално обучение към “ЕВРОДРАЙВ” ЕООД, гр. Русе Лицензия № 200912708 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Русе 7000 Област: Русе Адрес: ул. "Цар Освободител" № 84 Тел. 082833133 e-mail: ed_5@abv.bg Лице за контакти Донка Христова	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
67.	Център за професионално обучение към Национална Асоциация за Икономическа	Гр. (с) София, пк. 1000 Област София Адрес ул. "Триадица" 5-"Б", ет.	Първа, втора и трета степен на професионална	Професия “Икономист мениджър”, код 345010: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”,

	и Социална Интеграция, гр. София Лицензия № 200312139 протокол № 02/ 11.02.2004 г.	6, офис 602 гр. Ботевград ул. "Севаст Огнян" № 4 тел. 029753824 e-mail: naisi_sofia@abv.bg Лице за контакти: Цветанка Смилева	квалификация	код 3450103, трета степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация; "Пчелар", код 6210602, втора степен на професионална квалификация; "Бубар", код 6210603, втора степен на професионална квалификация; "Зайцевъд", код 6210604, втора степен на професионална квалификация; "Дивечовъд в селското стопанство", код 6210605, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: „Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Селекция и

				семеипроизводство”, код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство”, код 6210306, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки, етерични масла-маслени и медоносни култури”, код 6210307, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растителна защита”, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> "Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация. <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код: 6210503, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код: 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код: 6210505, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код: 6210506, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код: 6210507, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код: 6210508, втора степен на професионална квалификация.

68.	Център за професионално обучение към “УЧИЛИЩНО НАСТОЯТЕЛСТВО ПРИ ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО АГРАРНО СТОПАНСТВО – ДОБРИЧ”, гр. Добрич Лицензия № 200812642 протокол № 13/ 19.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Добрич 9300 Област: Добрич Адрес: бул. "25-ти септември" № 86 Тел. 0887614130 e-mail: prof.ob@abv.bg Лице за контакти: Илиана Вълчева	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Икономист”, код 345110: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451103, втора степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, 1-ва степен на квалификация.
69.	Център за професионално обучение към „ВИКТОРИЯ – ПМ” ЕООД, гр. Варна	Гр. Варна 9010, Област: Варна Адрес: кв. "Чайка", бл. 128,	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> „Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на

	Лицензия № 201112910 Заповед № 463/20.07.2011г.	офис 1 Тел. 052710454; 0889695125 e-mail: peri_mitreva@abv.bg Лице за контакти: Петранка Тодорова	професионална квалификация. Професия „Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство“, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство“, код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство“, код 6210306, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури“, код 6210307, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита“, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд“, код 621050: <i>Специалност</i> „Пчеларство“, код 6210507, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство“, код 6220201, втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване“, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Еколог“, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда“, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
70.	ЦПО към СНЦ “БИЗНЕС ЦЕНТЪР – БИЗНЕС ИНКУБАТОР - КАРЛОВО” ЛИЦЕНЗИЯ № 200812706 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. Карлово 4300 Област: Пловдив Адрес: ул. Генерал Карцов № 47 Тел. 033597465 e-mail: office@bckarlovo.org Лице за контакти Мария Топчийска	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
71.	Център за професионално обучение към “Център за регионално развитие” ООД, гр. София Лицензия № 200412197 протокол № 11/ 21.07.2004 г.	Гр. (с) София 1618 Област София град Адрес район "Витоша", ул. "Казбек" 41А, партер Тел. 029559390 e-mail: rdc@abv.bg Лице за контакти: Антоанета Конова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа и втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Икономист - мениджър”, код 345010: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3450103 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална квалификация.
72.	Център за професионално обучение към „ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ ЗОРА” ЕООД, гр. София Лицензия № 200912822 Заповед № 124/22.02.2010 г.	Гр. (с) София 1225 Област: София град Адрес: ул. „Одеса” № 41 Тел. 029368058; 0887517351 e-mail: a.milchev@ebox-bg.com Лице за контакти: Антон Милчев	Втора степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210306, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита”, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд код 621050: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210503, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210505, втора степен на професионална квалификация.
73.	ЦПО към "Контеса" АД Лицензия № 200512242 протокол № 03/ 30.03.2005 г.	Гр. (с) гр. Ботевград Област София Област Адрес ул.Чеканица 1, Индустириална зона Юг Тел. 028700502, 072366048 e-mail: syndic@abv.bg Лице за контакти Ганка Кольовска	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код

				6210401 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Птицевъдство", код 6210404 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство", код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601 - втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201 - първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202 - първа степен на професионална квалификация.
74.	Център за професионално обучение към „Енерджи груп 2010” ООД, гр. София Лицензия № 201112911 Заповед № 474/25.07.2011г.	Гр. София 1309 Област: София град Адрес: ж.к. Света Троица, бл. 315, вх. В, ап. 49 Тел. 0888626778 e-mail: kassabova@abv.bg Лице за контакти: Валери Петров	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Гъбарство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство”, код 6211208, първа степен на професионална квалификация.
75.	Център за професионално обучение към “БОНИ РИЕ” ЕООД, гр. Дупница	Гр. Дупница 2600 Област: Кюстендил Адрес: ул. "Бузлуджа" № 74	Първа, втора и трета степен на професионална	Професия “Икономист”, код 345110: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451103, втора степен на

	Лицензия № 200712541 протокол № 03/ 20.02.2008 г.	Тел. 070151566, 0888609380 e-mail: bonirie@abv.bg Лице за контакти: Бойчо Георгиев	квалификация	професионална квалификация. Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
76.	ЦПО към Сдружение "Наука и Развитие" Лицензия № 201212984 Заповед № 496/11.06.2012 г.	Гр. Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: ул. „Св. Сава“ № 4 Тел. 064805575 e-mail: nauka_razvitie@mail.bg Лице за контакти: Кристина Любенова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник - растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство“, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6210103, трета степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник - животновъд“, код 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код

				6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството“, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
77.	ЦПО към “ИКоМС” ЕООД Лицензия № 200512289 протокол № 09/ 23.11.2005 г.	Гр. (с) Плевен 5800 Област Плевен Адрес ул. "Плевен" № 138 Тел. 064827270, 0898446988 Лице за контакти: Венцислав Хинов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210105, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация</i> <i>Специалност "Растителна защита и агрохимия", код 6210107, трета степен на професионална квалификация.</i> Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация.</i> Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност "Цветарство", код 6220201, първа степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, първа степен на професионална квалификация.</i> Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност "Растениевъдство", код 6210301 – втора степен на професионална квалификация.</i> Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност "Животновъдство", код 6210501 – втора степен на професионална квалификация.</i> Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност "Производител на селскостопанска продукция", код 6210602 – трета степен на професионална квалификация.</i>

				Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104 – първа степен на професионална квалификация. Професия Работник в животновъдството, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201 – първа степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6211203 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6211205 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206 – първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030
78.	Център за професионално обучение към "НАСИ" ЕООД, гр. София Лицензия № 200312071 протокол № 14/ 15.10.2003 г.	Гр. София, пк 1309 Област София град Адрес ул. "Цар Симеон", бл. 124, вх. "Г", ап. 81 тел: 02/983 28 67 e-mail: nasi@dir.bg Лице за контакти: Йорданка Стоянова	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация.

79.	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел с обществено полезна дейност "Агенция за регионално развитие и инвестиции" Лицензия № 200612396 протокол № 02/ 06.02.2007 г.	Гр. (с) гр. Кърджали 6600 Област: Кърджали Адрес: бул. "България" 41, ет. 1 Тел. 036166966 e-mail: rgenov@ariri.org Лице за контакти Румен Генов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия " Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Производител на селскостопанска продукция", код 6210602, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Земеделец“, код 6210601,

				втора степен на професионална квалификация.
80.	Център за професионално обучение към СДРУЖЕНИЕ „БЪЛГАРСКИ ФОРУМ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ”, гр. София Лицензия № 201112947 Заповед № 40/13.01.2012 г.	Гр. София 1113 Област: София град Адрес: бул. "Климент Охридски" 18, ет. 4, офис 407 Тел. 0887477198 e-mail: bfo_deliibramov@abv.bg Лице за контакти: Селман Делиибрамов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация.
81.	Център за професионално обучение към сдружение “Съюз за стопанска инициатива”, гр. София	Гр. (с) София, пк. 1407 Област София град Адрес ул. "Тодор Ночев" 30 тел. (02) 8164786	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 - първа степен на професионална квалификация;

	Лицензия № 200412156 протокол № 05/ 14.04.2004 г.	e-mail: office@ssi-bg.org Лице за контакти: Лидия Радомирска		Специалност “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: Специалност “Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: Специалност “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална квалификация; Специалност “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: Специалност “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация; Специалност “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: Специалност “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; Специалност “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
82.	Център за професионално обучение към Сдружение с	Гр. (с) гр. Доспат 4831 Област: Смолян	Трета степен на професионална	Специалност “Производство на селскостопанска продукция”, код

	обществено полезна дейност “Еврохоризонт”, гр. Доспат Лицензия № 200812679 протокол № 01/ 08.01.2009 г.	Адрес: ул. "Орфей" № 4 Тел. 0894746246 e-mail: m_miki@abv.bg Лице за контакти: Яким Миленков	квалификация	6210602, трета степен на професионална валификация.
83.	ЦПО към ЕТ "Електра - Петър Петров" Лицензия № 200612341 протокол № 07/ 19.07.2006 г.	Гр. Аксаково 9154 Област: Варна Адрес: ул. "Кокиче" 2А гр. Тервел, 9450, ул. Н. Вапцаров" 6, бл. 8, ет. 2, ап. 3 Тел.: 052 762 645 e-mail: ultratropic@yahoo.com Лице за контакти: Петър Петров	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 – първа степен на професионална квалификация. Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепопроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита и агротехника”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация.

				Професия „Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 621060, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201,

				втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 622020, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник – механизатор”, код 623020: <i>Специалност</i> „Механизация на горското стопанство”, код 6230201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник по промишлен риболов и аквакултури”, код 624020: <i>Специалност</i> „Промислен риболов и аквакултури”, код 6240201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация.
84.	Център за професионално обучение към СНЦ "Бизнес Инкубатор-Гоце Делчев Лицензия № 200812717 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Гоце Делчев 2900 Област: Благоевград Адрес: ул. "Скопие" № 4 Тел. 075160404 e-mail: bi-gd@gocenet.net Лице за контакти Росица Джамбазова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код

				6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
85.	Център за професионално обучение към “ДИНАМИКА КОНСУЛТ” ООД, гр. София Лицензия № 200712431 протокол № 04/ 18.04.2007 г.	Гр. (с) София 1505 Област: София град Адрес: бул. "Патриарх Евтимий" № 92 Тел. 029533516 e-mail: vpanchev@abv.bg office@dynamiciconsult.com Лице за контакти Венцислав Панчев	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.
86.	Център за професионално обучение към Професионална земеделска гимназия "Кл. Арк. Тимирязев", гр Каварна Лицензия № 200812615 протокол № 09/ 16.07.2008 г.	Гр. (с) гр. Каварна 9650 Област: Добрич Адрес: ул. Добротица № 48 Тел. 0570830701, 0887155637 e-mail: pzg_kavarna@abv.bg Лице за контакти Недялка Николова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на

				професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етеричномаслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация.
87.	Център за професионално обучение към “ФИТОГАРД 2003” ООД, гр. Долна баня Лицензия № 200812671 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Долна баня 7700 Област: София Адрес: ул. "Търговска" № 234 Тел. 0894404860 e-mail: s_krusteva@abv.bg Лице за контакти: Славка Кръстева	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация.
88.	ЦПО към Сдружение с нестопанска цел “Областна организация на научно-техническите съюзи”, гр. Плевен	Гр. (с) гр. Плевен 5800 Област Плевен Адрес: ул. "Александър Стамболийски" № 1 Тел. 064800237	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация;

	Лицензия № 200812661 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	e-mail: nts_pleven@abv.bg; nts_pleven@mail.bg Лице за контакти: Даниела Пенева	<i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - озеленител”, код 622010:

				<i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация.
89.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към “СТИК“ ЕООД, гр. Варна Лицензия № 200512251 протокол № 04/ 18.05.2005 г.	Гр. Варна 9000 Област Варна Адрес бул. "Владислав Варненчик" 16, вх. Б, ап. 7 Тел. 052607820 e-mail: stikcentar@avb.bg Лице за контакти: Кирил Недков	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – втора степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Селекция и семепроизводство", код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки, етерични масла-маслени и медоносни култури", код 6210307, втора степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност "Растителна защита", код 6210308, втора степен на професионална квалификация.</i> Професия "Техник - животновъд", код 621040: <i>Специалност "Говедовъдство", код 6210401, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Овцевъдство", код 6210402, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Свиневъдство", код 6210403, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Птицевъдство", код 6210404, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Зайцевъдство", код 6210405, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Пчеларство и бубарство", код 6210406, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Коневъдство и конна езда", код 6210407, трета степен на професионална квалификация.</i> Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност "Говедовъдство", код 6210502, втора степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност „Овцевъдство”, код: 6210503, втора степен на професионална квалификация;</i>

				<i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код: 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код: 6210505, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код: 6210506, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код: 6210507, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код: 6210508, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска прозукция”, код 6210602, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия "Работник в растениевъдството", код 621110: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки, етерични масла-маслени и медоносни култури", код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: <i>Специалност</i> "Говедовъдство и биволовъдство", код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство”, код: 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код: 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код: 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код: 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код: 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство”, код: 6211207, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство и конна езда”, код: 6210508, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
90.	ЦПО към “АВТО ШКОЛА” ЕООД, гр. Враца Лицензия № 200812634 протокол № 11/ 15.10.2008 г.	Гр. (с) гр. Враца 3000 Област: Враца Адрес: ул. Поп Буюклийски № 12, вх. А Тел. 09265162 e-mail: avtoshkola_eood@abv.bg Лице за контакти Ивайло Иванов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в

				растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация.
91.	Център за професионално обучение към Фондация “Европейски младежки инициативи”, гр.Сливен Лицензия № 200812629 протокол № 10/ 17.09.2008 г.	Гр. (с) гр. Сливен 8800 Област: Сливен Адрес: ул. "Славянска" № 3, ет. 3 Тел. 0889373662 e-mail: flaca@abv.bg Лице за конаткти Светлана Койчева	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация.
92.	Център за професионално обучение към “ЧАСТЕН ПРОФЕСИОНАЛЕН КОЛЕЖ „ОМЕГА” ЕООД, гр. Пловдив Лицензия № 200712430 протокол № 04/ 18.04.2007 г.	Гр. Пловдив 4000 Област: Пловдив Адрес: ул. "Кольо Фичето" № 7А Тел.0898644742 e-mail: mariosgeorgiou@gmail.com Лице за контакти: Георгиос Катичотис	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> “Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.

93.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към “ЦЕНТЪР ЗА УПРАВЛЕНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ” АД, гр. София Лицензия № 200512253 протокол № 04/ 18.05.2005 г.	Гр. София 1799 Област София град Адрес ж.к. "Младост 2", ул. "Каприел Каприелов", бл. 243, вх. "А", ап. 1 Тел. 02/9744768 e-mail: centre@cmvt-bg.org Лице за контакти: Симона Събкова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация. Професия “Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> “Екология и опазване на околната среда”, код 8150101, трета степен на професионална квалификация.
94.	Център за професионално обучение към ЕТ "ХЛИМИЯ - Христина Йонова", гр. София Лицензия № 200312061 протокол № 13/ 02.10..2003 г.	Гр. (с) София Област София град Адрес ул. "Г. С. Раковски" № 20, община "Сердика" тел. 02 8702674, 0888680292 e-mail: hlimia.bg@gmail.com Лице за контакти: Христина Йонова	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> ”Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220202 -

				първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202 - първа степен на професионална квалификация.
95.	Център за професионално обучение към Сдружение "ТЕРИТОРИАЛНА ОРГАНИЗАЦИЯ НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИТЕ СЪЮЗИ", гр. Търговище Лицензия № 200812670 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Търговище 7700 Област: Търговище Адрес: ул. "Славейков" № 4 Тел. 060164796 e-mail: nts_toni@abv.bg Лице за контакти: Антоанета Иванова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия "Лозаровинар", код 621090: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия Работник в растениевъдството, код 621110: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури", код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: <i>Специалност</i> "Говедовъдство и биволовъдство", код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Овцевъдство и

				козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
96.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към сдружение “ЕВРОМОДЕЛ”, гр. София Лицензия № 200412222 протокол № 16/ 15.12.2004 г.	Гр. (с) София 1618 Област София град Адрес бул. "Пушкин" 32, ет. 6, ап. 26 Тел. 0887538436; 0888475816 e-mail: euromodel@mail.bg Лице за контакти: Емилия Петрова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец” код 6210601 - втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Работник в горското стопанство”, код 623060: <i>Специалност</i> “Билкарство”, код 6230604 - първа степен на професионална

				квалификация. Професия “Техник –животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
97.	ЦПО към Селскостопанска академия, гр. София Лицензия № 200312145 протокол № 04/ 24.03.2004 г.	Гр. (с) София, пк. 1373 Област София град Адрес ул. "Суходолска" № 30 Тел. 02 812 75 06 e-mail: sbatchvarova@agriacad.bg Лице за контакти: Светла Бъчварова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 - втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - растениевъд”, код 621010:

				<i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102- трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103 - трета степен на професионална квалификация ; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402 - трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, 6210405 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624010 Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация.

				квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
98.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Териториална организация на научно-техническите съюзи – Перник”, гр. Перник Лицензия № 200812652 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Перник 2300 Област: Перник Адрес: пл. "Кракра Пернишки" № 1 (Синдикален дом - IX етаж) Тел. 076600027 e-mail: ntspk@abv.bg Лице за контакти: Екатерина Авдеева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, трета степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална

				квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
99.	ЦПО към "Балканика травъл енд консултинг сървисиз" ЕООД Лицензия № 200612364 протокол № 10/ 25.10.2006 г.	Гр. (с) София 1504 Област: София град Адрес: ул. "Г. С. Раковски" № 58, ет. 2 Тел. 029831524 0888455686 e-mail: balkanika.tcs@gmail Лице за контакти Гергана Банчева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност “Растениевъдство”, код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация.</i> Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност “Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация.</i> Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност “Животновъдство”, код 6210501, първа и втора степен на професионална квалификация.</i>

				Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> Земеделец, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
100.	Център за професионално обучение към “ИНСТИТУТ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ” ЕООД, гр. София Лицензия № 200812736 протокол № 04/ 18.03.2009 г.	Гр. (с) София 1612 Област: София град Адрес: ул. "Цар Борис III" № 60 бул. "Дондуков" № 11 Тел. 029871314 e-mail: stoyanov@ippm-bg.org Лице за контакти Петър Александров	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> “Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство“, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения“, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код

				6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210303, втора степен на професионална квалификация. Професия "Монтьор на селскостопанска техника", код 621080: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия "Работник в растениевъдството", код 621110: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6211101, първа степен на професионална квалификация.
101.	Център за професионално обучение към Професионална гимназия по хранителни технологии и техника, гр. Пловдив Лицензия № 200412181 протокол № 09/ 23.06.2004 г.	Гр.Пловдив 4003 Област Пловдив Адрес ул. "Васил Априлов" 156 тел. 032955018 e-mail: pghtt_plov@abv.bg Лице за контакти: инж.Костадинка Георгиева Кирова	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник в лозаровинарството", код 621020: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210201 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201 – първа степен на професионална квалификация.
102.	Център за професионално обучение към „ЗК“ АД, гр. Варна Лицензия № 201212996	Гр. Варна 9003 Област: Варна Адрес: ул. Марин Дринов 57, ап. 10 кв. Аспарухово, Регионална Агенция за Предприемачество и	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код

		Иновации (РАПИВ) Тел. 052383710 e-mail: office@bulpower.eu Лице за контакти: Георги Георгиев		6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Техник на селскостопанска техника", код 621070: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия "Еколог", код 851010: <i>Специалност</i> "Екология и опазване на околната среда", код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
103.	Център за професионално обучение към "БИЗНЕС ЛИНИЯ Р", гр. Карлово Лицензия № 200312087 протокол № 16/ 12.11.2003 г.	Гр. (с) Карлово,пк 4300 Област Пловдив Адрес ул. "Иван Вазов" № тел. 0335 4701; 888944190 e-mail: b.line@mail.bg Лице за контакти: Петър Петров	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник –животновъд", код 621040: <i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство", код 6210406, трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия “Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> “Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
104.	Център за професионално обучение към сдружение „Образование и наука“, гр. София Лицензия № 201112946 Заповед № 43/13.01.2012 г.	Гр. София 1301 Област: София град Адрес: ул. Пиротска 12 Тел. 0895622020 e-mail: velizar.todorov@mail.bg Лице за контакти: Велизар Бойков Тодоров	Вторастепен на професионална квалификация	Професия „Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
105.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към Сдружение “Български Червен Кръст”, гр. София Лицензия № 200512306 протокол № 02/ 15.02.2006 г.	Гр. София 1407 Област: София град Адрес: бул. "Джеймс Баучер" 76 Тел. 028164702 e-mail: president@redcross.bg Лице за контакти: Атанас Стефанов	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация.

106.	Център за професионално обучение към ЕТ “БОМА – 95 – Ж. ПАНИЧАРСКА”, гр. Пловдив Лицензия № 200412171 протокол № 08/ 09.06.2004 г.	Гр. (с) Пловдив, пк. 4000 Област Пловдив Адрес бул. "Йордан Гавазов" 5 тел. 032 256402; 0888318846 e-mail: boma_plovdiv@abv.bg Лице за контакти: Жана Паничарска	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 - първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация.
107.	Център за професионално обучение към ЕТ "Григор Купандолски-Гришасмил", гр. Дупница Лицензия № 200312113 протокол № 19/ 17.12.2003 г.	Гр. (с) Дупница, пк 2600 Област Кюстендил Адрес ул. "Нилолаевска" 55А тел. 070148006; 0888216431 0888671170 e-mail: shkola_kupandolski@abv.bg Лице за контакти: Григор Купандолски	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Монтьор на селскостопанска техника", код 621080: <i>Специалност</i> "Механизация на селското стопанство", код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Икономист”, код 345120: <i>Специалност</i> „Земеделско стопанство”, код 3451203, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация.

				Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 62203: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
108.	Център за професионално обучение към „АВТОШКОЛА БЕСТ ДРАЙВ” ЕООД, гр. София Лицензия № 201112928 Заповед № 604/28.09.2011 г.	Гр. София 1387 Област: София град Адрес: ж.к. Обеля, ул. Академик Дмитрий Лихачов" № 36 Тел. 0882968989 e-mail: best_drive@abv.bg Лице за контакти: Десислава Лачева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална

				квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация.
109.	Център за професионално обучение "Знание", гр. София Лицензия № 200312053 протокол № 12/ 17.09.2003 г.	Гр. (с) София, пк 1330, ПК 46 Област София град Адрес бул. "Никола Мушанов" № 114, стая № 6 тел. 029589987; 024900780; 0886735375 e-mail: office@znanie-bg.org лица за контакти: Мариана Манукян, Емилия Войславова	Първа и втора степен на професионална квалификация	621060 - "Фермер ", 6210601 - "Земеделец " - втора СПК, 6210602 - "Пчелар " - втора СПК 622020 - "Озеленител ", 6220201- "Цветарство" - първа СПК, 6220202 - "Парково строителство и озеленяване " - първа СПК 623070 - "Събирач на горски плодове и билки ", 6230701- "Билкарство " - първа СПК
110.	Център за професионално обучение към “ЖОРИ КЛУБ” ООД, гр. Монтана Лицензия № 200912728 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Монтана 3400 Област: Монтана Адрес: ул. "3-ти март" № 111 Тел. 096306377 e-mail: joriklub@mail.bg	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.

		Лице за контакти: Георги Костов		Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
111.	Център за професионално обучение към Фондация „РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЗНАНИЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ – АВИЦЕНА”, гр. Смолян Лицензия № 201112909 Заповед № 461/20.07.2011г.	Гр. Смолян 4700, Област: Смолян Адрес: бул. „България” № 31, офис 2 Тел. 0893316049 e-mail: andreeva_sm@abv.bg Лице за контакти: Йорданка Андреева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Еколог“, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда“, код 8510101, трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Селекция и семепроизводство", код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210306, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки,

				етерични-маслени и медоносни култури", код 6210307, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растителна защита", код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Говедовъдство", код 6210502, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Овцевъдство", код 6210503, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Свиневъдство", код 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Птицевъдство", код 6210505, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Пчеларство", код 6210507, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Коневъдство и конна езда", код 6210508, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Производител на селскостопанска продукция", код 6210602, трета степен на професионална квалификация.

				Професия "Работник в растениевъдството", код 621110: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури", код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: <i>Специалност</i> "Говедовъдство и биволовъдство", код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Овцевъдство и козевъдство", код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Свиневъдство", код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Птицевъдство", код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зайцевъдство", код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Пчеларство", код 6211206,

				първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Коневъдство", код 6211208, първа степен на професионална квалификация.
112.	Център за професионално обучение към "Институт за Защита на Растенията", гр. Костинброд Лицензия № 200612347 протокол № 07/ 19.07.2006 г.	Гр. (с) Костинброд 2230 Област: София Адрес: ул. "Панайот Волов" № 35 Тел. 072166061 e-mail: protection@infotel.bg www. Ppi-bg.org Лице за контакти Оля Караджова	Трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник - растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Растителна защита и агрохимия", код 6210107, трета степен на професионална квалификация.
113.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел „Регионален бизнес център”, гр. Нови Пазар Лицензия № 200812672 протокол № 15/ 10.12.2008 г.	Гр. (с) гр. Нови Пазар 9900 Област: Шумен Адрес: ул. "Оборище" № 1 Тел. 053725616 e-mail: office3@abcpn.org; hristo@abcpn.org Лица за контакти Сирма Комитова и Христо Николов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство, код 6210404, трета степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селскостопанска продукция”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
114.	ЦПО към Сдружение „Шуменска търговско	Гр. (с) с. Шумен 9700 Област: Шумен	Първа, втора и трета степен на	Професия „Техник-растениевъд”, код 621010:

	промишлена палата” Лицензия № 200912773 Заповед № 772/ 20.07.2009 г	Адрес: ул. Съединение № 71 Тел.: 54800360 e-mail: shcci@bccs.bg Лице за контакти: Зоя Андреева	професионална квалификация	<i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: <i>Специалност</i> "Говедовъдство и биволовъдство", код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Пчеларство", код 6211206, първа степен на професионална квалификация.
115.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към "СИВАНИ" ООД, гр.	Гр. (с) Ихтиман 2050 Област: София Адрес: ул. "Георги Раковски" 24 Тел. 0882643931, 0885868924	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация;

	Ихтиман Лицензия № 200612321 протокол № 04/ 19.04.2006 г.	e-mail: silvia.nedkova@gmail.com Лице за контакти: Силвия Недкова	<i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник - растениевъд“, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството“, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код

				6210301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд“, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд“, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация. Професия „Икономист“, код 345120: <i>Специалност</i> „Земеделско стопанство“, код 3451203, трета степен на

				професионална квалификация. Професия „Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
116.	Център за професионално обучение към ЕТ “Мерикал – 7 – Лиляна Кънчева”, гр. Търговище Лицензия № 200312120 протокол № 19/ 17.12.2003 г.	Гр. (с) Търговище, пк 7700 Област Търговище Адрес: ул. "Запад", бл. 28, ап.18 Тел. 0898845070 Лице за контакти: Лиляна Кънчева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701 – трета степен на професионална квалификация.
117.	Център за професионално обучение към Сдружение “Знание - Айтос”, гр. Айтос Лицензия № 200812686 протокол № 01/ 08.01.2009 г.	Гр. (с) Айтос 8500 Област: Бургас Адрес: ул. "Митко Палаузов" № 2 Тел. 055822024 e-mail: sdrznanie@mail.bg Лице за контакти Ивалина Манолова	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
118.	Център за професионално обучение към “ЛЪКИДРАЙВ” ЕООД, гр. Тютракан	Гр. (с) гр. Тютракан 9000 Област: Силистра Адрес: ул. "Вела Пискова" № 4 Тел. 085761128, 0887793039	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> ”Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на

	Лицензия № 200712508 протокол № 12/ 12.12.2007 г.	e-mail: ipetrof@abv.bg Лице за контакти: Ивайло Иванов		професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.
119.	Център за професионално обучение към Фондация „БЪЛГАРСКО ДЕТЕ”, гр. София Лицензия № 2012121005 Заповед № 720/09.10.2012 г.	Гр. София 1618 Област: София град Адрес: ул. „Пирин“ № 10 Тел. 0889631642 e-mail: cro_bulgarianchild@abv.bg Лице за контакти: Джуди Риджуей	Втора степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация. Професия „Животновъдство“, код 621050: <i>Специалност</i> „Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство”, код 6210503, втора степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6210504, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6210505, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6210507, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
120.	Център за професионално обучение към “ВЕСТ -2005 ” ООД, гр. Монтана Лицензия № 200612361 протокол № 08/ 20.09.2006 г.	Гр. (с) Монтана 3450 Област: Монтана Адрес: ж.к. "Младост", бл. 11, вх. 3, ап. 10 Тел. 096310107; 0885635277 e-mail: vest_05@abv.bg Лице за контакти Таня Златанова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220201 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална

				квалификация. Професия “Животновъдство”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 621103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 621104, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 621105, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 621106, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 621107, първа степен на професионална квалификация.
121.	Център за професионално обучение към "Веда консулт" ЕООД, гр. Габрово Лицензия № 200312045 протокол № 11/ 23.07.2003 г.	Гр. (с) Габрово Област Габрово Адрес ул. "Станционна" 3, 1-ви етаж тел 066 806552; GSM: 0898 543012 e-mail: office@veda.bg Лице за контакти: Галина	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация.

		Банковска		квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> „Цветарство” код 6220101, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.

122.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към "Бейском" ООД, гр. Русе Лицензия № 200612314 протокол № 03/ 15.03.2006 г.	Гр. Русе 7000 Област: Русе Адрес: ул. "Плевен" 2, вх. 2, ет. 4 Тел. 081612971, 0897968720 e-mail: basecom2004@abv.bg Лице за контакти: Леман Ахмед	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник - животновъд", код 621040: Специалност "Пчеларство и бубарство", код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: Специалност "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Работник в растениевъдството", код 621110: Специалност "Зеленчукопроизводство", код 6211101, първа степен на професионална квалификация; Специалност "Трайни насаждения", код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: Специалност "Птицевъдство", код 6211204, първа степен на професионална квалификация; Специалност "Пчеларство", код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в озеленяването", код 622030: Специалност "Озеленяване и цветарство", код 6220301, първа степен на професионална квалификация.

				Професия “Еколог”, код 851010: Специалност “Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
123.	Център за професионално обучение към „ПРЕМА 2010” ООД, гр. Ловеч Лицензия № 201112906 Заповед № 414/05.07.2011г.	Гр. Ловеч 5500 Област: Ловеч Адрес: ул. "Цар Асен Първи" 33 Тел. 0887525767; 0886817997 e-mail: svetoslavmarkov@yahoo.com Лице за контакти: Светослав Марков	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник-озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Фермер” код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец“, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция“, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6211102, първа степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство“, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури“, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството“, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство“, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство“, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство“, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство“, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство“, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство“, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство“, код 6211207, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство“, код 6211208, първа степен на професионална

				квалификация. Професия “Работник в рибовъдството”, код 624040: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240401, първа степен на професионална квалификация.
124.	Център за професионално обучение към “ДЕКСИ КОНСУЛТ” ЕООД, гр. Плевен Лицензия № 200612389 протокол № 01/ 17.01.2007 г.	Гр. Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: ул. "Стефан Караджа" № 55 Тел. 064807259 e-mail: dexi_consult@abv.bg Лице за контакти: Даниела Димитрова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална

				квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: Специалност “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: Специалност „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: Специалност „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: Специалност „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: Специалност „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в рибовъдството”,

				код 624040: Специалност „Рибовъдство”, код 6240401, първа степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: Специалност „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: Специалност „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: Специалност „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: Специалност „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация; Професия „Работник в рибовъдството”, код 624040:

				Специалност „Рибовъдство“, код 6240401, първа степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: Специалност “Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд”, код 621050: Специалност "Говедовъдство”, код 6210502, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Овцевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Свиневъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Птицевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Зайцевъдство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация; Специалност „Пчеларство”, код: 6210502, втора степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството”, код 621120: Специалност "Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Овцевъдство и

				козевъдство”, код: 6211202, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Свиневъдство”, код: 6211203, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Птицевъдство”, код: 6211204, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Зайцевъдство”, код: 6211205, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Пчеларство”, код: 6211206, първа степен на професионална квалификация; Специалност „Бубарство”, код: 6211207, първа степен на професионална квалификация.
125.	Център за професионално обучение към “АДИГ ГРУП” ООД, гр. София Лицензия № 200712414 протокол № 03/ 21.03.2007 г.	Гр. (с) гр. София 1303 Област: София град Адрес: ул. "Софроний Врачански" № 30, район "Възраждане" Тел. 029313882, 0888587746 e-mail: adig@dir.bg Лице за контакти: Ангел Ангелов	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> Парково строителство и озеленяване, код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация.

				Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
126.	Център за професионално обучение към ЕТ “ЛИНА – ПЕТКО ДРУМЧЕВ”, гр. Плевен Лицензия № 200612325 протокол № 05/ 31.05.2006 г.	Гр. (с) Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: бул. "Христо Ботев" 85, вх. "А" Тел. 064822374; 0888897656 Лице за контакти Лиляна Стефанова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация.
127.	Център за професионално обучение към „ГИВЕЛ КОНСУЛТ” ООД, гр. София Лицензия № 201112950 Заповед № 59/20.01.2012 г.	Гр. София 1632 Област: София град Адрес: ж.к. Овча купел1, бл. 423, вх. А Тел. 9562622; 0888708345 e-mail: georgi@givelcinsult.com Лице за контакти: Георги Кехайов	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство“, код 6210302, втора степен на професионална квалификация. Професия „Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
128.	Център за професионално обучение към „ВАК” ООД, с. Николово, обл. Русе Лицензия № 200912771 протокол № 09/ 15.07.2009 г.	Гр. (с) с. Русе 7057 Област: Русе Адрес: ул. Липник № 111 Тел. 081182134; 0888214012 e-mail: karachorov@yahoo.com	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.

		Лице за контакти: Ангел Карачоров		Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация.
129.	Център за професионално обучение към Сдружение “Алианс за регионални и граждански инициативи”, гр. София Лицензия № 200712450 протокол № 07/ 18.07.2007 г.	Гр. (с) гр. София 1504 Област: София град Адрес: ул. "Евлоги Георгиев" № 167А, ат. 1, ап. 1 Тел. 029441350 e-mail: arci_ngo@abv.bg Лице за контакти Цветалина Нешкова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник в лозарството”, код 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210201 - трета степен на професионална квалификация. Професия „Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> „Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060:

				<i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - втора степен на професионална квалификация.
130.	Център за професионално обучение към ЕТ "ОЛИАВИ - Доля Иванова", гр. Враца Лицензия № 200312057 протокол № 13/ 02.10..2003 г.	Гр. (с) Враца, пк 3000 Област Враца Адрес ул. "Вардар" № 11, бл. "Околчица" 8, ап. 19 тел. (092) 65162 Лице за контакти: Ивайло Иванов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624010: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240101, трета степен на професионална квалификация.
131.	Център за професионално обучение към “ИНФОГРУП БГ” ООД, гр. София Лицензия № 200712449	Гр. (с) гр. София 9005 Област: София град Адрес: бул. "Александър Стамболийски" № 127, вх. В, ап.	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация.

	протокол № 06/ 20.06.2007 г.	12 Тел. 028292425 e-mail: office@infogrup.bg Лице за контакти Мария Воденичарова		Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090 Специалност “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
132.	Център за професионално обучение към Фондация “Микрофонд-София”, гр. София Лицензия № 200312142 протокол № 03/ 25.02.2004 г.	Гр. (с) София, пк. 1000 Област София град Адрес ул. "Сердика" 20 тел. 02 813 78 00; 02 813 78 10 e-mail: tolor@ngorc.net Лице за контакти: Райна Тимчева	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа степен на професионална квалификация.
133.	Център за професионално обучение към СНЦ “БИЗНЕС	Гр. (с) Търговище 7700 Област: Търговище	Втора и трета степен на професионална	Професия “Техник-растениевъд”, код 621010:

	ЦЕНТЪР – БИЗНЕС ИНКУБАТОР - Търговище”, гр. Търговище Лицензия № 200812725 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Адрес: ул. Панагюрище № 10 Тел. 060162620 e-mail: office@bctargovishte.org Лице за контакти Петя Василева	квалификация	<i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.
134.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към “Експертно-образователен и консултативен център” ЕООД , гр. София Лицензия № 200412218 протокол № 15/ 01.12.2004 г.	Гр. (с) София 1712 Област София град Адрес ж.к. "Младост 3", бл. 307, вх. 6, ап. 23 Тел. 0896723538 Лице за контакти Деляна Ковачева-Нейкова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия Техник-растениевъд, код 621010: <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник в лозаровинарството", код 621020: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация.

				Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия " Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201, първа степен на професионална квалификация. Професия "Рибовъд", код 624010: <i>Специалност</i> "Рибовъдство", код 6240101, трета степен на професионална квалификация.
135.	Център за професионално обучение към “МЕЖДУНАРОДЕН ЦЕНТЪР ЗА СПЕЦИАЛНА ПОДГОТОВКА ПО ОХРАНА И СИГУРНОСТ „АЛФА – МЕТАЛ” ООД , гр. Габрово Лицензия № 200612335 протокол № 06/ 21.06.2006 г.	Гр. Габрово 5300 Област: Габрово Адрес: ул. "Стефан Караджа" № 3, Тел. 066806962 e-mail: office@metalsod.com Лице за контакти: Илияна Станчева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код

				6210405, трета степен на професионална квалификация. Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство" код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Техник - озеленител", код 622010: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
136.	Център за професионално обучение към „ХИТКО РХ“ ЕООД, гр. Разград	Гр. Разград 7200 Област: Разград Адрес: ул. Люлин № 1	Първа, втора и трета степен на професионална	Професия „Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> „Полевъдство“, код 6210302, втора степен на професионална

	Лицензия № 201112931 Заповед № 712/ 07.11.2011г.	Тел. 0898769606 e-mail: hitko_rh@abv.bg Лице за контакти: Христо Христов	квалификация	квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Селекция и семепроизводство“, код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Растителна защита“, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия „Фермер” код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец“, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство“, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Еколог”, код 851010:

				<i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
137.	Център за професионално обучение към Фондация „Център за устойчиво развитие на община Неделино”, гр. Неделино Лицензия № 201212973 Заповед № 361/20.04.2012 г.	Гр. Неделино 4990 Област: Смолян Адрес: Кочо Чистименски № 5 Тел. 0897941640 e-mail: ciron@abv.bg Лице за контакти: Емил Колев	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Трайни насаждения“, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Еколог“, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
138.	Център за професионално обучение към Агенция за регионално и икономическо развитие, гр. Враца Лицензия № 200312116 протокол № 19/ 17.12.2003 г.	Гр. Враца, пк 3000 Област Враца Адрес ул. "Христо Ботев" 24 Тел. 092 660271; 0887462497 e-mail: arir-vr@bitex.com Лице за контакти: Мариела Петкова	Втора степен на професионална квалификация	“Фермер” 621060, “Земеделец” 6210601, втора степен на професионална квалификация; “Пчелар” 6210602, втора степен на професионална квалификация; “Бубар” 6210603, втора степен на професионална квалификация
139.	Център за професионално обучение към Държавно Предприятие "Фонд Затворно Дело", гр. София	Гр. (с) София 1000 Област: София град Адрес: ген Столетов 26 Бургас 8000, ул. Гладстон 64	Първа степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална

	Лицензия № 200912803 Заповед № 1103/07.12.2009 г.	Тел. 056818087 e-mail: krspasova@abv.bg Лице за контакти: Кремена Спасова		квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация.
140.	Център за професионално обучение към Фондация за гражданско образование "Мост България", гр. София Лицензия № 200712443 протокол № 05/ 16.05.2007 г.	Гр. (с) гр. София 1142 Област: София град Адрес: бул. "Васил Левски" № 46, ап. 8 Тел. 029818874, 0887300949 e-mail: office@most-bg.org Лице за контакти: Красимира Комнева	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация.
141.	Център за професионално	Гр. (с) Монтана 3400	Втора и трета степен на	Професия “Техник - животновъд”, код

	обучение към Сдружение с нестопанска цел “АГЕНЦИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ И БИЗНЕС ЦЕНТЪР 2000”, гр. Монтана Лицензия № 200912743 протокол № 05/ 26.03.2009 г.	Област: Монтана Адрес: ул. Александър Батенберг № 2 Тел. 096300760 e-mail: office@arrbc-montana.org Лице за контакти Георгия Димитрова	професионална квалификация	621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
142.	Център за професионално обучение към СНЦ „Териториална Организация на Научно-техническите съюзи“, гр. Добрич Лицензия № 200912776 Заповед № 781/ 22.07.2009 г.	Гр. (с) с. Добрич 9300 Област: Добрич Адрес: ул. Независимост № 14 Тел. 0898810084; 058603243 e-mail: ntsdobrich@abv.bg Лице за контакти: Цветан Чернев	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд“, код 621030: <i>Специалност</i> “Полевъдство“, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство“, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерично-маслени и медоносни култури“, код 6210307, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер“, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец“, код 6210601,

				втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника“, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство“, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването“, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
143.	Център за професионално обучение към Академия за професионално развитие "Експерт" ЕООД Лицензия № 200912783 Заповед № 804/ 29.07.2009 г.	Гр. Пловдив 4002 Област: Пловдив Адрес: ул. Генерал Колев № 14 ел. 032240991 e-mail: mvnikolova@abv.bg Лице за контакти: Мариана Николова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Агроеколог“, код 621140: <i>Специалност</i> „Агроекология“, код 6211401, трета степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител“, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство“, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване“, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> “Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионалната квалификация.
144.	Център за професионално	Гр. София 1618		Професия „Фермер”, код 621060:

	обучение към „АЛФА СЪРВИС ЕДЮКЕЙШЪН” ООД, гр. София Лицензия № 201212978 Заповед № 428/18.05.2012 г.	Област: София град Адрес: ул. Будилник № 13А Тел. 0888306612 e-mail: aseducation.m@gmail.com Лице за контакти: Младен Младенов		<i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.
145.	Център за професионално обучение към “ДЖОБ СЪПОРТ” ЕООД, гр. София Лицензия № 200812701 протокол № 02/ 21.01.2009 г.	Гр. (с) София 1680 Област: София град Адрес: ул. "Нишава" № 40, ет. 1, ап. 3 Тел. 029586475 e-mail: info@jobsuport.bg Лице за контакти: Петър Лазаров	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични-маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и

				козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Коневъдство”, код 6211208, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
146.	Център за професионално обучение към “ИЗОБЛОК” ЕООД, гр. Казанлък Лицензия № 200812596 протокол № 08/ 18.06.2008 г.	Гр. (с) гр. Казанлък 6100 Област: Стара Загора Адрес: ул. "Розова Долина" бл. 1, бх. "Б", ап. 1 Тел. 043163293, 089748214 e-mail: stefk55@abv.bg Лице за контакти: Красимир	Първа степен на професионална квалификация	Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102 – първа степен на професионална

		Матев		квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерични маслени и медоносни култури. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6211203 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6211205 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206 – първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 6211207 – първа степен на професионална квалификация.
147.	Център за професионално обучение към Сдружение	Гр. (с) гр. Разград 7200 Област: Разград	Първа, втора и трета степен на	Професия „Техник – растениевъд”, код 621010:

	“Дружество за разпространение на знание”, гр. Разград Лицензия № 200812651 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Адрес: ул. "Н. Вапцаров" № 10, рк 143 Тел. 0887170669 e-mail: z_zaneva@hotmail.com Лице за контакти: Цанка Цанева	професионална квалификация	<i>Специалност</i> „Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство “, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код

				6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство” код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
148.	Център за професионално обучение към сдружение “Дом на науката и техниката”, гр. Шумен Лицензия № 200812650 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Шумен 9700 Област: Шумен Адрес: бул. "Симеон Велики" № 48 Тел. 054800796 e-mail: dnt_shumen@abv.bg Лице за контакти Йовка Колева	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, код 6211101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в

				животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
149.	Център за професионално обучение към "Професионален учебен център" ЕООД, гр. Търговище Лицензия № 200311044 протокол № 11/ 23.07.2003 г.	Гр. (с) Търговище област Търговище Адрес ул. "П.Р. Славейков" № 2, ап. 16" тел. 0601 67429; 088 688 534 e-mail: akaunt@abv.bg Лице за контакти: Михаил Михайлов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202 - първа степен на професионална квалификация. Професия Техник- растениевъд, код 621010: <i>Специалност</i> Зеленчукопроизводство, код 6210102 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> Трайни насаждения, код 6210103 – трета степен на професионална квалификация <i>Специалност</i> Тютюнопроизводство, код 6310105 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> Гъбопроизводство, код 6210106 – трета степен на професионална квалификация. Професия Фермер, код 621060: <i>Специалност</i> Земеделец, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация.

				Професия Техник-животновъд, код 621040: <i>Специалност</i> Пчеларство и бубарство, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия Техник в лозаровинарството, код 621020: <i>Специалност</i> Лозаровинарство, код 6210201 – трета степен на професионална квалификация. Професия Озеленител, код 622020: <i>Специалност</i> Цветарство, код 6220201 – първа степен на професионална квалификация. Професия: Рибовъд, код 624010: <i>Специалност</i> Рибовъдство, код 6240101 – трета степен на професионална квалификация. Професия: Еколог, код 851010: <i>Специалност</i> Екология и опазване на околната среда, код 8510101 – трета степен на професионална квалификация.
150.	Център за професионално обучение към "ПИ ЕМ Консултинг" ООД, гр. Кюстендил Лицензия № 200912775	Гр. (с) с. Кюстендил 2500 Област: Кюстендил Адрес: ул. Гоце Делчев № 21 ул. Цар Освободител № 168, ет. 3	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник в лозаровинарството“, код 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство“, код 6210201 - трета степен на професионална квалификация.

	Заповед № 782/ 22.07.2009 г.	Тел. 078550079 e-mail: pmkonsulting@abv.bg Лице за контакти: Станислава Симеонова		Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601 - втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 - втора степен на професионална квалификация.
151.	Център за професионално обучение към сдружение “Училищен спортен клуб по конен спорт “Терес”, гр. Пазарджик Лицензия № 200612397 протокол № 02/ 06.02.2007 г.	Гр. (с) гр. Пазарджик 4400 Област: Пазарджик Адрес: ул. "Царица Йоана" 4 Тел. 034445894 e-mail: zpo_teres_pz@abv.bg Лице за контакти Гергана Ненкова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301 – първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъдство”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501 – първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404 – трета степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтър на селско стопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 – първа и втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа и втора степен на професионална квалификация.
152.	Център за професионално обучение към сдружение “ИНОВАЦИОНЕН РЕГИОНАЛЕН УНИВЕРСИТЕТ”, гр. Русе Лицензия № 200612353	Гр. (с) Русе 7015 Област: Русе Адрес: ул. "Никола Вапцаров" 18, вх. 4 ул. "Христо Данов" 5, офис 14 Тел. 082823600, 0887554804	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация.

	протокол № 08/ 20.09.2006 г.	e-mail: ppencev53@abv.bg Лице за контакти: Пенчо Пенчев		квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
153.	Център за професионално обучение към “ИКОМ ИНТЕЛЕКТ” ООД, гр. София Лицензия № 200312155	Гр. София, пк. 1000 Област София град Адрес бул. "Дондуков" 14 тел. 02 9804269,	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на

	протокол № 04/ 24.03.2004 г.	e-mail: ecom_sf@abv.bg Лице за контакти: Никола Киров- пом.директор		професионална квалификация.
154.	Център за професионално обучение към „ГИАРА“ ЕООД, гр. Силистра Лицензия № 201212993 Заповед № 594/30.07.2012 г.	Гр. Силистра 1303 Област: Силистра Адрес: ул. „д-р Анастас Янков“ № 48 Тел. 0895777111 e-mail: favorit_k@abv.bg Лице за контакти: Гинка Георгиева	Втора степен на професионална квалификация	Професия „Монтьор на селскостопанска техника“, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство“, код 6210801, втора степен на професионална квалификация,
155.	Център за професионално обучение към “Фондация за развитие на механизирани земеделски услуги в България”, гр. София Лицензия № 200812620 протокол № 10/ 17.09.2008 г.	Гр. (с) гр. София 1120 Област: София град Адрес: ул. Лавеле № 10 Тел. 029803028;0888672797 e-mail: interagro@unitednetwox.com Лица за контакти Радина Генчева, Илияна Николова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъдство”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
156.	Център за професионално обучение към Професионална гимназия по земеделие “Стефан Цанов”, гр. Кнежа Лицензия № 200812614 протокол № 09/ 16.07.2008 г.	Гр. (с) гр. Кнежа 5835 Област: Враца Адрес: ул. Марин Боев № 5 Тел. 091322376; 0888570671 e-mail: pgz_kneja@abv.bg Лице за контакти Светлана Калашишева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> „Растителна защита и агротехника”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник на селскостопанска техника”, код 621070: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210701, трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
157.	Център за професионално обучение към “Съюз на военноинвалидните кооперации в България”, гр. Перник Лицензия № 200412163 протокол № 07/ 19.05.2004 г.	Гр. (с) Перник 2300 Област Перник Адрес пл. "Св. Ив. Рилски", Синдикален дом, ет. 7, ст. 705, п.к. 36 Тел. 076604874; 0887925092 e-mail: svik_pk@mail.bg Лице за контакти Любомир Гергинов	Втора степен на професионална квалификация	Професия: “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801 – втора степен на професионална квалификация.
158.	Център за професионално обучение към Консорциум "БРАЯН" ООД, гр. Стара Загора Лицензия № 200211032 протокол № 07/ 21.05.2003 г.	Град: гр. Стара Загора Област: Стара Загора Адрес: Стара Загора, ул. "Св. Княз Борис I" № 97, ет. 1 тел 042 604 534 0888615237 e-mail: brian@starazagora.net Лице за контакти: Марияна Ганева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601- втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405 – трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407- трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и

				озеленяване”, код 6220202 – първа степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624010: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240101- трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник по промишлен риболов и аквакултури”, код 624020: <i>Специалност</i> “Промислен риболов и аквакултури”, код 6240201- трета степен на професионална квалификация.
159.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Териториална организация на научно-техническите съюзи – Ямбол”, гр. Ямбол Лицензия № 200812648 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. Ямбол 8600 Област: Ямбол Адрес: ул. "Джон Атанасов" № 8 Тел. 046663383 e-mail: cpo_ntsyambol@abv.bg Лице за контакти: Ангелов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.

				Професия „Еколог“, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда“, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
160.	Център за професионално обучение към “Териториален център за квалификация и преквалификация” ООД, гр Варна Лицензия № 200211102 протокол № 18/ 03.12.2003 г.	Гр. (с) Варна, пк 9000 Област Варна Адрес ул. Ст. Стамболов" № 9 052/632 111; 052/335 162 tckp_varna@abv.bg Милуш Панчев Попов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия Озеленител, код 622020: <i>Специалност</i> Парково строителство и озеленяване, код 6220202, Първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> Цветарство, код 6220201, Първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия Техник-растениевъд, код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код

				6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация. Професия "Техник-животновъд", код 621040: <i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство", код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия "Лозаровинар", код 621090: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия „Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> „Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, код 6211101, трета степен на професионална квалификация;

				<i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
161.	Център за професионално обучение към Сдружение “Знание”, гр. Ловеч Лицензия № 200812664 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Ловеч 5500 Област: Ловеч Адрес: ул. "Търговска" № 4 Тел. 068627952 e-mail: znanielovech@mbox.contact.bg Лице за контакти: Ралица Попова	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник- животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация.
162.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “ЗНАНИЕ”, гр. Монтана Лицензия № 200512245 протокол № 03/ 30.03.2005 г.	Гр. (с) Монтана 3400 Област Монтана Адрес бул. "Трети март" 84 тел. 096305573 e-mail: znanie@net-suff.ne Лице за контакти Роза Петрова	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионално образование. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201 -

				първа степен на професионална квалификация.
163.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към фондация “Фондация за социални инвестиции и ресурси”, гр. София Лицензия № 200512265 протокол № 06/ 13.07.2005 г.	Гр. (с) София 1618 Област София град Адрес: кв. Враждебна, ул. 8 № 40 Тел. 0888546378 e-mail: fond_sir@abv.bg; fond_sir@mail.bg Лице за контакти Борислав Бойчев	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник- животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407 трета степен на професионална квалификация.
164.	Център за професионално обучение” към „ТАЛАНТИ” ЕООД, гр. Плевен Лицензия № 201112963 Заповед № 194/24.02.2012 г.	Гр. Плевен 5800 Област: Плевен Адрес: жк. "Сторгозия", бл. 50 Тел. 0878191128 e-mail: talanti.bg@abv.bg Лице за контакти: Йорданка Христова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210305, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерични-маслини и медоносни култури”, код 6210307, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита”, код 6210308, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030:

				<i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
165.	Център за професионално обучение към Сдружение “Асоциация за социални технологии”, гр. София Лицензия № 200412196 протокол № 11/ 21.07.2004 г.	Гр. (с) София 1704 Област София град Адрес бул. "Климент Охридски" 2 Тел. 029443230 e-mail: yamboliev@bitex.bg Лице за контакти Иван Ямболиев	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация
166.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Териториална организация на научно-техническите съюзи – Ловеч”, гр. Ловеч Лицензия № 200812659 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Ловеч 5500 Област Ловеч Адрес: пл. "Свобода", Дом на техниката Тел. 068603414 e-mail: nts_lovech@abv.bg Лице за контакти: Милко Петров	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия “Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> “Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионална квалификация.
167.	Център за професионално обучение към „КИБЕРТЕЛ” ЕООД, гр. Левски Лицензия № 2012121001 Заповед № 691/26.09.2012 г.	Гр. Левски 5900 Област: Плевен Адрес: ул. „Малчика“ № 18 0899519235 cpo.kibertel@abv.bg Борис Кирчев Борисов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Производител на селскостопанска продукция", код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия "Работник в

				растениевъдството", код 621110: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в животновъдството", код 621120: <i>Специалност</i> "Говедовъдство и биволовъдство", код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Овцевъдство и козевъдство", код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Птицевъдство", код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Пчеларство", код 6211206, първа степен на професионална квалификация. Професия "Работник в озеленяването", код 622030: <i>Специалност</i> "Озеленяване и цветарство", код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
168.	Център за професионално обучение към "ИКОМ" ЕООД, гр. Пазарджик Лицензия № 200312093 протокол № 17/ 26.11.2003 г.	Гр. (с) Пазарджик, пк 4400 Област Пазарджик Адрес ул. "Гурко" № 6 Тел. 034 443 884 e-mail: icom_ltd@abv.bg Лице за контакти: Антоанета	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202 - първа степен на професионална квалификация. Професия "Техник - растениевъд", код

		Борисова Перостийска		621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация.
169.	“ЦЕНТЪР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ ВИАНА” ООД, гр. София Лицензия № 200512239 протокол № 03/ 30.03.2005 г.	Гр. (с) София 1231 Област София град Адрес бул. "Генерал Никола Жеков" 24, Тел. 0887246337 e-mail: vianabg@yahoo.com Лице за контакти: Красимир Николов	Трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер“, код 621060: <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
170.	Център за професионално обучение към “ЛБ ЛАКТ” ЕООД, гр. Стара Загора Лицензия № 200712519 протокол № 01/ 09.01.2008 г.	Гр. (с) гр. Стара Загора 6000 Област: Стара Загора Адрес: кв. "Индустиален" № 19 гр. Пловдив, 4002, ул. "Дръзки" № 3А Тел. 032244249 e-mail: lb_lact@mail.bg, mariabogdanova@yahoo.com Лице за контакти Мария Богданова	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
171.	Център за професионално обучение към “КАЛПАКОВ” ЕООД, гр. Хасково Лицензия № 200712520 протокол № 01/ 09.01.2008 г.	Гр. (с) гр. Хасково 6300 Област: Хасково Адрес: ул. "Просвета" № 5 Тел. 0878322722 e-mail: a_kalpakov@abv.bg Лице за контакти: Веселин	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код

		Вълчев		6210602, трета степен на професионална квалификация.
172.	Център за професионално обучение към “Интелект КООП” ЕООД, гр. Пловдив Лицензия № 200912792 Заповед № 891/ 15.09.09 г.	Гр. Пловдив 4004 Област: Пловдив Адрес: ул. Константин Нунков № 13А Тел. 032699215; 0878671181 e-mail: hotelco-oprd@evrocom.net Лице за контакти: Теодора Николаева	Първа и трета степен на професионална квалификация	Професия „Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> „Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионалната квалификация; <i>Специалност</i> „Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация. Професия „Техник озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионалната квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионалната квалификация. Професия „Еколог”, код 851010: <i>Специалност</i> „Екология и опазване на околната среда”, код 8510101, трета степен на професионалната квалификация.
173.	Център за професионално обучение към “АВАЛОН - 52” ЕООД, гр. София	Гр. София 1612 Област: София град Адрес: ул. Лерин № 21	Първа, втора и трета степен на професионална	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код

	Лицензия № 200812613 протокол № 09/ 16.07.2008 г.	Тел. 0889260040 e-mail: b_kosateva@abv.bg Лице за контакти: Богомила Радославова	квалификация	6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия ”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040:

				<i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство и конна езда”, код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Производител на селскостопанска продукция”, код

				6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерично – маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код

				6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - озеленител”, код 622010: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220102, трета степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и

				озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник - рибовъд”, код 624010: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240101, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник по промишлен риболов и аквакултури”, код 624020: <i>Специалност</i> “Промислен риболов и аквакултури”, код 6240201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624030: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в рибовъдството”, код 624040: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240401, първа степен на професионална квалификация. Професия “Ветеринарен техник”, код 640010: <i>Специалност</i> “Ветеринарен техник”, код

				6400101, трета степен на професионална квалификация. Професия “Ветеринарен лаборант”, код 640020: <i>Специалност</i> “Ветеринарен лаборант”, код 6400201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Кинолог”, код 621130: <i>Специалност</i> „Отглеждане на кучета”, код 6211301, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Специализирано обучение и селекционно развъждане на кучета”, код 6211302, трета степен на професионална квалификация.
174.	Център за професионално обучение към “Международен колеж” ООД, к.к. Албена Лицензия № 200412151 протокол № 04/ 24.03.2004 г.	Гр. (с) к.к. Албена", пк. 9620 Област Добрич Адрес хотел "Маастрихт" - Административна сграда на Международен колеж, ет. 1 тел. (058) 65 56 29; (058) 65 56 26 e-mail: klara_dimitrova@mail.bg Лице за контакти: Клара Димитрова	Трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107 - трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство”, код

				6210401 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство”, код 6210402 - трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 - трета степен на професионална квалификация.
175.	Център за професионално обучение към сдружение с нестопанска цел “Индустириална стопанска камара /асоциация/ – Враца”, гр. Враца Лицензия № 200812720 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Враца 3000 Област: Враца Адрес: ул. "Лукашов" № 11 Тел. 092988818 Лице за контакти Лиляна Нелова		Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация.
176.	Център за професионално обучение към СНЦ “ЯМБОЛСКА ТЪРГОВСКО-ПРОМИШЛЕНА ПАЛАТА”, гр. Ямбол Лицензия № 200812576 протокол № 06/ 16.04.2008 г.	Гр.Ямбол 8600 Област: Ямбол Адрес: ул. "Г. С. Раковски" № 1 Тел. 046662939 e-mail: yccci@bsbg.net Лице за контакти Стойчо Стойчев	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050:

				<i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
177.	Център за професионално обучение към “Институт по тютюна и тютюневите изделия”, с. Марково, обл. Пловдивска Лицензия № 200712491 протокол № 10/ 24.10.2007 г.	Гр. (с) с. Марково 4108 Област: Пловдив Адрес: с. Марково, община "Родопи" Тел. 032672364 e-mail: itti_markovo@abv.bg лице за контакти Христо Бозуков	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация.

178.	Център за професионално обучение към Сдружение “Териториална организация на научно техническите специалисти”, гр. Русе Лицензия № 200812653 протокол № 14/ 28.11.2008 г.	Гр. (с) гр. Русе 7000 Област: Русе Адрес: ул. "Александровска" № 28 Тел. 082820258 e-mail: nt@networx-bg.com Лице за контакти: Здравко Цанков	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник – животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Говедовъдство “, код 6210401, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство “, код 6210402, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство “ код 6210403, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство “ код 6210404, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство “ код 6210405, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство “, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство” код 6220301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код

				6210302, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Гъбопроизводство, билки, етерични, маслени и медоносни култури”, код 6211104, I-ва степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовъдство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство и козевъдство”, код 6211202, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 6211203, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 6211204, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Зайцевъдство”, код 6211205, първа степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 6211206, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 6211207, първа степен на професионална квалификация.
179.	Център за професионално обучение към „ШАМО” ЕООД, гр. Ветово, обл. Русе Лицензия № 200912719 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. Ветово 7080 Област: Русе Адрес: ул. Пирин № 3	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> „Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия „Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> „Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация; Професия "Работник в озеленяването", код 622030: <i>Специалност</i> "Озеленяване и цветарство“, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
180.	Център за професионално обучение към Сдружение „НАЦИОНАЛНА ЛОЗАРОВИНАРСКА КАМАРА”, гр. София Лицензия № 201212983 Заповед № 474/08.06.2012 г.	Гр. София 1000 Област: София град Адрес: ул. "Леге" № 10, ет. 4 и 5 Тел. 029884797; 0878777189 e-mail: marga.levieva@bulgarianwines Лице за контакти: Маргарита Левиева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Техник в лозаровинарството“, код 621020: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство“, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия „Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> „Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.

181.	Център за професионално обучение към ЕТ "Златко Вълчев-Дубъл В", гр. Плевен Лицензия № 200312148 протокол № 04/ 24.03.2004 г.	Гр. Плевен, пк. 5800 Област Плевен Адрес ул. "Пордим" № 20, вх. "Б" тел. 39382; 0888670308, 0888697445 Лице за контакти: Златко Вълчев	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия „Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6210303, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6210304, втора степен на професионална квалификация Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия „Работник в растениевъдството“, код 621110: <i>Специалност</i> „Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
182.	Център за професионално	Гр. Варна 9000	Втора и трета степен на	Професия "Фермер", код 621060:

	обучение към „ЗНАНИЕ И БИЗНЕС“ ООД, гр. Варна Лицензия № 201212977 Заповед № 420/18.05.2012 г.	Област: Варна Адрес: ул. "Сливница" № 2, офис 209 Тел. 0899454752 e-mail: edibiznes@gmail.com Лице за контакти: Доц. Светлозар Стефанов	професионална квалификация	<i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Производител на селскостопанска продукция", код 6210602, трета степен на професионална квалификация.
183.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към ЕТ "ДАЯНА-Х-ЙОРДАНКА ИВАНОВА", гр. Бургас Лицензия № 200512283 протокол № 08/ 26.10.2005 г.	Гр. Бургас 8000 Област Бургас Адрес ул. "д-р Нидер" 27, ет. 3 Тел. 056825293, 0898427910 e-mail; daqna_x@abv.bg Лице за контакти: Йорданка Бинева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621030: <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Растениевъдство", код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия "Животновъд", код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Лозаровинар", код 621090: <i>Специалност</i> "Лозаровинарство", код 6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020:

				<i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия "Рибовъд", код 624010: <i>Специалност</i> "Рибовъдство", код 6240101, трета степен на квалификация.
184.	Център за професионално обучение към ЕТ "Виктория – Петранка Митрева", гр. Варна Лицензия № 200312104 протокол № 18/ 03.12.2003 г.	Гр. (с) Варна, пк 9003 Област Варна Адрес ул. "Народни будители" № 17, вх. "Б", ап. 15 Тел. 052710454 ; 0889 695125 e-mail: pepi_mitreva@abv.bg http://www.viktoria-pm.info Лице за контакти: Петранка Маркова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Полевъдство", код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация ; <i>Специалност</i> "Растителна защита и агрохимия", код 6210104, трета степен на професионална квалификация. Професия "Лозаро–винар", код 621020: <i>Специалност</i> "Лозаро–винарство", код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия "Тютюнопроизводител", код 621030: <i>Специалност</i> "Тютюнопроизводство", код 6210301, трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Гъбопроизводител” , код 621040: <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство” , код 6210401, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд” , код 621050: <i>Специалност</i> “Говедовъдство” , код 6210501, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Овцевъдство” , код 6210502, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство” , код 6210503, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство” , код 6210504, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Коневъдство” , код 6210505, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство, бубарство и преработка на пчелни продукти” , код 6210506, трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер” , код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец” , код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъд” , 6210604, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител” , код 622020:

				<i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа степен на професионална квалификация. Професия “Техник-растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа степен на професионална квалификация. Професия “Животновъдство”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация. Професия “Монтьор на селско стопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.

				Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство и билки, етерични – маслени и медоносни култури”, код 6211104, първа степен на професионална квалификация. Професия “Работник в животновъдството”, код 621120: <i>Специалност</i> “Говедовъдство и биволовство”, код 6211201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Свиневъдство”, код 621103, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Птицевъдство”, код 621104, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зайцевъдство”, код 621105, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Пчеларство”, код 621106, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Бубарство”, код 621107, първа степен на професионална

				квалификация. Професия "Техник-озеленител", код 622010: <i>Специалност "Цветарство", код 6220101, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Парково строителство и озеленяване", код 6220102, трета степен на професионална квалификация.</i>
185.	Център за професионално обучение към Център за професионално обучение към Сдружение "Сдружение с нестопанска цел -качество на храните", гр. София Лицензия № 200512269 протокол № 07/ 28.09.2005 г.	Гр. (с) София 1504 Област София град Адрес бул. Янко Сакъзов 54А, ет. 4, 12 Тел. 0898757520, 072166037 e-mail: quality@abv.bg Лице за контакти Пенка Маринова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник-животновъд", код 621040: <i>Специалност "Говедовъдство", код 6210401, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Овцевъдство", код 6210402, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Свиневъдство", код 6210403, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Птицевъдство", код 6210404, трета степен на професионална квалификация;</i> <i>Специалност "Зайцевъдство", код 6210405, трета степен на професионална квалификация;</i>

				<i>Специалност</i> "Пчеларство и бубарство", код 6210406, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Коневъдство и конна езда", код 6210407, трета степен на професионална квалификация. Професия Животновъд, код 621050: <i>Специалност</i> "Животновъдство", код 6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия "Фермер", код 621060: <i>Специалност</i> "Земеделец", код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия "Озеленител", код 622020: <i>Специалност</i> "Цветарство", код 6220201, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Парково строителство и озеленяване", код 6220202, първа степен на професионална квалификация.
186.	Център за професионално обучение към Централен кооперативен съюз, гр. София Лиценз № 200211024 протокол № 12/ 16.10.2002 година	Град: София Област: София Адрес: гр. София ул." Раковски" № 99 тел: 029876673 Лице за контакти: Димитрова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия "Техник - растениевъд", код 621010: <i>Специалност</i> "Зеленчукопроизводство", код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Трайни насаждения", код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> "Гъбопроизводство", код 6210106, трета степен на професионална квалификация.

				Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа степен на професионална квалификация.
187.	Център за професионално обучение към “Национален образователен център” ООД, гр. Бургас Лицензия № 200312129 протокол № 01/ 21.01.2004 г.	Гр. (с) Бургас, пк. 8000 Област Бургас Адрес к-с "Славейков", бл. 3, ет. 5 Тел. 0887442357 e-mail: nec_burgas@mail.bg Лице за контакти: Веселин Симеонов	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник -растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник-животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406 – трета степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060:

				<i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601 – втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202 – първа степен на професионална квалификация. Професия “Рибовъд”, код 624010: <i>Специалност</i> “Рибовъдство”, код 6240101 – трета степен на професионална квалификация.
188.	Център за професионално обучение към Сдружение "Национална мрежа за бизнес развитие", гр. София Лицензия № 200312111 протокол № 18/ 03.12.2003 г.	Гр. София, пк 1504 Област София град Адрес бул. "Евлоги и Христо Георгиев" 105, ап.2 Тел. 02 943 44 10 e-mail: office@nbdn-bg.org Лице за контакти: Росица Пенчева	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> "Пчелар", код 6210602, втора степен на професионална квалификация, рамкова програма “Б”. Професия “Работник в горското стопанство”, код 623060: <i>Специалност</i> “Билкарство”, първа степен на професионална квалификация. Професия “Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406.

				Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>специалност</i> “Животновъдство”, код 6210501, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, първа и втора степен на професионална квалификация; <i>специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, първа и втора степен на професионална квалификация. Професия “Техник растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210101, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална

				квалификация; <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6210105, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Гъбопроизводство”, код 6210106, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Растителна защита и агрохимия”, код 6210107, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210901, втора степен на професионална квалификация.
189.	Център за професионално обучение към “ЕВРОБУЛ ТРЕНИНГ” ООД, гр. София Лицензия № 200712554 протокол № 05/ 19.03.2008 г.	Гр. (с) гр. София 1000 Област: София град Адрес: ул. "Христо Белчев" № 8, ет. 4 Тел. 029883515, 0886835338 e-mail: m.dincheva@eurobulholding.com Лице за контакти Мария Динчева	Втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Полевъдство”, код 6210302, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030

190.	Център за професионално обучение към “БАЛКАНСКИ ЦЕНТЪР ДИПЛОМАТ” ООД, гр. Луковит Лицензия № 200412175 протокол № 08/ 09.06.2004 г.	Гр. (с) Луковит пк. 5770 Област Ловеч Адрес ул. "Димитър Талев" 2 098604092 rossinfo@mail.bg Димитър Котоманов	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Фермер” код 621060: <i>Специалност</i> “Земеделец” код 6210601 – втора степен на професионална квалификация.
191.	Център за професионално обучение към ЕТ „РЕНИ 08 – Ренета Николова”, гр. София Лицензия № 201212971 Заповед № 335/11.04.2012 г.	Гр. Видин 3700 Област: Видин Адрес: ул. Княз Борис I № 16 Тел. 094607117 e-mail: cpo_reni@mail.bg Лице за контакти: Цеца Димитрова	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия „Фермер”, код 621060: <i>Специалност</i> „Земеделец”, код 6210601, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> „Производител на селскостопанска продукция”, код 6210602, трета степен на професионална квалификация. Професия „Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> „Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
192.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “БИЗНЕСЦЕНТЪР/ БИЗНЕСИНКУБАТОР – НОВА ЗАГОРА”, гр. Нова Загора	Гр. (с) Нова Загора 8900 Област: Сливен Адрес: ул. "14-ти Януари" №52 Тел. 045764301 e-mail: office@bcnzagora.org Лице за контакти Станка Йоргова	Първа и втора степен на професионална квалификация	Професия “Растениевъд”, код 621030: <i>Специалност</i> “Растениевъдство”, код 6210301, втора степен на професионална квалификация. Професия “Животновъд”, код 621050: <i>Специалност</i> “Животновъдство”, код

	Лицензия № 200812713 протокол № 03/ 18.02.2009 г.			6210501, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в озеленяването”, код 622030: <i>Специалност</i> “Озеленяване и цветарство”, код 6220301, първа степен на професионална квалификация.
193.	Център за професионално обучение към Сдружение с нестопанска цел “БИЗНЕС – ЦЕНТЪР – ХАРМАНЛИ”, гр. Харманли Лицензия № 200812704 протокол № 03/ 18.02.2009 г.	Гр. (с) Харманли 6450 Област: Хасково Адрес: ул. Петко Каравелов № 4 Тел. 037388626 e-mail: office@bcharmanli.org Лице за контакти Лъчезар Терзиев	Първа, втора и трета степен на професионална квалификация	Професия “Техник - растениевъд”, код 621010: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6210102, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6210103, трета степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Селекция и семепроизводство”, код 6210104, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник в лозаровинарството”, код 621020: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код 6210201, трета степен на професионална квалификация. Професия “Техник - животновъд”, код 621040: <i>Специалност</i> “Пчеларство и бубарство”, код 6210406, трета степен на професионална квалификация. Професия “Лозаровинар”, код 621090: <i>Специалност</i> “Лозаровинарство”, код

				6210901, втора степен на професионална квалификация. Професия “Работник в растениевъдството”, код 621110: <i>Специалност</i> “Зеленчукопроизводство”, код 6211101, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Трайни насаждения”, код 6211102, първа степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Тютюнопроизводство”, код 6211103, първа степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Цветарство”, код 6220201, втора степен на професионална квалификация; <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен на професионална квалификация.
194.	Център за професионално обучение към “ВОЛАН” ЕООД, гр. Аксаково, обл. Варна Лицензия № 200912744 протокол № 05/ 26.03.2009 г.	Гр. Аксаково 9154 Област: Варна Адрес: ул. Тракия № 11 Тел. 0887300330 Лице за контакти: Младен Дичев	Втора степен на професионална квалификация	Професия “Монтьор на селскостопанска техника”, код 621080: <i>Специалност</i> “Механизация на селското стопанство”, код 6210801, втора степен на професионална квалификация. Професия “Озеленител”, код 622020: <i>Специалност</i> “Парково строителство и озеленяване”, код 6220202, втора степен.

Съдържание

Съдържание	6
УВОД	13
1. Икономическо състояние на страната	13
1.1. Брутен вътрешен продукт	13
1.2. Брутна добавена стойност	17
1.3. Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)	18
1.4. Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица	24
1.5. Производителност на труда	25
2. Демографско състояние	28
3. Професионално ниво и квалификация на работната сила	32
I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР	34
1. Стратегически документи	34
1.1. Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г.	34
1.2. Национална програма по безопасност и здраве при работа	34
2. Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение	35
2.1. Закони и кодекси	35
2.2. Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 2.1.	56
3. Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР	84
3.1. Закони	84
3.2. Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 3.1.	103
4. Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти	148
4.1 Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО	148
4.2 Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР	159
II. СИСТЕМА ПО БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА	174
1. Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР	174

1.1.	Министерският съвет.....	174
1.2.	Министърът на труда и социалната политика	174
1.3.	Министърът на здравеопазването	176
1.4.	Министърът на регионалното развитие и благоустройството:	185
1.5.	Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:	189
1.6.	Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:	191
1.7.	Министърът на вътрешните работи:.....	200
1.8.	Министърът на земеделието и храните:	201
1.9.	Министърът на околната среда и водите:	204
1.10.	Министърът на отбраната	207
1.11.	Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)	207
1.12.	Агенция за ядрено регулиране.....	209
1.13.	Национален осигурителен институт (НОИ).....	210
2.	Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР.	213
2.1.	Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“:	213
2.2.	Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява:	214
2.3.	Агенция за ядрено регулиране.....	214
2.4.	Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:	214
2.5.	Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ на Министерството на вътрешните работи.....	215
2.6.	Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните	215
2.7.	Министерството на икономиката, енергетиката и туризма	216
2.8.	Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията	216
2.9.	Министерство на околната среда и водите	217
2.10.	Министерство на отбраната	217
2.11.	Министерство на здравеопазването.....	217
2.12.	Национална агенция за приходите	218
2.13.	Национален осигурителен институт.....	218
3.	Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище.....	218
3.1.	Организации на работодателите	218

3.2.	Организации на работниците и служителите	239
4.	Други организации с функции в областта на БЗР	259
4.1.	Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол	259
4.2.	Служби по трудова медицина	272
III.	МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР	279
1.	Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“	280
2.	Държавната агенция за метрологичен и технически надзор	280
3.	Агенция за ядрено регулиране.....	281
4.	Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:	282
5.	Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ на Министерството на вътрешните работи.....	282
6.	Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните	284
7.	Министерството на икономиката, енергетиката и туризма	285
8.	Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията	286
9.	Министерство на околната среда и водите	289
10.	Министерство на отбраната	290
11.	Министерство на здравеопазването.....	290
12.	Национална агенция за приходите	291
13.	Национален осигурителен институт	291
IV.	КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО.....	292
1.	Икономически и социален съвет (ИСС)	292
1.1.	Функции и дейност на ИСС	292
1.2.	Състав на ИСС	293
1.3.	Органи на управление на ИСС	293
1.4.	Организация на дейността	295
2.	Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС)	295
2.1.	Функции и задачи на НСТС.....	296
2.2.	Състав на НСТС:	296
2.3.	Органи на управление на НСТС.	296
2.4.	Организация на дейността.....	296
3.	Национален съвет за по условия на труд (НСУТ)	298

3.1.	Функции и задачи на НСУТ	298
3.2.	Състав на НСУТ:	299
3.3.	Органи на управление на НСУТ	299
3.4.	Организация на дейността	300
V.	ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ	301
1.	Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР	301
1.1.	Закон за народната просвета (ЗНП)	301
1.2.	Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСОМУП)	303
1.3.	Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО)	305
1.4.	Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК)	315
1.5.	Правилници и наредби	315
2.	Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР	323
2.1.	Държавни институции на национално ниво	324
2.2.	Държавни институции на регионални ниво	326
2.3.	Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище	327
VI.	СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ	329
1.	Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.	329
1.1.	Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:.....	329
1.2.	Размер на осигурителната вноска	330
1.3.	Осигурителни плащания – видове парични обезщетения	330
1.4.	Други изисквания.....	333
1.5.	Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за 2006 год. – 2011 год.	334
1.6.	Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО (2006 г. – 2010 г.)	349
1.7.	Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест	349
2.	Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука“	350
2.1.	Обхват на застраховането за риска „трудова злополука“	350

2.2.	Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми	351
2.3.	Застрахователни обезщетения	351
2.4.	Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука“	361
VII.	УСЛОВИЯ НА ТРУД	365
1.	Трудова заетост.....	365
1.1.	Видове трудови отношения.....	365
1.2.	Трудов стаж	368
1.3.	Извършване на допълнителен труд.....	371
2.	Работно време	376
2.1.	Нормална продължителност на работното време	377
2.2.	Полагане на труд повече от 40 часа седмично	379
2.3.	Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично	387
2.4.	Работа през почивните дни събота и неделя.....	391
3.	Отпуски и почивки	398
3.1.	Платен годишен отпуск	398
3.2.	Разпределение на работното време.....	399
3.3.	Режими на работа и почивка.....	402
3.4.	Обособени кътове за почивка	402
4.	Рискове за здравето и безопасността на работещите.....	403
3.2	Физически рискове (шум, вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения).....	403
3.3	Ергономични рискове (ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа).....	405
3.4	Стресът на работното място.....	417
5.	Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС.....	418
6.	Медицинско обслужване.....	419
7.	Използване на информационните технологии в работата	421
8.	Работа с външни за предприятието лица	424
9.	Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения	427
10.	Информиране и консултиране	431
11.	Дискриминация и насилие	436

12.	Работа и здраве.....	437
13.	Удовлетвореност от условията на труд	440
14.	Работа и извън трудов живот	454
VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ		462
1.	Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната	462
1.1.	Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.....	462
1.2.	Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО. 462	
1.3.	Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.	463
1.4.	Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.	463
1.5.	Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.	464
1.6.	Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО	464
2.	Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки“ (ССТЗ) на НОИ.....	465
2.1.	Класификация „Големина на предприятието (осигурител)“	465
2.2.	Класификация „Статус в заетостта“	468
2.3.	Класификация „Общ трудов стаж“ / „Стаж по професията“	470
2.4.	Класификация „Правоспособност“	472
2.5.	Класификация „Възраст“	472
2.6.	Класификация „Пол“	474
2.7.	Класификация „Време на злополуката“	474
2.8.	Класификация „Място на злополуката“	476
2.9.	Класификация „Работно място“	480
2.10.	Класификация „Вид работа“	481
2.11.	Класификация „Специфично физическо действие“	483
2.12.	Класификация „Отклонение“	485
2.13.	Класификация „Начин на увреждане“	488
2.14.	Класификация „Вид на увреждането“	490
2.15.	Класификация „Материален фактор“	492
2.16.	Класификация „Вид злополука (по КСО)“	500
2.17.	Класификация „Последици от трудовата злополука“	500

IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР.....	504
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	506

УВОД

Икономическо състояние на страната

Брутен вътрешен продукт

След години (1995 – 2008) на макроикономическа стабилизация (ниско равнище на инфлация, балансиран бюджетен дефицит, нарастващи чуждестранни инвестиции и др.) и устойчив икономически растеж, българската икономика навлиза в труден период. Анализът и оценките на данните за Брутният вътрешен продукт представят състоянието и тенденциите в развитието на икономиката и са индикатор за определяне на икономическата политика на макроравнище.

При проследяване на динамиката на БВП за периода 1995 г. - 2011 г. се установява, че след значителното ускоряване на икономическия растеж през 2000 г. - 5.4%, и относителното му задържане на ниво над 6.0% за периода 2004 - 2008 г., през 2009 г. в резултат на икономическата криза тази тенденция е преустановена. Основен двигател на растежа са крайното потребление и инвестициите в основен капитал, които са подпомогнати от значителното повишаване на кредитната активност на търговските банки и увеличаването на располагаемия доход на домакинствата вследствие на нарастването на средната работна заплата. Съществено значение за развитието на икономиката до 2008 г. има и инвестиционната активност на предприятията, която води до над 50% нарастване на инвестициите в основен капитал, в реално изражение спрямо 2005 г. и достигането им до дял от 33.6% от БВП през 2008 г.

Отражението на световната икономическа криза върху българската икономика започва да се усеща още през последното тримесечие на 2008 г., когато се отчита забавяне на реалния растеж на БВП. Кризата се изразява, както в свиването на външното търсене на

продукцията на българските износители, спада в международните цени на основни износни стоки, така и в намаляването на кредитната активност на банките и резкия спад на чуждестранните инвестиции в нашата икономика. Реално икономика регистрира в началото на 2009 г. първия си отрицателен растеж спрямо предходната година. След като влиянието на кризата първоначално се проявява по линия на свиване на външното търсене и съществен спад на чуждестранните инвестиции в страната спрямо периода преди началото на кризата, постепенно е засегнато и вътрешното търсене, което води до намаление на БВП с почти 5% през 2009 г. Всички икономически сектори допринасят за спада в БВП, но с най-голям принос е индустрията, която първа почувства негативния ефект от кризата. Намалението на добавената стойност в индустриалния сектор през 2009 г. е със 7,8% по-малко в сравнение с 2008 год. Сред индустриалните отрасли, промишлеността е най-силно засегната от кризата, като добавената ѝ стойност започна да отбелязва спад още от третото тримесечие на 2008 г. Основните причини за негативното развитие на сектора са намалялото външно търсене, както и по-ниските международни цени на суровините. През последните месеци на 2009 г. се наблюдава и значително свиване на вътрешното търсене, като годишният спад на оборота на предприятията на вътрешния пазар достига стойност от -25.6% през октомври.

Свиването на стопанската активност в българската икономика, наблюдавано от началото на 2009 г. продължава и през първата половина на 2010 г., но със значително по-бавни темпове на изменение. През третото и четвъртото тримесечие на 2010 г. икономиката повишава равнището на производство от 2009 г. Произведеният брутен вътрешен продукт в страната през 2010 г., изчислен по текущи цени, е 70 511 млн. лева., т.е. отчита се растеж 3,1% спрямо 2009 г. През първата половина на 2010 г. вътрешното търсене остава свито, докато възстановяването на дейността на основните търговски партньори на страната се отразява положително на износа и през третото и четвъртото тримесечие той е водещ фактор за отчетения икономически растеж.

По предварителни данни произведеният БВП в страната през 2011 г. е 75 265 млн. лв., т.е. текущият обем надвишава с 4 754 млн. лв. създадения БВП през 2010 г. По отношение на структурата на крайното използване на brutния вътрешен продукт тенденцията на висок относителен дял на крайното потребление се запазва и през 2011 г. - 76.3%. Крайното потребление реално намалява с 0.3%, като по отношение на неговите елементи се наблюдава реалното нарастване на разходите на НТОД - с 6.8%, и на разходите на правителството за индивидуално потребление - с 3.0%. Останалите елементи от крайното потребление бележат спад.

Брутен вътрешен продукт - Разходи за крайно използване - национално ниво, текущи цени⁸⁰

(млн.лв.)

Година	Брутен вътрешен продукт	Крайно потребление						Бруто капиталообразуване			Износ на стоки и услуги			Внос на стоки и услуги			Статистическа разлика
		общо	индивидуално потребление	на домакинствата	на НТО, обслужващи домакинствата	индивидуално потребление на правителството	колективно	общо	бруто образуване на основен капитал	изменение на запасите	общо	стоки	услуги	общо	стоки	услуги	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1995	878	722	651	572	3	76	71	138	134	4	456	360	96	438	352	86	0
1996	1 581	1 398	1 292	1 175	6	111	105	143	238	-95	939	747	192	898	670	228	0
1997	16 909	14 290	13 229	11 993	60	1 177	1 061	1 727	1 919	-191	9 922	7 656	2 267	9 031	7 054	1 978	0
1998 ⁸¹	22 992	18 888	16 906	14 937	80	1 889	1 982	3 871	3 006	865	13 587	10 422	3 165	13 354	10 881	2 474	0
1999	24 309	21 110	18 861	16 683	94	2 084	2 249	4 316	3 654	662	13 609	10 308	3 301	14 726	12 008	2 718	0
2000	27 399	23 935	20 985	18 620	110	2 256	2 949	4 926	4 325	602	13 826	9 195	4 631	15 288	11 707	3 581	0
2001	30 299	27 022	24 025	21 181	131	2 713	2 997	6 132	5 537	595	14 762	10 004	4 758	17 617	13 492	4 125	0
2002	33 189	29 342	26 094	22 934	139	3 021	3 248	6 532	6 060	472	15 746	10 938	4 808	18 431	14 622	3 809	0
2003	35 812	31 935	28 283	24 641	169	3 473	3 652	7 576	6 807	769	17 378	12 031	5 347	21 078	16 788	4 290	0
2004	39 824	35 330	31 261	27 425	184	3 653	4 068	9 058	8 109	949	20 681	14 285	6 396	25 245	20 076	5 169	0
2005 ⁸²	45 484	39 816	35 290	31 309	175	3 806	4 526	12 532	11 711	820	18 438	10 256	8 181	25 301	21 258	4 043	0
2006	51 783	44 247	39 247	34 762	177	4 308	5 000	16 644	14 297	2 346	31 696	23 493	8 203	40 803	34 395	6 408	0
2007	60 185	51 532	46 112	41 301	207	4 604	5 420	20 519	17 264	3 255	35 790	26 427	9 363	47 656	40 624	7 032	0
2008	69 295	57 496	51 277	45 766	232	5 279	6 219	26 015	23 283	2 732	40 342	29 736	10 606	54 557	46 581	7 976	0
2009	68 322	54 293	48 264	42 942	213	5 108	6 030	20 063	19 724	339	32 458	22 882	9 576	38 493	31 066	7 427	0
2010	70 511	55 709	49 918	43 990	272	5 655	5 791	16 138	16 077	61	40 481	30 435	10 046	41 817	35 878	5 939	0
2011 ⁸³	75 265	57 392	51 636	45 386	303	5 947	5 756	17 364	15 743	1 621	50 061	39 560	10 501	49 552	43 422	6 130	0
Колона 2 = 3 + 9 + 12 - 15 + 18; Колона 3 = 4 + 8; Колона 4 = 5 + 6 + 7; Колона 9 = 10 + 11; Колона 12 = 13 + 14; Колона 15 = 16 + 17																	

⁸⁰ Източник: НСИ

⁸¹ Данните до 1998 г. са преизчислени в от BGL в BGN (1000 BGL = 1 BGN). BGL - за стойности преди деноминацията от 1999 г. BGN - за стойности след деноминацията от 1999 г.

⁸² Данните за 2005 г. са ревизирани съгласно методологията на таблица "Ресурс Използване"

⁸³ Предварителни данни

БВП - Производствен метод - национално ниво. Динамичен ред, текущи цени (млн. лв.)⁸⁴

Икономически сектори и групировки по икономически дейности	Брутна добавена стойност по текущи цени																
	1995	1996	1997	1998 ⁸⁵	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ⁸⁶	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁸⁷
Селско, горско и рибно стопанство	115	204	3 804	3 475	3 177	3 029	3 235	3 251	3 248	3 387	3 254	3 113	2 824	4 132	2 841	2 976	3 637
Добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	183	281	3 597	4 640	4 314	5 092	5 886	6 595	7 215	7 633	8 859	10 295	12 295	12 601	12 983	13 540	15 979
Строителство	39	60	452	999	1 193	1 212	1 391	1 448	1 509	1 704	2 385	3 084	4 100	5 386	5 411	4 341	4 210
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	146	297	3 011	3 844	4 307	5 012	5 669	6 282	6 912	7 668	8 431	10 320	10 837	11 982	11 740	12 757	12 832
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	21	42	340	501	569	749	991	1 252	1 320	1 550	1 451	1 628	1 884	3 464	3 375	3 445	3 608
Финансови и застрахователни дейности	40	84	573	876	433	582	793	956	1 322	1 557	2 343	2 401	3 815	3 721	4 169	4 889	5 243
Операции с недвижими имоти	15	30	206	318	3 076	3 175	3 367	3 691	3 583	3 701	3 888	4 321	4 814	5 181	5 520	5 936	6 083
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	121	248	1 832	2 721	859	985	1 191	1 308	1 219	1 376	1 587	1 911	2 515	2 653	3 256	3 294	3 573
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	89	134	1 249	2 496	3 296	3 801	3 780	4 354	4 433	4 845	5 675	5 620	6 549	7 136	7 724	7 885	8 111
Култура, спорт и развлечения; други дейности; дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление; дейности на екстериториални организации и служби	13	20	184	355	286	345	299	322	359	459	623	731	941	1 477	1 676	1 653	1 556
Общо за икономиката	780	1 400	15 248	20 226	21 509	23 983	26 602	29 459	31 119	33 881	38 494	43 424	50 575	57 733	58 695	60 716	64 831
Корективи (Данъци минус субсидии върху продуктите)	98	182	1 660	2 766	2 800	3 416	3 697	3 730	4 693	5 943	6 989	8 359	9 610	11 562	9 626	9 795	10 435
БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ	878	1 581	16 909	22 992	24 309	27 399	30 299	33 189	35 812	39 824	45 484	51 783	60 185	69 295	68 322	70 511	75

⁸⁴ Източник: НСИ

⁸⁵ Данните до 1998 г. са преизчислени в от BGL в BGN (1000 BGL = 1 BGN). BGL - за стойности преди деноминацията от 1999 г. BGN - за стойности след деноминацията от 1999 г.

⁸⁶ Данните за 2005 г. са ревизирани съгласно методологията на таблица "Ресурс Използване"

⁸⁷ Предварителни данни

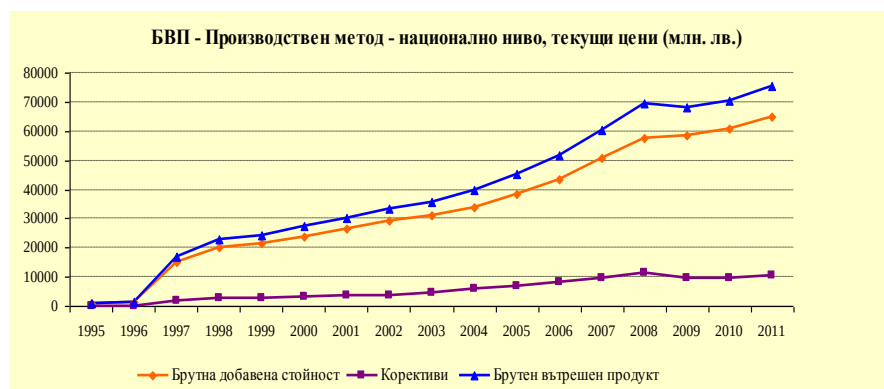
Брутна добавена стойност

БВП по производствения метод се изчислява като сума от **брутната добавена стойност (БДС)** по базисни цени общо за икономиката и корективите, които включват нето данъци върху продуктите (данъци минус субсидии), данък добавена стойност и мита върху вноса. От своя страна брутната добавена стойност представлява балансираща статия в сметка „Производство” и характеризира резултата от производствения процес - брутна продукция, и изразходваните в този процес стоки и услуги - междинно потребление.

Брутната продукция (базисни цени) е стойността на произведените стоки и услуги в резултат на производствената дейност на единиците резиденти през съответния период.

Междинното потребление включва стойността на всички стоки и услуги, трансформирани или изцяло изразходвани в процеса на производство през съответния период, с изключение на потреблението на дълготрайните активи, отчетено като потребление на основен капитал (амортизация).

Принципно двата показателя могат да се разглеждат в тясна връзка, като БВП се изчислява като сума от потреблението (частно и държавно), инвестициите (в основен капитал и запаси) и нетния износ (износ минус внос).

За периода до 2007 г. основен принос за растежа на БДС има най-големият икономически сектор - услугите, който осигурява над 70% от растежа на общата добавена стойност. Финансите и търговията са най-динамичните отрасли от този сектор през разглеждания период. Нарастването на финансовото посредничество се определя от високата кредитна активност на търговските банки и задълбочаването на финансовото посредничество, а при търговията то се дължи основно на повишената покупателна способност на населението. От 2005 г. темпът на нарастване на индустрията се ускорява, като достига 14% през 2007 г. Строителството е сред най-бързо развиващите се сектори на икономиката, като през последните четири години растежът на добавената стойност е над 10% и постепенно се ускорява до 16.9% през 2007 г. Голямото търсене на недвижима собственост е сред основните причини за динамичното развитие и на строителството. Промислеността също допринася положително за растежа на добавената стойност. Основен двигател на растежа през периода 2004 – 2007 г. са продажбите за износ, които увеличават дела си в общите продажби с около 3 процентни пункта, като нараства делът на продажбите и на

вътрешния пазар. Това се дължи най-вече на по-ниския износ на метали и горива, повлиян от световната ценова динамика. През разглеждания период селското стопанство има отрицателно въздействие върху растежа на БДС.

Най-голям принос за създаването на БДС в икономиката в условията на кризата от 2008-2010 г. има добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива. Този икономически сектор формира традиционно над 21% от общата БДС и БВП, създадени в икономиката. Секторът на услугите е силно повлиян от спада на вътрешното търсене, като някои негови подотрасли продължават да изпитват затруднения до 2010 г. С основен отрицателен принос са търговията, туризма и строителството. Развитието на сектора на услугите е силно зависимо от нивото на заетостта и доходите, които остават потиснати и през периода и влияят отрицателно на потреблението на услуги.

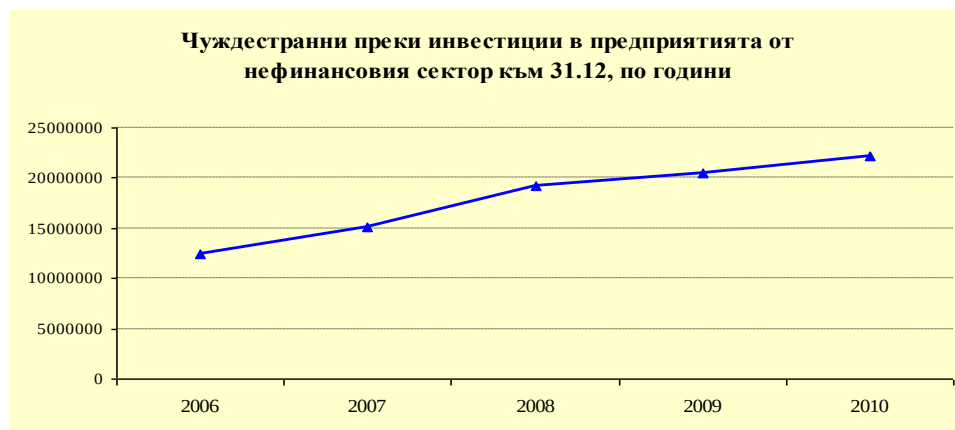
Прогнозните данни за 2011 г. показват, че стопанските субекти реализират БДС за 64 831 млн. лв. по текущи цени, което е 86.1% от БВП. Разликата от 13.9% до обема на БВП по пазарни цени се покрива от нето данъците върху продуктите, вкл. начисления ДДС, и начислените мита по вноса на стоки. Изчислена по съпоставими цени, брутната добавена стойност нараства с 1.8% в сравнение с 2010 година.

Инвестиции (чуждестранни преки инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи)

Инвестициите са чувствителен икономически индикатор, който е в пряка зависимост от икономически условия.

**Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор
към 31.12., по години⁸⁸**

Година	2006	2007	2008	2009	2010
	Хил.щ.долари	Хиляди евро			
Общо за страната	12401663,2	15167125,4	19185002,9	20441581,2	22114446,3

⁸⁸ Източник: НСИ

Структурата на чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности, съгласно КИД 2008 показва, че от общите чуждестранни преки инвестиции за периода 2008 – 2010 г. с най-голям относителен дял по години са:

- за 2008 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 32.3%, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 19.8% и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 18.5%.
- за 2009 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 31.2%, „Операции с недвижими имоти” - 19.4%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 17.5%, и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 16.6%;
- за 2010 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 37.1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 19.1%; „Операции с недвижими имоти” – 16.7%; „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” – 13.5%.

По предварителни данни на НСИ, преките чуждестранни инвестиции в нефинансовия сектор към 31.12.2011 г. възлизат на 21 616 млн. евро, което е с 2.2% по-малко в сравнение с 2010 година. Най-голяма е стойността на направените чуждестранни инвестиции в промишлеността - 8 741 млн. евро, и в сектора на услугите (търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство) - 4 121 млн. евро. През 2011 г. тези дейности заедно формират 59.5% от общия обем на ПЧИ, а относителният им дял общо нараства с 3.4 пункта спрямо предходната година. В сектор „Строителство” преките чуждестранни инвестиции намаляват с 40.0% в сравнение с 2010 г. и са в размер на 775 млн. евро.

**Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор
към 31.12. по икономически дейности (КИД 2008)**

(хил.евро)

Икономически дейности	2008	2009	2010
ОБЩО ЗА СТРАНАТА	19185002,9	20441581,2	22114446,3
Селско, горско и рибно стопанство	107842,6	76126,6	84754,3
Добивна промишленост	173119,6	411615,9	435955,5
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	712775,3	769314,4	905576,0
Производство на текстил, облекло, обувки и други изделия от обработени кожи без косъм, обработка на кожи	835854,7	653921,4	637621,3
Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	281217,7	200761,2	268873,3

Икономически дейности	2008	2009	2010
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	..	209338,1	..
Производство на химични продукти	509271,4	455644,5	488693,1
Производство на лекарствени вещества и продукти	22225,8	25506,4	..
Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини	764755,6	848181,4	854737,3
Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване	627777,4	452549,3	702924,3
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	62129,1	60923,1	68482,7
Производство на електрически съоръжения	160178,8	186522,0	241182,3
Производство на машини и оборудване , с общо и специално предназначение	279167,4	225594,5	263326,4
Производство на превозни средства	90769,9	98563,8	92690,3
Производство, некласифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	70577,9	81570,4	74839,8
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1300726,3	1525985,2	1973864,9
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	132921,8	169654,0	164889,0
Строителство	1121436,9	1234384,6	1291520,0
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	3004269,7	2802913,8	3510073,5
Транспорт, складиране и пощи	175253,6	186281,5	216928,1
Хотелиерство и ресторантьорство	360027,2	405378,5	484369,7
Издателска дейност, създаване на аудио-визуални произведения, радио-и телевизионна дейност	257814,0	93186,9	102911,5
Далекосъобщения	3465437,1	3378061,0	2756068,3
Дейности в областта на информационните технологии и информационни услуги	103850,8	104792,2	133400,7
Операции с недвижими имоти	2903618,8	3960176,9	3680104,3
Юридически, счетоводни, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитания и анализи; консултантски дейности по управление	939356,7	864587,8	923703,4
Научноизследователска и развойна дейност	842,2	15146,2	..
Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности	..	663694,4	..
Административни и спомагателни дейности	132838,6	163190,8	196643,6
Образование	1475,0	3931,2	3205,3
Хуманно здравеопазване	8201,2	..	..
Медико-социални грижи с настаняване и социална работа без настаняване	5,5	..	..
Култура, спорт и развлечения	84614,3	96450,6	83118,3

Икономически дейности	2008	2009	2010
Други дейности, неклассифицирани другаде	5279,9	..	5072,6
'.. ' Конфиденциални данни			
Данните са от проведеното от НСИ годишно статистическо наблюдение за чуждестранните преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор. За по-пълни данни може да се ползва WEB-сайта на БНБ.			

По данни на НСИ, извършените **разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА)** във всички сектори на икономиката, разпределени по години е:

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за 2006-2010 година

(Хил. лв)

	2006	2007	2008	2009	2010
Общо за страната	17 742 863	27 446 562	29 424 189	21 274 280	16 218 269

Структурата на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи по икономически дейности показва, че за периода 2006 г. – 2010 г. най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в:

- за 2006 год. – „Преработваща промишленост” – 20.6%, Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството – 14.6%, Операции с недвижими имоти и бизнес услуги – 14.6%, Транспорт, складиране и съобщения – 12.8%
- за 2007 год. - Операции с недвижими имоти и бизнес услуги – 19.2%, „Преработваща промишленост” – 17.4%, Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството – 13.8%, „Строителство” – 13.2%;
- за 2008 год. – „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” - 30.9% от общите за страната, следват „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство” - 23.3%, „Строителство” - 13.3% и „Операции с недвижими имоти” - 12.9%;
- за 2009 год. – „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 31.2%, „Операции с недвижими имоти” - 19.4%, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 17.5%, и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство”;
- за 2010 год. - „Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги; управление на отпадъци и възстановяване” - 30.1%; „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство” – 22.1%; „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност” – 12.7%; „Операции с недвижими имоти” – 9.6%.

По предварителни данни на НСИ през 2011 г. извършените разходи за придобиване на ДМА във всички сектори на икономиката са 17 763 млн. лв., като е отчетено нарастване от 9.5% в сравнение с 2010 година. Най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в промишления сектор - 5 428 млн. лв., и в сектора на услугите (търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство) - 3 961 млн. лева. През 2011 г. тези сектори заедно формират 52.9% от общия обем разходи за ДМА. В сектор „Строителство” инвестициите в ДМА достигат 1 147 млн. лева, или с 16.2% по-малко в сравнение с 2010 година.

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи

(хил. лв.)

Икономически дейности (A17)	2006	2007
ОБЩО	17742863	27446562
Селско, ловно и горско стопанство	463635	638208
Рибно стопанство	3329	3906
Добивна промишленост	350753	472495
Преработваща промишленост	3648165	4769227
Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода	1709015	2297576
Строителство	1755812	3631362
Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	2588146	3774781
Хотели и ресторанти	772486	895073
Транспорт, складиране и съобщения	2269423	3139847
Финансово посредничество	325177	662680
Операции с недвижими имоти и бизнес услуги	2583465	5269987
Държавно управление, задължително обществено осигуряване	435165	512680
Образование	150289	255680
Здравеопазване и социални дейности	167936	222925
Други дейности, обслужващи обществото и личността	520067	900135

Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи

(хил. лв.)

Икономически дейности (A10)	2008	2009	2010
Общо	29424189	21274280	16218269
Селско, горско и рибно стопанство	930583	840774	914565
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	9105630	6581361	5103531
Строителство	3921707	2174458	1369398
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	6828360	4431078	3887223
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	799846	574915	733488
Финансови и застрахователни дейности	718130	463848	319539
Операции с недвижими имоти	3788817	3458665	1592460
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	1260356	1290566	775105
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	1787209	1129341	1254608
Други услуги	283551	329274	268352

Брой на предприятията - общо и по групи, според броя на заетите лица

По данни на НСИ за периода от 2006 – 2010 година разпределението на предприятията според броя на заетите лица е:

Брой на нефинансовите предприятия по групи според броя на заетите в тях лица - по години

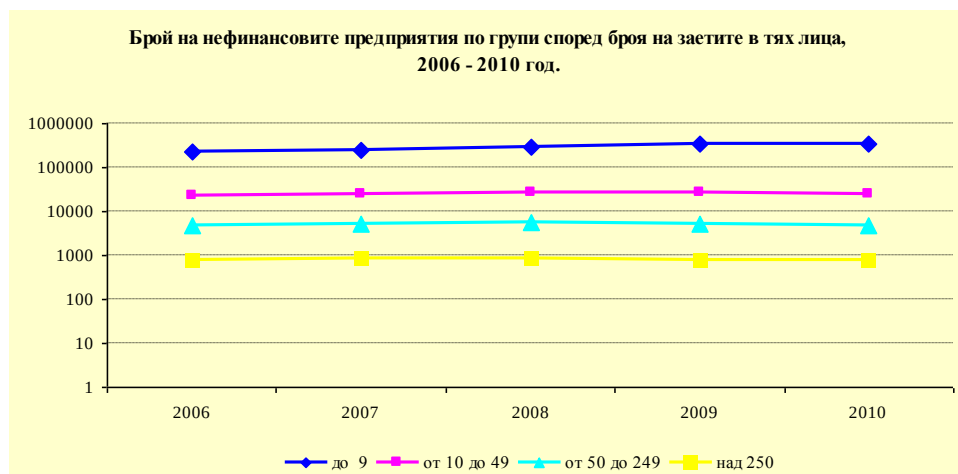
(брой)

Години	Общо	Групи предприятия според броя на заетите в тях лица			
		до 9	10 - 49	50 - 249	250+
2006	258112	229356	23097	4864	795
2007	283444	252535	24794	5281	834
2008	323003	289981	26752	5439	831
2009	368229	335929	26463	5071	766
2010	366929	337147	24368	4662	752

Данните показват, че предприятията от нефинансовия сектор са предимно малки и средни предприятия (МСП)⁸⁹, съставляващи високия относителен дял от 99.7% – 99.8% от общия брой на нефинансовите предприятия. Относителният дял на отделните групи предприятия от общия брой предприятия за периода 2006 – 2010 г. е:

- до 9 заети лица – 88.9% (2006 г.), 89.1% (2007 г.), 89.8% (2008 г.), 91.2% (2009 г.) и 91.9% (2010 г.);
- от 10 – 49 заети лица – 8.9% (2006 г.), 8.7% (2007 г.), 8.3% (2008 г.), 7.2% (2009 г.) и 6.6% (2010 г.);
- от 50 – 249 заети лица – 1.9% (2006 г.), 1.9% (2007 г.), 1.7% (2008 г.), 1.4% (2009 г.) и 1.3% (2010 г.);
- над 250 заети лица – 0.3% (2006 г.), 0.3% (2007 г.), 0.3% (2008 г.), 0.2% (2009 г.) и 0.2% (2010 г.).

⁸⁹ Според Закона за малките и средните предприятия микропредприятия са предприятията, които имат до 9 заети лица, малки са тези с до 49 заети и средни - с 50 до 249 заети.

През периода 2006 – 2010 г. се наблюдава устойчиво разширяване сектора на малките и средните предприятия с до 50 заети лица в тях, докато при останалите две групи тази тенденция се прекъсва през 2009 год. (за предприятията с от 50 до 249 заети в тях), а през 2008 г. – за предприятията с над 250 заети в тях.

През целия разглеждан период малките и средните предприятия имат приоритетна роля при създаване на заетостта и добавената стойност, като тяхната роля става все по-съществена с всяка изминала година.

В периода 2005-2009 г.⁹⁰ ръстът на заетостта в МСП отбелязва общо увеличение от 18%, а в големите предприятия намалява с 2%. Кризата през 2009 г. причинява общо намаление в заетите работни места от 1% спрямо 2008 г. Общият дял е относително нисък благодарение на микро предприятията, които значително увеличават дела си в заетостта (11%). Всички други размерни групи предприятия губят служители, като тенденцията е по-силна за по-големите по размер МСП. Съответно най-нисък е делът при малките предприятия (със спад от 0.2%), следвани от средните предприятия (-8%). Най-висок е делът на съкратени работни места при големите предприятия (-9%). От гледна точка на размера на предприятията, най-голям растеж на заетите лица се наблюдава при малките и средни предприятия - съответно 7.7% и 7.2% средно за периода 2006-2008 г. През 2010 г. заетостта в МСП намалява с 6.5%, а в големите предприятия с 2.1%.⁹¹

Производителност на труда

Производителността на труда⁹² е съставен икономически показател, който съпоставя постигнатия резултат (новосъздаден продукт) с вложения трудов фактор при осъществяването на определена икономическа активност на определена икономическа територия за определен период.

⁹⁰ Източник: Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП, Изпълнителна агенция за насърчаване на МСП, София 2011

⁹¹ Източник: Анализ на състоянието и факторите за развитие на МСП в България 2011-2012 г., Изпълнителна агенция за насърчаване на МСП, София 2012

⁹² НСИ: Производителност на труда – дефиниции и изчислителни процедури

Основните съставни елементи на производителността на труда са показатели измерващи резултата от осъществяваната производствена активност (числител) и показатели за вложения труд в производствения процес (знаменател).

На национално ниво, резултатът от производствената дейност се измерва с брутния вътрешен продукт (БВП) и брутната добавена стойност (БДС) създадена от всички производствени сектори в националната икономика. Връзката между БВП и БДС се определя от начина на остойностяване на произведения краен продукт. БВП е остойностен по пазарни цени, включително данъците върху продуктите и вноса, нето от субсидиите върху продуктите.

БДС измерва резултата от производствената дейност по базисни цени, преди начисляването на данъци, включително субсидиите върху продуктите и услугите. БДС е показател който е приложим за изчисляване на производителността на труда както на национално ниво, така и на ниво производствени дейности или по региони.

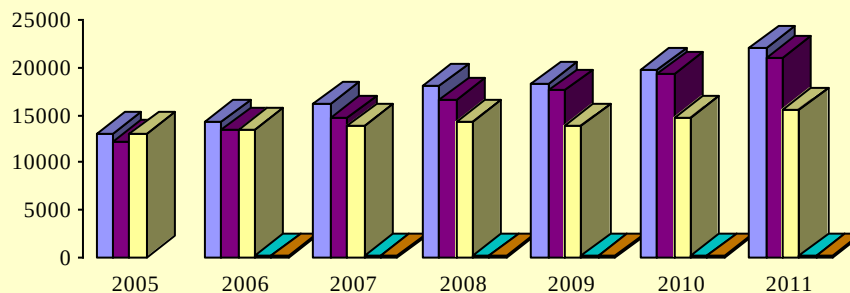
Трудовият производствен фактор в състава на показателя за производителността на труда се измерва с броя на заетите лица в резидентните производствени единици на националната икономика и отработеното от тях време – отработени човекочасове.

Данни за производителността на труда са публикувани в годишното издание на НСИ „Социално икономическо развитие на страната” и интернет страницата на НСИ динамични редове по тримесечия и години.

Производителност на труда - Общо за икономиката

Година	БВП на един зает				
	текущи цени, лева	по цени на предходната година, лева	по цени на 2005*** г., лева	Индекс на физически обем изчислен по цени на 2005**** / предходна година = 100, %	Индекс на физически обем, 2005 = 100, %
2005	13013	12118,0	13013,0		
2006	14336	13412,1	13412,1	103,1	103,1
2007	16149	14791,0	13837,5	103,2	106,3
2008	18115	16707,2	14315,5	103,5	110,0
2009	18341	17583,9	13895,9	97,1	106,8
2010	19858	19317,1	14635,2	105,3	112,5
2011*	22127	21075,0	15532,0	106,1	119,4
* Предварителни данни ** За изчисленията на производителността на труда, данните за Брутната Добавена Стойност не включват условно начисления наем на лицата живеещи в собствени жилища *** Данните са изчислени по метода "Aannual overlap". Преизчислените агрегати не са адитивни. **** Индексите са изчислени въз основа на стойностите на съответния показател по съпоставими цени на 2005 г.; повече информация за приложеният метод вж.: Измерване на ефекта от промени в обема и промени в цените (Методологични бележки)					

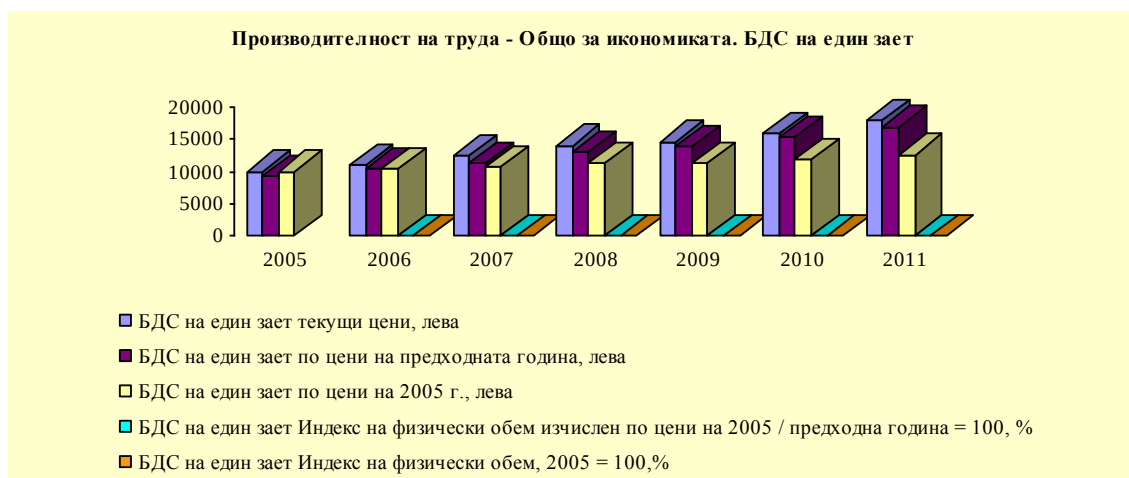
Производителност на труда - Общо за икономиката. БВП на един зает

- БВП на един зает текущи цени, лева
- БВП на един зает по цени на предходната година, лева
- БВП на един зает по цени на 2005 г., лева
- БВП на един зает Индекс на физически обем изчислен по цени на 2005/ предходна година = 100, %
- БВП на един зает Индекс на физически обем, 2005 = 100, %

Производителност на труда - Общо за икономиката

Година	БДС** на един зает				
	текущи цени, лева	по цени на предходната година, лева	по цени на 2005*** г., лева	Индекс на физически обем изчислен по цени на 2005**** / предходна година = 100, %	Индекс на физически обем, 2005 = 100, %
2005	9994,6	9283,9	9994,6		
2006	10983,4	10387,8	10387,8	103,9	103,9
2007	12559,6	11420,7	10802,4	104,0	108,1
2008	14008,9	13083,7	11257,7	104,2	112,6
2009	14574,1	13932,5	11199,4	99,5	112,1
2010	15872,6	15420,4	11843,3	105,7	118,5
2011*	17734,7	16857,1	12578,3	106,2	125,9
* Предварителни данни ** За изчисленията на производителността на труда, данните за Брутната Добавена Стойност не включват условно начисления наем на лицата живеещи в собствени жилища *** Данните са изчислени по метода "Annual overlap". Преизчислените агрегати не са адитивни. **** Индексите са изчислени въз основа на стойностите на съответния показател по съпоставими цени на 2005 г.; повече информация за приложеният метод вж.: Измерване на ефекта от промени в обема и промени в цените (Методологични бележки)					

Демографско състояние

Икономически активно население (от 15 до 64 навършени години) – общ брой за страната и общ брой заети лица.

През последните години се формира трайна тенденция на намаляване на броя на населението в страната. В резултат от социалните и икономически промени в условията на живот се наблюдават съществени изменения в демографското поведение на населението, които доведоха до отрицателен естествен прираст. Броят и възрастовата структура на населението оказват ключово влияние върху предлагането на труд в страната. По данни на НСИ, към 31.12.2010 г. постоянното население на България е 7504868 души, като за в сравнение с 2006 г. (7679290 души) то е намаляло с 174422 души. Намалението в броя на населението се дължи от една страна на отрицателния естествен прираст, а от друга страна на външната миграция.

Населението на възраст 15-64 навършени години към края на 2006 г. е 5 322 628 души или 69.3 % от цялото население, като броят му към 2010 г. е намалял с 3.4 % или с 181571 души.

Наблюдението на работната сила е важен източник на информация за състоянието и тенденциите на пазара на труда, като основната цел е да осигури данни за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години и за най-важните характеристики на заетите⁹³ и безработните лица и лицата извън работната сила в Република България.

За периода от 2006 – 2010 г. работната сила⁹⁴ (икономически активното население) на възраст 15 – 64 год. нараства с 5.6 % . Коефициентът на икономическа активност на

⁹³ Източник НСИ: **Заети лица** са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период: извършват работа за производство на стоки и услуги поне 1 час срещу заплащане (в пари или в натура) или друг доход; не работят, но имат работа, от която временно отсъстват поради отпуск, болест, бременност, раждане и отглеждане на малко дете (за периода, през който получават пълния размер на възнаграждението си), неблагоприятни климатични условия, стачка или други подобни причини.

⁹⁴ Източник НСИ: **Работна сила** са лицата на 15 и повече навършени години, които влягат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица

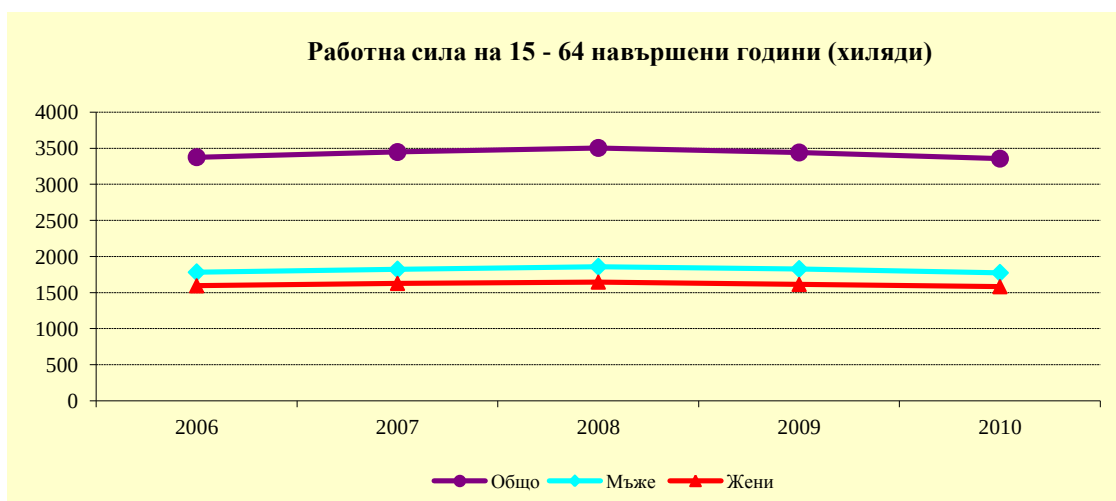
населението⁹⁵ за същия период се променя от 64.5 % през 2006 г. до 66.5% през 2010 г., като най-високата стойност се отчита през 2008 г. – 67.8%.

Работна сила на 15 - 64 навършени години

(хиляди)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	3376,3	3447,9	3504,7	3441,5	3356,3
По пол					
Мъже	1781,7	1820,3	1858,8	1828,0	1774,5
Жени	1594,6	1627,6	1645,9	1613,5	1581,9

Работна сила на 15 - 64 навършени години (хиляди)

За 2006 – 2010 г. броят на заетите лица на възраст 15 – 64 навършени години намалява от 3071,7 хил. през 2006 г. на 3010,4 хил. през 2010 г. Коефициентът на заетост⁹⁶ през 2010 г. е 59.7 %, с 1.1 процентни пункта повече спрямо 2006 г. (58.6%)

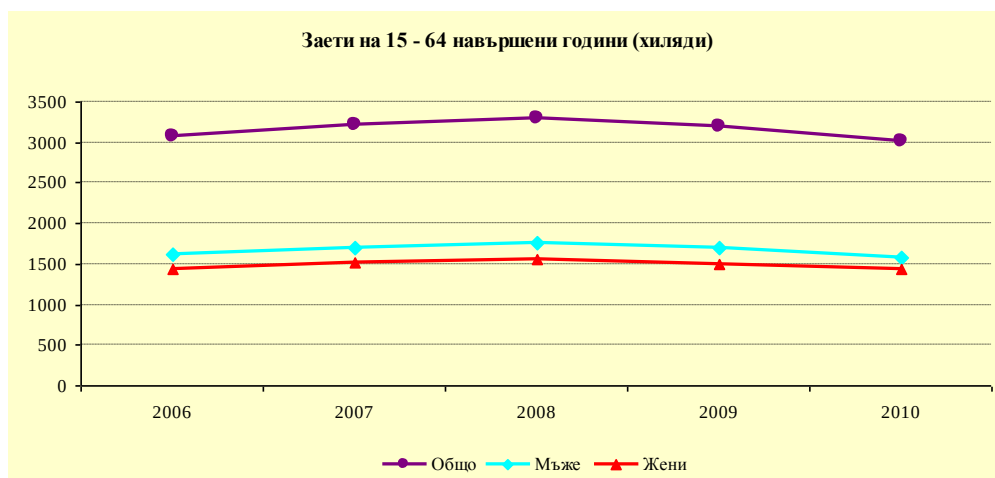
Заети на 15 - 64 навършени години

(хиляди)

Година	2006	2007	2008	2009	2010
Общо	3071,7	3208,8	3306,2	3204,8	3010,4
По пол					
Мъже	1626,1	1700,5	1755,5	1698,7	1579,2
Жени	1445,6	1508,2	1550,8	1506,1	1431,2

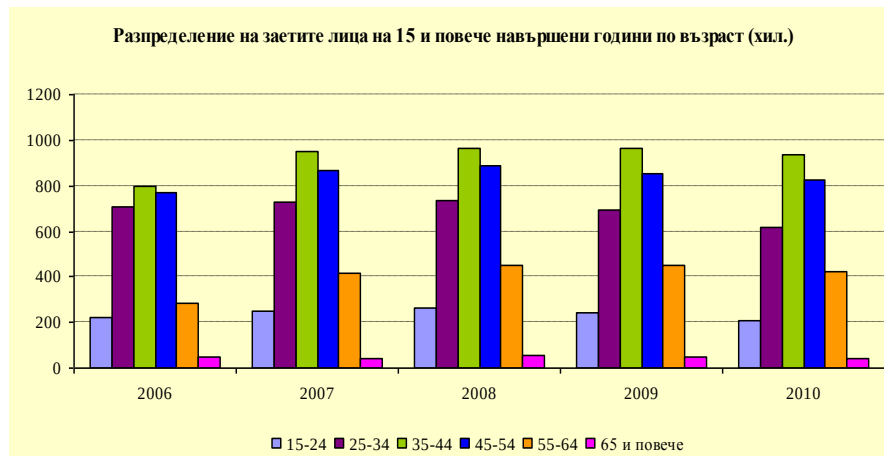
⁹⁵ Източник НСИ: **Коефициентът на икономическа активност** представлява относителния дял на икономически активното население от населението на същата възраст.

⁹⁶ Източник: НСИ. **Коефициентът на заетост** представлява относителния дял на заетите лица от населението на същата възраст.

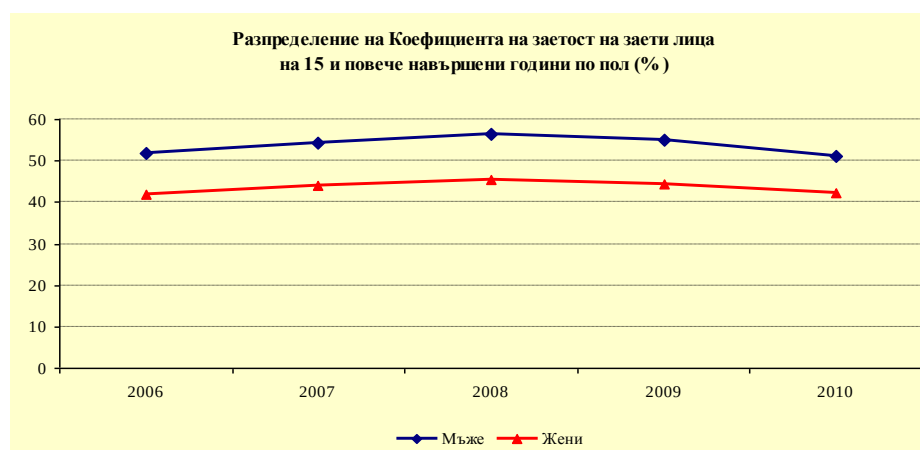
Разпределение на заетите лица по пол и по възрастови групи: 15 - 24 год.; 25 - 34 год.; 35 - 44 год.; 45 - 54 год.; 55 - 64 год.; 65 и повече.

Заети лица на 15 и повече навършени години (хиляди)					
Пол	2006	2007	2008	2009	2010
Възраст					
Общо	3110,0	3252,6	3360,7	3253,6	3052,8
По пол					
Мъже	1652,8	1731,5	1792,9	1732,3	1608,3
Жени	1457,2	1521,1	1567,8	1521,3	1444,5
По възраст					
15-24	240,5	249,8	262,6	240,0	207,4
25-34	724,9	730,7	737,3	691,0	620,2
35-44	889,9	948,5	965,9	965,2	936,7
45-54	833,0	865,9	887,4	856,6	824,9
55-64	383,5	413,8	453,1	452,0	421,2
65 и повече	38,2	43,9	54,5	48,8	42,4

Коефициент на заетост на заети лица на 15 и повече навършени години (%)

Пол	2006	2007	2008	2009	2010
Възраст					
Общо	46,7	49,0	50,8	49,4	46,7
По пол					
Мъже	51,8	54,4	56,5	54,9	51,3
Жени	42,0	44,0	45,5	44,4	42,4
По възраст					
15-24	23,2	24,5	26,3	24,8	22,2
25-34	72,2	76,2	78,2	75,1	70,7
35-44	79,6	82,8	84,6	82,6	79,4
45-54	74,8	78,4	80,6	79,0	75,8
55-64	39,6	42,6	46,0	46,1	43,5
65 и повече	2,7	3,0	3,8	3,3	2,8

Общият коефициент на заетост на зетите лица на 15 и повече навършени години през 2006 – 2010 г. е 46.7 %, като през 2008 г. се отчита повишаване от 4.1 процентни пункта (50.8%). Коефициентът на заетост при мъжете е намалял с 0.5 процентни пункта от 51.8 % през 2006 г. на 51.3 % през 2010 г., докато при жените той е нараснал с 0.4 процентни пункта от 42.0 % до 42.4 %.

Коефициентът на заетост при жените през 2010 г. е по-нисък от коефициента на заетост при мъжете с 8.9 процентни пункта.

Коефициентът на заетост при младежите (15-24 г.) за 2010 е 22.2%, като се отчита спад спрямо 2006 г. от – 1.0 процентни пункта.

Увеличение се наблюдава в равнището на заетост сред лицата на възраст 55-64 год. Коефициентът на заетост се е увеличил с 3.9 процентни пункта - от 39.6 % през 2006 г. до 43.5% през 2010 г.

Професионално ниво и квалификация на работната сила

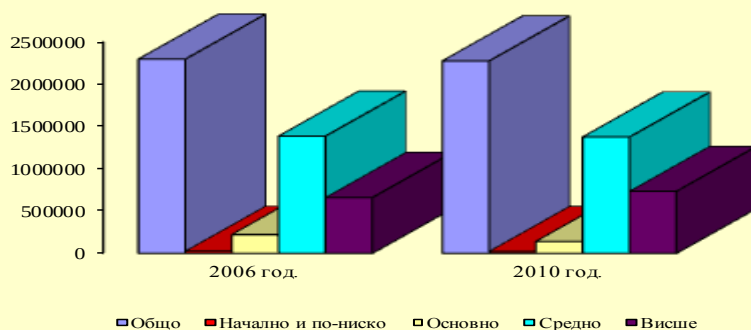
Равнището на заетост в значителна степен зависи от степента на завършено образование или липсата на такова, както и от притежаването на професионална квалификация.

По данни на НСИ „Наблюдение на структурата на заплатите” за 2006 и 2010 год. разпределението на наетите лица по трудово и служебно правоотношение по степените на образование е:

Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. (брой)

Образование	2006 година		2010 година	
Общо	2293805		2272509	
Начално и по-ниско	25604		24193	
Основно	222758		141214	
Средно	1385922		1374412	
Висше	659520		732690	
Образование	мъже	жени	мъже	жени
Общо	1 123 731	1 170 074	1 097 738	1 174 770
Начално и по-ниско	13 038	12 567	11 897	12 296
Основно	129 257	93 501	77 011	64 202
Средно	736 419	649 503	727 246	647 166
Висше	245 017	414 503	281 584	451 105

Разпределение на наетите лица в България по степени на образование за 2006 и 2010 г. (брой)

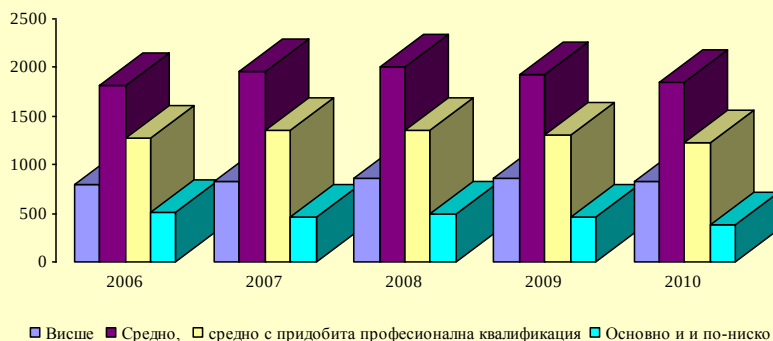

Разпределение на заетите лица на 15 и повече навършени години по степени на образование

Образование	Заети лица (хиляди)				
	2006	2007	2008	2009	2010
Висше	792,7	828,9	856,9	858,9	831,2
Средно,	1809,4	1952,1	2002,5	1924,7	1838,4
в т.ч. с придобита професионална квалификация	1279,9	1346,9	1358,6	1303,7	1226,5
Основно и и по-ниско	507,9	471,6	501,2	469,9	383,3

Важен е фактът, че лицата със средно образование с придобита професионална квалификация заемат значителен дял (около 70%) от заетите лица, които са със средно общо образование.

Разпределение на заетите лица на 15 и повече навършени години по степени на образование

I. ЗАКОНОДАТЕЛНА РАМКА В ОБЛАСТТА НА БЗР⁹⁷

Стратегически документи

Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г.

Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 г. е приета на 26 юни 2008 г. с Решение на Министерският съвет. Тя е документ, чрез който са определени, визията, стратегическата цел и приоритетите в областта на безопасните и здравословните условия на труд.

Визия: България да стане страна с високо качество и производителност на труда, основано на сигурни и безопасни условия на труд.

Стратегическа цел: Намаляване на трудовите злополуки с 25 % на 1000 осигурени лица.

Приоритетни области:

- ☐ гарантиране на правилното прилагане на законодателството в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- ☐ насърчаване на развитието и прилагането на секторни стратегии;
- ☐ управление на новите и все по-големи рискове;
- ☐ насърчаване на промените в поведението на работещите и работодателите към прилагане на подход, насочен към опазване на здравето.

Национална програма по безопасност и здраве при работа

За изпълнение на целите, заложи в Стратегията по безопасност и здраве при работа 2008-2012 г., Правителството на Република България ежегодно одобрява мерки - законодателни, организационно-технически, здравни и други превантивни мерки за осигуряване на здраве и безопасност на работното място. Целта е, чрез годишни национални програми да се очертаят ангажиментите и насочат усилията на държавните органи, работодателските организации, организациите на работниците и служителите, неправителствените организации и др. към осигуряване на благосъстоянието при работа, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

⁹⁷ Информацията е актуална към 15.08.2012 г., т.е. отчетени са последните промени на стратегическите документи и нормативните актове към 15.08.2012 г.

Нормативни актове⁹⁸ в областта на БЗР с общо приложение

Закони и кодекси

Кодекс на труда (КТ)

Обн., ДВ, бр. 26 и 27 от 1986 г., доп., бр. 6 от 1988 г., изм. и доп., бр. 21 от 1990 г., изм., бр. 30 и 94 от 1990 г., бр. 27 от 1991 г., доп., бр. 32 от 1991 г., изм., бр. 104 от 1991 г., доп., бр. 23 от 1992 г., изм. и доп., бр. 26 от 1992 г., доп., бр. 88 от 1992 г., изм. и доп., бр. 100 от 1992 г., Решение № 12 на Конституционния съд на РБ от 20.07.1995 г. - бр. 69 от 1995 г.; доп., бр. 87 от 1995 г., изм. и доп., бр. 2 от 1996 г., изм., бр. 12 от 1996 г., изм. и доп., бр. 28 от 1996 г., изм., бр. 124 от 1997 г., доп., бр. 22 от 1998 г.; Решение № 11 на Конституционния съд на РБ от 30.04.1998 г. - бр. 52 от 1998 г.; доп., бр. 56, 83 и 108 от 1998 г., изм. и доп., бр. 133 от 1998 г., бр. 51 от 1999 г., доп., бр. 67 от 1999 г., изм., бр. 110 от 1999 г., изм. и доп., бр. 25 от 2001 г., изм., бр. 1 и 105 от 2002 г., изм. и доп., бр. 120 от 2002 г., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 86 от 2003 г., изм. и доп., бр. 95 от 2003 г., бр. 52 от 2004 г., бр. 19 от 2005 г., изм., бр. 27 от 2005 г., доп., бр. 46 от 2005 г., изм., бр. 76 от 2005 г., изм. и доп., бр. 83 от 2005 г., изм., бр. 29.12.2005 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48, 57 и 68 от 2006 г., изм., бр. 75 от 2006 г., изм. и доп., бр. 102 от 2006 г., доп., бр. 105 от 12.2006 г., изм., бр. 40, 46, 59 и 64 от 2007 г., доп., бр. 104 от 12.2007 г., изм. и доп., бр. 43, 94, 108 и 109 от 2008 г., изм., бр. 35 и 41 от 2009 г., изм. и доп., бр. 103 от 2009 г., бр. 15 от 2010 г., доп., бр. 46 от 2010 г., изм. и доп., бр. 58 от 2010 г., доп., бр. 77 от 2010 г.; Решение № 12 на Конституционния съд на РБ от 11.11.2010 г. - бр. 91 от 2010 г.; изм. и доп., бр. 100 от 2010 г., изм., бр. 101 от 2010 г., изм. и доп., бр. 18 от 2011 г., доп., бр. 33 от 2011 г., изм. и доп., бр. 61 и 82 от 2011 г., бр. 7 и 15 от 2012 г., изм., бр. 20 от 2012 г., изм. и доп., бр. 38 от 2012 г., Решение № 7 на Конституционния съд на РБ от 19.06.2012 г. - бр. 49 от 2012 г.)

Предмет: Регулира трудовите отношения между работника или служителя и работодателя, както и други отношения, непосредствено свързани с тях.

Цел: Да осигури свободата и закрилата на труда, справедливи и достойни условия на труд, както и осъществяване на социален диалог между държавата, работниците, служителите, работодателите и техните организации за уреждане на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения.

Въпросите, свързани с възникването (чл. 61 – 117 КТ) и изменението (чл. 118 – 123а КТ) на трудовото правоотношение са уредени в глава V на КТ, а тези, свързани с неговото прекратяване в глава XVI на КТ.

⁹⁸ Нормативни актове – актове на Народното събрание, на Министерския съвет или на компетентни министри, издадени в съответствие със Закона за нормативните актове

Основни задължения на страните по трудово правоотношение

Работникът или служителят е длъжен да изпълнява работата, за която се е уговорил, и да спазва установената трудова дисциплина, а работодателят - да осигури на работника или служителя условия за изпълнение на работата и да му плаща възнаграждение за извършената работа (чл. 124 КТ). Тези задължения са конкретизирани в чл. 126 КТ (за работника или служителя) и в чл. 127 – 130в КТ (за работодателя) както следва:

- **за работника или служителя:** задължения при изпълнение на възложената работа: да се явява навреме на работа и да бъде на работното си място до края на работното време; да се явява на работа в състояние, което му позволява да изпълнява възложените задачи и да не употребява през работното време алкохол или друго упойващо вещество; да използва цялото работно време за изпълнение на възложената работа; да изпълнява работата си в изискуемото се количество и качество; да спазва техническите и технологическите правила; да спазва правилата за здравословни и безопасни условия на труд; да изпълнява законните нареждания на работодателя; да пази грижливо имуществото, което му е поверено или с което е в досег при изпълнение на възложената му работа, както и да пести суровините, материалите, енергията, паричните и другите средства, които му се предоставят за изпълнение на трудовите задължения; да бъде лоялен към работодателя, като не злоупотребява с неговото доверие и не разпространява поверителни за него сведения, както и да пази доброто име на предприятието; да спазва вътрешните правила, приети в предприятието, и да не пречи на другите работници и служители да изпълняват трудовите си задължения; да съгласува работата си с останалите работници и служители и да им оказва помощ в съответствие с указанията на работодателя; да уведоми работодателя за наличие на несъвместимост с изпълняваната работа, когато по време на осъществяването ѝ за него възникне някое от основанията за недопустимост по чл. 107а, ал. 1 КТ; да изпълнява и всички други задължения, които произтичат от нормативен акт, от колективен трудов договор, от трудовия договор и от характера на работата;
- **за работодателя:** задължения за: осигуряване на условия за работа (чл. 127 КТ); начисление и плащане на трудово възнаграждение (чл. 128 КТ); издаване на документи (чл. 128а КТ); осигуряване работника или служителя при условия и по ред, установени в Кодекса за социално осигуряване и в Закона за здравното осигуряване (чл. 129 КТ); информиране и консултиране (чл. 130 КТ), в т.ч. в случаи на масово уволнение (чл. 130а КТ), при промяна на работодателя (чл. 130б КТ), при изменение на дейността, икономическото състояние и организацията на труда на предприятието (чл. 130в КТ).

Работно време, почивки и отпуски

Според Кодекса на труда, „**работно време**“ означава времето, установено със закон, с друг нормативен акт, с колективен или индивидуален трудов договор, през което работникът или служителят е длъжен да бъде на разположение на работодателя на територията на неговото предприятие или в друго определено от него място (§ 1, т. 11 от Допълнителните разпоредби на КТ). През това време работникът или служителят е

длъжен да изпълнява възложената му от работодателя работа, а работодателят е задължен да осигурява необходимите условия за безопасна и здравословна работа и да контролира изпълнението ѝ.

Въпросите, свързани с работното време (видове, продължителност, удължаване и намаляване, разпределение и отчитане и т.н.) и почивките (по време на работа, междудневна, седмична и т.н.) са уредени в глава седма „Работно време и почивки”.

- Нормална продължителност на работното време (чл. 136 КТ): петдневна работна седмица, с нормална продължителност на работния ден – до 8 часа и на работната седмица – до 40 часа.
- Удължаване на работното време (чл. 136а КТ): условия и ред за удължаване на работния ден, максимална продължителност на удължения работен ден, задължения за информиране и консултиране.
- Намалено работно време (чл. 137 КТ): право на намалено работно време (за работа при специфични условия и рискове за живота и здравето на работниците и служителите, които не могат да бъдат отстранени или намалени, независимо от предприетите мерки и за работници или служители, ненавършили 18 години).
- Непълно работно време (работа за част от законоустановеното работно време): уговаряне между страните по трудово правоотношение (чл. 138 КТ), условия и ред за въвеждане от работодателя (чл. 138а КТ).
- Разпределение на работното време (чл. 139 КТ): разпределението на работното време се установява в правилника за вътрешния трудов ред на предприятието – точно определяне границите на работното време (начало и край на работния ден), прекъсване на работното време, работно време с променливи граници, установяване на задължение за дежурство или на разположение на работодателя и др.
- Ненормиран работен ден (чл. 139а КТ): условия и ред за въвеждане, отчитане и компенсиране на ненормиран работен ден, права и задължения на работниците и служителите при ненормиран работен ден.
- Нощен труд: определение, продължителност и забрана за полагане на нощен труд (чл. 140 КТ), правила при полагане на нощен труд (140а КТ).
- Работа на смени (чл. 141 КТ): дневна, нощна и смесена работна смяна.
- Извънреден труд: определение и забрана (чл. 143 КТ), допустимост по изключение (чл. 144 КТ), продължителност (чл. 146 КТ), недопустимост (чл. 147 КТ), отказ за полагане (чл. 148 КТ), отчитане (чл. 149 КТ) и заплащане на извънреден труд (чл. 150 КТ).
- Отчитане на работното време (чл. 142 КТ): в работни дни – подневно, сумирано изчисляване на работното време, максимална продължителност на работна смяна при сумирано изчисляване на работното време.

Работното време на работника или служителя се прекъсва с една или няколко **почивки** (чл. 151, ал.1 КТ). Техният брой и продължителност се определят в зависимост от характера на работата.

Раздел III на глава VII на КТ урежда правата и задълженията за осигуряване на **почивките по време на работа**, както следва:

- ❑ почивки в работния ден: една или няколко почивки (броят и продължителността се определят в зависимост от характера на работата), почивка за хранене и време за хранене през работното време (чл. 151 КТ);
- ❑ почивки при работа със специфичен характер и/или организация на труд (чл. 154а КТ);
- ❑ междудневна почивка (чл. 152 КТ);
- ❑ седмична почивка (чл. 153 КТ);
- ❑ празнични дни (чл. 154 КТ).

Отпуск в най-широк смисъл на понятието е освобождаването на работника или служителя от задължението да работи по трудовото правоотношение за определен период от време, без то да бъде прекратявано.

В глава осма „Отпуски” на КТ са уредени въпросите, свързани с вида и размера на отпуските, както и условия за тяхното ползване, прекъсване, отлагане, погасяване правото на ползване, заплащане и др.

- ❑ Видове отпуски: основен и удължен платен годишен отпуск (чл. 155 КТ); допълнителен платен годишен отпуск (чл. 156 КТ); отпуск за изпълнение на граждански, обществени и други задължения – при встъпване в брак, при кръводаряване, при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия, когато работника или служителя е призован в съд или от други органи като страна, свидетел или вещо лице, за участие в заседания като член на представителен държавен орган или съдебен заседател и др. (чл. 157 КТ); отпуск при повикване на учебно мобилизационно мероприятие (чл. 158 КТ); отпуск на синдикални дейци (чл. 159 КТ); неплатен отпуск (чл. 160 КТ); служебни и творчески отпуски (чл. 161 КТ); отпуск при временна неработоспособност (чл. 162); отпуск поради бременност, раждане и осиновяване (чл. 163 КТ); отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст (чл. 164 КТ); отпуск за отглеждане на дете, настанено при близки и роднини или в приемно семейство (чл. 164а КТ); неплатен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст (чл. 165 КТ); отпуск за кърмене и хранене на малко дете (чл. 166 КТ); отпуск при смърт или тежко заболяване на родител (чл. 167 КТ); неплатен отпуск за отглеждане на дете до 8-годишна възраст (чл. 167а КТ); платен отпуск за две и повече живи деца (чл. 168 КТ); платен отпуск за обучение (чл. 169 КТ); отпуск за приеман изпит в учебно заведение (чл. 170 КТ); неплатен отпуск на учащи се (чл. 171 КТ).
- ❑ Ползване на платения годишен отпуск: начин на ползване (чл. 172 КТ); ред за ползване (чл. 173 КТ); ползване на отпуск от непълнолетни и майки (чл. 174 КТ); прекъсване на ползването (чл. 175 КТ); отлагане на ползването (чл. 176 КТ).

КТ); погасяване на правото на ползване (чл. 176а КТ); заплащане (чл. 177 КТ); забрана за парично компенсиране (чл. 178 КТ).

Безопасни и здравословни условия на труд

Съгласно глава XIII „Здравословни и безопасни условия на труда“:

- **министърът на труда и социалната политика** самостоятелно или съвместно с други министри издава актове по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд, както и правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 276 КТ);
- **работодателят**: осигурява здравословни и безопасни условия на труд (чл. 275 КТ); разработва и утвърждава правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд в предприятието (чл. 277 КТ); провежда инструктаж и обучение по безопасните методи на работа (чл. 281 КТ); осигурява на санитарно-битово и медицинско обслужване (чл. 282 КТ); предоставя безплатно специално работно облекло и лични предпазни средства (чл. 284 КТ); осигурява на безплатна храна и/или добавки към храната (чл. 285 КТ); организира и провеждането на предварителни и периодични медицински прегледи (чл. 287 КТ); предприема мерки за предотвратяване и намаляване на трудовите злополуки и на общите заболявания и професионалните болести (чл. 289 КТ);
- **работникът или служителът** има право да откаже изпълнението или да преустанови работата, когато възникне сериозна и непосредствена опасност за живота или здравето му, като незабавно уведоми прекия ръководител. (чл. 283 КТ).

Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда“ осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности, както и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399 КТ).

Глава XIX „Контрол за спазване на трудовото законодателство и административнонаказателна отговорност за неговото нарушаване“ урежда въпросите, свързани със:

- правата (чл. 402 КТ) и задълженията (чл. 403 КТ) на контролните органи;
- задълженията на работодателя във връзка с контрола за спазване на трудовото законодателство (чл. 403а КТ);
- принудителните административни мерки (чл. 404 КТ), вкл. тяхното обжалване (чл. 405 КТ);
- обявяване съществуването на трудово правоотношение (чл. 405а КТ);
- сигналната функция на синдикалните организации (чл. 406 КТ) и на контролните органи (чл. 407 КТ);
- ревизионната книга в предприятието (чл. 408 КТ);

- ❑ видовете административни наказания (чл. 412а КТ);
- ❑ отговорността за нарушение на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (чл. 413 КТ) и за нарушения на другите разпоредби на трудовото законодателство (чл. 414 КТ);
- ❑ отговорността на работника или служителя при предоставяне на работна сила без сключен трудов договор (чл. 414а КТ);
- ❑ отговорността за неизпълнение на предписание и за създаване на пречки на контролен орган (чл. 415 КТ);
- ❑ задължението за внасяне (чл. 415а) КТ и отговорността за невнасяне (чл. 415б КТ) на имуществени санкции и глоби по наказателни постановления;
- ❑ отговорността за маловажно нарушение (чл. 415в КТ);
- ❑ споразумение в административнонаказателното производство (чл. 415г КТ);
- ❑ разсрочване на задължения (чл. 415д КТ);
- ❑ приложимостта на административнонаказателната отговорност за нарушения на трудовото законодателство (чл. 415е КТ);
- ❑ установяване на нарушенията, издаване, обжалване и изпълнение на наказателните постановления (чл. 416 КТ).

Трудова дисциплина

Виновното неизпълнение на трудовите задължения е нарушение на трудовата дисциплина (чл. 186 КТ). В тази връзка трудовата дисциплина се свежда до съвкупност от всички задължения на работника или служителя (т.2.1.1.) при изпълнение на възложената работа.

- ❑ **Правилник за вътрешния трудов ред** (чл. 181 КТ): определя правата и задълженията на работниците и служителите и на работодателя по трудовото правоотношение и урежда организацията на труда в предприятието съобразно особеностите на неговата дейност.
- ❑ **Дисциплинарна отговорност**: нарушение на трудовата дисциплина (чл. 186 КТ); видове нарушения на трудовата дисциплина (чл. 187 КТ); видове дисциплинарни наказания (чл. 188 КТ); критерии за определяне и еднократност на дисциплинарното наказание (чл. 189 КТ); дисциплинарно уволнение (чл. 190 КТ); органи, които налагат дисциплинарните наказания (чл. 192 КТ); задължения на работодателя преди налагане на дисциплинарното наказание (чл. 193 КТ); срокове за налагане на дисциплинарни наказания (чл. 194 КТ); заповед за дисциплинарно наказание (чл. 195 КТ); заличаване на дисциплинарните наказания (чл. 197 КТ); предсрочно заличаване на дисциплинарни наказания (чл. 198 КТ); временно отстраняване от работа (чл. 199 КТ).

Заплащане на труда

Според КТ, **положеният труд по трудово правоотношение е възмезден** (чл. 242 КТ). В глава XII „Трудово възнаграждение” са уредени въпросите, свързани със:

- ❑ правото на равно възнаграждение (чл. 243 КТ);
- ❑ регулиране на минималните трудови възнаграждения и обезщетения (чл. 244 КТ): минималната работна заплата за страната; видовете и минималните размери на допълнителните трудови възнаграждения и на обезщетенията по трудовото правоотношение;
- ❑ системите на заплащане на труда: определяне на размера на трудовото възнаграждение (чл. 247 КТ); определяне и изменение на трудовите норми (чл. 250 КТ);
- ❑ допълнителни и други трудови възнаграждения: трудово възнаграждение при вътрешно заместване (чл. 259 КТ); трудово възнаграждение при външно съвместителство (чл. 260 КТ); заплащане на нощен труд (чл. 261 КТ); заплащане на извънреден труд (чл. 262 КТ), вкл. при ненормиран работен ден (чл. 263 КТ); трудово възнаграждение за работа през официалните празници (чл. 264 КТ); трудово възнаграждение при неизпълнение на трудовите норми (чл. 266 КТ); трудово възнаграждение при престой и производствена необходимост (чл. 267 КТ); трудово възнаграждение при некачествена продукция (чл. 268 КТ);
- ❑ изплащане на трудовото възнаграждение: изплащане в пари и в натура (чл. 269 КТ); място и срокове за изплащане (чл. 270 КТ); добросъвестност при получаване на трудовото възнаграждение (чл. 271 КТ); удръжки от трудовото възнаграждение (чл. 272 КТ).

Обучение и квалификация (чл. 281 КТ)

- ❑ Всички работници и служители се инструктират и обучават по безопасните методи на работа.
- ❑ Работниците и служителите, работата на които е свързана с използване, обслужване и поддържане на машини и други технически съоръжения, както и работниците и служителите, заети в дейности, които създават опасност за здравето и живота им, задължително се инструктират, обучават и полагат изпит по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труда.
- ❑ Машините, другите съоръжения и технологичните процеси с повишена опасност се обслужват само от правоспособни работници и служители. Тяхната правоспособност се урежда със специални наредби. Списъкът на съоръженията и дейностите с повишена опасност се утвърждава от съответните ведомства.
- ❑ Не се допускат на работа лица без необходимите знания и умения, които се предвиждат в правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труда в предприятието.
- ❑ Работодателят е длъжен да организира провеждането на периодично обучение или инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на

здравословни и безопасни условия на труд при условия и по ред, определени с наредба на министъра на труда и социалната политика.

Медицинско наблюдение

- ❑ Работодателят е длъжен да осигурява условия за санитарно-битово и медицинско обслужване на работниците и служителите съобразно санитарните норми и изисквания (чл. 282 КТ).
- ❑ Според разпоредбата на чл. 287 КТ, всички работници и служители подлежат на задължителни предварителни и периодични медицински прегледи. Условията за извършване на предварителните и периодичните прегледи съобразно характера на работата, условията на труда и възрастта на работниците и служителите се определят от министъра на здравеопазването.
- ❑ Предварителните медицински прегледи се заплащат от лицата, които кандидатстват за работа, а периодичните медицински прегледи са за сметка на работодателя.
- ❑ Работодателят и длъжностните лица в предприятието са длъжни да опазват в тайна данните относно здравословното състояние на работниците и служителите и информацията от и за съответните медицински прегледи.

Трудови злополуки и професионални болести

Трудовите злополуки, общите заболявания и професионалните болести, както и редът за тяхното установяване и последиците от настъпването им са уредени от отделен закон⁹⁹ (чл. 290 на КТ).

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите

- ❑ **Осигуряване задоволяването на социално-битовите и културните потребности** (чл. 294 КТ): организирано хранене съобразно рационалните норми и специфичните условия на труд; търговско и битово обслужване; транспортно обслужване от местоживеенето до местоработата и обратно; бази за дълготраен и краткотраен отдих, физическа култура, спорт и туризъм; бази за културни занимания, клубове, библиотеки и други; подпомагане на младите и на новопостъпилите работници и служители; задоволяване на други социално-битови и културни потребности.
- ❑ **Работно и униформено облекло** (чл. 296 КТ): осигуряване на работниците и служителите безплатно работно и униформено облекло при условия и по ред, установени от Министерския съвет или в колективния трудов договор.
- ❑ **Жилища и работнически общежития** (чл. 297 КТ): полагане на грижи за осигуряване жилища на работниците и служителите и техните семейства.

⁹⁹ Кодекс за социално осигуряване

- **Грижи за семействата на работниците и служителите** (чл. 299 КТ): настаняване на децата на работниците и служителите в детски заведения, както и поддържане, изграждане или участие в изграждането и поддържането им със средства на работодателя или съвместно с други работодатели и общинските съвети; предоставяне за ползване от децата на работниците и служителите наличната база за почивка, физкултура, спорт и туризъм, младежки дейности и културни занимания.
- **Грижи за пенсионираните работници и служители** (чл. 300 КТ): по решение на общото събрание на работниците и служителите социалните фондове и формите на социално обслужване могат да се ползват и от пенсионери, работили при същия работодател.
- **Финансиране** (чл. 292 КТ): със средства от работодателя и от други източници.
- **Разпределение и използване на средствата** (чл. 293 КТ): по решение на общото събрание на работниците и служителите.

Социален диалог

Държавата регулира трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения и въпросите на жизненото равнище след консултации и диалог с работниците, служителите, работодателите и техните организации в дух на сътрудничество, взаимни отстъпки и зачитане на интересите на всяка от страните (чл. 2 КТ).

- **Тристранно сътрудничество** (чл. 3 КТ): Национален съвет за тристранно сътрудничество (чл. 3а КТ); Ораслови, браншови, областни и общински съвети за тристранно сътрудничество (чл. 3б КТ); функции, заседания, организиране на дейността и приемане на решения, уредба и финансиране дейността на съветите за тристранно сътрудничество (чл. 3в – 3е КТ).
- **Сдружаване** на работниците и служителите (чл. 4 КТ) и на работодателите (чл. 5 КТ).
- **Общо събрание** на работниците и служителите (чл. 6 – 6а КТ).
- **Участие на работниците и служителите в управлението** на предприятието (чл. 7 КТ).
- **Представители за информиране и консултиране** на работниците и служителите (чл. 7а – 7б КТ).
- **Права и задължения на представителите на работниците и служителите** (чл. 7в КТ).
- **Синдикални организации и организациите на работодателите** (глава III на КТ): представителни организации на работниците и служителите (чл. 34 КТ) и на работодателите (чл. 35 КТ); признаване на представителни организации (чл. 36 КТ); проверка на изискванията за представителност (чл. 36а КТ).

- ❑ **Права на синдикалните организации и на организациите на работодателите:** участие в обсъждането на трудови и осигурителни въпроси (чл. 42 КТ); представителство пред съда (чл. 45 КТ).
- ❑ **Съдействие за осъществяване дейността на синдикалните организации и на представителите на работниците и служителите** (чл. 46 КТ).

Имуществена отговорност и видове обезщетения (глава X на КТ)

- ❑ **Имуществена отговорност на работодателя:** при смърт или увреждане здравето на работника и служителя (чл. 200 КТ); изключване или намаляване на отговорността (чл. 201 КТ); регресен иск (чл. 202 КТ).
- ❑ **Имуществена отговорност на работника или служителя:** обсег на имуществената отговорност (чл. 203 КТ); изключване на отговорността (чл. 204 КТ); вреда, която подлежи на обезщетяване (чл. 205 КТ); размер на отговорността (чл. 206 КТ); размер на отговорността за вреда, причинена при отчетническа дейност (чл. 207 КТ); отговорност за вреда, причинена от няколко работници или служители (чл. 208 КТ); бригадна отговорност (чл. 209 КТ); осъществяване на ограничената имуществена отговорност (чл. 210 КТ) и на пълната имуществена отговорност (чл. 211 КТ).
- ❑ **Видове обезщетения:** при недопускане на работа (чл. 213 КТ); при временно отстраняване от работа (чл. 214 КТ); при командировка (чл. 215 КТ); при преместване (чл. 216 КТ); при трудоустрояване (чл. 217 КТ); при бедствие (чл. 218 КТ); при правомерен отказ на работника или служителя да изпълнява работата (чл. 219 КТ); за неспазено предизвестие (чл. 220 КТ); при прекратяване на трудовото правоотношение без предизвестие (чл. 221 КТ); при уволнение на други основания (чл. 222 КТ); за неизползван платен годишен отпуск (чл. 224 КТ); при незаконно уволнение и при недопускане на работа на възстановен работник или служител (чл. 225 КТ); за други вреди, причинени на работника или служителя (чл. 226 КТ).
- ❑ **Регресна отговорност** (чл. 227 КТ).
- ❑ **Брутно трудово възнаграждение за определяне на обезщетенията** (чл. 228 КТ).

Други

- ❑ **Специална закрила на непълнолетните работници и служители:** минимална възраст за приемане на работа (чл. 301 КТ); приемане на работа на лица, ненавършили 16 години (чл. 302 КТ) и на лица от 16 до 18 години (чл. 303 КТ); работи за лица, ненавършили 18 години (чл. 304 КТ); особени грижи за непълнолетните (чл. 305 КТ).
- ❑ **Специална закрила на жените:** защита на бременните жени и на кърмачките (чл. 307 КТ); осигуряване на стаи за жени (чл. 308 КТ); трудоустрояване на бременни жени или кърмачки (чл. 309 КТ); командироване на бременни жени и майки с деца (чл. 310 КТ); надомна работа (чл. 312 КТ); ползване на правата на майката от бащата (чл. 313 КТ); задължение за уведомяване (чл. 313а КТ).

- ❑ **Специална закрила на лицата с намалена работоспособност:** основание за трудоустрояване (чл. 314 КТ); работни места за трудоустрояване (чл. 315 КТ); специализирани предприятия и цехове за лица с трайно намалена работоспособност (чл. 316 КТ); трудоустрояване на работници и служители; (чл. 317 КТ); платен годишен отпуск (чл. 319 КТ); трудово възнаграждение (чл. 320 КТ).
- ❑ **Закрила при уволнение:** (чл. 333 КТ).

Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ)

Обн., ДВ, бр. 124 от 1997 г., изм., бр. 86 от 1999 г., бр. 64 и 92 от 2000 г., бр. 25 и 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 70 от 2004 г., бр. 76 от 2005 г., изм., бр. 33 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 40 от 2007 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 108 от 2008 г., изм., бр. 93 от 2009 г., доп., бр. 12 и 58 от 2010 г., изм., бр. 88 и 98 от 2010 г., бр. 60 от 2011 г., бр. 7 от 2012 г.

Предмет: Урежда правата и задълженията на държавата, работодателите, работещите, представителите на работещите по безопасност и здраве при работа, на лицата, които за своя сметка работят сами или в съдружие, и на други организации и юридически лица за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Цел: Да въведе общи принципи за превенция и мерки за стимулиране подобренията на безопасността и здравето на работещите: превенция на професионалните рискове; защита на безопасността и здравето; отстраняване на рисковете и причините за трудовия травматизъм и професионалната заболяемост; информирание, консултации и обучение; балансирано участие.

Основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение

Юридическите и физическите лица, които самостоятелно наемат работещи, юридическите и физическите лица, които ползват работещи, предоставени им от предприятие, което осигурява временна работа, както и лицата, които за своя сметка работят сами или в съдружие с други, са длъжни да осигурят здравословни и безопасни условия на труд във всички случаи, свързани с работата, както на работещите, така и на всички останали лица, които по друг повод се намират във или в близост до работните помещения, площадки или места (чл. 14, ал. 1 ЗЗБУТ).

- ❑ **Задължения на работодателя:** да осигурява здравословни и безопасни условия на труд на работещите, като прилага необходимите мерки, вкл: превенция на професионалните рискове; предоставяне на информация и обучение; осигуряване на необходимата организация и средства (чл. 4, ал. 1 ЗЗБУТ); да осигурява основните принципи на превенция: избягване на рисковете; оценка на рисковете, които не могат да бъдат избегнати; ограничаване на рисковете при източника на възникването им; приспособяване на работата към работещия, особено по отношение на проектирането на работните места, избора на работното оборудване, на работните и производствените методи, с цел облекчаване или премахване на монотонната работа, работата с наложен

ритъм, както и за намаляване на въздействието им върху здравето на работещия; привеждане в съответствие с техническия прогрес; замяна на опасното с безопасно или по-малко опасно; обозначаване на съществуващи опасности и източници на вредни за здравето и безопасността фактори; прилагане на последователна цялостна политика за превенция, обхващаща технологията, организацията на работа, условията на труд, социалните взаимоотношения и въздействието на елементите на работната среда и трудовия процес; използване на колективните средства за защита с предимство пред личните предпазни средства; даване на съответни инструкции на работещите (чл. 4, ал. 3 ЗЗБУТ).

- ❑ **Задължения на възложителя, проектанта и строителя** в процеса на проектиране на строителни обекти и дейности, производства, конструкции, технологии и работно оборудване (чл. 5 ЗЗБУТ).
- ❑ **Задължения на работещите:** да се грижат за здравето и безопасността си, както и за здравето и безопасността и на другите лица, пряко засегнати от неговата дейност (чл. 33 ЗЗБУТ); да използват правилно: работното оборудване; дадените им лични предпазни средства, специално работно облекло, средствата за колективна защита и предпазните устройства, с които са оборудвани машините, апаратите, инструментите, предприятието или сградата; да информират незабавно работодателя или съответните длъжностни лица за всяка възникнала обстановка при работа, която може да представлява непосредствена опасност за тяхното здраве и за всички неизправности в средствата за колективна защита; да съдействат на работодателя, на съответните длъжностни лица и/или на представителите на работещите по безопасност и здраве при работа при изпълнението на мероприятията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и на предписанията, дадени от контролните органи; да възстанови незабавно или да предприеме други защитни мерки за незабавно възстановяване на временно отстранен от него средство за защита или сигнализация при извършване на ремонт, монтаж, профилактика и др. (чл. 34 ЗЗБУТ).

Работно време, почивки и отпуски

При работа с високо нервно-психическо натоварване, наложен ритъм, монотонност и принудителна работна поза, определена трудова норма и при сменна работа се въвеждат **физиологични режими на труд и почивка** (чл. 12 ЗЗБУТ). Условията, редът и изискванията за разработване на физиологичните режими на труд и почивка са определени с наредба¹⁰⁰ на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика.

Безопасни и здравословни условия на труд

При осъществяване на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия

¹⁰⁰ Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа

на труд **работодателят е длъжен:**

- ❑ да оценява рисковете за безопасността и здравето на работещите; да планира и прилага превантивни мерки и методи на работа и производство; да възлага на работещите задачи, съобразени с техните компетентности, опит, възможности и с пригодността им по отношение на безопасността и здравето при работа; да отчита специфичните опасности за работещите, които се нуждаят от специална закрила, с оглед осигуряване на съответните улеснения на работните им места; да създаде необходимата организация за осъществяване на наблюдението и контрола по изпълнението на планираните мерки; да осигури ефективен контрол за извършване на работата без риск за здравето и по безопасен начин; да не допуска до местата, където съществува сериозна или специфична опасност за здравето и живота, лица, които не са подходящо обучени, инструктирани и екипирани; да предприеме необходимите мерки за координация на действията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, когато на един обект или работна площадка се извършват работи или дейности от работещи и на други работодатели (чл. 16 ЗЗБУТ);
- ❑ да назначи или определи едно или повече длъжностни лица с подходящо образование и квалификация, или да създаде специализирана служба за организиране изпълнението на дейности, свързани със защитата от професионалните рискове и превенция на тези рискове (чл. 24 ЗЗБУТ). Техните функции и задачи са определени с наредба¹⁰¹ на министъра на труда и социалната политика (чл. 24, ал. 2 ЗЗБУТ).
- ❑ да въвежда в експлоатация нови, реконструирани или модернизирани обекти при доказано съответствие с изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 6 ЗЗБУТ);
- ❑ да осигурява минималните изисквания за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд на работните места (чл. 7 ЗЗБУТ); Минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд са определени с наредба¹⁰² на министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването (чл. 7, ал. 2 ЗЗБУТ);
- ❑ да използва подходящо за извършваната работа работно оборудване: да не застрашава здравето и безопасността на работещите и да отговаря на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд, установени с нормативни актове (чл. 8, ал. 1–3 ЗЗБУТ);
- ❑ да поддържа работното оборудване и своевременно да го ремонтира през целия период на използването му и след извеждането му от експлоатация, така че да не застрашава здравето и безопасността на работещите (чл. 8, ал. 4 ЗЗБУТ);
- ❑ да осигурява лични предпазни средства при работа с риск за здравето и

¹⁰¹ Наредба № 3 за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове

¹⁰² Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване

безопасността, който не може да се отстрани по друг начин (чл. 10, ал. 1 ЗЗБУТ);

- ❑ да осигурява подходящи средства и оборудване за избягване на ръчното повдигане, поддържане и пренасяне на тежести. (чл. 11 ЗЗБУТ); Минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при ръчна работа с тежести са определени с наредба¹⁰³ на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика (чл. 11, ал. 3 ЗЗБУТ);
- ❑ да създаде и поддържа картотека на информационните листове за безопасност на употребяваните и произвежданите опасни химични вещества и препарати (чл. 13, ал. 2 ЗЗБУТ);
- ❑ осигури организация за действия по ликвидиране на опасността, оказване на първа помощ, противопожарна охрана и условия за евакуация на работещите, както и контактите със спешна медицинска помощ и структурите за пожарна безопасност и защита на населението (чл. 20 ЗЗБУТ).

Трудова дисциплина

- ❑ Всеки работещ е длъжен да се грижи за здравето и безопасността си, както и за здравето и безопасността и на другите лица, пряко засегнати от неговата дейност, в съответствие с квалификацията му и дадените от работодателя инструкции (чл. 33 ЗЗБУТ).
- ❑ Работещите в съответствие със своята квалификация и дадените им инструкции са длъжни: да използват правилно машините, апаратите, инструментите, опасните вещества и материали, транспортните средства и другото работно оборудване; да използват правилно дадените им лични предпазни средства и специално работно облекло и след употреба да ги връщат на съответното място за съхранение; да използват правилно и по предназначение и да не отстраняват, прекъсват, изключват или променят самоволно средствата за колективна защита и предпазните устройства, с които са оборудвани машините, апаратите, инструментите, предприятието или сградата; да информират незабавно работодателя или съответните длъжностни лица за всяка възникнала обстановка при работа, която може да представлява непосредствена опасност за тяхното здраве и за всички неизправности в средствата за колективна защита; да съдействат на работодателя, на съответните длъжностни лица и/или на представителите на работещите по безопасност и здраве при работа при изпълнението на мероприятията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и на предписанията, дадени от контролните органи (чл. 34, ал. 1 ЗЗБУТ).
- ❑ Всеки работещ, който временно отстрани средство за защита или сигнализация при извършване на ремонт, монтаж, профилактика и други, е длъжен да го възстанови незабавно или да предприеме други защитни мерки със същата ефективност (чл. 34, ал. 2 ЗЗБУТ).

¹⁰³ Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести

Заплащане на труда:

тази област не е предмет на правно регулиране от ЗЗБУТ.

Обучение и квалификация

Работодателят е длъжен да осигури на всеки работещ, включително на работещите по срочно правоотношение или при условията на временна работа, както и на работещите на смени и полагащите ношен труд, подходящо обучение и инструктаж по безопасност и здраве при работа в съответствие със спецификата на индивидуалното му работно място и на професията при: постъпване на работа; преместване на друга работа или промяна на работата; въвеждане на ново или при промяна на работно оборудване и технология. Обучението се осъществява в работно време, като всички разходи за провеждането му са за сметка на работодателя (чл. 26, ал. 2 ЗЗБУТ).

Медицинско наблюдение

Работодателите са длъжни да осигуряват обслужване на работещите от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Със ЗЗБУТ са уредени въпросите, свързани със:

- ❑ създаването на СТМ (чл. 25, ал. 3 – 4);
- ❑ основните функции (чл. 25, ал. 2) и дейности на СТМ (чл. 25а.). Условията и редът за осъществяване дейността на службите по трудова медицина са определени с наредба¹⁰⁴ на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика (чл. 25б, ал. 4);
- ❑ минималният състав на СТМ (чл. 25б.);
- ❑ регистрирането на СТМ (чл. 25в), вкл. необходими документи (чл. 25г, ал. 1); отказ за регистрация (чл. 25г, ал. 4 – 5); заличаване на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 3) и др.;

Трудови злополуки и професионални болести

Работодателят задължително установява, разследва и регистрира всяка станала трудова злополука и известните му случаи на професионални заболявания по ред и начин, определени с Кодекса за социално осигуряване (чл. 23, ал.1 ЗЗБУТ).

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите: тази област не е предмет на правно регулиране от ЗЗБУТ.

Социален диалог

Политиката за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд се определя и осъществява след съгласуване в рамките на постоянни или временни структури на тристранното сътрудничество на национално, отраслово и регионално равнище (чл. 38

¹⁰⁴ Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина

ЗЗБУТ).

- ❑ **Национално ниво:** Национален съвет по условия на труд (НСУТ) – състав (чл. 39, ал.2 ЗЗБУТ), функции и задачи (чл. 39, ал.1, чл. 40 ЗЗБУТ).
- ❑ **Отраслово и регионално равнище:** отраслови и браншови съвети по условия на труд – състав (чл. 41 ЗЗБУТ), функции и задачи (чл. 42 ЗЗБУТ); регионални (областни и общински) съвети по условия на труд (чл. 43 ЗЗБУТ).

Работодателят е длъжен да се консултира с работещите или с техни представители и организации, като създава възможност те да участват при: обсъждането и приемането на всички мерки, които се отнасят до здравето и безопасността на работещите; определянето на работещи, които ще извършват дейности по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд, първа помощ, борбата с пожарите и евакуацията на работещите; планирането и организацията на обучението на работещите по здравословните и безопасни условия на труд. (чл. 26, ал.1 ЗЗБУТ).

- ❑ **Ниво предприятие:** комитети по условия на труд (КУТ) (чл. 27 ЗЗБУТ) и групи по условия на труд (ГУТ) (чл. 28 ЗЗБУТ): функции на КУТ/ГУТ (чл. 29 ЗЗБУТ); права на представителите на работещите в КУТ/ГУТ (чл. 30 ЗЗБУТ).

Имуществена отговорност и видове обезщетения

- ❑ **Задължително осигуряване за професионално заболяване и трудова злополука,** като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51, ал.1 ЗЗБУТ). Условията и редът за осигуряване за трудови злополуки и за професионални заболявания са уредени с отделен закон¹⁰⁵ (чл. 51, ал.3 ЗЗБУТ).
- ❑ **Задължително застраховане за риска „трудова злополука“:** за сметка на работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет¹⁰⁶ (чл. 52, ал.1 ЗЗБУТ).

Други

- ❑ **Задължение за подаване на годишна декларация в териториалната дирекция „Инспекция по труда“** по адреса на регистрация на предприятието. Формата, съдържанието, редът и начинът за подаване и съхраняване на декларацията по ал. 1 са определени с наредба¹⁰⁷ на министъра на труда и социалната политика. (чл. 15, ал.1 – 2 ЗЗБУТ).
- ❑ **Задължение за писмена договореност между работодатели,** когато използват съвместно един обект, работно помещение или оборудване, работна площадка или работно място (чл. 18 ЗЗБУТ).

Контрол и административна наказателна отговорност

¹⁰⁵ Кодекс за социално осигуряване

¹⁰⁶ Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука“

¹⁰⁷ Наредба № 3 за формата, съдържанието, реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията по чл. 15, ал. 1 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд

- ❑ Цялостен контрол по спазването на този закон упражнява Министерството на труда и социалната политика (чл. 54, ал.1 ЗЗБУТ), а специализираната контролна дейност по изпълнението на този закон, както и на други нормативни актове се извършва от Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда” чрез нейните структури (чл. 54, ал.2 ЗЗБУТ).
- ❑ Органите на държавния здравен контрол упражняват контрол върху дейността на службите по трудова медицина (чл. 54а, ал.1 ЗЗБУТ).
- ❑ Отговорност за лицата, които нарушават изискванията или не изпълняват задълженията си по този закон (чл. 55 ЗЗБУТ).
- ❑ Имуществени санкции или глоби за лицата, регистрирали служба по трудова медицина, и за ръководителите на службите по трудова медицина, които не изпълняват задълженията си по този закон (чл. 54б ЗЗБУТ).

Кодекс за социално осигуряване (КСО)

Обн., ДВ, бр. 110 от 1999 г., Решение № 5 на Конституционния съд на РБ от 29.06.2000 г. - бр. 55 от 2000 г.; изм. и доп., бр. 64 от 2000 г., изм., бр. 1 от 2001 г., доп., бр. 35 от 2001 г., изм., бр. 41 от 2001 г., изм. и доп., бр. 1 от 2002 г., изм., бр. 10 от 2002 г., изм. и доп., бр. 45 и 74 от 2002 г., доп., бр. 112 от 2002 г., изм. и доп., бр. 119 от 2002 г., доп., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 8 от 2003 г., доп., бр. 42 от 2003 г., изм. и доп., бр. 67 от 2003 г., доп., бр. 95 от 2003 г., изм. и доп., бр. 112 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 12 от 2004 г., изм., бр. 21 от 2004 г., доп., бр. 38 от 2004 г., изм. и доп., бр. 52, 53 и 69 от 2004 г., изм., бр. 70 от 2004 г., изм. и доп., бр. 112 от 2004 г., изм., бр. 115 от 2004 г., изм. и доп., бр. 38 от 2005 г., изм., бр. 39, 76 и 102 от 2005 г., изм. и доп., бр. 103, 104 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 17 от 2006 г., изм., бр. 30, 34, 59 и 68 от 2006 г., попр., бр. 76 от 2006 г., изм., бр. 80, 82 и 95 от 2006 г., доп., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 41 от 2007 г., изм., бр. 52, 53, 64 и 77 от 2007 г., доп., бр. 97 100 от 2007 г., изм. и доп., бр. 109 и 113 от 2007 г., изм., бр. 33 от 2008 г., изм. и доп., бр. 43 от 2008 г., изм., бр. 67 от 2008 г., доп., бр. 69 от 2008 г., изм., бр. 89 и 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 109 от 2008 г., изм., бр. 23 от 2009 г., доп., бр. 25 от 2009 г., изм. и доп., бр. 35 и 41 от 2009 г., доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 93 и 95 от 2009 г., изм. и доп., бр. 99 от 2009 г., доп., бр. 103 от 2009 г., изм., бр. 16 от 2010 г., изм. и доп., бр. 19, 43 и 49 от 2010 г., доп., бр. 58 от 2010 г., изм. и доп., бр. 59 от 2010 г., изм., бр. 88, 97 и 98 от 2010 г., изм. и доп., бр. 100 от 2010 г., Решение № 7 на Конституционния съд на РБ от 31.05.2011 г. - бр. 45 от 2011 г.; изм. и доп., бр. 60 от 2011 г., изм., бр. 77 от 2011 г., изм. и доп., бр. 100 от 2011 г., доп., бр. 7 от 2012 г., изм. и доп., бр. 21 и 38 от 2012 г., изм., бр. 40 от 2012 г., доп., бр. 44 от 2012 г.).

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани със:

- ❑ държавното обществено осигуряване (ДОО) при общо заболяване, **трудова злополука, професионална болест**, майчинство, безработица, старост и смърт;
- ❑ допълнителното социално осигуряване.

Въпросите, свързани с **осигуряването за трудова злополука и професионална болест** са уредени в част I на КСО „Държавно обществено осигуряване”.

Основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение

- **Задължения на осигурителите¹⁰⁸**: да внасят за своя сметка осигурителни вноски във фонд „Трудова злополука и професионална болест“ (чл. 6, ал. 6 КСО), в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности (чл. 6, ал. 1, т. 5 КСО); да декларира пред териториалното поделение на Националния осигурителен институт всяка трудова злополука (чл. 57, ал. 1 КСО); да изготвя и представя документи, необходими за издаване на експертно решение за потвърждаване или отхвърляне на професионалната болест (чл. 62, ал. 2 КСО); да уведомява териториалното поделение на НОИ за изменения в технологията или характера на работа на предприятието, както и за ликвидация на предприятието; да уведомява незабавно териториалното поделение на НОИ, Инспекцията по труда и други компетентни органи за всяка смъртна трудова злополука, за всяка злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и за всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност; да изпраща в териториалното поделение на Националния осигурителен институт копия от болничните листове (първичен и продължения) за трудова злополука или професионална болест (чл. 66 КСО).
- **Обхват на осигуряване за трудова злополука и професионална болест**: инвалидност, смърт, временна неработоспособност и временно намалена работоспособност, поради трудова злополука и професионална болест (чл. 2, ал. 2, т. 3 КСО).
- **Размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест** се определя от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт¹⁰⁹ на Министерския съвет. (чл. 64, ал. 3 КСО).
- **Задължения на осигуреното лице¹¹⁰**: да познава и да изпълнява изискванията

¹⁰⁸ Съгласно чл. 5, ал. 1 на КСО, осигурител е всяко физическо лице, юридическо лице или неперсонифицирано дружество, както и други организации, които имат задължение по закон да внасят осигурителни вноски за други физически лица. Държавата участва в осигуряването чрез трансфер във фонд "Пенсии" в размерите и по реда, определени в чл. 21, т. 5 на КСО.

¹⁰⁹ Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест

¹¹⁰ Съгласно чл. 4, ал. 1 и 2 КСО, задължително осигурени за трудова злополука и професионална болест са: работници и служители, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране; държавните служители; съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители; кадрови военнослужещите по Закона за отбрана и въоръжените сили на Р. България, държавните служители-офицери, сержанти и граждански

на нормативните актове за безопасност на труда и опазване на здравето при работа, както и правилата за вътрешния трудов ред на предприятието; да уведоми незабавно осигурителя или негов пълномощник за настъпила трудова злополука или за установена професионална болест, с изключение на случаите, когато това е невъзможно (чл. 67 КСО).

- ❑ **Права на осигурените за трудова злополука и професионална болест** (чл. 12 КСО): парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належащ медицински преглед, изследване и/или лечение; парични помощи за профилактика и рехабилитация; пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест; парични помощи за помощно-технически средства, свързани с увреждането; еднократна помощ и наследствена пенсия за съпруг (съпруга), деца и родители (при смърт на осигурено лице, която е в причинна връзка със злополуката или професионалната болест).

Работно време, почивки и отпуски: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Безопасни и здравословни условия на труд (чл. 65 КСО)

Фонд „Трудова злополука и професионална болест“ финансира мероприятия за предотвратяване на трудовата злополука и професионалната болест:

- ❑ оказване на помощ, консултации и съдействие на осигурителите за създаване и реализиране на ефективна система за управление на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ разработване и участие в разработването на национални отраслови програми (стратегии) в областта на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ провеждане на обучение и повишаване квалификацията на работещите по въпросите на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ осъществяване и възлагане на научни изследвания в областта на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ проверка на състоянието на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;

лица по Закона за МВР; членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията; лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор; изпълнители по договори за управление и контрол на търговските дружества; лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности, служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания; специалистите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност; работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

- ❑ разследване самостоятелно или с другите компетентни органи на трудови злополуки и професионални болести;
- ❑ провеждане на кампанийна дейност, предоставяне на информация на обществото по проблемите на безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ разработване и участие в разработването на нормативни актове по безопасността на труда и опазване на здравето при работа;
- ❑ изучаване и разпространяване на положителния опит в създаването на безопасни условия на труд;
- ❑ извършване на други дейности по предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести.

Трудова дисциплина: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Заплащане на труда: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Обучение и квалификация: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Медицинско наблюдение: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Трудови злополуки и професионални болести

Глава V на КСО урежда условията и реда за осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

Трудова злополука (чл. 55 КСО): Всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт (ал. 1).

Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 КСО по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение (ал. 2).

Не е налице трудова злополука, когато пострадалият умишлено е увредил здравето си.

- ❑ Условия и ред за деклариране (чл. 57 на КСО) и разследване (чл. 58 КСО) на трудова злополука. Редът за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки са определени с акт¹¹¹ на Министерския съвет (чл. 57, ал. 3 КСО).
- ❑ Досие (документация) на трудова злополука (чл. 59 КСО).
- ❑ Квалифициране на злополуката за трудова (чл. 60 КСО).

Професионална болест (чл. 56 КСО): заболяване, което е настъпило изключително или предимно под въздействието на вредните фактори на работната среда или на трудовия

¹¹¹ Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

процес върху организма и е включено в Списъка на професионалните болести, издаден от Министерския съвет по предложение на министъра на здравеопазването.

За професионална болест може да се признае и заболяване, невключено в Списъка на професионалните болести, когато се установи, че то е причинено основно и пряко от обичайната трудова дейност на осигурения и е причинило трайно намалена работоспособност или смърт на осигурения.

Към професионалната болест се отнасят и нейното усложнение и късните ѝ последици.

- ❑ Сигнализиране за професионална болест (чл. 61 КСО).
- ❑ Изготвяне на документи за професионална болест (чл. 62 КСО).
- ❑ Ред за съобщаване, регистриране и обжалване на професионални болести – Редът за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести се определя с акт¹¹² на Министерския съвет. (чл. 63 КСО)

Социално битово и културно обслужване на работниците и служителите: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Социален диалог: тази област не е предмет на правно регулиране от КСО.

Имуществена отговорност и видове обезщетения

Осигурените лица за трудова злополука и професионална болест имат право на:

- ❑ **парично обезщетение за трудова злополука или професионална болест**, както и на **обезщетение при трудоустрояване** (чл. 40, ал. 2 КСО): срокове за представяне на документи за изплащане на обезщетение за временна неработоспособност или трудоустрояване (чл. 40а КСО); възнаграждение, от което се определя обезщетението (чл. 41 КСО); срок на изплащане на обезщетението (чл. 42 КСО); случаи, при които не се изплаща обезщетение (чл. 46 КСО);
- ❑ **парично обезщетение при трудоустрояване** вследствие на трудова злополука или професионална болест (чл. 47 КСО);
- ❑ **пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** (чл. 78 КСО): размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (чл. 79 КСО);
- ❑ **наследствени пенсии** (чл. 83, ал.1 и ал. 3 и ал. 3 КСО).

Други

- ❑ **Категория труд** (чл. 104, ал. 1 КСО): Министерският съвет определя кой труд към коя категория се причислява съобразно характера и особените условия на труд.

¹¹² Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести

- ❑ **Пенсиониране при условията на първа или втора категория труд:** условия (осигурителен стаж и възраст) за придобиване право на пенсия (§ 4 от преходните и заключителните разпоредби на КСО); превръщане на осигурителния стаж от първа или втора категория в трета категория при пенсиониране за осигурителен стаж и възраст (чл. 104, ал. 2 – 9 КСО).
- ❑ **Общи правила за пенсиите:** дата на отпускане (чл. 94 КСО); спиране (чл. 95 КСО); прекратяване (чл. 96 КСО); възобновяване и възстановяване (чл. 97 КСО); ред за отпускане и изменение (чл. 98 КСО); изменяне или отменяне на разпореждането (чл. 99 КСО); осъвременяване на пенсиите (чл. 100 КСО); получаване на повече от една пенсия (чл. 101 КСО); преизчисляване на пенсията (чл. 102 КСО).
- ❑ **Контрол** (глава VII КСО). Контролът по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт, се осъществява от контролните органи на Националния осигурителен институт (чл. 107 КСО).
- ❑ **Отговорност за нарушения на разпоредбите на законодателството относно държавното обществено осигуряване** (Раздел I на глава XXXXI „Административнонаказателна отговорност“).
- ❑ **Отговорност за неизпълнение на задълженията за деклариране на данни пред Националната агенция за приходите и за внасяне на задължителни осигурителни вноски** (Раздел III на глава XXXXI „Административнонаказателна отговорност“).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове по т. 2.1.¹¹³

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса на труда

Наредба № 5 за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 5 от Кодекса на труда

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 62, ал. 5 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2003 г., изм., бр. 39 от 2003 г., изм. и доп., бр. 88 от 2004 г., бр. 1 от 2006 г., попр., бр. 3 от 2006 г., изм. и доп., бр. 25 от 2006 г., изм., бр. 7 от 2008 г., бр. 1 от 2009 г., изм. и доп., бр. 1 от 2011 г., бр. 17 от 2011 г.

С наредбата са уредени условията, редът, случаите и начинът за подаване на уведомление от работодателя до компетентната териториална дирекция на Националната агенция за приходите, задълженията на страните по трудовото

¹¹³ В обхвата на точка 2.2. са включени: всички подзаконовни нормативни актове, издадени на основание изрична разпоредба в КТ, ЗЗБУТ и КСО. Информацията е актуална към ДВ, бр. 64 от 21 август 2012 г.

правоотношение и на компетентните държавни органи (ТД на НАП и Д „Инспекция по труда“).

- ❑ Ред и условия за подаване на уведомлението (чл. 1).
- ❑ Ред и условия за изпращане на уведомленията, както и техните видове (чл. 2).
- ❑ Срокове и случаи за изпращане на различните видове уведомления (чл. чл. 3, 3а, 6 и 7).
- ❑ Процедура по получаване на списъка на заверените уведомления и на списъка на неприетите уведомления, както и процедура по връчването на работника или служителя на завереното уведомление (чл. 4).
- ❑ Съдържание на различните видове уведомления (чл. 5 и чл. 5а).
- ❑ Ред и срокове за коригиране на данните при несъответствие между данните в завереното уведомление и условията по трудовия договор, и изпращане на ново уведомление (чл. 8).
- ❑ Указания за попълване на различните видове уведомления в приложенията към наредбата.

Наредба № 4 за документите, които са необходими за сключване на трудов договор

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 62, ал. 7 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 44 от 1993 г.

С наредбата са определени документите, необходими за сключване на трудов договор:

- ❑ задължителни документи (чл. 1);
- ❑ допълнителни документи (чл. 2);
- ❑ документи при възникване на трудово правоотношение въз основа на избор и конкурс (чл. 3).

Национална класификация на професиите и длъжностите (НКПД-2011)
Закон за администрацията (ЗА) - чл. 25; Заповед № РД01-514 от 12.07.2010 г.;
Заповед № РД01-3 от 3.01.2011 г. за прилагане на структурата на
Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011; Заповед
№ РД01-931 от 27.12.2010 г.; Заповед № РД01-204 от 28.02.2011 г.; Заповед №
РД01-426 от 30.05.2011 г.; Заповед № РД01-529 от 30.06.2011 г.; Заповед №
РД01-533 от 30.06.2011 г.; Заповед № РД01-952 от 29.12.2011 г.; Заповед №
РД01-586 от 6.07.2012 г.

Наименованието на длъжността в трудовия договор се определя съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите, утвърдена със заповед на министъра на труда и социалната политика след съгласуване с председателя на Националния статистически институт.

Със Заповедта за прилагане на структурата на Националната класификация на професиите и длъжностите са определени задължения за:

- ❑ определяне на наименованието на длъжността съгласно Национална класификация на професиите и длъжностите;
- ❑ подаване на уведомление по реда на чл. 62 от Кодекса на труда до съответната териториална дирекция на НАП при настъпила промяна в длъжностното наименование.

Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява намалено работно време

Наредбата е приета с ПМС № 267 от 2005 г. на основание чл.137, ал. 2 от КТ.

Обн. ДВ. бр.103 от 2005г., изм. ДВ. бр.68 от 2006г., изм. ДВ. бр.10 и 67 от 2009г.

С наредбата са определени видовете работи, извършвани при специфични условия и рискове за живота и здравето, които не могат да бъдат отстранени, ограничени или намалени, независимо от предприетите мерки, но намаляването на продължителността на работното време води до ограничаване на рисковете за здравето на работниците и служителите.

Определени са:

- ❑ видовете работи, за които се установява 6-часов (чл. 2) и 7-часов (чл. 3) работен ден;
- ❑ процедурата за въвеждане на намалено работно време (чл. 5);
- ❑ продължителността на нощното работно време за работниците и служителите, ползващи намалено работно време (чл.6);
- ❑ правата на работниците и служителите по трудовото и осигурителното законодателство при въвеждане на намалено работно време (чл. 7);
- ❑ условието за установяване на намалено работно време за работниците и служителите (чл. 4);
- ❑ правото на намалено работно време при специфични случаи (чл. 4а).

Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя

Наредбата е издадена от Министерството на труда и социалните грижи на основание чл. 139, ал. 5 от КТ.

Обн. ДВ. бр.38 от 1994г.

С наредбата се установява редът за определяне категориите работници и служители, за които поради особения характер на работата им може да се установява задължение да дежурят или да бъдат на разположение на работодателя, както и максималната продължителност на времето за дежурство и разположение и редът за отчитането му.

С наредбата са уредени въпросите, свързани със:

- ❑ дежурството (чл. 2, ал. 2);
- ❑ условията и редът за уговаряне на задължение за работника и служителя да бъде на разположение на работодателя (чл. 3, ал. 1);
- ❑ мястото на разположение (чл. 3, ал. 2);
- ❑ заплащането на работника и служителя времето на разположение (чл. 3, ал. 3);
- ❑ отчитането на фактически извършената работа през времето на разположение и заплащането ѝ като извънреден труд (чл. 3, ал. 4);
- ❑ минималният размер на непрекъснатата междудневна и седмична почивка при полагане на извънреден труд на работника или служителя (чл. 3, ал. 5);
- ❑ месечният график за времето за дежурство, както и времето на разположение (чл. 4);
- ❑ максималната продължителност на времето на задължение за разположение и последователността в дните (чл. 5, ал. 1 – 2).

Наредба за работното време, почивките и отпуските

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г. на основание чл. 155, ал. 5 и чл. 173, ал. 1 на КТ.

Обн. ДВ. бр. 6 от 1987 г., изм. ДВ. бр. 31, 55 и 59 от 1991 г., изм. ДВ. бр. 59 и 67 от 1993 г., изм. ДВ. бр. 38 от 1994 г., изм. ДВ. бр. 54 от 2001 г., изм. ДВ. бр. 103 от 2002 г., изм. ДВ. бр. 72 от 2004 г., изм. ДВ. бр. 24 и 103 от 2005 г., изм. ДВ. бр. 96 от 2006 г., изм. ДВ. бр. 1 от 2007 г., изм. ДВ. бр. 10 и 67 от 2009 г., изм. ДВ. бр. 21 от 2011 г., изм. и доп. ДВ. бр. 19 от 2012 г.

С наредбата са уредени въпросите, свързани със:

- ❑ разпределението и изчисляването на работното време (чл. 4а – 10);
- ❑ полагането на извънреден труд (чл. 15 – 18);
- ❑ платения годишен отпуск (чл. 22 – 43а): процедурата за изготвяне на графика за ползване на платения годишен отпуск (чл. 37а, ал. 1); условията, на които трябва да отговаря (чл. 37а, ал. 2); съдържанието на графика (чл. 37а, ал. 3); информиране на работници и служители за утвърдения график (чл. 37а, ал. 4); особени случаи (чл. 37б); допълване и изменение на графика (чл. 37в, ал. 1 – 2); отлагане на отпуската (чл. 37г – 38).
- ❑ отпусъкът поради бременност и раждане и за отглеждане на дете (чл. 45 – 49д);
- ❑ други видове отпуски (чл. 50 – 55): при встъпване в брак, при кръводаряване, при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия, при повикване на учебно мобилизационно мероприятие; за обучение; за две и повече живи деца; за приеман изпит в учебно заведение и др.

Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск

Наредбата е приета с ПМС № 267 от 2005 г. на основание чл.156, ал. 2 на КТ.

Обн. ДВ. бр.103 от 2005г., изм. ДВ. бр.35 и 68 от 2006г., изм. ДВ. бр.10 и 67 от 2009г.

С наредбата са определени видовете работи, извършвани при специфични условия и рискове за живота и здравето, които не могат да бъдат отстранени, ограничени или намалени, независимо от предприетите мерки, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск като допълнителна мярка за превенция на здравните рискове за работниците и служителите.

Наредбата урежда:

- ☐ правото на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 2 – 3);
- ☐ условията за придобиване право на допълнителен платен годишен отпуск (чл.4);
- ☐ размерът и условията на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 2 и ал. 3);
- ☐ процедурата за определяне на работниците и служителите с право на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 4);
- ☐ договарянето на по- големи размери на допълнителен платен годишен отпуск (чл. 4, ал. 5).

Наредба № РД-07-2 за условията и реда за провеждането на периодично обучение и инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 281, ал. 5 на КТ.

Обн., ДВ, бр. 102 от 2009 г., попр., бр. 4 от 2010 г., изм., бр. 25 от 2010 г.

С наредбата са определени условията и редът за провеждане на обучение и инструктаж по безопасност и здраве при работа.

Наредбата урежда:

- ☐ задължението на работодателя за провеждане на обучение и/или инструктаж по безопасност и здраве при работа (чл. 2);
- ☐ целта на обучението по безопасност и здраве при работа (чл. 5);
- ☐ обхвата на лицата, за които се провежда обучение (чл. 6, ал. 1);
- ☐ формите и програмите за обучение (чл. 7);
- ☐ изисквания към лицата, провеждащи обучението (чл. 8);
- ☐ документиране (чл. 9);

- ❑ периодичност и място за провеждане на инструктажа (чл. 10);
- ❑ видове инструктаж (чл.10);
- ❑ обхват на видовете инструктаж (чл. 12 – 16).

Наредба № 3 за минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 284, ал. 3 на КТ.

Обн., ДВ, бр. 46 от 2001 г., изм. и доп., бр. 40 от 2008 г.

С наредбата са определени минималните изисквания за безопасност и опазване на здравето на работещите при използване на лични предпазни средства при работа.

Наредбата не се прилага за: облекло, което не е специално предназначено за опазване на здравето и безопасността на работещия; лични предпазни средства, носени или използвани от военнослужещите, полицията и други служби за поддържане на общественения ред; спортна екипировка; отбранителна или възпираща екипировка за самозащита; устройства, вкл. и портативни, за откриване и сигнализиране на опасности и вредности.

Наредбата определя:

- ❑ условията за използване на личните предпазни средства (чл. 4);
- ❑ задълженията на работодателя за предоставяне на лични предпазни средства (чл. 5);
- ❑ изискванията към личните предпазни средства (чл. 6 – 7);
- ❑ задължения за информиране на работещите (чл. 12);
- ❑ задължения за обучение на работещите (чл. 13);
- ❑ задължения за оценката на личните предпазни средства (чл. 16 – 16а);
- ❑ процедура за определяне на работните места и видовете работа, при които се използват лични предпазни средства (чл. 17);
- ❑ изисквания свързани с предоставянето, използването, контролът и съхранението на личните предпазни средства (чл. 18 – 24).

Наредба № 11 за определяне на условията и реда за осигуряване на безплатна храна и/или добавки към нея

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 285, ал. 2 КТ.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2006 г.

С наредба са определени условията и редът за осигуряване на безплатна храна и/или добавки към нея на работниците и служителите, които работят в предприятия със специфичен характер и организация на труда:

- ☐ критерии за специфичен характер на труда (чл. 2, ал. 1);
- ☐ критерии за специфична организация на труда (чл. 2, ал. 2);
- ☐ задължение за осигуряване на тонизиращи или ободряващи напитки (чл. 3);
- ☐ процедура за определяне на работниците и служителите, вида и стойността на безплатната храна (чл. 7).

Наредба за заплатите на служителите в държавната администрация

Наредбата е приета с ПМС № 129 от 2012 г., на основание чл. 107а, ал. 9 КТ.

Обн., ДВ, бр. 49 от 2012 г.

С наредбата са определени структурата на заплатата, условията и редът за определяне и изменение на заплатите на служителите в държавната администрация.

Наредбата се прилага за служителите по служебно и по трудово правоотношение в държавната администрация при: възникване, изменение и прекратяване на служебното и трудовото правоотношение; разработването на вътрешните правила за заплатите и свързаните с тях други вътрешни актове; определяне и изменение на заплатите на служителите.

Наредбата определя:

- ☐ структурата на brutната работна заплата (чл. 3 – 6);
- ☐ определянето на индивидуалната основна месечна заплата (чл. 7 – 10);
- ☐ увеличението на индивидуалната основна месечна заплата (чл. 11 – 18).

Постановление № 300 на МС от 2011 г. за определяне нов размер на минималната работна заплата за страната

Постановлението е прието на основание чл. 244, т.1 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 91 от 2011 г.

С постановлението се определя нов размер на минималната месечна работна заплата за страната – 290 лв. и на минималната часова работна заплата – 1,72 лв. при нормална продължителност на работното време 8 часа и при 5-дневна работна седмица.

Размерът на минималната месечна работна заплата се определя за пълен работен месец.

Наредба за структурата и организацията на работната заплата

Наредбата е приета с ПМС № 4 от 2007 г. на основание чл. 244, т. 2, чл. 261 КТ и § 121 от Закона за изменение и допълнение на КТ (ДВ, бр. 25 от 2001 г.).

Обн., ДВ, бр. 9 от 2007 г., доп., бр. 56 от 2007 г., изм. и доп., бр. 83 от 2007 г., изм., бр. 11 от 2008 г., изм. и доп., бр. 10 и 67 от 2009 г., доп., бр. 95 от 2011 г., изм., бр. 106 от 2011 г., бр. 21 от 2012 г., доп., бр. 49 от 2012 г.

С наредбата са определени:

- структурата на работната заплата: брутна работна заплата (чл. 3); основна работна заплата (чл. 4 – 5);
- видовете и минималните размери на допълнителните трудови възнаграждения: за извънреден труд (чл. 7); за нощен труд (чл. 8); за време на разположение (чл. 10); за образователна и научна степен „доктор” или за научна степен „доктор на науките”, свързана с изпълняваната работа (чл. 11); за придобит трудов стаж и професионален опит (чл. 12); допълнителни трудови възнаграждения с постоянен характер (чл. 15);
- редът и начинът за определяне и изчисляване на трудовите възнаграждения на работниците и служителите (чл. 16 – 21);
- организацията на работната заплата - вътрешни правила за работната заплата (чл. 22).

Наредбата не се прилага за служителите по трудово правоотношение в държавната администрация, за които се прилага чл. 107а от Кодекса на труда.

Постановление № 147 на МС от 2007 г. за определяне на минималния размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит

Обн., ДВ, бр. 56 от 2007 г.

С постановлението Министерският съвет определи минимален размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит – 0,6 на сто за всяка година придобит трудов стаж и професионален опит.

Наредба № 3 за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците

Наредбата е издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ.

Обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени изисквания към:

- организацията и провеждането на задължителните предварителни медицински прегледи на работниците:
 - обхват на лицата, подлежащи на задължителен предварителен медицински преглед (чл. 2);
 - производства и професии, за които са задължителни предварителните и периодични профилактични медицински прегледи на работещите с

вредности, както и сроковете за провеждането им (приложение № 2, към чл. 2, ал. 2);

- лекарите-специалисти, участващи при провеждането на предварителните и периодичните прегледи на работещите с вредности и на необходимите изследвания (приложение № 3, към чл. 2, ал. 2);
- необходими документи за предварителните медицински прегледи (чл. 4 – 7);

□ организацията и провеждането на задължителните периодични медицински прегледи на работниците:

- обхват на задължителните периодични медицински прегледи (приложение № 5, към чл. 8);
- обхват на лицата, подлежащи на задължителен периодичен медицински преглед (чл. 9 – 10);

□ организацията и провеждането на задължителните периодични медицински прегледи на работещите при вредни за здравето условия на труд (чл. 17 – 29);

□ анализа на резултатите от проведените задължителни периодични медицински прегледи на работниците (чл. 32 – 33).

Наредба за безплатното работно и униформено облекло

Наредбата е приета с ПМС № 10 от 2011 г. на основание чл. 296, ал. 1 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 9 от 2011 г.

С наредбата са определени условията и редът за осигуряване на работниците и служителите с безплатно работно и униформено облекло.

Наредбата определя:

- задължение и ред за осигуряване на работниците и служителите на подходящо работно и/или униформено облекло (чл. 6);
- условия за ползване и срокове на износване (чл. 7 – 9);
- изисквания към работното и униформеното облекло (чл. 8);
- задължения на работниците и служителите (чл. 13 – 15).

Наредба за командировките в страната

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г. на основание чл. 215 от КТ.

Обн. ДВ. бр.11 от 1987г., изм. ДВ. бр.21 от 1991г., изм. ДВ. бр.2 от 1994г., изм. ДВ. бр.62 от 1995г., изм. ДВ. бр.34 от 1997г., изм. ДВ. бр.40 от 1999г., изм. ДВ. бр.2 от 2008г., изм. ДВ. бр.2 от 2011г.

С наредбата са определени условията за командироване в страната, размерите на командировъчните пари (пътни, дневни и квартирни), редът за отчитането им, както и правата и задълженията на командироващите и командированите.

Наредбата определя изисквания, свързани със:

- ❑ работното време, възнагражденията и обезщетенията през времето на командировка (чл. 3 – 4);
- ❑ реда за командироване и съдържанието на заповедта (чл. 8 – 10);
- ❑ изплащането на пътни пари (чл. 11 – 18);
- ❑ заплащането на дневни пари (чл. 19 – 24);
- ❑ заплащането на квартирни пари (чл. 26 – 28);
- ❑ отчетността и контрола при командировка (чл. 29 – 32).

Наредба за служебните командировки и специализации в чужбина

Наредбата е приета с ПМС № 115 от 2004 г., на основание чл. 121, ал. 3, 215 КТ и чл. 86, ал. 3 от Закона за държавния служител.

Обн. ДВ. бр.50 от 2004г., доп. ДВ. бр.80 от 2004г., изм. ДВ. бр.86 от 2004г., изм. ДВ. бр.36 от 2005г., изм. ДВ. бр.96 от 2005г., изм. ДВ. бр.2 от 2006г., изм. ДВ. бр.23 и 98 от 2007г., изм. ДВ. бр.64 от 2008г., изм. ДВ. бр.10 от 2009г., изм. ДВ. бр.73 от 2010г., изм. ДВ. бр.19, 105 и 106 от 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.61 от 2012г.

С наредбата са уредени условията и редът за командироване, осъществяване и отчитане на служебните командировки и специализации в чужбина, правата и задълженията на командироващите органи и на командированите лица.

Определени са:

- ❑ условията, по които задължително трябва да се постигне съгласие при командироване (чл. 5, ал. 3);
- ❑ задължение за предоставяне на информация по чл. 127, ал. 4 от Кодекса на труда (чл. 5, ал. 4);
- ❑ задължение за издаване на допълнителна писмена заповед при промяна в условията на командировка или специализация (чл. 9) ;
- ❑ условията и редът за командироване и за изпращане на специализация (раздел II);
- ❑ процедурата за издаване на заповед за командировка и специализация (чл. чл.5 до 11 вкл.) ;
- ❑ паричните средства за пътни, дневни, квартирни и други разходи (раздел III) ;
- ❑ паричните суми за командировъчни на персонала на сухоземни, въздухоплавателни и водни транспортни и специални средства (раздел IV) ;
- ❑ условията и редът за осъществяване на отчетност и контрол (чл. 35 – 40).

Наредба за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 30.12.1986 г. на основание чл. 301, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 8 от 1987 г., изм. и доп., бр. 59 от 1993 г., изм., бр. 35 от 2001 г.

С наредбата се урежда реда за приемане на работа и условията на труд на лицата, ненавършили 15-годишна възраст, които могат да бъдат приемани на работа в областта на изкуствата.

- ☐ Сключване на трудов договор (чл. 2).
- ☐ Условия за сключване на трудов договор (чл. 3).
- ☐ Медицинско наблюдение (чл. 4).
- ☐ Режим на работа (чл. 5 – 6).
- ☐ Разпределение на работното време (чл. 7 – 8).

Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 303, ал. 4 КТ.

Обн., ДВ, бр. 64 от 2006 г.

С наредбата се уреждат: редът за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години; задълженията на работодателя за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на лицата, ненавършили 18 години; работите, процесите и местата, забранени за работа на лица, ненавършили 18 години.

Наредбата се прилага за лица, ненавършили 18 години, които работят по трудови правоотношения или са чираци по Закона за занаятите.

Наредбата не се прилага за: лица, ненавършили 15 години; учащи по време на учебната дейност, практика и стаж.

Наредбата определя задължения на работодателя за:

- ☐ оценка на риска (чл. 3);
- ☐ обхват на оценка на риска (чл. 4);
- ☐ оценка на специфичните рискове (чл. 5);
- ☐ информиране (чл. 6);
- ☐ забрани за работа (чл. 8 – 10);
- ☐ контрол и наблюдение на здравето (чл. 11 – 14);
- ☐ ред за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години (чл. 15 – 16).

Наредба № 7 за вредните и тежките работи, забранени за извършване от жени

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалните грижи и министъра на здравеопазването на основание чл. 307, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 58 от 1993 г.

С наредбата са определени видовете работи, които са тежки или вредни за здравето и за майчинските функции на жените (приложение към чл. 2):

- ☐ производства и видове работи от всички отрасли на народното стопанство, забранени за извършване от жени независимо от тяхната възраст;
- ☐ производства и видове работи от всички отрасли на народното стопанство, забранени за извършване от жени до 35-годишна възраст;
- ☐ производства и работи, в които не се допускат бременни през целия период на бременността и майки през периода на кърмене.

Наредба № РД-07-1 от 2.02.2012 г. за определяне на работните места, подходящи за трудоустрояване на лица с намалена работоспособност

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 315, ал. 3 КТ.

Обн., ДВ, бр. 13 от 2012 г.

С наредбата са уредени условията и редът за определяне на работни места, подходящи за трудоустрояване на лица с намалена работоспособност, в процент от общия брой на работниците и служителите в зависимост от основната икономическа дейност.

Наредба за трудоустрояване

Наредбата е приета с ПМС № 72 от 1986 г., на основание чл. 316, ал. 2 КТ.

Обн., ДВ, бр. 7 от 1987 г., изм., бр. 52 от 1988 г., бр. 47 от 1990 г., изм. и доп., бр. 111 от 2001 г., изм., бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени:

- ☐ редът за трудоустрояване на лицата с намалена работоспособност (чл. 1);
- ☐ създаването на комисии за трудоустрояване (чл. 2);
- ☐ решаването на спорове при трудоустрояване (чл. 3);
- ☐ специфичните правила за труда на работниците или служителите с над 50 на сто загубена работоспособност в специализираните предприятия (чл. 12 – 17).

Наредба № 5 за болестите, при които работниците, боледуващи от тях, имат особена закрила съгласно чл. 333, ал. 1 от Кодекса на труда

Наредбата е издадена от министъра на народното здраве и председателя на ЦС на БПС на основание чл. 333, ал. 1 КТ

Обн., ДВ, бр. 33 от 1987 г.

С наредбата са определени изисквания, свързани със:

- ☐ забрана за уволнение на работници и служители при частична ликвидация, при съкращение в щата или при спиране на работа за повече от 30 дни на предприятието (чл. 1);
- ☐ редът за представяне на медицински документи (чл. чл. 2 до 4 вкл.);
- ☐ искане на разрешение за уволнение (чл. 5);
- ☐ даване на разрешение или отказ (чл. 6).

Наредба за трудовата книжка и трудовия стаж

Наредбата е приета с ПМС № 227 от 23.11.1993 г. на основание чл. 356 КТ.

Обн., ДВ, бр. 102 от 1993 г., доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 10 от 2009 г., изм. и доп., бр. 16 от 2009 г., изм., бр. 67 от 2009 г., доп., бр. 73 от 2010 г.

С наредбата са определени изисквания, свързани с:

- ☐ редът и условията за издаване на трудова книжка, отчетността и вписването на данни в нея и съхранението ѝ (раздел I);
- ☐ изчисляването и зачитането на трудов стаж, редът за установяване и документите за признаване на трудов стаж (раздел II).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за здравословни и безопасни условия на труд

Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание на чл. 7, ал. 2 от ЗЗБУТ и чл. 276 от КТ.

Обн., ДВ, бр. 88 от 1999 г., изм., бр. 48 от 2000 г., изм., бр. 52 от 2001 г., изм. и доп., бр.

43 от 2003 г., изм., бр. 37 от 2004 г., изм. и доп., бр. 88 от 2004 г., бр. 40 от 18.04.2008 г.

С наредба са определени минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на всяко работно място и при използване на работното оборудване (чл. 1, ал. 1),

свързани със:

- ❑ територия на предприятието: ограждане и обозначаване (чл. 11); пътища, организацията на транспорта и др. мерки за безопасност (чл. 13 – 15);
- ❑ производствени сгради, работни помещения и работни места: общи изисквания за: факторите на работната среда (чл. 18, ал. 1); работа в ограничени пространства (чл. 18, ал. 2 – 3); конструкция на сградите (чл. 19); технологични процеси и дейности с отделяне на прах, токсични и други вредни вещества, шум и вибрации над установената норма, наличие на йонизиращи лъчения, инфрачервена радиация, ултравиолетово лъчение, лазери, електромагнитни полета, с прегряващ микроклимат, мокри процеси и др. (чл. 20); почистване на работните места и работното оборудване (чл. 21); площ, височина и въздушно пространство на работните помещения (чл. 22 – 24); подвижните или фиксираните работни места на високо или ниско местоположение (чл. 24а); организация на работа, размери, поддръждане на работното място (чл. 25 – 27);
- ❑ подове, стени, тавани и покриви на помещения (чл. 28 – 32);
- ❑ прозорци и капандури (чл. 33 – 34);
- ❑ врати и портали (чл. 35 – 45);
- ❑ електрически съоръжения и инсталации (чл. 46 – 47);
- ❑ пътни маршрути и опасни зони (чл. 48 – 55);
- ❑ места за товарене и разтоварване (чл. 56 – 59);
- ❑ аварийни пътища и изходи (чл. 60 – 68);
- ❑ работни места на открито (чл. 69 – 73);
- ❑ осветление на работните места (чл. 74 – 81);
- ❑ производствен микроклимат (чл. 82 – 96);
- ❑ прах, токсични и други вредни вещества (чл. 97 – 123);
- ❑ вентилация на работните места в помещенията (чл. 124 – 131);
- ❑ шум на работното място (чл. 132 – 138);
- ❑ вибрации на работните места (чл. 139 – 146);
- ❑ нейонизиращи лъчения в работната среда (чл. 147 – 163): електростатично поле (чл. 148 – 149); електромагнитните полета (чл. 150 – 161); лазери и лазерни системи (чл. 162 – 163);
- ❑ работно оборудване: общи изисквания за: производство, избор (чл. 164 – 165а) осигуряване на информация и инструкции за използване на работното оборудване (чл. 166); обучение (чл. 167 – 168); инсталиране и безопасна експлоатация (чл. 168а– 201); извършване на ремонтни работи (чл. 202); проектиране, изработване, внос, монтаж, техническо освидетелстване, поддържане, ремонт, периодични прегледи и експлоатация на съоръжения с повишена (чл. 204 – 205); повдигателни съоръжения (чл. 205а – 206м); заваръчни работи (чл. 207); извършване на ръчни операции (чл. 208);

- ❑ придвижващо се работно оборудване (самоходно или несамоходно) (чл. 209 – 215);
- ❑ стълби (чл. 215а – 215з);
- ❑ скелета (чл. 215и – 215н);
- ❑ техники за достъп и позициониране чрез въжета (чл. 215о – 215п);
- ❑ организация на трудовата дейност (чл. 216 – 220);
- ❑ водоснабдителни и канализационни системи (чл. 221 – 222);
- ❑ борба с пожари (чл. 223 – 228);
- ❑ санитарно и битово обслужване (чл. 229 – 245);
- ❑ лични предпазни средства и специални работни облекла (чл. 246 – 247);
- ❑ дейност при аварии (чл. 248 – 251).

Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 11, ал. 3 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.

С наредба са определени: задълженията на работодателя и на работещите за осигуряване на здравословни и безопасни условия за извършване на ръчна работа с тежести, както и физиологичните норми и правилата за ръчна работа с тежести.

- ❑ Задължения на работодателя за: избягване на ръчната работа с тежести (чл. 3); предприемане на мерки, когато ръчната работа с тежести не може да бъде избегната (чл. 4); извършване на оценка на риска (чл. 5); осигуряване на информация, обучение и инструктаж (чл. 6 – 7); предварителна оценка на физическата годност на лицата за извършване на ръчна работа с тежести, периодична оценка на въздействието на ръчната работа с тежести върху работоспособността и здравето на работещите и медицински изследвания при оплаквания от работещите за появата на смущения на здравето, свързани с ръчната работа с тежести (чл. 8); ограничаване на ръчната работа с тежести от жени, както и забрана за бременни жени и родилки до 6-ия месец след раждането (чл. 9).
- ❑ Задължения на работещите за: точно изпълнение на дадените инструкции; за съдействие на работодателя за изпълнение на съответните мерки; за използване по предназначение техническите средства и оборудването, осигурени и предоставени от работодателя; повишава квалификацията и знанията си относно изискванията за здравословни и безопасни условия на труд при ръчна работа с тежести (чл. 10).
- ❑ Физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести: физиологични норми, когато анализът на ръчната работа с тежести не показва риск за здравето и безопасността на работещите (чл. 12); основни правила за

организиране на ръчната работа с тежести (чл. 13).

- Показатели за оценка на риска за здравето и безопасността при ръчна работа с тежести: обща характеристика на товара; физическо усилие; характеристика на работната среда; характеристика на дейността; индивидуални рискови фактори (приложение към чл. 4, т. 4).

Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 12, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 54 от 1999 г.

С наредбата са определени условията, редът и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа с цел осигуряване на устойчива работоспособност, намаляване на умората и опазване на здравето на работещите.

- Задължения на работодателя за: въвеждане (чл. 3, ал. 1 – 2) и възлагане (чл. 4) на физиологични режими на труд и почивка, както и оценка на работните места и оценка на риска за здравето и работоспособността на работещите (чл. 5).
- Задължения на работниците и служителите: да съдействат при разработването, въвеждането и оценката на режимите на труд и почивка. (чл. 3, ал. 3).
- Условия и ред за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа (чл. 8 – 11).
- Общи изисквания за разработване на физиологични режими на труд и почивка по време на работа: общо време за регламентирани почивки през работния ден (работната смяна), брой и видове почивки, продължителност и ред на ползване. (приложение към чл. 8, т. 1 – 10).
- Специфични изисквания за разработване на физиологични режими на труд и почивка по време на работа: при дейности с: тежко и много тежко физическо натоварване, локална мускулна работа, натоварване на малките мускулни групи, изразена двигателна монотонност, принудителна работна поза и голямо нервно-психично и нервно-сензорно напрежение; в отделни браншове; при сменна работа и др. (приложение към чл. 8, т. 11 – 18).

Наредба № 3 за формата, съдържанието, реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията по чл. 15, ал. 1 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 15, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 19 от 2010 г., доп., бр. 43 от 2010 г.

С наредбата са определени:

- обхвата на задължените лица за подаване на декларация и мястото за подаването ѝ (чл. 2 – 3);
- формата и съдържанието на декларацията (приложение № 1 към чл. 4, ал. 1) и уведомлението, в случай, че няма промяна в обстоятелствата, подлежащи на деклариране (приложение № 2 към чл. 4, ал. 2);
- реда и начина за подаване и съхраняване на декларацията (чл. 4, ал. 3 – чл. 8);
- административнонаказателни разпоредби за лица, които нарушават изискванията на наредбата (чл. 9).

Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 17 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 47 от 1999 г.

С наредбата са определени редът, начинът и периодичността на извършване на оценка на риска (ОР) за здравето и безопасността на работниците и служителите.

- Общи изисквания за ОР: обхват на ОР (чл. 3); задължение на работодателя за прилагане на мерки на основата на ОР и за обсъждане в комитетите и групите по условия на труд (чл. 5).
- Организация на дейността за оценяване на риска: обхват на програмата за оценяването на риска (чл. 7); изисквания към оценителите на риска (чл. 8 – 9); източници на информация за оценяване на риска (чл. 10); условия за преразглеждане на ОР (чл. 11).
- Процедура за оценяване на риска: етапи (чл. 14); класификация на трудовите дейности (чл. 15); идентифициране на опасностите при различните трудови дейности (чл. 16); определяне на работниците и служителите, изложени на опасности (чл. 17); определяне елементите на риска (чл. 18); оценка на риска (чл. 19); документиране (чл. 20).

Наредба № 3 за функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 24, ал. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 91 от 1998 г.

С наредбата са определени функциите и задачите на длъжностните лица и на специализираните служби в предприятията (органи за безопасност и здраве при работа) за организиране изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове.

- Изисквания към органите за безопасност и здраве при работа (чл. 3).
- Функции и направления в работата на органите за безопасност и здраве при работа (чл. 6).
- Задачи на органите за безопасност и здраве при работа: задължения за: осигуряване на БЗР (чл. 7 и чл. 10); контрол за спазване изискванията на нормативните актове в областта на БЗР (чл. 8 – 9).

Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика на основание чл. 25б, ал. 4 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 14 от 2008 г.

С наредбата са определени условията и редът за осъществяване дейността на службите по трудова медицина (СТМ).

- Право за създаване на СТМ (чл. 2, ал. 2).
- Задължения на работодателя за: осигуряване на условия за осъществяване на дейностите, извършвани от СТМ (чл. 3).
- Условия за регистрация (чл. 6 – 9).
- Дейности, извършвани от СТМ: наблюдение, анализ и оценка на здравното състояние във връзка с условията на труд (чл. 11); оценка на риска за здравето и безопасността на работещите (чл. 12); разработване на препоръки за работодателя за преустройството на работното място, организацията на труда и трудовото натоварване на работещи, които се нуждаят от специална закрила (чл. 13); организиране и провеждане на обучение по БЗР (чл. 14).
- Изисквания за организация на дейността на службите по трудова медицина: правилник за устройството и дейността на СТМ (чл. 15); водене и съхраняване на документацията, удостоверяваща дейността на СТМ (чл. 16); за предаване, приемане и съхраняване на здравните досиета на работещите (чл. 17).

□ Образци на документи за:

- регистрация на СТМ (приложение № 1 – 3);
- заключението на службата по трудова медицина за пригодността на работещия да изпълнява (приложение № 4);
- минималните изисквания към съдържанието на обобщения анализ за здравното състояние (приложение № 5);
- здравното досие на работещите (приложение № 6).

Наредба № 4 от за обучението на представителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването на основание чл. 30, ал. 1 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп., бр. 85 от 2000 г.

С наредбата са уредени редът, изискванията, съдържанието и обхватът на задължителното обучение на представителите на работодателя и на работниците и служителите в комитетите и групите по условия на труд в предприятията и на членовете на комисиите по социална дейност на кооперациите (представители).

□ Видове обучения (чл. 4).

□ Условия за провеждане на обученията (чл. 2 – 3, чл. 5 – 6).

□ Организация на първоначалното обучение: продължителност и численост (чл. 7); форми на обучение, учебни програми, общ хорариум, задължителни теми, удостоверение за завършено обучение (чл. 9 –11).

□ Организация на ежегодното обучение: продължителност, изисквания към обучението (учебни програми, учебно-технически средства, лектори, учебни материали и пособия, документация) (чл. 12 -14).

□ Задължения на търговските дружества, едноличните търговци, организациите, центровете, звената и работодателите, които провеждат обучение (чл. 17).

□ Образци на документи за:

- удостоверение за завършено първоначално обучение (приложение № 1);
- съдържание на годишния отчет, съгласно чл. 17 (приложение № 3).

Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука“

Наредбата е приета с ПМС № 24 от 2006 г. на основание чл. 52, ал. 1 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 15 от 2006 г., изм. и доп., бр. 68 от 2006 г., изм., бр. 46 от 2007 г., бр. 5 от 2010 г.

С наредбата са определени условията и редът за задължително застраховане за риска „трудова злополука“ на работниците и служителите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им.

- ❑ Общи положения задължително застраховане: обхват (чл. 2); разходи (чл. 3) и др.
- ❑ Обхват на застраховането за риска „трудова злополука“: право на задължително застраховане (чл. 4).
- ❑ Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми (чл. 7 – 8).
- ❑ Застрахователни обезщетения: размер (чл. 9) и изплащане (чл. 10–13).
- ❑ Застрахователна премия (чл. 14–15).
- ❑ Сключване и срок на застраховката (чл. 16).
- ❑ Отговорност на застрахователя (чл. 17).

Наредба № РД 07/8 за минималните изисквания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика, министъра на извънредните ситуации и министъра на вътрешните работи на основание чл. 36, т. 2 от ЗЗБУТ.

Обн. ДВ. бр.3 от 2009г.

С наредбата са определени: минималните изисквания за осигуряване на знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа; изискванията към знаците и сигналите и условията за тяхното използване.

- ❑ Видове знаци (чл. 4).
- ❑ Задължения на работодателя (чл. 5 –6).
- ❑ Изисквания към знаци, които включват използването на цвят за безопасност (чл. 9).
- ❑ Изисквания към знаци за въвеждане на забрани, предупреждения, задължения, както и за определяне на маршрутите за евакуация, на аварийните изходи и на местоположението на средствата за първа помощ (чл. 10, ал. 1).
- ❑ Изисквания към знаци за обозначаване на контейнери и тръби (чл. 10, ал. 2).
- ❑ Изисквания към знаци за обозначаване на местоположението и идентифицирането на пожарогасителните технически средства (чл. 10, ал. 3).
- ❑ Изисквания към знаци за маркиране на местата, където съществува риск от удар в препятствие или от падане (чл. 10, ал. 4).
- ❑ Изисквания към знаци за маркиране на транспортни маршрути (чл. 10, ал. 5)
- ❑ Изискванията към светещи знаци (чл. 11, ал. 1).
- ❑ Изисквания към звукови сигнали (чл. 11, ал. 2).

- ❑ Изисквания към сигналите, подавани с ръце (чл. 11, ал. 3).
- ❑ Възможности за заменяне (чл. 13) и за едновременно използване (чл. 14) на знаците и сигналите.
- ❑ Знаци и сигнали за обекти, където работят хора с увредено зрение или незрящи (чл. 15).
- ❑ Мерки за осигуряване на ефективността на всеки един знак или сигнал за безопасност и/или здраве при работа (чл. 16–22).

Наредба № 7 за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването.

Обн., ДВ, бр. 70 от 2005 г.

С наредбата са определени минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи.

Наредбата не се прилага за: шофьорски кабинни и контролни кабинни на транспортни средства или машини; компютърни системи, разположени на борда на транспортни средства; компютърни системи, предназначени за обществено ползване; преносими системи, които не се ползват продължително на работното място; калкулатори, касови апарати и всяко оборудване, което има малък екран за данни или измерване, който се изисква за директно ползване на оборудването; пишешци машини с екрани (чл. 2).

Определени са задължения на работодателя, свързани с:

- ❑ оценка на риска и предприемане на мерки за предотвратяване или намаляване на установените по рискове (чл. 3);
- ❑ провеждане на обучение, информиране и консултиране (чл. 5 – 7);
- ❑ организация на трудовата дейност по начин, осигуряващ периодични прекъсвания на работата с видеодисплеи (чл. 8);
- ❑ осигуряване на преглед на очите и оценка състоянието на зрението на лицата, работещи с видеодисплеи (чл. 9).

В приложение към чл. 4, ал. 1 са посочени изисквания към работните места за работа с видеодисплеи, относно: работното оборудване; работната среда и др., свързани с взаимодействие „оператор/компютър”.

Наредба № 5 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение

Наредбата е издадена от министъра на труда и социалната политика на основание чл. 36, т. 2 от ЗЗБУТ.

Обн., ДВ, бр. 43 от 2006 г.

С наредбата са определени допълнителни изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение относно:

- ❑ предоставяне на информация, обучение или инструктаж по здравословни и безопасни условия на труд на работниците и служителите (чл. 4 и чл. 6 –7);
- ❑ осигуряване на медицинско наблюдение (чл. 5).

Постановления, правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Кодекса за социално осигуряване

Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

Наредбата е приета с ПМС № 263 от 1999 г. на основание чл. 57, ал. 3 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 6 от 2000 г., изм., бр. 61 от 2000 г., изм. и доп., бр. 19 от 2002 г.

С наредбата са определени условията и редът за деклариране, установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.

- ❑ Деклариране на трудовите злополуки: задължения за уведомяване и разследване в предприятието (чл. 2); деклариране на злополуката в териториалното поделение на НОИ (чл. 3 – 4); уведомяване Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” и другите компетентни органи, в т.ч.прокуратурата (чл. 5).
- ❑ Образец на Декларация за трудова злополука (чл. 3, ал. 1).
- ❑ Разследване и установяване на трудовите злополуки: откриване на досие (чл. 6) и производството по разследване на злополуката (чл. 7); комисия за разследване на злополуката (чл. 8); документация за резултатите от разследването (чл. 10 – 11); издаване на разпореждане за приемане или за неприемане на злополуката за трудова (чл. 12).
- ❑ Регистриране и отчитане на трудовите злополуки: регистър на трудовите злополуки (чл. 14); информационна система за трудови злополуки (чл. 15); показатели за отчитане на трудовите злополуки (чл. 17 – 18).
- ❑ Регистър на трудовите злополуки (чл. 14).
- ❑ Показатели за отчитане на трудовите злополуки (чл. 17): коефициент на честота (Кч) – брой трудови злополуки на 1000 осигурени лица за трудова злополука и професионална болест; коефициент на тежест (Кт) - загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено лице; индекс на честота (Ич) - брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове; индекс на тежест (Ит) - загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове.

Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести

Наредбата е приета с ПМС № 168 от 2008 г. на основание чл. 63 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 65 от 2008 г., изм., бр. 5 от 2011 г.

С наредбата е определен редът за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.

- ☐ Общи положения, свързани с потвърждаване или отхвърляне на професионалните болести (чл. 3).
- ☐ Съобщаване на професионалните болести (чл. 4 – 5).
- ☐ Проучване на професионалните болести (чл. 6).
- ☐ Потвърждаване и регистриране на професионалните болести: срокове, условия за потвърждаване (чл. 7 – 8), експертно решение и регистрационна карта за призната професионална болест (чл. 9 – 10), съхраняване на медицинското досие (чл. 11).
- ☐ Обжалване на професионалните болести (чл. 12 – 13).
- ☐ Регистрация и отчитане на професионалните болести (чл. 14 – 15).

Наредба № Н-8 от за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица

Наредбата е издадена от министъра на финансите на основание чл. 5, ал. 6 от КСО, чл. 73, ал. 6 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица и чл. 39, ал. 1 и чл. 40, ал. 5, т. 2 от Закона за здравното осигуряване.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2006 г., изм. и доп., бр. 7 от 2007 г., бр. 8 от 2008 г., бр. 3 от 2009 г., бр. 1 от 2010 г., попр., бр. 2 от 2010 г., изм. и доп., бр. 11 от 2010 г., доп., бр. 58 от 2010 г., изм. и доп., бр. 83 от 2010 г., бр. 6 от 2011 г., бр. 55 от 2011 г., бр. 76 от 2011 г., бр. 5 и 68 от 2012 г.

С наредбата са определени сроковете, съдържанието, редът, начинът за събиране и съхраняване на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, осигурителни каси, както и от самоосигуряващите се лица за държавното обществено осигуряване, учителския пенсионен фонд, допълнителното задължително пенсионно осигуряване, здравното осигуряване, фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите” и облагаемия доход и данъка за доходи от трудови правоотношения по смисъла на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ).

- ☐ Декларация образец № 1 с данни за социално, здравно осигуряване, допълнително задължително пенсионно осигуряване, Учителски пенсионен фонд, фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите” на осигурените лица и облагаемия доход по ЗДДФЛ (приложение 1, към чл. 2, ал. 1).

- ❑ Декларация образец № 3 „Данни за здравно осигуряване на лица, осигурени от републиканския бюджет и други" (приложение 2, към чл. 2, ал. 1).
- ❑ Декларация образец № 5 „Авансово внесени социални и здравноосигурителни вноски" (приложение 3, към чл. 2, ал. 1).
- ❑ Декларация образец № 6 „Данни за дължими вноски и данък по чл. 42 ЗДДФЛ" (приложение 4, към чл. 2, ал. 2).
- ❑ Декларация образец № 7 „Данни за възникване на задължение за внасяне на здравноосигурителни вноски на основание чл. 40, ал. 5, т. 1 от Закона за здравното осигуряване" (приложение 7, към чл. 2, ал. 3).
- ❑ Протокол за подаване на Декларациите по чл. 6, ал. 1, точки от 1 до 4 (приложение 5, към чл. 6, ал. 5).

Наредба за пенсиите и осигурителния стаж

Наредбата е приета с ПМС № 30 от 2000 г. на основание чл. 9, ал. 11 и чл. 106 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 21 от 2000 г., изм. и доп., бр. 43 от 2000 г., бр. 61 и 81 от 2000 г., бр. 36 от 2001 г., бр. 19 от 2002 г., попр., бр. 21 от 2002 г., доп., бр. 74 от 2002 г.; изм. с Решение № 7581 от 26.07.2002 г. на ВАС на РБ - бр. 76 от 6.08.2002 г., в сила от 6.08.2002 г.; изм. с Решение № 11701 от 18.12.2002 г. на ВАС на РБ - бр. 119 от 27.12.2002 г., в сила от 27.12.2002 г.; изм. и доп., бр. 19 от 2003 г., бр. 25 от 2004 г., доп., бр. 68 от 2004 г., изм. и доп., бр. 24 от 2005 г., бр. 48 от 2006 г., бр. 15 от 2007 г., бр. 17 от 2008 г., бр. 1 и 16 от 2009 г., изм., бр. 79 от 2009 г., изм. и доп., бр. 84 от 2009 г., изм., бр. 87 от 2009 г., изм. и доп., бр. 2 от 2010 г., бр. 13 от 2011 г., бр. 16 от 2012 г.

С наредбата са определени условията и реда за отпускане и изплащане на пенсиите.

- ❑ Общи разпоредби, свързани с отпускане, изменение, осъвременяване, спиране, възобновяване, прекратяване и възстановяване на пенсиите и добавките към тях. (чл. 1 – 14).
- ❑ Пенсии за осигурителен стаж и възраст: правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 15); превръщане на трудовият стаж от първа и втора категория в осигурителен стаж от трета категория (чл. 16, 17 и 18а); право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по § 4, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби на КСО (чл. 16а); право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО (чл. 17а); учителски стаж и право на пенсия по условията на § 5, ал. 1 и 4 от преходните и заключителните разпоредби на КСО (чл. 19 – 19а); изчисляване размера на пенсията (чл. 20); преизчисляване размера на пенсията (чл. 21).
- ❑ Пенсии за инвалидност: правото на пенсия за инвалидност (чл. 22 – 22а), вкл. при осигурителен стаж от различни категории (чл. 23, ал. 1); изчисляване размера на пенсията (чл. 25 – 26 и чл. 29); право и размер на пенсията за инвалидност в случаи на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане (чл. 28); пенсия за инвалидност и добавка за чужда помощ на лицата, които не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО и когато са я навършили (чл. 30, ал. 1 – 2). преосвидетелстването на лицата с трайно

намалена работоспособност/вид и степен на увреждане и определяне размера на пенсията (чл. 30, ал. 3 – 7).

- ❑ Установяване и зачитане на осигурителен стаж и осигурителен доход.
- ❑ Зачитане и изчисляване на осигурителен стаж (чл. 37 – 39); установяване и зачитане на осигурителен стаж и осигурителен доход (чл 40 – 45а).
- ❑ Определяне на дохода, от който се изчисляват пенсиите (чл. 46 – 49б).
- ❑ Общи разпоредби по изплащане на пенсиите (чл. 50).
- ❑ Начини за изплащане на пенсиите: чрез пощенски станции (чл. 51 – 53); по изплащателен картон (чл. 54 – 62); с пенсионен запис (чл. 63); на упълномощени лица (чл. 64); при смяна на адреса на получаване на пенсията (чл. 65 – 66); чрез банки или други платежни институции (чл. 67 – 77); по международни договори за лица с постоянен адрес в чужбина (чл. 78 – 82); отпуснати по международен договор на лица, постоянно или продължително пребиваващи в Република България (чл. 83).
- ❑ Добавки и удръжки при изплащане на пенсиите (чл. 84 – 88).

Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

Наредбата е приета с ПМС № 263 от 30.12.1999 г. на основание чл. 6, ал. 13 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 6 от 2000 г., изм. и доп., бр. 83 от 2000 г., бр. 36 от 2001 г., бр. 19 от 2002 г., бр. 10 от 2003 г., бр. 21 от 2004 г., доп., бр. 1 от 2006 г., изм. и доп., бр. 81 от 2006 г., изм., бр. 1 от 2007 г., изм. и доп., бр. 15 от 2007 г., бр. 20 от 2008 г., бр. 12 от 2009 г., доп., бр. 16 от 2009 г., изм. и доп., бр. 67 и 84 от 2009 г., бр. 2 от 2010 г., бр. 14 от 2011 г., бр. 16 от 2012 г.

- ❑ Елементи на възнаграждението и доходите за определяне на осигурителните вноски: осигурителни вноски за лицата по чл. 4, ал. 1 и 2 от КСО (чл. 1, ал. 1); осигурителни вноски за лицата, работещи по трудови правоотношения (чл. 1, ал. 2); определяне на минималния месечен осигурителен доход (чл. 1, ал. 3 – 4); осигурителни вноски за лицата, работещи по договори за управление и контрол на търговски дружества, еднолични търговци, неперсонифицирани дружества, както и за синдиците и ликвидаторите (чл. 1, ал. 5); осигурителни вноски за лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности (чл. 1, ал. 6); Осигурителните вноски за специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите (чл. 1, ал. 7).
- ❑ Случаи, при които не се начисляват и внасят осигурителни вноски (чл. 1, ал. 8).
- ❑ Осигурителни вноски по чл. 9, ал. 3, т. 1 – 3 от КСО и възнаграждението, върху което се внасят (чл. 1а).
- ❑ Осигурителни вноски за социални разходи и задължителни застраховки (чл. 2 – 2а).

- Осигурителен доход, върху който се правят осигурителни вноски: елементи на осигурителния доход (чл. 3, ал. 1); осигурителен доход за самоосигуряващите се лица (чл. 3, ал. 2 – 4); осигурителен доход за морските лица (чл. 3а).

Наредба № 1 от за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация

Наредбата е издадена от председателя на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт на основание чл. 13в, ал. 4 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2007 г., изм., бр. 6 от 2009 г., бр. 2 от 8.01.2010 г., изм. и доп., бр. 14 от 2012 г.

С наредбата се регламентират: условията за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация от средствата на: фонд „Общо заболяване и майчинство”; фонд „Пенсии”; фонд „Трудова злополука и професионална болест”; фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност”, както и редът за провеждане на процедура за избор на юридически лица - изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация.

- Условия за придобиване правото на парични помощи за профилактика и рехабилитация (чл. 2); обхват на паричната помощ (чл. 3 – 4).
- Условия и ред за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация: документи за необходимостта от провеждане на профилактика и рехабилитация, резервации за постъпване при изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация; документи за постъпване при изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация; назначаване на диагностичните и терапевтичните процедури; задължения на изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация; отчитане на разходите за диагностични и терапевтични процедури, нощувки и частична парична помощ за хранене; регистър с база данни за лицата, ползвали парични помощи за профилактика и рехабилитация (чл. 5 – 17).
- Условия и ред за провеждане на процедура за избор на изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация (чл. 18 – 30).

Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест

Методиката е приета с ПМС № 304 от 2004 г. на основание чл. 64, ал. 3 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.

С методиката са уредени редът и начинът за определяне от Националния осигурителен институт на размерите на осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест” на държавното обществено осигуряване по групи икономически дейности съгласно Националната класификация на икономическите дейности.

Определени са показателите за диференциране на осигурителната вноска в съответствие със степента на риска за икономическата дейност:

- ☐ разходи за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- ☐ коефициент на честота и коефициент на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- ☐ брой на осигурените лица и осигурителния им доход;
- ☐ приходи от осигурителни вноски.

Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране

Наредбата е приета с ПМС № 235 от 1998 г. на основание чл. 104, ал. 1 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 123 от 1998 г., изм. и доп., бр. 114 от 1999 г., доп., бр. 79 от 2000 г., изм. и доп., бр. 64 от 2001 г., изм., бр. 13 от 2011 г.

С наредбата се определя кой труд към коя категория се причислява съобразно характера и особените условия на труд.

Изчерпателно е определен обхвата на:

- ☐ първа категория труд при пенсиониране (чл. 1);
- ☐ втора категория труд при пенсиониране (чл. 2);
- ☐ трета категория труд при пенсиониране (чл. 3).

Инструкция № 13 за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране

Инструкцията е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание § 4 на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране .

Обн., ДВ, бр. 94 от 2000 г., доп., бр. 62 от 2001 г., изм. и доп., бр. 74 от 2001 г., изм., бр. 84 от 2002 г., изм. и доп., бр. 63 от 2005 г., бр. 41 от 2006 г., бр. 56 от 2006 г., изм., бр. 17 от 2007 г., изм. и доп., бр. 109 от 2008 г., доп., бр. 77 от 2011 г.

С инструкцията е определен обхвата на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (НКТП) и изискванията за категоризиране на труда на работещите в дейности, производства, работни места и професии.

- ☐ Задължения на работодателя при: изготвяне на документи за осигурителен стаж (чл. 3); настъпване на промени, които могат да доведат до промяна в условията, обуславящи категорията труд (чл. 5).
- ☐ Определяне на категорията труд на работещи по повече от един трудов договор с един или повече работодатели (чл. 4).
- ☐ Условия и ред за промени в инструкцията и в списъците, които се утвърждават от управителя на НОИ (чл. 5 – 7).
- ☐ Обхват на първа категория труд (чл. 8).
- ☐ Обхват на втора категория труд (чл. 9).
- ☐ Задължителни Списъци, утвърдени от управителя на НОИ: Списък на

професиите и длъжностите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 5, буква „а” от НКТП (приложение № 1 към чл. 8, ал. 6); Списък на професиите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 5, буква „б” от НКТП (приложение № 2 към чл. 8, ал. 7); Списък на професиите в АЕЦ „Козлодуй” по чл. 1, т. 6 от НКТП (приложение № 3 към чл. 8, ал. 8); Списък на професиите в „Кремиковци” - АД, по чл. 1, т. 7 от НКТП (приложение № 4 към чл. 8, ал. 13).

Инструкция № 1 за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност

Инструкцията е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО.

Обн., ДВ, бр. 44 от 2011 г.

Инструкцията регламентира условията и реда за работата и отчетността с бланката „Болничен лист за временна неработоспособност” НОИ МЗ № 606.

- ☐ Получаване, разпределяне, съхраняване и отчитане на бланките болнични листове (чл. 4 – 15).
- ☐ Попълване на бланките болнични листове (чл. 16 – 32).
- ☐ Издаване, обработване и движение на болничните листове (чл. 33 – 39).
- ☐ Контрол върху работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност (чл. 40 – 46).

Заповед № 232 от 2006 г. за утвърждаване образец на Декларация за трудова злополука

Заповедта е издадена от управителя на Националния осигурителен институт на основание чл. 3, ал. 1 от Наредбата за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки

Обн., ДВ, бр. 53 от 2006 г.

Определени са четири групи данни, които се вписват в образца на декларация:

- ☐ за осигурителя;
- ☐ за пострадалия;
- ☐ за злополуката;
- ☐ за увреждането.

Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР

Закони

Закон за техническите изисквания към продуктите (ЗТИП)

Обн., ДВ, бр. 86 от 1999 г., изм., бр. 63 от 2002 г., изм. и доп., бр. 93 от 2002 г., изм., бр. 18 от 2003 г., доп., бр. 107 от 2003 г., изм. и доп., бр. 45 от 2005 г., доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 88, 95 и 105 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., доп., бр. 62 от 1.08.2006 г., изм. и доп., бр. 76 от 2006 г., доп., бр. 41 от 2007 г., изм. и доп., бр. 86 от 2007 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 80 от 2010 г., бр. 38 от 2011 г., изм., бр. 38 и 53 от 2012 г.

Предмет: Законът урежда:

- ❑ реда за определяне на съществените изисквания към продуктите, които са предназначени за пускане на пазара и/или за пускане в действие;
- ❑ задълженията на лицата, които пускат продукти на пазара и/или ги пускат в действие;
- ❑ реда за определяне на правата и задълженията на производителите и лицата, които извършват дейностите по оценяване на съответствието на продуктите със съществените изисквания и/или изискванията за екопроектиране;
- ❑ надзора на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има определени съществени изисквания и/или изисквания за екопроектиране и такива, които осигуряват изпълнението на съществените изисквания към строежите;
- ❑ техническия надзор за спазване на техническите изисквания, правилата и нормите за устройството или монтажа и за безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност;
- ❑ условията за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност;
- ❑ условията за вписване в регистър на лицата, осъществяващи поддържане, ремонтване и преустройство на съоръжения с повишена опасност.

Законът има за **цел** да:

- ❑ създаде условия, които гарантират пускането на пазара и/или пускането в действие на продукти, които не застрашават живота и здравето на хората, безопасността на домашните животни, интересите на потребителите и опазването на околната среда и вещите, когато продуктите са правилно монтирани, поддържани и се използват по предназначение;
- ❑ уеднакви съществените изисквания към продуктите със съществените изисквания, приети в Директивите на Европейския съюз от „Нов подход”, и да осигури условия за взаимно признаване на резултатите от оценяване на съответствието и за интегриране в единния пазар на Европейския съюз.

Със ЗТИП са определени:

- ❑ условия за пускане на пазара и/или пускане в действие на продуктите (чл. 3);
- ❑ задължения за оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 4);
- ❑ задължения за производители, вносители и търговци (чл. 4а – 4б);
- ❑ съответствие между хармонизираните европейски стандарти и съществените изисквания към продуктите и/или на изискванията за екопроектиране (чл. 5);
- ❑ ред за определяне на съществените изисквания към продуктите (глава втора);
- ❑ процедури за оценяване на съответствието (чл. 8);
- ❑ разрешение за оценяване на съответствието (чл. 9), ред и условия за издаването му (чл. 10 – 12б);
- ❑ съдържание на разрешението за извършване на оценяване на съответствието (чл. 14);
- ❑ задължения на нотифицираните органи (чл. 14а – 14б);
- ❑ контрол за спазване на условията по издадено разрешение и практическото изпълнение на процедурите за оценяване на съответствието, както и за поддържането на техническата компетентност на персонала (чл. 14в);
- ❑ отнемане или ограничаване обхвата на разрешението за извършване на оценяване на съответствието (чл. 15);
- ❑ публични регистри на издадените и отнетите разрешения за извършване на оценяване на съответствието (чл. 19 – 20);
- ❑ маркировка за съответствие, допълнителна маркировка и декларация за съответствие (чл. 21 – 24);
- ❑ задължение за водене, съхранение и предоставяне на органите за надзор на пазара на техническо досие и декларация за съответствие (чл. 26);
- ❑ надзор на пазара – цел и органи (чл. 27);
- ❑ начини и места за осъществяване на надзор на пазара (чл. 28 – 29);
- ❑ правомощия на органите за надзор на пазара (чл. 30 – 30в);
- ❑ информация за резултатите от надзора (чл. 30е);
- ❑ права на органите за надзор на пазара (чл. 30ж);
- ❑ задължения на органите за надзор на пазара (чл. 30з);
- ❑ процедура по временно преустановяване или за забрана за пускане на пазара или за пускане в действие, или за изтегляне от пазара на продукти с нанесена маркировка за съответствие и допълнителна маркировка (чл. 30и);
- ❑ технически надзор за спазване на изискванията с цел осигуряване на безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност (чл. 31, ал. 1);
- ❑ наредби на Министерския съвет за определяне на: техническите изисквания, правила и норми за устройство, монтаж и безопасна експлоатация на

съоръженията с повишена опасност, за които няма съществени изисквания, определени с наредбите по чл. 7 от закона; изискванията за монтаж и безопасна експлоатация на съоръженията с повишена опасност, за които има съществени изисквания, определени с наредбите по чл. 7 от закона (чл. 31, ал. 2);

- ❑ видовете съоръжения с повишена опасност по смисъла на закона (чл. 32);
- ❑ технически надзор при проектиране, монтаж, поддържане, ремонтване и експлоатация на съоръжения с повишена опасност (чл. 33);
- ❑ органи за технически надзор (чл. 34);
- ❑ лицензии и изисквания към лицата, които кандидатстват за получаване на лицензия за осъществяване на технически надзор на съоръженията с повишена опасност (чл. 34а);
- ❑ проверки по спазване на обхвата и условията на издадената лицензия (чл. 34б);
- ❑ задължение за уведомление (чл. 34в);
- ❑ заверки за съответствието с техническите изисквания, правила и норми, определени с наредбите по чл. 31 (чл. 35);
- ❑ регистъра на лицата, извършващи дейности по поддържане, ремонтване и преустройство на съоръженията с повишена опасност (чл. 36);
- ❑ проверки за спазване обхвата на издаденото удостоверение и условията, при които е получено, и за изпълнение на задълженията по закона и наредбите по прилагането му (чл. 36а);
- ❑ задължения на продавача на съоръжение с повишена опасност (чл. 38);
- ❑ задължения на ползвателя за регистрация на съоръжение с повишена опасност (чл. 39);
- ❑ издаване на писмено разрешение за пускане в експлоатация на съоръжение с повишена опасност (чл. 40);
- ❑ извършване на първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтват и експлоатират (чл. 42);
- ❑ придобиване на правоспособност за упражняване на професии по обслужване на съоръжения с повишена опасност (чл. 45);
- ❑ задължения на ползвателя на съоръжения с повишена опасност (чл. 46);
- ❑ права на органите за технически надзор за извършване на надзорната дейност съгласно наредбите по чл. 31 (чл. 48);
- ❑ принудителни административни мерки за неизпълнение на установените изисквания в глава пета от закона и в наредбите по чл. 31 (чл. 49);
- ❑ административнонаказателни разпоредби (глава шеста).

Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси

Обн., ДВ, бр. 10 от 2000 г., изм., бр. 91 от 2002 г., бр. 86 от 2003 г., изм. и доп., бр. 114 от 2003 г., бр. 100 и 101 от 2005 г., изм., бр. 30, 34 и 80 от 2006 г., изм. и доп., бр. 95 от 2006 г., изм., бр. 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 82 от 2007 г., изм., бр. 110 от 2008 г., изм. и доп., бр. 63 от 2010 г., изм., бр. 98 от 2010 г.

Предмет: Законът урежда:

- ☐ правата и задълженията на физическите и юридическите лица, които произвеждат, пускат на пазара, употребяват, съхраняват и изнасят химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси с цел защита на човешкото здраве и опазване на околната среда;
- ☐ правомощията на държавните органи, осъществяващи контрол върху производството, пускането на пазара, употребата, съхраняването и износа на химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси;
- ☐ мерките за прилагане на:
 - Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикали, за изменение на Директива 1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива 76/769/ЕИО на Съвета и директиви 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)“;
 - Регламент (ЕО) № 1272/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 г. относно класифицирането, етиктирането и опаковането на вещества и смеси, за изменение и за отмяна на директиви 67/548/ЕИО и 1999/45/ЕО и за изменение на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (ОВ, L 353/1 от 31 декември 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1272/2008(CLP)“;
 - Регламент (ЕО) № 648/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 31 март 2004 г. относно детергентите, наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 648/2004";
 - Регламент (ЕО) № 689/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 г. относно износа и вноса на опасни химикали (ОВ, L 204/1 от 31 юли 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 689/2008“;
 - Регламент (ЕО) № 850/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно устойчивите органични замърсители и за изменение на Директива 79/117/ЕИО, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 850/2004“;
 - Регламент (ЕО) № 1451/2007 на Комисията от 4 декември 2007 г. относно втората фаза на 10-годишната работна програма, посочена в член 16,

параграф 2 от Директива 98/8/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно пускането на пазара на биоциди (ОВ, L 325/3 от 11 декември 2007 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1451/2007”.

Законът дава определение за опасни химични вещества и смеси класифицирани по категории (чл. 2). Дадени са и изключенията, при които отделни разпоредби на закона не се прилагат (чл. 3). Въведени са изисквания към рекламата на опасни химични вещества и смеси (чл. 4).

Законът въвежда задължения за физическите и юридическите лица, които произвеждат, пускат на пазара, употребяват, съхраняват и изнасят химични вещества в самостоятелен вид, в смеси или в изделия и смеси с цел защита на човешкото здраве и опазване на околната среда да: извършват дейността по начин, който предотвратява или ограничава вредното въздействие върху човешкото здраве и околната среда; осигуряват свободен достъп на контролните органи; поддържат и при поискване да предоставят на контролните органи информация и документи (чл. 4а).

Редът и начинът за класифициране, опаковане и етикетиране на опасните химични вещества и смеси е определен в глава втора.

- Задължения за класифициране, опаковане и етикетиране и лабораторни изпитвания (чл. 5).
- Изисквания при договори за продажба от разстояние (чл. 7а).
- Информационен лист за безопасност (чл. 7б).
- Заявление за пускане на пазара на опасна химична смес (чл. 7г).
- Условия и ред за предоставяне на информация за физико-химичните и токсикологичните свойства на биоцид и/или химична смес, класифициран като опасен (чл. 7е).
- Мерки за прилагане на регламент (ЕО) № 648/2004 (глава трета).
- Условия и ред за пускане на пазара на биоциди (чл. 14 и 14а).
- Класифициране, опаковане и етикетиране на биоциди (чл. 14б).
- Публични регистри (чл. 14в) и експертен съвет по биоцидите (чл. 14г).
- Задължение за подаване на ежегодна информация относно химичния състав, физикохимичните и токсикологичните свойства на пуснатите на пазара биоциди през предходната година (чл. 14е).
- Ред и условия за извършване на научноизследователска и развойна дейност (чл. 15 – 15г).
- Разрешение за пускане на пазара на биоцид (чл. 17 – 17в).
- Регистрация на биоцид с нисък риск (чл. 17г – 17е).
- Нова информация (чл. 17ж).
- Процедура по промяна или отмяна на разрешение за пускане на пазара на биоцид и промяна или заличаване на регистрацията на биоцид с нисък риск (чл. 17з и 17и).

- ❑ Процедура по подновяване на издаденото разрешение за пускане на пазара на биоцид и на удостоверение за регистрация на биоцид с нисък риск (чл. 17к и 17л).
- ❑ Процедура за установяване на рамкова формулация (чл. 17м – 17о).
- ❑ Процедура и условия по включване на активно вещество в списъците по чл. 14, ал. 4, т. 1, 2 или 3 (чл. 18 – 18а).
- ❑ Условия за пускане на пазара на активно вещество за включване в състава на биоциди (чл. 18б).
- ❑ Разрешения за биоциди, ползване на данни, взаимно признаване на разрешения, обмен на информация, издаване на разрешение за пускане на пазара на биоцид, съдържащ съществуващи активни вещества, включени в Приложение II на Регламент (ЕО) № 1451/2007, включване или невключване на съществуващо активно вещество в списъците по чл. 14, ал. 4, т. 1 или 2, поверителност на данните и реклама (раздел XIII – XX вкл.).
- ❑ Мерки за прилагане на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) и регламент (ЕО) № 1272/2008 (CLP) и задължение за предоставяне на информация съгласно чл. 127 от Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) за целите на докладването по чл. 117 (1) от регламента от министърът на здравеопазването, изпълнителният директор на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”, директорът на Агенция „Митници”, изпълнителният директор на Националната агенция за приходите и председателят на Националния статистически институт при поискване от министъра на околната среда и водите или от оправомощено от него длъжностно лице (глава пета).
- ❑ Мерки за прилагане на Регламент (ЕО) № 689/2008 и Регламент (ЕО) № 850/2004 (глава шеста).
- ❑ Контрол по изпълнението на изискванията за осигуряване на достъп на работещите с опасни химични вещества до информация за химичните вещества и смеси съгласно чл. 35 от Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) и по прилагане на мерките за контрол на експозицията в работна среда, указани в информационния лист за безопасност (чл. 25, т. 11).

Закон за здравето

Обн., ДВ, бр. 70 от 2004 г., доп., бр. 46 от 2005 г., изм. и доп., бр. 76 и 85 от 2005 г., изм., бр. 88 от 2005 г., изм. и доп., бр. 94 от 2005 г., изм., бр. 103 от 2005 г., изм. и доп., бр. 18 от 2006 г., изм., бр. 30 и 34 от 2006 г., изм. и доп., бр. 59, 71 и 75 от 2006 г., изм., бр. 80 от 2006 г., доп., бр. 81 от 2006 г., изм., бр. 95 и 102 от 2006 г., бр. 31, 41, 46 и 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 59 от 2007 г., изм., бр. 82 от 2007 г., изм. и доп., бр. 95 от 2007 г., изм., бр. 13 и 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 110 от 2008 г., бр. 36 и 41 от 2009 г., изм., бр. 74, 82, 93 и 99 от 2009 г., изм. и доп., бр. 101 от 2009 г., доп., бр. 41 от 2010 г., изм. и доп., бр. 42 от 2010 г., изм., бр. 50 от 2010 г., изм. и доп., бр. 59 от 2010 г., изм., бр. 62 от 2010 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 100 от 2010 г., изм. и доп., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 45 и 60 от 2011 г., изм., бр. 38 от 2012 г., изм. и доп., бр. 40 и 54 от 2012 г., доп., бр. 60 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с опазване здравето на гражданите.

Цел: Опазването на здравето на гражданите като състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие.

Със закона са уредени въпросите, свързани със:

- ❑ националната система за здравеопазване (чл. 4) и органите за нейното управление (чл. 5 – 10а);
- ❑ органите на държавния здравен контрол (чл. 12), вкл. функции и дейности: главен държавен здравен инспектор на Република България (чл. 13 – 14), регионални здравни инспекции (чл. 15) и Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ), права на държавните здравни инспектори (чл. 19);
- ❑ здравните заведения, като структури на националната система за здравеопазване: националните центрове по проблемите на общественото здраве (чл. 22 – 24); Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК) (чл. 25); здравни кабинети (чл. 26); оптики (чл. 26а. – 26б), както и аптеките са здравни заведения със статут и дейност, определени със Закона за лекарствените продукти в хуманната медицина;
- ❑ условията и реда за събиране, обработване, използване и съхраняване на здравна информация¹¹⁴ (чл. 27 – 28);
- ❑ здравните изисквания за обектите с обществено предназначение, продуктите и стоките със значение за здравето на човека и дейностите със значение за здравето на човека, както и максимално допустимите нива на фактори на жизнената среда (наредби на министъра на здравеопазването, издадени на основание чл. 34, ал. 2);
- ❑ здравните изисквания към лицата, работещи в детските заведения, специализираните институции за деца и възрастни, водоснабдителните обекти, предприятията, които произвеждат или търгуват с храни, бърснарсните, фризьорските и козметичните салони (наредба на министъра на здравеопазването, издадена на основание чл. 34, ал. 3);
- ❑ здравни изисквания към козметичните продукти (чл. 49 – 52): изисквания за производство, опаковане, етикетиране, рекламиране, пускане и предлагане на пазара (наредба, издадена от министъра на здравеопазването съгласувано с министъра на икономиката, енергетиката и туризма, на основание чл. 49, ал.2);
- ❑ дейностите за въздействие върху рискови за здравето фактори (чл. 53 – 56а): ограничаване на тютюнопушенето, злоупотребата с алкохол и недопускане употребата на наркотични вещества;

¹¹⁴ Личните данни, свързани със здравословното състояние, физическото и психическото развитие на лицата, както и всяка друга информация, съдържаща се в медицинските рецепти, предписания, протоколи, удостоверения и в друга медицинска документация. (чл. 27, ал. 1)

- защитата от въздействието на йонизиращи лъчения¹¹⁵ (чл. 64 – 72): контрол на факторите на работната и жизнената среда за определяне и намаляване на облъчването на лица от източници на йонизиращи лъчения; медицинско наблюдение на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения; дозиметричен контрол за определяне на вътрешното и външното облъчване на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения; оценка на облъчването и на радиационния риск на населението като цяло или на групи от него; медицинско наблюдение на лицата, облъчвани с източници на йонизиращи лъчения при медицински изследвания или лечение; медицинско осигуряване на обществото, на отделни групи от него и на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения, в случаите на радиационна авария; условията и редът за регистрация, обработка и съхраняване на данните за лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения (наредба на министъра на здравеопазването, издадена на основание чл. 71, ал. 2); задължения за физическите и юридическите лица, извършващи дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 72);
- защитата на здравето на гражданите при извършване на дейности с азбест и азбестосъдържащи материали (чл. 73 – 74): условия и ред за получаване на разрешение за извършване на дейностите по разрушаване или отстраняване на азбест и/или азбестосъдържащи материали от сгради, конструкции, предприятия, инсталации или кораби;
- медицинската експертиза (чл. 101 – 113): органи на медицинската експертиза; регионални картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ); контрол върху медицинската експертиза и др.;
- медицинското осигуряване при бедствия, аварии и катастрофи (чл. 114 – 116);
- административнонаказателната отговорност (чл. 209 – 236): за нарушение на здравните изисквания по този закон и нормативните актове по прилагането му (чл. 210); за осъществяване на дейност в обект с обществено предназначение, без да е изпълнил задължението си за уведомяване на регионалната здравна инспекция (чл. 211); за неизпълнение на предписание на органите на държавния здравен контрол (чл. 212); за отказ или препятстване извършването на държавен здравен контрол или вземането на проби от органите на държавния здравен контрол (чл. 212а); за неизпълнение на заповед за спиране на обекти или на части от тях или за нарушаване на забрана за реализация на продукти и стоки, разпоредена от органите на държавния здравен контрол (чл. 213); за извършване на дейности по разрушаване или отстраняване на азбест

¹¹⁵ Министърът на здравеопазването определя с наредби: условията и реда за медицинско осигуряване и здравни норми за защита на лицата в случай на радиационна авария; условията и реда за осигуряване защита на лицата при медицинско облъчване; условията и реда за извършване на индивидуален дозиметричен контрол на лицата, работещи с източници на йонизиращи лъчения; здравните норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения; изисквания за защита на лицата при хронично облъчване в резултат на производство, търговия и използване на суровини, предмети и стоки с повишено съдържание на радионуклиди; основните изисквания за осигуряването на радиационна защита при работа с източници на йонизиращи лъчения за медицински цели. (чл. 65, ал. 1)

и/или азбестосъдържащи материали от сгради, конструкции, предприятия, инсталации или кораби без получено разрешение по чл. 73 (чл. 214); за осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения в нарушение на изискванията на този закон и нормативните актове по прилагането му (чл. 219).

По смисъла на този закон (§ 1 от Допълнителните разпоредби):

- „Здравна документация” са всички форми за регистриране и съхраняване на здравна информация. (т. 1);
- „Обекти с обществено предназначение” са: водоизточници и минерални водоизточници, водоснабдителни обекти и съоръжения за питейно-битово водоснабдяване; плавни басейни, плажове и места за къпане; средства за подслон - хотели, мотели, вилни и туристически селища, места за настаняване - пансиони, общежития за възрастни, почивни станции, семейни хотели, самостоятелни стаи, вили, къщи, бунгала, къмпинги, както и туристически хижи - туристически хижи, туристически учебни центрове и туристически спални; спортни обекти - стадиони, спортни зали, игрални площадки, фитнес центрове и зали; театри, кинозалони, концертни зали, читалища, компютърни и Интернет зали, игрални зали; бръснарски, фризьорски и козметични салони, солариуми, ателиета за татуировки и поставяне на обици и други подобни изделия на различни части на тялото, СПА и уелнес центрове, обществени бани, перални, сауни, обществени тоалетни; гробищни паркове; обекти за производство и търговия на едро с лекарствени продукти и медицински изделия, аптеки, дрогерии и оптики; обекти за производство, съхраняване и търговия с козметични продукти; железопътни гари, летища, пристанища, автогари, метростанции; обектите по чл. 26, ал. 1, т. 3; транспортни средства за обществен превоз - влакове, самолети, кораби, автобуси, трамваи, тролеи, метровлакове, транспортни средства със специално предназначение - санитарни автомобили за болни, лекарства и консумативи, автомобили за превоз на тленни останки; обекти за производство на бутилирани натурални минерални, изворни и трапезни води; детски ясли и градини и заведения за социални услуги за деца и ученици, училища и висши училища, ученически и студентски общежития, школи - музикални, езикови, спортни, бази за детски и ученически отдих и туризъм, и центрове за работа с деца; лечебни и здравни заведения, здравни кабинети и обектите, в които се прилагат неконвенционални методи за благоприятно въздействие върху индивидуалното здраве; обекти с източници на йонизиращи лъчения; селскостопански аптеки; обекти с излъчващи съоръжения, които са част от електронна съобщителна мрежа, като: базови и радиорелейни станции, радио- и телевизионни предаватели и ретранслатори, радиолокаторни и навигационни станции и други. (т. 9);
- „Продукти и стоки със значение за здравето на човека” са: бутилирани натурални минерални, изворни и трапезни води; лекарствени продукти; козметични продукти; химични вещества и препарати; дрехи втора употреба; санитарно-хигиенни материали (дамски превръзки, тампони, бебешки еднократни пелени и еднократни пелени за възрастни, влажни кърпички за кожата); медицински изделия. (т. 10);

- „Дейности със значение за здравето на човека” са: устройство на урбанизираните територии; проектиране, строителство, реконструкция, разширение, въвеждане в експлоатация на жилищни сгради и обекти с обществено предназначение; поддържане чистотата на населените места от общините; изпълнение на имунизационния календар на Република България; недопускане и ограничаване на вътрешноболничните инфекции в лечебните заведения; извършване на дезинфекция, дезинсекция и дератизация; изготвяне и спазване на седмичните учебни разписания; спазване на физиологичните норми за организирано хранене на групи от населението; дейността на службите по трудова медицина; дейността с опасни отпадъци от лечебните и здравните заведения; спазване на изискванията за осигуряване здравословно хранене на групи от населението; дейността с азбест и/или азбестосъдържащи материали; спазване на установените с нормативен акт забрани и ограничения за реклама и продажба на алкохолни напитки; спазване на установените с нормативен акт забрани и ограничения за тютюнопушене (т. 11);
- „Факторите на жизнената среда” са: води, предназначени за питейно-битови нужди; води, предназначени за къпане; минерални води, предназначени за пиене или за използване за профилактични, лечебни или за хигиенни нужди; шум и вибрации в жилищни, обществени сгради и урбанизирани територии; йонизиращи лъчения в жилищните, производствените и обществените сгради; нейонизиращи лъчения в жилищните, производствените, обществените сгради и урбанизираните територии; химични фактори и биологични агенти в обектите с обществено предназначение; курортни ресурси; въздух (т. 12);
- „Временна неработоспособност” е състояние, при което осигуреното лице не може или е възпрепятствано да работи поради: остро, подостро или обострено хронично общо заболяване; злополука; професионална болест; лечение в чужбина; санаторно-курортно лечение; належащ медицински преглед или изследване; карантина; отстраняване от работа по предписание на здравните органи; гледане на болен или на карантинен член от семейството; належащо придружаване на болен член от семейството за медицински преглед; изследване или лечение в същото или в друго населено място, в страната или в чужбина, бременност и раждане; гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина в заведението (т. 34);
- „Трайно намалена работоспособност” е състояние, при което поради хронично травматично или нетравматично увреждане (болест) лицето е с ограничена работоспособност във връзка с траен функционален дефицит на съответен увреден орган или система (т. 35);
- „Вид и степен на увреждане” е състояние на хронично травматично или нетравматично увреждане (болест), при които лицето в нетрудоспособна възраст е с траен функционален дефицит на съответен увреден орган или система (т. 36).

Закон за устройство на територията (ЗУТ)

Обн., ДВ, бр. 1 от 2001 г., изм., бр. 41 и 111 от 2001 г., бр. 43 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20, 65 и 107 от 2003 г., изм., бр. 36 от 2004 г., изм. и доп., бр. 65 от 2004 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 76 и 77 от 2005 г., изм., бр. 88, 94 и 95 от 2005 г., изм. и доп., бр. 103 от 2005 г., изм., бр. 105 от 2005 г., бр. 29, 30, 34 и 37 от 2006 г., изм. и доп., бр. 65, 76 и 79 от 2006 г., изм., бр. 80 и 82 от 2006 г., изм. и доп., бр. 106 и 108 от 2006 г., бр. 41 от 22.05.2007 г., изм., бр. 53 от 2007 г., изм. и доп., бр. 61 от 2007 г., бр. 33 от 2008 г., доп., бр. 43 от 2008 г., изм., бр. 54 и 69 от 2008 г., доп., бр. 98 от 2008 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 6, 17 и 19 от 2009 г., изм., бр. 80, 92 и 93 от 2009 г., изм. и доп., бр. 15 от 2010 г., доп., бр. 41 от 2010 г., изм. и доп., бр. 50, 54 и 87 от 2010 г., доп., бр. 19 и 35 от 2011 г., изм. и доп., бр. 54 и 80 от 2011 г., доп., бр. 29 и 32 от 2012 г., изм., бр. 38 от 2012 г., доп., бр. 45 и 47 от 2012 г., изм. и доп., бр. 53 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

Цел: Да гарантира устойчиво развитие и благоприятни условия за живеене, труд и отдых на населението.

Въпросите, свързани с **инвестиционното проектиране и разрешаване на строителството** са уредени в глава VIII на част втора на ЗУТ. Определени са:

- ❑ категориите строежи (чл. 137), като номенклатурата на видовете строежи по отделните категории е определена с наредба на министъра на регионалното развитие и благоустройството;
- ❑ условията и реда за изработване на инвестиционните проекти в обхват и съдържание, определени от министъра на регионалното развитие и благоустройството (чл. 139);
- ❑ изискванията за съгласуване и одобряване на инвестиционните проекти като основание за издаване на разрешение за строеж (чл. 141 – 145);
- ❑ случаите, при които не се изисква одобряване на инвестиционни проекти за издаване на разрешение за строеж (чл. 147);
- ❑ условията и реда за издаване на разрешение за строеж (чл. 148 – 150, чл. 152 – 153);
- ❑ случаите, при които не се изисква разрешение за строеж (чл. 151);
- ❑ допустимите отклонения от одобрения инвестиционен проект (чл. 154);
- ❑ условията за съхраняване на оригинала на разрешението за строеж (чл. 155).

За **етапа на строителство** са определени изисквания, свързани със:

- ❑ откриване на строителната площадка и определяне на строителна линия и ниво (чл. 157–159);
- ❑ участниците в строителството: възложител (чл. 161); строител (чл. 163); проектант (чл. 162); консултант (чл. 166 – 167), физическо лице, упражняващо технически контрол за част „Конструктивна”, технически ръководител (чл.

163а) и доставчик на машини, съоръжения и технологично оборудване (чл. 165);

- ❑ функциите на лицето, упражняващо строителен надзор (чл. 168);
- ❑ изискванията към строежите за осигуряване на: носимоспособност; безопасност при пожар; хигиена, опазване на здравето и живота на хората; безопасна експлоатация; защита от шум и опазване на околната среда; енергийна ефективност - икономия на енергия и топлосъхранение; опазване на защитените зони, на защитените територии и на другите защитени обекти и на недвижимите културни ценности; инженерно-техническите правила за защита при бедствия и аварии; физическа защита на строежите (чл. 169);
- ❑ строителните продукти, които се влагат в строежите (чл. 169а) и контролът върху тях (169б);
- ❑ задължително застраховане в проектирането и строителството (чл. 171–174);

С оглед успешно **завършване на строителството и издаване на разрешение за ползване** са установени задължения за:

- ❑ изготвяне на екзекутивна документация (чл. 175);
- ❑ съставяне на: констативен акт (чл. 176); технически паспорт на строежа (176а–176б), вкл. обследване на строежите (176в);
- ❑ въвеждане на обекта в експлоатация (чл. 177).

Въпросите, свързани с **административния контрол** по устройство на територията и строителството са уредени в глава XX. Определени са функциите на:

- ❑ министъра на регионалното развитие и благоустройството (чл. 220, ал. 1–2);
- ❑ министъра на вътрешните работи, свързани с контрол по спазването на изискванията за пожарна безопасност (чл. 220, ал. 3);
- ❑ началника на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 222);
- ❑ органите на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 222, ал. 2);
- ❑ кметът на община (чл. 222а);
- ❑ общинските администрации (чл. 223).

Изискванията за необходимата **техническа правоспособност** на физическите и юридическите лица, които извършват проучвателни, проектантски, контролни, строителни и надзорни дейности са определени в чл. 229 – 231.

В глава XXIII „Административнонаказателната отговорност” са уредени въпросите, свързани с:

- ❑ отговорността на лицата, които не изпълняват изискванията на този закон, актовете по неговото прилагане и другите правила и нормативи по проектирането и строителството: глоби (чл. 232 – 234);
- ❑ отстранявани от строежа (чл. 235);
- ❑ лишаване главен архитект на община (район) от правото да заема длъжността

(чл. 236);

- ❑ налагане на имуществена санкция на юридическо лице или едноличен търговец (чл. 237);
- ❑ установяване на нарушенията, издаване, обжалване и изпълнение на наказателните постановления (чл. 238 – 239).

Закон за безопасно използване на ядрената енергия

Обн. ДВ. бр.63 от 2002г., изм. ДВ. бр.120 от 2002г., изм. ДВ. бр.70 от 2004г., изм. ДВ. бр.76, 88 и 105 от 2005г., бр.30 от 2006г., бр.11 и 109 от 2007г., бр.36 и 67 от 2008г., бр.42 и 74 от 2009г., бр.80, 87, 88 и 97 от 2010г., бр.26 от 2011г., бр.38 от 2012г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и с безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво, както и правата и задълженията на лицата, които осъществяват тези дейности, за осигуряване на ядрената безопасност, радиационната защита и физическата защита.

- ❑ Държавно регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво: Агенция за ядрено регулиране (чл. 4 – 11); министрите на здравеопазването, на околната среда и водите, на вътрешните работи, на отбраната, на земеделието и храните, на транспорта, информационните технологии и съобщенията, на образованието, младежта и науката и председателят на Държавна агенция „Национална сигурност” (чл. 13).
- ❑ Условия и ред за издаване, изменение, подновяване, прекратяване и отнемане на лицензии и разрешения за безопасното осъществяване на съответната дейност (чл. 14 – 27).
- ❑ Ядрени съоръжения (чл. 33 – 44): издаване на разрешения за определяне местоположението на ядрено съоръжение (избор на площадка), за проектиране на ядрено съоръжение, за строителство на ядрено съоръжение и за въвеждане в експлоатация на ядрено съоръжение; издаване на лицензии за експлоатация на ядрено съоръжение и за извеждане от експлоатация на ядрено съоръжение; издаване на разрешение за внос или износ на ядрен материал, за превоз на ядрен материал, за сделки с ядрени съоръжения и с ядрени материали.
- ❑ Особени правила при изграждане и експлоатация на ядрени централи (чл. 45 – 47).
- ❑ Фонд „Извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения” (чл. 48 – 55).
- ❑ Дейности с други източници на йонизиращи лъчения: издаване на лицензии или разрешения за безопасното осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 56 – 63).
- ❑ Правоспособност и специализирано обучение за дейностите в ядрените съоръжения и с източници на йонизиращи лъчения (чл. 64 – 71).
- ❑ Отчет и контрол на ядрени материали, радиоактивни вещества и други

източници на йонизиращи лъчения (чл. 72 – 73).

- ❑ Управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво: общи разпоредби (чл. 74 – 77); Държавно предприятие „Радиоактивни отпадъци” (чл. 78 – 89).
- ❑ Контрол при използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и по управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво (чл. 98 – 103).
- ❑ Зони с особен статут около ядрените съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения (чл. 104 – 111).
- ❑ Физическа защита на ядрени материали, ядрени съоръжения и радиоактивни вещества (чл. 112 – 116а).
- ❑ Аварийно планиране и аварийна готовност при извършване на дейности с ядрени съоръжения, ядрени материали и източници на йонизиращи лъчения (чл. 117 – 123).
- ❑ Гражданска отговорност за ядрена вреда (чл. 127 – 137).
- ❑ Административнонаказателна отговорност (чл. 138 – 148).

Закон за измерванията

Обн., ДВ, бр. 46 от 2002 г., изм., бр. 88 от 2005 г., изм. и доп., бр. 95 от 2005 г., изм., бр. 99 от 2005 г., бр. 36 от 2008 г., бр. 82 от 2009 г., бр. 39 от 2011 г., бр. 38 от 2012 г.

Предмет: Урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на проследимост, точност и достоверност на измерванията.

Законът има за **цел**:

- ❑ в съответствие с националните интереси да защитава живота и здравето на хората и околната среда от вредни въздействия, както и имуществото на физическите и юридическите лица от неблагоприятни последици, които могат да настъпят вследствие на неверни резултати от измерванията;
- ❑ да създава условия за международно признаване на резултатите от извършваните в Република България измервания.

Законът определя:

- ❑ обхвата на метрологичния контрол (чл. 6);
- ❑ държавното управление в областта на измерванията: държавна политика (чл. 8); органи на управление (чл. 9 – 10г); консултативни органи по метрология (чл. 10д – 10з);
- ❑ единиците, еталоните и проследимостта на измерванията: разрешени за използване единици за измерване (чл. 11 – 13); еталони и проследимост на измерванията (чл. 14 – 22);
- ❑ контрола на средствата за измерване: общи изисквания (чл. 23 – 28);

одобряване на типа на средства за измерване (чл. 29 – 37); първоначална и последваща проверка на средства за измерване (чл. 38 – 46); оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване (чл. 47 – 56);

- метрологичната експертиза на средства за измерване (чл. 57 – 58);
- контрола на предварително опакованите продукти и бутилките: общи изисквания (чл. 59 – 63); контрол на количествата на предварително опакованите продукти и на вместимостите на бутилките (чл. 64 – 66); одобряване на идентификационните знаци на производителите на бутилки и уведомяване от лицата, които произвеждат или внасят предварително опаковани продукти (чл. 67 – 69); означение върху предварително опакованите продукти и бутилките (чл. 70 – 73);
- метрологичния надзор (чл. 74 – 81);
- финансови разпоредби, свързани с контрола (чл. 82 и 83);
- административнонаказателни разпоредби (чл. 84 – 94).

Закон за националната стандартизация

Обн., ДВ, бр. 88 от 2005 г., доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Предмет: Урежда осъществяването на дейността по националната стандартизация и реда за създаването, устройството и дейността на Българския институт за стандартизация (БИС). Определя взаимодействието на органите на изпълнителната власт и БИС във връзка с процедурата за обявяване в областта на стандартите за премахване на техническите пречки пред търговията.

Дейността по националната стандартизация включва: разработването на български стандарти на национално ниво, приемането, одобряването, публикуването, издаването и разпространяването им; участие в разработването и гласуването на стандарти на европейско и международно ниво, въвеждането им като български стандарти, тяхното публикуване, издаване и разпространяване.

- Идентификация на българските стандарти (чл. 4).
- Доброволност на българските стандарти и условия за препращане на нормативни актове към българските стандарти (чл. 5).
- Устройство и управление на Българския институт за стандартизация (чл. 6 – 32).
- Организация на дейността по националната стандартизация:
 - предмет на дейност на Българския институт за стандартизация (чл. 33 – 38);
 - разработване, приемане и одобряване на български стандарти (чл. 39 – 45);
 - въвеждане на европейски и международни стандарти като български стандарти (чл. 46 – 49);
 - разработване и одобряване или въвеждане на български стандартизационни документи (чл. 50);

- изменение и отменяне на български стандарти и на български стандартизационни документи (чл. 51);
- авторски права и права за разпространение (чл. 52 – 54);
- имущество и финансиране (чл. 55 – 57).

Закон за народната просвета

Обн., ДВ, бр. 86 от 1991 г., изм., бр. 90 от 1996 г., изм. и доп., бр. 36 от 1998 г., доп., бр. 124 от 1998 г., изм., бр. 153 от 1998 г., бр. 67 и 68 от 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 71 от 2003 г., доп., бр. 86 и 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 40 от 2004 г., изм., бр. 28, 94, 103 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 41 и 105 от 2006 г., изм., бр. 113 от 2007 г., изм. и доп., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 35 от 2009 г., изм., бр. 36 и 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 50 и 78 от 2010 г., доп., бр. 9 от 2011 г., изм., бр. 23 от 2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 2011 г.

Предмет: Урежда устройството, функциите и управлението на системата на народната просвета (детски градини, училища и обслужващи звена).

Въпросите, свързани с училищното образование са уредени в глава IV „Училища“.

- Държавни образователни изисквания (ДОИ) и ред за приемането им (чл. 15 – 17)
- Училищно образование: основно и средно (според степента) и общо и професионално (според съдържанието), условия за придобиване и документи за удостоверяване (чл. 22 – 25); видове училища (чл. 26); форми на обучение (чл. 31).

Със закони¹¹⁶ са приети ДОИ за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план и за професионалното образование и обучение. (чл. 17, т. 1)

С наредби на Министерския съвет са приети ДОИ за: учебниците и учебните помагала; учителската правоспособност и квалификация; материално-техническата база; здравното обслужване; безопасните условия на възпитание, обучение и труд. (чл. 17, т. 2)

С наредби на министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства са приети ДОИ за: придобиването на квалификация по професии; обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания. (чл. 17, т. 3)

С наредби на министъра на образованието, младежта и науката са приети ДОИ за: предучилищното възпитание и подготовка; учебното съдържание; усвояването на книжовния български език; системата за оценяване; извънкласната и извънучилищната дейност; научното, информационното и библиотечното обслужване; инспектиране на системата на народната просвета. (чл. 17, т. 4)

¹¹⁶ Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план и Закона за професионалното образование и обучение.

Закон за професионалното образование и обучение (ЗПО)

Обн., ДВ, бр. 68 от 1999 г., изм., бр. 1 и 108 от 2000 г., бр. 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 103 от 2002 г., изм., бр. 120 от 2002 г., доп., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 94 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., попр., бр. 63 от 2006 г., изм. и доп., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 26 от 2008 г., изм. и доп., бр. 36 и 74 от 2009 г., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Предмет: Регулира обществените отношения, свързани със: осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите, съобразно личните им интереси и възможности; задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда; осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

Цел: Да подготвя гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот, като създава условия за придобиване на професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване.

- Структура и същност на системата на професионалното образование и обучение (чл. 4 – 5): професионално ориентиране, професионално обучение и професионално образование.
- Общи изисквания към организацията в системата на професионалното образование и обучение: Списък на професиите за професионално образование и обучение (чл. 6); Списък на регулираните професии в Република България (чл. 7); класификационни признаци на Списъка на професиите за професионално образование и обучение (чл. 8); обучение за придобиване на професионална квалификация (чл. 9), вкл. рамкови програми (чл. 10 – 12); документация за професионалното образование и за професионалното обучение (чл. 13); изисквания към кандидатите (чл. 14); условия и ред за приемане на кандидатите (чл. 15); организация на учебния процес (чл. 16 – 17).
- Институции в системата на професионалното образование и обучение: професионални училища, професионални гимназии и професионални колежи, училища по изкуствата и спортни училища (чл. 19); центрове за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране (чл. 20 – 22); центрове за квалификация на обучаващите (чл. 23).
- Държавно образователно изискване (ДОИ) за професионално образование и обучение: съдържание (чл. 24); прием в професионалните училища, професионалните гимназии, професионалните колежи, в училищата по изкуствата и в спортни училища (чл. 25); структура и съдържание на рамковите програми за професионално образование (чл. 27) и за професионално обучение (чл. 28); практическо обучение (чл. 29 – 31); професионално образование и професионално обучение за ученици със специални образователни потребности (чл. 32) и с хронични заболявания (чл. 32а), както и за ученици от домовете за отглеждане и възпитание на деца, за лишени от родителска грижа (чл. 32б), за

ученици с девиантно поведение (чл. 32в) и за лишените от свобода (чл. 32г).

- Завършване, удостоверяване и признаване на професионалното образование и професионалното обучение (чл. 33 – 40).
- Национална агенция за професионално образование и обучение: статут, функции и органи за управление (чл. 41 – 48); експертни комисии (чл. 49); лицензии (чл. 49а – 49г); информационна дейност (чл. 50).
- Функции на министерствата, общините и на социалните партньори, отнасящи се до професионалното образование и обучение: Министерство на образованието, младежта и науката (чл. 51); Министерство на труда и социалната политика (чл. 52); Министерство на здравеопазването (чл. 53); отраслови министерства (чл. 54); общини (чл. 55); организациите на работодателите (чл. 56) и организациите на работниците и служителите на национално равнище (чл. 57); браншови синдикални организации (чл. 58).

Закон за признаване на професионални квалификации

Обн., ДВ, бр. 13 от 2008 г., доп., бр. 41 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 43 и 61 от 2011 г.)

Предмет: Урежда условията и реда за признаване на професионални квалификации, придобити в други държави членки и в трети държави, с цел достъп и упражняване на регулирани професии в Република България.

- Органи по признаване на професионални квалификации (чл. 4): министърът на здравеопазването; изпълнителният директор на Българската агенция по безопасност на храните; председателят на Камарата на архитектите; председателят на Камарата на инженерите в инвестиционното проектиране; други органи, определени в специален закон или в подзаконов нормативен акт.
- Изисквания за признаване на професионални квалификации за упражняване на регулирани професии (чл. 6).
- Свободно предоставяне на услуги в Република България от граждани на други държави членки: при предоставяне за първи път (чл. 13); при временно или еднократно предоставяне на услуги (чл. 14 – 18); при първоначалното предоставяне на услуги, свързани с професии в областта на общественото здраве и безопасност (чл. 20 – 21).
- Признаване на професионални квалификации за професиите, за които не се прилага автоматичното признаване (чл. 24).
- Доказателства за професионални квалификации (чл. 25): удостоверение за правоспособност; свидетелство, удостоверяващо успешно завършване на средно образование; диплома, удостоверяваща успешното завършване на определен вид обучение след средно образование.
- Признаване на професионални квалификации, когато достъпът до регулирана професия в Република България е обвързан с притежаване на определени професионални квалификации (чл. 28).

- Условия, при които може да се изиска стаж за приспособяване с продължителност до три години или полагане на изпит за признаване на правоспособност (чл. 29 – 31).
- Признаване на професионални квалификации въз основа на придобит професионален опит (чл. 33 – 36).
- Автоматично признаване на професионални квалификации: общи изисквания (чл. 37 – 42); на лекари (чл. 43 – 47); на медицински сестри (чл. 48 – 51); на лекари по дентална медицина (чл. 52 – 55); на ветеринарни лекари (чл. 56 – 57); на акушерки (чл. 58 – 63); на магистър-фармацевти (чл. 64 – 65); на архитекти (чл. 66 – 72).
- Упражняване на регулирана професия, свързана с търговия, разпространение и професионално използване на токсични продукти и на биологични пестициди (чл. 73 – 76).
- Процедура по признаване на професионални квалификации (чл. 77 – 86).
- Правила за упражняване на професията (чл. 87 – 90).
- Сътрудничество между органите по признаване на професионални квалификации за упражняване на регулирани професии в Република България (91 – 94).

По смисъла на Закона (§ 1 от Допълнителните разпоредби):

- „Регулирана професия” е професионална дейност или съвкупност от професионални дейности, включена в Списъка на регулираните професии в Република България, която е от обществена значимост и/или е от съществено значение за живота и здравето на хората и достъпът до която е подчинен на закони, подзаконови или административни разпоредби относно: притежаването на специфична професионална квалификация; правоспособност; членство в професионална организация, работеща за поддържане на високо равнище в съответната професионална област, за осъществяването на което е получила специфично признаване от държавата. (т. 1)
- „Професионални квалификации” са квалификациите, удостоверени с доказателства за професионални квалификации, удостоверения за правоспособност по смисъла на чл. 25, т. 1, буква „а” и/или професионален опит. (т. 2)
- „Доказателства за професионална квалификация” са дипломи, свидетелства и други документи, които удостоверяват успешно завършване на професионално обучение, проведено в по-голямата си част на територията на Европейската общност, и са издадени от компетентен орган в държава членка. Доказателства за професионални квалификации са и доказателствата, издадени в трети държави по смисъла на § 3 и 3а.

Закон за висшето образование

Обн., ДВ, бр. 112 от 1995 г., изм., бр. 28 от 1996 г., бр. 56 от 1997 г., попр., бр. 57 от

1997 г., изм., бр. 58 от 1997 г., изм. и доп., бр. 60 от 1999 г., попр., бр. 66 от 1999 г., изм., бр. 111 от 1999 г., изм. и доп., бр. 113 от 1999 г., бр. 54 от 2000 г., изм., бр. 22 от 2001 г., бр. 40 от 2002 г., изм. и доп., бр. 53 от 2002 г., бр. 48 от 2004 г., доп., бр. 70 от 2004 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., бр. 83 от 2005 г., изм., бр. 103 от 2005 г., изм. и доп., бр. 30 от 2006 г., изм., бр. 36 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., изм., бр. 108 от 2006 г., изм. и доп., бр. 41 от 2007 г., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 43 от 2008 г., доп., бр. 69 от 2008 г., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 99 от 2009 г., изм., бр. 38 от 2010 г., изм. и доп., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 56 от 2010 г., изм. и доп., бр. 63 и 101 от 2010 г., бр. 61 и 99 от 2011 г., бр. 60 от 2012 г.

Предмет: Урежда устройството, функциите, управлението и финансирането на висшето образование в Република България.

Цел на висшето образование: Подготовката на висококвалифицирани специалисти над средното образование и развитието на науката и културата.

Със закона са определени:

- ❑ функциите на министъра на образованието, младежта и науката като държавен орган за осъществяване на националната политика във висшето образование (чл. 10);
- ❑ видовете висши училища, откриване, преобразуване и закриване (чл. 12 – 38);
- ❑ структурата и организацията на учебния процес във висшите училища (39 – 47): степени на висшето образование (научни степени, образователно-квалификационни степени, професионални направления и специалности); форми на образование; условия за присъждане на диплома за завършена степен.

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание нормативните актове

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за техническите изисквания към продуктите

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машините

Наредбата е приета с ПМС № 140 от 19.06.2008 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 61 от 2008 г., попр., бр. 71 от 2008 г., изм. и доп., бр. 48 от 2010 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към машините; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на машините със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения за оценяване съответствието на машините и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

Наредбата се прилага за: машини; сменяеми съоръжения; защитни елементи; товарозахващащи приспособления; вериги, въжета и ремъци; демонтируеми съоръжения за механично предаване на въртящ момент; частично комплектувани машини (чл. 2, ал. 1). В чл. 2, ал. 2 и чл. 3 са посочени случаите, при които наредбата не

се прилага.

Уредени са въпросите, свързани със:

- ❑ изисквания за пускане на пазара и/или в действие на машини (чл. 4 и 5);
- ❑ маркировка за съответствие и съответствие с хармонизирани европейски стандарти (чл. 6);
- ❑ процедура при несъответствие със стандартите (чл. 7 – 8);
- ❑ спазване на изискванията на законодателството, свързано със здравословни и безопасни условия на труд, когато при монтиране или използване на машината се налагат промени в конструкцията ѝ (чл. 9);
- ❑ изисквания към маркировката за съответствие (чл. 10);
- ❑ задължения на производителя или неговия упълномощен представител, които произтичат от съществените изисквания към машината (чл. 11 – 13);
- ❑ принципи за осигуряване на безопасността при: проектиране и изработване на машината (чл. 14 и 15); разумно предвидима неправилна експлоатация (чл. 16); необходимо или предвидимо използване на лични предпазни средства (чл. 17); настройване, поддържане и използване (чл. 18); материалите, вложени при създаване на машината, или продуктите, употребявани или получаващи се при използването (чл. 19); собственото осветление (чл. 20); транспортирането, опаковането и складирането (чл. 21); преместването на машината или някои от съставните ѝ части (чл. 22 и 23); минимизиране на нивото на дискомфорт, умора, физически и психически стрес на оператора (чл. 24); проектиране на работното място (чл. 25); използване на машината в опасна среда, представляваща риск за здравето и безопасността на оператора, или когато машината създава опасна среда (чл. 26); проектиране, изработване и/или оборудване на работно място, съоръжено с кабина (чл. 27); проектиране на работните места с възможност за монтиране на седалки или комплектовани със седалки и изисквания към тях (чл. 28 и 29);
- ❑ изисквания към проектирането и изработването на системите за управление (чл. 30 – 32);
- ❑ изисквания към орган за управление, който е проектиран и изработен да изпълнява различни функции (чл. 33);
- ❑ изисквания към органа за управление в съответствие с ергономичните принципи (чл. 34);
- ❑ устройства за сигнализация и изисквания към тях (чл. 35 – 37);
- ❑ изисквания към машина с пултовете за управление, разположени в едно или няколко предварително определени места или зони, или с няколко пулта за управление, или с няколко работни места (чл. 38);
- ❑ изисквания към машина за пускане в действие (чл. 39 – 42);
- ❑ изисквания към органите за управление за безопасно спиране и към устройствата за аварийно спиране (чл. 43 – 51);

- ❑ изисквания към машина, проектирана и изработена за използване в няколко режима на управление или на функциониране, изискващи различни мерки за защита и/или работни процедури (чл. 52 – 53);
- ❑ изисквания към превключвателят на режимите на управление или на функциониране (чл. 54);
- ❑ изисквания към машините, свързани с енергозахранването (чл. 56 – 57);
- ❑ изисквания към машината, нейните съставни части и оборудването ѝ за устойчивост и издръжливост на натоварване (чл. 58 – 60);
- ❑ изисквания към материалите, от които са направени частите на машината по отношение на явленията умора, стареене, корозия, абразивно износване вътрешни и външни натоварвания на тръбопроводите (чл. 61 – 64);
- ❑ условия за обработка на материал, подаван автоматично (чл. 65);
- ❑ обезопасяване на машината от механични рискове (чл. 66 – 74);
- ❑ изисквания към защитните прегради и предпазните устройства (чл. 75 – 82);
- ❑ изисквания към машината за рискове, предизвикани от други опасности:
 - рискове, породени от електрозахранването (чл. 83 – 85);
 - при захранване с енергия, различна от електрическата (чл. 86);
 - риск от допускане на грешки при монтажа или демонтажа (чл. 87);
 - риск от погрешното свързване на машината и частите ѝ (чл. 88);
 - риск от нараняване при допир или близост до машинни части или материали с високи или ниски температури (чл. 89);
 - рискове от пожар или прегряване, произтичащи от нея, или от газове, течности, прахове, изпарения или други вещества, отделяни или използвани от машината (чл. 90);
 - рискове от експлозия, произтичащи от нея, или от газове, течности, прахове, изпарения или други вещества, отделяни или използвани от машината (чл. 91);
 - риск от излъчвания във въздуха шум предимно в източника му (чл. 92);
 - риск от вибрации предимно в източника (чл. 93);
 - риск от лъчения от машината (чл. 94);
 - външните лъчения (чл. 95);
 - при използване на лазерни устройства (чл. 96);
 - рискове от вдишване, поглъщане, контакт на кожата, очите и лигавиците и проникване през кожата на вредни/опасни материали и вещества (чл. 97);
 - риск да остане затворен човек в машината (чл. 98);
 - предотвратяване на риска от подхлъзване, препъване или падане (чл. 99);

- рискове от електрически заряд, предизвикан от мълния (чл. 100);
- изисквания към поддръжката на машината (чл. 101 – 105);
- изисквания към информацията:
 - информацията и предупрежденията върху машината (чл. 106);
 - информацията, необходима за управление на машината (чл. 107);
 - предупредителния звуков или светлинен сигнал (чл. 108);
 - сигналите на предупредителните устройства (чл. 109);
 - допълнителни предупредителни устройства, надписи и знаци при остатъчни или потенциални рискове (чл. 110);
 - данни върху машината (чл. 111);
 - документите, придружаващи машината (чл. 112);
 - инструкцията за експлоатация на машината – изисквания, съдържание и измерване на звуковите нива и емисиите от йонизиращи лъчения (чл. 113 – 119);
- допълнителни съществени изисквания към определени категории машини:
 - машини, предназначени за използване в хранително-вкусовата, козметичната или фармацевтичната промишленост (чл. 120 – 121);
 - ръчно преносими и/или ръчно водими машини (чл. 122 – 123);
 - преносими машини за закрепване и други машини с ударно действие (124 – 125);
 - машини за обработване на дърво и на материали с подобни физически характеристики (чл. 126);
 - машини за прилагане на пестициди (чл. 126а – 126и);
- допълнителни съществени изисквания за преодоляване на специфичните рискове при придвижването на машините:
 - A. към работните места:
 - изисквания към мястото за управление на машината (чл. 127);
 - изисквания към седалките на машината (чл. 128);
 - изисквания при транспортиране случайно или редовно на машината на други лица, освен водача (чл. 129);
 - B. към системите за управление:
 - ограничаване на достъпа до системите за управление (чл. 130);
 - обозначение на пултовете за управление при дистанционно управление на машината (чл. 131);
 - задействане на органите за управление (чл. 132 – 134);

- управление на колесната машина (чл. 135);
- придвижването на самоходната машина (чл. 136 – 137);
- устройства за автоматично и незабавно спиране и за предотвратяване на потенциално опасни функции за машини с дистанционно управление (чл. 138);
- управление на машината, съпроводжана от водач пешеходец (чл. 139);
- управление по време на спиране при повреда в енергозахранването на сервоуправлението (чл. 140);

C. защита срещу механични рискове:

- изисквания към машината, монтирана на подвижна основа (чл. 141);
- изисквания към машината при риск от преобръщане на самоходната машина с водач и/или оператори (чл. 143);
- защита при риск от падащи предмети или материал на самоходната машина с водач и/или с оператори (чл. 144);
- изисквания към средствата за хващане и стъпване за достъп до машината (чл. 145);
- изисквания към теглещо-прикачно устройство (чл. 146);
- изисквания към демонтируемите устройства за механично предаване на въртящ момент (чл. 147);
- изисквания към демонтируемите устройства за механично предаване на въртящ момент на теглена машина (чл. 148);

D. защита от други опасности:

- изисквания към мястото за акумулаторната батерия (чл. 149)
- изисквания за пожарогасители или с вградени пожарогасителни системи (чл. 150);

E. информация и инструкции:

- нанасяне на знаци и/или поставяне на табели с инструкции за експлоатация, настройване и поддържане на машината (чл. 152);
- изисквания за сигнализация при машина с водач, дистанционно управление (чл. 153 – 155);
- предупредителни знаци за опасност при работеща машина (чл. 156);
- информация върху машината и съдържание на инструкцията за експлоатация (чл. 157 – 159);

- допълнителни съществени изисквания за преодоляване на специфичните рискове в резултат на подежни операции:

A. мерки за предпазване от механични опасности:

- изисквания за устойчивост към машините, които могат да създадат

опасности вследствие на подедни операции (чл. 160);

- изисквания към машините, движещи се по релсови пътища (чл. 161);
 - изисквания към машината, товароухващащите приспособления и сменяемите части по отношение издържане на натоварванията в работно или неработно състояние, монтаж, демонтаж и транспортиране, както и при всички други състояния и/или въздействия, на които са подложени (чл. 162);
 - статични и динамични изпитвания (чл. 163 – 165);
 - изисквания към диаметрите на ролките, барабаните и верижните колела, въжетата и веригите (чл. 166);
 - изисквания при определяне размерите на товароухващащите приспособления (чл. 167);
 - изисквания към устройството за контрол на движенията (чл. 168);
 - системи за предотвратяване на сблъсък между машините (чл. 169);
 - изисквания към механизмите за предотвратяване на опасно изместване или приплъзване на товара или той да не падат свободно или неочаквано (чл. 170);
 - изисквания към разположението на мястото за управление (чл. 171);
 - изисквания към машините при обслужване на определени нива (чл. 172 – 173);
 - елиминиране на риска от падане на товар от превозващото средство (чл. 175);
 - защитни прегради от допир и падане от височина (чл. 176);
 - мерки за потвърждение, че подедната машината или готовите за употреба товароухващащи приспособления, независимо от начина им на задвижване (човешка сила или двигател), могат да изпълняват предвидените им функции безопасно, когато се пускат на пазара или се пускат в действие за първи път (чл. 177 – 178);
 - статичните и динамичните изпитвания (чл. 179);
- В.** съществени изисквания към машините, които не се задвижват от човешка сила:
- органи за управление (чл. 180);
 - устройства за предупреждение на водача и за предотвратяване на опасни движения на товара (чл. 181);
 - изисквания към носещите, теглещите и теглещо-носещите въжета на направляваните по въжета съоръжения (чл. 182);
- С.** информация и маркировка: маркировка и данни за сертификата и информация за товароподедност на машината (чл. 183 – 185);

D. инструкция за експлоатация (чл. 186 – 187);

- ❑ допълнителни съществени изисквания към машините за подземна работа (чл. 188 – 194);
- ❑ допълнителни съществени изисквания към машините, които при повдигане на хора създават специфични опасности (чл. 195 – 206);
- ❑ процедури за оценяване съответствието на машините (чл. 207 – 211);
- ❑ процедури, приложими за частично комплектувани машини (чл. 212);
- ❑ ред за издаване на разрешения на лица по чл. 10, ал. 1 от Закона за техническите изисквания към продуктите и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 213 – 218).

Наредба за маркировката за съответствие

Наредбата е приета с ПМС № 191 от 2005 г. на основание чл. 24 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 69 от 2005 г., изм. и доп., бр. 66 от 2006 г.

С наредбата са определени правилата за нанасяне и графичното изображение на маркировката за съответствие.

Маркировката за съответствие удостоверява, че продуктите съответстват на приложимите за тях изисквания, определени в наредбите по чл. 7 от Закона за техническите изисквания към продуктите, и че са били подложени на съответните процедури за оценяване на съответствието.

- ❑ Задължение за нанасяне на маркировката за съответствие, преди продуктите да бъдат пуснати на пазара и/или пуснати в действие (чл. 3).
- ❑ Графично изображение на маркировката за съответствие – приложение № 1 – 3 (чл. 4).
- ❑ Изисквания за размер и за нанасяне на маркировката за съответствие (чл. 5 – 8);
- ❑ Други маркировки (чл. 9).

Наредба за условията и реда за извършване на надзор на пазара

Наредбата е приета с ПМС № 110 от 2003 г. на основание чл. 30д от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 49 от 2003 г., изм. и доп., бр. 85 от 2005 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за извършване на надзор на пазара на продуктите, за които са определени съществени изисквания в наредбите по чл. 7 от ЗТИП, както и редът за унищожаване на продуктите, когато в резултат на извършения надзор се констатира, че несъответствието им със съществените изисквания не може да се отстрани технически.

- ❑ Механизми за надзор на пазара (чл. 2).
- ❑ Органи за надзор на пазара (чл. 3).

- ❑ Наблюдение на пазара (чл. 4 – 6).
- ❑ Проверки на продукти, пуснати на пазара и/или пуснати в действие (чл. 7 – 10).
- ❑ Вземане на образци или проби от продукти, изпитване и изготвяне на заключение за съответствието на продуктите със съществените изисквания (чл. 11 – 18).
- ❑ Спиране и забрана на разпространението и използването на продуктите (чл. 19 – 22).
- ❑ Унищожаване на продуктите (чл. 23 – 28).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на личните предпазни средства

Наредбата е приета с ПМС № 94 от 2002 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 48 от 2002 г., изм., бр. 13 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към личните предпазни средства (ЛПС); процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на ЛПС със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- ❑ Изключения по приложението на наредбата (чл. 3).
- ❑ Условие за пускане на пазара и/или в действие на ЛПС (чл. 4).
- ❑ Съответствие с изискванията на наредбата на лични предпазни средства с проста конструкция (чл. 6).
- ❑ Съответствие с изискванията на наредбата на лични предпазни средства със сложно устройство (чл. 7).
- ❑ Съществени изисквания:
 - общи изисквания към всички ЛПС (чл. 8 – 13);
 - допълнителни изисквания към ЛПС, свързани с някои техни конструктивни особености (чл. 14 – 27);
 - допълнителни изисквания към ЛПС, предназначени за ползване при специфични опасности (чл. 28 – 47).
- ❑ Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 48 – 52).
- ❑ Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 53 – 57).

Наредба за условията и реда за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност и за реда за водене на регистър на съоръженията

Наредбата е приета с ПМС № 187 от 2000 г. на основание чл. 34, ал. 2 и чл. 39, ал. 2 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 79 от 2000 г., изм., бр. 115 от 2002 г., изм. и доп., бр. 17 от 2003 г., доп., бр. 104 от 2004 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 59 от 2006 г., бр. 64 от 2008 г., бр. 32 от 2009 г., бр. 73 от 2010 г., изм., бр. 18 от 2011 г., изм. и доп., бр. 78 от 2011 г., бр. 99 от 2011 г.

С наредбата са уредени въпросите, свързани с:

- ☐ видовете съоръжения с повишена опасност (СПО), чийто технически надзор се осъществява от председателя на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН) чрез Главна дирекция „Инспекция за държавен технически надзор” (ГД „ИДТН”);
- ☐ видовете СПО, чийто надзор се осъществява от лица или структурнообособени части на предприятия или организации, получили лицензия за това;
- ☐ условията и редът за издаване на лицензии за осъществяване на технически надзор на СПО;
- ☐ редът за водене на регистър на СПО.

Определени са:

- ☐ органите на техническия надзор (чл. 2 – 2а);
- ☐ изискванията за издаване на лицензия за осъществяване на технически надзор на СПО и изисквания към лицата и персонала, в т.ч. професионална квалификация и минимално необходимите материално-технически условия и средства по чл. 34а, ал. 2, т. 4 и ал. 3, т. 2 ЗТИП (чл. 3 – 4а);
- ☐ системата за управление на качеството (чл. 4б);
- ☐ задълженията за регистрация на всички СПО, на които се осъществява технически надзор (чл. 5);
- ☐ редът за издаване на лицензии на лица за осъществяване на технически надзор на съоръжения с повишена опасност (чл. 6 – 21);
- ☐ редът за водене на регистъра на съоръженията с повишена опасност (чл. 22 – 26).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха

Наредбата е приета с ПМС № 22 от 2004 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 11 от 2004 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., бр. 28 от 2006 г., изм., бр. 40 от

2006 г., изм. и доп., бр. 37 от 2007 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към машините и съоръженията, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване на съответствието със съществените изисквания; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Обхват на наредбата (чл. 2).
- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 3).
- Условия за пускане на пазара на машини и съоръжения, които работят на открито (чл. 4);
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Съществени изисквания (чл. 6 – 7).
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 8 – 10).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 11 – 15).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на съоръжения и системи за защита, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера.

Наредбата е приета с ПМС № 205 от 2001 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 81 от 2001 г., попр., бр. 90 от 2001 г., изм., бр. 115 от 2002 г., бр. 13 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към съоръженията и системите за защита, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване на съответствието със съществените изисквания към тях; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Обхват на наредбата (чл. 2).
- Условия за пускане на пазара на съоръжения, системи за защита и устройства (чл. 3 – 4).
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Класифициране на съоръженията, предназначени за експлоатация в потенциално експлозивна атмосфера, в групи и категории, определящи необходимите нива на защита (чл. 6).
- Означения върху съоръженията и системите за защита (чл. 7).
- Съществени изисквания:

- общи изисквания към съоръженията и системите за защита (чл. 7а – 24);
- специални изисквания към съоръженията от I група, категория M1 (чл. 25);
- специални изисквания към съоръженията от I група, категория M2 (чл. 26);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 1 (чл. 27 – 28);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 2 (чл. 29 – 30);
- специални изисквания към съоръженията от II група, категория 3 (чл. 31 – 32);
- специални изисквания към системите за защита (чл. 33 – 34);
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 35 – 41).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 42 – 46).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на везни с неавтоматично действие

Наредбата е приета с ПМС № 114 от 30.05.2003 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 52 от 2003 г., изм. и доп., бр. 1 от 2005 г., изм., бр. 85 от 2005 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 37 от 2007 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към везните с неавтоматично действие, наричани по-нататък „везни”; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на везните със съществените изисквания; редът за издаване на разрешения на лицата за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- Видове везни (чл. 2).
- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 3).
- Изисквания към везните при пускане на пазара (чл. 4).
- Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- Последващи проверки (чл. 6).
- Съществени изисквания към везни с неавтоматично действие:
 - метрологични изисквания (чл. 7 – 20);
 - конструктивни изисквания (чл. 21 – 31);
- Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 32 – 38).
- Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 39 – 43).

Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на средствата за измерване

Наредбата е приета с ПМС № 253 от 2006 г. на основание чл. 7, ал. 1 от ЗТИП.

Обн., ДВ, бр. 80 от 2006 г., доп., бр. 37 от 2007 г., изм., бр. 98 от 2009 г., изм. и доп., бр. 48 от 25.06.2010 г.

С наредбата са определени: съществените изисквания към средствата за измерване; процедурите за оценяване и начините за удостоверяване съответствието на средствата за измерване със съществените изисквания към тях; условията и редът за издаване на разрешения на лица за извършване на оценяване на съответствието и за проверка за спазване на условията, при които е издадено разрешението.

- ☐ Обхват на наредбата (чл. 2 – 3).
- ☐ Условия за пускане на пазара на средства за измерване (чл. 4).
- ☐ Съответствие на стандартите със съществените изисквания (чл. 5).
- ☐ Техническо решение, за осигуряване на съответствие на средствата за измерване със съществените изисквания (чл. 6).
- ☐ Изисквания за клас на точност на средствата за измерване (чл. 7).
- ☐ Съществени изисквания (чл. 8 – 24).
- ☐ Оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 25 – 31).
- ☐ Ред за издаване на разрешения на лица за извършване оценяване на съответствието и проверки за спазване на условията, при които е издадено разрешението (чл. 32 – 36).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси

Наредба за реда и начина за съхранение на опасни химични вещества и смеси

Наредбата е приета с ПМС № 152 от 2011 г. на основание чл. 4б, ал. 1 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси.

Обн., ДВ, бр. 43 от 7.06.2011 г.

С наредбата са определени: задълженията на физическите и юридическите лица, които съхраняват опасни химични вещества и смеси; общите изисквания към складовете и организацията за съвместно съхранение на опасни химични вещества и смеси; редът и начинът за извършване оценка на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси.

Уредени са въпросите свързани със:

- ☐ задълженията на физическите и юридическите лица, които съхраняват опасни

химични вещества и смеси (чл. 4);

- ❑ случаите на използване на наличната информация за опасните вещества и смеси (чл. 5);
- ❑ общите изисквания при изграждането и експлоатацията на складове за съхранение на опасни химични вещества и смеси (чл. 6);
- ❑ организацията за съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 7);
- ❑ правилата за определяне на съвместимостта на категориите/класовете на опасност на съхраняваните опасни химични вещества и смеси (чл. 8);
- ❑ редът и начина за извършване на оценка на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 9 – 11);
- ❑ задължението за преразглеждане и актуализиране на оценката на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 12);
- ❑ задължението за планиране и предприемане на коригиращи действия (чл. 13);
- ❑ документирането, съхранението и предоставянето на оценката на безопасността на съхранението на опасни химични вещества и смеси (чл. 14).

Наредба за реда и начина за ограничаване на производството, употребата или пускането на пазара на определени опасни химични вещества, смеси и изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)

Наредбата е приета с ПМС № 376 от 2011 г. на основание чл. 4б, ал. 2 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси.

Обн., ДВ, бр. 1 от 2012 г.

С наредбата са определени: мерки за прилагане на ограниченията за производство, пускане на пазара и употреба на опасни химични вещества в самостоятелен вид, в смеси и в изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикалите, за изменение на Директива 1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и на Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива № 76/769/ЕИО на Съвета и на директиви № 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък "Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)", и неговите изменения и свързаните с това задължения на физическите и юридическите лица; редът и начинът за прилагане на определени ограничения в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH); координацията и сътрудничеството между органите, осъществяващи контрол върху ограниченията в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH).

- ❑ Задължения на физическите и юридическите лица, които употребяват и/или пускат на пазара опасни химични вещества в самостоятелен вид, в смеси и/или в изделия, за които са въведени ограничения в Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) (чл. 2).

- Задължение за предоставяне на ежегодна информация (чл. 3).
- Ред и начин за прилагане на определени ограничения в приложение XVII на регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH) (чл. 4 – 6).
- Координация и сътрудничество между контролните органи по Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (чл. 7 – 10).

Наредба за реда и начина на класифициране, опаковане и етикетиране на химични вещества и смеси

Наредбата е приета с ПМС № 182 от 2010 г. на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати.

Обн., ДВ, бр. 68 от 2010 г.

С наредбата са определени: редът и начинът за класифициране на химични вещества и смеси; изискванията за опаковане и етикетиране на опасни химични вещества и смеси; изискванията за опаковане и етикетиране на химични смеси, които не са класифицирани като опасни, но въпреки това могат да представляват специфична опасност; допълнителните изисквания към опаковките и етикетите на някои химични вещества и смеси; критериите за избор на алтернативно наименование на вещество, влизащо в състава на химична смес, което може да се изпише върху етикета на тази смес.

- Изключения по прилагане на наредбата (чл. 2).
- Задължения на лицата, които пускат на пазара химично вещество и/или смес (чл.3).
- Класифициране на химични вещества (чл. 5 – 7).
- Изисквания за опаковане на опасни химични вещества (чл. 8).
- Изисквания към опаковките (чл. 9).
- Етикетиране на опасни химични вещества, обозначения и съдържание на етикетите и изисквания към тях (чл. 10 – 19).
- Ред и начин за определяне на опасните свойства на химичните смеси и основни принципи на класифицирането и етикетирането им (чл. 21 – 28).
- Изисквания при опаковане на химични смеси (чл. 29 – 32).
- Изисквания за етикетиране на химични смеси (чл. 33 – 48).
- Задължение за подаване на заявление за получаване на разрешението по чл. 7в, ал. 1 на Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати (чл. 50).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за здравето

Наредба за медицинската експертиза

Наредбата е приета с ПМС № 87 от 2010 г. на основание чл. 101, ал. 6 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 36 от 2010 г., изм., бр. 5 и 41 от 2011 г.

С наредбата са определени: принципите и критериите на медицинската експертиза и редът за нейното извършване като неразделна част от диагностично-лечебната и профилактичната дейност на лечебните заведения.

- Общи разпоредби свързани с медицинската експертиза: обхват (чл. 2); органи на медицинската експертиза (чл. 3); формата и съдържанието на експертните решения и на медицинските протоколи (чл. 4).
- Експертиза на временната неработоспособност: Общи правила за издаване на болнични листове. Условия и ред за установяване на временна неработоспособност (чл. 6 – 20); издаване на болничен лист при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест (чл. 21 – 22); болничен лист на осигурен, изпратен за консултация или изследване (чл. 24); трудоустрояване с болничен лист (чл. 25); болничен лист за временна неработоспособност при бременност, раждане и осиновяване (чл. 26-34); издаване на болничен лист за балнеолечение, климатолечение и таласолечение (чл. 35 – 36); издаване на болничен лист при карантина и отстраняване от работа по предписание на медицинските органи (чл. 37); издаване на болничен лист за гледане на болен член от семейството (чл. 38 – 40); издаване на болничен лист за придружаване на член от семейството за лечение, консултация и изследване (чл. 41 – 43); издаване на болничен лист за лечение и изследване в чужбина (чл. 44 – 52); общи изисквания по отчетността на болничните листове (чл. 53 – 56).
- Определяне характера на заболяванията - професионален или общ (чл. 57 – 60).
- Експертиза на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане: обхват (чл. 61); условия и критерии за определяне степента на трайно намалената работоспособност (чл. 62 – 68); срокът на инвалидизиране (чл. 69 – 71); решение за причинна връзка (чл. 72 – 77); задължение за определяне условията на труд, противопоказани за здравословното състояние на освидетелстваните лица (чл. 78).

В приложение към наредбата са определени:

- отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане в проценти (приложение № 1 към чл. 63, ал. 1);
- методика за прилагане на отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност в проценти (приложение № 2 към чл. 63, ал. 3).

Правилник за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи

Правилникът е приет с ПМС № 83 от 26.04.2010 г. на основание чл. 109 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 34 от 2010 г., изм., бр. 5 и 41 от 2011 г.

С правилника се уреждат устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ).

- Устройство на органите на медицинската експертиза (чл. 6 – 22): Лекарски консултативни комисии (ЛКК), Детски експертни лекарски комисии (ДЕЛК), Териториални експертни лекарски комисии (ТЕЛК), Национална експертна лекарска комисия (НЕЛК), Регионални картотеки на медицинските експертизи (РКМЕ).
- Организация на работата на органите на медицинската експертиза: правомощия на лекуващия лекар (лекар по дентална медицина) (чл. 23), ЛКК (чл. 24 – 31), ДЕЛК/ ТЕЛК (чл. 32 – 41), НЕЛК (чл. 42 – 54), РКМЕ (чл. 55 – 61).
- Задължения на ръководителите на лечебните заведения относно медицинската експертиза (чл. 62).
- Обжалване на решенията на органите на медицинската експертиза (чл. 63 – 68).
- Контрол върху медицинската експертиза (чл. 69 – 71).

Наредба № 36 за условията и реда за упражняване на държавен здравен контрол

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 19, ал. 4 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 63 от 2009 г., изм. и доп., бр. 38 от 2011 г.

Наредбата определя:

- **условия и ред за извършване на държавен здравен контрол на обекти с обществено предназначение** (чл. 16а – 26): оценка на съответствието със здравните изисквания на планове, програми и инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии или техни изменения или разширения по реда на Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми, приета с Постановление № 139 на Министерския съвет от 2004 г. (ДВ, бр. 57 от 2004 г.), и Наредбата за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, приета с Постановление № 59 на Министерския съвет от 2003 г. (ДВ, бр. 25 от 2003 г.) (чл. 16б); съгласуване на устройствени схеми и планове и оценка на съответствието със здравните изисквания на инвестиционни проекти съгласно разпоредбите на Закона за устройство на територията и при спазване изискванията по чл. 18 и 19 (чл. 16в); участие в държавните приемателни комисии за въвеждане в

експлоатация на строежите от първа, втора и трета категория, определени в чл. 5, ал. 1 от Наредба № 2 от 2003 г. за въвеждане в експлоатация на строежите в Република България и минимални гаранционни срокове за изпълнени строителни и монтажни работи, съоръжения и строителни обекти (обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г.; изм., ДВ, бр. 49 от 2005 г.) (чл. 20); права на държавният здравен инспектор при инспекцията/проверката в обект с обществено предназначение (чл. 25); създаване, поддържане и съхраняване на досиета на обектите с обществено предназначение (чл. 26).

- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху продукти и стоки, имащи значение за здравето на човека (чл. 27 – 34а): натурални минерални, изворни и трапезни води, предназначени за питейни цели (чл. 29); лекарствени продукти (чл. 30); химичните вещества и смеси (чл. 31); козметични продукти (чл. 32); дрехи втора употреба (чл. 33) и др.;
- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху дейности, имащи значение за здравето на човека (чл. 35 – 41г): дейността на службите по трудова медицина (чл. 40); дейностите с опасни отпадъци (чл. 41); дейността с азбест и/или азбестосъдържащи материали (чл. 41б) и др.;
- условия и ред за извършване на държавен здравен контрол върху фактори на жизнената среда (чл. 42 – 60): води, предназначени за питейно-битови цели, и води, предназначени за къпане (чл. 42); минералните води, използвани за лечение, профилактика, питейно-битови цели, бутилиране, хигиенни цели, спорт и отдых (чл. 43); шум от локални източници (чл. 44 – 51); вибрациите в жилищни помещения и обществени сгради (чл. 52 – 55); химични фактори във въздушната среда на обекти с обществено предназначение (чл. 56); електрически, магнитни и електромагнитни полета в жилищните и обществените сгради и урбанизираните територии (чл. 57); въздух (чл. 59) и почви (чл. 60).
- ред за извършване на държавен здравен контрол за спазване изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращи лъчения (чл. 61 – 74): контрол в обекти с източници на йонизиращи лъчения; контрол върху продукти и стоки за повишено съдържание на радионуклиди; контрол на радиационните фактори на жизнената среда; контрол по спазване на изискванията на нормативните актове за осигуряване на радиационната защита на лицата при извършването на дейности с източници на йонизиращи лъчения; обследване на радиационни инциденти или аварии и медицинско наблюдение на засегнатите лица.

Наредба № 29 от 2005 г. за здравни норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 65, ал. 1, т. 4 от Закона за здравето

Обн., ДВ, бр. 78 от 2005 г.

С наредбата са определени здравните норми и изисквания при работа в среда на йонизиращи лъчения.

Наредбата регламентира провеждането на задължително медицинско наблюдение на работещите в среда на йонизиращи лъчения за недопускане на развитието на детерминистични ефекти и намаляване вероятността от възникване на стохастични ефекти до ниво, което се определя като приемливо.

Наредбата се прилага за всички дейности, свързани с използване на източници на йонизиращи лъчения, с изключение на дейностите, освободени от регулиращ контрол по смисъла на чл. 8 от Наредбата за основни норми за радиационна защита (ДВ, бр. 73 от 2004 г.).

- ❑ Общи изисквания за задължителното медицинско наблюдение на работещи в среда на йонизиращи лъчения (чл. 3 – 4)
- ❑ **Предварително медицинско наблюдение:** лица, които подлежат на прегледи (чл. 5); видове прегледи (приложение № 1, към чл. 6); експертно заключение за медицинската пригодност (чл. 7 – 8); изисквания за провеждането на медицинското наблюдение за работещите в атомните електрически централи (приложение № 2, към чл. 9); медицински противопоказания за работа в среда на йонизиращи лъчения (приложение № 3, към чл. 10); здравно досие (приложение № 4, към чл. 11).
- ❑ **Периодично медицинско наблюдение:** периодичност на прегледите (приложение 5, към чл. 12); Процедура за организиране и провеждане на прегледите (чл. 14 – 24); радиационен паспорт (приложение № 6, към чл. 15); обхват на периодичното медицинско наблюдение, и на медицинските специалисти, които го извършват (приложение 7, към чл. 16); изисквания за допълнителни прегледи и консултации (чл. 17 – 18); експертно заключение за медицинската пригодност (чл. 19); изисквания за предоставяне на информация (чл. 20 – 21), вкл. регистър по чл. 71, ал. 1 от Закона за здравето (чл. 24).

Наредба № 28 за условията и реда за регистрация, обработка и съхраняване на данните, съдържащи се в регистъра на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения

Наредбата е издадена от министъра на здравеопазването на основание чл. 71, ал. 2 от Закона за здравето.

Обн., ДВ, бр. 76 от 20.09.2005 г.

С наредбата са уредени условията и редът за регистрация, обработка и съхраняване на данните в регистър¹¹⁷ на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения.

- ❑ Съдържание на регистъра (чл. 2)
- ❑ Регистрация, обработка и съхранение на данните, съдържащи се в регистъра: задължения за предоставяне на данни в регистъра (чл. 5); форма и съдържание

¹¹⁷ Регистърът се създава и поддържа в Министерството на здравеопазването

на информацията, която се предоставя в регистъра (приложение 1, към чл. 6); начини за предоставяне и регистриране на информацията (чл. 7 – 11); достъп до данните от регистъра (чл. 12); съхраняване на информацията (чл. 13)

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за безопасно използване на ядрената енергия

Наредба за основните норми за радиационна защита

Наредбата е приета с ПМС № 190 от 30.07.2004 г., на основание чл. 26, ал. 3 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 73 от 20.08.2004 г.

С наредбата са определени основните изисквания и мерки за радиационна защита при осъществяване на дейности по използване на ядрената енергия и източниците на йонизиращи лъчения (ИЙЛ) по смисъла на Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

- Принципи на радиационната защита (чл. 3 – 6)
- Изключване на дейности от лицензионен и разрешителен режим (чл. 7 – 9).
- Граници на дозите (чл. 10 – 13).
- Специални изисквания за жени, подложени на професионално облъчване, за стажанти и учащи се и в случай на разрешено повишено облъчване (чл. 14 – 18).
- Принципи (чл. 19) и мерки за радиационна защита на професионално облъчвани лица (чл. 20 – 27).
- Оценка на облъчването и медицинско наблюдение (чл. 28 – 38).
- Ограничаване на облъчване, дължащо се на естествени източници (чл. 39 – 42).
- Основни принципи за радиационна защита при медицинското облъчване (чл. 43 – 49).
- Радиационна защита на външен персонал (чл. 50 – 51).

Наредба за радиационна защита при дейности с източници на йонизиращи лъчения

Наредбата е приета с ПМС № 200 от 4.08.2004 г., на основание чл. 26, ал. 2 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 74 от 2004 г., изм. и доп., бр. 74 от 2006 г., изм., ДВ, бр. 46 от 2007 г.

С наредбата са определени изискванията и правилата за радиационна защита при осъществяване на дейности с източници на йонизиращи лъчения (ИЙЛ) и условията и редът за водене на отчет на ИЙЛ.

Предмет на наредбата са изискванията и нивата за освобождаване от отчет и контрол на радиоактивни вещества и материали, съдържащи радиоактивни вещества, получени от разрешена дейност.

- Общи изисквания за радиационна защита на персонала (чл. 3 – 8).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при разполагане на обект с източници на йонизиращи лъчения на определена площадка (чл. 9 – 12).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при строителство на обект с източници на йонизиращи лъчения, монтаж и предварителни изпитания (чл. 13 – 20).
- Изисквания за радиационна защита при съхраняване на радиоактивни вещества (чл. 21 – 27).
- Изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на източници на йонизиращи лъчения (чл. 28 – 34).
- Допълнителни изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на закрити източници на йонизиращи лъчения и генератори на йонизиращи лъчения (чл. 35 – 45а).
- Допълнителни изисквания за осигуряване на радиационна защита при използване на открити източници на йонизиращи лъчения:
 - изисквания за радиационна защита в контролираната зона (чл. 46 – 62);
 - изисквания към системите за вентилация, почистване на прах, аерозоли и газове, отопление, водоснабдяване и канализация в обекти с открити източници на йонизиращи лъчения (чл. 63 – 85);
 - изисквания за поддържане и дезактивация на помещения и оборудване (чл. 86 – 92);
 - изисквания към средствата за индивидуална защита и радиационна хигиена (чл. 93 – 104);
 - изисквания към санитарни пропускници и санитарни шлюзове (чл. 105 – 112).
- Изисквания към радиационния мониторинг при дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 113 – 125).
- Изисквания за отчет на източници на йонизиращи лъчения (чл. 126 – 128).
- Нива за освобождаване от контрол на радиоактивни вещества или материали, съдържащи радиоактивни вещества (чл. 129 – 137).
- Извеждане от експлоатация на обекти с радиоактивни вещества (чл. 138 – 141).

Наредба за условията и реда за придобиване на професионална квалификация и за реда за издаване на лицензии за специализирано обучение и на удостоверения за правоспособност за използване на ядрената енергия

Наредбата е приета с ПМС № 209 от 6.08.2004 г., на основание чл. 65, ал. 3 и чл. 71 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия.

Обн., ДВ, бр. 74 от 2004 г., изм., ДВ, бр. 46 от 2007 г.

С наредбата са определени:

- ☐ условията и редът за придобиване на професионална квалификация за извършване на дейности в ядрени съоръжения и с източници на йонизиращи лъчения (ИЙЛ);
- ☐ длъжностите, за които се изисква правоспособност;
- ☐ редът за издаване, изменение, подновяване, прекратяване и отнемане на лицензии за специализирано обучение за дейности в ядрени съоръжения и с ИЙЛ (специализирано обучение);
- ☐ редът за издаване, прекратяване и отнемане на удостоверения за правоспособност;
- ☐ условията и редът за провеждане на изпити за придобиване на правоспособност за изпълнение на дейности в ядрени съоръжения и с ИЙЛ;
- ☐ редът за осъществяване на контрол по изпълнението на условията на издадените лицензии за специализирано обучение и удостоверения за правоспособност.

Регламентирани са изисквания:

- ☐ към системата за подбор и квалификация на персонала (чл. 5 – 7);
- ☐ относно представянето на документи (чл. 8);
- ☐ относно професионалната квалификация:
 - общи изисквания (чл. 9 – 19);
 - за дейностите в ядрени съоръжения, които имат влияние върху ядрената безопасност и радиационната защита (чл. 20 – 25);
 - за дейности с източници на йонизиращи лъчения (чл. 26 – 28).

Определени са:

- ☐ реда за издаване на лицензия за специализирано обучение (чл. 29 – 34);
- ☐ съдържанието на лицензията за специализирано обучение (чл. 35 – 36);
- ☐ реда за изменение и подновяване на лицензия за специализирано обучение (чл. 37 – 44);
- ☐ реда за прекратяване и отнемане на лицензия за специализирано обучение (чл. 45 – 48);

- реда за издаване на удостоверения за правоспособност (чл. 49 – 57);
- реда за прекратяване на действието и отнемане на удостоверения за правоспособност (чл. 58 – 61);
- организацията за провеждане на изпити за придобиване на правоспособност:
 - състав и ред за назначаване на квалификационната изпитна комисия на АЯР (чл. 62 – 63);
 - провеждане на изпити от квалификационната изпитна комисия на АЯР (чл. 64 – 70);
 - провеждане на изпити от квалификационна изпитна комисия, назначена от лице, получило лицензия за специализирано обучение (чл. 71 – 73);
- контрола върху изпълнението на условията на лицензите и удостоверения за правоспособност (чл. 74 – 77).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закон за устройство на територията

Наредба за съществените изисквания към строежите и оценяване съответствието на строителните продукти

Наредбата е приета с ПМС № 325 от 2006 г. на основание чл. 7, ал. 1 ЗТИП и във връзка с чл. 169а ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 106 от 2006 г., попр., бр. 3 от 2007 г., бр. 9 от 2007 г., изм. и доп., бр. 82 от 2008 г., изм., бр. 5 от 2010 г., бр. 7 от 2011 г., изм. и доп., бр. 18 от 2012 г.

С наредбата са определени:

- **съществените изисквания към строежите** по чл. 169, ал. 1 от ЗУТ, които определят техническите изисквания към строителните продукти (чл. 7): механично съпротивление и устойчивост (носимоспособност) (чл. 8); безопасност при пожар (чл. 9); хигиена, опазване на здравето и на околната среда (чл. 10); безопасна експлоатация (чл. 11); защита от шум (чл. 12); икономия на енергия и топлосъхранение (енергийна ефективност) (чл. 13);
- строителните продукти или групите строителни продукти, които осигуряват изпълнението на съществените изисквания към строежите (приложение № 1);
- условия и ред за оценяване съответствието на строителните продукти, които съответстват на европейските технически спецификации: изисквания за **СЕ маркировка за съответствие** на строителните продукти (чл. 15 – 17); процедури (чл. 18) и системите за оценяване съответствието на строителните продукти със съществените изисквания към строежите (чл. 19, ал. 2 – 3, приложение № 3, чл. 20,) и начините на удостоверяване на съответствието (чл. 19, ал. 1); техническо досие на строителните продукти (чл. 22); ЕО декларация за съответствие на строителния продукт (чл. 23 – 24); ЕО сертификати на строителния продукт или на производствения контрол (чл. 25 – 26);

- условия и ред за получаване на разрешение за оценяване на съответствието и за издаване на технически одобрения, сроковете им на валидност, както и допълнителните специфични критерии към лицата, които оценяват съответствието и/или издават технически одобрения, и техните задължения по процедурите и системите за оценяване на съответствието (чл. 27 – 38);
- условия и ред за получаване на европейско техническо одобрение¹¹⁸ (чл. 39 – 45);
- условия и ред за оценяване съответствието на строителните продукти, които съответстват на българските технически спецификации: задължения на производителя (чл. 51); оценяване и удостоверяване на съответствието (чл. 52 – 56);
- условия и ред за получаване на българско техническо одобрение (чл. 57 – 64);
- контролът върху дейността на лицата, получили разрешение за получаване на разрешение за оценяване на съответствието и за издаване на технически одобрения (чл. 46 – 50б).

Наредба № 1 за номенклатурата на видовете строежи

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 137, ал. 2 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г., изм. и доп., бр. 23 от 2011 г.

С наредбата са определени номенклатурата на видовете строежи за отделните категории в зависимост от тяхната характеристика, значимост, сложност и рискове при експлоатацията им, посочени в чл. 137, ал. 1 от ЗУТ.

- Видове строежи от първа категория (чл. 2 – 3): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8); буква „и” (ал. 9); буква „к” (ал. 10); буква „л” (ал. 11); буква „м” (ал. 12).
- Видове строежи от втора категория (чл. 4 – 5): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8).
- Видове строежи от трета категория (чл. 6 – 7): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7); буква „з” (ал. 8).
- Видове строежи от четвърта категория (чл. 8 – 9): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал. 2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5); буква „е” (ал. 6); буква „ж” (ал. 7).
- Видове строежи от пета категория (чл. 10 – 11): буква „а” (ал. 1); буква „б” (ал.

¹¹⁸ Положителна техническа оценка на годността за употреба на даден строителен продукт за удовлетворяване на съществени изисквания към строежите, в които продуктът се влага трайно, в зависимост от неговото предназначение (чл. 39, ал. 1, чл. 57, ал. 2).

2); буква „в” (ал. 3); буква „г” (ал. 4); буква „д” (ал. 5).

- Видове строежи от шеста категория (чл. 12).

По смисъла на тази наредба „**производствени сгради**” са сградите за: производство в строителната промишленост, енергетиката, химични и фармацевтични производства, металургични производства, машиностроителни, машиноремонтни и металообработващи производства, дървообработващи производства, текстилни производства, производства за преработка на животински и растителни продукти, производство на хранителни продукти и вкусови вещества, за добив и преработване на руда, въглища, нерудни изкопаеми, нефт и газ (включително временните строежи по чл. 54, ал. 6 ЗУТ за търсене, проучване или добив на подземни богатства); автобази със сервиз за обслужване; сгради за селскостопански дейности - животновъдни сгради, оранжерии и други обекти, свързани с тях.

В приложения са утвърдени:

- Класификатор на строежите по чл. 2, ал. 4 и ал. 10, т. 1 и 2 (приложение № 1 към чл. 2, ал. 12).
- Номенклатура на сградите и съоръженията за обществено обслужване и на самостоятелните обекти за обществено обслужване в сгради (приложение № 2 към чл. 4, ал. 5, т. 1, чл. 6, ал. 3, т. 4 и ал. 6, чл. 8, ал. 2, т. 3 и ал. 4 и чл. 10, ал. 1, т. 4).

Наредба № 3 за съставяне на актове и протоколи по време на строителството

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 169, ал. 3 и § 18, ал. 1 ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 72 от 2003 г., изм., бр. 37 от 2004 г., изм. и доп., бр. 29 от 2006 г.

С наредбата са определени:

- условията и редът за съставяне на актове и протоколи за подготовка, откриване на строителна площадка и определяне на строителна линия и ниво и за приемане на завършени видове строителни и монтажни работи при изпълнението на строежите, на отделни етапи или части от тях, вкл. задължения за съставяне и съхранение (чл. 7);
- условията и редът за изготвяне на екзекутивна документация (чл. 8);
- образци за съставяне на актовете и протоколите (приложения 1 – 17): протокол за предаване и приемане на одобрения проект и влязлото в сила разрешение за строеж за изпълнение на конкретния строеж; протокол за откриване на строителна площадка и за определяне на строителна линия и ниво; констативен акт за установяване съответствието на строежа с издадените строителни книжа и за това, че подробният устройствен план е приложен по отношение на застрояването; заповедна книга на строежа; акт за уточняване и съгласуване на строителния терен с одобрения инвестиционен проект и даване на основен репер на строежа; акт за приемане на земната основа и действителните коти на

извършените изкопни работи; акт за приемане на извършените строителни и монтажни работи по нива и елементи на строителната конструкция; акт за приемане и предаване на бетонни, стоманобетонни или други фундаменти за монтаж на конструкции, машини и съоръжения; акт за предаване и приемане на машини и съоръжения; акт за установяване състоянието на строежа при спиране на строителството; акт за установяване състоянието на строежа и строителните и монтажните работи при продължаване на строителството за всички спрени строежи по общия ред и предвидени други случаи; акт за установяване на всички видове строителни и монтажни работи, подлежащи на закриване, удостоверяващ, че са постигнати изискванията на проекта; акт за установяване на щети, причинени от непреодолима природна сила и др.; акт за приемане на конструкцията; констативен акт за установяване годността за приемане на строежа; протокол за установяване годността за ползване на строежа; протокол за проведена 72-часова проба при експлоатационни условия.

Наредба № 4 за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 139, ал. 5 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 51 от 2001 г., изм., бр. 85 от 2009 г., доп., бр. 96 от 2009 г.

С наредбата са определени обхватът и съдържанието на инвестиционните проекти, както и на свързаните с тях предварителни (прединвестиционни) проучвания и задания за проектиране.

Наредбата се прилага за всички обекти, за които се изисква одобрен инвестиционен проект при издаване на разрешение за строеж.

- Обхват на инвестиционните проекти (чл. 3): части за архитектура и конструкции; части за инсталации и мрежи на техническата инфраструктура; части за устройство на прилежащия към обекта терен; част технологична; част пожарна безопасност; част проект за организация и изпълнение на строителството; част организация и безопасност на движението; други проектни части при сложни и комплексни обекти; проектни части при специфични обекти.
- Обхват на предварителните (прединвестиционни) проучвания. (чл. 9).
- Обемно-устройствено проучване (чл. 10 – 11).
- Изходни данни и документите, необходими за изработването и одобряването на проекта (чл. 12).
- Изисквания към заданието за проектиране (чл. 13).
- Идеен проект: условия и ред за изработване (чл. 16); съдържание (чл. 18).
- Технически проект: условия и ред за изработване (чл. 19); обхват (чл. 20); съдържание (чл. 21).
- Работен проект: условия и ред за изработване (чл. 22 – 23); обхват и

съдържание (чл. 24); съдържание (чл. 21).

- ❑ Част архитектурна към: идейния проект (чл. 27 – 31); техническия проект (чл. 32 – 35); работния проект (чл. 36 – 40).
- ❑ Част конструктивна към: идейния проект (чл. 45 – 48); техническия проект (чл. 49 – 53); работния проект (чл. 54 – 57).
- ❑ Части за инсталации и мрежи на техническата инфраструктура във фаза идеен проект (чл. 58 – 62).
- ❑ Част електрическа (част електроснабдяване, електрообзавеждане и електрически инсталации) на техническия (чл. 63 – 66) и работния (чл. 67 – 70) проект.
- ❑ Част водоснабдяване и канализация на техническия (чл. 71 – 75) и работния (чл. 76 – 79) проект.
- ❑ Част топлоснабдяване, отопление, вентилация и климатизация на техническия (чл. 80 – 84) и работния (чл. 85 – 88) проект.
- ❑ Част енергийна ефективност на инвестиционния проект (чл. 89 – 91).
- ❑ Част паркоустройство и благоустройство на идейния (чл. 93 – 96), техническия (чл. 97) и работния (чл. 98 – 101) проект.
- ❑ Част геодезическа (трасировъчен план и вертикална планировка) на идейния (чл. 102 – 106), техническия (чл. 107 – 110) и работния (чл. 111) проект.
- ❑ Част технологична на идейния (чл. 112 – 115), техническия (чл. 116 – 119) и работния (чл. 120 – 123) проект.
- ❑ Част генерален план (чл. 124 – 127).
- ❑ Част организация и безопасност на движението (чл. 128 – 129).
- ❑ Част обща обяснителна записка (чл. 130 – 131).
- ❑ Част земна основа (чл. 132 – 133).
- ❑ Част проект за организация и изпълнение на строителството (чл. 134 – 138)
- ❑ Проучване и документиране за нуждите на инвестиционното проектиране на обекти - паметници на културата (чл. 139).
- ❑ Архитектурен проект за консервация, реставрация и експониране на паметниците на културата (чл. 140 – 143).
- ❑ Конструктивен проект за консервация, реставрация и експониране на паметниците на културата (чл. 144).
- ❑ Проект за паркове и градини - паметници на културата (чл. 145 – 146).
- ❑ Проект за консервация, реставрация и експониране на художествени паметници (чл. 147 – 148).
- ❑ Част сметна документация (чл. 149 – 150).

Наредба № 5 от за техническите паспорти на строежите

Наредбата е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 176а, ал. 6 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 7 от 2007 г., изм. и доп., бр. 38 от 2008 г., бр. 22 от 2010 г., изм., бр. 98 от 2011 г.

С наредбата са определени:

- ☐ обхватът и съдържанието на техническите паспорти на строежите (сградите и строителните съоръжения): част А „Основни характеристики на строежа” (чл. 5); част Б „Мерки за поддържане на строежа и срокове за извършване на ремонти” (чл. 6); част В „Указания и инструкции за безопасна експлоатация” (чл. 7); част Г „Енергиен паспорт на сграда” (чл. 7а – 8);
- ☐ редът за съставяне, предоставяне, регистриране и съхраняване на техническите паспорти: на нов строеж (чл. 11 – 13); на съществуващ строеж (чл. 14);
- ☐ редът за предоставяне, регистриране, съхраняване и актуализация на техническия паспорт на строежа (чл. 15 – 19);
- ☐ редът за извършване на обследването на строежите: съществуващ строеж (чл. 20 – 26).

Наредба за условията и реда за задължително застраховане в проектирането и строителството

Наредбата е приета с ПМС № 38 от 2004 г. на основание чл. 171, ал. 2 от ЗУТ.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2004 г.

С наредбата са определени условията и редът за задължително застраховане на лицата по чл. 171, ал. 1 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) , включително застрахователното покритие, изключените рискове, минималните застрахователни суми и минималните премии.

- ☐ Обхват на лицата, които подлежат на задължително застраховане (чл. 2, ал. 1): проектантът; консултантът; строителят; лицето, упражняващо строителен надзор; лицето, упражняващо технически контрол по част "Конструктивна" на инвестиционния проект, за който не е извършена оценка за съответствие от консултант.
- ☐ Минимално застрахователно покритие (чл. 3 – 4).
- ☐ Минимални застрахователни суми (чл. 5 – 8).
- ☐ Минимален размер на застрахователната премия (чл. 9).
- ☐ Права и задължения на възложителя (чл. 10 – 12).
- ☐ Отношения между страните по договора за застраховка (чл. 13 – 20).

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за измерванията

Наредба за единиците за измерване, разрешени за използване в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 275 от 2002 г. на основание чл. 13 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 115 от 2002 г., изм., бр. 40 от 2006 г., изм. и доп., бр. 8 от 2010 г.

С наредбата са определени: наименованията, определенията и означенията на разрешените за използване единици за измерване; правилата за изразяване и обявяване на резултатите от измерване.

- ☐ Задължително използване на разрешените със Закона за измерванията единици на съответните величини (чл. 2 – 4).
- ☐ Използване на основни единици SI и на производни единици SI (чл. 5 – 6).
- ☐ Основни единици SI (чл. 7 – 14).
- ☐ Производни единици SI (чл. 18 и 19).
- ☐ Специални наименования и означения на десетични кратни и дробни на единиците SI (чл. 20).
- ☐ Единици, които са определени на основата на единиците SI (чл. 21).
- ☐ Единици, използвани с единиците SI (чл. 22).
- ☐ Единици за специализирани области (чл. 23).
- ☐ Съставни единици (чл. 24).
- ☐ Правила за изразяване и обявяване на резултати от измерване (чл. 25 – 27).

Наредба за реда за утвърждаване на националните еталони на Република България и за начина за използване и съхраняване на еталоните

Наредбата е приета с ПМС № 74 от 2003 г. на основание чл. 21 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 33 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени редът за утвърждаване на националните еталони на Република България и начинът за използване и съхраняване на еталоните.

- ☐ Утвърждаване на националните еталони (чл. 2 – 11).
- ☐ Използване и съхраняване на еталоните (чл. 12 – 17).

Наредба за реда и начина за извършване на метрологичен надзор

Наредбата е приета с ПМС № 218 от 2003 г. на основание чл. 81 от Закона за

измерванията.

Обн., ДВ, бр. 88 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г., бр. 33 от 2008 г.

С наредбата са определени редът и начинът за извършване на метрологичен надзор.

- ❑ Органи за метрологичен надзор (чл. 2).
- ❑ Ред и начин за извършване на метрологичен надзор (чл. 3 – 13).
- ❑ Метрологичен надзор на лицата, които използват единици за измерване (чл. 14).
- ❑ Метрологичен надзор на лицата, които произвеждат, внасят или използват средства за измерване (чл. 15 – 18).
- ❑ Метрологичен надзор на лицата, които ремонтират средства за измерване (чл. 19).
- ❑ Метрологичен надзор на лицата, оправомощени за проверка на средства за измерване (чл. 20 – 22).
- ❑ Метрологичен надзор на лицата, които произвеждат, внасят или предлагат за продажба предварително опаковани количества продукти или бутилки (чл. 23 – 26).

Наредба за средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Наредбата е приета с ПМС № 239 от 2003 г. на основание чл. 28 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 98 от 2003 г., изм., бр. 96 от 2005 г., бр. 40 от 2006 г., доп., бр. 80 от 2006 г., изм., бр. 37 от 2007 г., изм. и доп., бр. 46 от 2007 г., 2007 г., изм., бр. 56 от 2011 г.

С наредбата са определени: техническите и метрологичните изисквания към средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол, както и тяхното използване по предназначение; редът и методите за извършване на контрол на средства за измерване; редът за водене на регистъра на одобрените за използване типове средства за измерване; знаците, които удостоверяват резултатите от контрола на средствата за измерване.

- ❑ Предназначение на средствата за измерване, технически и метрологични изисквания към средствата за измерване, методи за контрол:
 - материални мерки за дължина (чл. 2 – 37);
 - везни с неавтоматично действие (чл. 38 – 39);
 - везни с автоматично действие (чл. 40 – 84);
 - теглилки (чл. 85 – 94);
 - клинични електрически термометри с максимално показание (чл. 114 – 130);
 - клинични електрически термометри за непрекъснато измерване (чл. 131 – 148);

- топломери (чл. 149 – 172);
- манометри за кръвно налягане (чл. 173 – 188);
- манометри, използвани в съоръжения под налягане и в железопътния транспорт (чл. 189 – 209);
- манометри за автомобилни гуми (чл. 210 – 224);
- мерки за обем (чл. 225 – 240);
- водомери (чл. 241 – 273);
- обемни разходомери за течности, различни от вода, и допълнителни устройства към тях (чл. 274 – 325);
- измервателни системи за течности, различни от вода (чл. 326 – 421);
- електромагнитни разходомери (чл. 422 – 432)
- други видове разходомери и системи за вода и за течности, различни от вода (чл. 433 – 447);
- разходомери за газ (чл. 448 – 495);
- стендове за измерване на спирачните сили на пътни превозни средства (чл. 496 – 528);
- термометри, използвани при определяне на алкохолна концентрация (чл. 529 – 539);
- димомери (чл. 540 – 552);
- газоанализатори на отработени газове от моторни превозни средства (чл. 553 – 566);
- средства за измерване на хектолитрова маса (чл. 567 – 577);
- дозиметри (чл. 578 – 600);
- уреди и системи за радиационен контрол и мониторинг на радиационния фон (чл. 601 – 621);
- системи за измерване на инкорпорираната в човешкото тяло активност (чл. 622 – 634);
- уреди и системи за контрол на радиоактивни емисии в околната среда (чл. 635 – 652);
- електромери (чл. 653 – 675);
- измервателни трансформатори (чл. 676 – 684);
- часовници за превключване на тарифни електромери (чл. 685 – 701);
- електрокардиографи (чл. 702 – 716);
- аудиометри (чл. 738 – 744);
- радарни скоростомери (чл. 745 – 765);

- анализатори за алкохол в дъха (чл. 766 – 781);
- диоптрометри (чл. 782 – 793);
- измервателни шаблони за определяне нетното количество на предварително опаковани продукти, означени по обем (чл. 794 – 807);
- Ред за извършване на контрол на средствата за измерване:
 - ред за извършване на контрол на средствата за измерване (чл. 808);
 - ред за одобряване типа на средствата за измерване (чл. 809 – 831);
 - ред за водене на регистъра на одобрените за използване типове средства за измерване (чл. 832 – 834);
 - ред за извършване на първоначална проверка на средства за измерване (чл. 835 – 840);
 - ред за извършване на последваща проверка на средствата за измерване (чл. 841 – 845).
- Знаци за удостоверяване на резултатите от контрола на средствата за измерване (чл. 846 – 851).

Наредба за реда за оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Наредбата е приета с ПМС № 31 от 2003 г. на основание чл. 56 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 17 от 2003 г., изм. и доп., бр. 24 от 2006 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени средствата за измерване, за проверката на които се оправомощават лица, както и редът за оправомощаване на лица за проверка на средства за измерване.

- Оправомощаване на лица за проверка и изисквания към тях (чл. 2 – 6).
- Ред за оправомощаване (чл. 7 – 16).

Наредба за реда и начина за издаване на лицензии за извършване на проверка на средства за измерване и за издаване на лицензии за извършване на ремонт на средства за измерване

Наредбата е приета с ПМС № 219 от 1998 г. на основание чл. 60 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 116 от 1998 г.

Наредбата определя реда и начина за: издаване на лицензии на лица за извършване на проверка на определени типове средства за измерване; издаване на лицензии на лица за извършване на ремонт на средства за измерване, които се използват в случаите по чл. 7 от Закона за измерванията .

- Ограничения за издаването на лицензия за извършване на проверка на средства

за измерване (чл. 2).

- Теоретичен и практически изпит за методите на проверка на средствата за измерване (чл. 3 – 5).
- Ред за издаване на лицензия за проверка на средства за измерване (чл. 6 – 17).
- Ред за издаване на лицензия за ремонт на средства за измерване (чл. 18 – 24).

Наредба за опаковките, използвани като съдове за измерване на обема на затворените в тях течности

Наредбата е приета с ПМС № 41 от 2003 г. на основание чл. 73 от Закона за измерванията.

Обн., ДВ, бр. 19 от 2003 г., изм., бр. 40 от 2006 г.

С наредбата са определени: изискванията към вместимостите на опаковките, които са предназначени да бъдат използвани като съдове за измерване на обема на затворените в тях течности; изискванията към методите и средствата за измерване, използвани за определяне на действителната вместимост на бутилките; критериите и методите за контрол на действителната вместимост на бутилките; правилата за поставяне на означенията върху бутилките; формата и графичното изображение на знака за съответствие на действителната вместимост на бутилките с изискванията към нея.

- Приложение на наредбата и за други опаковки (чл. 2).
- Изисквания към вместимостите на бутилките (чл. 3 – 7).
- Изисквания към методите и средствата за измерване, използвани за определяне на действителната вместимост на бутилките (чл. 8 – 11).
- Критерии и методи за контрол на действителните вместимости на бутилките, извършване и документиране на контрола (чл. 12 – 18).
- Правила за поставяне на означения върху бутилките и знак за съответствие на действителните вместимости на бутилките с изискванията към тях (чл. 19 и 20).

Списък за определяне на периодичността на последващи проверки на средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол

Списъкът е приет със Заповед № А-102 на председателя на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор от 5.03.2010 г., на основание чл. 43, ал. 4 от Закона за измерванията във връзка с чл. 10в, ал. 2, т. 1 и предложение на председателя на Българския институт по метрология, рег. № 04-07-289-09 от 5.ІІ.2010 г.

обн., ДВ, бр. 22 от 19.03.2010 г.

Със списъкът се определя периодичността на последващи проверки на средства за измерване, които подлежат на метрологичен контрол.

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за националната стандартизация

В съответствие с процедурите за работа по националната стандартизация, в Република България са одобрени **български стандарти** и въведени **европейски и международни стандарти**, които се прилагат доброволно.

Български стандарти в областта на безопасността и здравето при работа¹¹⁹

- ❑ БДС 12.0.001:1990 Охрана на труда. Основни положения
- ❑ БДС 12.0.002:1978 Охрана на труда. Термини и определения
- ❑ БДС 12.0.003:1978 Охрана на труда. Опасни и вредни производствени фактори. Класификация
- ❑ БДС 12.1.001:1979 Охрана на труда. Ултразвук. Общи изисквания по безопасност на труда
- ❑ БДС 12.1.007:1978 Охрана на труда. Вредни вещества. Класификация и общи изисквания по безопасност
- ❑ БДС 12.1.010:1983 Охрана на труда. Взривобезопасност. Общи изисквания
- ❑ БДС 12.2.007.0:1980 Охрана на труда. Изделия електротехнически. Общи изисквания за безопасност
- ❑ БДС 12.2.014:1980 Охрана на труда. Оборудване технологично за леката промишленост. Общи изисквания за безопасност на труда
- ❑ БДС 12.2.020.01:1984 Охрана на труда. Зони взривоопасни. Класификация по отношение на електрооборудване
- ❑ БДС 12.2.062:1983 Охрана на труда. Органи за управление на производственото оборудване. Означения
- ❑ БДС 12.2.094:1985 Охрана на труда. Устройства седални на производствено оборудване. Класификация и общи изисквания
- ❑ БДС 12.2.095:1985 Охрана на труда. Устройства блокировъчни. Общи изисквания
- ❑ БДС 12.2.096:1986 Охрана на труда. Електробезопасност. Номенклатура на защитните мероприятия
- ❑ БДС 12.3.002:1978 Охрана на труда. Процеси производствени. Общи изисквания по безопасност на труда
- ❑ БДС 12.3.003:1979 Охрана на труда. Електрозаваряване. Общи изисквания по безопасност
- ❑ БДС 12.3.009:1983 Охрана на труда. Товарно-разтоварни работи. Общи изисквания по безопасност на труда

¹¹⁹ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

- ❑ БДС 12.3.010:1980 Охрана на труда. Опаковка производствена. Изисквания по безопасност при експлоатация
- ❑ БДС 12.3.018:1982 Охрана на труда. Инсталации вентилационни. Методи за аеродинамични изпитвания
- ❑ БДС 12.3.032:1985 Охрана на труда. Електромонтажни работи. Общи изисквания за безопасност
- ❑ БДС 12.4.012:1978 Охрана на труда. Средства за измерване и контрол на вибрациите на работните места. Технически изисквания
- ❑ БДС 12.4.021:1978 Охрана на труда. Инсталации вентилационни. Общи изисквания
- ❑ БДС 12.4.077:1983 Охрана на труда. Ултразвук. Метод за измерване нивото на звуковото налягане на работните места
- ❑ БДС 12.4.123:1985 Охрана на труда. Средства за колективна защита от инфрачервена радиация. Класификация. Общи изисквания
- ❑ БДС 13176:1975 Охрана на труда. Вибрации. Динамични характеристики на тялото на човека при въздействието на вибрации
- ❑ БДС 14776:1987 Охрана на труда. Работни места в производствени помещения. Санитарно-хигиенни норми за температура, относителна влажност, скорост на въздуха и топлинно облъчване
- ❑ БДС 16686:1987 Охрана на труда. Методи за измерване на температурата, относителната влажност и скорост на движение на въздуха в работните помещения на сградите
- ❑ БДС 17137:1990 Охрана на труда. Полета електромагнитни микровълнови. Допустими стойности и изисквания за контрол
- ❑ БДС 13940:1977 Производствени сгради на промишлени предприятия. Унификация на конструктивните параметри и конструктивните решения. Основни положения
- ❑ БДС 9544:1972 Уреди, свързани с измерването и използването на йонизиращи лъчения
- ❑ БДС 9832:1972 Детектори на йонизиращи лъчения. Газоразрядни броячи за регистриране на лъченията
- ❑ БДС 17044:1989 Вибрации. Методи и средства за защита. Класификация
- ❑ БДС 15262:1981 Единна система по ергономия. Работно място при извършване на работа прав. Общи ергономични изисквания
- ❑ БДС 15263:1981 Единна система по ергономия. Работно място при извършване на работа седнал. Общи ергономични изисквания

**Европейски и международни стандарти, въведени в Република България
като български стандарти¹²⁰**

- ❑ БДС EN 12464-1:2011 Светлина и осветление. Осветление на работни места.
- ❑ БДС EN 12464-2:2007 Светлина и осветление. Осветление на работни места. Част 2: Работни места на открито
- ❑ БДС EN 12254:2010 Екрани за работни места с лазери. Изисквания за безопасност и изпитване
- ❑ БДС EN ISO 11064-4:2005 Ергономично проектиране на центрове за управление. Част 4: Разполагане и размери на работни места (ISO 11064-4:2004)
- ❑ БДС EN ISO 11690-1:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 1: Стратегии за контрол на шума (ISO 11690-1:1996)
- ❑ БДС EN ISO 11690-2:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 2: Мерки за контрол на шума (ISO 11690-2:1996)
- ❑ БДС EN ISO 11690-3:2001 Акустика. Препоръчителна практика за проектиране на работни места с намален шум около машини. Част 3: Разпространение на звука и прогнозиране на шума в работни помещения (ISO/TR 11690-3:1997)
- ❑ БДС EN ISO 14644-7:2006 Чисти стаи и свързаната с тях контролирана околна среда. Част 7: Устройства за разделяне (работни места с чист въздух, камери, изолатори и мини околна среда) (ISO 14644-7:2004)
- ❑ СТ на СИВ 3785:1982 Помещения чисти и чисти работни места с контролируеми обезпрашени среди. Термини и определения. Класификация по степени на чистота
- ❑ Във връзка с прилагането на Директива 2006/42/ЕО относно машините¹²¹:
 - БДС EN 626-1:1994+A1:2008 Безопасност на машините. Намаляване на риска за здравето от опасни вещества, отделяни от машини. Част 1: Принципи и изисквания за производители на машини.
 - БДС EN 626-2:1996+A1:2008 Безопасност на машините. Намаляване на риска за здравето от опасни вещества, отделяни от машини. Част 2: Методика при съставяне на процедурите за проверка.
 - БДС EN 60749-18:2003 Полупроводникови устройства. Механични и климатични методи за изпитване. Част 18: Йонизиращи лъчения (пълна доза) (IEC 60749-18:2003).

¹²⁰ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички европейски и международни стандарти, въведени в Р България като български стандарти са публикувани на www.bds-bg.org

¹²¹ Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички действащи стандарти, въведени в Р България като български във връзка с прилагането на Директива 2006/42/ЕО относно машините, са публикувани на http://www.bds-bg.org/standard/search.php?directive_id=174

- БДС CEN/TR 14715:2005 Безопасност на машините. Йонизиращо излъчване от машините. Ръководство за прилагане на технически стандарти при проектиране/разработване на машини, за постигане съответствие със законовите изисквания.
- БДС CR 954-100:2004 Безопасност на машините. Части от системите за управление, свързани с безопасността. Част 100: Ръководство за използване и прилагане на EN 954-1:1996.
- БДС EN 1005-1:2001+A1:2009 Безопасност на машините. Човешки физически характеристики. Част 1: Термини и определения.
- БДС EN 1005-2:2003+A1:2009 Безопасност на машините. Човешки физически характеристики. Част 2: Ръчна работа с машини и със съставни части на машини.
- БДС EN 1005-3:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Физически характеристики на човека. Част 3: Препоръчителни граници за усилия при работа с машини.
- БДС EN 1005-4:2005+A1:2009 Безопасност на машините. Физически характеристики на човека. Част 4: Оценяване на работните пози и движения във връзка с машината.
- БДС EN 1037:1995+A1:2008 Безопасност на машините. Предотвратяване на неочаквано задействане.
- БДС EN 1088:1995+A2:2008 Безопасност на машините. Блокиращи устройства, свързани със защитни прегради. Основни положения за проектиране/разработване и избор.
- БДС EN 1093-1:2009 Безопасност на машините. Оценка на емисията на опасни вещества, пренасяни с въздуха. Част 1: Избор на методи за изпитване.
- БДС EN 12198-1:2000+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 1: Основни принципи.
- БДС EN 12198-2:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 2: Методи за измерване на лъчения.
- БДС EN 12198-3:2002+A1:2009 Безопасност на машините. Оценяване и намаляване на риска от лъчение от машини. Част 3: Намаляване на лъчението чрез отслабване или екраниране.
- БДС EN 13478:2001+A1:2008 Безопасност на машините. Предотвратяване на пожар и защита срещу пожар.
- БДС EN 1760-1:1997+A1:2009 Безопасност на машините. Устройства за защита, чувствителни на натиск. Част 1: Основни принципи за проектиране/разработване и изпитване на чувствителни на натиск настилки и чувствителни на натиск подове.
- БДС EN 1837:1999+A1:2010 Безопасност на машините. Осветление,

вградено в машините.

- БДС EN 349:1993+A1:2008 Безопасност на машините. Минимални разстояния за избягване премазването на части от човешкото тяло.
- БДС EN 414:2001 Безопасност на машините. Правила за разработване и оформяне на стандарти за безопасност.
- БДС EN 547-2:1996+A1:2009 Безопасност на машините. Размери на човешкото тяло. Част 2: Принципи за определяне на размерите, необходими за отвори за достъп.
- БДС EN 547-3:1996+A1:2009 Безопасност на машините. Размери на човешкото тяло. Част 3: Антропометрични данни.
- БДС EN 614-1:2006+A1:2009 Безопасност на машините. Ергономични принципи на проектиране. Част 1: Терминология и основни принципи.

□ Във връзка с прилагането на Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС)¹²²:

- БДС EN 1073-1:2001 Защитно облекло срещу радиоактивно замърсяване. Част 1: Изисквания и методи за изпитване на проветряемо защитно облекло срещу замърсяване с радиоактивни частици
- БДС EN 1073-2:2004 Защитно облекло срещу радиоактивно замърсяване. Част 2: Изисквания и методи за изпитване на непроветряемо защитно облекло срещу замърсяване с радиоактивни частици
- БДС EN 1082-1:2001 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката за защита срещу порязвания и пробождания от ръчно държани ножове. Част 1: Ръкавици с мрежа от метални пръстени и защитни средства за ръката
- БДС EN 1082-2:2002 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката срещу порязвания и пробождания от ръчно държани ножове. Част 2: Ръкавици и защитни средства за ръката, различни от мрежа от метални пръстени
- БДС EN 1082-3:2002 Защитно облекло. Ръкавици и защитни средства за ръката срещу порязвания и пробождания с ръчно държани ножове. Част 3: Изпитване на срязване при удар от падане от височина за текстил, кожа и други материали
- БДС EN 1146:2006 Средства за защита на дихателните органи. Апарати за защита на дихателните органи, автономни, с отворена система със съгъстен въздух, включващи качулка за евакуация. Изисквания, изпитвания,

¹²² Източник: Български институт за стандартизация. Заглавията и номерата на всички действащи стандарти, въведени в Р България като български във връзка с прилагането на Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства, са публикувани на http://www.bds-bg.org/standard/search.php?directive_id=67

маркировка

- БДС EN 12021:2002 Средства за защита на дихателните органи. Сгъстен въздух за дихателни апарати
- БДС EN 12083:2001 Средства за защита на дихателните органи. Филтри с дихателни шлангове (Филтри, незакрепени към маска). Филтри за частици, газозащитни филтри и комбинирани филтри. Изисквания, изпитвания, маркировка
- БДС EN 12568:2010 Защитни средства за стъпалата и краката. Изисквания и методи за изпитване на бомбета и метални вложки, устойчиви на пробождање
- БДС EN 12841:2006 Лични предпазни средства при падане. Системи с достъп с въже. Регулиращи устройства с въже
- БДС EN 132:2003 Средства за защита на дихателните органи. Определения на термините и пиктограми
- БДС EN 133:2003 Средства за защита на дихателните органи. Класификация
- БДС EN 134:2003 Средства за защита на дихателните органи. Номенклатура на съставните части
- БДС EN 135:2002 Средства за защита на дихателните органи. Списък на еквивалентни термини
- БДС EN 13921:2007 Лични предпазни средства. Ергономични принципи
- БДС EN 13921:2007 Лични предпазни средства. Ергономични принципи
- БДС EN 14052:2012 Каски с високи характеристики за индустрията
- БДС EN 14058:2005 Защитно облекло. Облекла за защита срещу студени условия на заобикалящата среда
- БДС EN 14058:2005 Защитно облекло. Облекла за защита срещу студени условия на заобикалящата среда
- БДС EN 14404:2004+A1:2010 Лични предпазни средства. Протектори за коляно за работно положение на колене
- БДС EN 166:2003 Индивидуална защита на очите. Изисквания
- БДС EN 1868:2002 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Списък на еквивалентните термини
- БДС EN 340:2006 Защитно облекло. Общи изисквания
- БДС EN 342:2005 Защитно облекло. Комплекти и облекла за защита от студ
- БДС EN 343:2003+A1:2007 Защитно облекло. Защита срещу дъжд
- БДС EN 352-1:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 1: Антифони, покриващи ушите
- БДС EN 352-2:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 2: Антифони,

поставяни на ушите

- БДС EN 352-3:2002 Антифони. Основни изисквания. Част 3: Антифони, покриващи ушите, монтирани върху защитни каски за промишлеността
- БДС EN 352-4:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 4: Антифони, покриващи ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 352-4:2004/A1:2006 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 4: Антифони, покриващи ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 352-5:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 5: Антифони, покриващи ушите, с активно намаляване на шума
- БДС EN 352-5:2004/A1:2006 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 5: Антифони, покриващи ушите, с активно намаляване на шума
- БДС EN 352-6:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 6: Антифони, покриващи ушите, с устройства за комуникация
- БДС EN 352-7:2004 Антифони. Изисквания за безопасност и изпитване. Част 7: Антифони, поставяни в ушите, чувствителни към нивото на шума
- БДС EN 354:2010 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Предпазни въжета
- БДС EN 358:2002 Лични предпазни средства за поддържане при работа и предотвратяване на падане от височина. Колани за поддържане и ограничаване при работа и предпазни въжета
- БДС EN 361:2003 Лични предпазни средства срещу падане от височина. Предпазни колани за цялото тяло
- БДС EN 363:2008 Лични предпазни средства срещу падане. Системи лични предпазни средства срещу падане
- БДС EN 388:2006 Ръкавици за защита от механични рискове
- БДС EN 397:2012 Защитни каски за индустрията
- БДС EN 407:2006 Ръкавици за защита от термични рискове (топлина и/или огън)
- БДС EN 420:2003+A1:2010 Защитни ръкавици. Общи изисквания и методи за изпитване
- БДС EN 421:2010 Защитни ръкавици срещу йонизиращо лъчение и радиоактивно замърсяване
- БДС EN 458:2001 Антифони. Препоръки за избор, използване, обслужване и поддържане. Ръководен документ
- БДС EN 510:2001 Изисквания за защитни облекла срещу риска от захващането им от движещи се части на машини

- БДС EN 511:2006 Защитни ръкавици срещу студ
- БДС EN 529:2006 Средства за защита на дихателните органи. Препоръки за избор, употреба, грижи и поддържане. Ръководство
- БДС EN 60984:2001/A11:2001 Ръкави от изолационен материал за работа под напрежение
- БДС EN ISO 13998:2004 Защитно облекло. Престилки, панталони и елеци за защита срещу срязвания и пробождания от ръчно държани ножове (ISO 13998:2003)
- БДС EN ISO 20345:2011 Лични предпазни средства. Обезопасяващи обувки (ISO 20345:2011)
- БДС EN ISO 20346:2005 Лични предпазни средства. Защитни обувки (ISO 20346:2004)
- БДС EN ISO 20346:2005/A1:2007 Лични предпазни средства. Защитни обувки
- БДС EN ISO 20347:2012 Лични предпазни средства. Работни обувки (ISO 20347:2012)
- БДС EN ISO 4007:2012 Лични предпазни средства. Защита на очите и лицето. Речник (ISO 4007:2012)

Хармонизирани стандарти във връзка с прилагането на:

- **Директива 2006/42/ЕО** на Европейския парламент и на Съвета относно машините и за изменение на Директива 95/16/ЕО (преработена версия): заглавията и номерата на хармонизираните стандарти, попадащи в обсега на директивата са публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, 24.8.2012 г.¹²³
- **Директива 89/686/ЕИО** на Съвета относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС): заглавията и номерата на хармонизираните стандарти, попадащи в обсега на директивата са публикувани в Официален вестник на Европейския съюз, 16.2.2012 г.¹²⁴

Правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание Закона за висшето образование, Закона за професионалното образование и обучение (ЗПО), Закона за признаване на професионални квалификации и Закона за народната просвета

Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления

Приет с ПМС № 125 от 2002 г. на основание чл. 9, ал. 3, т. 4 от Закона за висшето образование.

¹²³ Източник: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:256:0001:0050:BG:PDF>

¹²⁴ Източник: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:045:0001:0024:BG:PDF>

Обн., ДВ бр. 64 от 2002 г., изм. с Решение № 10827 от 27.11.2003 г. на ВАС на РБ - бр. 106 от 2003 г., изм., бр. 32 от 2005 г., доп., бр. 94 от 2005 г.

Области на висше образование	Професионални направления
Педагогически науки	Теория и управление на образованието Педагогика Педагогика на обучението по ...
Хуманитарни науки	Филология История и археология Философия Религия и теология
Социални, стопански и правни науки	Социология, антропология и науки за културата Психология Политически науки Социални дейности Обществени комуникации и информационни науки Право Администрация и управление Икономика Туризм
Природни науки, математика и информатика	Физически науки Химически науки Биологически науки Науки за земята Математика Информатика и компютърни науки
Технически науки	Машинно инженерство Електротехника, електроника и автоматика Комуникационна и компютърна техника Енергетика Транспорт, корабоплаване и авиация Материали и материалознание Архитектура, строителство и геодезия Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми Металургия Химични технологии

Области на висше образование	Професионални направления
	Биотехнологии Хранителни технологии Общо инженерство
Аграрни науки и ветеринарна медицина	Растениевъдство Растителна защита Животновъдство Ветеринарна медицина Горско стопанство
Здравеопазване и спорт	Медицина Стоматология Фармация Здравни грижи Спорт
Изкуства	Теория на изкуствата Изобразително изкуство Музикално и танцово изкуство Театрално и филмово изкуство`
Сигурност и отбрана	Национална сигурност Военно дело

Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения

Наредбата е приета с ПМС № 265 от 2006 г. на основание чл. 73 от Закона за професионалното образование и обучение.

Обн. ДВ. бр.81 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за признаване на право за упражняване на регулирана професия от физически лица, които притежават общи търговски или общи професионални знания и умения въз основа на професионален стаж, придобит в друга държава членка.

Наредбата урежда условията и реда за провеждане на стаж за приспособяване и на изпит за признаване на правоспособност в случаите, когато професионалният стаж е по-малък от изискуемия.

Наредбата се прилага за професии, които са включени в Списъка на регулираните професии в Република България по чл. 9, ал. 3, т. 13 от Закона за висшето образование и попадат в областите, посочени в приложение № 1 и приложение № 2. (чл. 3, ал. 1).

- ☐ Признаване на право за упражняване на регулирана професия въз основа на професионален стаж, придобит в друга държава членка: по професия в област,

включена в приложение № 1 (чл. 4); по професия, свързана с търговия, разпространение и професионално използване на токсични продукти и на биологични пестициди за употреба в селското стопанство и в област, включена в приложение № 2 (чл. 5); за ръководител на предприятие (чл. 6); документи за доказване на професионален стаж (чл. 7 – 10).

- ❑ Признаване на право за упражняване на регулирани професии въз основа на професионална квалификация, придобита в друга държава членка: въз основа на удостоверение за правоспособност или документ, удостоверяващ завършено образование и обучение, издадени от компетентен орган на друга държава членка и на основание диплома, удостоверение или друг документ за професионална квалификация, издадени в друга държава членка, и съответстващи на изискваните съгласно българското законодателство (чл. 11); допълнителни условия за признаване на право за упражняване на регулирана професия (чл. 12).
- ❑ Особени случаи: когато за упражняването на регулирана професия има специфични изисквания, определени с нормативен акт; когато се изисква представяне на доказателство за финансово състояние или застраховка срещу финансови рискове във връзка с професионалната му отговорност (чл. 13).

Наредба за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 86 от 18.04.2006 г., на основание чл.7, ал.3 от Закона за професионалното образование и обучение и чл. 9, ал. 3, т. 14 от Закона за висшето образование.

Обн. ДВ. бр.35 от 2006 г.

С наредбата са определени условията и редът за поддържане на Списъка на регулираните професии в Република България, както и достъпът до информацията, съдържаща се в него.

- ❑ Съдържание на Списъка (чл. 2): наименованието на професиите; нормативния акт, който ги определя като регулирани професии; органа, компетентен за даване или признаване на правоспособност.
- ❑ Ред за приемане и актуализиране (чл. 3); процедура за включване или изключване на професии от списъка (чл. 4 – 8)
- ❑ Информационно осигуряване (чл. 9 – 11).

Наредба № 2 за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави

Наредбата е издадена от министъра на образованието и науката на основание § 5 от Закона за народната просвета.

Обн., ДВ, бр. 40 от 2003 г., изм. и доп., бр. 60 от 2005 г., бр. 32 от 2009 г., бр. 78 от 2011 г.

С наредбата са определени условията и редът за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави.

- Признаване на училищно обучение, образование и професионална квалификация: процедура за признаване, необходими документи за кандидатстване, срокове; документи за признаване; (чл. 3 – 7).
- Отказ за признаване (чл. 8).
- Признаване на професионална квалификация, придобита в училище на чужда държава (чл. 13).

Решение № 619 от 20 юли 2009 г. на Министерския съвет за приемане Списък на регулираните професии в Република България

Решението е прието на основание чл.3 и чл. 6 от Закона за признаване на професионални квалификации

Обн., ДВ., бр.61 от 2009г., изм. и доп., бр. 30 от 2012 г.

С Решението се приема:

- Списък на регулираните професии в Република България (приложение № 1);
- Списък на професионалните сдружения и организации, признати от държавите-членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария, дейността на членове на които се счита за регулирана (приложение № 2);
- Списък на курсовете за обучение със специална структура в държавите - членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария (приложение № 3);
- Списък на видовете регулирано образование и обучение в държавите - членки на Европейския съюз, другите държави от Европейското икономическо пространство и Швейцария (приложение № 4);
- Списък № 1 – 3 на дейности, свързани с признаването въз основа на придобит професионален опит (приложение № 5 – 7);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация за обучение по медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 8);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари-специалисти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 9);
- Списък на наименованията на специализираното обучение по медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 10);
- Списък на доказателствата за професионална квалификация на общопрактикуващи лекари в държавите - членки на Европейския съюз

(приложение № 11);

- ❑ Учебна програма за обучение на медицински сестри в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 12);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на медицински сестри в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 13);
- ❑ Учебна програма за обучение на лекари по дентална медицина в държавите-членки на Европейския съюз (приложение № 14);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари по дентална медицина в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 15);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на лекари по дентална медицина - специалисти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 16);
- ❑ Учебна програма за обучение на ветеринарни лекари в държавите – членки на Европейския съюз (приложение № 17);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на ветеринарни лекари в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 18);
- ❑ Учебна програма за обучение на акушерки в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 19);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на акушерки в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 20);
- ❑ Учебна програма за обучение на магистър-фармацевти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 21);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на магистър-фармацевти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 22);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на архитекти в държавите - членки на Европейския съюз (приложение № 23);
- ❑ Списък на доказателствата за професионална квалификация на архитекти в държавите - членки на Европейския съюз, които се ползват от придобити права (приложение № 24);
- ❑ Списък на документи и удостоверения, които могат да бъдат изисквани от органите по признаване на професионални квалификации (приложение № 25);
- ❑ Дейности, свързани с търговията и разпространението на токсични продукти (приложение № 26);
- ❑ Декларация за временно предоставяне на услуги (приложение № 27).

Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти¹²⁵.

Степента на съответствие между нормативните актове в областта на БЗР с правото на ЕС е показано в табличен вид, както следва:

Таблица на съответствие на националното законодателство с правото на ЕИО

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
Стратегически документи				
1.	Стратегия на Общността за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2007–2012 г.	Стратегия за безопасност и здраве при работа 2008 – 2012 година	пълно	
Нормативни актове в областта на БЗР с общо приложение				
2.	Директива 89/391/ЕИО за въвеждане на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работещите при работа	Закон за здравословни и безопасни условия на труд, Кодекс на труда, Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	
3.	Директива 89/654/ЕИО относно минималните изисквания за безопасност и здраве на работното място (работно място) – 1-ва специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕЕС	Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	

¹²⁵ В обхвата на международните стандарти се включват: регламенти, стратегии и директиви на ЕС, и конвенции на МОТ, ратифицирани от Р България.

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
4.	Директива 89/655/ЕИО относно минимални изисквания за безопасност и опазване на здравето при използване на работното оборудване от работещите при работа (използване на работно оборудване) - 2-ра специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 7 за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване	пълно	
5.	Директива 89/656/ЕИО относно минималните изисквания за безопасността и здравето на работещите при използването на лични предпазни средства на работното място (използване на лични предпазни средства) 3 – та специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕЕС	Наредба № 3 за минималните изисквания за защита на здравето и безопасността на работещите при използване на лични предпазни средства на работното място	пълно	
6.	Директива 90/269/ЕИО относно минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд при ръчно манипулиране на товари, когато съществува опасност конкретно от нараняване на гърба на работниците (ръчно манипулиране на товари) - 4 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 16 за физиологични норми и правила за ръчна работа с тежести	пълно	
7.	Директива 90/270/ЕИО относно минималните изисквания за безопасност и здраве при работа с екранно оборудване (работа с видеодисплеи) - 5 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО	Наредба № 7 за минималните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа с видеодисплеи	пълно	
8.	Директива 92/58/ЕИО относно минималните изисквания за осигуряване на знаци за безопасност и/или здраве при работа (знаци и сигнали за	Наредба № РД-07/8 за минималните изисквания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве при работа	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	безопасност и/или здраве при работа) 9 специална директива по смисъла на Директива 89/391/ЕИО			
9.	Директива 2003/88/ЕО относно някои аспекти на организацията на работното време	Кодекс на труда Наредба за работното време, почивките и отпуските Наредба № 15 за условията, реда и изискванията за разработване и въвеждане на физиологични режими на труд и почивка по време на работа	пълно	
10.	Директива 91/383/ЕИО за допълнение на мерките за насърчаване подобряването на безопасността и здравето при работа на работниците на срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение	Наредба № 5 за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците по срочно трудово правоотношение или временно трудово правоотношение	пълно	
11.	Директива 98/59/ЕО за сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на масовите уволнения	Кодекс на труда	пълно	
12.	Директива 2001/23/ЕО относно сближаването на законодателствата на държавите-членки във връзка с гарантирането на правата на работниците и служителите при прехвърляне на предприятия, стопански дейности или части от предприятия или стопански дейности	Кодекс на труда	пълно	
13.	Директива 97/81/ЕО относно Рамковото споразумение за работата на непълно работно време, сключено между Съюза на конфедерациите на	Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	индустриалците и работодателите в Европа (UNICE), Европейския център на предприятията с обществено участие (СЕЕР) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC)			
14.	Директива 91/533/ЕИО за задължението на работодателя да запознава работниците и служителите с условията, приложими към трудовия договор или трудовото правоотношение	Кодекс на труда	пълно	
15.	Директива 94/33/ЕО за закрила на младите хора при работа	Кодекс на труда Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години	пълно	
16.	Директива 92/85/ЕИО за въвеждане на мерки за насърчаване на подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на бременни работнички, на работнички-родилки или кърмачки /Десета отделна Директива по смисъла на чл. 16 от Директива 89/391/ЕИО	Кодекс на труда	пълно	
17.	Директива 2002/14/ЕО за създаване на обща рамка за информиране и консултиране на работниците и служителите в Европейската общност	Кодекс на труда	пълно	
18.	Директива 2008/104/ЕО относно работа чрез агенции за временна заетост	Кодекс на труда	пълно	
19.	Директива 2010/18/ЕС за прилагане на ревизираното рамково споразумение за родителския отпуск, сключено между Конфедерацията на европейския бизнес (BUSINESSEUROPE), Европейската	Кодекс на труда Наредба за работното време, почивките и отпуските	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	асоциация на занаятите и малките и средните предприятия (UEAPME), Европейския център на предприятията с държавно участие и на предприятията от общ икономически интерес (СЕЕР) и Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC), и за отмяна на Директива 96/34/ЕО			
20.	Европейско рамково споразумение за работата от разстояние от 2002 г. между социалните партньори на европейско ниво	Кодекс на труда	пълно	
21.	Директива 2009/38/ЕО за създаване на европейски работнически съвет или на процедура за информиране и консултации с работниците и служителите в предприятия с общностно измерение и групи предприятия с общностно измерение	Кодекс на труда Закон за информиране и консултиране с работниците и служителите в многонационални предприятия, групи предприятия и европейски дружества	пълно	
22.	Директива 2002/15/ЕО за организацията на работното време на лицата, извършващи транспортни дейности в автомобилния транспорт	Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт	пълно	
Нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР				
23.	Регламент (ЕО) № 1907/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали (REACH), за създаване на Европейска агенция по химикали, за изменение на Директива	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	1999/45/ЕО и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 793/93 на Съвета и Регламент (ЕО) № 1488/94 на Комисията, както и на Директива 76/769/ЕИО на Съвета и директиви 91/155/ЕИО, 93/67/ЕИО, 93/105/ЕО и 2000/21/ЕО на Комисията, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)”			
24.	Регламент (ЕО) № 1272/2008 на Европейския парламент и на Съвета относно класифицирането, етикетирването и опаковането на вещества и смеси, за изменение и за отмяна на директиви 67/548/ЕИО и 1999/45/ЕО и за изменение на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (ОВ, L 353/1 от 31 декември 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1272/2008(CLP)”	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
25.	Регламент (ЕО) № 648/2004 на Европейския парламент и на Съвета относно детергентите, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 648/2004”;	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
26.	Регламент (ЕО) № 850/2004 на Европейския парламент и на Съвета относно устойчивите органични замърсители и за изменение на Директива 79/117/ЕИО, наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 850/2004”;	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
27.	Регламент (ЕО) № 1451/2007 на Комисията относно втората фаза на 10-годишната работна програма, посочена в член 16, параграф 2 от Директива 98/8/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно пускането на пазара на биоциди (ОВ, L 325/3 от 11	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	декември 2007 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 1451/2007”.			
28.	Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)	Наредба за реда и начина за ограничаване на производството, употребата или пускането на пазара на определени опасни химични вещества, смеси и изделия от Приложение XVII на Регламент (ЕО) № 1907/2006 (REACH)	пълно	
29.	Директива 2006/42/ЕО относно машините, изменяща Директива 95/16/ЕО. Позоваванията към Директива 98/37/ЕО се приемат като позовавания към Директива 2006/42/ЕО съгласно таблицата за съответствие в приложение № 9. Директива 2009/127/ЕО за изменение на Директива 2006/42/ЕО по отношение на машините за прилагане на пестициди	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машините	пълно	
30.	Директива 89/686/ЕИО относно сближаване на законодателствата на държавите-членки в областта на личните предпазни средства (ЛПС)	Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на лични предпазни средства.	пълно	
31.	Директива 96/82/ЕО относно контрола на опасностите от големи аварии, които включват опасни вещества, на Директива 2003/105/ЕО за изменение на Директива 96/82/ЕО относно контрола на опасностите от големи аварии, които включват опасни вещества, на Директива 2008/101/ЕО за	Закон за опазване на околната среда	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	изменение на Директива 2003/87/ЕО с цел включване на авиационните дейности в схемата за търговия с квоти за емисии на парникови газове в рамките на Общността и на чл. 1, параграфи 10 и 13 от Директива 2009/29/ЕО за изменение на Директива 2003/87/ЕО с оглед подобряване и разширяване на схемата за търговия с квоти за емисии на парникови газове на Общността.			
32.	Директива 2009/30/ЕО за изменение на Директива 98/70/ЕО по отношение на спецификацията на бензина, дизеловото гориво и газьола и за въвеждане на механизъм за наблюдение и намаляване на нивата на емисиите на парникови газове и за изменение на Директива 1999/32/ЕО на Съвета по отношение на спецификацията на горивото, използвано от плавателни съдове по вътрешните водни пътища, и за отмяна на Директива 93/12/ЕИО	Закон за опазване на околната среда	пълно	
33.	Разпоредбите на глави първа и втора и приложения № 1 и 2 на Директива 2010/75/ЕС относно емисиите от промишлеността (комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването)	Закон за опазване на околната среда	пълно	
34.	Директива 2009/107/ЕО за изменение на Директива 98/8/ЕО относно пускането на пазара на биоциди по отношение на удължаване на някои срокове	Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси	пълно	
35.	Директива 89/106 за уеднаквяване на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти, последно изменена с Директива 93/68/ЕЕС	Наредба за съществените изисквания към строежите и оценяване съответствието на строителните продукти	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
36.	Директива 80/181/ЕИО за сближаване на законодателствата на държавите членки относно мерните единици и за отмяна на Директива 71/354/ЕИО, последно изменена с Директива 2009/3/ЕО.	Наредба за единиците за измерване, разрешени за използване в Република България	пълно	
37.	Директива 2011/17/ЕС за отмяна на директиви 71/317/ЕИО, 71/347/ЕИО, 71/349/ЕИО, 74/148/ЕИО, 75/33/ЕИО, 76/765/ЕИО, 76/766/ЕИО и 86/217/ЕИО на Съвета в областта на метрологията	Наредба за средствата за измерване, които подлежат на метрологичен контрол	пълно	
38.	Директива 2004/108/ЕС за съществените изисквания и оценяване на съответствието за електромагнитна съвместимост.	Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието за електромагнитна съвместимост	пълно	
39.	Директива 2000/14/ЕО за сближаването на законодателството на държавите членки по отношение на емисиите от шум, излъчвани в околната среда от оборудване, което се използва на открито, последно изменена с Директива 2005/, изменяща Директива 2000/14 за сближаването на законодателството на държавите членки по отношение на емисиите от шум, излъчвани в околната среда от оборудване, което се използва на открито.	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха	пълно	
40.	Директива 2004/22/ЕО относно измервателните уреди	Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на средствата за измерване	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	Директива 2009/137/ЕО за изменение на Директива 2004/22/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно измервателните уреди по отношение на експлоатирането на максимално допустимите грешки във връзка с приложенията за отделните уреди			
41.	Директива 2503/122/ЕВРАТОМ относно контрола на високоактивните закрити радиоактивни източници и безстопанствените източници.	Наредба за радиационна защита при дейности с източници на йонизиращи лъчения	пълно	
42.	Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации	Закон за признаване на професионални квалификации	пълно	
43.	Директива 99/42/ЕО относно създаването на механизъм за признаване на придобита квалификация във връзка с професионалните дейности в приложното поле на директивите за либерализация и преходни мерки и относно допълването на общата система за признаване на придобита квалификация	Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения	пълно	
44.	Директива 74/556/ЕИО относно определяне на подробни разпоредби за преходните мерки, свързани с дейности в търговията и в разпространението на токсични продукти, и за дейности, които предполагат професионално използване на тези продукти, включително дейности на посредници	Наредба за условията и реда за признаване на право за упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения	пълно	
45.	Директива 74/557/ЕИО относно реализиране на свободата на установяване и свободното	Наредба за условията и реда за признаване на право за	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	предоставяне на услуги по отношение на дейности на самостоятелно заети лица и на посредници в търговията и в разпространението на токсични продукти	упражняване на регулирана професия, за която се изисква притежаването на общи търговски или общи професионални знания и умения		
46.	Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации, изменена с Директива 2006/100/ЕО за адаптиране на някои директиви в областта на свободното движение на хора поради присъединяването на България и Румъния, Регламент (ЕО) № 1430/2007 на Комисията за изменение на приложения II и III към Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации Регламент (ЕО) № 755/2008 на Комисията за изменение на Приложение II към Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации	Приложения № 2 – 25 и № 27 от Списъка на регулираните професии в Република България:	пълно	
47.	Директива 74/556/ЕИО относно определяне на подробни разпоредби за преходните мерки, свързани с дейности в търговията и в разпространението на токсични продукти, и за дейности, които предполагат професионално използване на тези продукти, включително дейности на посредници Директива 74/557/ЕИО относно реализиране на свободата на установяване и свободното	Приложение № 26 от Списък на регулираните професии в Република България	пълно	

№ по ред	Стратегия/Директива на ЕС	Национално законодателство (стратегия, закон, наредба, др.)	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	предоставяне на услуги по отношение на дейности на самостоятелно заети лица и на посредници в търговията и в разпространението на токсични продукти			

Сравнителен анализ на Конвенциите на Международната организация по труда, ратифицирани от Р. България и нормативните актове от националното законодателство в областта на БЗР

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
1.	Конвенция № 87 за синдикалната свобода и закрилата на правото на синдикалното организиране, 1948 г. Ратифицирана през 1959 г. (обн. ДВ, бр. 19 от 1959 г.), в сила от 08.06.1960 г	Кодекс на труда Наказателен кодекс Закон за държавния служител Закон за юридическите лица с нестопанска цел Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България Закон за Министерството на вътрешните работи Закон за събранията, митингите и манифестациите Закон за уреждане на колективните трудови спорове	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
2.	Конвенция № 98 за правото на организиране и на колективно договаряне, 1949 г. Ратифицирана през 1959 г. (обн. ДВ, Известия бр.19 от 1959 г.), в сила от 08.06.1960 г.	Кодекс на труда Закон за държавния служител Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България Закон за Министерството на вътрешните работи Закон за железопътния транспорт.	пълно	
3.	Конвенция № 138 относно минималната възраст, 1973 г. Ратифицирана през 1980 г. (обн. ДВ, бр. 13 от 1980), в сила от 23.04.1981 г.	Кодекс на труда Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години Наредба за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст.	пълно	
4.	Конвенция № 182 относно най-тежките форми на детския труд, 1999 г. Ратифицирана през 2000 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 2000), в сила от 28.07.2001 г.	Кодекс на труда Наказателен кодекс Закон за закрила на детето Закон за борба с трафика на хора Закон за семейни помощи за деца Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години Национален план за действие срещу най-тежките форми на детски труд	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Национална стратегия за детето 2008-2018		
5.	Конвенция № 111 относно дискриминацията в областта на труда и професиите, 1958 г. Ратифицирана през 1960 г. (обн. ДВ, Известия, бр. 46 от 1960 г.), в сила от 22.06.1961 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за защита от дискриминация Закон за държавния служител Закон за насърчаване на заетостта Правилник за устройството и дейността на Комисията за защита от дискриминация Правилник за устройството и организация на работата на Националния съвет по равнопоставеност на жените и мъжете Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2009-2015 г. Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2012 г.	пълно	
6.	Конвенция № 100 за равенството в заплащането, 1951 г.	Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
	Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, Известия, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Закон за защита от дискриминацията Правилник за устройството и дейността на Комисията за защита от дискриминация		
7.	Конвенция № 156 относно равенството на възможностите и еднаквото отношение към работниците и служителите от двата пола: работници и служители със служебни задължения, 1981 г. Ратифицирана през 2006 г. (обн. ДВ, бр. 9 от 2006 г.), в сила от 03.04.2007 г.	Кодекс на труда; Кодекс за социално осигуряване; Закон за насърчаване на заетостта; Закон за защита от дискриминация; Закон за семейните помощи за деца; Закон за социалното подпомагане; Закон за закрила на детето; Закон за интеграция на хората с увреждания; Правилник за прилагане на Закона за социалното подпомагане; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество; Актуализирана стратегия по заетостта на Република България за 2008-2015 г.	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Постановление № 104 на МС от 10.03.2003 г. за приемане на Наредба за учебниците и учебните помагала Национална програма “В подкрепа на майчинството”		
8.	Конвенция № 81 относно инспекцията по труда, 1947 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Закон за насърчаване на заетостта Устройствен правилник на ИА „Главна инспекция по труда” Закон за инспектиране на труда	пълно	
9.	Конвенция № 161 за службите по трудова медицина, 1985 г. Ратифицирана през 2011 г. обн. ДВ, бр. 96 от 2011 г.	Закон за здравословни и безопасни условия на труд Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина	пълно	
10.	Конвенция № 144 относно тристранните консултации (международните трудови норми), 1976 г. Ратифицирана през 1998 г. (обн. ДВ, бр. 52 от 1998 г.), в сила от 12.06.1999 г.	Кодекс на труда; Правилник за организацията и дейността на съветите за тристранно сътрудничество.	пълно	
11.	Конвенция № 94 относно трудовите клаузи (административни договори), 1949 г. Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Закон за обществените поръчки; Кодекс на труда	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
12.	Конвенция № 1 относно работното време (индустрия), 1919 г. Ратифицирана през 1921 г. (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила от 14.02.1922 г.	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за Министерството на вътрешните работи; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява намалено работно време; Наредба за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст; Наредба за служебното положение на държавните служители; Наредба за административното обслужване; Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт; Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 50 за работното време на ръководния и изпълнителския персонал, зает с осигуряване на превозите на пътници и товари в железопътния транспорт; Наредба № 4018 за работното време на авиационния персонал; Наредба № 12 за изискванията за задължителна употреба на контролните уреди за регистриране на данните за движението на автомобилите и работата на екипажите, както и функционалните и техническите изисквания към тях.		
13.	Конвенция № 14 относно седмичната почивка (индустрия), 1921 г. Ратифицирана през 1924 г., в сила от 06.03.1925 г. (обн., ДВ, бр. 36 от 6.05.1997 г.)	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за автомобилните превози; Наредба за работното време, почивките и отпуските; Наредба за служебното положение на държавните служители; Наредба № 2 за реда за установяване задължение за дежурство или за разположение на работодателя;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 12 от 5.01.2007 г. за изискванията за задължителна употреба на контролните уреди за регистриране на данните за движението на автомобилите и работата на екипажите, както и функционалните и техническите изисквания към тях; Наредба № 50 от 28.12.2001 г. за работното време на ръководния и изпълнителския персонал, зает с осигуряване на превозите на пътници и товари в железопътния транспорт; Наредба за организация на работното време на лицата, които извършват транспортни дейности в автомобилния транспорт.		
14.	Конвенция № 52 относно платените годишни отпуски, 1936 г. Ратифицирана през 1949 г. (Обн., ДВ, бр. 207 от 1949 г.) в сила от 22.12.1950 г.	Кодекс на труда; Закон за държавния служител; Закон за съдебната власт; Закон за Министерството на вътрешните работи; Наредба за служебното положение на държавните служители;	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за определяне на видовете работи, за които се установява допълнителен платен годишен отпуск; Наредба за работното време, почивките и отпуските.		
15.	Конвенция № 26 относно установяването на методи за определяне на минималните заплати, 1928 г. Ратифицирана през 1933 г. (обн. ДВ, бр. 227 от 1933 г.), в сила от 04.06.1936 г.	Кодекс на труда Наредба за договаряне на работната заплата	пълно	
16.	Конвенция № 95 за закрила на работната заплата, 1949 г. Ратифицирана през 1955 г. (обн. ДВ, бр. 54 от 1955 г.), в сила от 07.11.1956 г.	Кодекс на труда Наредба за структурата и организацията на работната заплата Наредба за договаряне на работната заплата Постановление № 147 на МС от 2007 г. за определяне на минималния размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
17.	Конвенция № 177 относно надомния труд, 1996 г. Ратифицирана през 2009 г. (обн. ДВ, бр. 39 от 2009 г.), в сила от 17.07.2010 г.	Кодекс на труда	пълно	
18.	Конвенция № 173 относно защитата на вземанията на работниците в случай на несъстоятелност на работодателя, 1992 г. Ратифицирана през 2004 г. (обн. ДВ, бр. 58 от 2004 г.), в сила за България от 27.09.2005 г.	Търговски закон; Данъчно-осигурителен процесуален кодекс; Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.	пълно	
19.	Конвенция № 127 относно максималната тежест, 1967 г. Ратифицирана през 1978 г. (обн. ДВ, бр. 40 от 1978 г.), в сила за България от 21.06.1979 г.	Кодекс на труда Закон за здравословни и безопасни условия на труд Наредба № 16 за физиологичните правила и норми за ръчна работа с тежести Наредба № 6 за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години	пълно	
20.	Конвенция № 77 относно медицинския преглед на младежите (индустрия), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда; Наредба за медицинската експертиза на работоспособността; Закон за насърчаване на заетостта	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците; Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”		
21.	Конвенция № 78 относно медицинския преглед на младежите (неиндустриални дейности), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Наредба за медицинската експертиза на работоспособността, в сила от 1 декември 2005 г. Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда” Закон за насърчаване на заетостта	пълно	
22.	Конвенция № 6 относно нощния труд на децата (индустрия), 1919 г. Ратифицирана през 1921 г., (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила за България от 14.02.1922 г.	Кодекс на труда Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
23.	Конвенция № 79 относно нощния труд на юношите (неиндустриални дейности), 1946 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр.207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс на труда Устройствен правилник на Изпълнителната агенция „Главна инспекция по труда”	пълно	
24.	Конвенция № 45 за подземните работи (жени), 1935 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр.207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г	Кодекс на труда Наредба № 7 за вредните и тежките работи, забранени за извършване от жени	пълно	
25.	Конвенция № 3 за закрилата на майчинството, 1919 г. Ратифицирана през 1921 г. (обн. ДВ, бр. 189 от 1921 г.), в сила за България от 14.02.1921 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за семейни помощи за деца Закон за закрила на детето Закон за защита от дискриминация Наредба за експертизата на работоспособността Наредба № 7 за вредните и тежки работи, забранени за извършване от жени. Наредба № 11 за стаите за лична хигиена на жените и за почивка на бременните жени	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за трудоустрояване Наредба за условията и реда за командироване на работници или служители от държавите членки или на работници или служители от трети страни в Република България в рамките на предоставяне на услуги		
26.	Конвенция № 183 относно закрилата на майчинството, 2000 г. Ратифицирана през 2001 г. (обн. ДВ, бр. 85 от 2001 г.), в сила за България от 06.12.2002 г.	Кодекс на труда Кодекс за социално осигуряване Закон за семейни помощи за деца Закон за закрила на детето Закон за защита от дискриминация Наредба за експертизата на работоспособността Наредба № 7 за вредните и тежки работи, забранени за извършване от жени. Наредба за трудоустрояване Наредба № 11 за стаите за лична хигиена на жените и за почивка на бременните жени	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
		Наредба за условията и реда за командироване на работници или служители от държавите членки или на работници или служители от трети страни в Република България в рамките на предоставяне на услуги		
27.	Конвенция № 17 относно обезщетенията при трудови злополуки, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 87 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
28.	Конвенция № 19 относно еднаквото третиране на чужденците и на местните работници при даване на обезщетение в случай на злополука, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 253 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
29.	Конвенция № 18 относно обезщетения при професионални болести, 1925 г. Ратифицирана през 1929 г. (обн. ДВ, бр. 25 от 1929 г.), в сила за България от 05.09.1929 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	

№ по ред	Конвенции на МОТ, ратифицирани от Р. България	Национално законодателство	Степен на съответствие	Констатирани несъответствия
30.	Конвенция № 42 относно обезщетенията при професионални болести (ревизирана), 1934 г. Ратифицирана през 1949 г., в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
31.	Конвенция № 37 относно осигуровката инвалидност (индустрия и др.), 1933 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
32.	Конвенция № 39 относно осигуровката смърт (индустрия и др.), 1933 г. Ратифицирана през 1949 г. (обн. ДВ, бр. 207 от 1949 г.), в сила за България от 29.12.1950 г.	Кодекс за социално осигуряване	пълно	
33.	Конвенция № 102 на Международната организация на труда за социална сигурност (минимални стандарти), 1952 г. Ратифицирана през 2008 г. (Обн. ДВ, бр. 54 от 2008 г.) в сила от 14 юли 2009 г.)	Кодекс за социално осигуряване	Пълно - по отношение на разделите, по които България е поела задължения, в това число Раздел VI. „Обезщетение за трудова злополука”	

Компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР

Министерският съвет

Определя и провежда политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 35 ЗЗБУТ).

За контакти: 1594 София, бул. „Дондуков” № 1

тел.центра 02 940 29 99

правителствена информационна служба тел.: 02 940 27 70

факс: 02 980 20 56

www.government.bg

e-mail: GIS@government.bg

Министърът на труда и социалната политика

Разработва, координира и провежда държавната политика в областта на осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд (чл. 36 ЗЗБУТ).

Министерство на труда и социалната политика

- ❑ Разработва, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд; ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта безопасността и здравето при работа (чл. 3, ал. 1 от УПМТСП¹²⁷).
- ❑ Ръководи и координира цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство (чл. 4, т. 15 УПМТСП).

Дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд”:

- ❑ участва в разработването на проекти на нормативни актове, чрез които в националното законодателство се въвеждат стандартите на Международната организация на труда и на Съвета на Европа, както и законодателството на

¹²⁶ Системата по БЗР обхваща:

- органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които с нормативен акт е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;
- други юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, на които с нормативен документ е възложено да извършват дейности, свързани с БЗР;

¹²⁷ Устройствен правилник на Министерството на труда и социалната политика

Европейския съюз в областта на безопасността и здравето при работа и трудовото право (чл. 34, т. 1 УПМТСП);

- ❑ осъществява координация, консултации и сътрудничество с организациите на работниците и служителите и на работодателите при разработването на нормативни актове в областта на безопасността и здравето при работа, трудовото и осигурителното право (чл. 34, т. 4 УПМТСП);
- ❑ участва в подготовката на становища, позиции, анализи и информации в областта на безопасността и здравето при работа и трудовото право, във връзка с участието на българската страна в работата на институциите на Европейския съюз - за съответните работни групи, комитети и други работни форуми, включително за неформални контакти, и участва в тях със свои представители (чл. 34, т. 5 УПМТСП);
- ❑ организира и административно обслужва дейността на Националния съвет по условия на труд и на комисиите по трудово законодателство и осигурителните отношения към Националния съвет за тристранно сътрудничество (чл. 34, т. 6 УПМТСП);
- ❑ дава становища и прави предложения за усъвършенстване на контролната дейност по спазване на трудовото законодателство (чл. 34, т. 7 УПМТСП);
- ❑ организира и осъществява дейността на Националната фокусна точка на Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (чл. 34, т. 8 УПМТСП);
- ❑ подпомага министъра при определянето на условията и реда за безвъзмездно предоставяне на средствата по фонд „Условия на труд“ за финансиране на проекти и програми за подобряване условията на труд (чл. 34, т. 9 УПМТСП).

За контакти: София 1051, ул. „Триадица“ № 2

телефон: 02 8119 443

факс: 02 988 44 05; 02 986 13 18

www.mlsp.government.bg

e-mail: mlsp@mlsp.government.bg

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“

- ❑ Осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности (чл. 399, ал. 1 КТ).
- ❑ Осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399, ал. 2 КТ).
- ❑ Контролира спазването на трудовото законодателство (чл. 4, ал. 1, т. 1 от УПИАГИТ¹²⁸).

¹²⁸ Устройствен правилник на изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда

- ❑ Упражнява специализиран контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон (чл. 4, ал. 1, т. 2 УПИАГИТ).
- ❑ Дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта (чл. 4, ал. 1, т. 3 УПИАГИТ).
- ❑ Уведомява компетентните органи за установени непълноти и недостатъци в действащото трудово законодателство (чл. 4, ал. 2 УПИАГИТ).

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков” № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Фонд „Условия на труд“

финансира дейности и мероприятия за подобряване на условията на труд (чл. 44, ал. 1 ЗЗБУТ).

За контакти: 1051 София, ул. „Триадица” № 2

тел.: 02 8119 526; 02 8119 502

www.fund.mlsp.government.bg

e-mail: fund@mlsp.government.bg

Министърът на здравеопазването

Ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа (чл. 37 ЗЗБУТ).

Министерство на здравеопазването

- ❑ Ръководи, координира и контролира дейностите, свързани с медицинската експертиза на работоспособността (чл. 5, т. 7 от УПМЗ¹²⁹).
- ❑ Издава разрешения и удостоверения по Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси, Закона за водите, Закона за храните и Закона за здравословни и безопасни условия на труд, както и сертификати и балнеологични оценки за минерални води (чл. 5, т. 24 УПМЗ).
- ❑ Разработва указания за планиране на дейности по опазване на общественото здраве и държавния здравен контрол, включително контрола за безопасност на храните, контрола върху дейностите с опасни отпадъци и върху химичните вещества и препарати, в съответствие със законодателството в

¹²⁹ Устройствен правилник на Министерството на здравеопазването

тази област (чл. 30 т. 5 УПМЗ).

- Координира, подпомага и осигурява технически дейността на Експертния съвет по биоциди, Комисията за служби по трудова медицина (чл. 30 т. 6 УПМЗ).

Главният държавен здравен инспектор:

- организира, ръководи, координира и контролира дейността на регионалните здравни инспекции (чл. 14, ал. 3, т. 1 УПМЗ);
- организира, ръководи, координира и контролира дейността на Националния център по радиобиология и радиационна защита при осъществяване на мерките по защита на населението от въздействието на йонизиращи лъчения (чл. 14, ал. 3, т. 2 УПМЗ);
- осъществява методическо ръководство и контрол на звената по ведомствен здравен контрол към Министерството на правосъдието, Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи (чл. 14, ал. 3, т. 3 УПМЗ).

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА)

НЦОЗА осъществява дейности по:

- опазване на общественото здраве, промоция на здравето и профилактика на болестите (чл. 1, ал. 3, т. 1 от ПУДНЦОЗА¹³⁰);
- провежда анализи и изследване на общественото здраве и качеството на живот чрез измерване на здравния статус на населението и отделни негови групи, анализиране и изследване на връзката между общественото здраве и въздействието на факторите на средата (околна, работна, училищна) и условията на живот (хранене, стрес и др.) (чл. 20, ал. 1, т. 1 ПУДНЦОЗА);
- извършва оценка на експозицията и здравния риск за населението от въздействието на биологични, химични и физични вредности в околна и в работна среда и в храна; изготвя препоръки за предотвратяване на неблагоприятни здравни последици (чл. 21, т. 3).

За контакти: 1431 София, бул. „Акад. Иван Евст. Гешов“ № 15

тел.: 02 805 6444, факс: 02 9541211

<http://ncpha.government.bg>

e-mail: ncpha@ncpha.government.bg

Регионални здравни инспекции (РЗИ)

Осъществяват държавната здравна политика на територията на съответната област.

¹³⁰ Правилник за устройството и дейността на Националния център по общественото здраве и анализи

Дирекция „Здравен контрол” (чл. 33 УПРЗИ¹³¹):

- ❑ извършва систематичен и насочен здравен контрол по спазването на здравните изисквания в обекти с обществено предназначение, на продукти, стоки и дейности със значение за здравето на населението и на фактори на жизнената среда;
- ❑ контролира спазването на здравните изисквания към лицата, работещи в детски заведения, специализираните институции за деца и възрастни, водоснабдителните обекти, предприятията, които произвеждат и търгуват с храни, бръснарските, фризьорските и козметичните салони, по отношение на тяхното здравословно състояние;
- ❑ извършва контрол върху химичните вещества и смеси за изпълнение на изискванията по чл. 25, т. 1, 2, 7, 10 и 18 - 22 от Закона за защита от вредно въздействие на химичните вещества и смеси;
- ❑ извършва контрол върху дейността на службите по трудова медицина и изготвя информация за здравното състояние на работещите на територията на съответната област;
- ❑ предприема действия по издаване на разрешение за извършване на дейности по разрушаване или демонтаж на азбест и/или азбестосъдържащи материали;
- ❑ участва в състава на експертните съвети по устройство на територията, съгласува при необходимост устройствени схеми, общи устройствени и подробни устройствени планове, участва в оценката на съответствието на инвестиционните проекти, когато тя се извършва с приемане от експертен съвет на одобряващата администрация или по искане на физически или юридически лица, дава становище по готовността на строежите за въвеждането им в експлоатация по реда на Закона за устройството на територията;
- ❑ разработва и участва в изпълнението на регионални програми и проекти в областта на здравния контрол.

Държавният здравен контрол за спазване на изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращи лъчения се осъществява от регионалните здравни инспекции, посочени в приложение № 31 към УПРЗИ.

Регионалните здравни инспекции по приложение № 31, чрез дирекция „Здравен контрол” (чл. 36 УПРЗИ):

- ❑ извършват контрол на всички видове обекти с източници на йонизиращи лъчения;
- ❑ осъществяват контрол по спазване на изискванията на нормативните актове за осигуряване на радиационната защита на лицата при извършването на дейности с източници на йонизиращи лъчения;
- ❑ извършват контрол на всички видове дейности, свързани с йонизиращи лъчения, включително използване на източници на йонизиращи лъчения за медицински цели;
- ❑ извършват систематични и тематични проверки по проблеми на

¹³¹ Устройствен правилник на регионалните здравни инспекции

радиационната защита;

- ☐ извършват контрол върху радиационните фактори на жизнената и работната среда;
- ☐ извършват контрол върху производство, търговия и използване на стоки с повишено съдържание на радионуклиди;
- ☐ създават и поддържат картотека с досиета на обектите с източници на йонизиращо лъчение;
- ☐ създават и поддържат база данни с резултати от лабораторните изследвания/измервания и извършват периодичен анализ и оценка на данните;
- ☐ организират и съдействат провеждането на задължителното медицинско наблюдение на лицата, работещи в среда на йонизиращи лъчения;
- ☐ участват в разработването и осъществяването на мерки, включително и медицински, за защита на хората при извънредни аварийни ситуации, свързани с облъчване на лицата и замърсяването на жизнената и работна среда;
- ☐ оказват съдействие на звената по ведомствен здравен контрол към Министерството на отбраната и Министерството на вътрешните работи при използване на източници на йонизиращи лъчения.

Дирекция „Профилактика на болестите и промоция на здравето” (чл. 34 УПРЗИ):

- ☐ извършва периодичен анализ и оценка на данните за състоянието на жизнената среда и здравния статус на населението, дава предложения и провежда мерки за ограничаване, намаляване и ликвидиране на негативните ефекти от въздействието на факторите на средата;
- ☐ организира функционирането на Националната система за мониторинг на шума на територията на съответната област;
- ☐ организира извършването на изследвания за вредните ефекти на шума върху здравето на населението;
- ☐ разработва и участва в изпълнението на регионални програми и проекти в областта на профилактиката на болестите и промоцията на здравето;
- ☐ подпомага дирекция "Здравен контрол" при извършването на държавния здравен контрол.

Дирекция „Лабораторни изследвания” (чл. 35 УПРЗИ):

- ☐ извършва лабораторни изпитвания и измервания;
- ☐ извършва изследвания, свързани с провеждане на мерки за ограничаване, намаляване и ликвидиране на негативните ефекти от въздействието на факторите на средата от екологични произшествия, аварии и бедствия върху здравето на населението.

За контакти:

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Благоевград	Благоевград 2700 ул. “Братя Миладинови” №2	073/88 87 01 факс: 073/88 87 03	rzibl@rzibl.org
Бургас	Бургас 8000 ул. “Александровска” № 120	056/81 62 62 факс: 056/81 62 61	rzi@rzi-burgas.com
Варна	Варна 9002 ул. “Брегалница” №3	052/63 40 19 факс: 052/63 46 48	office@rzi-varna.com
Велико Търново	Велико Търново 5002 бул. “Никола Габровски” 23	062/61 43 33 факс: 062 /61 43 70	rzi-vt@rzi-vt.org direktor@rzi-vt.org
Видин	Видин 3701 ул. “Цар Симеон Велики” №76	094/60 17 00; 094/60 16 95 факс: 094/60 16 97	director@riokoz-vidin.net
Враца	Враца 3000 ул. “Черни Дрин” №2	092/66 50 61 факс: 092/66 56 97	rzi@rzi-vratsa.com
Габрово	Габрово 5306 ул. “Брянска” №1	066/80 69 50 факс: 066/80 89 36	gabrovo@rzi-gbr.org
Добрич	Добрич 9300 ул. “Св. св. Кирил и Методий” № 57	058/60 06 14 факс: 058/60 06 92	rzi_dobrich@linkbg.com
Кърджали	Кърджали 6600 ул. “Ген. Владимир Стойчев” № 2, п. к. 70	0361/6 02 90 факс: 0361/6 02 95	rzi.kardjali@gmail.com
Кюстендил	Кюстендил 2502 кв. “Румена Войвода”, ул. “Тинтява”	078/55 24 51 факс: 078/55 24 53	rzi_kn@abv.bg
Ловеч	Ловеч 5501 ул. “Съйко Съев” №25	068/60 38 01 факс: 068/60 15 11	rzi@rzi-lovech.com
Монтана	Монтана 3400 пл. “Жеравица” №3	096/30 05 41 Факс: 096/39 17 11	rzi-montana@net-surf.net
Пазарджик	Пазарджик 4400 ул. “Болнична” №17	034/44 30 61 факс: 034/44 53 65	rzi_pz@telecable.net.com
Перник	Перник 2307 ул. “Миньор” №15	076/60 18 81	riokoz_pk@b-trust.org
Плевен	Плевен 5805 ул. “Княз Александър Батенберг I” № 7	064/84 60 98 /82 48 82 факс: 064/82 33 04	rzi@rzi-pleven.com
Пловдив	Пловдив 4002 ул. “Перушица” №1	032/64 90 00 факс: 032/64 34 38	rzipd@plov.net
Разград	Разград 7200 ул. “Кирил и Медотий” №8	084/61 11 65 факс: 084/66 13 85	rzi_razgrad@mbox.contact. bg
Русе	Русе 7002 бул. “Придунавски” № 68	тел./факс: 082/82 56 23	rzi@rzi-ruse.com
Силистра	Силистра 7500 ул. “Петър Мутафчиев” №81	086/81 61 19 /81 61 48	director@rzi-silistra.com
Сливен	Сливен 8804	044/61 62 00	rczsliven@abv.bg

РЗИ	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
	ул. "П. Яворов" №1		
Смолян	Смолян 4700 бул. "България" №26	0301/6 32 93 /6 29 13	rzi_smolyan@mbox.contact.bg
София	София 1233 ул. "Враня" №20	02/813 04 04; факс: 02/831 21 31	director@srzi.bg
Софийска област	София 1000 ул. "Неофит Рилски" №64	02/975 92 40	director_rzi@rzi-sfo.com
Стара Загора	Стара Загора 6001 ул. "Ст. Караджа" №10	042/63 10 09 факс: 042/60 23 56	rzistz@rzistz.org
Търговище	Търговище 7702 бул. "Трайко Китанчев" 37	0601/6 75 59 факс: 0601/6 40 74	rzitg@mbox.contact.bg rzi_tg@mbox.contact.bg
Хасково	Хасково 6300 ул. "Партиарх Евтимий" №2	038/60 32 30 факс: 038/66 54 89	rzi@haskovo.net
Шумен	Шумен 9700 пл. "Освобождение" № 1	054/80 07 22 факс: 054/80 07 27	office@rzi-shumen.net
Ямбол	Ямбол 8600 ул. "Димитър Благоев" № 71, п. к. 201	046/66 31 70 факс: 046/66 31 77	rzi-yambol@mbox.contact.bg

Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ)

НЦРРЗ е здравно заведение по проблемите на общественото здраве в структурата на националната система за здравеопазване с предмет на дейност научна, научно-приложна, контролна, профилактична, диагностична, учебна и информационна дейност. Центърът осъществява своята дейност по проблемите на радиационната защита самостоятелно или в сътрудничество с други звена и организации у нас и в чужбина (чл. 1, ал. 2 и чл. 3 от ПУДНЦРРЗ¹³²).

Центърът изпълнява функции на (чл. 4 ПУДНЦРРЗ):

- специализиран орган на Министерството на здравеопазването по отношение на неговата политика за предотвратяване и/или намаляване на неблагоприятното въздействие на източниците на йонизиращи лъчения върху здравето на населението;
- контролен орган за спазване на: изискванията за защита на лицата от въздействието на йонизиращите лъчения, изискванията в ядрени електроцентрали, изследователски ядрени инсталации, съоръжения за управление на радиоактивни отпадъци и други обекти с източници на йонизиращи лъчения; радиационните фактори на жизнената среда - води, храни и стоки със значение за здравето на населението;
- експертен орган по отношение на: оценка на облъчването и на радиационния риск за населението и на професионално облъчваните лица и осигуряването на защита на пациента при медицинско облъчване; оценка на здравословното състояние на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения или са били облъчени при радиационни аварии;

¹³² Правилник за устройството и дейността на Националния център по радиобиология и радиационна защита

- ❑ методичен ръководител на здравните и лечебните заведения по въпросите на радиобиологията, радиационната защита и медицинското осигуряване в случай на радиационна авария;
- ❑ учебен и информационен център и база за повишаване на професионалната квалификация в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- ❑ национален координатор във връзка с изпълнение на национални и международни проекти в областта на радиобиологията и радиационната защита.

Центърът осъществява следните дейности и задачи (чл. 6):

- ❑ планира и осъществява научноизследователска и научно-приложна дейност в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- ❑ провежда проучвания, извършва анализи, изготвя оценки, експертизи и прогнози за определяне на риска от неблагоприятното влияние на йонизиращите лъчения върху здравето на населението като цяло или на групи от него;
- ❑ извършва индивидуален дозиметричен контрол на лицата, които работят с източници на йонизиращи лъчения, като:
- ❑ определя външното и вътрешното облъчване за професионално облъчвани лица, които са обхванати в национална система за индивидуален дозиметричен контрол:
 - извършва оценка на дозите, получени от професионално облъчваните лица въз основа на данните от проведения индивидуален мониторинг на работното място;
 - издава предписания при превишаване на допустимите индивидуални дози;
 - поддържа регистър на професионално облъчваните лица;
- ❑ извършва метрологично осигуряване на средствата за измерване, използвани в медицината чрез:
 - метрологична проверка на клинични и индивидуални дозиметри за рентгеново и гама-лъчение и на радиометрични и дозиметрични средства за измерване;
 - дозиметрично калибриране на лъчетерапевтичните апарати, на апарати за телегаматерапия и на рентгеновите уредби за дълбока и повърхностна терапия към многопрофилните и специализираните лечебни заведения за оказване на болнична помощ и диспансерите по кожно-венерологични заболявания;
- ❑ осъществява наблюдение и контрол на здравословното състояние на професионално облъчваните лица, като:
 - издава заключение за медицинска пригодност на лицата за работа в среда на йонизиращи лъчения;
 - поддържа регистър с данните на лицата, които работят или са работили в среда на йонизиращи лъчения;

- препоръчва подходящо трудоустрояване на лицата, които имат медицински противопоказания за работа с източници на йонизиращи лъчения;
- извършва анализ на трудови злополуки и професионални заболявания и разработва профилактични програми;
- извършва оценка на общосоматична патология на облъчени лица или групи от населението;
- извършва предварително съгласуване на лицензии за използване на източници на йонизиращи лъчения за медицински цели, издавани по реда на Закона за безопасно използване на ядрената енергия;
- осигурява радиационна защита на лицата при медицинско облъчване:
 - разработва програми за осигуряване контрол на качеството на радиологичната апаратура;
 - провежда измервания за оценка параметрите на радиологичната апаратура за намаляване дозата на пациента при запазване качеството на образа;
 - определя национални референтни дозови нива при диагностични изследвания;
- извършва анализ на дозовото натоварване на българското население от използването на йонизиращи лъчения в медицината, промишлеността, науката и ядрената енергетика;
- провежда радиобиологични проучвания за ефектите на йонизиращите лъчения, като:
 - разработва и прилага специализирани молекулярно-биохимични, цитогенетични, хематологични и имунологични методи за оценка на лъчевото увреждане и извършва мониторинг на професионално облъчваните лица и на населението, живеещо в екологично застрашени райони;
 - извършва епидемиологични проучвания за оценка на риска от облъчването на населението от радиоактивно замърсяване на територията на страната, на отделни райони с повишен радиологичен риск, на лица, получили професионално облъчване, както и на лица, при които са използвани източници на йонизиращи лъчения за изследване;
 - разработва и осъществява лабораторно производство и разпространение на препарати за профилактика и лечение на радиационни и нерадиационни увреждания;
 - провежда експериментални изследвания за ефектите на различни фактори за мутагенност, генотоксичност и антимуtagenност;
- организира и извършва наблюдение на радиационните фактори на жизнената среда за оценка облъчването на населението като цяло и на отделни групи от него, като:
 - извършва радиационен мониторинг на обекти на околната и жизнената среда;

- извършва непрекъснат контрол на измененията на гама-фона в района на София;
- извършва оценка на допълнителното надфоново облъчване на населението;
- извършва медицинско осигуряване на лицата в случай на радиационна авария, като:
 - поддържа непрекъснато екип от специалисти на разположение за действие при радиационни аварии;
 - осигурява специализирана диагностична и експертна помощ на лицата, облъчени при радиационни аварии;
 - извършва окончателни оценки за вида на облъчването и лъчевото натоварване след приключване на ликвидационните работи, включително окончателната идентификация на източника, района, вида и степента на радиационната авария;
 - поддържа регистър на пострадалите при радиационна авария;
 - осъществява продължително медицинско наблюдение на лицата, облъчени при радиационни аварии;
- осъществява контрол на облъчени храни и на облъчвателните технологии при издаване на разрешителни за радиационна обработка на храни и хранителни добавки;
- оказва методична помощ на отделите по радиационен контрол към регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ) по отношение на:
 - процедури, прилагани при държавния здравен контрол за спазването на нормите и правилата за безопасна работа с източници на йонизиращи лъчения;
 - контрол върху осигуряване и поддържане на качеството на медицинската радиологична апаратура;
 - медицинско наблюдение и оценка на влиянието на йонизиращите лъчения върху здравето на работещите;
 - методите, прилагани при държавния здравен контрол на питейни и други води, храни и стоки, имащи отношение към здравето на населението;
- организира и извършва дейност за обучение с цел повишаване професионалната квалификация в областта на радиобиологията и радиационната защита;
- провежда специализирано обучение по радиационна защита за получаване на правоспособност за работа с източници на йонизиращи лъчения;
- разработва, издава и разпространява програми, ръководства, бюлетини, учебни, информационни и други материали, имащи отношение към радиобиологията и радиационната защита, и поддържа Интернет страница със специализирана информация за населението;
- работи по осигуряване на националната система за предотвратяване на радиационно замърсяване и облъчване при ядрен тероризъм, медицинско

осигуряване при радиационна авария, структуриране на съвместни екипи за спешни действия при радиационна авария и осигуряване на радиационна защита и безопасност при медицинско използване на източници на йонизиращи лъчения.

За контакти: 1606 София, ул. „Георги Софийски 3”, двор на ВМА, сграда 7

тел.: 02 953 33 52

факс: 02 862 10 59

www.ncrrp.org

e-mail : administration@ncrrp.org

Министърът на регионалното развитие и благоустройството:

- ❑ ръководи осъществяването на държавната политика по устройство на територията, координира дейността на централните и териториалните органи на изпълнителна власт, на органите на местното самоуправление и местната администрация, извършва методическо ръководство и упражнява контрол върху цялостната дейност по устройство на територията (чл. 3, ал. 1 от ЗУТ133);
- ❑ упражнява контрол по спазването на разпоредбите на Закона за устройство на територията и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в това число влагането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряването на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите (чл. 220, ал. 1 ЗУТ);
- ❑ осъществява контрол върху дейността на Дирекцията за национален строителен контрол (чл. 220, ал. 2 ЗУТ).

Министерство на регионалното развитие и благоустройството

Дирекция „Технически правила и норми” (чл. 36 от УПМРРБ¹³⁴):

- ❑ подпомага министъра при осъществяването на държавната политика по разработването на нормативни актове (издавани самостоятелно или съвместно с други компетентни министри) в областта на проектирането, изпълнението, експлоатацията и разрушаването на строежите и тяхното хармонизиране с правото на Европейския съюз с оглед създаване на условия за изграждането на безопасни, енергоефективни и достъпни строежи с устойчиво използване на природните ресурси;
- ❑ подпомага министъра при провеждането на държавната политика по оценяване съответствието на строителните продукти съгласно Директива 89/106/ЕИО на Съвета от 21 декември 1998 г. за хармонизиране на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти, оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти съгласно Регламент (ЕС) № 305/2011 на Европейския парламент и на Съвета

¹³³ Закон за устройство на територията

¹³⁴ Устройствен правилник на Министерството на регионалното развитие и благоустройството

от 9 март 2011 г. за определяне на хармонизирани условия за предлагането на пазара на строителни продукти и за отмяна на Директива 89/106/ЕИО на Съвета от 21 декември 1998 г. за хармонизиране на законите, наредбите и административните разпоредби на страните членки по отношение на строителните продукти и прилагането на национална система за оценяване на съответствието, оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти, за които все още няма хармонизирани технически спецификации;

- организира и ръководи цялостната дейност по прилагането на Директива 89/106/ЕИО и Регламент (ЕС) № 305/2011;
- организира и ръководи разработването на техническите нормативни актове, извършва мониторинг и анализ по прилагането им и определя нови изисквания по отношение на безопасността на строежите, на здравето, дълготрайността, икономията на енергия, опазването на околната среда и аспектите от икономически и обществен интерес, като се отчитат съществените характеристики на строителните продукти, и координира взаимната им съгласуваност с цялостната дейност в областта на инвестиционното проектиране и строителство;
- изпълнява функциите на орган, отговорен за уведомяване и провеждане на необходимите процедури за оценка и нотифициране пред ЕК и държавите - членки на ЕС, за органи, оправомощени да изпълняват задачи като трети страни в процеса на оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти в съответствие с Регламент (ЕС) № 305/2011;
- изпълнява функциите на звено за контакт относно продукти в строителството в съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) № 305/2011, предоставящо информация относно националните изисквания, приложими за предвидената употреба на всеки строителен продукт;
- определя национални нива на безопасност на сградите и съоръженията и технически класове на строителните продукти по отношение на носимоспособността, огнеустойчивостта, дълготрайността и др. на конструкциите на строежите за прилагането на европейските кодове за проектиране на строителни конструкции;
- осигурява ръководство на научноизследователската дейност, необходима за изработване на националните разпоредби за въвеждане и прилагане на европейските стандарти и норми;
- представлява министерството и участва в национални органи по акредитация, метрология и стандартизация, участва в работни групи по европейска интеграция и в технически комитети по стандартизация към Българския институт за стандартизация и изработва становища по проекти на европейски стандарти с оглед прилагането им в техническите подзаконови нормативни актове;
- организира и разработва механизми и правила за прилагане на Регламент (ЕС) № 305/2011: процедури за оценка, контрол и нотифициране на органи, правила за определяне на национални изисквания за експлоатационните показатели на строителните продукти и механизми за предоставяне на тази информация;

- ❑ организира и осъществява общо ръководство на лицата за оценяване на съответствието, на органите за оценяване и проверка на постоянството на експлоатационните показатели на строителните продукти и на органите за техническо оценяване и провежда постоянен контрол върху дейността им;
- ❑ организира, координира и ръководи дейността за определяне на национални изисквания към експлоатационните показатели на строителните продукти, за деклариране на нива, класове или гранични нива във връзка с предвидената им употреба, преди да бъдат предоставени на българския пазар;
- ❑ предоставя информация за националните изисквания за деклариране на експлоатационни показатели на строителните продукти във връзка с тяхната предвидена употреба преди пускането/предоставянето им на българския пазар.

Дирекция „Водоснабдяване и канализация” (чл. 37 УПМРРБ):

- ❑ подпомага министъра при провеждане на държавната политика в отрасъл „Водоснабдяване и канализация” на национално ниво;
- ❑ разработва стратегия за развитие и управление на водоснабдяването и канализацията в Република България с основните цели, приоритетите, етапите и необходимите средства и източниците на финансиране за изграждане и развитие на ВиК системите и за повишаване качеството на ВиК услугите;
- ❑ разработва нормативни и подзаконови нормативни актове, свързани с развитието и управлението на водоснабдяването и канализацията;
- ❑ координира планирането и управлението на ВиК системите на национално ниво.

За контакти: 1202 София, ул. „Кирил и Методий” № 17 – 19

тел: централа : 02 9405 9

факс: 02 987 25 17

www.mrrb.government.bg

e-mail: press@mrrb.government.bg

Дирекцията за национален строителен контрол (ДНСК)

ДНСК упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влагането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира аварията в строителството (чл. 4, ал. 1 УПДНСК¹³⁵).

ДНСК упражнява контрол за законосъобразността на разрешаването, изпълнението и ползването на всички строежи на територията на Република България, както и на действията на общинските администрации и на участниците в инвестиционния процес (чл. 4, ал. 2 УПДНСК).

¹³⁵ Устройствен правилник на Дирекцията за национален строителен контрол

Извън обхвата на контролната дейност на ДНСК са строежите по чл. 3, ал. 3 ЗУТ (чл. 4, ал. 3 УПДНСК).

Началникът на ДНСК или упълномощено от него длъжностно лице (чл. 222, 1 ЗУТ и чл. 6, ал. 1 УПДНСК):

- ☐ спира незаконни строежи;
- ☐ спира строежи, части от тях или отделни строителни и монтажни работи, извършвани в отклонение от одобрените строителни книжа, и дава разрешение за продължаването им след отстраняване на нарушенията и заплащане на дължимите глоби и имуществени санкции;
- ☐ забранява достъпа до строежи и разпорежда поставянето на отличителни знаци за ограничаване и недопускане на хора и механизация на строежите;
- ☐ забранява захранването с електрическа и топлинна енергия, вода и газ на строежи;
- ☐ забранява влагането на строителни продукти, които не са оценени за съответствие със съществените изисквания към строежите, и извършва проверки в местата за производство на строителни продукти;
- ☐ забранява ползването на строежи или на части от тях, които не са въведени в експлоатация по установения ред или се ползват не по предназначението си съгласно издадените строителни книжа и условията за въвеждане в експлоатация;
- ☐ забранява достъпа до строежи или до части от тях, които не са въведени в експлоатация по установения ред или се ползват не по предназначението си съгласно издадените строителни книжа и условията за въвеждане в експлоатация, забранява захранването им с електрическа и топлинна енергия, вода и газ и разпорежда поставянето на отличителни знаци за ограничаване на достъпа и недопускане на хора и други;
- ☐ издава разрешения за ползване на строежи или отказва издаването им;
- ☐ предлага отнемането на лицензи на консултанти за извършване оценяване съответствието на инвестиционните проекти и/или за упражняване на строителен надзор;
- ☐ издава заповеди за премахване на незаконни строежи;
- ☐ издава заповеди за отмяна или изменение на заповедите на началниците на регионалните дирекции за национален строителен контрол, за които не е предвиден пряк съдебен контрол, при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс;
- ☐ предписва изпълнение на укрепителни и възстановителни мерки за недопускане на аварии, щети и други на строежи и на части от тях, за които е спряно строителството, действието на строителните книжа или е забранено ползването им;
- ☐ разпорежда освобождаване на строежа и на строителната площадка от хора, механизация, изделия, продукти, материали, общоопасни средства и други.

Органите на ДНСК съобразно своята компетентност:

- ☐ констатира незаконно строителство;

- ❑ констатира нарушения при ползването на строежи или на части от тях;
- ❑ констатира нарушения при издаването на строителни книжа;
- ❑ изпълняват заповедите за спиране, за забрана на ползването, за забрана на достъпа до строежи и строителни площадки и за премахване на незаконни строежи;
- ❑ обследват аварии в строителството;
- ❑ заверяват заповедни книги в предвидените от закона случаи.

За контакти: гр.София, бул. „Христо Ботев” № 47

тел.: 02 9159 137

факс: 02 952 19 91

www.dnsk.mrrb.government.bg

e-mail: dnsk@dnsk.mrrb.government.bg

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- ❑ разработва, организира, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта на икономиката, енергетиката и туризма (чл. 3, ал. 1 от УПМИЕТ¹³⁶);
- ❑ провежда предварителен, текущ и последващ контрол за:
 - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
 - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото разпределение на топлинна енергия;
 - готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
 - изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма;
 - изпълнението на Националния план за инвестиции за периода 2013 - 2020 г. (чл. 75, ал. 1 от Закона за енергетиката);
- ❑ провежда държавната политика в областта на геоложките изследвания и управлението на подземните богатства с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност и привличането на инвеститори, като извършва предвидените в Закона за подземните богатства действия.

Министерство на икономиката, енергетиката и туризма

Дирекция „Индустириални отношения и управление на държавното участие” (чл. 27 УПМИЕТ):

- ❑ организира и координира дейността на министерството в областта на правителствената политика за осигуряване на здравословни и безопасни

¹³⁶ Устройствен правилник на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

условия на труд;

- организира и координира дейността по тристранното партньорство с работодателските и синдикалните организации;
- осъществява участието на министерството в областта на формирането и провеждането на държавната политика относно доходите, трудовата заетост, образованието и професионалната квалификация в реалния сектор в съответствие с политиките на Министерството на труда и социалната политика и Министерството на образованието, младежта и науката в отделните области.

Дирекция „Техническа хармонизация и политика за потребителите” (чл. 29 УПМИЕТ):

- подпомага министъра при разработването на националните политики в областта на стандартизацията, метрологията и акредитацията и осъществява взаимодействие с националните институции в тези области, по-конкретно с Българския институт за стандартизация, Държавната агенция за метрологичен и технически надзор, Българския институт по метрология и Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация”.

Дирекция „Сигурност на енергоснабдяването” (чл. 32 УПМИЕТ):

- подпомага министъра при провеждането на държавната политика по отношение на надеждност на снабдяването с енергия;
- разработва опис на необходимите нови мощности за производство на електрическа енергия по Закона за енергетиката и Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ);
- осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с техническото състояние, техническата експлоатация и дейността на оператора на електроенергийната система и предлага адекватни коригиращи мерки за подобряване на техническата и експлоатационната безопасност, ресурсните характеристики и надеждността на енергийните обекти;
- събира, обработва и поддържа база данни за техническите и производствените показатели за надеждност и контролира изпълнението на производствените, инвестиционните и ремонтните програми и на програмите за есенно-зимната подготовка на енергийните обекти;
- участва в разработването на нормативи за резервите от енергийни горива;
- разработва и предлага за утвърждаване от министъра на задължителни показатели за степента на надеждност на снабдяването с електрическа енергия и минимални норми за сигурност на снабдяването с природен газ;
- подпомага министъра при въвеждане на ограничителен режим и временно прекъсване на снабдяването с енергия;
- разработва и предлага за утвърждаване от министъра на режимните фактори при определяне на количествата електрическа енергия от комбинирано производство;
- подпомага министъра при провеждане на държавната политика в областта на управление на радиоактивните отпадъци, управление на отработеното ядрено гориво и извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения;

- ❑ организира и координира дейностите при подготовка на предложение за изграждане на национално хранилище за съхраняване и/или погребване на радиоактивни отпадъци по ЗБИЯЕ;
- ❑ изготвя, координира и осъществява мониторинг на стратегически планове в областта на извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения;
- ❑ осъществява мониторинг на изпълнението и координира мерките, произтичащи от задължения по международни договори, и дейностите по изпълнението на програми за повишаване на безопасността и надеждността, изграждането и извеждането от експлоатация на ядрени съоръжения;
- ❑ осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и дяловото разпределение на топлинната енергия;
- ❑ поддържа публичен регистър на лицата, извършващи услугата дялово разпределение;
- ❑ подпомага министъра при разработване и предлагане на обща годишна квота за задължително изкупуване на електрическа енергия от производители, ползващи местни първични източници (на гориво), до 15 на сто от цялата първична енергия, необходима за производството на електрическа енергия, консумирана в страната, за всяка календарна година по съображения за сигурност на снабдяването;
- ❑ организира и координира разработването и актуализирането на стратегия за управление на отработено ядрено гориво и на радиоактивните отпадъци и осъществява мониторинг на изпълнението на стратегия за управление на отработеното ядрено гориво и на радиоактивните отпадъци;
- ❑ подпомага министъра относно упълномощаването на специализирани учебни центрове за провеждане на обучение и изпит за квалификационна група по Правилника за безопасност и здраве при работа в електрически уредби на електрически и топлофикационни централи и по електрически мрежи и Правилника за безопасност при работа в неелектрически уредби на електрически и топлофикационни централи и по топлопреносни мрежи и хидротехнически съоръжения;
- ❑ участва в работни групи по обследване на аварии с енергийни съоръжения.

Дирекция „Природни ресурси и концесии“ (чл. 34 УПМИЕТ) участва в разработването и провеждането на държавната политика и стратегия по управление на подземните богатства и развитие на минната индустрия с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност.

За контакти: 1000 София, ул. „Славянска“ 8

тел. централа: 02 9407001

факс: 02 987 2190; 02 981 9970; 02981 5039

www.mi.government.bg

e-mail: e-docs@mee.government.bg

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- ❑ ръководи и контролира осъществяването на автомобилните превози на пътници и товари в Република България. (чл. 2, ал. 1 от ЗАП¹³⁷);
- ❑ съвместно с министъра на вътрешните работи ръководи и осъществява контрола по прилагането на закона при извършването на превози на пътници и товари с моторни превозни средства с българска или чуждестранна регистрация с изключение на превозите, извършвани от Министерството на вътрешните работи, Министерството на отбраната и от съюзническите и/или чуждите въоръжени сили, преминаващи през територията на Република България или пребиваващи на нея (чл. 91, ал. 1 ЗАП);
- ❑ ръководи и контролира гражданското въздухоплаване и гражданските въздухоплавателни средства и съоръжения на територията на Република България (чл. 8, ал. 1 от ЗГВ¹³⁸);
- ❑ провежда държавната политика в железопътния транспорт (чл. 5 от Закона за железопътния транспорт);
- ❑ е централен едноличен орган на изпълнителната власт за провеждане на държавната политика в областта на транспорта (чл. 3, ал. 1 от УПМТИТС¹³⁹);
- ❑ упражнява своите правомощия в областта на транспорта, като:
 - разработва стратегия за развитие и реструктуриране на транспорта;
 - съвместно с министъра на регионалното развитие и благоустройството предлага на Министерския съвет стратегия за развитие на пътната инфраструктура и средносрочна програма за изпълнението ѝ;
 - създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
 - организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
 - организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
 - определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;

¹³⁷ Закон за автомобилните превози

¹³⁸ Закон за гражданското въздухоплаване

¹³⁹ Устройствен правилник на Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията

- издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях;

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт” е на пряко подчинение на министъра и извършва разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт (чл. 35, ал. 1 УПМТИТС).

Дирекцията „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт”:

- осъществява координация между ведомствата и юридическите лица, участващи при разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- организира и участва в международни срещи, свързани с разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- поддържа контакт с органи за разследване на произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко произшествие.

В областта на разследване на авиационните събития дирекцията:

- изпълнява държавни функции по осигуряване безопасността на полетите посредством предотвратяване и разследване на авиационни събития;
- поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни събития: авиационни произшествия, сериозни инциденти и инциденти;
- организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти и подпомага работата на създадените за целта комисии;
- води архив за разследванията и поддържа информационна база данни за авиационните събития;
- изготвя и разпространява информационен бюлетин за авиационните събития;
- анализира действията на физическите и на юридическите лица в областта на въздухоплаването и функционирането на обектите и съоръженията, свързани с конкретното събитие;
- е контактна точка за Република България на европейската система за докладване на авиационни събития и отговаря за разпространяване на информация до заинтересувани страни.

В областта на разследване на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища дирекцията:

- изпълнява държавни функции по независимото разследване на

произшествия;

- ❑ организира и извършва разследване на произшествието;
- ❑ поддържа система за докладване при възникване на произшествия, води архив и поддържа база данни.

В областта на разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт дирекцията:

- ❑ поддържа система за задължително и доброволно докладване на произшествия и инциденти;
- ❑ организира и осигурява технически разследването на произшествия и инциденти и подпомага работата на създадените за целта комисии;
- ❑ води архив за разследванията и поддържа информационна база данни;
- ❑ осъществява контакт с органите за разследване на железопътни произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко железопътно произшествие.

Дирекция „Национална транспортна политика” (чл. 52 УПМТИТС):

- ❑ разработва целите и приоритетите в развитието на транспортния сектор и принципите при регулирането му;
- ❑ разработва и актуализира транспортните стратегии, принципите, етапите и насоките на развитие на отделните видове транспорт, на базата на които изготвя проект на стратегия за развитие на транспорта;
- ❑ подпомага министъра в дейността му по провеждане на държавната политика за развитието на пътната инфраструктура;
- ❑ съвместно с Агенция "Пътна инфраструктура" изготвя и предлага за утвърждаване от министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията и министъра на регионалното развитие и благоустройството стратегия за развитие на пътната инфраструктура и средносрочна програма за изпълнението ѝ;
- ❑ организира и координира общата екологична политика в транспортния сектор;
- ❑ организира, координира и анализира статистическата информация, необходима за формиране на националната транспортна политика;
- ❑ организира и координира общата енергийна политика в транспортния сектор;
- ❑ участва в смесени международни и национални работни групи за проучване на международни транспортни разработки, включително за интермодален транспорт;
- ❑ събира, анализира и обобщава информацията, свързана с безопасността на движението; въз основа на анализираната информация предлага конкретни мерки и решения.

Дирекция „Човешки ресурси” (чл. 42 УПМТИТС):

- ❑ организира и контролира дейността на министерството в областта на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд;

- ❑ участва в отрасловите и браншовите съвети по условия на труд;
- ❑ организира работата на отрасловия и браншовите съвети за тристранно сътрудничество в министерството по въпросите на социалната политика в областта на транспорта, информационните технологии и съобщенията.

Дирекция „Безопасност, технически надзор и управление при кризи” (чл. 56 УПМТИТС):

- ❑ осъществява държавен технически надзор върху съоръженията с повишена опасност в съответствие с действащото законодателство;
- ❑ вписва в регистъра на министерството и издава удостоверения на лица за извършване на дейности по поддържане, ремонтване и преустройство на съоръжения с повишена опасност;
- ❑ извършва първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтират и експлоатират;
- ❑ издава задължителни писмени предписания на собственици или ползватели, работодатели, длъжностни и други лица и писмено разпорежда спиране на експлоатацията на предприятия и/или съоръжения с повишена опасност;
- ❑ съставя актове за установяване нарушения на нормативната уредба и издава наказателни постановления в съответствие с разпоредбите на Закона за техническите изисквания към продуктите и Закона за здравословни и безопасни условия на труд;
- ❑ координира стандартизационната и метрологичната дейност в транспортния отрасъл.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” № 9

тел./факс: 02 988 5094, тел.: 02 940 9771 (справки), 02 940 9640 (приемна)

www.mtitc.government.bg

Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация”

(чл. 2, ал. 5 ЗАП):

- ❑ контролира изпълнението на изискванията към пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства;
- ❑ разработва републиканската транспортна схема;
- ❑ анализира действието на нормативните разпоредби в областта на автомобилния транспорт и оценява ефекта от прилагането им;
- ❑ проверява наличието на условията по чл. 7 от ЗАП и на изискванията за достъп до международни превози на пътници и товари;
- ❑ осъществява контролни функции по ЗАП.

Дирекция „Автомобилни превози и международна дейност” (чл. 16 УПИААА¹⁴⁰):

- ❑ анализира прилагането на действащата нормативна уредба, регламентираща

¹⁴⁰ Устройствен правилник на изпълнителна агенция „Автомобилна администрация”

автомобилните превози, и прави предложения за нейното усъвършенстване;

- контролира спазването на режимите за извършване на вътрешни и международни автомобилни превози и при констатирани нарушения прави предложения за санкционирането им.

Дирекция „Пътни превозни средства и водачи” (чл. 17 УПИААА):

- прави предложения за въвеждане на стандарти в съответствие с правилата и наредбите за одобряване типа на нови моторни превозни средства и ремаркета, на системи, компоненти и отделни технически възли и анализира получените резултати от протоколите от изпитванията;
- създава и поддържа база данни на типово одобрени нови моторни превозни средства и техните ремаркета, на системи, компоненти, отделни технически възли и на регистрирани пътни превозни средства с изменения в конструкцията;
- издава документи за одобряване на типа на пътни превозни средства, необходими за тяхната регистрация или пререгистрация;
- осъществява правомощията на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията като компетентен орган при одобряване типа на нови пътни превозни средства, на системи, компоненти и отделни технически възли, монтирани в тях;
- издава удостоверения за транспортна годност на пътните превозни средства, с които се извършват превози на опасни товари, създава и поддържа база данни за издадените удостоверения;
- прави предложения за издаване на разрешения за извършване на периодични проверки за техническа исправност на пътни превозни средства и създава и поддържа база данни за издадените разрешения, в т. ч. на специалистите, извършващи техническите прегледи;
- извършва процедури за одобряване типа на нови моторни превозни средства и техните ремаркета, на системи, компоненти и отделни технически възли;
- прави предложения до министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията за издаване на разрешения за обучение на водачи, извършващи превоз на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари; създава и поддържа база данни за издадените и отнетите разрешения;
- организира и провежда изпити за професионална компетентност на ръководители на транспортната дейност на лицата, извършващи обществен превоз на пътници и товари, прави предложения за издаване на удостоверения за професионална компетентност и поддържа база данни за издадените удостоверения.

Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ” (Областните отдели „Контролна дейност – ДАИ” (чл. 18 и 18а УПИААА):

- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари с моторни превозни средства с българска и чуждестранна регистрация в страната, както и на всички документи, свързани с този превоз;

- ❑ контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари за собствена сметка;
- ❑ организират контрола по спазването на Европейската спогодба за работа на екипажите на превозните средства, извършващи международни превози (AETR) (ДВ, бр. 99 от 1995 г.), Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR) (обн., ДВ, бр. 73 от 1995 г.; попр., бр. 63 от 2005 г.), Европейската спогодба за превоз на лесноразваляеми хранителни продукти и за специалните транспортни средства, които се ползват при тези превози (АТР) и на Спогодбата за международни случайни превози на пътници, извършвани с автобуси (ИНТЕРБУС) (ДВ, бр. 18 от 2003 г.);
- ❑ контролират пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства и качеството на извършваните прегледи;
- ❑ контролират периодичността и качеството на извършваните предпътни прегледи на превозните средства и водачите им;
- ❑ контролират състоянието на материалната база и изпълнението на учебните програми в учебните форми за подготовка на водачи на моторни превозни средства, получили разрешение по реда на Закона за движението по пътищата;
- ❑ съставят актове за установяване на административни нарушения при съответно овластяване за това на длъжностни лица от отделите;
- ❑ създават и поддържат база данни за пътните превозни средства и за транспортната им годност;
- ❑ издават удостоверения за обществен превоз на пътници или товари за пътните превозни средства;
- ❑ организират и провеждат изпити за професионална компетентност на водачите на леки таксиметрови автомобили и на ръководителите на транспортната дейност на лицата, извършващи таксиметров превоз на пътници;
- ❑ дават разрешения за извършване на случайни превози на територията на Република България;
- ❑ провеждат изпитите на водачите, извършващи превози на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари.

За контакти: 1000 София, ул. „Гурко” № 5

www.rta.government.bg

e-mail: avto_a@rta.government.bg

Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”:

- ❑ е администрация, чрез която се осъществяват правомощията на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията по чл. 8, ал. 1 от Закона за гражданското въздухоплаване (чл. 3 УПГДГВА¹⁴¹);

¹⁴¹ Устройствен правилник на Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”

- контролира гражданското въздухоплаване, гражданските летища и летателни площадки, гражданските въздухоплавателни средства, аеронавигационните и други съоръжения, свързани с гражданското въздухоплаване на територията на страната, независимо от собствеността им, като за целта контролира:
 - спазването на нормативните актове, стандарти и правила по безопасността и сигурността на гражданското въздухоплаване;
 - летателната годност на ВС на земята и във въздуха, извършва основни, периодични и извънредни технически прегледи и проверки;
 - изпълнението на държавните задължения по обслужването и осигуряването на въздушното движение;
 - експлоатационната годност на гражданските летища, летателните площадки и съоръженията за навигация, както и на системите и съоръженията за обслужване на пътници, обслужване и осигуряване на въздухоплавателните средства, товарене и разтоварване на багажи и товари;
 - изпълнението на държавните задължения по отношение на системата за търсене и спасяване, както и спазването на нормативните актове и планове за аварийно-спасителното осигуряване на полетите в районите на отговорност на летищата;
 - спазването на технологиите по издадените лицензи за оператор по наземно обслужване или самообслужване с оглед постигане сигурността на полетите и предотвратяване на актове на незаконна намеса;
 - спазването на изискванията за авиомедицинското освидетелстване на авиационния персонал (чл. 18 УПГДГВА);
- контролира спазването на нормативните актове при подбора, подготовката и повишаването на квалификация на авиационния персонал, като:
 - утвърждава учебните програми на авиационните учебни центрове;
 - съгласува програмите за обучение на висшия курс за подготовка на авиационни кадри;
 - определя длъжностите, свързани с безопасността на полетите и поддръжка на летателната годност на ВС, които могат да се заемат само от лица с авиационно образование;
 - издава, преиздава, заменя, подменя и отнема свидетелства за правоспособност на авиационния персонал, както и вписва, потвърждава, възстановява и заличава класификационни класове в свидетелствата за правоспособност (чл. 19 УПГДГВА).

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” № 9

тел.: 02 937 1047, факс: 02 980 5337

<http://www.caa.bg>

e-mail: caa@caa.bg

Изпълнителна агенция „Морска администрация“:

- организира и координира дейности по безопасността на корабоплаването в морските пространства и във вътрешните водни пътища на Република България;
- осигурява реалната връзка между държавата и корабите, плаващи под българско знаме;
- упражнява контрол за:
 - спазването на условията за безопасност на корабоплаването спрямо български и чужди кораби;
 - спазването на условията на труд и живот на моряците;
 - предоставянето на услуги по управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването в морските пространства, вътрешните водни пътища, каналите, пристанищата на Република България и другите, определени по съответния ред, райони;
 - спазване на изискванията за качество на корабните горива;
- организира и провежда изпити за придобиване на правоспособност от морските лица;
- издава свидетелства за правоспособност на морските лица;
- води регистри на корабите, морските лица, пристанищата и пристанищните оператори в Република България;
- събира и предоставя на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията информация за изпълнението на изискванията за експлоатационна годност на пристанищата и на обектите по чл. 111а, ал. 1 от Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България (ЗМПВВПРБ);
- прави предложение до министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията за преустановяване на дейността или за ограничаване временно или постоянно на експлоатацията на пристанища, които не отговарят на изискванията на закона или извършват пристанищни услуги в нарушение на чл. 116, ал. 5 ЗМПВВПРБ;
- контролира спазването на изискванията за техническа безопасност на пристанищните съоръжения, за охрана на труда и за безопасно осъществяване на товарно-разтоварни операции;
- одобрява планове за приемане и обработване на отпадъци.

Агенцията контролира:

- българските кораби, с изключение на военните и граничнополицейските, по отношение на спазването на изискванията за регистрирането и идентифицирането им, подготовката и издаването на свидетелства за правоспособност на морските лица, комплектуването на корабите с правоспособен екипаж и изпълнението на всички други изисквания към корабоприжателите, предвидени в закон;
- спазването на условията за безопасност на корабоплаването в акваториите на пристанищата, обработката на опасни и други товари, за които е

предвиден специален режим за превоз;

- ❑ навигационното осигуряване относно безопасността на корабоплаването във вътрешните морски води на Република България;
- ❑ предотвратяването, намаляването и ограничаването на замърсяването на морската среда и на р. Дунав от кораби.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” 9

тел.: 02 / 930 09 10, факс: 02 / 930 09 20

<http://www.marad.bg>

e-mail: bma@marad.bg

Министърът на вътрешните работи:

- ❑ е централен едноличен орган на изпълнителната власт, който ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика за защита на правата и свободите на гражданите, националната сигурност, обществения ред и защитата при бедствия (чл. 20, ал. 1 от ЗМВР¹⁴²);
- ❑ провежда държавната политика за защита на правата и свободите на гражданите, националната сигурност, обществения ред и защитата при бедствия (чл. 21, т. 1 ЗМВР).

Министерство на вътрешните работи (МВР)

Основни задачи на МВР са:

- ❑ осигуряване на пожарна безопасност, извършване на пожарогасителна и спасителна дейност при пожари и извънредни ситуации (чл. 6, т. 7 ЗМР);
- ❑ държавен противопожарен контрол, пожарогасителна и спасителна дейност при пожари, бедствия и извънредни ситуации (чл. 7, т. 12 ЗМВР);
- ❑ контрол по изпълнението и прилагането на превантивни мерки за защита по пожарогасителната и спасителната дейност (чл. 7, т. 13 ЗМВР).

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” е национална специализирана структура на МВР за осигуряване на пожарна безопасност (чл. 52, ал. 1 ЗМВР).

За изпълнение на задачите си Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- ❑ превантивна дейност;
- ❑ държавен противопожарен контрол;
- ❑ превантивен контрол;
- ❑ пожарогасителна дейност;
- ❑ спасителна дейност;
- ❑ разрешителна и контролна дейност на търговци, извършващи дейности по

¹⁴² Закон за Министерството на вътрешните работи

пожарна безопасност в обекти и/или експлоатация на уреди и съоръжения, свързани с пожарната безопасност;

- ❑ разрешителна и контролна дейност на продукти за пожарогасене по отношение на тяхната гасителна ефективност;
- ❑ неотложни аварийно-възстановителни работи, оперативна защита при наводнения и операции по издирване и спасяване;
- ❑ химическа, биологическа и радиационна защита при инциденти и аварии, свързани с опасни вещества и материали, и овладяване на екологични инциденти;
- ❑ определяне на пожарните характеристики на строителни продукти и тактико-техническите и експлоатационните показатели на пожаротехническо и аварийно-спасително оборудване и гасителни вещества;
- ❑ разработване на методики за установяване на причините за възникване на пожари.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември” № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централа МВР

www.mvr.bg

Министърът на земеделието и храните:

- ❑ е централен едноличен орган на изпълнителната власт, който ръководи, координира и контролира прилагането на държавната политика в областта на земеделието, селските райони, горите, рибното стопанство и аквакултурите (чл. 4, ал. 1 от УПМЗХ¹⁴³);
- ❑ управлява и контролира процесите на изпитване и установяване техническата изправност на земеделската техника (чл. 6, т. 14 УПМЗХ).

За контакти: 1040 София, бул. „Христо Ботев” 55

тел.: 02 985 11 858, 02 985 11 384

www.mzh.government.bg

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със (чл. 2, ал. 2 от УПКТИ¹⁴⁴):

- ❑ регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника, наричана по-нататък „техниката”;
- ❑ контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- ❑ техническите прегледи на техниката;

¹⁴³ Устройствения правилник на Министерството на земеделието и храните

¹⁴⁴ Устройствен правилник на контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

- ❑ придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- ❑ контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- ❑ издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- ❑ контрола върху:
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- ❑ проверка за наличието на регистрация на техниката;
- ❑ удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- ❑ изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- ❑ изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

За контакти:

❑ Контролно-техническата инспекция
1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, вх. Б, ет. 8
тел.: 8952 310, факс: 8952 313
www.tcibg.eu
e-mail: kti@mbox.contact.bg

❑ Главна дирекция „Изпитване и сертифициране”
4023 гр. Пловдив, ул. Ягодовско шосе №35, пк. 104
тел.: 032 632 384, факс: 032 265
e-mail: dic@filibe.net

❑ Териториално звено Русе
7000 гр. Русе, бул. Тутракан №94, пк 370
тел.: 082 846 051, факс: 082 842 094
e-mail: testlab@dir.bg

РС ¹⁴⁵	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Благоевград	Благоевград 2700 ул. Ив. Михайлов, № 49, ет.3, ст.320 и 321	073/884131, факс: 0889/009057	blagoevgrad@tcibg.eu

¹⁴⁵ Регионална служба

РС¹⁴⁵	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поша
Бургас	Бургас 8000 ул. Фердинандова 5, ет.5, ст.509	056/81 62 62 факс: 0886/742446	burgas@tcibg.eu
Варна	Варна 9002 ул. Алеко Константинов 17, ет.1, ст.1	052/621230 факс: 0889/201662	varna@tcibg.eu
Велико Търново	Велико Търново 5002 ул. Магистрална 30, ет.3	062/670550 факс: 0886/742450	v.tarnovo@tcibg.eu
Видин	Видин 3701 ул. Рибарска 12, ет.3, ст.33	094/601221 факс: 0884/930798	vidin@tcibg.eu
Враца	Враца 3000 ул. Христо Ботев 78, ет.2	092/663154 факс: 0885/903060	vratsa@tcibg.eu
Габрово	Габрово 5306 ул. Брянска 30, ет.11, ст.9	066/803672 факс: 0887/233842	gabrovo@tcibg.eu
Добрич	Добрич 9300 пл. Свобода 5, ет.8, ст.806	058/601047 факс: 0886/742464	dobrich@tcibg.eu
Кърджали	Кърджали 6600 бул. България 2А	0361/62078 факс: 0886/742466	
Кюстендил	Кюстендил 2502 бул. Македония 2, ет.4, ст.2	078/550698 факс: 0884/362040	kustendil@tcibg.eu
Ловеч	Ловеч 5501 бул. Търговка 43, ет.9, ст.911	068/600305 факс: 068/60 15 11	lovech@tcibg.eu
Монтана	Монтана 3400 жк Младост 2, ул.Монтана 22, ет.2, ст.14	096/301236 факс: 0884/362042	montana@tcibg.eu
Пазарджик	Пазарджик 4400 ул. Екзарх Йосиф 3, ет.4, ст.13	034/441737 факс: 0889/000905	pazardzhik@tcibg.eu
Перник	Перник 2307 пл. Св. Иван Рилски 1, ет.15, ст.1, 2	076/601466 факс: 0886/742476	pernik@tcibg.eu
Плевен	Плевен 5805 ул. "Дойран" №136, ет.6, ст.68 и 69	064/837302 факс: 0886/742473	pleven@tcibg.eu
Пловдив	Пловдив 4002 бул. Марица 122 ет.2 ст.1 и ст.11	032/622815 факс: 0889/000904	plovdiv@tcibg.eu
Разград	Разград 7200 бул. България 15, ет.4, ст.13	084/661935 факс: 0885/720793	razgrad@tcibg.eu
Русе	Русе 7002 ул. Одрин 5, ет.1	082/874076 факс: 0886/742461	ruse@tcibg.eu
Силистра	Силистра 7500 ул. Христо Смирненски 2, ет.5	086/822301 факс: 0886/742462	silistra@tcibg.eu
Сливен	Сливен 8804 ул. Цар Освободител 1, ет.3, ст.315	044/662894 факс: 0886/742453	sliven@tcibg.eu

РС ¹⁴⁵	Адрес	Телефон/ Факс	Ел. Поща
Смолян	Смолян 4700 бул. България 69, ет.1, ст.8	0301/63454 факс: 0301/63454	smolyan@tcibg.eu
София-град	София 1618 бул. "Цар Борис III" 136, ет.8	02/8952 326 факс: 0888/212312	s.grad@tcibg.eu
София-област	София 1618 бул. "Цар Борис III" 136, ет.8	02/8952 325 факс: 0889 509558	s.oblast@tcibg.eu
Стара Загора	Стара Загора 6001 ул. "Цар Симеон Велики" 157, блок Б, офис 16	042/260092 факс: 0886/742341	s.zagora@tcibg.eu
Търговище	Търговище 7702 ул. Иван Вазов 1, ет.2, ст.204, 206	0601/65103 факс: 0601/65103	targovishte@tcibg.eu
Хасково	Хасково 6300 ул. Патриарх Евтимий 2, ет.3, ст.106,107	038/624280 факс: 0889/201304	haskovo@tcibg.eu
Шумен	Шумен 9700 ул. Цар Калоян 1, ст.2	054/830404 факс: 0886/742443	shumen@tcibg.eu
Ямбол	Ямбол 8600 ул. Търговска 164, ет.3	046/669075 факс: 0886/742441	yambol@tcibg.eu

Министърът на околната среда и водите:

- ☐ осъществява държавната политика по опазване на околната среда (чл. 8, ал. 1 от ЗООС¹⁴⁶);
- ☐ ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване (глава седма ЗООС);
- ☐ упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда (чл. 27, ал. 1 ЗЗВВХВС).
- ☐ ръководи, координира и контролира разработването и провеждането на държавната политика в областта на опазването на околната среда, опазването и използването на водите (чл. 5, ал. 1 от УПМОСВ¹⁴⁷).

Министерството на околната среда и водите

осъществява контрол върху компонентите на околната среда и факторите, които им въздействат (чл. 148, ал.1 ЗООС).

Дирекция „Превантивна дейност” осъществява (чл. 37 УПМОСВ):

- ☐ политиката по предотвратяване и превантивен контрол на замърсяването на околната среда;

¹⁴⁶ Закон за опазване на околната среда

¹⁴⁷ Устройствен правилник на Министерството на околната среда и водите

- ❑ методическо ръководство на ИАОС по отношение на издаването, преразглеждането, изменението и актуализирането и отмяната на комплексните разрешителни и по осъществяване контрола на шума в околната среда;
- ❑ оценка на получената информация за планирани промени в работата на инсталации с издадени комплексни разрешителни, включително за наличие на „съществена промяна“;
- ❑ контрол по спазване на сроковете за приключване и изискванията към процедурите по комплексни разрешителни и методическо ръководство на контрола по издадените комплексни разрешителни;
- ❑ изпълнение на задълженията в съответствие с международната нормативна уредба по регистрите за изпускането и преноса на замърсители и участие в съответните работни органи;
- ❑ координиране и контрол по изпълнението на програми за отстраняване на щетите върху околната среда от минали действия или бездействия при приватизация;
- ❑ организиране и ръководство на цялостната дейност на схемата на Общността за управление по околна среда и одит - EMAS, и провеждане на процедури за регистрация и контрол на съответствието с изискванията за регистрация по EMAS;
- ❑ координиране съвместно със заинтересуваните министерства и ведомства на дейностите по защита от шум в околната среда;
- ❑ провеждане на процедури за определяне на превантивни и оздравителни мерки при непосредствена заплаха за възникване на екологични щети или при причинени екологични щети в случаите, когато компетентен орган е министърът на околната среда и водите;
- ❑ политиката по прилагане на международни актове (конвенции) в областта на управлението на химикалите относно: процедурата по предварително обосновано съгласие при международната търговия с определени опасни химикали и пестициди, устойчивите органични замърсители, трансграничните въздействия на промишлените аварии;
- ❑ участие в изготвянето на предложения за оценяване на вещества, предложения за идентифициране на особено опасни вещества за разрешаване и предложения за ограничаване на химикали;
- ❑ дейности във връзка с вноса и износа на опасни химикали;
- ❑ провеждане на процедури и изготвянето на проекти на разрешителни за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и за ограничаване на последствията от тях;
- ❑ предоставяне на информация на обществеността за рисковете и безопасната употреба на химикалите;
- ❑ поддържане на публични регистри:
 - на експертите, извършващи екологична оценка и ОВОС;
 - с данни за извършване на процедурите по ОВОС и екологична оценка на планове и програми;

- с данни за резултатите от издаването, преразглеждането, изменението и актуализирането на комплексните разрешителни и информационна база данни за най-добрите налични техники;
- на операторите, осъществяващи стопански дейности в обхвата на нормативната уредба по отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети;
- за осъществяваните дейности по химикали.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза” № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

Изпълнителна агенция по околна среда

Изпълнителната агенция по околна среда е администрация към министъра на околната среда и водите за осъществяване прилагането на изискванията на законодателството и нормативната уредба, свързани с околната среда, в т.ч. ръководство на Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) (чл. 2, ал. 1 от УПИАОС¹⁴⁸).

Главна дирекция „Лабораторно-аналитична дейност” извършва лабораторно-аналитична дейност, свързана с набиране и анализ на проби от околната среда, за осигуряване дейността на НСМОС по заявка от басейновите дирекции за управление на водите, регионалните инспекции по околната среда и водите, външни клиенти, както и по сигнали и жалби на граждани, правителствени и неправителствени организации (чл. 16 УПИАОС).

Дирекция „Мониторинг и оценка на околната среда” (чл. 17 УПИАОС):

- администрира НСМОС;
- администрира Националната автоматизирана система за непрекъснат контрол на гама-фона в Република България и автоматизираната система за радиационен мониторинг на река Дунав в района на АЕЦ "Козлодуй";
- извършва анализи и оценки на състоянието на околната среда по компоненти и фактори;
- разработва и прилага индикатори и методологии за оценка на състоянието и въздействието върху околната среда;
- изготвя национално представителна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси.

Дирекция „Разрешителни режими” (чл. 18 УПИАОС):

- провежда процедури по издаване, преразглеждане, актуализиране, изменение и отменяне на комплексни разрешителни по реда на глава седма, раздел II от Закона за опазване на околната среда (ЗООС) и Наредбата за условията и реда за издаване на комплексни разрешителни;

¹⁴⁸ Устройствен правилник на Изпълнителната агенция по околна среда

- ❑ осъществява административно управление, текущо поддържане и осигуряване на ефективно функциониране на Европейския регистър за изпускане и пренос на замърсители (ЕРИПЗ) съгласно изискванията на Регламент (ЕО) 166/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 януари 2006 г. за създаване на Европейски регистър за изпускането и преноса на замърсители и за изменение на Директиви 91/689/ЕИО и 96/61/ЕО на Съвета;
- ❑ изготвя доклади съгласно изискванията на Регламент (ЕО) 11/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно създаване на ЕРИПЗ;
- ❑ осъществява административно управление, текущо поддържане и осигуряване на ефективно функциониране на публичния регистър за резултатите от мониторинга на емисиите, предвиден в комплексните разрешителни, съгласно чл. 130 ЗООС.

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, п.к. 251

тел.: 02 940 64 78, факс: 02 955 90 15, telex: 02 238 94

www.eea.government.bg

e-mail: ncesd@eea.government.bg

Министърът на отбраната

Контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия (чл. 26, т. 9 от ЗОВСРБ¹⁴⁹).

Министерство на отбраната

Дирекция „Управление на човешките ресурси”: подпомага министъра при осъществяване на политиката и дейността по безопасни и здравословни условия на труд във въоръжените сили и осъществява контрол по спазването ѝ (чл. 30, т. 21 от УПМО¹⁵⁰).

За контакти: 1092 София, ул. „Дякон Игнатий” № 3

тел. централа: 02 92 20 922, факс: 02 987 96 93

www.mod.bg

e-mail: presscntr@mod.bg

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН)

ДАМТН осъществява следните дейности (чл. 3, ал. 2 от УПДАМТН¹⁵¹):

- ❑ в областта на държавното управление на метрологията:

¹⁴⁹ Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България

¹⁵⁰ Устройствен правилник на Министерството на отбраната

¹⁵¹ Устройствен правилник на Държавната агенция за метрологичен и технически надзор

- оправомощава или отнема оправомощаването на лица за извършване на проверка на средства за измерване;
- осъществява метрологичен надзор;
- по предложение на председателя на Българския институт по метрология (БИМ) определя периодичността на проверката на средствата за измерване в употреба, които подлежат на контрол, и предлага на председателя на БИМ отменяне на одобрението на типа на средствата за измерване, когато при метрологичния надзор се установи, че е налице основание по чл. 36, ал. 1 от Закона за измерванията;
- осъществява надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- издава и отнема разрешения на лица за оценяване съответствието на продуктите със съществените изисквания по чл. 9, ал. 1 от Закона за техническите изисквания към продуктите, издава предписания на лица, получили разрешение за оценяване на съответствието, за временно спиране на дейността им в случаите по чл. 14в, ал. 4 от Закона за техническите изисквания към продуктите, обявява в Информационната система за нотифицираните и оправомощените органи в областта на директивите от „Нов подход”;
- издава и отнема разрешения на лица за оценяване съответствието на медицински изделия по чл. 61, ал. 1 и чл. 72, ал. 1 от Закона за медицинските изделия и издава заповеди за временно спиране на дейността им в случаите по чл. 71, ал. 4 от Закона за медицинските изделия;
- осъществява технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- издава и отнема лицензи на лица за осъществяване на технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- регистрира и издава удостоверения на лица за извършване на дейностите поддържане, ремонтване и преустройство на съоръжения с повишена опасност, заличава лицата от регистъра и обезсилва издадените удостоверения;
- ръководи методически специализираните органи за технически надзор на Министерството на транспорта, Министерството на вътрешните работи и Министерството на отбраната;
- дава становища за издаване на разрешително по чл. 104, ал. 1 от Закона за опазване на околната среда, за изграждането и експлоатацията на нови и експлоатацията на действащи предприятия и/или съоръжения, класифицирани като „предприятия и/или съоръжения с нисък рисков потенциал” или като „предприятия и/или съоръжения с висок рисков потенциал”;
- осъществява контрол на качеството на течните горива;
- регистрира и издава удостоверения на лица, които извършват монтаж или монтаж и ремонт на тахографи, заличава лицата от регистъра и обезсилва издадените удостоверения;
- организира издаването на официален бюлетин, в който се публикува

определена с нормативни актове информация относно дейността на ДАМТН.

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М. Димитров” №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

<http://www.damtn.government.bg>

e-mail: damtn@damtn.government.bg:

Агенция за ядрено регулиране

Председателят на агенцията е независим специализиран орган на изпълнителната власт, който осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво в рамките на предоставените му от закона правомощия. (чл. 3, ал. 1 от УПАЯР¹⁵²).

Председателят на агенцията изпълнява следните функции (чл. 4 УПАЯР):

- в областта на държавното регулиране и контрола при използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво:
 - организира подготовката и извършването на необходимите действия по издаване на лицензиите и разрешенията, предвидени в Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ);
 - издава, изменя, допълва, подновява, прекратява и отнема лицензии и разрешения за безопасно осъществяване на дейностите по ЗБИЯЕ;
 - осъществява контрол по спазване на изискванията и нормите за безопасно използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво и на условията на издадените лицензии и разрешения;
 - издава и отнема удостоверения за правоспособност за работа в ядрени съоръжения;
 - налага принудителните административни мерки и административните наказания в случаите, предвидени в ЗБИЯЕ;
 - възлага извършването на експертизи, проучвания и изследвания, свързани с ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво;
 - осъществява взаимодействие с органите на изпълнителната власт, в чиято компетентност са предоставени регулаторни и контролни функции в областта на използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, и предлага на Министерския съвет мерки за координиране на тези дейности;

¹⁵² Устройствен правилник на Агенцията за ядрено регулиране

- създава със заповед наблюдавани зони около ядрени съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения;
- предоставя на граждани, юридически лица и държавни органи обективна информация относно състоянието на ядрената безопасност и радиационната защита;
- внася ежегодно в Министерския съвет доклад за състоянието на ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво, както и за дейността на агенцията;
- организира и координира подготовката и внася в Министерския съвет доклади в изпълнение на задълженията по Конвенцията за ядрена безопасност и Единната конвенция за безопасност при управление на отработено гориво и за безопасност при управление на радиоактивни отпадъци;
- разработва и предлага за приемане от Министерския съвет наредби по прилагането на ЗБИЯЕ;
- координира изпълнението на задълженията по прилагане на гаранциите, произтичащи от Договора за създаване на европейска общност по атомна енергия (Договора за създаване на ЕВРАТОМ), във връзка с провеждането на инспекции на територията на Република България и проверява спазването на задълженията, поети в съответствие с ДНЯО, за да не се допусне отклоняване на ядрен материал за производство на ядрено оръжие.

За контрол: 1574 София, бул. „Шипченски проход” 69

тел.: 02 9406 800, факс: 02 9406 919

www.bnsa.bas.bg

e-mail: mail@bnra.bg

Национален осигурителен институт (НОИ)

Съгласно Кодекса за социално осигуряване НОИ:

- администрира задължителното осигуряване за инвалидност, трудова злополука и професионално заболяване;
- осъществява контрол по отношение експертизата на работоспособността;
- разследва трудовите злополуки;
- поддържа информационна система за трудовите злополуки и професионалните болести;
- определя размера на осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест”
- фонд „Трудова злополука и професионална болест” на ДОО финансира мероприятия за предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести и за подобряване условията на труд (чл. 65 КСО).

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски” № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

Капацитет на компетентните органи с функции и отговорности в областта на БЗР

Капацитетът е сложно съставно понятие, което включва множество показатели, по които трябва да се направи конкретно изследване за възможността на отделния орган на изпълнителната власт да изпълнява функциите и задачите, възложени му с нормативните актове.

На изследване следва да се подложи съответствието между функциите и задачите и:

- ☐ административната структура – централна и териториална администрация;
- ☐ съотношението на общата и специализираната администрация;
- ☐ персонала – брой, квалификация, преквалификация и обучение;
- ☐ материалната база;
- ☐ материално – техническото обезпечаване на дейността;
- ☐ хардуерното, софтуерното, програмното, комуникационното и информационното обезпечаване на дейността и персонала, зает с нея;
- ☐ сложността на извършваните дейности и необходимото време за извършването им;
- ☐ териториалното разположение и разпределение на обектите за контрол, както и техният брой, структура, големина и достъпност;
- ☐ утвърдените правила, процедури и методи за извършване на отделните дейности;
- ☐ специализацията и интегрирането на дейността и контрола;
- ☐ методите на взаимодействие и координация между отделните административни органи при осъществяване на съвместна дейност;
- ☐ и други.

Компетентните органи, не поддържат публична информация за капацитета си да изпълняват функции и отговорности в областта на БЗР. Обикновено подобна информация се изготвя на базата на анализ и оценка по посочените по-горе показатели и се използва от звената с ръководни функции при разработването и провеждането на конкретни политики и програми. За целите на настоящия профил, с оглед осигуряване на информация за капацитета на всеки орган на изпълнителната власт е представена информация за администрациите, които имат отговорности по БЗР съгласно устройствените им правилници.

- ☐ **Министерството на труда и социалната политика** – в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Трудово право, обществено осигуряване и условия на труд” с функции в областта на трудовото и осигурителното право, и безопасността и здравето при работа - на национално ниво.
- ☐ **Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”** – с устройствения

правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на инспекцията разпределена в 3 специализирани дирекции на централно ниво и 21 териториални дирекции.

- ❑ **Министерството на здравеопазването** - в структурата на специализираната администрация е създадена дирекция „Обществено здраве и управление на специализирани донорски програми” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- ❑ **Националният център по обществено здраве и анализи** - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и административната структура на центъра, обособена в 5 дирекции и 3 самостоятелни отдела.
- ❑ **Регионални здравни инспекции** - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и териториалната структура на инспекциите със седалище населеното място - административен център на областта.
- ❑ **Националният център по радиобиология и радиационна защита** - центърът е структуриран в специализирани звена в съответствие с основните направления на дейност в областта на радиобиологията, радиационната защита, радиационния контрол, медицинската радиологична защита и учебно-информационната дейност.
- ❑ **Министерството на регионалното развитие и благоустройството** - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Технически правила и норми” и дирекция „Водоснабдяване и канализация” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- ❑ **Дирекцията за национален строителен контрол** - Дирекцията за национален строителен контрол е структурирана в обща и специализирана администрация и има 6 регионални дирекции за национален строителен контрол с 28 регионални отдела.
- ❑ **Министерството на икономиката, енергетиката и туризма** - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Техническа хармонизация и политика за потребителите” и дирекция „Сигурност на енергоснабдяването” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- ❑ **Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията** - в структурата на специализираната администрация са създадени дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт” и дирекция „Национална транспортна политика” с функции по БЗР от компетентността на министъра.
- ❑ **Изпълнителна агенция ”Автомобилна администрация”** – с устройствения правилник специализираната администрация е организирана в 2 дирекции и една главна дирекция с 27 областни отдела „Контролна дейност – ДАИ”.
- ❑ **Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”** - с устройствения правилник е утвърдена числеността на персонала и структура на главната дирекция. Специализираната администрация се състои от 2 дирекции и има четири регионални структури - летищни администрации по смисъла на чл. 48а, ал. 4 от Закона за гражданско въздухоплаване.
- ❑ **Изпълнителна агенция „Морска администрация”** - с устройствения правилник е определена числеността на персонала и структурата на

специализираната администрация - 6 дирекции, 4 от които териториални.

- ❑ **Министерството на вътрешните работи** – със Закона за Министерството на вътрешните работи е създадена главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” със специализирани функции. Към главната дирекция са създадени областни и регионални структури за пожарна безопасност и защита на населението.
- ❑ **Министерството на земеделието и храните** – с устройствения правилник не е посочена специализирана дирекция с функции в областта на БЗР от компетенциите на министъра.
- ❑ **Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните** – с устройствения правилник са определени числеността и структурата на инспекцията – с 28 регионални служби в административните центрове на областите и 2 териториални звена за изпитване и сертифициране.
- ❑ **Министерството на околната среда и водите** – с устройствения правилник са вменени функции по БЗР от компетентността на министъра на дирекция „Превантивна дейност”.
- ❑ **Изпълнителната агенция по околна среда** – с устройствения правилник специализираната администрация е обособена в две дирекции и една главна дирекция с 14 териториални звена.
- ❑ **Министерството на отбраната** – дирекция „Управление на човешките ресурси”, според устройствения правилник на министерството, подпомага министъра по контрола и управлението на дейността по БЗР в системата на министерството.
- ❑ **Държавната агенция за метрологичен и технически надзор** - специализираната администрация на ДАМТН е организирана в една дирекция и 4 главни дирекции с териториални звена.
- ❑ **Агенцията за ядрено регулиране** - специализираната администрацията на агенцията е организирана в една главна дирекция с едно териториално звено и три дирекции.
- ❑ **Национален осигурителен институт** – институтът разполага с 28 териториални поделения „Районно управление социално осигуряване” със седалище в градовете областни центрове.

Компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР¹⁵³.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”:

- ❑ осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности;

¹⁵³ Съгласно Закона за инспектиране по труда

- ❑ осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение;
- ❑ упражнява специализирания контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон.

За контакти: 1000 София, бул. „Дондуков” № 3

тел./факс: 02/987 47 17

www.gli.government.bg

e-mail: secr-idirector@gli.government.bg

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява:

- ❑ метрологичен надзор;
- ❑ надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите;
- ❑ технически надзор на съоръженията с повишена опасност;
- ❑ контрол на качеството на течните горива;

За контакти: 1797 София, бул. „Г.М.Димитров” №52А

тел.: 02 980 89 20 (председател); 02 980 63 17 (деловодство)

факс: 02 986 17 07

<http://www.damtn.government.bg>

e-mail: damtn@damtn.government.bg

Агенция за ядрено регулиране

Агенцията за ядрено регулиране осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво в рамките на предоставените му от закона правомощия.

За контакти: 1574 София, бул. „Шипченски проход” 69

тел.: 02 9406 800, факс: 02 9406 919

www.bnsa.bas.bg

e-mail: mail@bnra.bg

Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:

Дирекцията за национален строителен контрол упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията (ЗУТ) и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влагането на качествени строителни

материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира аварията в строителството.

За контакти: София, бул. „Христо Ботев” № 47

тел.: 02 9159 137, факс: 02 952 19 91

www.dnsk.mrrb.government.bg

e-mail: dnsk@dnsk.mrrb.government.bg

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- ☐ превантивна дейност;
- ☐ държавен противопожарен контрол;
- ☐ превантивен контрол.

За контакти: 1000 София, ул. „6-ти Септември” № 29

тел.: 02 982 50 00 - Централна МВР

www.mvr.bg

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделното и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със:

- ☐ регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника;
- ☐ контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- ☐ техническите прегледи на техниката;
- ☐ придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- ☐ контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- ☐ издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- ☐ контрола върху:
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- ☐ проверка за наличието на регистрация на техниката;

- ❑ удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- ❑ изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- ❑ изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

За контакти: 1618 София, бул. „Цар Борис III” № 136, вх. Б, ет. 8

тел.: 8952 310, факс: 8952 313

www.tcibg.eu

e-mail: kti@mbox.contact.bg

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- ❑ провежда предварителен, текущ и последващ контрол за:
 - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
 - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото разпределение на топлинна енергия;
 - изпълнението на задължението за набиране и съхраняване на резервите от горива, необходими за сигурно и непрекъснато снабдяване с енергия;
 - готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
 - изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма.

За контакти: София, ул. „Славянска” 8

тел. централа: 02 9407001, факс: 02 987 2190; 02 981 9970; 02981 5039

www.mi.government.bg

e-mail: e-docs@mee.government.bg

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- ❑ създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
- ❑ организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;

- ❑ организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
- ❑ определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;
- ❑ издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях.

За контакти: 1000 София, ул. „Дякон Игнатий” № 9

Справки: телефон 02 940 9771

Приемна: телефон 02 940 9640

Тел./Факс: 02 988 5094

www.mtitc.government.bg

Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ❑ ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване;
- ❑ упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда.

За контакти: 1000 София, бул. „Мария Луиза” № 22

тел.: 02 940 6000

www.moew.government.bg

e-mail: feedback@moew.government.bg

Министерство на отбраната

Министърът на отбраната контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия.

За контакти: 1092 София, ул. „Дякон Игнатий” № 3

Телефонна централа: 02 92 20 922, Факс: 02 987 96 93

www.mod.bg

e-mail: presscntr@mod.bg

Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд.

За контакти: 1000 София, пл. „Св. Неделя“ № 5

тел.: 02 981 01 11

www.mh.government.bg

Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- ☐ спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- ☐ работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

За контакти: 1000 София, бул. Дондуков 52

Информационен център на НАП: 0700 18 700

www.nap.bg

e-mail: nap@nra.bg и infocenter@nra.bg

Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт.

За контакти: 1303 София, бул. „Ал. Стамболийски“ № 62 – 64

тел.: 02 926 10 10; 089 419 10 10; 088 218 70 10

www.noi.bg

e-mail: noi@nssi.bg

Организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организации на работодателите

Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)

АИКБ е сдружение с нестопанска цел за осъществяване на дейност в частна полза, действаща на основание на Закона за юридическите лица с нестопанска цел. Асоциацията е юридическо лице със седалище в град София и адрес на управление район “Изгрев“, ул. “Фредерик Жолио-Кюри” № 20, ет. 8. За контакти: тел.: 00359 2/963 37 52, 963 37 56; website: www.bica-bg.org; e-mail: bica@bica-bg.org.

С Решение № 640 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, АИКБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Асоциацията са:

- ☐ защита на общите интереси на нейните членове,
- ☐ усъвършенстване на корпоративното управление,
- ☐ развитие на инвестиционните процеси у нас,
- ☐ ускоряване на подготовката на нейните членове за участие в Единния европейски пазар.

Предмет на дейност:

- ☐ Събиране и разпространяване на информация за законодателството в страната и чужбина, както и всякаква друга информация полезна за дейността на Асоциацията и нейните членове.
- ☐ Организиране на форуми за размяна на идеи, опит и друга информация в сферата на корпоративното управление, инвестиционния процес и европейската интеграция.
- ☐ Съдействие за вътрешните и външните комуникации на членовете.
- ☐ Координиране на проучвания, проекти и дейности от общ интерес на членовете си.
- ☐ Други дейности, незабранени от българското законодателство, вкл.: издателска дейност; организиране на семинари и конференции; консултантска дейност; извършване на анализи и икономически прогнози и информационни услуги.

Членство, права и задължения

Членове на Асоциацията могат да бъдат български и чуждестранни юридически лица и дееспособни физически лица. Членуването в Асоциацията е доброволно. Всеки член има право да участва в управлението на Асоциацията, да бъде информиран за нейната дейност, да се ползва от имуществото и, от резултатите от нейната дейност по реда, предвиден в Устава на асоциацията.

Членовете на Асоциацията могат да учредяват местни (областни, общински) структури в съответствие с административното устройство на страната.

В Асоциацията могат да членуват като колективни членове отраслови организации, браншови организации, други организации на работодатели и сдружения.

Органи на Асоциацията

Общо събрание, Национален съвет, Управителен съвет, Контролен съвет и Главен секретар.

- ☐ **Общото събрание** е върховен орган на Асоциацията. То се състои от всички членове на Асоциацията. Общото събрание:
 - определя главните насоки за развитие на Асоциацията;
 - изменя и допълва Устава и приема други вътрешни актове;
 - избира и освобождава членовете на Националния съвет, Управителния и Контролния съвети;

- взема решение за преобразуване и прекратяване на Асоциацията;
- приема бюджета на Асоциацията;
- приема отчет за дейността на Националния съвет и Управителния съвет;
- одобрява доклада на Контролния съвет;
- отменя решения на другите органи на Асоциацията, които противоречат на закона, Устава или други вътрешни актове;
- взема и други решения, предвидени и произтичащи от Устава.

□ **Националният съвет** е орган на Общото събрание, който действа в периодите между заседанията на Общото събрание. Избира се от Общото събрание и се състои от физически лица, сред които представители на холдинговите, инвестиционни и други търговски дружества, на местните структури. Членовете на Националния съвет се избират за срок до 3 години, и могат да бъдат преизбирани без ограничение. Националният съвет:

- определя насоките на работата на Управителния съвет;
- изпълнява функциите на Общото събрание в периода между заседанията му;
- приема и изключва членове на Асоциацията;
- взема решение за откриване и закриване на клонове;
- взема решение за участие в други организации;
- приема основните насоки и програмата за дейността на сдружението;
- защитава интересите на членовете на Асоциацията пред всички органи и организации в страната и чужбина;
- взема решения относно дължимостта и размера на членския внос;
- избира и назначава главен секретар на Асоциацията;
- отчита дейността си пред Общото събрание;
- може да създава постоянни и временни комисии по значими за членовете на Асоциацията въпроси, както и да определя тяхната компетентност.

□ **Управителен съвет.** Управителен орган на Асоциацията, който се състои от 3 (три) до 7 (седем) физически лица, избрани от Общото събрание за срок до три години, като могат да бъдат преизбирани без ограничение. Управителният съвет:

- определя обема на представителната власт на отделни негови членове;
- осигурява изпълнението на решенията на Общото събрание и на Националния съвет;
- разработва и предлага насоки за развитието на Асоциацията;
- в рамките на предоставената му от Националния съвет компетентност осигурява защита на интересите на членовете на Асоциацията пред всички органи и организации в страната и чужбина;
- разпорежда се с имуществото на сдружението при спазване изискванията на устава;

- отчита се за извършената дейност пред Общото събрание, а в периода между Общите събрания пред Националния съвет.
 - подготвя и внася в Националния съвет за обсъждане и в Общото събрание проект за годишен бюджет;
 - подготвя и внася ежегодно в Националния съвет за обсъждане и в Общото събрание отчет за дейността на Асоциацията;
 - определя реда и организира извършването на дейността на сдружението и носи отговорност за това;
 - определя адреса на сдружението;
 - взема решения по всички въпроси, които по закон или съгласно устава не спадат в правата на друг орган;
 - изпълнява и други задължения, предвидени в Устава.
- ❑ **Контролен съвет.** Орган на Общото събрание на Асоциацията. Състои от 3 до 7 физически лица и не може да включва повече от един представител, на който и да е член на Асоциацията. Холдингови структури или свързани лица по смисъла на търговския закон не могат да имат повече от един представител в Контролния съвет. Членовете на Контролния съвет се избират за срок до три години, като едно и също лице не може да заема длъжността повече от два последователни мандата. Контролният съвет:
- осъществява цялостната ревизионно-контролна дейност върху изпълнение на решенията на Общото събрание, на Управителния съвет и тези, произтичащи от нормативните актове и вътрешно устройствени документи;
 - има право на достъп до всички документи на Асоциацията с оглед осъществяване на функциите си;
 - уведомява Управителния съвет и може да свика извънредно Общо събрание при установяване на нарушения на финансовата, договорната и уставна дисциплина;
 - се отчита пред Общото събрание.
- ❑ **Главнен секретар.** Избира се и се назначава от Националния съвет. Главният секретар:
- организира изпълнението на решенията на Националния и Управителния съвет на Асоциацията;
 - организира дейността на Асоциацията, осъществява оперативното ръководство, осигурява стопанисването и опазването на нейното имущество;
 - се разпорежда със средствата за издръжка на Асоциацията в рамките на утвърдения бюджет;
 - сключва договори (назначава и освобождава) със служители на Асоциацията в съответствие с утвърдения от Управителния съвет щат;
 - участва в заседанията на управителния съвет;
 - представлява Асоциацията по решение на Управителния съвет.

Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес (БСК)

БСК е неправителствена организация, учредена на 25 април 1980 г., в която могат да членуват български и чуждестранни юридически и дееспособни физически лица, които извършват стопанска дейност. БСК е юридическо лице, със седалище град София, с адрес на управление община Столична, район “Триадица” ул.”Алабин” 16-20. За контакти: тел.: 02/ 932 09 11, факс: 02/ 987 26 04; website: www.bia-bg.com; e-mail: office@bia-bg.com.

С Решение № 639 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БСК е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Основните **цели на БСК** са да:

- представлява и защитава интересите на своите членове пред държавните, обществени и международни органи и организации;
- съдейства за развитието на пазарна икономика в съответствие с интересите на своите членове;
- обединява интересите на своите членове, подпомага тяхното развитие за осъществяване на ефективна и преуспяваща стопанска дейност;
- представлява и защитава интересите на работодателите на местно, общинско, регионално, областно, браншово, отраслово, национално и международно равнища.

Функции и предмет на дейност:

- Прави проучвания и анализи, извършва експертни оценки, консултации и обучение.
- Оказва помощ по изготвяне на документи необходими за търговски сделки, митнически, лицензионни, регистрационни режими и др.
- Подпомага информационния обмен, включително чрез осигуряване на достъп до интернет, он-лайн системи и цифрови сертификати.
- Съдейства за регистрация на обекти на интелектуална собственост – патенти марки, промишлен дизайн, подпомага защитата при нарушение на права на интелектуална собственост.
- Извършва посредническа дейност по информиране и наемане на работа.
- Посредничи за преодоляване на спорове между търговските субекти и разрешаването им включително чрез търговско арбитражиране.
- Посредничи между синдикати и работодатели при сключване на колективните трудови договори.
- Посредничи при възникване на колективни и индивидуални трудови спорове и съдейства за разрешаването им.
- Посредничи при бизнес контакти, водене на преговори и сключване на търговски сделки и извършва други дейности в съответствие с целите си.

При изпълнение на своите функции БСК:

- ☐ разработва стратегии и законопроекти в областта на развитието и управлението на икономиката;
- ☐ изготвя становища и предложения за изменение и допълнение на действащи нормативни актове.
- ☐ изготвя становища по проекти на програми, стратегии и други документи за развитие на икономиката и държавното управление;
- ☐ участва в работата на консултативните съвети към държавните органи;
- ☐ проучва условията за интензивен граждански и търговски обмен и възможностите за участие в него на търговските субекти;
- ☐ подпомага членовете си при воденето на преговори и сключването на сделки, защита от неправомерни действия и извършва други дейности в съответствие с целите си;
- ☐ въвежда и поддържа нови системи, форми и методи за обучение, преквалификация и повишаване на квалификацията на своите членове;
- ☐ провежда и развива социалния диалог за установяване на съвременни индустриални отношения.

Членство, права и задължения

Членуването в БСК е доброволно. В организацията могат да членуват:

- ☐ държавни учреждения и юридически лица на частното право, които не извършват стопанска дейност, но могат да и съдействат за постигане на нейната цел и изпълнение на нейните задачи;
- ☐ като колективни членове общински, областни, регионални, браншови, отраслови, съсловни и други организации.

Членовете на Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес **имат право:**

- ☐ да участват в нейните органи на управление;
- ☐ да поставят пред нея въпроси от своята дейност за разглеждане и съдействие;
- ☐ да се ползват от имуществото и резултатите от нейната дейност;
- ☐ да искат нейното съдействие в защита на интересите си;
- ☐ да бъдат информирани за дейността на БСК и да присъстват на заседания на Управителния и на Контролния съвет, когато се разглеждат въпроси от техен интерес.

Членовете на БСК **са длъжни:**

- ☐ да спазват устава и да изпълняват решенията на органите на БСК;
- ☐ да съдействат за постигане на нейната цел и за изпълнение на задачите ѝ;
- ☐ да правят имуществени вноски;
- ☐ да предоставят сведения, необходими за постигане на нейната цел и за изпълнение на задачите ѝ;
- ☐ да отговарят до размера на имуществените си вноски за задължения на БСК.

Органи на БСК

❑ **Общо събрание.** Общото събрание на БСК се състои от всички нейни членове. Членът – юридическо лице участва в Общото събрание със свой представител – физическо лице. Общото събрание:

- изменя и допълва устава на БСК;
- избира и освобождава Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и Контролния съвет и контролира тяхната дейност;
- взема решения за преобразуване и прекратяване на БСК, за обявяването ѝ в ликвидация и определя за ликвидатор управителния съвет или избрано от него лице;
- заедно с решението за прекратяване, приема решение за разпределяне на останалото след удовлетворяване на кредиторите имущество след ликвидацията;
- заменя членовете на Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и на Контролния съвет, преди изтичане на срока, за който са избрани;
- взема решения за смяна на седалището и наименованието на БСК;
- приема основните насоки за дейността на БСК;
- приема отчета за дейността на Управителния съвет, Националния съвет по икономическа политика и Контролния съвет;
- приема бюджета на БСК;
- изменя и отменя решения на Управителния и Контролния съвети;
- решава всички въпроси, решаването на които не е предоставено на други органи.

❑ **Управителен съвет.** Състои от не по-малко от 15 членове, които се избират от Общо събрание за срок от 5 години. Управителният съвет:

- организира изпълнението на решенията на Общото събрание и отчита своята дейност пред него;
- избира от своя състав председател на Управителния съвет;
- взема решения за придобиване и отчуждаване на недвижими имоти;
- приема планове и програми за дейността на БСК;
- приема и внася в общото събрание проект за бюджет;
- приема счетоводния отчет и баланса на БСК и решения за размера на имуществените вноски;
- приема, освобождава и изключва членове на БСК;
- взема решения за участия и прекратяване на участия в други организации;
- взема решения за определяне на местни органи, за откриване и закриване на клонове и определя техния управител;

- приема вътрешни правила за организацията на службите към Управителния съвет и за тяхната работа;
 - определя реда и организира извършването на дейността на сдружението и носи отговорност за това;
 - приема решения за промяна на адреса на сдружението;
 - образува целеви парични фондове;
 - учредява награди и символи на БСК и приема решения за стимулиране на нейните членове, на отделни фирми и организации, колективи и специалисти, за постигане значителни успехи в осъществяване на целите и задачите на БСК;
 - определя ликвидатор;
 - управлява активите на БСК и взема решения за разпореждане с финансовите ѝ средства.
- **Председател на управителния съвет:** организира изпълнението на решенията на Общото събрание и на Управителния съвет; ръководи заседанията на Управителния съвет; представлява БСК в страната и чужбина.
- **Национален съвет по икономическа политика (НСИП).** Съставът на Националния съвет по икономическа политика е не по-малко от 80 души, които се избират измежду членовете на камарата за срок от 5 години. Дейността на съвета се ръководи от председател, избран от състава на съвета за срок от 5 години. НСИП организира своята дейност чрез комитети и работни групи в тях. Националният съвет по икономическа политика:
- обсъжда и предлага идеи за развитието на бизнеса и отношенията му с държавата;
 - предлага становища по нормативната уредба в зависимост от интересите на бизнеса в страната;
 - участва със свои представители в консултативни съвети към държавни и международни органи;
 - разработва подходи и прави предложения за задълбочаване на връзките между бизнеса и научно-учебни центрове и звена;
 - организира срещи, семинари, дискусии по важни теми за членовете на Камарата в страната;
 - установява контакти с представители на местната администрация в рамките на своите правомощия;
 - подпомага ръководството на БСК и ръководствата на нейните колективни членове по отношение на разпространяване на положителен опит при усвояване на еврофондове, банкови инструменти в тази насока или друг инструментариум, доказал висока степен на ефективност;
 - препоръчва услуги в полза на бизнеса, породени от новите условия на интеграция в европейската общност;
 - посредничи при решаване спорни въпроси между колективни членове на Камарата;

- организира годишни конференции с участието на членовете на БСК по актуални проблеми на икономиката.
- **Контролен съвет:** Контролният съвет се състои от 3 члена, които се избират измежду членовете на БСК на Общото събрание за срок от 5 години. Контролният съвет:
 - проверява изпълнението на решенията на Общото събрание и на Управителния съвет;
 - контролира законосъобразността и целесъобразността на изпълнението на решенията на органите на управление на БСК;
 - контролира за правилното опазване на имуществото на БСК;
 - дава заключение по годишния отчет, баланса и бюджета на БСК и се отчита за дейността си пред Общото събрание;
 - прави искане пред Управителния съвет за свикване на Общото събрание, когато установи съществени законови нарушения и нарушения на устава.

Българска търговско-промишлена палата (БТПП)

Българската търговско-промишлена палата е независимо сдружение за подпомагане, насърчаване, представителство и защита на стопанските интереси на своите членове и съдействие за европейската и международна интеграция на Р България. Палатата е юридическо лице със седалище в гр. София и адрес на управление район „Оборище”, ул. „Искър” № 9. За контакти: телефонна централа: 02/8117 400, 987 26 31, автоматична телефонна централа: (02) 8117 + вътрешен номер; факс: 02/987 32 09; website: www.bcci.bg; e-mail: bcci@bcci.bg.

С Решение № 638 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, БТПП е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Цели и задачи

- **Подпомага, насърчава, представлява и защитава стопанските интереси на своите членове като:**
 - участва в разработването на национални програми за развитие на стопанската дейност или дава мнение по тях;
 - представя на компетентните държавни органи съгласувано мнение на членовете си по проекти за нормативни актове и решения за стопанската дейност;
 - проучва системно прилагането на нормативните актове в стопанската област и предлага на членовете си и на компетентните държавни органи мерки за спазването и усъвършенстването им;
 - по своя инициатива или по искане на компетентните държавни органи отстоява стопанските интереси на своите членове за: усъвършенстване управлението на фирми и за повишаване ефективността на външнотърговския обмен;

- разработва типови договори, образци и общи условия на договори за отделни видове стопански дейности;
- участва като работодателска организация в тристранното сътрудничество, при спазване на нормативните условия, както и в други държавно-обществени, или обществени органи и организации;
- организира: постоянен Арбитражен съд по международни и вътрешни частноправни имуществени спорове, въз основа на арбитражни споразумения или при задължителна компетентност, установена със закон или международен договор; инцидентен арбитраж /ad hoc/ подпомаган от Арбитражния съд; помирителни производства за доброволно уреждане на частноправни спорове, подпомагани от Арбитражния съд;
- осигурява условия за дейността на Диспашорско бюро;
- информира за спазване на международните търговски правила и обичаи и за актове на нелоялна конкуренция;
- организира въвеждането, прилагането, развитието и контрола на системата на Европейската асоциация за номериране /ЕАН/ в България;
- привлича специалисти и експерти от страната и чужбина за решаване на данъчни, митнически, валутни, кредитни и други въпроси;
- защитава интересите на членовете си пред държавни и обществени институции в страната и чужбина.

□ **Съдейства за разширяване участието на фирмите в международното икономическо сътрудничество като:**

- проучва условията за конкуренция на чуждите пазари, изискванията и методите за приспособяване към променящата се пазарна обстановка;
- информира своите членове за пазарните възможности в страната и чужбина, за тенденциите в развитието на пазарите, на технологичния и техническия прогрес, за обявяването на международни търгове, аукциони и др.;
- подпомага установяването на договорни връзки между фирмите и чуждестранните партньори, като изготвя общи условия за договори, разпространява утвърдената договорна практика и анализира договорните отношения;
- съдейства за разширяване на чуждестранните и български инвестиции в страната и чужбина;
- по пълномощие на членовете си представлява интересите им пред чужди палати и други органи за търговска дейност, международни организации и др.;
- подпомага българските фирми за участието им в международни панаири, изложби, световни изложения и др., както и при организирани от тях изложения;
- извършва посредническа дейност за информиране и наемане на работа на български граждани в страната и в чужбина, при спазване на нормативните изисквания;

- проучва и анализира световните тенденции в панаирното дело, и интересите на българските фирми във връзка с официалните и фирмени участия на международни панаири;
- популяризира в чужбина възможностите на българските фирми за участие в международното разделение на труда;
- набира, обработва и информира българските делови среди за установяването на валутно-финансови режими, тарифни и нетарифни ограничения, организация и управление на фирмите, изисквания за стандартизация на документите за облекчаване на международния стокообмен и др.;
- организира прояви за повишаване квалификацията на ръководните кадри по проблеми на пазарната икономика; участва в националната система по обучение и квалификация на менажери и др.;
- оказва съдействие и подпомага развитието и функционирането на свободните безмитни зони, крайграничните зони и търговия;
- организира центрове за икономическа и техническа информация и участва в работата на чуждестранни центрове;
- подпомага маркетинговата, рекламната и други дейности на членовете си.

Дейност

- Организира отпечатването и разпространява в страната и чужбина български и чужди преводи на нормативни актове в областта на външноикономическите връзки и стопанската дейност.
- Издава: непериодични издания на чужди езици със справочен, коментарен и статистически характер; съвместни публикации с чуждестранни средства за масова информация, специализирани информационни институти, издателства, международни центрове, чуждестранни търговски камари и др.; периодични икономически издания с проблемна, фирмена, търговска и рекламна насоченост на чужди езици; ръководства, експрес - информации, бюлетини, наръчници и други издания с практическа насоченост по актуални въпроси на външноикономическото сътрудничество.
- По поръчка осигурява чуждестранна икономическа, фирмена и друга информация, каталози и образци за производство.
- Координира и организира създаването, включването и използването на наши и международни информационни системи и бази данни за фирмена, адресна, маркетингова, ценова и друга правна, икономическа и търговска информация.
- Организира: конференции, симпозиуми, срещи на специалисти и кръгли маси в страната и чужбина; следдипломни обучения, квалификации и преквалификации; делови контакти, специализирани изложби и репрезентации на български и чужди фирми в страната и чужбина; експертизи по предложения за капиталовложения и концепции за тяхното ефективно използване.
- Издава и заверява свидетелства, удостоверения, сертификати и др. документи за: състоянието на членовете си; произход на стоки; наличие на

форсмажорни обстоятелства за неизпълнение или неточно изпълнение на договори; временен безмитен внос (карнети АТА); други обстоятелства във връзка с производството и търговията.

- ❑ Консултира: създаването на фирми, в т.ч. и с чуждестранно участие; осъществяване на външнотърговски сделки - подготовка на оферти, договори, преговори и др.
- ❑ Извършва маркетингови проучвания, търси партньори за икономическо и търговско сътрудничество.
- ❑ Рекламира дейността на фирмите чрез специализирани издания, национални участия в международни панаири и др.
- ❑ Унифицира и стандартизира документи в международната търговия, класифицира и кодира данните за стоките.
- ❑ Предоставя на български и чужди фирми услуги, които подпомагат различни страни от тяхната дейност.
- ❑ Води единен търговски регистър за действащи фирми в страната, фирми в ликвидация и несъстоятелност .
- ❑ Разработва правила по етика в пазарните отношения и следи за тяхното прилагане. При констатиране на нарушения уведомява членовете си и оправомощените органи.
- ❑ Регистрира и популяризира международните търговски, пристанищни и други обичаи.
- ❑ Извършва други дейности, възложени ѝ с нормативни актове.

Регионални търговско-промишлени палати (камари) са преки членове на Палатата. Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) са обединени в единна система на българските търговско-промишлени палати (камари). Председателите на регионалните палати (камари) от системата участват в Съвет на председателите за подпомагане на съвместната дейност. Председателите на регионалните палати (камари) от системата се номинират за членове на Управителния съвет на Палатата.

Членове, права и задължения

Членовете на Палатата са преки, почетни, асоциирани и членове – кореспонденти.

- ❑ **Преки членове** на Палатата могат да бъдат: физически и юридически лица, извършващи стопанска дейност, регистрирани по съответния ред; регионалните търговско-промишлени палати (камари); фондации и сдружения, регистрирани по съответния ред и подпомагащи стопанската дейност; физически лица, които сътрудничат на Палатата, подпомагат и популяризират нейната дейност.
- ❑ **Почетни членове** на Палатата могат да бъдат физически лица от страната и чужбина - изтъкнати дейци с особени заслуги за постигане на целите и задачите на Палатата.
- ❑ **Асоциирани членове** на Палатата са действащи фирми, вписани в единния ѝ доброволен търговския регистър.

- ❑ **Членове-кореспонденти** на Палатата могат да бъдат чуждестранни съюзи, обединения, асоциации и др. под., с които Палатата поддържа активно сътрудничество.

Не могат да бъдат членове на Палатата държавни органи, политически партии, синдикати и религиозни организации.

Права и задължения на членовете.

- ❑ **Преките и почетните членове на Палатата имат право:** да участват лично, или чрез представител в Общото събрание; да бъдат избирани в управителните и контролни органи на Палатата; на един глас, който се упражнява лично, или от техен представител.
- ❑ **Членовете на Палатата имат и правата:** да ползват с предимство, безплатно и/или с намаление услуги от дейността на Палатата и/или нейно имущество; да участват в мероприятия на Палатата; да получават информация за дейността на Палатата; да участват в обсъждания, когато се разглеждат въпроси, засягащи интересите им; да посочват при необходимост членуването си в Палатата в свои документи; да участват в работата на съветите към Палатата и да ползват тяхното сътрудничество при осъществяване на дейността си.

Органи на управление:

Общото събрание, Управителният съвет, Изпълнителният съвет и Председателят.

- ❑ **Общо събрание.** В Общото събрание участват преките и почетните членове - лично, или чрез представител. Общото събрание:
 - изменя и допълва устава на Палатата;
 - одобрява насоките за дейността на Палатата;
 - приема отчета за дейността на Управителния съвет;
 - приема бюджета на Палатата;
 - избира и освобождава членовете на Управителен съвет за срок от пет години;
 - избира членовете на Контролния съвет за срок от пет години;
 - отменя решения на другите органи на Палатата, които противоречат на закона, устава или други вътрешни актове, регламентиращи дейността на Палатата;
 - взема решения за преобразуване и прекратяване на Палатата, както и за начина на разпределение на имуществото, останало след удовлетворяване на кредиторите.
- ❑ **Управителен съвет.** За членове на Управителния съвет могат да се избират физически лица измежду преките и почетните членове, респективно техните представители. Юридическите лица, които са членове на Палатата могат да посочват за членове на Управителния съвет и лица, които не са членове на Палатата. Управителният съвет:
 - представлява Палатата;
 - осигурява изпълнението на решенията на Общото събрание;

- определя реда и организира извършването на дейността на Палатата;
- подготвя и внася в общото събрание проект за бюджет;
- подготвя и внася в общото събрание отчет за дейността на Палатата;
- приема планове и програми за дейността на Палатата и отчет на Изпълнителния съвет;
- определя еднократен и годишен размер на имуществените вноски (членския внос);
- образува целеви парични фондове;
- образува, реорганизира и прекратява дружества на Палатата;
- приема правилници за дейността на Палатата;
- избира председател и по негово предложение - зам.председател/и на Управителния съвет, които трябва да са изтъкнати личности с опит в стопанската дейност;
- по предложение на председателя определя броя и избира за срок от пет години членовете на Изпълнителния съвет, с изключение на председателя и зам. председателя/ите, които са членове на Изпълнителния съвет по право;
- избира Президиум на Арбитражния съд;
- учредява награди и значки за награждаване на организации, колективи и физически лица за значителен принос при осъществяване целите и дейността на Палатата;
- координира и контролира съвместните дейности между Палатата и регионалните палати /камари/ и развитието на единната система;
- определя адреса на Палатата;
- разпорежда се с имуществото на Палатата;
- извършва ликвидация на Палатата или определя лице за тази дейност;
- изпълнява и други функции, предоставени му от Общото събрание.

□ Изпълнителният съвет:

- организира изпълнението на решенията на Общото събрание и Управителния съвет;
- отчита своята дейност пред Управителния съвет и прави предложения за решения по въпроси от негова компетентност;
- създава съвети, комисии, секции и др. помощни органи на Палатата;
- приема решения по въпроси, поставени от членовете;
- приема вътрешни тарифи за дейността на Палатата;
- приема организационната структура на Палатата;
- приема решения за откриване и закриване на клонове;

- приема решения за предоставяне на дейности на Палатата на регионалните търговско-промишлени палати /камари/, които са в нейната система;
- приема решения за участие на Палатата в други дружества, сдружения и фондации;
- приема други решения в рамките на предоставените му от Управителния съвет правомощия, както и по текущи организационни и финансови въпроси.

□ **Председателят:**

- ръководи и контролира в съответствие с този устав изпълнението на решенията на Общото събрание, Управителния съвет и Изпълнителния съвет;
- утвърждава щата на Палатата;
- сключва договори с главния секретар, секретар/и/те и другите служители на Палатата;
- свиква заседанията на Управителния съвет и Изпълнителния съвет;
- координира връзките на Палатата с държавните органи;
- отговаря пред Управителния съвет за развитието на единната система на българските търговско-промишлени палати (камари).

Контролни органи.

□ **Контролен съвет.** Състои се от три члена. За членове на Контролния съвет могат да бъдат избирани и лица, които не са членове на Общото събрание/съвет. Контролният съвет:

- контролира финансово-счетоводната дейност и изразходването на средствата в съответствие с утвърдения бюджет;
- представя свое становище пред Общото събрание и Управителния съвет по предоставените им отчети;
- отчита своята дейност пред Общото събрание и Управителния съвет;
- представя становище по възражения на членове на Палатата срещу решения на органите за управление;
- избира председател между членовете си, който има право да присъства на заседания на Управителния съвет, на Изпълнителния съвет и на Съвета на председателите.

Оперативни органи

□ **Главен секретар:**

- организира изпълнението на решенията на Изпълнителния съвет;
- организира административната дейност в Палатата;
- при отсъствие на зам. председател и при изрично упълномощаване изпълнява негови задължения;
- организира изпълнението на други текущи задачи, възложени му от председателя и зам. председателя/ите.

❑ **Съвет на председателите.** Оперативен орган в Палатата за съдействие на системата на българските търговско-промишлени палати (камари). В Съвета на председателите участват по право председателите на регионалните търговско-промишлени палати (камари), председателят, зам. председателят/ите и главният секретар на Палатата. Съветът на председателите:

- съгласува взаимоотношенията между Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) при извършване на съвместната им дейност;
- предлага на Управителния съвет образуването на съвместни фондове между Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари) за финансиране на целеви програми и дейности;
- разглежда финансови отчети от съвместната дейност на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари);
- предлага на управителните органи на Палатата, в съответствие с тяхната компетентност, проекти за решения по определени проблеми от съвместната дейност на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари);
- приема решения регионалните търговско-промишлени палати (камари) да предлагат на членовете си съгласуваност между: устава на Палатата и уставите на регионалните търговско-промишлени палати (камари); наименованията, емблемите, печатите и знамената на Палатата и на регионалните търговско-промишлени палати (камари); участие на представители на Палатата в управителните органи на регионалните търговско-промишлени палати (камари); други действия, насочени към единение на системата на Палатата и регионалните търговско-промишлени палати (камари).

Конфедерация на работодателите и индустриалците в България – КРИБ „Гласът на българския бизнес” (КРИБ)

КРИБ е доброволно и неправителствено сдружение с нестопанска цел на български и чуждестранни производители и търговци, упражняващи дейност в България, както и на техни организации с нестопанска цел. Конфедерацията е юридическо лице, което осъществява своята дейност в частна полза, със седалище и адрес на управление гр. София, бул. “Александър Стамболийски” № 55. За контакти: 1463 София, ул. „Хан Аспарух” №8, тел.: +359 2 981 9169, факс: +359 2 988 6776, website: www.ceibg.bg, e-mail: office@ceibg.bg

С Решение № 637 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КРИБ е призната за представителна организация на работодателите на национално равнище за срок от 4 години.

Целите на Конфедерацията са:

- ❑ да представлява и защитава икономическите интереси на своите членове;
- ❑ да насърчава инвестиционната дейност на членовете си и да ги подпомага за насочване, управление и защита на инвестициите им;

- ❑ да защитава интересите на работодателите пред законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните и представителните организации на работниците и служителите;
- ❑ да подпомага развитието на пазарните принципи в процеса на интеграцията на стопанството на България в европейското и в световното пазарно стопанство;
- ❑ да съдейства за разширяването на българския износ и преодоляване на препятствията пред него;
- ❑ да съдейства за сигурността на търговския оборот на принципите на почтеността, честността на пазарното поведение и зачитане на взаимните интереси;
- ❑ да стимулира икономическото сътрудничество с чуждестранни организации и партньори;
- ❑ да се застъпва за развитието на благоприятна правна и финансова уредба за укрепване и развитие на стопанската дейност в България;
- ❑ да работи за справедлив достъп до ресурсите на държавата и на международните организации за подкрепа на частния сектор;
- ❑ да насърчава отговорното гражданско и социално ангажиране на членовете си за напредъка на българското общество.

Функции и основна дейност

- ❑ Подпомага своите членове, като:
 - приема и работи по тематични програми, свързани с решаване на значими проблеми на индустриалното развитие;
 - приема и работи по програми за съвместни действия за икономическо развитие с други неправителствени организации в национален, регионален и международен мащаб;
 - разглежда и приема проекти, насочени към подобряване на възможностите за тяхното икономическо развитие;
 - привлича експерти и специалисти за решаване на данъчни, митнически, кредитни и други икономически и правни въпроси;
 - проучва условията за конкуренция на пазарите и изискванията за присъединяване и приспособяване към тях;
 - информира своите членове за развитието на пазарите, за пазарните възможности, за обявени международни търгове и други;
 - им съдейства при организиране на техни участия в панаири и изложби;
 - популяризира дейността им и разпространява информация относно развитието и постиженията им;
 - набира и разпространява информация за валутно-финансови, митнически и тарифни правила, както и за стандартизация на документите с цел облекчаване на международния стокообмен;
 - подпомага маркетинговата и рекламната дейност на своите членове;

- поддържа регистър на членовете си;
- организира издаването, отпечатването и разпространението на периодични издания, книги, брошури и др., които Конфедерацията прецени за необходими за постигане на целите си;
- създава и/или използва фондове и управлява такива с цел постигане на целите си.

□ **Защитава своите членове, като:**

- формулира и предоставя становища относно съществуващата нормативна уредба, засягаща стопанската дейност, както и предлага и участва в разработването на нова уредба, улесняваща развитието на индустрията и търговията;
- им предоставя съвети и помощ за получаване на защита и съдействие, когато са застрашени или накърнени техни законни права и интереси;
- формулира и разпространява принципите на бизнес-етиката.

□ **Представява своите членове пред:**

- законодателната, изпълнителната и местната власт, синдикалните организации, представителните организации на работниците и служителите и обществеността;
- международни организации;
- неправителствени и други сродни организации, имащи цели и дейности сходни с тези на Конфедерацията.

Членуване, права и задължения

□ **Право на членство** имат :

- български и чуждестранни физически или юридически лица, които имат качеството на търговец според националното си законодателство и осъществяват дейност на територията на Република България;
- сдружения с нестопанска цел, чиито цели съответстват на целите на Конфедерацията.

□ **Всеки член на Конфедерацията има право:**

- да участва лично или чрез свой представител в Общото събрание;
- да избира и да бъде избран в управителните органи на Конфедерацията;
- на един глас в Общото събрание, който се упражнява лично или от присъстващия негов представител;
- да участва в дейностите на Конфедерацията и да ползва нейните услуги;
- да получава нейните издания и информационни услуги;
- да получава информация за дейността на Конфедерацията и на управителните и контролните ѝ органи.

□ **Всеки член на Конфедерацията е длъжен:**

- да спазва Устава;

- да съдейства за постигане целите на Конфедерацията;
- да заплаща встъпителна имуществена вноска и годишна имуществена вноска (членски внос) в брой или по посочена банкова сметка на Конфедерацията;
- да изпълнява решенията на Общото събрание, Управителния съвет и другите органи на Конфедерацията;
- да пази доброто име на Конфедерацията;
- да пази доброто си име в бизнеса, да спазва законите и общоприетите правила на етиката в стопанската дейност.

Конфедерацията има и **почетни членове**, които се приемат от Общото събрание по предложение на Управителния съвет. Те имат всички права на членове на Конфедерацията, с изключение на правото на глас в Общото събрание.

Органи на управление:

Общо събрание; Управителен съвет; Председател на Конфедерацията, двама Заместник-председатели и Ковчежник.

❑ **Общо събрание.** Състои се от всички членове на Конфедерацията. Общото събрание:

- изменя и допълва Устава на Конфедерацията;
- приема други вътрешни актове;
- определя броя на Управителния съвет, избира и освобождава членовете на Управителния съвет и на Контролния съвет и ги освобождава от отговорност, с изключение на Изпълнителните директори;
- приема основните насоки и програма за дейността на Конфедерацията;
- приема бюджета на Конфедерацията;
- приема годишните отчети на Управителния съвет;
- приема планове и програми за дейността на Конфедерацията;
- взема решение за преобразуване и прекратяване на Конфедерацията;
- отменя решения на другите органи на Конфедерацията, които противоречат на закона, Устава или други вътрешни актове, регламентиращи дейността на Конфедерацията;
- приема почетни членове на Конфедерацията;
- взема и други решения, предвидени в Устава.

❑ **Управителен съвет.** Състои се най-малко от пет и не повече от двадесет и пет лица – членове на Конфедерацията, които се избират от Общото събрание за срок от 2 години и за не повече от два последователни мандата. Управителният съвет има следните правомощия:

- приема правилник за организацията на дейността си;
- осигурява спазването на Устава и решенията на Общото събрание;
- представлява Конфедерацията и определя обема на представителната власт на своите членове;

- избира от състава си Председател, Първи Заместник-председател и Втори Заместник-председател на Конфедерацията. Същите изпълняват функциите и на Председател и Заместник-председатели на Управителния съвет. Председателят и Заместник-председателите нямат право на възнаграждение в това си качество;
- избира от състава си Ковчежник. Последният няма право на възнаграждение в това си качество;
- взема решения относно размера на имуществените вноски в съответствие с разпоредбите на Устава;
- приема и изключва членове на Конфедерацията;
- осъществява общо ръководство на текущата дейност на Конфедерацията и носи отговорност за това;
- приема проекта на годишен бюджет на Конфедерацията, респ. проекти за частични изменения в одобрения бюджет и го/ги внася в Общото събрание;
- приема отчет за дейността на Председателя и финансовите отчети на Ковчежника;
- приема и внася за разглеждане и одобряване от Общото събрание годишен отчет за дейността на Конфедерацията, който включва и отчет за изпълнение на годишния бюджет;
- следи за осъществяването на целите на Конфедерацията и ефективното изразходване на предвидените средства;
- разпорежда се с имуществото на Конфедерацията при спазване на изискванията на Устава и в съответствие с целите на дейност на Конфедерацията;
- приема правилници, наредби и други актове и разпоредби, свързани с дейността на Конфедерацията;
- приема периодични работни програми и отчети за тяхното изпълнение, както и други материали и издания;
- дава предварително съгласие за назначаването на Изпълнителен/-и директор/-и на Конфедерацията и определя неговото/тяхното възнаграждение;
- по предложение на Изпълнителния/-те директор/-и определя организационната структура и щатното разписание на Изпълнителното бюро на Конфедерацията;
- приема даренията и завещанията, извършени в полза на Конфедерацията;
- извършва ликвидация на Конфедерацията при прекратяване на неговата дейност;
- взема решение за откриване и закриване на клонове;
- взема решение за участие в други организации;
- приема регламенти за създаването на отраслови и общински структури на Конфедерацията;

- решава създаването и закриването на постоянни и „ад хок” комитети, определя основните положения на устройството и дейността им и определя състава им;
- взема и други решения предвидени в Устава.

❑ **Председателят на Конфедерацията:**

- представлява Конфедерацията пред трети лица в страната и в чужбина;
- управлява и ръководи дейността на Конфедерацията;
- организира работата на Управителния съвет;
- сключва трудов/-и договор/-и или договор/-и за управление с Изпълнителния/-те директор/-и на Конфедерацията;
- разпорежда се с имуществото на Конфедерацията, когато стойността на разпоредителните сделки, поотделно или в тяхната съвкупност, е под 30 000 (тридесет хиляди) лв. в рамките на една календарна година;
- решава всички други въпроси, които съобразно закона или Устава не са от компетентността на други органи или лица.

❑ **Ковчежникът:**

- осъществява надзор върху финансовото положение на Конфедерацията;
- ежесечно следи дейността на Изпълнителния/-те директор/-и по финансови въпроси;
- проверява финансовите отчети на Изпълнителния/-те директор/-и и ги представя пред Управителния съвет поне веднъж на всеки три месеца.

❑ **Контролен съвет.** Състои се от трима членове, които се избират за срок от 2 години и за не повече от два последователни мандата. Контролният съвет:

- следи за изпълнението на решенията на Общото събрание и Управителния съвет;
- следи за правилното използване и опазване на имуществото на Конфедерацията ;
- прави проверки по предходните точки най-малко веднъж на три месеца;
- изготвя и представя пред Общото събрание годишен отчет за своята дейност;
- при необходимост иска свикване на Управителния съвет за обсъждане на констатациите от направени проверки.

Дейността на Конфедерацията се подпомага от Изпълнително бюро, оглавявано от един или двама **Изпълнителни директори**. По решение на Управителния съвет като помощни органи могат да се създават постоянни или „ад хок” комисии.

Дейността на Управителния съвет се подпомага от **Консултативен съвет**.

❑ **Изпълнителни директори.** Ръководят Изпълнителното бюро на Конфедерацията и има следните правомощия:

- ръководят административно структурите на Конфедерацията и обслужва оперативната работа на Управителния съвет, Председателя, Заместник-председателите и Ковчежника;

- представляват Конфедерацията пред трети лица в страната и в чужбина при изрично овластяване от Управителния съвет;
 - организират изпълнението на решенията на Общото събрание, Управителния съвет и Председателя на Конфедерацията;
 - предлагат на Управителния съвет проекти за работни програми на Конфедерацията в съответствие с целите ѝ;
 - предлагат за утвърждаване от Управителния съвет проекти за организационна структура и щатно разписание на Изпълнително бюро;
 - сключват трудовите договори с щатния състав на Изпълнително бюро на Конфедерацията;
 - представят по искане на Ковчежника финансови отчети;
 - изпълняват и други задачи, възложени му/им от Председателя на Конфедерацията.
- **Консултативен съвет.** Състои от видни общественици и бизнесмени, чиито опит, знания и престиж биха допринесли за развитието на Конфедерацията и успеха на нейната мисия. Управителният съвет избира членовете на Консултативния съвет. Консултативният съвет осигурява консултативна помощ и подкрепа на членовете на Управителния съвет за ефективното управление на Конфедерацията и постигане на нейните цели.

Организации на работниците и служителите

Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ)

КНСБ е юридическо лице със свой печат, щемпел, знак, знаме и химн, утвърдени от нейния Координационен съвет (КС). Седалището на Конфедерацията е в град София, район Триадица, площад „Македония” №1 или друг определен от КС адрес. За контакти: 1040 София, пл. „Македония” №1, website: www.knsb-bg.org.

С Решение № 635 от 26 юли 2012 год. на Министерския съвет, КНСБ е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Основната цел на КНСБ е представителство и защита на трудовите, социалните и синдикалните права и интереси на: синдикалните членове, работниците и служителите; специфични права на жените, безработните, инвалидите, децата, учащите, студентите, пенсионерите, самонаетите и временно пребиваващите в чужбина работници и служители български граждани, както и на чужди граждани работещи в България.

Основни функции.

- сътрудничество с органи и институции в страната имащи право на законодателна инициатива;
- разработване и отстояване на свои проекти и програми или синдикални изисквания към проектите и програмите на законодателната и изпълнителната власт;
- участие в преговори, сключване на споразумения и договори с централната и местните изпълнителни власти, както и с организации на работодателите;

- ❑ упражняване на предоставените ѝ от закона правомощия по прилагането и спазването на трудовото и социално законодателство;
- ❑ организиране и провеждане на протестни и солидарни действия, в т.ч. и общонационални стачки;
- ❑ предприемане на инициативи за ратификация и прилагане на международни конвенции, спогодби и препоръки, свързани с трудовите, осигурителните и синдикални права;
- ❑ поддържане на информационен обмен и взаимодействие с международни синдикални организации, както и на контакти с други синдикални организации в страната;
- ❑ утвърждаване на ценностите и механизмите на европейския социален модел;
- ❑ ресурсно обезпечаване и прилагане съвместно с основните членове на съгласувани политики по кадровото осигуряване, мотивиране и привличане на нови членове и изграждане на позитивен медиен образ на синдиката;
- ❑ утвърждаване на работническия спорт като средство за възстановяване работоспособността на работниците и служителите;
- ❑ разширяване влиянието на Конфедерацията в гражданското общество чрез сътрудничество с организации, съюзи и сдружения.

Членство в КНСБ

Членството в КНСБ е колективно. Колективните членове на Конфедерацията могат да бъдат основни и асоциирани.

- ❑ **Основни колективни членове** на Конфедерацията са всички федерации, отраслови, браншови синдикати и съюзи, които приемат програмните документи и устава на Конфедерацията. Федерациите, отрасловите и браншовите съюзи са доброволни обединения на синдикални организации и сдружения, организирани по отраслов/браншов, производствен и териториален признак. Всеки основен член на КНСБ има следните права:
 - да представлява и защитава специфичните интереси на своите членове в ръководните органи на Конфедерацията, пред други синдикални организации, организации на работодателите и органите на държавната власт;
 - да избира и отзовава свои представители в ръководните органи на Конфедерацията в съответствие със статутите на тези органи;
 - да избира свободно начина и формата на своето организационно изграждане и функциониране;
 - да участва при вземането на решения от Координационния съвет с право на глас, съгласно изискванията на устава;
 - да предлага и получава от други членове на Конфедерацията съвместни или солидарни действия;
 - да ползва имуществото на КНСБ при спазване изискванията на устава и по ред и условия, определени от КС на КНСБ.

□ **Асоциирани членове на КНСБ** могат да бъдат всички съюзи, сдружения, движения и организации, които са изградени на базата на членствени правоотношения и които наред със своята основна дейност изпълняват социални и синдикални дейности или функции. Не могат да бъдат асоциирани членове на КНСБ организации имащи статут на политически партии, коалиции и движения, както и организации с националистическа идеология. Асоциираните членове на Конфедерацията имат следните права и задължения:

- да уреждат своите взаимоотношения с Конфедерацията с двустранни договори;
- да получават методическа и информационна помощ от Конфедерацията;
- да получават от и да предлагат на останалите членове на КНСБ солидарни действия;
- да спазват договореностите си с Конфедерацията;
- в случаите на несъгласие с решенията на Конфедерацията да не пречат с действия или бездействия за реализирането на взетите решения.

Органи на КНСБ:

Органи на Конфедерацията са: Конгресът, Координационният съвет (КС), Изпълнителният комитет (ИК), Президентът на КНСБ, както и Централната контролна комисия (ЦКК).

□ **Конгрес.** Висш орган на КНСБ. Редовните конгреси се провеждат веднъж на пет години. Решенията за тяхното провеждане се вземат от Координационния съвет. При необходимост могат да се провеждат извънредни конгреси, които имат всички правомощия на редовен конгрес. Конгресът:

- обсъжда и приема отчетите за дейността на Координационния съвет и Централната контролна комисия;
- обсъжда и приема програмните документи на Конфедерацията;
- приема, допълва и променя устава на Конфедерацията;
- избира за срока на мандата и освобождава президент и вицепрезиденти на КНСБ, председател на ЦКК и неговите заместници;
- взема решение за преобразуване или прекратяване на Конфедерацията;
- приема обща бюджетна рамка за приходите и разходите на КНСБ за срока на мандата, разпределена по години;
- взема решение и по други въпроси, свързани с дейността на КНСБ.

□ **Координационен съвет.** Колективен орган за управление, който организира и провежда цялостната дейност на Конфедерацията между два конгрес. В състава на КС влизат по право председателят, зам-председателите, изпълнителните секретари на КНСБ, председателите на основни членове на Конфедерацията с численост над 2000 членове и по един председател на РКС на КНСБ от всяка от административните области на страната. В работата на КС с право на съвещателен глас участват ръководителите на асоциираните членове на КНСБ, председателят на ЦКК, председателите на основни членове с численост под 2000 души. Координационният съвет:

- организира и координира изпълнението на решенията на конгреса като приема насоки, приоритети, програми, политики и други;
- приема позиции и становища на Конфедерацията;
- предоставя мандат за водене на преговори за сключване на споразумения, по проекти за нормативни актове и други;
- контролира и оценява изпълнението на конгресните решения и текущата дейност на ръководните органи и териториалните структури на Конфедерацията;
- приема и изключва основни членове на Конфедерацията;
- избира и освобождава изпълнителните секретари на КНСБ, директора на Института за социални и синдикални изследвания в рамките на мандата по предложение на президента на КНСБ и представителите на основни членове от материалната и бюджетната сфера по предложение на президента на КНСБ и членовете на КС;
- утвърждава назначаването/освобождаването на председателите на РС, зам.-председателите на обществени начала на РС и общинските координатори на КНСБ;
- утвърждава годишните финансови отчети, проекти за бюджет и щат на Конфедерацията, както и други документи, регламентиращи финансовата дейност на Конфедерацията;
- при необходимост може да взема решение за създаване на фондове и утвърждава механизми за тяхното формиране и разходване;
- взема решение за участие в търговски дружества и сдружения с нестопанска цел, както и за осъществяване на стопанска дейност, свързана с предмета на дейност на КНСБ;
- взема решение за обявяване, прекратяване и отмяна на общонационални стачни и други мащабни протестни и солидарни действия. Приема общовалидни съгласувателни процедури за провеждане на стачни действия от синдикални организации;
- взема решения за членство на КНСБ в международни синдикални обединения и организации и определя механизма за набиране на международния членски внос;
- определя ежегодно задължителен диференциран минимум на дължимия членски внос от основните членове;
- взема решение за придобиване и разпореждане с дълготрайни активи на КНСБ;
- приема и координира общата политика на КНСБ в международни структури и форуми;
- утвърждава споразумения за защита на трудови и социални права в т.ч и взаимно признаване на синдикалното членство със синдикални организации от страните членки на ЕС;
- разработва и приема правилник за дейността си, както и други вътрешнонормативни актове;

- определя временно изпълняващи длъжностите при смърт, поставяне под запрещение, оставка или невъзможност за изпълнение на задълженията;
- определя и променя териториалните граници и организационния състав на регионалните структури на Конфедерацията и приема статут за дейността им;
- създава временни и постоянно действащи помощни органи, определя броя и избира ръководствата им и утвърждава техния статут (Арбитражна комисия, Национален стачен комитет, Консултативни комитети).

□ **Изпълнителен комитет (ИК).** Постоянно действащ колективен орган за оперативно управление дейността на КНСБ. В състава на ИК влизат по право председателят, зам-председателите и изпълнителните секретари на КНСБ и избрани от Координационния съвет представители на основните членове на КНСБ. По своя преценка ИК може да привлича външни експерти за консултантски услуги и да създава работни групи по различни проблеми. Изпълнителният комитет:

- организира оперативното изпълнение на решенията на Конгреса и КС на КНСБ;
- внася за утвърждаване в КС финансови отчети, проекти за бюджет и шат на КНСБ, както и други документи регламентиращи финансовата дейност на Конфедерацията;
- приема програми за изследвания, експертизи, анализи, консултации, обучения и др.;
- създава експертни, изследователски и други работни групи и звена, подпомагащи оперативната му дейност;
- определя представителите на КНСБ в органите на тристранното сътрудничество и други органи изградени на трипартитна основа, както и екипите за водене на преговори със социалните партньори на национално ниво;
- съдейства за осъществяване на непосредствени контакти и работно взаимодействие между основните членове и териториалните структури на КНСБ;
- подпомага и контролира дейността на териториалните структури и ИССИ на КНСБ;
- подпомага основните членове при решаване на спорове и конфликти;
- приема позиции, становища и декларации свързани с дейността на КНСБ;
- определя възнагражденията на президента и вицепрезидентите на КНСБ и на председателя и на заместник -председателите на ЦКК;
- разглежда годишните отчети и резултати от дейността на търговските дружества и юридически лица с нестопанска цел, в които КНСБ участва, докладвани от съответните представители на Конфедерацията в техните органи на управление и контрол;
- взема оперативни решения, невключени в компетенциите на КС.

□ **Президент.** Президентът представлява Конфедерацията и изпълнява следните функции:

- свиква и ръководи заседанията на КС и ИК;
- сключва национални споразумения с органите на изпълнителната власт и организации на работодателите;
- инициира и организира провеждането на национални конференции, дискусии и форуми по значими проблеми за дейността на КНСБ;
- организира и контролира изпълнението на решенията на КС и ИК на КНСБ и се отчита пред тях;
- по искане на основните членове подпомага развитието на отрасловото/браншово тристранно сътрудничество и колективното договаряне;
- инициира и подпомага процесите на консолидация на основните членове;
- разпределя, ръководи, и контролира дейността на вицепрезидентите на КНСБ. В случай на отсъствие определя в писмен вид свой заместник измежду тях.
- внася предложения по организационни и кадрови въпроси в КС или ИК в съответствие с техните правомощия;
- урежда правоотношенията и договаря размера на възнагражденията с лицата заемщи изборни длъжности и със щатния персонал на КНСБ, както и сключва договори със сътрудници;
- инициира изграждането на общи синдикални съвети за координация в икономически структури, обединяващи предприятия в повече от един отрасъл или бранш;
- взема оперативни решения, невяключени в правомощията на КС и ИК.

□ **Вицепрезиденти.** Вицепрезидентите на КНСБ:

- заместват президента в негово отсъствие;
- по решение на КС и ИК представляват КНСБ и ръководят работни групи за преговори на национално равнище;
- осъществяват оперативни контакти между основните членове, органите на КНСБ, изпълнителната власт и организациите на работодателите;
- подпомагат президента при изработването и реализацията на политиката в съответните направления;
- ръководят и контролират дейността на изпълнителните секретари, за които отговарят;
- организират оперативно изпълнение на решенията на КС и ИК, като ръководят и контролират дейността на функционалните звена в съответните направления.

□ **Изпълнителни секретари.** Изпълнителните секретари на КНСБ:

- по предоставени пълномощия представляват КНСБ пред организации на работодателите, държавни институции и местни власти;

- методически подпомагат основните членове, ръководните органи на КНСБ и териториалните й структури в направленията, за които отговарят;
 - ръководят, организират и контролират цялостната дейност на функционалните звена намиращи се на тяхно пряко подчинение.
- ❑ **Централна контролна комисия (ЦКК).** Орган за цялостен контрол на изпълнението на Устава и решенията на ръководните органи на Конфедерацията, на финансово стопанската дейност и участието в съвместни дейности на КНСБ, на нейните органи и звена. Състои от председател и заместник-председатели, избрани от Конгреса, както и представители на основните членове на Конфедерацията с численост над 10 000 души избрани от техните органи. Централната контролна комисия:
- планира, ръководи и провежда вътрешния финансов и организационен контрол на КНСБ;
 - определя функциите и задълженията на щатния си персонал;
 - дава методически указания и препоръки на контролните органи на основните членове и териториалните структури и следи за тяхното еднакво прилагане;
 - организира и провежда обучение на контролните органи на основните членове;
 - контролира текущо спазването на принципите, правата и задълженията по Устава на КНСБ, изпълнението на решенията на ръководните органи на КНСБ и документацията за постъпленията и отчисленията на членски внос;
 - по свое решение или по предложение на Координационния съвет, текущо информира КС и ИК на КНСБ за своите констатации и подготвя при необходимост мотивирани предложения за решения до КС по въпроси от неговите компетенции;
 - осъществява информационния обмен и координация с контролните комисии на основните членове.

Помощни органи

- ❑ **Национален стачен комитет:** Националният стачен комитет е помощен орган на ИК и КС на КНСБ за организиране и провеждане на национални синдикални стачни и протестни действия. НСК се състои от Председател, Зам.председател и членове. Членовете на НСК са от различни федерации, синдикати и териториалните структури на КНСБ като същите по региони се явяват пълномощници на НКС. Членовете на НСК избират Оперативен съвет, който ежедневно се информира за колективните трудови спорове и координира дейността на националната стачна мрежа. Дейността на НСК се определя с решения на ИК и КС на КНСБ.
- ❑ **Арбитражна комисия (АК):** Съгласно чл. 22, ал.3, т.1. от Устава на КНСБ, АК е постоянно действащ помощен орган на КС за уреждане на спорове между структури на Конфедерацията. Председателят, секретарят и членовете на комисията се избират от КС на КНСБ. Предмет на обсъждане и решаване от страна на Арбитражната комисия са възникнали спорове между

структури¹⁵⁴ на КНСБ във връзка с прилагане разпоредбите на Устава на КНСБ. Основна цел на АК при обсъждане на възникнали спорове е въз основа на изяснената фактическа обстановка и в съответствие с Устава на КНСБ постигане взаимно приемливо за спорещите страни решение. Арбитражната комисия постига целта си чрез процедури за помирение в хода на арбитражното производство. В случай, че помирение по спора не се постигне, АК внася спора за обсъждане в КС на КНСБ с предложение за решение.

- **Консултативни комитети:** Социално партньорство и колективно договаряне; Икономическа политика и заетост, доходи; Социална защита; Юридически консултативен комитет; Обучение, квалификация и проекти.

Териториални структури на КНСБ

КНСБ изгражда за срока на мандата единни териториални структури на конфедерален принцип – Регионални съвети (РС) и Общински съвети (ОС).

- **Регионални съвети.** Постоянно действаща структура за подпомагане дейността на синдикалните организации чрез общо координиране, взаимно информирание и оказване на експертно консултантска помощ на техните ръководства. Състои се от представители на основните членове определени от председателите на СО в региона, председателя и зам.-председателя на РС и общинските координатори на КНСБ. В работата на РС на КНСБ участват с право на съвещателен глас упълномощени представители на асоциираните членове на КНСБ в региона, териториалните синдикати и експертите от регионалната експертна кантора. Регионалният съвет на КНСБ:
 - защитава синдикалните интереси и участва в регионални преговори със социалните партньори, държавни, частни, обществени органи и организации;
 - упражнява предоставените му от закона правомощия по прилагането и спазването на трудовото и социално законодателство;
 - съгласува и подпомага действията на синдикалните организации от региона за реализация на програмата на КНСБ и изпълнение на решенията на ръководните органи на Конфедерацията;
 - подпомага изграждането на нови синдикални организации;
 - осигурява информационен обмен между синдикалните организации и ръководните органи на КНСБ и основните членове;
 - осъществява безплатното, експертно-консултантско обслужване на ръководствата на легитимните синдикални организации;
 - подпомага и консултира подготовката и провеждането на ефективни стачни действия от синдикални организации в региона след съгласуване със съответния основен член;
 - утвърждава годишния финансов отчет, проектите на бюджет и щат;

¹⁵⁴ По смисъла на чл. 22, ал.3, т.1. от Устава на КНСБ, под „структури” се разбират основните членове на КНСБ, териториалните ѝ структури и синдикални организации (СО).

- участва в организацията, координацията и провеждането на общонационални, отраслови и регионални протестни и солидарни стачни действия;
 - подпомага и консултира подготовката и провеждането на ефективни стачни действия от синдикални организации в региона след съгласуване със съответния основен член;
 - избира от състава си Изпълнителен комитет и Регионален стачен комитет;
 - избира и предлага за утвърждаване от КС на КНСБ председател на РС и зам. – председател на РС на обществени начала за срока на мандата;
 - приема ежегодно отчета на председателя на РС и ръководената от него регионална експертна кантора.
- **Общински съвет (ОбС).** Орган за съгласуване на интересите и координиране на действията на синдикалните организации от съответната община. Състои се от председателите на синдикалните организации и общинския координатор на КНСБ. В работата на ОбС могат да участват представители на новосъздадени синдикални сдружения в територията, които имат за партньор местните власти или работодатели, действащи на местно ниво и поради спецификата си не се вписват в съществуващите отрасли, браншови и други структури на КНСБ. Общинският съвет на КНСБ:
- защитава синдикалните интереси и участва в общински преговори със социалните партньори, местните власти, държавни органи, частни и обществени организации и организации на работодателите;
 - изразява становища и отстоява позиции по общински програми и мероприятия;
 - съгласува и подпомага действията на синдикалните организации от региона за реализация на програмата на КНСБ и изпълнение на решенията на ръководните органи на Конфедерацията;
 - участва в организацията, съгласуването и провеждането на общонационални, териториални и общински протестни солидарни действия;
 - изпълнява решенията на РС и на ръководните органи на КНСБ;
 - предлага за утвърждаване от КС на КНСБ общински координатор.
- **Общинският координатор на КНСБ:**
- представлява КНСБ и ОбС на общинско ниво пред социалните партньори, държавни, частни, обществени органи и организации и пред средствата за масова информация;
 - ръководи делегацията на КНСБ, упълномощена от ОбС, в общинския съвет за тристранно сътрудничество;
 - участва в преговорите и подписването на общински колективни трудови договори и споразумения;
 - подпомага изграждането на нови синдикални организации на КНСБ в общината;

- осигурява информация до РС за организационното състояние и текущите проблеми на синдикалните организации в общината;
- осигурява експертно консултантско обслужване и обучение на ръководствата на легитимните синдикални организации;
- свиква и ръководи заседанията на ОбС.

Централа на КНСБ:

- ☐ Конгресно ръководство: Президент на КНСБ и Вицепрезиденти на КНСБ
- ☐ Кабинет:
- ☐ Направления и департаменти: направление „Обща синдикална политика“; департамент „Организация, координация и информация“; департамент „Социален диалог и колективно трудово договаряне“; департамент „Обучение, квалификация и проекти“; департамент „Правна закрила на труда и законотворческа дейност“; направление „Защита на синдикалните права и синдикализация“; департамент „Синдикализация“; департамент „Защита на синдикалните права и трудови конфликти“; направление „Социална политика“; департамент „Социална защита, безопасност и здраве при работа“; департамент „доходи и жизнено равнище“; направление „Икономическа и структурна политика. Пазар на труда“; департамент „Икономическа и структурна политика“.

Основни членове (федерации, синдикати, съюзи)

- ☐ Синдикат на българските учители
- ☐ Федерация на независимите синдикални организации от леката промишленост
- ☐ Национална федерация „Метал-електро“
- ☐ Национална федерация на труда „Химия и индустрия“
- ☐ Синдикат на железничарите в България
- ☐ Федерация на независимите строителни синдикати
- ☐ Федерация на синдикалните организации от горското стопанство и дървопреработващата промишленост
- ☐ Федерация на независимите синдикати на миньорите
- ☐ Федерация на синдикатите в здравеопазването
- ☐ Федерация на независимите синдикати от държавното управление и организации
- ☐ Синдикална федерация „Металици“
- ☐ Съюз на транспортните синдикати в България
- ☐ Независима синдикална федерация на търговията, кооперациите, туризма и услугите
- ☐ Федерация на независимите синдикални организации от хранителната промишленост
- ☐ Синдикат на автотранспортните работници в България
- ☐ Синдикална федерация съобщения

- ☐ Федерация на независимите синдикални организации от Българската армия
- ☐ Федерация на синдикати от военно-промишления комплекс
- ☐ Федерация на независимите синдикати от земеделието
- ☐ Независим синдикат на тютюноработниците
- ☐ Национална федерация на енергетиците
- ☐ Национален браншов синдикат „Водоснабдител”
- ☐ Независим учителски синдикат
- ☐ Синдикална федерация на организациите от електрониката, машиностроенето и информатиката
- ☐ Независима синдикална федерация на кооперативните организации
- ☐ Национален Банков Синдикат
- ☐ Независима синдикална федерация на енергетиците в България
- ☐ Синдикат на туризма в България
- ☐ Синдикат „Корабостроител”- Варна
- ☐ Синдикат на производителите на бира, храни и напитки
- ☐ Моряшки синдикат
- ☐ Национален браншов синдикат „Висше образование и наука”
- ☐ Национален синдикат на икономистите и одиторите в България - КНСБ
- ☐ Независима синдикална федерация „Култура”
- ☐ Съюз на българските музикални и танцови дейци

Асоциирани членове:

- ☐ Съюз на артистите в България – www.uba.bg
- ☐ Съюз на българските музикални и танцови дейци -www.ubmd-bg.org
- ☐ Съюз на инвалидите в България - www.disability-bg.org
- ☐ Национален браншови пчеларски съюз – <http://nbps.press.bg>
- ☐ Българска работническа спортна федерация - www.bwsf-bg.org
- ☐ Национална занаятчийска камара - www.nzkg.org
- ☐ Сдружение на надомните работници - Адрес: ул. "Цар Симеон" 112, ет.3, тел. 931 55 40, GSM 0897 805 749, e-mail anr_bg@mail.com
- ☐ Национално сдружение на възрастните хора - Адрес: 1040 София, пл. "Македония" 1, ет.1, Тел. 4010 560, 4010 610 , Факс 9170 610, e-mail: naor_bg@abv.bg

Институтът за синдикални и социални изследвания (ИССИ)

ИССИ е поделение на КНСБ и има статут на юридическо лице. Основни функции на института са изследвания, консултации и обучение в следните области: развитие на синдикализма и индустриалните отношения - историческо развитие; структури; социално партньорство; колективно договаряне; колективни трудови спорове; протестни действия и стачки; международно синдикално движение; пазар на труда и

стратегии на синдикатите; приватизация; социална политика – жизнено равнище, цени, доходи, социална защита.

Основните резултати от изследванията на ИССИ се използват от КНСБ при преговорите с правителството, международните финансови институции и при изработване на стратегията на Конфедерацията в различни проблемни области. През 1995 г. ИССИ е регистриран в консултантския регистър на програмата FHARE. Институтът е национален кореспондент на Европейската обсерватория по индустриални отношения към Европейската фондация за подобряване на условията на живот и труд и участва в Мрежата за глобална политика (GPN) към Института за икономическа политика във Вашингтон, САЩ, Глобалната мрежа на синдикатите за изследвания (GURN) към МОТ, мрежата по колективно договаряне към Европейската конфедерация на профсъюзите (ЕКП) и др. ИССИ публикува изследователски разработки, брошури, тримесечен информационен бюлетин “Жизнено равнище” и тримесечен информационен бюлетин “Социална Европа”. Към него е изграден Ресурсен център, в който се събира българска и чуждестранна литература по направления, представляващи интерес за синдикатите.

Конфедерация на труда „Подкрепа” (КТ „Подкрепа”)

КТ „Подкрепа” е юридическо лице със седалище в гр.София. Този статут е придобит с вписване в регистъра на Софийски градски съд, съгласно процедурата за регистрация на сдружения с нестопанска цел. За контакти: 1000 София, ул. „Ангел Кънчев” 2, тел: (+359 2) 987 68 82, факс (+359 2) 987 05 57, website: www.podkrepa.org, e-mail: press_center@podkrepa.org

С Решение № 636 от 26 юли 2012 год. На министерския съвет, КТ „Подкрепа” е призната за представителна организация на работниците и служителите на национално равнище за срок от 4 години.

Цел и предмет на дейност

Защита на правата, достойнството, професионалните и социалните интереси на членовете на организацията в Конфедерацията чрез:

- ☐ осигуряване на правата в сферата на професионалната дейност, заплащането на труда, социалните условия, техническата безопасност и охраната на труда.
- ☐ защита на здравето, материалните, обществените и културните интереси на своите членове и техните семейства.
- ☐ съгласуване и защита интересите на работниците и служителите с тези на работодателите за просперитета на предприятията, с приоритет на работниците и служителите;
- ☐ полагане на системни усилия за осъществяване на пълното равенство между мъжете и жените при реализиране на трудовите им права;
- ☐ провеждане на обучение, консултации и квалификация в областите на трудово-правните отношения, социалното осигуряване, условията на труд, екологията, индустриалните отношения, заетостта, професионалната квалификация, преквалификация и основите на гражданското общество;
- ☐ разпространяване на демократични идеи и укрепване на доверието, взаимопомощта и солидарността в обществото;

- ❑ влияние върху формирането на социално-икономическата политика на държавата за подобряване материалното състояние и справедливото разпределение на обществения продукт въз основа на принципите на социалното партньорство;
- ❑ противопоставяне на всякакви опити за въвеждане на каквато и да е форма на диктатура като държавно управление;
- ❑ противопоставяне на дискриминация поради расова, национална, етническа или религиозна принадлежност.

Представителство

КТ “Подкрепа” се представлява от президента, а в негово отсъствие от вицепрезидента или упълномощен от Изпълнителния съвет негов член.

Членство, права и задължения

- ❑ **Колективни членове** на КТ “Подкрепа”. пълноправните (синдикални организации -националните федерации, националните синдикати и синдикалните регионални съюзи, регистрирани от Конфедерацията като нейни поделения, по ред и начин определен от Конфедеративния съвет) и асоциираните членове (организации, чиито цели и предмет на дейност са сходни с тези на Конфедерацията, като те не могат да бъдат организации, които са регистрирани по Закона за политическите партии, както и синдикални организации).
- ❑ **Почетни членове**. В КТ “Подкрепа” могат да членуват чужди синдикални организации, български и чужди граждани, които споделят целите и идеалите на Конфедерацията, със статут на почетни членове, без право на глас. Същите не могат да бъдат избирани в ръководните, изпълнителните и контролните органи на Конфедерацията.
- ❑ **Индивидуално членство**. Всяко физическо лице може да членува в синдикалните секции на пълноправните членове на КТ “Подкрепа”. Всеки индивидуален член на КТ “Подкрепа” има право да избира и да бъде избран в ръководните и контролни органи на КТ “Подкрепа”, на нейните пълноправни членове, или в синдикалната организация, в която членува.

Структура, ръководни органи, пълноправни членове на конфедерацията, контролна дейност

- ❑ **Конгрес**. Върховен орган на Конфедерацията (свиква се веднъж на четири години). Конгресът:
 - изслушва отчета на Президента на Конфедерацията;
 - приема Устава, както и измененията в него;
 - утвърждава Стратегия и Програма на Конфедерацията;
 - избира едновременно екип от президент и вицепрезидент;
 - Избраният екип предлага броя на конфедералните секретари – членове на Изпълнителния съвет, който се утвърждава от Конгреса. Екипът предлага листата за конфедерални секретари;
 - взема решения по всички въпроси, засягащи цялостната дейност на Конфедерацията;
 - определя минималния размер на членския внос на физическите лица.

□ **Конфедеративен съвет (КС).** Висш ръководен орган на Конфедерацията между два Конгреса. Състои се от поименно упълномощени представители на пълноправните членове на Конфедерацията и членовете на Изпълнителния съвет (ИС), Ръководството на Конфедералната контролна комисия (ККК), експерти на Конфедерацията и представители на асоциираните членове. Конфедеративният съвет:

- изработва Правилник за дейността си;
- изслушва и приема отчета за дейността на Изпълнителния съвет и на контролния орган;
- изслушва и приема отчетите на пълноправните членове;
- избира Конфедерална контролна комисия (ККК), определя правомощията ѝ и приема правилника за нейната дейност;
- по предложение на Изпълнителния съвет разглежда организационно-финансовата дейност на структурите на КТ “Подкрепа” и взема решения;
- координира дейността на членовете си;
- приема схема за разпределение на членския внос;
- осигурява информация на членовете си за дейността на цялата Конфедерация и обработва информацията, постъпила от тях;
- разглежда и утвърждава заявления за членство в Конфедерацията;
- утвърждава и обезпечава бюджета на Конфедерацията, приема отчета за изпълнението му и утвърждава щатния ѝ състав.
- създава условия за организационно укрепване на Конфедерацията;
- приема схема за професионално и регионално структуриране на Конфедерацията;
- във връзка с чл.41 от Устава освобождава член на Изпълнителния съвет, извършил доказани нарушения на Устава, Програмата на КТ “Подкрепа” или при безспорно доказано неизпълнение на служебните му задължения;
- при доказани нарушения на Устава, решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет, и действия и бездействия, уронващи престижа на Конфедерацията, взема решение за отстраняване на член на ръководен или контролен орган на всички нива на структурите на КТ “Подкрепа”;
- когато член на ръководен или контролен орган на Конфедерацията е осъден с влязла в сила присъда за умишлено престъпление от общ характер и това уронва авторитета на Конфедерацията, той може да бъде изключен с решение на Конфедеративния съвет;
- утвърждава заместник на член на Изпълнителния съвет и на ККК на КТ “Подкрепа”, но не повече от половината, който отсъства продължително време по обективни причини, до завръщането му;
- избира Национален стачен комитет и утвърждава Наредба за дейността му;

- попълва състава на Изпълнителния съвет, на ККК и на Националния стачен комитет;
- приема решения за акции, включително и стачки в национален мащаб и ги препоръчва на своите членове;
- определя реда за свикване, организиране и провеждане на редовен Конгрес;
- решение за Извънреден конгрес може да се вземе от КС при писмено искане на 1/10 от индивидуалните членове на синдикалните секции на пълноправните членове на Конфедерацията, представено в Изпълнителния съвет;
- при необходимост Конфедеративният съвет може да сформира временни или постоянни експертни комисии.

□ **Изпълнителен съвет.** Постоянно действащ ръководен орган, който организира цялостната дейност на Конфедерацията между Конфедеративните съвети. Той се състои от Президент, вицепрезидент и конфедерални секретари. Ръководството на ККК може да участва с право на съвещателен глас. Изпълнителният съвет:

- изпълнява решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет;
- изработва правилник за дейността си;
- подготвя и свиква заседанията на Конфедеративния съвет;
- взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на Конфедерацията;
- разглежда организационно - финансовата дейност на структурите на КТ “Подкрепа”. При нарушаване на Наредбата за реда и начина на набиране, разходване и отчитане на финансовите средства от членски внос ИС разглежда случая и го внася в Конфедеративния съвет за решение.
- предлага на Конфедеративния съвет схема за отчет на пълноправните членове;
- следи за спазването на Конфедеративния устав, решенията на Конгреса и Конфедеративния съвет от пълноправните членове на КТ “Подкрепа”;
- разглежда и одобрява бюджета за текущата година и го предлага на КС за утвърждаване;
- изготвя проект на щатния състав на Конфедерацията и го внася в КС за утвърждаване;
- информира структурите на Конфедерацията за дейността си.

□ **Президент:** избира се от Конгреса с мандат до следващия Конгрес. Има ръководни и представителни функции. Изразява волята на Изпълнителния и Конфедеративния съвети. Президентът:

- подписва документи относно дейността на Конфедерацията;
- свиква и ръководи заседанията на Изпълнителния съвет;

- делегира на вицепрезидента дейности, свързани с управлението на Конфедерацията;
 - може временно да спре изпълнението на решение на Изпълнителния съвет или на ръководен орган на колективен член на КТ “Подкрепа” като сезира Конфедеративния съвет за вземане на решение по проблема. Президентът не може да делегира на други лица тези правомощия.
 - може да свиква и ръководи заседанията на Конфедеративния съвет;
 - отчита дейността на Изпълнителния съвет пред Конфедеративния съвет и Конгреса.
- ❑ **Вицепрезидент.** Избира се от Конгреса с мандат до следващия Конгрес. В отсъствие на Президента или по негово възлагане той има правата и задълженията като на президента.
- ❑ **Конфедерални секретари.** Организируют и отговарят за дейността на ръководените от тях отдели, съгласно правилника за дейността на Изпълнителния съвет. Внасят за утвърждаване в Изпълнителния съвет структурата, щатния състав и бюджета на отделите. Отчитат дейността си пред Конфедеративния съвет и Конгреса, като изготвят писмена информация.
- ❑ **Контролна дейност.** Осъществява се от Конфедерална контролна комисия (ККК), избрана от Конфедеративния съвет. Правомощията на ККК се определят от Конфедеративния съвет. Ръководството на ККК се избира от Конфедеративния съвет в екип от председател и зам. председател. ККК изработва Правилник за дейността си, който се утвърждава от КС. Отчита дейността си пред Конгреса, пред КС и ИС.
- ❑ **Синдикална секция.** Синдикалната секция (СС) е основната структурна единица по месторабота и се учредява най-малко от 3 членове. Съобразно спецификата на труда в секцията могат да се особяват синдикални групи. Не се допуска учредяване на повече от една секция на КТ “Подкрепа” при един и същи работодател, освен при изграждане или наличие на Фирмена синдикална организация (ФСО). Синдикалната секция възниква от датата на нейното учредяване и се регистрира в професионалната структура Национална федерация (НФ) или Национален синдикат (НС) и в съответния Синдикален регионален съюз (СРС).
- ❑ **Фирмена синдикална организация (ФСО).** След предложение на синдикалната секция, по решение на Конфедеративния (Синдикален) съвет на съответните национална федерация или национален синдикат се създава фирмена синдикална организация (ФСО) при следните случаи: когато работодателят е с производствена или териториална разсредоточеност; при наличието на група работодатели; когато основният работодател е делегирал права по трудовите правоотношения и по колективното договаряне на ръководители на подразделения. ФСО се състои от обособени синдикални секции. Тези секции членуват в СРС, на чиято територия са и осъществяват дейността си съгласно Правилник за организацията и дейността на ФСО, приет от Конфедеративния съвет. ФСО осъществява координация между синдикалните секции при работодателя и по тяхно решение може да ги представлява пред него и пред други делегирани работодатели, както и пред Конфедеративния (Синдикалния) съвет на Националната федерация

(Националния синдикат). Висш ръководен орган на синдикалната секция е общото (делегатско) събрание, което се провежда най-малко на шест месеца.

- ❑ **Регионален професионален синдикат (РПС).** Създава се по решение на съответен Федеративен (Синдикален) съвет на НФ (НС) и Регионален съвет на СРС. Състои се от обособени синдикални секции, членуващи в съответните НФ (НС) и СРС. осъществява координация между синдикалните секции и ги представлява пред съответните: Федеративен (Синдикален) съвет на НФ (НС) и Регионален съвет на СРС. Седалището на РПС е седалището на съответния СРС.
- ❑ **Общински синдикален съюз (ОбСС).** Създава се по решение на Регионалния съвет на територията на съответния СРС. Състои се от обособени синдикални секции, намиращи се на територията на съответната община. Осъществява координация между синдикалните секции в общината и ги представлява пред Регионалния съвет на СРС. Седалището на ОбСС е седалището на съответната община.
- ❑ **Национални федерации, национални синдикати.** Обединяват синдикалните секции (СС), изградени на професионален принцип. Конкретната структура на НФ (НС), пълноправни членове на Конфедерацията, се регламентират с устройствените им актове (устаи), приети на Националните им конференции, след предварително съгласуване с ИС и с ККК на КТ “Подкрепа”. Органи на управление на НФ (НС) са: Национална конференция, Федеративен (синдикален) съвет и Изпълнителен съвет. Основните функции на НФ (НС) са:
 - да изготвят и сключват отраслови и браншови колективни трудови договори;
 - да представляват интересите на своите членове на всички нива и подпомагат СРС на регионално ниво;
 - да подготвят и организират курсове за синдикално и професионално обучение;
 - да участват в системата за социално сътрудничество на отраслово (браншово) ниво;
 - да представляват синдикален регионален съюз в отрасъла (бранша) за София – град;
 - да организират, провеждат и координират стачни действия в своя отрасъл (бранш) на национално ниво;
 - да подпомагат СРС в организирането, провеждането и координирането на стачни
 - действия в своя отрасъл (бранш) на регионално ниво.
 - да представляват интересите на своите членове в органите на управление на пенсионни фондове.
- ❑ **Синдикален регионален съюз.** Обединява синдикалните секции и общинските синдикални съюзи на територията на съответния регион. Не се допуска учредяване на повече от един СРС на територията на даден регион, съгласно териториалното деление, прието от Конфедеративен съвет. Не се допуска членуване на секция от територията на даден регион към друг

такъв. Органи на управление на СРС са: Регионална конференция, Регионален съвет и Изпълнителен съвет. Основните функции на СРС са:

- осъществяват синдикална защита на колективните и индивидуалните си членове в региона и представляват интересите им на всички нива, и подпомагат националните федерации и националните синдикати на национално ниво;
- оказват организационна и методическа помощ на всички синдикални структури;
- изграждат нови секции и общински съюзи за увеличаване на членската маса;
- подготвят и организират курсове за синдикално обучение;
- оказват методическа помощ при провеждане на преговори и сключване на КТД по предприятия;
- участват в системата за социално сътрудничество на регионално и общинско ниво;
- организират, провеждат и координират стачни действия на територията на своите региони, съгласувано със съответната професионална организация;
- изпълняват контролни, финансови и организационни функции;
- изграждат Консултантски синдикални центрове.

□ **Регионален съвет.** Висш ръководен орган на Синдикалния регионален съюз между две конференции. Състои се от членовете на Изпълнителния съвет, представители на общинските синдикални съюзи (ако са изградени такива), регионалните професионални структури, и не обхванатите в тях секции, съгласно Правилника за работа на Регионалния съвет. Ръководството на контролния орган и експертите участват с право на съвещателен глас. Регионалният съвет:

- изслушва и приема отчета за дейността на Изпълнителния съвет и на контролния орган;
- избира контролен орган, определя правомощията и приема Правилник за работата му;
- координира дейността на членовете си.
- осигурява информация на членовете си за дейността на Синдикалния регионален съюз, на Конфедеративния съвет на КТ "Подкрепа", както и на цялата Конфедерация и обработва информацията, постъпила от тях;
- утвърждава бюджета на СРС и на ОбСС.
- може да освободи Член на Изпълнителния съвет и на контролния орган, извършил доказани нарушения на Устава на КТ „Подкрепа”, решенията на Конгреса и на Конфедеративния съвет, както и при безспорно доказано неизпълнение на служебните му задължения.
- утвърждава заместник на член на Изпълнителния съвет и контролния орган, но не повече от половината, който отсъства продължително време по обективни причини, до завръщането му.

- попълва състава на Изпълнителния съвет.
 - приема решения за акции, включително и стачки на своята територия след съгласуване с ръководните органи на Конфедерацията;
 - избира регионален стачен комитет;
 - определя реда за свикване, организиране и провеждане на редовна регионална конференция;
 - по решение на РС на територията на СРС могат да бъдат създавани Общински синдикални съюзи (ОбСС).
- ❑ **Изпълнителен съвет.** Постоянно действащ ръководен орган, който организира цялостната дейност на организацията между регионалните съвети. Той се състои от председател, заместник-председател и регионални секретари. Ръководството на контролния орган участва с право на съвещателен глас. Изпълнителният съвет:
- изготвя структурата, щатното разписание и бюджета на организацията и внася последния в Регионалния съвет за утвърждаване.
 - изпълнява решенията на Конференцията и Регионалния съвет;
 - подготвя и свиква заседания на Регионалния съвет;
 - взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на организацията.
 - разглежда и утвърждава заявление за членство в СРС, както и за асоцииране на
 - членове към него;
 - организира при нужда експертни групи и технически органи;
 - организира цялостната финансова дейност на организацията.
- ❑ **Председател на Синдикален регионален съюз „Подкрепа“.** Избира се от конференцията с мандат до следващата конференция. Има ръководни и представителни функции, изразява волята на Изпълнителния и Регионалния съвет. Подписва документи относно дейността на организацията, включително и финансовите. Свиква и ръководи заседанията на изпълнителния съвет. Взема решения по текущи въпроси, засягащи дейността на организацията. Назначава щатния състав на СРС. Назначава експертни групи и технически органи. Отчита дейността на Изпълнителния съвет пред Регионалния съвет и Конференцията.
- ❑ **Заместник-председател.** Избира се от Конференцията с мандат до следващата Конференция. В отсъствие на председателя или по негово възлагане той има правата и задълженията на председател на Синдикален регионален съюз.
- ❑ **Регионални секретари.** Избират се от Конференцията с мандат до следващата Конференция. Изпълнителният съвет определя функциите на регионалните секретари. Отчитат дейността си пред Регионалния съвет и Конференцията.
- ❑ **Регионална контролна комисия (РКК).** Извършва контролната дейност на СРС на КТ “Подкрепа”. Председателят и заместник-председателя на РКК не могат да бъдат избирани в ръководните органи на Конфедерацията и нейните структури, но могат да бъдат делегати на Конференцията на СРС на КТ “Подкрепа”. Отчита дейността си пред РС и Конференцията на СРС на КТ “Подкрепа”.

Пълноправни членове (националните федерации и националните синдикати, и синдикалните регионални съюзи)

Професионални организации на КТ „Подкрепа“:

- ☐ Федерация „Атомна енергетика“
- ☐ Федерация „Земеделие и горско стопанство“
- ☐ Федерация „Лека промишленост“
- ☐ Медицинска федерация
- ☐ Синдикална миньорска федерация
- ☐ Федерация „Съобщения“
- ☐ Федерация „Енергетика“
- ☐ Федерация „Култура“
- ☐ Синдикална федерация на машиностроителите и металоработниците
- ☐ Федерация „Металургия“
- ☐ Федерация „Строителство, индустрия и водоснабдяване“
- ☐ Федерация на транспортните работници
- ☐ Национална федерация „Техническа индустрия, наука, информатика“
- ☐ Федерация „Химия“
- ☐ Национален синдикат на административните служители
- ☐ Съюз на журналистите в България „Подкрепа“
- ☐ Синдикат „Отбрана“
- ☐ Синдикат „Тютюнева промишленост“
- ☐ Федерация „Търговия, услуги, контролни органи, туризъм“
- ☐ Федерация „Хранителна и питейна промишленост“
- ☐ Национален железничарски синдикат
- ☐ Синдикат „Образование“
- ☐ Национален синдикат телевизия и радио
- ☐ НПС на служителите в сигурността и охраната
- ☐ Синдикат на локомотивните машинисти

Синдикални регионални съюзи(СРС) на КТ „Подкрепа“

СРС на КТ „Подкрепа“ са изградени в градовете: Асеновград, Благоевград, Бургас, Бяла, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Гоце Делчев, Димитровград, Добрич, Дупница, Казанлък, Карлово, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Лом, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, София, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол.

Други организации с функции в областта на БЗР

Лаборатории за измерване факторите на работната среда и органи за контрол

Установяването на съответствието на работната среда, трудовия процес, използваната технология и работното оборудване с нормите и изискванията за безопасни и здравословни условия на труд се осъществява посредством подходите, методите и формите за извършване на оценката на риска (чл. 217, ал. 1 на Наредба № 7 за за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

Съгласно чл. 10, ал. 1 на Наредба № 5 за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, един от източниците на информация за оценяване на риска са данните от проведени наблюдения и измервания на факторите на работната среда и на специфични показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места. Измерват се:

- специфичните показатели за безопасност на работни процеси, работно оборудване и работни места;
- стойностите на елементите за микроклимата, токсичните вещества и праха във въздуха, шума, вибрациите, осветлението и лъченията;
- физическото натоварване на работниците и служителите.

Необходимите измервания се извършват от звена и специалисти на работодателя и/или от упълномощени от Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация” юридически и физически лица (чл. 217, ал. 4 на Наредба № 7 за за минималните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и при използване на работното оборудване).

По смисъла на Закона за националната акредитация на органи за оценяване на съответствието (ЗНАООС) (Обн., ДВ, бр. 100 от 2005 г., изм., бр. 105 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 42 от 2009 г., изм., бр. 82 от 2009 г., изм. и доп., бр. 41 от 2010 г.) **лабораториите за измерване факторите на работната среда и органите за контрол попадат в обхвата на органите за оценяване на съответствието (ООС)**, които се акредитират от Изпълнителна агенция „Българска служба за акредитация” (ИА БСА).

ИА БСА е единственият орган в Република България, който има право да извършва акредитация на органи за оценяване на съответствието. Тя е националният орган по акредитация на Република България в съответствие с Регламент (ЕО) № 765/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 9 юли 2008 г. за определяне на изискванията за акредитация и надзор на пазара във връзка с предлагането на пазара на продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 339/93 (ОВ, L 218/30 от 13 август 2008 г.), наричан по-нататък „Регламент (ЕО) № 765/2008” (чл. 2 ЗНАООС).

Акредитацията се извършва при условията и по реда, определени в ЗНАООС и в процедурите и правилата за акредитация¹⁵⁵, утвърдени от ИА БСА.

¹⁵⁵ Процедурите и правилата за акредитация на агенцията са публикувани на страницата на ИА БСА в Интернет на адрес <http://www.nab-bas.bg/>

Потребители на услугите по акредитация

Акредитация могат да получат еднолични търговци и юридически лица, установени:

- ☐ на територията на Република България;
- ☐ в друга държава - членка на Европейския съюз, в друга държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или в Конфедерация Швейцария, при спазване на чл. 7 от Регламент (ЕО) № 765/2008;
- ☐ в трети държави.

Документи, необходими за акредитация на ООС:

- ☐ Процедура за акредитация BAS QR 2;
- ☐ Правила за работа на Комисия по акредитация BAS QR 3;
- ☐ Правила за работа на Комисия по възражения BAS QR 4;
- ☐ Правила за ползване на акредитационния символ на ИА БСА BAS QR 5;
- ☐ Правила за работата на ТКА BAS QR 6;
- ☐ Ценоразпис на услугите по акредитация BAS QR 8;
- ☐ Правила за работата на Съвета по акредитация BAS QR 10;
- ☐ Процедура за провеждане на междулабораторни сравнения и изпитвания за пригодност BAS QR 18;
- ☐ Процедура за уреждане на жалби BAS QR 25;
- ☐ Процедура за прилагане на политиката за проследимост на ИА БСА BAS QR 27;
- ☐ Инstrukция за определяне на времетраенето на оценката на място. Влияещи фактори с BAS QI 2;
- ☐ Критични ЕА сектори в областта на акредитация на органи по сертификация на системи за управление BAS QI 2 приложение 1;
- ☐ Критични ЕА сектори в областта на акредитация на органи по сертификация на системи за управление на околната среда BAS QI 2 приложение 2;
- ☐ Инstrukция за критериите и методите на акредитация и надзор на проверяващи по околната среда, съгласно Регламент (ЕО) No 1221/2009 на Европейският парламент и на съвета, BAS QI 4;
- ☐ Инstrukция за етично поведение на служителите от администрацията на ИА БСА BAS QI 11;
- ☐ Инstrukция за акредитация на верификационни органи на доклади на операторите на инсталации на емисии на парникови газове BAS QI 12.

Процедурата на акредитация включва следните етапи:

- ☐ подаване на заявление и откриване на процедура;
- ☐ предварително проучване;

- ☐ оценка на място;
- ☐ издаване на решение;
- ☐ поддържане на акредитацията.

Подаване на заявление и откриване на процедура за акредитация

Писмено заявление може да подаде всеки ООС, който не е в процедура за акредитация, преакредитация или разширяване на акредитацията. Всеки ООС може да кандидатства за преакредитация или разширяване на обхват на акредитация, ако не е със спряна или временно ограничена акредитация или не е в процедура по спиране, ограничаване или отнемане.

Кандидатът за акредитация подава заявление за акредитация¹⁵⁶, съдържащо приложимите формуляри и документи, надлежно попълнени и подписани от посоченото в тях лице.

Заявлението за акредитация е комплект от документи, съдържащ декларация, с която заявителят се задължава да спазва изискванията за акредитация, предвидените срокове и правилата на агенцията. Комплектът от документи съдържа и всички необходими документи по т. 4.1.2. по видове дейности.

☐ Оценка на възможността за изпълнение и проверка на заявлението.

В срок до 30 дни от подаване на заявлението агенцията извършва оценка на възможностите си и компетентността си за неговото изпълнение и извършва проверка за пълнотата и редовността на представените документи, като в случай на непълнота или нередовност на заявителя се дават указания и се определя срок за отстраняването им.

В срок до 15 дни от подаване на заявлението ИА БСА извършва оценка на способността си да извърши акредитацията, по отношение на: обхвата си на дейност на ИА БСА; наличие на компетентност за извършване на акредитация по отношение на заявения обхват; наличие на подходящи, компетентни и на разположение водещи и технически оценители/ експерти; възможност да бъде реализирана процедурата за акредитация, във връзка с местоположението на дейността на ООС и/или по отношение на езика, използван от заявителя или други специфични условия във връзка с изискванията за акредитация; възможност за спазване сроковете на процедурата за акредитация.

Ако дейността, заявена за акредитация е извън обхвата на дейностите по акредитация на ИА БСА, агенцията информира заявителя и при изрично негово желание може да предприеме действия по реда на процедура за нови дейности BAS QR 17.

Ако ИА БСА установи, че не е компетентна да извърши оценяване за заявения обхват или не разполага с подходящи водещ оценител/технически оценители/ експерти, предлага на заявителя привличане на такива от Национален орган по акредитация, пълноправен член на ЕА. В този случай може да се наложат промени в сроковете по изпълнение на процедурата и цените на услугите по акредитация. Процедура по акредитация се открива след писмено съгласие на заявителя за привличане на чуждестранни оценители/експерти.

¹⁵⁶ заявление за акредитация – заявление за акредитация, преакредитация или разширяване на обхвата на акредитация в зависимост от конкретния случай

При приемане на заявление за ОС, ИА БСА извършва прегледа и осигурява необходимите условия за изпълнение на заявлението за акредитация съгласно изискванията на Регламент (ЕО) №1221/2009.

В срок до 15 дни след извършена оценка на възможността за изпълнение на заявлението, ИА БСА извършва проверка по отношение на пълнотата¹⁵⁷ и редовността¹⁵⁸ му.

В случай, че бъде установена непълнота или нередовност на заявлението за акредитация, заявителят се уведомява с писмено, като се дават указания и се определя срок не по-дълъг от 1 месец за тяхното отстраняване при първоначална акредитация и не по-дълъг от 7 дни при преакредитация и разширяване на обхвата. При неотстраняване на констатирани непълнота/нередовност, заявлението с подадените документи се връща на заявителя с отказ за регистрация на заявлението за акредитация.

□ Определяне и съгласуване на водещ оценител и брой показатели

В срок до 7 дни след установяване на пълнота и редовност на всички необходими документи ИА БСА определя **водещ оценител по конкретното заявление**, за което писмено се уведомява лицето, което желае да получи акредитация (заявителят).

В срок до 5-дни от получаване на уведомителното писмо, заявителят има право да възрази еднократно срещу определения водещ оценител и/или определения брой показатели.

В случай, че заявителят не възрази писмено в определения срок на съгласувателното писмо, ИА БСА приема, че той е съгласен с избора на водещ оценител и брой показатели.

□ Откриване на процедура

След съгласуване на определения водещ оценител и броя показатели от заявителя, агенцията открива процедура за акредитация и поставя регистрационен номер на открита процедура върху заявлението за акредитация.

До заявителя се изпраща писмо, с което се информира за регистрационния номер на открита процедура за акредитация и дължимата сума за извършване на предварително проучване, съгласно приложена към писмото фактура. В срок до 5 дни от получаване на уведомителното писмо, заявителят е длъжен да заплати определената цена за предварително проучване.

□ Отказ от откриване на процедура

ИА БСА отказва откриване на процедура за акредитация, когато е на лице едно или повече от следните обстоятелства:

- заявена за акредитация дейност извън обхвата на дейност на ИА БСА;

¹⁵⁷ Непълнота - констатирано е отсъствие на един или повече документи, изброени в обхвата на необходимите документи за акредитация, и/или необосновано отсъствие на информация в един или повече от представените документи.

¹⁵⁸ Нередовност - констатирано е липса на един или повече от атрибутите на документа, представяне на документ с невярно съдържание и/или невалиден документ и/или на документ, принадлежащ на друго юридическо лице, и/или установяване на противоречие с или неизпълнение/неспазване на утвърдена от Съвета по акредитация политика на ИА БСА, и/или установяване на противоречие с или неизпълнение/неспазване на утвърдено решение на ТКА.

- липса на компетентност за извършване на акредитация по отношение на заявления от клиента обхват;
- липса на подходящи, включително компетентни и на разположение водещ оценител и/или технически оценители/експерти;
- невъзможност да бъде реализирана процедурата за акредитация, във връзка с местоположение на дейността на ООС и/или по отношение на езика, използван от заявителя и/или други специфични условия във връзка с изискванията за акредитация/;
- невъзможност за спазване сроковете за акредитация;
- неизпълнение на финансови задължения по открити процедури и/или поддържане на акредитацията на юридическо лице, към което принадлежи ООС;
- неспазване на срока, определен за изпращане/представяне в ИА БСА на документи, допълнени и преразгледани по отношение на пълнота и/или редовност;
- повторно наличие на непълнота или нередовност на подадените документи за акредитация;
- неприключила процедура за акредитация, преакредитация или разширяване на акредитацията по заявление на същия кандидат;
- спряна акредитация или започнала процедура по спиране или отнемане на акредитацията на кандидата;
- период до изтичане валидността на предоставена акредитация по-малък от 8 месеца при заявление за преакредитация и/или разширяване на обхвата на акредитация;
- непредставяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация;
- непостигане съгласие за определен/и водещ оценител и/или брой показатели.

Лицата, на които е отказана акредитация, могат да подадат заявление за акредитация отново след представяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация и с процедурите за акредитация на агенцията.

Акредитирано лице, желаещо да получи акредитация по друг стандарт, следва реда за получаване на нова регистрация.

Предварително проучване

Предварителното проучване представлява преглед на документите и записите и оценка на тяхното съответствие с изискванията за акредитация.

Предварителното проучване при преакредитация и разширяване на обхвата на акредитация включва и преглед на предходни оценки.

В етапа на предварително проучване за първоначална акредитация, при изразено писмено желание на заявителя, може да бъде проведена предварителна оценка на място.

Предварителното проучване се извършва от определения водещ оценител, който да направи преглед на предоставените от кандидата за акредитация, **документи и записи и оценка по документираната система за съответствие с приложимите изисквания за акредитация**. При необходимост може да бъде включен технически оценител/експерт. Предварителното проучване завършва с доклад от водещия оценител с експертно заключение и предложение за следващ етап на процедурата.

Предварителното проучване се провежда до един месец от датата на откриване на процедурата за акредитация, за което на клиента се предоставя доклад от определения водещ оценител. В този срок, ако са констатирани пропуски, на клиента се предоставя констативен доклад и срокът се удължава с един месец (до два месеца от откриване на процедурата). В рамките на десет дни от получаване на констативния доклад заявителят е длъжен да представи в ИА БСА документиран доказателства за отстраняване на пропуските.

Предварителната оценка на място позволява да се определи и формулира в детайли обхвата на акредитация на кандидата, да се направи оценка на готовността му за преминаване към първоначална оценка, както и да се подпомогне нейното планиране. Предварителната оценка на място приключва с предоставяне на доклад в срока на предварителното проучване (до един месец от откриване на процедурата) или при констатиране на пропуски с предоставяне на констативен доклад (BAS QA 2.1.1) в деня на приключване на оценката на място.

В рамките на десет дни от получаване на констативен доклад (BAS QA 2.1.1) заявителят е длъжен да представи в ИА БСА документиран доказателства за отстраняването на констатираните пропуски (BAS QA 2.1.1).

В случай че, пропуските не са отстранени или сроковете не са спазени, БСА решава как да продължи процедурата по акредитация, а именно: извършване на оценка на място или отказ от акредитация.

Оценка на място

Ако е налице положително експертно заключение от предварителното проучване, се извършва оценка на място от екип от оценители, чиято цел е да оцени съответствието с изискванията за акредитация.

Оценяването на място включва един или повече от следните методи:

- ❑ преглед на документи – оценка на ръчника по качеството и други документи от системата за управление на ООС за съответствие с изискванията за акредитация;
- ❑ преглед на записите на ООС от извършената дейност, за персонала, от контрола на качеството, вътрешни одити, прегледи от ръководството, доклади от предходни оценки, доклади от оценки на други органи по акредитация и др.;
- ❑ офис оценка – оценка на практическото прилагане на документираната система за управление на ООС чрез оценка на документиран доказателства;
- ❑ наблюдение (witness) – наблюдение и оценка на дейности, извършвани от ООС (такива като изпитване; калибриране; сертификация на продукти, на системи, на персонал; контрол; заверяване на доклад по околна среда и

други). Наблюдението на дейностите е задължителен елемент от оценката на място.;

- изпитване за пригодност - оценка на компетентността на ООС при участието им в междулабораторни сравнения (ILC) при изпитване/калибриране. Този метод е задължителен за оценяването на лабораториите за изпитване и/или калибриране;
- интервю – оценка на компетентността на персонала на ООС чрез целенасочено интервю.

Оценката на място следва да бъде проведена в срок до 3 месеца от датата на приключване на предварителното проучване при процедури за първоначална акредитация и в срок до 1 месец от датата на приключване на предварителното проучване при процедури за преакредитация/разширяване на обхвата на акредитация.

Оценката на място започва с откриваща среща и приключва със закриваща среща.

По време на оценката на място екипът оценява степента на внедряване, поддържане и ефикасността на системата за управление и компетентността на ООС. Органът за оценка на съответствието трябва да демонстрира че е компетентен да извършва всички дейности и във всички области, за които е заявил желание за акредитация.

В срок до 15 дни от закриващата среща, екипът трябва да изготви доклад, който да съдържа задължително: записи от проведените наблюдения на дейността; заключение за състоянието на системата за управление и компетентността на ООС; заключение за съответствието на дейността на ООС с изискванията за акредитация и констатираните несъответствия, ако има такива. ИА БСА предоставя доклада от оценката на ООС.

Решение за акредитация

Вземане на решение по процедурата за акредитация се основава на:

- препоръките на екипа оценители в доклада от оценка, основани на констатациите по време на оценяването;
- становището с предложение за решение на Комисията по акредитация (КА) след запознаване с доклада на водещия оценител/екип и ако е необходимо с документите/записите на ООС. КА заседава в период до 6 месеца от провеждане на оценка на място. Ако посочения период е изтекъл, се извършва извънредна оценка за сметка на страната, по чиято вина не е спазен горепосочения срок;
- решение на изпълнителния директор на ИА БСА за предоставяне, отказване, ограничаване на обхвата, временно спиране, временно ограничаване или за отнемане на акредитацията след становище с предложение за решение на КА. Решението на изпълнителния директор може да бъде съобразено със становището на Комисията по акредитация или да се различава от него. При писмено заявление от акредитираното лице за ограничаване на обхвата, временно спиране, временно ограничаване или за отнемане/отказ на акредитацията, решението се взема от изпълнителния директор без становище от комисия по акредитация.

Когато решението е различно от становището на КА, то се докладва пред Съвета по акредитация. Съветът по акредитация разглежда становището на КА и досието на ООС и излиза със становище. Становището на СА по конкретния случай се предоставя на двете страни – на ръководството на ООС и на изпълнителния директор на ИА БСА.

При положително решение, проект на обхвата на акредитация се предоставя за съгласуване на ООС, който трябва да бъде върнат в ИА БСА с положен подпис от представляващия ООС на всяка страница, удостоверяващ приемливостта на изготвения проект в срок до 15 дни.

При отрицателно решение, лицето може да кандидатства отново за акредитация не по-рано от 6 месеца от датата на получаване на заповедта.

При установяване, че лицето не отговаря на изискванията за акредитация, ИА БСА отказва акредитация с мотивирана писмена заповед, която се съобщава на заявителя в 7 дневен срок от издаването ѝ.

Документи за акредитация

При установяване, че лицето отговаря на изискванията и на процедурите за акредитация на агенцията, изпълнителният директор на агенцията издава заповед и сертификат за акредитация в срок един месец от представянето на писменото

Сертификатът за акредитация удостоверява компетентността на акредитираните лица да извършват дейности по оценяване на съответствието на посочения в него адрес по местонахождение. Сертификатът е поименен и не подлежи на преотстъпване или прехвърляне от страна на акредитираното лице, освен при спазване изискванията на процедурата за акредитация на агенцията. Сертификатът съдържа:

- ☐ наименование и марка (лого) на агенцията;
- ☐ номер и дата на издаване на сертификата;
- ☐ наименование, седалище и адрес на управление и единен идентификационен код - за юридическо лице или едноличен търговец, или еквивалентни данни за чуждестранно юридическо лице;
- ☐ идентификационни данни на акредитирания обект;
- ☐ основание за издаването му - нормативен акт, стандарт, ръководство;
- ☐ вида на дейността по оценяване на съответствието, обхват, дата на издаване и срок на валидност; обхватът може да бъде представен в приложение към сертификата;
- ☐ подпис на изпълнителния директор на агенцията или на заместник изпълнителния директор в случаите по чл. 10, ал. 5 от ЗНАООС;
- ☐ номер и дата на приложението, ако има такова;
- ☐ дата на първоначалната акредитация в случаите, когато има получена.

Поддържане на акредитацията

Акредитацията е с валидност от 4 години от датата на издаване на сертификата за акредитация. Поддържането на акредитацията се извършва за целия период на валидност на сертификата за акредитация. Поддържането на акредитацията

включва надзор и други действия, извършвани от ИА БСА, с цел да се осигури непрекъснато съответствие на дейността на акредитираните лица с изискванията и процедурите за акредитация на агенцията и запазване на доверието в качеството на предлаганите от акредитираните лица услуги.

След предоставяне на акредитация, акредитираните ООС се оценяват периодично. До изтичане на валидността на акредитацията агенцията извършва периодични надзорни оценки.

По време на периода на валидност на акредитация, акредитираният ООС може да промени (ограничи или разшири) обхвата на акредитация, като срокът на валидност на предоставената акредитация не се променя.

Решенията за спиране на акредитацията за целия или спиране на акредитацията за част от предоставения обхват (временно ограничаване на обхвата), за ограничаване и отнемане на акредитацията се вземат при изпълнение на правилата и процедурите на агенцията.

Надзорът се осъществява чрез оценка на място за установяване съответствието на акредитираните лица с изискванията за акредитация и с процедурите за акредитация на агенцията, като се взема предвид и участие на акредитираните лаборатории в междулабораторни сравнения, изпитвания за пригодност или други дейности, удостоверяващи компетентността на акредитираните лица.

Планов надзор се провежда въз основа на утвърдени програми за периодична оценка на компетентността на акредитираните лица.

След предоставяне на първоначална акредитация/преакредитация първият планов надзор чрез оценка на място се извършва в срок от 9 до 12 месеца от датата на издаване на сертификата за първоначална акредитация/преакредитация. Всеки следващ планов надзор/преоценка се извършва в срок от 18 до 24 месеца от предходната оценка на място.

Всеки отказ на ООС за провеждане на надзор в нарушаване на регламентирания период за неговото провеждане се счита за неизпълнение на изискванията за акредитация и води до спиране на акредитацията.

ИА БСА може да реши да извърши **извънредна оценка на място** при получена информация за настъпили промени в условията, при които е предоставена акредитацията, постъпили писмени сигнали за нарушения от страна на акредитирани лица, публикувани или огласени критични материали в средствата за масово осведомяване, сигнали за некоректно позоваване на акредитацията, заблуждаващо използване на акредитацията в рекламни материали и други. Извънредна оценка на място ще бъде извършена от ИА БСА при постъпила информация от Орган по сертификация на продукти за неговите намерения да използва неакредитиран ООС като подизпълнител.

В срок до 1 месец след получаване/огласяване на сигнал/информация, ИА БСА може да изиска първоначално писмена информация от ООС във връзка със сигнала/жалбата и/или да извърши извънредна оценка на място.

Обхватът на извънредната оценка се определя от спецификата на всеки конкретен случай, за който е сезирана или се самосезира ИА БСА. Ако в период до три месеца от датата на получаване/огласяване на сигнал/информация, е планирано провеждане на планов надзор, същият може да бъде проведен в рамките на

извънредната оценка. При надзор по сигнал ООС се уведомява само за датата на оценката на място.

Преиздаване на сертификат за акредитация

ИА БСА преиздава сертификат за акредитация при промяна на елемент от съдържанието на сертификата.

□ **Условия, при които се извършва преиздаване на сертификат за акредитация на ООС:**

- органът за оценка на съответствието (ООС) отговаря на изискванията за акредитация;
- политиката и системата за управление остават непроменени;
- управлението на юридическото лице и ООС, както и основния персонал на ООС остават непроменени;
- организационната структура на ООС остава непроменена;
- методите и процедурите за оценка на съответствието остават същите;
- техническите средства остават същите, ако е приложимо (напр. орган по сертификация на системи за управление).

□ **Условия, при които се извършва прехвърляне на предоставена акредитация на ООС, съгласно чл. 22 на ЗНАООС:**

- наличие на документирани доказателства за преминаване на ООС от едното към другото юридическо лице;
- наличие на доказателства за изгубване на права като акредитиран ООС на единия правен субект и прехвърлянето на правата към новия правен субект;
- декларация за доброволен отказ от акредитация от името на старото юридическо лице;
- публично изявление, че предоставената акредитация към старото юридическо лице е невалидна;
- преминалият към новото юридическо лице ООС продължава да отговаря на изискванията за акредитация;
- политиката и системата за управление на ООС остават непроменени;
- ръководството на ООС, както и основния персонал на ООС остават непроменени;
- организационната структура на ООС в рамките на юридическо лице остава непроменена;
- методите и процедурите за оценка на съответствието остават същите;
- техническите средства остават същите, ако е приложимо (напр. орган по сертификация на системи за управление) .

Преди да вземе решение относно преиздаване на сертификат за акредитацията или прехвърляне на предоставената акредитацията, БСА извършва оценка най-малко чрез преглед на представените от ООС документи. При необходимост, ИА

БСА извършва и оценка на място за установяване на съответствието на ООС с изискванията за акредитация.

Решението за преиздаване/прехвърляне на акредитацията се взема от изпълнителния директор въз основа на доклад от водещ оценител/екип по оценяване, провел последната оценка на място. При положително решение, ООС получава нови документи за акредитация, в които е отразена настъпилата промяна, като регистрационния номер на сертификата за акредитация не се променя.

Спиране на акредитацията за целия или за част от предоставения обхват (временно ограничаване на обхвата на акредитация)

Спирането или временното ограничаване на обхвата на акредитацията може да се извърши за срок до 6 месеца. ИА БСА извършва **спиране на акредитацията**, когато обективни доказателства, установени по време на оценки на място или по друг начин, показват, че акредитираното лице не съответства на изискванията за акредитация и процедурите на агенцията и то не е предприело ефикасни и навременни коригиращи действия.

ИА БСА извършва **временно ограничаване обхвата на акредитацията**, когато акредитираното лице е временно в невъзможност да извършва част от дейностите, за които е акредитирано, и те не влияят на възможността му да извършва дейността си по останалата част от обхвата.

Спирането или временното ограничаване е процес, при който акредитацията е временно невалидна за целия или за част от обхвата на акредитация.

Лицето, чиято акредитация е с ограничен или временно ограничен обхват, получава сертификат за акредитация с ограничен или временно ограничен обхват.

При спиране на акредитацията, акредитираното лице е длъжно да върне в агенцията оригиналите на сертификата за акредитация и наприложението към него в 14-дневен срок от получаване на заповедта и да спре позоваването си на акредитация независимо дали е оспорило или не заповедта.

Възстановяване на акредитацията

След официално изявено желание от ООС за възстановяване на акредитацията в срок до 5 месеца от датата на заповедта за спиране или временно ограничаване на обхвата на акредитация, ИА БСА извършва извънредна оценка на място. Ако по време на тази оценка ООС не успее да демонстрира съответствие с изискванията за акредитация или ако липсва изявено желание от страна на ООС за възстановяване на акредитацията ИА БСА преминава към отнемане или ограничаване обхвата на акредитацията.

Решението за възстановяване на акредитацията се взема от изпълнителния директор въз основа на предложение в доклад от оценка на екипа.

Ограничаване на акредитацията

ИА БСА извършва ограничаване на обхвата на акредитация, когато обективни доказателства, установени по време на оценки на място или по друг начин, показват, че акредитираното лице не съответства на изискванията за акредитация за определена част от акредитирания обхват, но това не влияе на възможността му да извършва дейността си по останалата част от обхвата или в срока на

временното ограничаване на обхвата на акредитацията и акредитираното лице не успее да докаже възможността си да извършва дейностите, за които временно му е ограничена акредитацията.

Възстановяване на акредитацията

ООС може да възстанови обхвата/областта на предоставената му акредитация чрез процедура по възстановяване на обхвата на акредитация, но не по-рано от 6 месеца от датата на влизане в сила на заповедта за временно спиране/ограничаване на обхвата на акредитация.

Отказ за предоставяне на акредитация, разширяване обхвата на акредитацията или преакредитацията и отнемане на акредитацията

Отказ за предоставяне на акредитация, разширяване обхвата на акредитацията или преакредитацията и отнемане на акредитацията е процес, при който заявления/предоставения обхват на акредитация е отказан/напълно прекратен (отнет).

ИА БСА отказва/отнема акредитация когато акредитираното лице или кандидатът за акредитация:

- ☐ е в невъзможност да извършва дейностите, за които е акредитирано или кандидатства;
- ☐ не изпълнява или не поддържа едно или повече от изискванията за акредитация, което води до заключение, че дейността на органа за оценяване на съответствието, компетентността му и системата за управление не са в състояние да осигурят необходимото качество на предоставяните услуги, включително достоверността на издаваните от него документи;
- ☐ в период на акредитация се позовава в дейността си на акредитация за неакредитиран обхват;
- ☐ издаде неистински или преправен документ, или документ с невярно съдържание;
- ☐ компрометира агенцията със свои действия или бездействия;
- ☐ ООС не е успяло в определения период да демонстрира съответствие с изискванията за акредитация или не уведоми за желанието си за възстановяване на акредитацията в посочения срок;
- ☐ не заплаща услугите по акредитация съгласно утвърдения ценоразпис;
- ☐ Писмено заявление от ООС за отнемане на акредитацията или отказ от акредитация. Изпълнителният директор е длъжен да се съобрази с желанието
- ☐ на ООС независимо дали има обективни причини за това.

При отнемане на акредитацията, акредитираното лице е длъжно да върне в агенцията оригиналите на сертификата за акредитация и приложението към него в 14-дневен срок от получаване на заповедта и да спре позоваването си на акредитация независимо дали е оспорило или не заповедта.

Лице, чиято акредитация е отнета, може да кандидатства отново за акредитация не по-рано от 6 месеца от датата на влизане в сила на заповедта за отнемане на акредитация и представяне на доказателства, че са отстранени несъответствията с изискванията за акредитация.

Преакредитация

Преакредитация е последващо потвърждаване на компетентността на акредитирано лице по същия нормативен акт, стандарт или ръководство, определени в издадения сертификат за акредитация.

Не по-късно от 8 (осем) месеца преди изтичане валидността на акредитация, ООС трябва да подаде заявление за преакредитация в ИА БСА.

Ако ООС пропусне да подаде заявлението за преакредитация в определения срок, се следва процедурата при първоначална акредитация, за което кандидатът трябва изрично да заяви желание с подаване на заявление за първоначална акредитация. В този случай ООС губи регистрационния номер на предоставения му сертификат за акредитация.

При откриване на процедура за преакредитация, агенцията извършва преакредитацията в срок до изтичане валидността на сертификата на вече предоставената акредитация. В случай, че агенцията не извърши преакредитация в срок до изтичане на валидността на предоставената акредитация, поради зависещи от нея обстоятелства, по искане на заявителя, изпълнителният директор на агенцията със заповед удължава до 6 месеца срока на валидност на сертификата за акредитация.

Удължаването на срока на валидност на акредитацията е по предложение на водещия оценител, провел последната оценка на място, след анализ на изпълнението на следните изисквания от страна на ООС:

- ☐ спазен срок за подаване на заявлението за преакредитация;
- ☐ спазен срок за изплащане на всички финансови задължения;
- ☐ липса на значителни несъответствия или при наличие на такива, приет подробен план за тяхното изпълнение.

Разширяване на обхвата на акредитация

Разширяване обхвата на акредитация е допълнение към предоставен обхват или към области на акредитация, съгласно критериите за акредитация, по който ООС е акредитиран.

Акредитираните лица могат да подават заявления за разширяване обхвата на акредитацията си съгласно изискванията на нормативния акт, стандарта или ръководството, по което са акредитирани през целия период на своята акредитация.

Разширяване на обхвата на акредитация се извършва чрез:

- ☐ разширяване обхвата на акредитираната област на дейност;
- ☐ разширяване обхвата на акредитацията в нова област на дейност, което включва ново местонахождение на извършваната дейност.

В зависимост от големината и естеството на исканото разширяване, ИА БСА решава как да процедира по отношение на оценката на място за всеки конкретен случай, но основните правила са следните:

- ❑ оценката за разширяване на обхвата на акредитация в рамките на вече акредитиран обхват и извън обхвата на акредитация до 30 % от акредитирания обхват, може да се извършва по време на оценки при планов надзор и преакредитация;
- ❑ оценка за разширяване на обхвата на акредитация, когато е заявен обхват на разширяване извън акредитирания обхват повече от 30 % от акредитирания обхват се извършва с оценка на място за разширяване на обхвата;
- ❑ оценка за разширяване на област на акредитация (офиси/помещения, в които ООС извършва дейности по оценяване на съответствието) се извършва с оценка на място за разширяване.

Обжалване

Решенията на изпълнителния директор за отказ от акредитация, преакредитация или от разширяване на обхвата на акредитация, за ограничаване, временно ограничаване или спиране или отнемане на акредитацията подлежат на обжалване по реда на Административно процесуалния кодекс.

Лицата могат да подадат жалба до съда, след като е изчерпана възможността по чл. 13, ал. 2 или е изтекъл срокът по чл. 13, ал. 1 от ЗНАООС.

Регистър на Органите за оценяване на съответствието

ИА БСА поддържа публичен регистър на Органите за оценяване на съответствието с предоставена, ограничена, временно ограничена, спряна или отнета акредитация в Интернет на адрес <http://www.nab-bas.bg/>.

Служби по трудова медицина

Законът за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) задължава работодателите да осигурят обслужване на своите работници и служители от регистрирани служби по трудова медицина (СТМ) (чл. 25 ЗЗБУТ).

Службите по трудова медицина се създават от:

- ❑ работодателите самостоятелно или съвместно с други работодатели;
- ❑ юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, както и от дружества по законодателството на държава - членка на Европейския съюз, или на държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, за обслужване на работещи.
- ❑ лечебните заведения, учредени като самостоятелни юридически лица, за обслужване на работещи.

Когато за работодателя е практически невъзможно сам или в съдружие да създаде служба по трудова медицина, той сключва договор с регистрирана служба по трудова медицина.

Основни функции на СТМ (чл. 25, ал. 2 ЗЗБУТ)

Службите по трудова медицина са звена с предимно превантивни функции. Те консултират и подпомагат работодателите, комитетите и групите по условия на труд в планирането и организирането на дейностите по:

- ❑ осигуряване и поддържане на здравословни и безопасни условия на труд;
- ❑ укрепване на здравето и работоспособността на работещите във връзка с извършваната от тях работа;
- ❑ приспособяване на работата към възможностите на работещия, като се отчита неговото физическо и психическо здраве.

Основни дейности на СТМ (чл. 25а ЗЗБУТ и Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина)

Наблюдение и анализ на здравното състояние на работниците и служителите:

- ❑ консултиране и подпомагане на работодателя при организирането на:
 - предварителни медицински прегледи и изследвания за преценка на пригодността на работещите при постъпване на работа: СТМ предлага вида на медицинските специалисти, извършващи прегледите и необходимите изследвания;
 - периодични медицински прегледи и изследвания за ранното откриване на изменения в организма в резултат от въздействия на работната среда и трудовия процес: СТМ предлага списък на професиите и длъжностите, при които работещите подлежат на задължителни периодични медицински прегледи и изследвания; вида на медицинските специалисти, извършващи прегледите и необходимите изследвания; честотата на провеждане на периодичните медицински прегледи и изследвания.
- ❑ предоставяне на информация на медицинските специалисти, извършващи периодичните медицински прегледи, по отношение на идентифицираните опасности и установения риск за здравето и безопасността на работещите;
- ❑ уведомяване на избрания общо практикуващ лекар за заболяване или отклонения във физиологичните показатели на работещия, които се нуждаят от диагностично уточняване или лечение.

Уведомлението следва да съдържа:

- трите имена на работещия;
- месторабота на работещия - наименование и адрес на предприятието;
- длъжност и/или професия на работещия;

- описание на установено заболяване или отклонения във физиологичните показатели, включително данни за обстоятелствата, при които те са установени;
- описание на условията на труд в случаите, когато те могат да имат връзка с установено заболяване или отклонения във физиологичните показатели на работещия;
- изготвяне на заключение за пригодността на работещия да изпълнява даден вид работа.
- изготвяне на анализ на здравното състояние на работещите и връзката му с условията на труд във всяко от обслужваните предприятия въз основа на:
 - резултатите от извършените предварителни и периодични медицински прегледи и изследвания;
 - информация за временната неработоспособност по данни от копия на болнични листове, предоставени от работодателя;
 - информация за трайната неработоспособност по данни от работодателя и/или от работещия;
 - информация за регистрирани професионални болести по данни от работодателя и/или от работещия;
 - информация за трудовите злоупотреки по данни от работодателя и/или работещия.
- изготвяне на обобщени анализи на здравното състояние на работещите за всяко от обслужваните предприятия във връзка с конкретните условия на труд.
- водене на здравни досиета на електронен и хартиен носител по образец съгласно приложение № 6 на Наредба № 3 за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина.

Оценка на професионалните рискове

Службите по трудова медицина участват в извършването на оценката на риска за здравето и безопасността на работещите съгласно изискванията на нормативните актове за осигуряване на здраве и безопасност при работа. Съвместно с представители на работодателя на обслужваното предприятие и в съответствие с оценката на риска могат да:

- разработват и предлагат мерки за предотвратяване, отстраняване или намаляване на установения риск;
- предлагат степенуване по приоритети на мерките за предотвратяване, отстраняване или намаляване на установения риск, като отчитат установения риск, причините за възникване на идентифицираните опасности и техните характеристики, включително осъществимостта на мерките и възможностите за инвестиции;
- оценяват ефикасността на предприетите от работодателя мерки.

При изпълнение на дейностите за осигуряване на безопасност и здраве, СТМ трябва да разработват препоръки за работодателя за преустройството на

работното място, организацията на труда и трудовото натоварване на работещи, които се нуждаят от специална закрила.

Обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа

Основните дейности, свързани с обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа включват:

- ❑ разработване и участие в изпълнението на програми за обучение на ръководния персонал, на работещите и на техните представители по правилата за осигуряване на здраве и безопасност при работа и спазването на изискванията за безопасна работна практика;
- ❑ организиране и провеждане на обучението на работещите по правилата за първа помощ, самопомощ и взаимопомощ във връзка с конкретните опасности на работното място;
- ❑ предоставяне на информация на работещите за здравните рискове, свързани с работата, и за резултатите от проведените медицински прегледи и изследвания;
- ❑ даване на индивидуални съвети на работещите във връзка със здравето и безопасността при работа;
- ❑ участие в реализирането на програми за промоция на здравето на работещите на работното място, отстраняване на рисковите фактори на начина на живот, опазване и укрепване на работоспособността и преодоляване на стреса при работа;
- ❑ помощ на работодателите при изпълнението на нормативно установените изисквания, свързани със здравословните и безопасните условия на труд, и при разработването на правила, норми и инструкции в предприятията за осигуряване на здраве и безопасност при работа;
- ❑ даване на консултации на работещите за правилното прилагане на законодателството и всички правила, норми и инструкции в предприятията за осигуряване на здраве и безопасност при работа;
- ❑ консултиране и подпомагане комитетите и групите по условия на труд при осъществяване на дейността им.

Минимален състав на СТМ:

- ❑ лице с образователно-квалификационна степен магистър по медицина и с придобита специалност „трудова медицина”;
- ❑ лице с висше техническо образование и 3 години професионален опит в областта на безопасността и здравето при работа;
- ❑ технически изпълнител с образование не по-ниско от средно.

В състава на СТМ и при изпълнение на конкретни задачи не могат да се включват:

- ❑ лица, които работят в Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика и техните контролни органи;

- ❑ медицински специалисти, загубили правоспособност по смисъла на Закона за здравето;
- ❑ лица, с подписан договор с Националната здравноосигурителна каса и регистрирани в районните центрове по здравеопазване.

Регистрация на СТМ (чл. 25г ЗЗБУТ)

За регистриране на СТМ, лицата, които са създали служби подават заявление до министъра на здравеопазването, към което да приложат следните документи:

- ❑ данни, съдържащи наименование, седалище и адрес;
- ❑ копие от акта за съдебна регистрация или копие от друг документ за създаването на СТМ;
- ❑ договор между работодатели - за случаите когато СТМ е създадена съвместно между работодатели;
- ❑ актуално удостоверение за вписване в търговския регистър;
- ❑ списък на минималния състав на специалистите от службата по трудова медицина;
- ❑ нотариално заверени копия на документи, удостоверяващи образованието и квалификацията на специалистите от минималния състав;
- ❑ декларация на лицата от минималния състав, че отговарят на изискванията на чл. 25б, ал. 3 на ЗЗБУТ;
- ❑ документ за платена такса.

При непълнота и при нередовност на посочените документи министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице в 30-дневен срок от датата на подаване на заявлението е длъжен писмено да уведоми лицата за констатираните непълноти и нередовности на документите, като с уведомлението определи срок не по-кратък от 14 дни за отстраняването им.

В 30-дневен срок от подаване на заявлението или от датата на отстраняване на констатираните непълноти или нередовности министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице по предложение на Комисията за регистриране на службите по трудова медицина издава удостоверение за регистрация на службата по трудова медицина или прави мотивиран отказ за регистрация.

Отказ за регистрация се прави само в случаите, когато непълнотите и нередовностите в документите не са отстранени в срока, определен с уведомлението, или при несъответствие с изискванията за регистрация.

Промяна на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 1 – 2 ЗЗБУТ)

При промяна на обстоятелства по чл. 25г, ал. 1 ЗЗБУТ лицата, създали служби по трудова медицина, в 7-дневен срок от настъпването им уведомяват писмено министъра на здравеопазването, като прилагат документи, удостоверяващи промяната.

Министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице в 20-дневен срок от подаване на уведомлението за промяна на обстоятелствата по чл. 25г,

ал. 1 по предложение на Комисията за регистриране на службите по трудова медицина отразява промените в регистъра на службите по трудова медицина, а в случаите по чл. 25г, ал. 1, т. 1, 3 и 5 ЗЗБУТ издава и удостоверение за промяна на регистрацията или прави мотивиран отказ.

Заличаване на регистрирани СТМ (чл. 25д, ал. 3 ЗЗБУТ)

Министърът на здравеопазването или упълномощено от него длъжностно лице със заповед може да заличи от регистъра регистрирани служби по трудова медицина при следните условия:

- подадено заявление от лицата, създали служби по трудова медицина, за заличаване от регистъра;
- прекратяване дейността на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- установени нарушения, свързани с изискванията:
 - към минималният състав на службите по трудова медицина
 - относно ограниченията, които закона е поставил за лицата, които работят в Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика и техните контролни органи; медицински специалисти, загубили правоспособност по смисъла на Закона за здравето; лица, подписали договор с Националната здравноосигурителна каса и регистрирани в регионалните центрове по здравеопазване.
 - за условията и редът за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина, определени наредба на министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика;
- констатирани от контролните органи системни нарушения на основните дейности на службите по трудова медицина:
 - оказване помощ на работодателите за създаване на организация за безопасност и здраве при работа;
 - оценка на професионалните рискове и анализ на здравното състояние на работещите;
 - предлагане на мерки за отстраняване и намаляване на установения риск;
 - наблюдение на здравното състояние на работещите;
 - обучение на работещи и длъжностни лица по правилата за опазване на здравето и безопасността при работа;
 - водене и съхраняване на документацията, определена с Наредба 3 от 25 януари 2008 година за условията и реда за осъществяване на дейността на службите по трудова медицина
 - нарушения на изискванията на нормативните актове за осигуряване на здраве и безопасност при извършва своята дейност
- установяване наличието на документи с невярно съдържание, свързани с регистрацията на службата.

Регистър на СТМ

Министерството на здравеопазването води публичен регистър на службите по трудова медицина. Данните от регистъра се публикуват на страницата на Министерството на здравеопазването в интернет - <http://www.mh.government.bg/>. Регистърът съдържа:

- ☐ номер и дата на издаване на удостоверение за регистрация на служба по трудова медицина или на удостоверението за промяна на регистрацията на служба по трудова медицина;
- ☐ наименование, седалище и адрес на управление и телефон на лицата, които са създали служба по трудова медицина;
- ☐ поименен списък на специалистите от минималния състав на СТМ ;
- ☐ номер и дата на заповедта за заличаване на регистрирана служба по трудова медицина;
- ☐ настъпили промени по вписаните обстоятелства по регистрация на СТМ.

III. МЕХАНИЗМИ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ СПАЗВАНЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПО БЗР

Механизмите за спазването на законодателството по безопасност и здраве при работа могат да се обособят в няколко групи:

- ❑ контрол за спазване на законодателството;
- ❑ информиране, консултиране и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за методите за спазване на законодателството;
- ❑ сътрудничество чрез методите на социалния диалог с представители на организациите на работодателите и работниците и служителите;
- ❑ координация и взаимодействие между контролните органи на изпълнителната власт.

Взаимодействието между изброените по-долу органи с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се осъществява на основание раздел III „Взаимодействие между контролните органи” от Закона за инспектиране на труда (ЗИТ). Взаимодействието се извършва чрез съвместни проверки и обмен на информация (чл. 7, ал. 1 ЗИТ) между контролните органи при осъществяване на дейностите по инспектиране на труда. Съвместните проверки (чл. 7, ал. 3 ЗИТ) се осъществяват:

- ❑ в съответствие с Националната програма за инспектиране на труда;
- ❑ по искане на Министерския съвет;
- ❑ при възлагане от органите на прокуратурата;
- ❑ по предложение на Националния съвет за инспектиране на труда;
- ❑ по постъпили жалби и сигнали за нарушения на законодателството;
- ❑ в случай на аварии в предприятията и в зависимост от данните за причините и големината на аварията;
- ❑ при трудова злополука, причинила смърт, при злополука, причинила увреждане на повече от трима работещи, както и при всяка злополука, за която има основание да се предполага, че ще доведе до инвалидност - в зависимост от данните за причините и компетентностите на органите.

С административния акт за назначаване на съвместна проверка се определят компетентните контролни органи, един от които е водещ, както и обектите, обхватът и периодът за извършване на проверката (чл. 7, ал. 4 ЗИТ).

При осъществяване на дейност извън обхвата на съвместните проверки по ЗИТ, контролните органи се информират за установени нарушения в областта на труда или при съмнение за нарушения в обектите на контрол (чл. 8, ал. 2 ЗИТ). Формата, съдържанието, редът и сроковете за представяне на информацията са определени в чл. 16, ал. 2 от Наредбата за формата, съдържанието, реда и сроковете за представяне на информация от органите за инспектиране на труда (приета с ПМС № 164 от 30.06.2009 г., обн., ДВ, бр. 52 от 10.07.2009 г., изм., бр. 93 от 24.11.2009 г., в сила от 24.11.2009 г., изм. и доп., бр. 7 от 21.01.2011 г.).

Органите с контролни функции в областта на безопасността и здравето при работа се създават и изпълняват дейността си на основание специален закон, с който се определя държавната политика в конкретна област.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”

- ❑ Осъществява цялостният контрол за спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности (чл. 399, ал. 1 от КТ).
- ❑ Осъществява и специализирана контролна дейност по спазването на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на правата и задълженията на страните по служебното правоотношение (чл. 399, ал. 2 КТ).
- ❑ Контролира спазването на трудовото законодателство (чл. 4, ал. 1, т. 1 от УПИАГИТ¹⁵⁹).
- ❑ Упражнява специализиран контрол по спазването на Закона за здравословни и безопасни условия на труд, Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон (чл. 4, ал. 1, т. 2 УПИАГИТ).
- ❑ Дава сведения и технически съвети на работодателите и на работниците и служителите за най-ефективните методи за спазване на трудовото законодателство и по прилагането на Закона за насърчаване на заетостта (чл. 4, ал. 1, т. 3 УПИАГИТ).
- ❑ Уведомява компетентните органи за установени непълноти и недостатъци в действащото трудово законодателство (чл. 4, ал. 2 УПИАГИТ).
- ❑ Осъществява своята дейност самостоятелно или във взаимодействие с други органи на държавната администрация (чл. 5, ал. 1 УПИАГИТ).
- ❑ При осъществяване на своята дейност може да си сътрудничи с организациите на работниците и служителите и на работодателите, както и с други неправителствени организации. (чл. 5, ал. 2 УПИАГИТ).

Специализираната администрация е организирана в три дирекции на централно ниво и 21 дирекции „Инспекция по труда”, които имат функции и териториална компетентност на областно ниво, като са обхванати всички области, съгласно териториалното деление на страната (чл. 11 УПИАГИТ).

Общата численост на специализираната администрация е 460 щатни бройки, от които 419 са в дирекции „Инспекция по труда”.

Държавната агенция за метрологичен и технически надзор осъществява:

¹⁵⁹ Устройствен правилник на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда

- ❑ метрологичен надзор (чл. 74 от Закона за измерванията и чл. 3, ал. 2, т. 1, б. „д” от УПДАМТН¹⁶⁰);
- ❑ надзор на пуснатите на пазара и/или пуснатите в действие продукти, за които има съществени изисквания, определени съгласно Закона за техническите изисквания към продуктите (чл. 27, ал. 2 от Закона за техническите изисквания към продуктите (ЗТИП) и чл. 3, ал. 2, т. 2 УПДАМТН);
- ❑ технически надзор на съоръженията с повишена опасност (чл. 34, ал. 1 ЗТИП и чл. 3, ал. 2, т. 4 УПДАМТН);
- ❑ контрол на качеството на течните горива (чл. 14 от Наредбата за изискванията за качеството на течните горива, условията, реда и начина за техния контрол и чл. 3, ал. 2, т. 8 УПДАМТН).

Специализираната администрация на ДАМТН е организирана в 4 главни дирекции и една дирекция (чл. 15, ал. 1 УПДАМТН), с обща численост от 319 щатни бройки. Четирите главни дирекции имат и териториални структури с компетентност, която обхваща територията на страната.

Агенция за ядрено регулиране

Председателят на Агенцията за ядрено регулиране осъществява държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво (чл. 4, ал. 1 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия (ЗБИЯЕ)).

В рамките на предоставените му от закона правомощия, председателят (чл. 4 от УПАЯР¹⁶¹):

- ❑ осъществява контрол по спазване на изискванията и нормите за безопасно използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, управлението на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво и на условията на издадените лицензии и разрешения;
- ❑ издава и отнема удостоверения за правоспособност за работа в ядрени съоръжения;
- ❑ налага принудителните административни мерки и административните наказания в случаите, предвидени в ЗБИЯЕ;
- ❑ възлага извършването на експертизи, проучвания и изследвания, свързани с ядрената безопасност и радиационната защита при използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и при управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво;
- ❑ осъществява взаимодействие с органите на изпълнителната власт, в чиято компетентност са предоставени регулаторни и контролни функции в областта на използването на ядрената енергия и йонизиращите лъчения, и предлага на Министерския съвет мерки за координиране на тези дейности;

¹⁶⁰ Устройствен правилник на Държавна агенция за метрологичен и технически надзор

¹⁶¹ Устройствен правилник на Агенцията за ядрено регулиране

- създава със заповед наблюдавани зони около ядрени съоръжения и други обекти с източници на йонизиращи лъчения.

Специализираната администрация на агенцията е организирана в 4 дирекции. В състава на главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” се включва териториалното звено в Козлодуй, което има статут на отдел и осъществява контрол на ядрената безопасност и радиационната защита на АЕЦ „Козлодуй”. Главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” подпомага председателя на агенцията при осъществяване на неговите регулиращи и контролни функции по отношение на дейностите с ядрени съоръжения, ядрен материал и управлението на радиоактивните отпадъци в ядрени съоръжения, както и по отношение на квалификацията и правоспособността на персонала в ядрени съоръжения и обекти с източници на йонизиращи лъчения (чл. 15, ал.1 УПАЯР).

Общата численост на специализираната администрация е 89 щатни бройки, от които за Главна дирекция „Регулиране безопасността на ядрените съоръжения” – 32.

Дирекцията за национален строителен контрол към министъра на регионалното развитие и благоустройството:

Дирекцията за национален строителен контрол (ДНСК) упражнява контрол по спазването на Закона за устройство на територията (ЗУТ) и на нормативните актове по прилагането му при проектирането и строителството, в т.ч. влягането на качествени строителни материали и изделия с оглед осигуряване на сигурността, безопасността, достъпността и другите нормативни изисквания към строежите, и обследва и документира аварията в строителството (чл. 222, ал. 1 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) и чл. 6, ал. 1 от Устройствения правилник на Дирекцията за национален строителен контрол (УПДНСК)).

Дирекцията за национален строителен контрол се състои от централно управление и регионални дирекции в областните центрове. Във връзка с възникнали нужди могат да се създават временни териториални бюра на Дирекцията за национален строителен контрол със заповед на началника ѝ, без да се увеличават утвърдените бюджет и щат на дирекцията (чл. 221, ал. 1 ЗУТ). Специализираната администрация е организирана в две дирекции на национално ниво и има 6 регионални дирекции за национален строителен контрол с 28 регионални отдела „Национален строителен контрол” към тях (чл. 7, ал. 1 УПДНСК). Общата численост на персонала на специализираната администрация е 379 щатни бройки, от които 318 за териториалните дирекции.

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерството на вътрешните работи

Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” извършва:

- превантивна дейност (чл. 52г, ал. 2, т. 1 от Закона за МВР (ЗМВР) и чл. 127л от Правилника за прилагане на ЗМВР(ППЗМВР)):
 - информират, координират и взаимодействат с органите на държавната

власт, местното самоуправление, юридическите лица и гражданите за подготовка на населението за действия при пожари и бедствия и осъществяване на превантивни мерки;

- организират и провеждат обучение на органите на изпълнителната власт за ранното предупреждение и оповестяване с Националната система за ранно предупреждение и оповестяване при бедствия (НСРПОБ);
- участват в разработването на програми за обучение, учебни материали и помагала за детските градини и училищата и планове за обучение и подготовка за защита при бедствия на ръководния персонал и учителите в системата на народната просвета;

□ държавен противопожарен контрол (чл. 52г, ал. 2, т. 2 и чл. 91б от ЗМВР и чл. 127и от ППЗМВР):

- контролират спазването на правилата и нормите за пожарна безопасност при проектиране, строителство и експлоатация на обекти, технологични съоръжения и инсталации, както и при тяхната реконструкция и модернизация;
- дават становища за противопожарна осигуреност на строежите при съгласуване на инвестиционни проекти и при участие в работата на експертни съвети по устройство на територията;
- проверяват строежи и обекти за съответствие с изискванията за пожарна безопасност на влаганите в тях материали, съоръжения, машини и инсталации;
- участват в държавните приемателни комисии за разрешаване ползването на строежи и издават писмени становища за съответствие с изискванията за пожарна безопасност;
- участват в разработването на строителни и технически правила, норми и наредби за осигуряване на пожарната безопасност при проектиране и изграждане на строежите, при реконструкция, модернизация и експлоатация на обекти, технологични съоръжения и инсталации;
- проверяват строежи и обекти в експлоатация за изпълнение на правилата и нормите за пожарна безопасност;
- издават документи за удостоверяване съответствието на обектите с изискванията на правилата и нормите за пожарна безопасност;
- контрол за съответствието на влаганите в строежите продукти с нормативните изисквания за пожарна безопасност;
- издават писмени разпореждания за изпълнение на правилата и нормите за пожарна безопасност на ръководители на държавни органи, организации, юридически лица и граждани;
- уведомяват държавните органи, юридически лица и граждани при нарушаване на правилата и нормите за пожарна безопасност, а при наличие на данни за извършено престъпление уведомяват прокуратурата;
- прилагат административнонаказателни и принудителни

административни мерки;

- извършват сертификационни проверки и издават сертификати за съответствие на обектите и строежите с изискванията за пожарна безопасност;
- извършват проверки на земеделската техника за допускане до участие в жътвената кампания;
- извършват проверки за наличието на разрешение на продуктите за пожарогасене по отношение на тяхната гасителна ефективност и спазването на условията на издаденото разрешение;
- извършват проверки за наличието на разрешение на търговците по чл. 91е ЗМВР за осъществяването от тях дейности и спазването на условията на издадените разрешения;
- изискват от държавни органи, юридически лица и граждани планове за осигуряване на пожарната безопасност при организиране на мероприятия и извършване на дейности, с които временно се променя нивото на пожарната опасност;
- превантивен контрол (чл. 52г, ал. 2, т. 3 и чл. 91к от ЗМВР):
 - контрол за спазване на нормативната уредба при одобряването на устройствени схеми и планове, съгласувателни процедури на обекти, осъществяващи дейност с рискови вещества и материали, и участие в държавни приемателни комисии;
 - контрол по изготвяне и съгласуване на аварийни планове;
 - контрол на дейностите по защита и на средствата за защита на работещите в обектите по чл. 35 и 36 от Закона за защита при бедствия;
 - контрол за спазване изискванията на Закона за защита при бедствия и издадените въз основа на него подзаконови актове;
 - контрол за спазване на инженерно-техническите правила за защита от бедствия и аварии на строежи и на въведени в експлоатация обекти.

Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” има йерархична структура, обхващаща национално, областно, районно ниво и ниво участък.

Министърът на вътрешните работи утвърждава щатове в МВР. В щатове се определят категориите, наименованията на длъжностите, видът на конкурса, изискванията за минимално образование или образователно-квалификационна степен и численият състав на структурните звена на МВР.

Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните

Контролно-техническата инспекция осъществява дейностите, свързани със (чл. 2, ал. 2 от Устройствения правилник на Контролно-техническата инспекция към министъра на земеделието и храните (УПКТИ)):

- регистрацията на машини за земни работи, земеделската и горската техника;

- ❑ контрола по техническото състояние и безопасността на техниката при работа с нея;
- ❑ техническите прегледи на техниката;
- ❑ придобиването и отнемането на правоспособност за работа с техниката;
- ❑ контрола на дейностите по пускането на пазара, пускането в употреба и спирането от работа на техниката;
- ❑ издаването и подмяната на свидетелствата за правоспособност за работа с техниката;
- ❑ контрола върху:
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови колесни трактори, верижни трактори, ремаркета и сменяема прикачна техника, системи, компоненти и отделни технически възли за тях, за които е влязло в сила изискването за одобрение на типа;
 - наличието на одобрение на типа и съответствието с одобрения тип на нови двигатели с вътрешно горене, предназначени за или инсталирани на извънпътна техника;
- ❑ проверка за наличието на регистрация на техниката;
- ❑ удостоверяване на безопасността на употребявана техника;
- ❑ изпитване, сертифициране и оценяване на съответствието на нова техника;
- ❑ изпитване и проверки във връзка с одобрение на типа на нови колесни трактори.

Специализираната администрация подпомага и осигурява осъществяването на правомощията на изпълнителния директор и е организирана в главна дирекция „Регистрация, контрол и правоспособност за работа с техниката” с регионални служби в административните центрове на областите в Република България и главна дирекция „Изпитване и сертифициране” - гр. Пловдив, с териториални звена в гр. Русе и гр. Пловдив. Специализираната администрация е с обща численост от 122 щатни бройки, от които за главна дирекция „Регистрация, контрол и правоспособност за работа с техниката” 97 бройки, в т.ч. 92 за регионалните служби и 25 за главна дирекция „Изпитване и сертифициране”

При изпълнение на служебните си задължения служителите на инспекцията ползват автомобили и технически средства за обективен контрол.

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

Министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- ❑ провежда предварителен, текущ и последващ контрол за (чл. 75, ал. 1 от Закона за енергетиката (ЗЕ)):
 - техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
 - прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото

разпределение на топлинна енергия;

- изпълнението на задължението за набиране и съхраняване на резервите от горива, необходими за сигурно и непрекъснато снабдяване с енергия;
- готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
- изпълнението на задълженията по Закона за енергетиката за предоставяне на информация на Министерството на икономиката, енергетиката и туризма.

В изпълнение на контролните си правомощия министърът на икономиката, енергетиката и туризма:

- извършва проверки чрез упълномощени от него лица;
- уведомява органите на специализирания контрол с оглед предприемането на мерки от кръга на тяхната компетентност;
- налага принудителни административни мерки и административни наказания, предвидени със Закона за енергетиката.

Дирекция „Сигурност на енергоснабдяването” осъществява изпълнението на контролните функции на министъра във връзка с техническото състояние, техническата експлоатация и дейността на оператора на електроенергийната система и предлага адекватни коригиращи мерки за подобряване на техническата и експлоатационната безопасност, ресурсните характеристики и надеждността на енергийните обекти.

Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията

Министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

- създава условия за безопасност в търговското корабоплаване, гражданското въздухоплаване и железопътния транспорт и контролира спазването им;
- организира и контролира технически разследването на авиационни произшествия и сериозни инциденти; произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища; произшествия и инциденти в железопътния транспорт; поддържа система за задължително и доброволно докладване на авиационни произшествия и сериозни инциденти, на произшествия в морските пространства и вътрешните водни пътища, на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
- организира контрола по спазването на условията за осъществяване на обществен превоз на пътници и товари и на документите, свързани с превоза;
- определя: документите за превоз; условията и реда за одобряване на типовете пътни превозни средства и измененията на тяхната конструкция; изискванията, на които трябва да отговарят водачите;

- издава документи за правоспособност, за техническа годност и национална принадлежност и за право на достъп до пазара в областта на транспорта и контролира изпълнението на задълженията, свързани с тях.

В системата на министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията са създадени:

- Дирекция „Звено за разследване на произшествия във въздушния, водния и железопътния транспорт” (чл. 35, ал. 1 от Устройствения правилник на министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията):
 - осъществява координация между ведомствата и юридическите лица, участващи при разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
 - организира и участва в международни срещи, свързани с разследване на авиационни събития, разследване на произшествия в морските пространства и водните пътища и разследване на произшествия и инциденти в железопътния транспорт;
 - поддържа контакт с органи за разследване на произшествия на чужди държави за привличане на експерти в случай на тежко произшествие.

Дирекцията е на пряко подчинение на министъра с числен състав от 11 щатни бройки.

- Дирекция „Човешки ресурси” (чл. 42 УПМТИТС):
 - организира и контролира дейността на министерството в областта на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд;
 - участва в отрасловите и браншовите съвети по условия на труд;
 - организира работата на отрасловия и браншовите съвети за тристранно сътрудничество в министерството по въпросите на социалната политика в областта на транспорта, информационните технологии и съобщенията.

Числеността на персонала на дирекцията е 7 щатни бройки, които осъществяват цялостната дейност на дирекцията.

- Дирекция „Безопасност, технически надзор и управление при кризи” (чл. 56 УПМТИТС):
 - осъществява държавен технически надзор върху съоръженията с повишена опасност в съответствие с действащото законодателство;
 - вписва в регистъра на министерството и издава удостоверения на лица за извършване на дейности по поддържане, ремонтване и преустройство на съоръжения с повишена опасност;
 - извършва първоначални, периодични и внезапни прегледи, проверки и изпитвания на съоръженията с повишена опасност, както и проверки на предприятията, сградите и другите обекти, в които съоръженията се произвеждат, монтират, поддържат, ремонтват и експлоатират;
 - издава задължителни писмени предписания на собственици или ползватели, работодатели, длъжностни и други лица и писмено

разпорежда спиране на експлоатацията на предприятия и/или съоръжения с повишена опасност;

- съставя актове за установяване нарушения на нормативната уредба и издава наказателни постановления в съответствие с разпоредбите на Закона за техническите изисквания към продуктите и Закона за здравословни и безопасни условия на труд;
- координира стандартизационната и метрологичната дейност в транспортния отрасъл.

Числеността на дирекцията е 12 щатни бройки за цялата система на министерството.

□ Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация” осъществява контролни функции по Закона за автомобилните превози (чл. 2, ал. 5 ЗАП).

В структурата на агенцията е създадена Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ” (Областните отдели „Контролна дейност – ДАИ” (чл. 18 и 18а УПИААА):

- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари с моторни превозни средства с българска и чуждестранна регистрация в страната, както и на всички документи, свързани с този превоз;
- контролират спазването на изискванията на нормативните актове при превоза на пътници и товари за собствена сметка;
- организират контрола по спазването на Европейската спогодба за работа на екипажите на превозните средства, извършващи международни превози (AETR) (ДВ, бр. 99 от 1995 г.), Европейската спогодба за международен превоз на опасни товари по шосе (ADR) (обн., ДВ, бр. 73 от 1995 г.; попр., бр. 63 от 2005 г.), Европейската спогодба за превоз на лесноразваляеми хранителни продукти и за специалните транспортни средства, които се ползват при тези превози (АТР) и на Спогодбата за международни случайни превози на пътници, извършвани с автобуси (ИНТЕРБУС) (ДВ, бр. 18 от 2003 г.);
- контролират пунктовете за извършване на периодични прегледи за проверка на техническата изправност на пътни превозни средства и качеството на извършваните прегледи;
- контролират периодичността и качеството на извършваните предпътни прегледи на превозните средства и водачите им;
- контролират състоянието на материалната база и изпълнението на учебните програми в учебните форми за подготовка на водачи на моторни превозни средства, получили разрешение по реда на Закона за движението по пътищата;
- съставят актове за установяване на административни нарушения при съответно овластяване за това на длъжностни лица от отделите;
- създават и поддържат база данни за пътните превозни средства и за транспортната им годност;
- издават удостоверения за обществен превоз на пътници или товари за пътните превозни средства;

- организират и провеждат изпити за професионална компетентност на водачите на леки таксиметрови автомобили и на ръководителите на транспортната дейност на лицата, извършващи таксиметров превоз на пътници;
- дават разрешения за извършване на случайни превози на територията на Република България;
- провеждат изпитите на водачите, извършващи превози на опасни товари, и на консултанти по безопасността при превоза на опасни товари.

Общата численост на персонала на Главна дирекция „Контролна дейност – ДАИ” е 485 щатни бройки, от които 467 за областните отдели „Контролна дейност – ДАИ”.

Отделите „Контролна дейност – ДАИ” са със седалище в областните центрове на страната.

□ Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация”:

- контролира гражданското въздухоплаване, гражданските летища и летателни площадки, гражданските въздухоплавателни средства, аеронавигационните и други съоръжения, свързани с гражданското въздухоплаване на територията на страната, независимо от собствеността им (чл. 18 Устройствения правилник на Главна дирекция „Гражданска въздухоплавателна администрация” (УПГДГВА));
- контролира спазването на нормативните актове при подбора, подготовката и повишаването на квалификация на авиационния персонал (чл. 19 УПГДГВА).

Главна дирекция "Гражданска въздухоплавателна администрация" има четири регионални структури - летищни администрации по смисъла на чл. 48а, ал. 4 от Закона за гражданско въздухоплаване, които са разположени на летище София, на летище Пловдив, на летище Горна Оряховица и на летище Русе.

Специализираната администрация е с обща численост 63 щатни бройки.

□ Изпълнителна агенция „Морска администрация”:

- упражнява контрол за: спазването на условията за безопасност на корабоплаването спрямо български и чужди кораби; спазването на условията на труд и живот на моряците; предоставянето на услуги по управление на трафика и информационно обслужване на корабоплаването в морските пространства, вътрешните водни пътища, каналите, пристанищата на Република България и другите, определени по съответния ред, райони (чл. 4 Устройствения правилник на Изпълнителна агенция „Морска администрация”).

Агенцията е със седалище гр. София и с териториални дирекции в: гр. Варна, гр. Бургас, гр. Русе и гр. Лом. Специализираната администрация е структурирана в 6 дирекции с обща численост от 273 щатни бройки, в т. ч. 18 бройки за дирекция „Инспекционна дейност“.

Министерство на околната среда и водите

Министърът на околната среда и водите:

- ръководи, координира и контролира провеждането на държавната политика по предотвратяване и ограничаване на промишленото замърсяване (глава седма от Закона за опазване на околната среда (ЗООС));
- упражнява контрол в случаите по чл. 25, т. 3 - 9 и 13 - 17 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (ЗЗВВХВС) с цел опазване на околната среда (чл. 27, ал. 1 ЗЗВВХВС).
- ръководи, координира и контролира разработването и провеждането на държавната политика в областта на опазването на околната среда, опазването и използването на водите (чл. 5, ал. 1 от Устройствения правилник на министерството на околната среда и водите (УПМОСВ)).

В системата на Министерството на околната среда и водите са създадени регионални инспекции по околната среда и водите (РИОСВ), които осъществяват контролни функции.

Контролните функции на РИОСВ включват осъществяването на превантивен, текущ и последващ контрол, свързан с прилагането на нормативните актове, регламентиращи качеството на компонентите на околната среда и факторите, които ѝ въздействат (чл. 15 от Правилника за устройството и дейността на регионалните инспекции по околната среда и водите).

Регионалните инспекции по околната среда и водите осъществяват своята дейност на територията на една или няколко области съгласно посочените в приложението към Правилника за устройството и дейността на регионалните инспекции по околната среда и водите седалище и териториален обхват на дейност.

Министерство на отбраната

Министърът на отбраната контролира дейностите по създаване на безопасни и здравословни условия за изпълнение на военната служба и за полагане на труд в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия (чл. 26, т. 9 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България).

Дирекция „Управление на човешките ресурси”: подпомага министъра при осъществяване на политиката и дейността по безопасни и здравословни условия на труд във въоръжените сили и осъществява контрол по спазването ѝ, както и при осъществяване на политиката в областта на социалното сътрудничество (чл. 30, т. 20 и 21 от Устройствения правилник на министерството на отбраната (УПМО)).

Дирекция „Управление на човешките ресурси” е с щатна численост от 70 щатни бройки.

Министерство на здравеопазването

Министърът на здравеопазването упражнява контрол върху дейността на службите по трудова медицина съгласно Закона за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ) (чл. 37, т. 6 ЗЗБУТ).

В системата на Министерството на здравеопазването са създадени Регионални здравни инспекции (РЗИ), които извършва контрол върху дейността на службите по

трудова медицина и изготвя информация за здравното състояние на работещите на територията на съответната област (чл. 33 от Устройствения правилник на регионалните здравни инспекции).

Регионалната здравна инспекция е със седалище населеното място - административен център на областта. Числеността на персонала в административните звена на съответната РЗИ е посочена в приложения № 1 – 28 към Устройствения правилник на регионалните здравни инспекции.

Национална агенция за приходите

Националната агенция за приходите осъществява контрол по отношение на:

- спазването на осигурителното законодателство, съгласно предоставените й правомощията;
- работодателите за изпълнението на задълженията им, свързани с подаване на уведомления до съответната териториална дирекция на Националната агенция за приходите за сключване, изменение или прекратяване на трудови правоотношения.

Агенцията, органите на Министерството на вътрешните работи и прокуратурата, контролните органи на Министерството на финансите и други държавни и общински органи, извършват съвместни действия във връзка с осъществяването на своите функции(чл. 26, ал. 1 от Закона за Националната агенция по приходите (ЗНАП)).

Националната агенция за приходите предоставя в реално време на оправомощени лица от дирекции „Инспекция по труда” електронен достъп до регистъра на трудовите договори и при поискване в срок три работни дни изпраща копие от съответното заверено уведомление(чл. 62, ал. 3 от КТ).

Националната агенция за приходите предоставя на контролните органи на ИА „Главна инспекция по труда” необходимата данъчна и осигурителна информация за целите на контрола по спазване на трудовото законодателство и на законодателството, свързано с държавната служба (чл. 402, ал. 3 от КТ).

Агенцията се състои от централно управление и териториални дирекции.

Териториалните дирекции установяват публичните вземания за данъци, за задължителни осигурителни вноски и други публични вземания, възложени им със закон, както и обезпечават и събират публичните вземания.

Числеността на персонала на агенцията се определя от Министерския съвет по предложение на министъра на финансите след одобрение на управителния съвет.

Национален осигурителен институт

Националният осигурителен институт осъществява контрол по спазването на нормативните актове по държавното обществено осигуряване във връзка с дейността, възложена на Националния осигурителен институт (чл. 107 от Кодекса за социално осигуряване).

В структурата на Национален осигурителен институт има 28 териториални подразделения „Районно управление социално осигуряване” със седалище в градовете областни центрове, които осъществяват и контролни дейности.

IV. КООРДИНАЦИЯ И СОЦИАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Икономически и социален съвет (ИСС)

ИСС е създаден със Закона за Икономически и социален съвет (обн., ДВ, бр. 41 от 2001 г., изм., бр. 120 от 2002 г., изм. и доп., бр. 20 от 2003 г., изм., бр. 17 от 2006 г., изм. и доп., бр. 36 от 2008 г., изм., бр. 82 от 2009 г.) като консултативен орган, изразяващ волята на структурите на гражданското общество по икономическото и социалното развитие. Икономическият и социален съвет е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София. (адрес за контакти: София 1784, бул. „Цариградско шосе” № 111, тел. 939 80 11, e-mail: office@esc.bg)

Съветът има за цел:

- да осигури участието на широк кръг представители на гражданското общество в обществения и икономическия живот, като утвърждава принципите на правовата демократична и социална държава;
- да служи като постоянна институционална форма за социален и граждански диалог и за консултации по икономическата и социалната политика между президента на републиката, Народното събрание и Министерския съвет и структурите на организираното гражданско общество;
- да отговори на законния стремеж на обществените и икономическите групи, на структурите на гражданското общество да изразяват мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната и изпълнителната власт, които засягат техните интереси;
- да утвърждава принципите на демокрация с пряко участие, като прилага опита на Европейския икономически и социален комитет и на други сродни национални и международни организации на основата на сътрудничество с тях.

Функции и дейност на ИСС

Съветът разработва и приема:

- становища по проекти на закони, национални програми и планове относно икономическото и социалното развитие;
- становища по актове на Народното събрание относно икономическото и социалното развитие;
- становища по стратегически проблеми на икономическата и социалната политика;
- резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество;
- анализи по проблемите на икономическата и социалната политика;
- организира дискусии и консултации с представители на законодателната и изпълнителната власт и структурите на гражданското общество по обществено значими въпроси на икономическото и социалното развитие;

- осъществява сътрудничество и поддържа контакти с Европейския икономически и социален комитет и с други сродни национални и международни институции.

Състав на ИСС

Съветът се състои от председател и 36 членове, разпределени в три групи. Народното събрание избира председателя на съвета по предложение на Министерския съвет, предварително съгласувано с групите, представени в съвета.

- Първата група се състои от 12 членове, определени от ръководните органи на представителните организации на работодателите на национално равнище, признати от Министерския съвет по реда на Кодекса на труда.
- Втората група се състои от 12 членове, определени от ръководните органи на представителните организации на работниците и служителите на национално равнище, признати от Министерския съвет по реда на Кодекса на труда.
- Третата група се състои от 12 членове, в т.ч. по един представител на: организациите на селскостопанските производители, на производствените кооперации, на занаятчиите, на потребителите, на жените, на хората с увреждания и на пенсионерите; професионално-съсловните организации; екологичните организации; организациите, подпомагащи социално слабите, хората с увреждания или лицата, нуждаещи се от грижи и двама независими учени - специалисти по проблемите на икономическата и социалната политика, определени от Министерския съвет по предложение на министъра на икономиката, енергетиката и туризма и министъра на труда и социалната политика.

Мандатът на съвета, на председателя и на членовете е 4-годишен и започва да тече от датата на провеждането на първата пленарна сесия.

Органи на управление на ИСС

- **Пленарна сесия:** участват председателят на съвета, заместник-председателите, членовете и главният секретар, който е без право на глас. Пленарната сесия:
 - приема правилник за дейността на съвета;
 - приема годишните планове и отчети за дейността на съвета;
 - одобрява проекта на годишния бюджет и на годишния отчет за неговото изпълнение;
 - по предложение на председателския съвет определя размера на основното трудово възнаграждение на председателя на съвета;
 - приема проектите на закони, национални програми и планове относно икономическото и социалното развитие, предоставени му за становище;
 - утвърждава заместник-председателите;
 - избира председателите и членовете на постоянните и временно действащите комисии;
 - предлага на Министерския съвет кандидатури за членове на

Европейския икономически и социален комитет.

Решенията на пленарната сесия относно правилника, годишните планове и отчети за дейността на съвета, както и на проекта на годишния бюджет и на годишния отчет за неговото изпълнение се приемат с мнозинство не по-малко от две трети от присъстващите членове на съвета.

Решенията на пленарната сесия относно: становища по проекти на закони, национални програми и планове за икономическото и социалното развитие; становища по актове на Народното събрание относно икономическото и социалното развитие; становища по стратегически проблеми на икономическата и социалната политика; резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество; анализи по проблемите на икономическата и социалната политика, както и при избора на един от заместник-председателите за временно изпълняващ функциите на председателя до избирането на нов председател от Народното събрание се приемат с мнозинство не по-малко от три четвърти от присъстващите членове на съвета.

Решенията на пленарната сесия при определяне размера на основното трудово възнаграждение на председателя на съвета, при утвърждаване на заместник-председателите и при избора председателите и членовете на постоянните и временно действащите комисии се приемат с мнозинство от повече от половината от присъстващите членове на съвета.

□ **Председателят:**

- ръководи дейността на съвета и го представлява;
- свиква пленарна сесия по своя инициатива или по инициатива на една трета от членовете на съвета и ръководи заседанията на пленарната сесия и на председателския съвет;
- подписва актовете, приети от пленарната сесия, разпорежда изпращането им на заинтересуваните органи и тяхното публикуване;
- утвърждава длъжностното разписание, сключва, изменя и прекратява трудовите договори на служителите на съвета;
- определя с писмена заповед заместник-председател, който да го замества при негово отсъствие;
- разпределя по комисии предложенията по нормативните актове и националните програми и планове;
- информира обществеността за действията на съвета.

□ **Заместник-председатели:** трима заместник-председатели, предложени по един от трите групи. Те заместват председателя на съвета и изпълняват функции, които той писмено им делегира.

□ **Председателски съвет.** Състои се от председателя и заместник-председателите. В неговите заседания със съвещателен глас участва и главният секретар. Председателският съвет:

- консултира и подпомага работата на председателя между пленарните сесии и предлага техния дневен ред;
- по предложение на членове на Икономическия и социален съвет, на

неговите комисии и по своя инициатива взема решения за разработване на нормативни актове и национални програми и планове;

- обсъжда и предлага на пленарната сесия проектите на: правилника за дейността на съвета; годишния план за работа; годишния бюджет; годишния отчет за дейността на съвета; годишния отчет за изпълнението на бюджета; резолюции по актуални проблеми на икономическата и социалната политика и на гражданското общество.

□ **Главен секретар:** назначава се от председателя след утвърждаване на кандидатурата му от председателския съвет. Главният секретар:

- ръководи работата на администрацията на съвета;
- координира разработването на проектите на нормативните актове и националните програми и планове по ред, установен с правилника за дейността на съвета;
- изпраща материалите за обсъждане на заседанията на пленарната сесия и на председателския съвет;
- отговаря за протоколирането на заседанията на пленарната сесия, председателския съвет и комисиите, както и за съхраняването на документацията на съвета.

Организация на дейността

Икономическият и социален съвет работи на основата на правилник за своята дейност и годишни планове. Към съвета се създават постоянни и временно действащи комисии:

- икономическа политика;
- бюджет, финанси, застраховане и осигуряване;
- социална политика;
- труд, доходи, жизнено равнище и индустриални отношения;
- международно сътрудничество и европейска интеграция;
- регионална политика, устойчиво развитие и околна среда.

Работата на комисиите се организира в съответствие с правилника за дейността на съвета. Те подготвят за пленарната сесия проекти на актовете, по които съвета ще дава становище.

Пленарните сесии на съвета са публични, освен ако съветът реши друго.

Национален съвет за тристранно сътрудничество (НСТС)

НСТС е орган за осъществяване на сътрудничество и консултации на национално равнище при регулирането на трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения, осигурителните отношения, както и въпросите на жизненото равнище.

Организацията и дейността на НСТС и на отрасловите, браншовите и общинските съвети за тристранно сътрудничество са уредени с Правилник за организацията и

дейността на съветите за тристранно сътрудничество, издаден от председателя на Националния съвет за тристранно сътрудничество (обн., ДВ, бр. 57 от 2001 г.).

Функции и задачи на НСТС

- НСТС обсъжда и дава мнения по проекти на нормативни актове, уреждащи въпросите на:
 - трудовите и непосредствено свързаните с тях отношения;
 - здравословните и безопасните условия на труд;
 - заетостта, безработицата и професионалната квалификация;
 - общественото и здравното осигуряване;
 - доходите и жизненото равнище;
 - въпроси, свързани с бюджетната политика;
 - социалните последици от реструктурирането и приватизацията.
- НСТС координира работата на национално равнище по програми, отнасящи се до въпросите на социалния диалог, с национално и международно финансиране, в които участват всички представени в НСТС страни.

Състав на НСТС:

състои се от по двама представители на Министерския съвет, на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите. Министерският съвет определя своите представители, а представителите на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите се определят от техните ръководства съгласно уставите им.

Органи на управление на НСТС.

- **Председател:** заместник министър-председател, който ръководи НСТС.
- **Заместник-председатели:** НСТС ги избира от лицата, представляващи по закон организациите на работниците и служителите и на работодателите на ротационен принцип за срок от една година.

При отсъствие на председателя на НСТС заседанията се ръководят от посочен от него заместник-председател.

Организация на дейността.

Организацията на дейността, техническото и административното обслужване на НСТС и членовете на съвета, както и оперативната координация и взаимодействие на НСТС с: представителните организации на работниците и служителите и на работодателите; Администрацията на Министерския съвет и други администрации на изпълнителната власт; комисиите на Народното събрание и Администрацията на Президента на Република България се осъществява от **секретариат на НСТС**. (адрес за контакти: 1594 София, бул. „Дондуков” № 1, Министерски съвет на Република България, тел., 940 20 32)

Секретариатът на НСТС включва секретар и технически секретар - служители в Администрацията на Министерския съвет, и двама съветници, определени от представителните организации на работниците и служителите и на работодателите.

Към НСТС са създадени **постоянни комисии** по въпросите на:

- ☐ доходите и жизненото равнище;
- ☐ осигурителните отношения;
- ☐ трудовото законодателство;
- ☐ социалните последици от реструктурирането и от приватизацията;
- ☐ бюджетната политика.

Комисиите се състоят от по двама членове, упълномощени от всеки от участниците в НСТС. Поименният състав на комисиите се утвърждава от НСТС. Всяка постоянна комисия избира свой председател на ротационен принцип за срок една година по определена от комисията последователност. Председателят на комисията организира работата и ръководи заседанията ѝ. За участие в заседанията на комисиите могат да се канят ръководители и експерти на органи и институции, които са внесли проектите на нормативните актове за обсъждане от съвета или имат пряко отношение към тях.

За обсъждане на въпроси, извън тези от компетенциите на постоянните комисии, по решение на НСТС могат да се създават **работни групи**.

Националният съвет за тристранно сътрудничество приема своите решения на заседания. При постигнато съгласие по разглежданите въпроси в постоянните комисии, оформено с протокол, решенията на НСТС могат да се вземат и в оперативен порядък.

Заседанията мога да бъдат редовни заседания - по утвърден от НСТС тримесечен план-график и дневен ред, определен от председателя, и извънредни - провеждат се по дневен ред, определен от члена на НСТС, поискал извънредното заседание. Заседанията на НСТС са открити, като по решение на НСТС отделни заседания могат да бъдат и закрити. Провеждат се и се считат за редовни, ако присъстват не по-малко от две трети от постоянните членове, между които представители и на трите участващи в него страни. Заседанията се откриват и ръководят от председателя на НСТС, а в негово отсъствие - от другия определен от Министерския съвет член на НСТС. По време на заседанието се води стенографски запис.

Решенията на НСТС се приемат с общо съгласие на присъстващите постоянни членове на съвета, а при тяхно отсъствие - на лицата, които ги заместват. За разглежданите на заседанието на НСТС въпроси, приетите решения и изразените становища се изготвя протокол, към който се прилагат стенограмата, заедно с внесените на заседанието писмени становища и други материали. Протоколът се подписва от председателя на НСТС и от присъстващите на заседанието членове на съвета.

Постоянните комисии към НСТС на свои заседания обсъждат и изготвят становища по постъпили в НСТС проекти на нормативни актове, както и по въпроси, възложени им от председателя на съвета или с решение на съвета. Председателят на НСТС определя комисията, която следва да разгледа проектите и въпросите, съобразно своята компетентност, и срока, в който трябва да се произнесе.

По въпросите на здравословните и безопасни условия на труд и на заетостта, безработицата и професионалната квалификация председателят на НСТС иска

становище от Националния съвет за условия на труд и от Националния съвет за закрила при безработица и насърчаване на заетостта.

Заседанията на комисиите са редовни, ако на тях присъстват представители на трите страни. На заседанията се води протокол, който се подписва от всички присъстващи членове. В случай на отсъствие на постоянен член протоколът се подписва от лицето, което го замества. Въз основа на протокола се изготвя доклад, който се подписва от председателя на комисията и се изпраща на секретариата на НСТС заедно с протокола от заседанието.

Национален съвет за условия на труд (НСУТ)

Създаден е със Закона за здравословни и безопасни условия на труд, като постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и осъществяването на политиката за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на национално равнище.

Функции и задачи на НСУТ

- ❑ оказва помощ и съдействие при осъществяване на политиката в областта на безопасността и здравето при работа;
- ❑ обсъжда всички въпроси, свързани с условията на труд и предлага мерки за подобряването им;
- ❑ изисква от отделните министерства, ведомства, други организации и търговски дружества информация за състоянието на условията на труд;
- ❑ внася в Министерския съвет информация по обсъжданите проблеми и прави предложения;
- ❑ обсъжда проекти на нормативни актове по въпросите на условията на труд и изразява становище преди приемането им от съответния държавен орган;
- ❑ прави предложения за изменение и допълнение на нормативни актове в областта на безопасните и здравословни условия на труд;
- ❑ взема решение за създаване на отраслови или браншови структури за тристранно сътрудничество по условия на труд и периодично обсъжда тяхната дейност;
- ❑ създава помощни структури към съвета за решаване на специфични въпроси;
- ❑ обсъжда основните насоки и координира дейността на органите, на които е възложено упражняването на контрол в областта на условията на труд;
- ❑ проучва и популяризира наш и чужд опит, организира национални конкурси, семинари, акции и други форми за стимулиране на дейността;
- ❑ възлага проучването и разработването на проекти за решаване на национално значими и други важни проблеми по условията на труд с конкретна практическа приложимост и висок социален ефект;
- ❑ осъществява и други функции и задачи, възложени с нормативни актове и по решения на Националния съвет за тристранно сътрудничество;

- ❑ поддържа връзки със средствата за масово осведомяване и популяризира проблемите и мерките, свързани с безопасните и здравословни условия на труд;
- ❑ приема годишен план за работа, ежегодно обсъжда дейността си и предприема мерки за подобряването ѝ;
- ❑ обсъжда годишния план за работа на ИА „ГИТ“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика и годишните отчети за дейността на ИА „ГИТ“;
- ❑ ежегодно съгласува Програмата за работа и бюджета на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването им от министърът на труда и социалната политика;
- ❑ обсъжда Годишния доклад за дейността на фонд „Условия на труд“ преди утвърждаването му от министърът на труда и социалната политика.

Състав на НСУТ:

състои се от представители на:

- ❑ Министерския съвет, определени с Решение № 107 на Министерския съвет от 2002 год. за определяне на представители на Министерския съвет в Националния съвет по условия на труд., изм., Решение № 706 на Министерския съвет от 2009 год. (Заместник-министър на: труда и социалната политика; финансите; земеделието и храните; икономиката, енергетиката и туризма; околната среда и водите; регионалното развитие и благоустройството; транспорта, информационните технологии и съобщенията.
- ❑ Националния осигурителен институт;
- ❑ национално представителните организации на работодателите: Асоциацията на индустриалния капитал в България, Българска стопанска камара, Българска търговско-промишлена палата и Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България;
- ❑ национално представителните организации на работещите: Конфедерацията на независимите синдикати в България и Конфедерацията на труда „Подкрепа“.

Органи на управление на НСУТ

- ❑ **Председател:** министърът на труда и социалната политика. Председателят:
 - представлява съвета пред всички институции;
 - организира, свиква и ръководи заседанията му;
 - одобрява дневния ред за заседанията въз основа на внесени предложения;
 - определя секретаря на Националния съвет, който е служител в администрацията на Министерството на труда и социалната политика.

При отсъствие на председателя неговите функции се изпълняват от изрично упълномощен от него заместник-председател.

- ❑ **Заместник-председатели:** по един представител от състава на представителните организации на работещите и на работодателите
- ❑ **Секретарят на НСУТ:**
 - уведомява писмено всички членове на съвета за предстоящите заседания;
 - организира изпращането на материалите за заседанията;
 - съставя протокол за заседанията;
 - съхранява архива на съвета.

Организация на дейността

Организацията на дейността, техническото и административното обслужване на Националния съвет по условия на труд се осъществяват от Министерството на труда и социалната политика и са уредени с Правилник за дейността на НСУТ. (адрес за контакти: 1050 София, ул. „Триадица” № 2, www.mlsp.government.bg)

Националният съвет провежда заседания си при предварително определени дата и дневен ред. Дневният ред се изготвя от секретаря на съвета и се одобрява от неговия председател. Заседанията се провеждат, когато присъстват представители на всяка от страните, участващи в съвета и броят на участниците е не по-малък от 2/3 от общия брой на членовете на съвета.

Националният съвет по условия на труд приема решенията си с консенсус.

За всяко заседание на Националния съвет се съставя протокол, подписан от председателя, зам. председателите и секретаря на Националния съвет, който съдържа: дата на провеждане на заседанието; дневен ред; имената на участниците в заседанието; приети решения на Националния съвет по различните точки от дневния ред.

V. ОБУЧЕНИЕ, ИНФОРМИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ

Законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР

Закон за народната просвета (ЗНП)

Обн., ДВ, бр. 86 от 1991 г., изм., бр. 90 от 1996 г., изм. и доп., бр. 36 от 1998 г., доп., бр. 124 от 1998 г., изм., бр. 153 от 1998 г., бр. 67 и 68 от 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 71 от 2003 г., доп., бр. 86 и 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 40 от 2004 г., изм., бр. 28, 94, 103 и 105 от 2005 г., изм. и доп., бр. 41 и 105 от 2006 г., изм., бр. 113 от 2007 г., изм. и доп., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 35 от 2009 г., изм., бр. 36 и 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 50 и 78 от 2010 г., доп., бр. 9 от 2011 г., изм., бр. 23 от 2011 г., изм. и доп., бр. 99 от 2011 г.

Този закон урежда устройството, функциите и управлението на системата на народната просвета. Системата на народната просвета осигурява образование според държавни образователни изисквания (ДОИ).

Държавните образователни изисквания определят равнищата на необходимата общообразователна и професионална подготовка. Те се отнасят за (чл. 16 ЗНП):

- ☐ предучилищното възпитание и подготовка;
- ☐ степента на образование, общообразователния минимум и учебния план;
- ☐ учебното съдържание;
- ☐ усвояването на книжовния български език;
- ☐ системата за оценяване;
- ☐ професионалното образование и обучение;
- ☐ придобиването на квалификация по професии;
- ☐ обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания;
- ☐ учебниците и учебните помагала;
- ☐ документите за системата на народната просвета;
- ☐ извънкласната и извънучилищната дейност;
- ☐ учителската правоспособност и квалификация;
- ☐ материално-техническата база;
- ☐ здравното обслужване;
- ☐ безопасните условия на възпитание, обучение и труд;
- ☐ научното, информационното и библиотечното обслужване;

- едногодишната издръжка на деца и ученици в държавните и общинските детски градини, училища и обслужващи звена;
- нормирането и заплащането на труда в системата на народната просвета;
- инспектиране на системата на народната просвета.

Законът определя четири групи ДООИ, според начина на тяхното приемане (чл. 17 ЗНП):

- ДООИ, приемани със закон: за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план; за професионалното образование и обучение;
- ДООИ, приемани с наредби на Министерския съвет: за учебниците и учебните помагала; за учителската правоспособност и квалификация; за материално-техническата база; за здравното обслужване; безопасните условия на възпитание, обучение и труд; за едногодишната издръжка на деца и ученици в държавните и общинските детски градини, училища и обслужващи звена; за нормирането и заплащането на труда в системата на народната просвета;
- ДООИ, приемани с наредби на министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства: за придобиването на квалификация по професии; за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания;
- ДООИ, приемани с наредби на министъра на образованието, младежта и науката: за предучилищното възпитание и подготовка; за учебното съдържание; за усвояването на книжовния български език; за системата за оценяване; за извънкласната и извънучилищната дейност; за научното, информационното и библиотечното обслужване; за инспектиране на системата на народната просвета.

Съгласно чл. 22 на закона училищното образование според степента е основно и средно, а според съдържанието на подготовката е общо и професионално.

- Общо образование - осигурява усвояването на общообразователния минимум и, при възможност, профилирана подготовка съгласно ДООИ.
- Професионално образование - осигурява усвояването на общообразователния минимум и придобиване на квалификация по професия съгласно ДООИ.
- Професионално обучение - осигурява придобиване на квалификация по професия съгласно ДООИ.

Професионалното обучение и образование се осъществява в училища, които могат да бъдат държавни, общински и частни. Училищата за средно образование са (чл. 26 ЗНП):

- средни общообразователни - от I до XII клас включително;
- професионални гимназии - от VIII или IX клас до XII клас включително;
- професионални - от VII или VIII клас с продължителност на обучението до три години, от IX клас - с продължителност на обучението до четири години, и професионални колежи след завършено средно образование - с продължителност на обучението до две години;

- спортни, по изкуствата; специални; по културата.

Форми на обучение (чл. 31 ЗНП): дневна; вечерна; задочна; кореспондентска; индивидуална; самостоятелна; дистанционна.

За професии и специалности, които се упражняват във вредни и опасни условия на труд, практическото обучение започва след навършване на 15-годишна възраст (чл. 32 ЗНП), като Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието, младежта и науката определят специфичните изисквания за провеждането му (чл. 33 ЗНП).

Документи за удостоверяване на професионално образование (чл. 25, ал. 1 ЗНП):

- диплома след успешно завършен XII клас и успешно положени държавни зрелостни изпити по учебни предмети или цикъл от учебни предмети, изучавани в гимназиалния етап;
- свидетелство за професионална квалификация, което се получава след завършена професионална подготовка;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност.

Документи за удостоверяване на завършено професионално обучение (чл. 25, ал. 2 ЗНП):

- свидетелство за основно образование, което се получава след завършен VIII клас;
- свидетелство за професионална квалификация;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност;
- удостоверение за професионално обучение.

Съгласно ЗНП, професиите и специалностите, които се придобиват в училищата, се определят по списък, утвърден от министъра на образованието, младежта и науката, съгласувано със съответните министри и ръководители на ведомства (чл. 42, ал. 7 ЗНП).

За професионалното обучение след завършено средно образование се заплащат такси при условия и по ред, определени със заповед на министъра на образованието, младежта и науката (чл. 44, ал. 5).

Закон за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план (ЗСОМУП)

Обн., ДВ, бр. 67 1999 г., изм. и доп., бр. 90 от 2002 г., бр. 95 от 2002 г., бр. 29 от 2003 г., бр. 40 от 2004 г., бр. 41 от 2006 г., бр. 105 от 2006 г., бр. 50 от 2008 г., доп., бр. 36 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г.

Със ЗСОМУП се урежда държавното образователно изискване за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план в системата на народната просвета. С него се определят условията и реда за завършване на една степен на образование и преминаване в следващата степен, както и характеристиките на общообразователния минимум и на учебния план.

Степени на образование: осигуряват необходимото равнище на образованост, както и последователност и непрекъснатост на образованието. Степените на образование са основно образование и средно образование.

Завършването на съответната степен на образование гарантира усвояването на общообразователния минимум, както и на знания и умения, съответстващи на интересите и индивидуалните възможности на учениците (чл. 5 ЗСОМУП).

Средно образование. Придобива се след успешно завършен XII клас и успешно положени два държавни зрелостни изпита по учебни предмети или цикъл от учебни предмети, които се изучават в гимназиалния етап (чл. 7 ЗСОМУП).

Професионално образование. За придобиване на професионално образование освен държавните зрелостни изпити се полагат и два държавни изпита за професионална квалификация в съответствие с държавните образователни изисквания за придобиването на квалификация по професии. Организацията и съдържанието на държавните зрелостни изпити за придобиване на професионална квалификация се определят със Закона за професионално обучение и образование.

Според ЗСОМУП, общообразователната подготовка в българското училище се осъществява чрез изучаването на учебни предмети, групирани в 8 културно-образователни области: български език и литература; чужди езици; математика, информатика и информационни технологии; обществени науки, гражданско образование и религия; природни науки и екология; изкуства; бит и технологии, и физическа култура и спорт. Общообразователният минимум е основата на общообразователната подготовка. Той включва задължителни знания и умения, необходими за успешната реализация на учениците в следващата степен на образование.

Разпределението на учебното време по учебните предмети за достигане на общообразователния минимум по класове, етапи и степени се определя с наредба на министъра на образованието, младежта и науката (чл. 10 ЗСОМУП).

ЗСОМУП определя основните параметри на **учебния план**. Структурата на учебния план обхваща три вида подготовка: задължителна, задължителноизбираема и свободноизбираема (чл. 15 ЗСОМУП). Задължителната подготовка осигурява постигането на общообразователния минимум.

Учебният план съдържа: наименованията на учебните предмети, включени в задължителната, задължителноизбираемата и свободноизбираемата подготовка; разпределението на учебните предмети по класове; годишния и седмичния брой часове за изучаването на учебните предмети; график на учебната година и описание на организацията на обучението в съответното училище (чл. 17 ЗСОМУП).

Училищните учебни планове на профилираните гимназии, профилираните паралелки в средните общообразователни училища, професионалните гимназии, на училищата по изкуствата и културата и на спортните училища се разработват въз основа на учебни планове, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. Училищните учебни планове не може да определят условия и ред за завършване на етапи и степени на образованието (чл. 18, ал. 3 – 4 ЗСОМУП).

Училищните учебни планове се приемат с решение на педагогическия съвет на училището и се одобряват от началника на инспектората по образование - за общинските училища и за държавните училища, които се финансират чрез бюджета на Министерството на образованието, младежта и науката, от съответния министър

или ръководител на ведомство съгласувано с министъра на образованието, младежта и науката - за държавните училища, които се финансират чрез бюджета на друго министерство или ведомство (чл. 18, ал. 5 ЗСОМУП).

Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО)

Обн., ДВ, бр. 68 от 1999 г., изм., бр. 1 и 108 от 2000 г., бр. 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 103 от 2002 г., изм., бр. 120 от 2002 г., доп., бр. 29 от 2003 г., изм., бр. 28 от 2005 г., изм. и доп., бр. 77 от 2005 г., изм., бр. 94 от 2005 г., бр. 30 от 2006 г., изм. и доп., бр. 62 от 2006 г., попр., бр. 63 от 2006 г., изм. и доп., бр. 13 от 2008 г., изм., бр. 26 от 2008 г., изм. и доп., бр. 36 и 74 от 2009 г., бр. 50 от 2010 г., изм., бр. 97 от 2010 г.

Този закон регулира обществените отношения, свързани със: осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите, съобразно личните им интереси и възможности; задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда; осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори.

Основни задачи на системата на професионалното образование и обучение:

- ❑ придобиване на професионална квалификация;
- ❑ придобиване на правоспособност за професии, упражняването на които изисква такава, включително и за упражняване на регулирани професии;
- ❑ непрекъснато усъвършенстване на професионалната квалификация;
- ❑ формиране на мотивационна система за реализация в гражданското общество;
- ❑ формиране на обща култура на основата на националните и общочовешките ценности.

Структура на системата на професионалното образование и обучение.

- ❑ **професионално ориентиране:** осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици и на други лица относно избора на професия и кариерно развитие;
- ❑ **професионално обучение:** осигурява придобиването на квалификация по професия или по част от професия, както и усъвършенстването ѝ. При условия, определени с този закон, със Закона за народната просвета и Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план, то осигурява и завършването на основно образование или на класове от средното образование. Професионалното обучение включва:
 - начално професионално обучение: придобиване на първоначална квалификация по професия или по част от професия;
 - непрекъснато професионално обучение - усъвършенстване на придобитата квалификация по професия или по част от професия.
- ❑ **професионално образование:** осигурява усвояването на общообразователния минимум за средно образование и придобиването на квалификация по професия.

Списък на професиите за професионално образование и обучение.

Професионалното ориентиране, професионалното обучение и професионалното образование се осъществяват по професии и специалности, включени в Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Списъкът се утвърждава от министъра на образованието, младежта и науката след съгласуване с министъра на труда и социалната политика, както и със съответните отраслови министри и с представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Структурните елементи на списъка са професии и специалности, които се класифицират в професионални направления и по степен на образование и степен на професионална квалификация.

Степени на професионална квалификация: първа, втора, трета и четвърта.

- Изисквания към степените за професионална квалификация:
 - за първа степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи рутинни дейности, извършвани при неизменящи се условия;
 - за втора степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия;
 - за трета степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия, както и поемане на отговорности за работата на други лица;
 - за четвърта степен - придобити професионални компетенции за упражняване на професии, включващи широк кръг дейности с комплексен характер, извършвани при изменящи се условия, както и поемане на управленски отговорности за работата на други лица и за разпределяне на ресурси.
- Входящо минимално образователно равнище за придобиване на съответните степени на професионална квалификация:
 - за първа степен: завършен VI клас: за ученици; завършен начален етап на основното образование или успешно завършен курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта - за лица, навършили 16 г.;
 - за втора и трета степен: завършени VII клас или основно образование;
 - за четвърта степен: завършено средно образование.
- Изходящо образователно равнище за придобиване на съответните степени на професионална квалификация:
 - за първа степен: основно образование - за ученици; начален етап на основното образование или успешно завършен курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта - за лица, навършили 16 години;
 - за втора степен - завършени X или XI клас, придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование

или завършено средно образование;

- за трета степен - средно образование или придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование и се определя с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

Рамкови програми за придобиване на професионална квалификация.

Придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение се регламентира с рамкови програми, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. С програмите се определят възрастта и входящото образователно и квалификационно равнище на кандидатите, както и съдържанието и продължителността на професионалното образование и на професионалното обучение.

Определени са:

- рамкови програми за придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение:
 - програми А – за начално професионално обучение с придобиване на първа степен на професионална квалификация;
 - програми Б – за начално професионално обучение с придобиване на втора степен на професионална квалификация;
 - програми В – за професионално образование с придобиване на втора или трета степен на професионална квалификация;
 - програми Г – за професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация;
 - програми Д – за начално професионално обучение с придобиване на квалификация по част от професия;
 - програми Е – за непрекъснато професионално обучение за актуализиране или разширяване на придобита професионална квалификация, както и за придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация;
- програми за ученици:
 - програми А с продължителност до 3 г. – за ученици със завършен най-малко VI клас;
 - програми Б с продължителност до 4 г. – за ученици със завършено основно образование или със завършен клас от средното образование;
 - програми В с продължителност 4 г. – за ученици със завършено основно образование или 5 г. за ученици със завършен VII клас, а в училищата по изкуствата и спортните училища - до 4 г. след основно образование или завършен клас от средното образование;
 - програми Д с продължителност до 1 г. – за ученици със завършено основно образование или със завършен клас от средното образование;
- програми за лица, навършили 16 години:
 - програми А с продължителност до 1 г. – за лица със завършен най-малко начален етап на основното образование или успешно завършен

курс за ограмотяване по реда на Закона за насърчаване на заетостта;

- програми Б с продължителност 1 г. – за лица със завършен клас от средното образование или със завършено средно образование;
- програми В с продължителност 4 г. – за лица със завършено основно образование;
- програми Г с продължителност до 2 г. – за лица със завършено средно образование;
- програми Д с продължителност, определена с конкретната документация за професионално обучение;
- програми Е с продължителност, определена с конкретната документация за професионално обучение.

С държавното образователно изискване за професионално образование и обучение по чл. 16, т. 6 от Закона за народната просвета се определят организацията на приема на кандидатите и на професионалното образование и обучение, структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално образование и обучение и организацията на практическото обучение за училищното професионално образование и обучение.

Със ЗПОО се определят изискванията към кандидатите, желаещи да се включат в програмите за професионално образование и професионално обучение - за минимална възраст, здравословно състояние, входящо образователно равнище и входящо квалификационно равнище (чл. 14 ЗПОО).

Въпросите, свързани с организацията на учебния процес в професионалното образование и обучение са уредени в раздел III на глава втора „Общи изисквания към организацията в системата на професионалното образование и обучение”.

Структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално образование включва общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка - обща, отраслова и специфична за всяка професия, задължителна чуждоезикова подготовка по професията и избираема подготовка - задължителноизбираема и свободноизбираема (чл. 27 ЗПОО).

Структурата и съдържанието на рамковите програми за професионално обучение включва: общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка и избираема подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация със завършване на основно образование или на клас от средното образование; задължителна и избираема професионална подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация (чл. 28 ЗПОО).

Задължителната професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение (чл. 28, ал. 3 ЗПОО). Изискванията за провеждане на практическо обучение са определени в раздел III на глава четвърта „Държавно образователно изискване за професионално образование и обучение”.

За осигуряване на достъп до професионално образование и обучение ЗПОО конкретно регламентира отношенията, свързани с професионално образование и професионално обучение за ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания, за ученици от домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа, и за лица с девиантно поведение раздел IV на

глава четвърта „Държавно образователно изискване за професионално образование и обучение”.

Завършване на професионалното образование и професионалното обучение.

Професионалното образование се завършва с полагане на:

- ❑ държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план;
- ❑ държавни изпити за придобиване на професионална квалификация - теория на професията и практика на професията.

Професионалното обучение се завършва:

- ❑ по програмите А, Б, В и Г - с полагане на държавни изпити за придобиване на професионална квалификация - теория на професията и практика на професията;
- ❑ по програмите Д и Е - с полагане на изпити за придобиване на професионална квалификация. Когато се придобива степен на професионална квалификация по програми Е, изпитите са държавни - по теория на професията и по практика на професията.

При завършване на програмите А, Б, В и Г организацията на изпитите се определя съгласно държавното образователно изискване за системата на оценяване, а съдържанието им - съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

При завършване на програмите Д и Е организацията и съдържанието на изпитите се определят от обучаващата институция след съгласуване с представителите на работодателите и на работниците, а когато се придобива степен на професионална квалификация - и съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

Изпитите за придобиване на професионална квалификация се провеждат от **комисии**. В състава на комисиите се включват представители на обучаващата институция, на работодателите и на работниците и служителите, за училищата по изкуствата - и на представители на съответните висши училища по изкуствата с равни квоти, а за спортните училища - и на представители на Националната спортна академия и на лицензираните спортни организации.

Представителите на обучаващата институция са учители или други лица, извършващи професионална подготовка.

Представителите на работодателите са с квалификация от съответната професионална област, а на работниците и служителите - с квалификация и трудов стаж не по-малко от четири години по съответната професия.

Комисиите за провеждане на изпит се назначават от ръководителя на обучаващата институция. Законът допуска, в случай че организациите на работодателите или на работниците и служителите, както и висшите училища по изкуствата не предложат свои представители за включване в състава на изпитните комисии, ръководителят на обучаващата институция да допълва състава на комисията с определени от него членове.

За придобиване на степен на професионална квалификация се провеждат **държавни изпити по теория на професията и по практика на професията**. Държавните изпити се провеждат по национални изпитни програми в съответствие с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии. Националните изпитни програми се утвърждават от министъра на образованието, младежта и науката, като за училищата по изкуствата - от министъра на културата, а за спортните училища - от министъра на физическото възпитание и спорта.

Според ЗПОО, за придобиване на квалификация по част от професията, както и за актуализиране или за разширяване на професионалната квалификация, изпитите се провеждат по задания, определени от обучаващата институция след съгласуване с представителите на работодателите и на работниците.

Удостоверяване на професионалното образование и на професионалното обучение

□ Завършено професионално образование се удостоверява със:

- диплома за завършено средно образование;
- свидетелство за професионална квалификация;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност, включително и за упражняване на регулирани професии.

□ Завършено професионално обучение с придобиване на степен на професионална квалификация се удостоверява със:

- свидетелство за основно образование или документ за завършен клас от основното или средното образование;
- свидетелство за професионална квалификация;
- свидетелство за правоспособност, издавано за професии, упражняването на които изисква правоспособност, включително и за упражняване на регулирани професии.

И в двата случая съдържанието на документите се определя съгласно ДООИ за документите за системата на народната просвета и за придобиване на квалификация по професии.

□ Завършено професионално обучение за придобиване на квалификация по част от професията, за актуализиране или за разширяване на професионалната квалификация се удостоверява с удостоверение за професионално обучение.

Съдържанието на удостоверението се определя с ДООИ за документите за системата на народната просвета и конкретната документация на обучението – учебните планове и програми.

Институции в системата на професионалното образование и обучение

Професионалните училища, професионалните гимназии и професионалните колежи са държавни, общински и частни, български с чуждестранно участие и чуждестранни и се откриват, преобразуват и закриват по реда, предвиден в Закона за народната просвета.

□ **Професионални училища:** осъществяват начално професионално обучение с

придобиване на първа и втора степен на професионална квалификация и на квалификация по част от професията с продължителност до четири години, след завършен най-малко VI клас.

- ❑ **Професионални гимназии:** осъществяват професионално образование с придобиване на втора степен на професионална квалификация с продължителност четири години или на трета степен на професионална квалификация с продължителност четири или пет години, след завършено основно образование или със завършен VII клас.
- ❑ **Професионални колежи:** осъществяват професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация с продължителност до две години в зависимост от притежаваната степен на професионална квалификация, след завършено средно образование.
- ❑ **Училища по изкуствата:** осъществяват професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация с продължителност до четири години след основно образование.
- ❑ **Спортни училища:** осъществяват професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация с продължителност до 4 години след основно образование.
- ❑ **Центрове за професионално обучение:** осъществяват професионално обучение на лица, навършили 16 години
- ❑ **Центрове за информация и професионално ориентиране:** осъществяват професионално ориентиране на ученици и на други лица
- ❑ **Центрове за квалификация на обучаващите:** осъществяват актуализиране и разширяване на квалификацията на учители и други лица, извършващи професионална подготовка.

ЗПОО определя институциите, които имат право да издават документи за професионална квалификация (чл. 39). За издаване на свидетелство за правоспособност условията и редът се определят с наредби на министъра на образованието, младежта и науката или с друг закон.

ЗПОО дава правната рамка и за удостоверяване на професионална квалификация на лица, обучавани извън системата на професионалното образование и обучение. Те трябва да имат не по-малко от шест месеца трудов стаж по професията или проведено практическо обучение с продължителност, определена от обучаваща институция, както и завършено образование или завършен клас, необходими за придобиване на съответната степен на професионална квалификация. Тези лицата сключват с обучаваща институция договор за полагане на изпитите, а при необходимост - и за провеждане на практическо обучение (чл. 40).

Статут на центрoвете за професионално обучение и на центрoвете за информация и професионално ориентиране

Центровете за професионално обучение и центрoвете за информация и професионално ориентиране са държавни, общински или частни, български с чуждестранно участие и чуждестранни.

Държавните и общинските центрове се откриват от юридическите лица, които са получили лицензия за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

Частните центрове се откриват от едноличните търговци или юридическите лица, учредени като търговски дружества, кооперации, сдружения и фондации, получили лицензия за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

Българските центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране с чуждестранно участие се откриват от регистрираните в Република България сдружения между български и чуждестранни физически и/или юридически лица, получили лицензия за професионално обучение или за професионално ориентиране.

Чуждестранните центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране се откриват от чуждестранни юридически лица, които осъществяват дейността си в Република България в съответствие с международни спогодби и са получили лицензия за професионално обучение или за професионално ориентиране.

Центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране не могат да се управляват и представляват от лица, които са осъдени на лишаване от свобода с влязла в сила присъда за умишлено престъпление.

Лицензията за професионално обучение или за професионално ориентиране се издава от Националната агенция за професионално образование и обучение.

Лицензията съдържа:

- ☐ името, седалището и адреса на управление на едноличния търговец или на юридическото лице, получили лицензията; единен идентификационен код - за търговците, или код по БУЛСТАТ - за лицата, които не са търговци;
- ☐ наименование и адрес на центъра за професионално обучение или на центъра за информация и професионално ориентиране;
- ☐ предмет на лицензията;
- ☐ професиите, за които е издадена лицензията за извършване и удостоверяване на професионално обучение;
- ☐ дата на издаване на лицензията.

Правата по издадената лицензия не могат да се прехвърлят или преотстъпват.

Ред за издаване на лицензията

Лицензията се издава по подадено писмено заявление, към което се прилагат:

- ☐ формуляр по образец;
- ☐ удостоверение, издадено от съответния съд по регистрацията или Агенцията по вписванията, удостоверяващо актуалното състояние на заявителя;
- ☐ единен идентификационен код - за търговците, или код по БУЛСТАТ - за юридическите лица, които не са търговци;
- ☐ свидетелство за съдимост на лицето, което ще представлява и управлява

центъра;

- ❑ правилник за устройството и дейността на центъра;
- ❑ документация за професионално обучение - учебни планове и учебни програми за обучение по професиите, съгласно чл. 13 на ЗПОО;
- ❑ документи за собственост или други документи, доказващи наличието на материално-техническа база, в която ще се извършва професионално обучение или дейността по професионално ориентиране;
- ❑ документи, издадени от компетентните органи, за съответствието на материалната база със здравните изисквания и с изискванията за пожарна и аварийна безопасност;
- ❑ справка за преподавателския състав, към която се прилагат и копия от документите за завършено образование и професионална квалификация и декларации за съгласие;
- ❑ документ за платена такса.

До три месеца от постъпването на документите за получаване на лицензия, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение издава или отказва да издаде лицензията въз основа на докладите на съответните експертни комисии.

Когато в подадените документи за лицензиране се установят непълноти или нередовности, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение уведомява заявителя да ги отстрани или да предостави допълнителна информация. Заявителят може да отстрани нередовностите и/или да предостави допълнителна информация най-късно в едномесечен срок от получаване на уведомлението.

Ако заявителят не отстрани несъответствията в срок, председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение отказва издаването на лицензия.

Председателят на Националната агенция за професионално образование и обучение отказва издаването на лицензия, когато:

- ❑ не са представени всички необходими документи, представените документи са непълни или не са в определения вид или форма и нередовностите не са били отстранени в срок;
- ❑ когато заявената от лица дейност не отговаря на държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по съответната професия или на изискванията за извършване на информиране и професионално ориентиране относно:
 - осигуряване на качествено и ефективно провеждане на професионалното обучение и/или информиране и професионално ориентиране, включително чрез вътрешна система за оценяване и поддържане на качеството;
 - ресурсно осигуряване - материални и човешки ресурси, с които се гарантира качествено провеждане на професионалното обучение и/или информиране и професионално ориентиране.

Издадената лицензия е безсрочна, а отказът за издаване на лицензия може да се обжалва при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Прекратяване и отнемане на лицензията

Правата по лицензията се прекратяват със смъртта на физическото лице - едноличен търговец, или с прекратяването на юридическото лице, както и при отнемането на лицензията.

Лицензията се отнема временно за срок от три до 12 месеца, когато съответният център:

- ☐ допусне нарушение на изискванията на ЗПОО;
- ☐ извършва професионално обучение или професионално ориентиране в нарушение на условията на получената лицензия;
- ☐ не представя в Националната агенция за професионално образование и обучение информацията за извършената дейност през предходната календарна година;
- ☐ откаже достъп или съдействие за извършване на проверка на длъжностните лица на НАПОО, определени със заповед на нейния председател.

След изтичане на срока на отнемането, отнетата лицензия се връща, ако съответният център е отстранил нарушението. Лицензията се отнема окончателно, когато съответният център:

- ☐ не е започнал да осъществява разрешената дейност не по-късно от 12 месеца от издаването на лицензията;
- ☐ преустанови извършването на разрешената дейност за повече от 12 месеца;
- ☐ извършва съществени нарушения на изискванията на ЗПОО;
- ☐ извършва професионално обучение или професионално ориентиране при съществено нарушение на условията на получената лицензия;
- ☐ не отстрани констатираните нарушения в срок;
- ☐ допусне повторно нарушение;
- ☐ е представил неверни данни, въз основа на които е издадена лицензията.

Лицензията се отнема със заповед на председателя на Националната агенция за професионално образование и обучение въз основа на доклади на експертните комисии и на констативните протоколи. В заповедта за окончателно отнемане на лицензията се определя срок, в който лицето не може да се кандидатира за нова лицензия и който не може да бъде по-малък от една година.

Лицето, представляващо съответния център за професионално обучение или центъра за информиране или професионално ориентиране, на който е отнета временно или окончателно лицензията, е длъжно в 7-дневен срок от уведомяването за издадената заповед за отнемане на лицензията да преустанови извършването на дейност и да върне в Националната агенция за професионално образование и обучение издадената лицензия, за което се съставя протокол.

Заповедта за отнемане на лицензията може да се обжалва при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Националната агенция за професионално образование и обучение създава и поддържа публичен регистър за:

- ☐ центровете за професионално обучение с информация за:

- откритите процедури по лицензиране¹⁶² (регистрационен номер, име на кандидата за лицензиране, населено място, брой и видове подадени документи, статут на кандидата за лицензиране)
 - активните издадени лицензии¹⁶³ (номер на лицензията, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, предлагани квалификации, професии и специалности);
 - временно отнетите лицензии¹⁶⁴ (номер на лицензията, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, срок на отнемане на лицензията);
 - постоянно отнетите лицензии¹⁶⁵ (номер на лицензията, наименование на центъра, номер на заповедта за отнемане на лицензията);
 - заличените лицензии¹⁶⁶ (номер на лицензията, наименование на центъра, номер на заповедта за заличаване на лицензията);
- **центровете за информиране и професионално ориентиране с информация за:**
- издадените лицензии¹⁶⁷ (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, адрес и лице за контакти);
 - временно отнетите лицензии¹⁶⁸ (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, адрес и лице за контакти, срок на отнемане на лицензията);
 - заличените лицензии¹⁶⁹ (номер на лицензията/основание за издаване, наименование на центъра, номер на заповедта за заличаване на лицензията).

Закон за признаване на професионални квалификации (ЗППК)

Обн., ДВ, бр. 13 от 2008 г., доп., бр. 41 от 2009 г., изм., бр. 74 от 2009 г., изм. и доп., бр. 98 от 2010 г., изм., бр. 8 от 2011 г., доп., бр. 9, 43 и 61 от 2011 г.

Този закон урежда условията и реда за признаване на професионални квалификации, придобити в други държави членки и в трети държави, с цел достъп и упражняване на регулирани професии в Република България.

Правилници и наредби

За конкретизиране на законовите разпоредби в областта на професионалното образование и обучение са утвърдени множество правилници и наредби.

Водещо място имат правилниците за прилагане на Закона за народната просвета, на Закона за насърчаване на заетостта, Устройствените правилници на Министерството на образованието, младежта и науката, на Министерството на труда и социалната

¹⁶² http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/proced/Reg_open_proc.htm

¹⁶³ <http://www.navet.government.bg/bg/licenz/Registers>

¹⁶⁴ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_vremenni.htm

¹⁶⁵ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_otneti.htm

¹⁶⁶ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_zalicheni.htm

¹⁶⁷ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_act.htm

¹⁶⁸ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_vremenni.htm

¹⁶⁹ http://www.navet.government.bg/assets/cms/File/arch_cpo/sections/Legal-reg_cipo_ers.htm

политика, на Агенцията по заетостта и Правилника за дейността на Националната агенция за професионално образование и обучение.

В практиката се прилагат повече от 140 наредби, от които 126 наредби за придобиване на квалификации по професии за ПОО.

От наредбите основно значение имат:

Наредба № 3 за системата на оценяване

Наредбата е издадена от министъра на образованието, младежта и науката (обн., ДВ, бр. 37 2003 г., попр., бр. 48 от 2003 г., изм., бр. 46 от 2004 г., изм. и доп., бр. 65 от 2005 г., бр. 70 от 2008 г., бр. 11 от 2009 г., бр. 73 от 2009 г., изм., бр. 70 от 2011 г.)

С тази наредба се определя държавното образователно изискване за системата за оценяване, вкл. и организацията на оценяването в училищното обучение, както и организацията на изпитите за придобиване на професионална квалификация в центровете за професионално обучение.

Според наредбата, оценяването е процес за установяване на постигнатите резултати и поставяне на оценка. Установяването на постигнатите резултати и поставянето на оценка е индивидуално за всеки оценяван. Оценяване се извършва в процеса на училищното обучение, при завършване на средно образование, при завършване на професионално образование и при завършване на професионално обучение.

Оценяването е вътрешно и външно. При вътрешното оценяване оценяващ е учителят, докато при външното оценяване оценяващи може да са:

- ☐ училищна комисия, определена от директора на училището;
- ☐ длъжностни лица или комисии, определени от министъра на образованието и науката, от началника на регионалния инспекторат по образованието или от директорите на обслужващите системата на народната просвета звена за контрол и оценяване.

В края на етап или степен на образование външното оценяване се провежда като национално.

Наредбата подробно регламентира въпросите, свързани с организацията на оценяването в процеса на училищното обучение.

Отделно място е отделено на организацията и оценяването на изпитите за придобиване на професионална квалификация при завършване на професионално образование и обучение като се допълват разпоредбите на ЗПОО и се конкретизират с разпоредби за подготовката, организирането и провеждането на държавните изпити, съдържанието на държавния изпит по теория и на държавния изпит по практика (глава четвърта „Организация и оценяване на изпитите за придобиване на професионална квалификация при завършване на професионално образование и професионално обучение).

Наредба № 4 от 16.04.2003 г. за документите в системата на народната просвета

Наредбата е издадена от министъра на образованието и науката, (обн., ДВ, бр. 41 2003 г., попр., бр. 48 от 2003 г., изм. и доп., бр. 65 от 2003 г., бр. 47 от 2004 г., бр. 55 от 2005 г., бр. 47 от 2006 г., бр. 51 и 74 от 2007 г., бр. 7 и 27 от 2008 г., бр. 52 от 2009 г., бр. 42 от 2010 г., бр. 37 и 70 от 2011 г., бр. 61 от 2012 г.

С тази наредба се определят държавните образователни изисквания за документите за системата на народната просвета по чл. 16, т. 10 от Закона за народната просвета (ЗНП). С ДООИ за документите за системата на народната просвета са определени:

- ☐ предназначението, съдържанието, воденето и съхраняването на всеки документ;
- ☐ условията и редът за приемане, отчитане и унищожаване на документи с фабрична номерация;
- ☐ условията и редът за създаване, утвърждаване, актуализиране и издаване на документи.

Документите, издавани или водени от институциите в системата на народната просвета, следва да се попълват на български език.

Държавните, общинските и частните училища издават или водят документи, като за всеки от тях в наредбата подробно е описано съдържанието, начина на водене, издаване и съхранение.

Завършено професионално обучение, съгласно наредбата, се удостоверява с документите: удостоверение за професионално обучение, свидетелство за професионална квалификация, приложение към свидетелство за професионална квалификация (за обучение по модули), дубликат на свидетелство за професионална квалификация, свидетелство за правоспособност и свидетелство за правоспособност по заваряване.

С наредбата се определят и условията и реда за унищожаване на документи с фабрична номерация, както и за създаване, утвърждаване, актуализиране и издаване на документи в системата на народната просвета.

Наредбата за условията и реда за поддържане на списъка на регулираните професии в Република България

Наредбата е приета с ПМС № 86 от 18.04.2006 г., на основание чл.7, ал.3 от Закона за професионалното образование и обучение и чл. 9, ал. 3, т. 14 от Закона за висшето образование. (обн. ДВ. бр.35 от 2006 г.)

С наредбата са определени условията и редът за поддържане на Списъка на регулираните професии в Република България, както и достъпът до информацията, съдържаща се в него:

- ☐ наименованието на професиите, които са регулирани съгласно българското законодателство;
- ☐ нормативния акт, който ги определя като регулирани професии;
- ☐ органа, компетентен за даване или признаване на правоспособност за упражняване на съответната регулирана професия.

Списъкът се приема и актуализира с решение на Министерския съвет и се поддържа на български и на английски език като електронна база данни. Списъкът и неговите изменения и допълнения се приемат по предложение на министъра на образованието и науката след съгласуване с министъра на труда и социалната политика, както и със съответните отраслови министри и с представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Определени са реда за приемане и актуализиране на списъка, както и процедурата за включване или изключване на професии от него.

Списъкът на регулираните професии в Република България е публичен. Достъпът до информацията, въведена в списъка, се осигурява чрез интернет страницата на Министерството на образованието и науката.

Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО)

Списъкът е утвърден със Заповед № РД 09-413/12.05.2003 г., изм. и доп. със Заповед №РД 09-04/08.01.2004 г., Заповед №РД 09-34/22.01.2004 г., Заповед №РД 09-255/09.04.2004 г., Заповед № РД 09 – 274 / 18. 02. 2005 г., Заповед № РД 09-1690/29.09.2006 г., Заповед № РД 09-828/29.06.2007 г., Заповед № РД 09-1891/30.11.2007 г., Заповед № РД 09-298/19.02.2009 г., Заповед № РД 09-1803/29.10.2009 г., Заповед № РД 09-621/18.05.2010 г., Заповед № РД 09-1728/01.12.2010 г., Заповед № РД 09-748/13.06.2011 г., Заповед № РД 09-1805/09.12.2011 г., Заповед № РД 09-638/23.05.2012 г.

Списъкът на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) се разработва от НАПОО на основание чл. 42, т.5 (а) на Закона за професионално образование и обучение (ЗПОО), във връзка с чл. 6, ал. 1 на същия закон и се съгласува с отрасловите министерства и с представителните организации на национално равнище на работодателите и работниците и служителите.

Списъкът на професиите представлява систематизирана структура (матрица) от наименования на професии и специалности, класифицирани в професионални направления, съобразно областите на образованието по Международната стандартна класификация International Standard Classification of Education ISCED - 97 (чл.8 ал.1 и §1 от Допълнителните разпоредби на ЗПОО) и в съответствие с Класификация на областите на образование и обучение (КОО-2008) на Националния статистически институт.

Списъкът е основен документ за организацията на професионалното ориентиране, професионалното обучение и професионалното образование и има задължителен характер за всички институции, в които ще се извършва професионално обучение за придобиване на професионална квалификация – професионални гимназии, професионални училища, професионални колежи и центрове за професионално обучение.

Структурните елементи на Списъка на професиите за професионално образование и обучение са професии и специалности.

В съответствие с изискванията на чл.8, ал.1 от ЗПОО професиите и специалностите са класифицирани в професионални направления, по степен на образование и по степен на професионална квалификация.

Обучението по всяка професия се определя от:

- ☐ изискването за минимална образователна степен;
- ☐ продължителността (срок) на обучението;
- ☐ степента на придобита професионална квалификация.

Професиите включват различен брой специалности, достатъчно близки по отношение на изискваните общообразователни знания и умения и професионална

компетентност. Специалностите в рамките на дадена професия са групирани по производствена, технологическа или целева основа в съответствие с конкретните изисквания на производството.

Списъкът е отворена система и актуализацията му се извършва по реда и начина на неговото формиране. Предложения за промени св СППОО могат да правят министерства, агенции, организации на работодатели и на работниците и служителите и други юридически и физически лица. Техните предложения се разглеждат от съответните експертни комисии на НАПОО и одобряват от Управителния съвет. Периодично всяка година НАПОО инициира актуализация на списъка. Списъкът се публикува в специализираните издания на Мимистерството на образованието, младежта и науката, в информационния бюлетин на НАПОО и в други специализирани за тази цел издания.

Основни понятия:

- „Професионално ориентиране” осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици, безработни, както и на други лица относно избора на професия и кариерно развитие.
- „Професионалното обучение” осигурява придобиването на квалификация по професия или по част от професия и включва:
 - „Начално професионално обучение” - придобиване на първоначална квалификация по професия или по част от професия.
 - „Непрекъснато професионално обучение” - усъвършенстване на придобитата квалификация по професия или по част от професия.
 - „Професионалното образование” осигурява усвояването на общообразователния минимум за средно образование и придобиването на квалификация по професия.
- „Професионално направление” е съвкупност от професии в определен в Националната отраслова класификация отрасъл на икономиката или друга сфера на обществения живот, съобразена със съответната област на образованието по Международната стандартна класификация на образованието.
- „Професия” е вид трудова дейност, за която се организира професионално образование и обучение.
- „Част от професия” е обособена трудова дейност в рамките на една професия, за която може да се организира професионално обучение.
- „Специалност” е самостоятелно обособена трудова дейност в рамките на дадена професия.
- „Професионална квалификация” е квалификация по професия или по част от професия, която включва съвкупността от професионални компетенции и необходимите за тяхното формиране общообразователни знания и умения.
- „Степен на професионална квалификация” е обемът и съдържанието на професионалните компетенции и необходимите за тяхното формиране общообразователни знания и умения.

Държавните образователни изисквания (ДОИ)

ДОИ за придобиване на квалификация по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) са документи, които на основание чл. 42, т. 3, (б) от ЗПОО се разработват и актуализират от Националната агенция за професионално образование и обучение и се утвърждават с наредби на министъра на образованието и науката, съгласувано със съответните министерства и ведомства.

С ДОИ за придобиване на квалификация по професии се определят задължителните професионални компетенции, необходими за упражняване на професията и те са задължителни за всички обучаващи институции, които имат право да организират обучение завършващо с издаване на Свидетелство за професионална квалификация или Удостоверение за професионално обучение.

Държавните образователни изисквания по професии съдържат:

- ☐ изисквания за минималното входящо квалификационно и образователно равнище за ученици и за възрастни;
- ☐ описание на професията - трудови дейности, отговорности, личностни качества, особености на условията на труд, оборудване и инструменти;
- ☐ възможности за продължаване на професионалното обучение;
- ☐ възможности за професионална реализация съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД);
- ☐ цели на обучението;
- ☐ резултати от ученето - компетенции, знания, умения;
- ☐ изисквания към материалната база за обучение по теория и по практика;
- ☐ изисквания към обучаващите.

Предложения за изменения и допълнения на действащи ДОИ за придобиване на квалификация по професии могат да се правят от национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, както и от структури на държавната администрация. Предложенията се внасят в НАПОО и се разглеждат от експертните комисии по професионални направления и от Управителния съвет на НАПОО, в съответствие с процедурата регламентирана в „Правила за условията и реда за разработване на ДОИ за придобиване на квалификация по професии”, приети от Управителния съвет на НАПОО с Протокол № 5 / 14.04.2004г., изм. и доп. с Протоколи № 02 / 23.02.2007г. и № 05 / 16.06.2007г.

Рамкови програми

Съгласно чл. 10 на ЗПОО, придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение се регламентира с рамкови програми, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката. В тази връзка са утвърдени следните рамкови програми:

- ☐ Рамкова програма А - за начално професионално обучение с придобиване на първа степен на професионална квалификация;
- ☐ Рамкова програма Б - за начално професионално обучение с придобиване на втора степен на професионална квалификация;
- ☐ Рамкова програма В - за професионално образование с придобиване на втора или трета степен на професионална квалификация;

- ❑ Рамкова програма Г - за професионално обучение с придобиване на четвърта степен на професионална квалификация;
- ❑ Рамкова програма Д - за начално професионално обучение с придобиване на квалификация по част от професия и
- ❑ Рамкова програма Е - за непрекъснато професионално обучение за актуализиране или разширяване на придобита професионална квалификация, както и за придобиване на първа, втора и трета степен на професионална квалификация.

Структурата и съдържанието на рамковите програми са следните:

- ❑ Общи положения: нормативно основание, цел и предназначение на програмата.
- ❑ Изисквания към кандидатите за обучение по програмата (по отделно за ученици и за лица навършили 16 години): за минимална възраст; за здравословно състояние, за входящо образователно равнище; възможности за реализация и за повишаване на професионалната квалификация.
- ❑ Организация на учебния процес (по отделно за ученици и за лица навършили 16 години): форма на обучение и организационни форми.
- ❑ Учебен план: структура и съдържание
- ❑ Съдържание на обучението - учебното съдържание по всеки учебен предмет (модул) за теоретичното и за практическото обучение се разработва по теми и часове в учебни програми отделно за ученици и за лица навършили 16 години.
- ❑ Завършване на професионалното образование или на професионалното обучение
- ❑ Удостоверяване на завършването на професионалното образование или на професионалното обучение.

Рамковите програми са нормативната и методическата основа за разработване на учебните планове и програми. Когато няма ДООИ за придобиване на квалификация по професии, при разработването на учебни планове и програми за съответната професия следва да се прилагат рамковите програми.

Учебни планове и програми

Учебните планове и програми се разработват на базата на ДООИ за придобиване на квалификация по професии за съответната професия и рамковите програми.

Ежегодно министър на образованието, младежта и науката утвърждава със заповед нови или актуализиране учебни планове по отделните професии, които са предназначени главно за изпълнение в училищното обучение. Учебните планове съдържат график на обучението, разпределение на предметите и часовете съответно в Раздел А (за общообразователна подготовка) и Раздел Б (за задължителна професионална подготовка), изисквания при завършване и удостоверяване на професионалното образование и обяснителни бележки за някои допълнителни изисквания или пояснения.

В практиката се е наложило в работата на централните за професионално обучение при разработването на учебните планове и програми за обучение на лица над 16

години да се използва като база Раздел Б от учебния план, утвърден от министъра на образованието, младежта и науката по съответната професия и специалност.

Съгласно ЗПОО структурата на програмите за професионално образование включва общообразователна подготовка, задължителна професионална подготовка - обща, отраслова и специфична за всяка професия, задължителна чуждоезикова подготовка по професията и избираема подготовка - задължителноизбираема и свободноизбираема.

Общообразователната подготовка осигурява общообразователния минимум, необходим за средно образование и се определя съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план.

Общата задължителна професионална подготовка е единна за всички професионални направления при отчитане на спецификата им. Тя включва теоретично обучение и практическо обучение - учебна практика.

Отрасловата задължителна професионална подготовка е единна за всички професии от професионалното направление при отчитане на спецификата на всяка професия. Тя включва теоретично обучение и практическо обучение - учебна практика.

Специфичната за всяка професия задължителна професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение – учебна и производствена практика.

Задължителната професионална подготовка, задължителната чуждоезикова подготовка по професията и избираемата подготовка се определят съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, но най-малко 40 на сто от броя на учебните часове за задължителна професионална подготовка трябва да са отделени за практическо обучение.

От своя страна, програмите за професионално обучение трябва да включват:

- общообразователна подготовка, определена съгласно Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план, задължителна професионална подготовка и избираема подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация със завършване на основно образование или на клас от средното образование;
- задължителна и избираема професионална подготовка за програмите за придобиване на професионална квалификация. Задължителната професионална подготовка включва теоретично обучение и практическо обучение като броят на учебните часове за практическо обучение не може да бъде по-малък от броя на учебните часове за теоретично обучение. Задължителната професионална подготовка и избираемата подготовка се определят съгласно държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии.

ЗПОО отделя специално внимание на практическото обучение като регламентира два вида практическо обучение - учебна практика и производствена практика.

Определени са изискванията към местата за провеждане на практическото обучение: учебно-производствени бази на училищата; учебно-производствени бази на сродни училища или центрове за професионално обучение в Република България и в чужбина; предприятия на юридически и физически лица; учебно-производствени бази към предприятията; учебно-тренировъчни бази на училищата, спортни зали, стадиони и плувни басейни.

Училищата могат да организират самостоятелно и/или кооперирано с юридически или физически лица производство на продукция и услуги, като се изпълняват

държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии или документацията за професионално обучение на училището или на заявителя на професионалното обучение.

Учебно-производствените бази и учебно-тренировъчните бази на училищата трябва да бъдат обзавеждани съгласно ДООИ за придобиване на квалификация по професии. В местата за провеждане на практическото обучение следва да се осигуряват безопасни условия на възпитание, обучение и труд.

Национални изпитни програми

Националните изпитни програми са предназначени за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване степен на професионална квалификация.

Целта на националните изпитни програми е да се определят единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване на степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националните изпитни програми се разработват в съответствие със ЗПОО и съответното държавно образователно изискване за придобиване на квалификация.

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 за системата на оценяване.

Обикновено Националните изпитни програми имат следното съдържание:

- ☐ за държавния изпит по теория на професията и специалността: изпитните теми с план-тезис на учебното съдържание и критерии за оценяване;
- ☐ за държавния изпит по практика на професията и специалността: указания за съдържанието на индивидуалните практически задания и критерии за оценяване;
- ☐ система за оценяване;
- ☐ препоръчителна литература;
- ☐ приложения: примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността и примерно индивидуално практическо задание.

Националните изпитни програми се утвърждават със заповед от министъра на образованието, младежта и науката. На практика приложението на националните изпитни програми се свежда до тяхното изпълнение само в професионалните училища.

Системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР

Системата за професионално образование и обучение (СПОО) е определена със Закона за професионалното образование и обучение и включва държавни органи на национално и регионално ниво и неправителствени организации (представявани от

организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище).

Държавни институции на национално ниво

Министерският съвет

Определя държавната политика в областта на образованието, в т.ч. на професионалното образование и обучение, на заетостта и пазара на труда.

Министерството на образованието, младежта и науката

Министерството на образованието, младежта и науката провежда държавната политика в областта на ПОО, като:

- ☐ приема държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ☐ утвърждава Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ☐ предлага за приемане от Министерския съвет Списък на регулираните професии в Република България;
- ☐ поддържа регистъра по § 1, ал. 2 от допълнителните разпоредби на Закона за народната просвета по отношение на институциите в системата на професионалното образование и обучение;
- ☐ утвърждава държавния план-прием в държавните и общинските училища;
- ☐ осигурява условия за изпълнението на държавните образователни изисквания за системата на професионалното образование и обучение;
- ☐ утвърждава програми за квалификация в системата на професионалното образование и обучение;
- ☐ организира професионалното ориентиране;
- ☐ определя самостоятелно или съвместно със съответното компетентно министерство професиите за ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания и за лица с девиантно поведение;
- ☐ разпределя утвърдените по бюджета му финансови средства за професионално образование и обучение и контролира тяхното използване;
- ☐ анализира резултатите и ефективността на професионалното образование и обучение;
- ☐ определя свои представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на труда и социалната политика

Министерството на труда и социалната политика участва в провеждането на държавната политика в областта на ПОО като:

- ❑ определя потребностите от професионално образование и обучение чрез анализиране на тенденциите в развитието на пазара на труда;
- ❑ участва в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ❑ участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ определя изискванията за здравословни и безопасни условия при практическото обучение и контролира изпълнението им чрез регионалните инспекции по труда;
- ❑ участва в съгласуването на държавния план-прием в училищата чрез регионалните служби по заетостта;
- ❑ участва в организирането на професионалното ориентиране;
- ❑ определя свои представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Министерството на здравеопазването:

- ❑ участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противопоказни при професионалното образование и професионалното обучение, по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ определя съвместно с Министерството на образованието, младежта и науката професиите, по които професионалното образование и професионалното обучение е подходящо за здравословното състояние на обучаемите с хронични заболявания и физически увреждания, със сензорни увреждания и с умствена изостаналост;
- ❑ определя изискванията за здравословни условия при практическото обучение и здравно-физиологичните изисквания към седмичните разписания, както и контролира изпълнението им чрез органите на Държавния здравен контрол;
- ❑ определя свои представители в управителния съвет и в експертната комисия по професионално ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства:

- ❑ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ❑ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират;

- ❑ разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното използване;
- ❑ определят свои представители в управителния съвет и в експертните комисии по професионални направления на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО)

Националната агенция за професионално образование и обучение е държавен орган за лицензиране на дейности в системата на професионалното образование и обучение, както и за координация на институциите, имащи отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование.

Националната агенция за професионално образование и обучение:

- ❑ издава и отнема лицензии за професионално обучение и професионално ориентиране;
- ❑ осъществява контрол на дейността на лицензираните институции в системата на професионалното обучение;
- ❑ разработва и предлага на министъра на образованието, младежта и науката: списъка на професиите за професионално образование и обучение и държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ❑ участва при разработването на държавните образователни изисквания за документите за системата на народната просвета и за системата за оценяване в частта им за професионалното образование и обучение;
- ❑ въз основа на анализ на дейността на центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране прави предложения за усъвършенстване на системата на професионалното образование и обучение;
- ❑ възлага провеждането и внедряването на научни изследвания в областта на професионалното образование, обучение и ориентиране;
- ❑ координира дейностите по разработване на стратегии за развитие и усъвършенстване на професионалното образование и обучение;
- ❑ съдейства за международното признаване на документите за професионално образование и професионално обучение;
- ❑ създава и поддържа регистър на центровете за професионално обучение и на центровете за информация и професионално ориентиране и за издадените и отнетите лицензии;
- ❑ разработва и утвърждава формуляри и образци на документи за лицензиране.

Държавни институции на регионални ниво

Общини

Общините участват във формирането на политика в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на:

- ❑ потребностите от кадри;
- ❑ професионалното ориентиране на ученици, безработни, както и на други лица;
- ❑ разпределянето на утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование, обучение и ориентиране и контролира тяхното използване;
- ❑ развитието на материално-техническата база на училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинските бюджети;
- ❑ определянето на държавния план-прием в училищата.

Регионалните инспекторати по образованието (РИО) на Министерството на образованието, младежта и науката

РИО провеждат държавната политика в областта на професионалното образование и обучение в съответния регион, като:

- ❑ координират взаимодействието между училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране с регионалните служби по заетостта и бюроята по труда, с регионалните инспекции за опазване и контрол на общественото здраве, с органите на местното самоуправление и с регионалните структури на социалните партньори;
- ❑ съгласуват предложенията на училищата за държавния план-прием;
- ❑ участват в организирането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

Организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище

Организациите на работодателите

- ❑ участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ участват в разработването, съгласуването и актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ❑ участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии;
- ❑ определят своите представители в управителния съвет и в експертните комисии на Националната агенция за професионално образование и обучение.

Организации на работниците и служителите

- ❑ участват в актуализирането на държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии;
- ❑ участват в разработването, актуализирането и съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение;
- ❑ определят свои представители в управителния съвет и в Експертната комисия по професионалното ориентиране на Националната агенция за професионално образование и обучение.

VI. СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАСТРАХОВАНЕ

Законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване.

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване са:

- ❑ Закон за здравословни и безопасни условия на труд;
- ❑ Кодекс за социално осигуряване;
- ❑ Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

Работещите се осигуряват задължително за професионално заболяване и трудова злополука, като осигурителните вноски са за сметка на работодателите (чл. 51 ЗЗБУТ).

Задължително осигурени лица за трудова злополука и професионална болест:

- ❑ работниците и служителите, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране, с изключение на лицата по чл. 4а, ал. 1 КСО;
- ❑ държавните служители;
- ❑ съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители;
- ❑ военнослужещите по Закона за отбрана и въоръжените сили на Р. България, държавните служители-офицери, сержанти и граждански лица по Закона за МВР;
- ❑ членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията;
- ❑ лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор;
- ❑ изпълнители по договори за управление и контрол на търговските дружества;
- ❑ лицата, упражняващи трудова дейност и получаващи доходи на изборни длъжности, служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания;
- ❑ специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност;

- работниците и служителите, наети на работа при един работодател за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели - при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец.

Морските лица задължително се осигуряват изцяло за своя сметка за трудова злополука и професионална болест върху избран месечен осигурителен доход между минималния и максималния размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година (чл. 4а КСО).

Размер на осигурителната вноска

Осигурителните вноски за трудова злополука и професионална болест се внасят във фонд „Трудова злополука и професионална болест” на фондовете на държавното обществено осигуряване в размер от 0,4 до 1,1 на сто, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година по групи основни икономически дейности.

Размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест за морските лица е 1,1 на сто.

Осигурителните вноски за фонд „Трудова злополука и професионална болест”, с изключение на вноските за морските лица, са за сметка на осигурителите¹⁷⁰.

Размерите на осигурителните вноски, които внасят осигурителите, се определят от Националния осигурителен институт по методика и ред, определени с акт на Министерския съвет¹⁷¹. Те са диференцирани по групи икономически дейности и в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Ниво на риск	Стойност на коефициента за степен на риск (Кср)	Размер на осигурителната вноска (в %)
I	от 0 до 0,15	0,4
II	от 0,16 до 0,30	0,5
III	от 0,31 до 0,60	0,7
IV	от 0,61 до 0,90	0,9
V	над 0,91	1,1

Осигурителни плащания – видове парични обезщетения

Осигурените за трудова злополука или професионална болест лица имат право на:

¹⁷⁰ Осигурител е всяко физическо лице, юридическо лице или неперсонифицирано дружество, както и други организации, които имат задължение по закон да внасят осигурителни вноски за други физически лица.

¹⁷¹ Методика за реда и начина на определяне размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест.

- ❑ парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належащ медицински преглед, изследване и/или лечение;
- ❑ парични помощи за профилактика и рехабилитация;
- ❑ пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;
- ❑ парични помощи за помощно-технически средства, свързани с увреждането.

При смърт на осигуреното лице, която е в причинна връзка със злополуката или професионалната болест, съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ и на наследствена пенсия (чл. 11, ал. 1 – 2 КСО).

Обезщетения при временна неработоспособност и трудоустрояване

Паричното обезщетение за трудова злополука или професионална болест, както и обезщетението при трудоустрояване се изплащат независимо от продължителността на осигурителния стаж на осигурените лица за трудова злополука и професионална болест. Те се изчисляват и изплащат от Националния осигурителен институт на осигурените лица по декларирана от тях лична банкова сметка. Ако лицето няма право на обезщетение или помощ, длъжностното лице, на което е възложено ръководството по изплащането на обезщетенията и помощите или друго длъжностно лице, определено от ръководителя на териториалното поделение на Националния осигурителен институт, издава разпореждане за отказ. Разпореждането за отказ може да се отмени, ако в давностния срок по чл. 115, ал. 4 КСО лицето или осигурителят представят нови или допълнителни доказателства, установяващи правото на обезщетение или помощ.

Изплащането на обезщетенията за временна неработоспособност, трудова злополука и професионална болест и трудоустрояване се спира с разпореждане за спиране изплащането на обезщетенията, когато са обжалвани актовете на медицинската експертиза или когато са представени доказателства, които могат да доведат до издаване на разпореждане за отказ или прекратяване изплащането на обезщетението (чл. 40, ал. 4 КСО).

Осигурителят изплаща на осигуреното лице за първия работен ден от временната неработоспособност среднодневното брутно възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от среднодневното уговорено възнаграждение.

Документите за изплащане на парично обезщетение за временна неработоспособност или трудоустрояване се представят от работодателите, осигурителите и техните клонове и поделения в съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт, като се спазват следните срокове: за всеки календарен месец не по-късно от два работни дни след деня на изплащане на дължимите възнаграждения или част от тях, а когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени - не по-късно от два работни дни след последния ден на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът. (чл. 40а, ал. 1., т. 1 КСО).

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест се изчислява в размер 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен

доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски (чл. 41, ал. 1 КСО).

Начинът на изчисляване на обезщетението се урежда с акт на Министерския съвет¹⁷².

Паричното обезщетение за временна неработоспособност поради трудова злополука и професионална болест се изплаща от първия ден на настъпването до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност (чл. 42, ал. 1 КСО).

Когато временната неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест е настъпила до 30 календарни дни от прекратяването на трудовия договор или осигуряването, паричното обезщетение се изплаща за срока на неработоспособността, но за не повече от 30 календарни дни. В тези случаи паричното обезщетение не се изплаща на лица, които получават пенсия или обезщетение за оставане без работа, изплащано по Кодекса на труда, Закона за държавния служител и Закона за висшето образование. Изплатените парични обезщетения за временна неработоспособност се възстановяват от лицата за периода, за който им е отпусната пенсия. (чл. 42, ал. 2 КСО)

Когато временната неработоспособност е настъпила преди прекратяване на срочни трудови и служебни правоотношения, договори за военна служба и договори за управление и контрол на търговски дружества, паричното обезщетение поради трудова злополука и професионална болест се изплаща до възстановяване на работоспособността или до установяване на инвалидност. (чл. 42, ал. 3 КСО)

Парично обезщетение за временна неработоспособност не се изплаща на осигурени лица, които:

- ❑ умишлено увреждат здравето си с цел да получават отпуск или обезщетение;
- ❑ нарушават режима, определен от здравните органи - само за дните на нарушението;
- ❑ са станали неработоспособни поради употреба на алкохол, приемане на силно упойващо средство без лечебна цел или поради прояви, извършвани под въздействието на такива средства;
- ❑ са станали неработоспособни поради хулигански и други техни противообществени прояви, установени по съответния ред;
- ❑ са станали неработоспособни поради неспазване от тях на правилата за безопасна работа, установено по съответния ред.

Парично обезщетение при трудоустрояване

При трудоустрояване поради временно намалена работоспособност вследствие на трудова злополука или професионална болест на осигурения се изплаща парично обезщетение, ако на новата работа се намали трудовото му възнаграждение. (чл. 47, ал. 1 КСО)

Размерът на дневното парично обезщетение е равен на разликата между полученото

¹⁷² Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

среднодневно брутно трудово възнаграждение през 18-те календарни месеца, предхождащи месеца на трудоустрояването, но не повече от среднодневния размер на максималния месечен осигурителен доход, и получаваното среднодневно брутно трудово възнаграждение след трудоустрояването. Когато осигуреният е работил по-малко от 18 месеца до деня на трудоустрояването, обезщетението се определя като разлика между среднодневното възнаграждение, определено по чл. 41 на КСО и получаваното среднодневно брутно трудово възнаграждение след трудоустрояването. (чл. 47, ал. 1 КСО)

Паричното обезщетение при трудоустрояване се изплаща за времето на трудоустрояването, но за не повече от 6 месеца.

Пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест

Осигурените, загубили 50 или над 50 на сто работоспособността си поради трудова злополука или професионална болест, имат право на пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест, независимо от продължителността на осигурителния стаж. (чл. 78 КСО)

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест се определя, като средномесечният осигурителен доход за страната по чл. 70, ал. 2 на КСО се умножи по индивидуалния коефициент, изчислен по реда на чл. 70, ал. 3 - 6 на КСО до датата на пенсионирането и по следните коефициенти:

- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто - 0,4;
- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто - 0,35;
- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто - 0,30.

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест не може да бъде по-малък от:

- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто - 125 на сто от минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО;
- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто - 115 на сто от минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО;
- ❑ за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто - минималния размер по чл. 70, ал. 7 КСО.

Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест не може да бъде по-малък от размера, изчислен като за пенсия за инвалидност поради общо заболяване.

Други изисквания

- ❑ **Осигурителни вноски и осигурителен доход:** Елементите на възнаграждението, както и доходите, върху които се правят осигурителни

вноски, се определят с акт на Министерския съвет по предложение на Националния осигурителен институт¹⁷³.

- ❑ **Ред за внасяне на осигурителните вноски** (чл. 7 КСО). Осигурителните вноски за държавното обществено осигуряване, които са за сметка на осигурителите, се внасят едновременно с изплащането на дължимото възнаграждение или на част от него. Когато възнагражденията са начислени, но не са изплатени или не са начислени, осигурителят внася осигурителните вноски до края на месеца, следващ месеца, през който е положен трудът.
- ❑ **Осигурителен стаж** (чл. 9 КСО). Осигурителният стаж се изчислява в часове, дни, месеци и години. Условията, при които се зачита осигурителен стаж са определени в чл. 9 – 9а КСО.
- ❑ **Възникване, времетраене, прекратяване и прекъсване на осигуряването** (чл. 10 КСО). Осигуряването възниква от деня, в който лицата започват да упражняват трудова дейност по чл. 4 или чл. 4а, ал. 1 КСО и за който са внесени или дължими осигурителни вноски и продължава до прекратяването ѝ. Осигуряването се прекъсва през периодите, които не се зачитат за осигурителен стаж, независимо че дейността по чл. 4 или чл. 4а, ал. 1 КСО не е прекратена.

Размер на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за 2006 год. – 2011 год.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се определя размерът на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест по групи основни икономически дейности.

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2006 г.

(Приложение № 2, към чл. 11, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2006 г. (обн., ДВ, бр. 104 от 2005 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Рециклиране на отпадъци	37	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1

¹⁷³ Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на мебели; производство, неклассифицирано другаде	36	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,9
Въздушен транспорт	62	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на електрически машини и апарати, неклассифицирани другаде	31	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Производство на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,5
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Здравеопазване и социални дейности	85	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производството на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез	65	0,4

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
самостоятелни фондове		
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Операции с недвижими имоти	70	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Други бизнес услуги	74	0,4
Образование	80	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2007 г.

(Приложение № 2, към чл. 12, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на ДОО за 2007 г.
(обн., ДВ, бр. 105 от 2006 г., изм. бр. 77 от 2007 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Рециклиране на отпадъци	37	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на мебели; производство, неклаифицирано другаде	36	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на химични продукти	24	0,7
Производство на електрически машини и апарати, неклассифицирани другаде	31	0,7
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Въздушен транспорт	62	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Производство на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез самостоятелни фондове	65	0,5
Операции с недвижими имоти	70	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Други бизнес услуги	74	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производство на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,4
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,4
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,4
Образование	80	0,4
Здравеопазване и социални дейности	85	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2008 г.

(Приложение № 2, към чл. 12, ал. 1, т. 3 от Закона за бюджета на ДОО за 2008 г.
(обн., ДВ, бр. 113 от 2007 г., изм. бр. 58 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,1
Добив на въглища и торф	10	1,1
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	1,1
Добив на метални руди	13	1,1
Добив на неметални материали и суровини	14	1,1
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	1,1
Производство и леене на метали	27	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	35	1,1
Строителство	45	1,1
Воден транспорт	61	1,1
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	0,9
Производство на дървена маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	0,9
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	0,9
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	0,9
Производство и разпределение на ел. енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	0,9
Добив на суров нефт и природен газ; услуги..., без проучвателни работи	11	0,7
Производство на хранителни продукти и напитки	15	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	0,7
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	0,7
Производство на химични продукти	24	0,7
Производство на електрически машини и апарати, неклассифицирани другаде	31	0,7
Производство на медицински, прецизни и оптични апарати и инструменти; производство на часовници	33	0,7
Производство на мебели; производство, неклассифицирано другаде	36	0,7
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	0,7
Сухопътен транспорт, включително тръбопроводен	60	0,7
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	0,7
Операции с недвижими имоти	70	0,7

Икономическа дейност	Код НКИД 2003	Осигурителна вноска (%)
Държавно управление; задължително обществено осигуряване	75	0,7
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и Възстановяване	90	0,7
Производство на тютюневи изделия	16	0,5
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	22	0,5
Производство на канцеларска и електронноизчислителна техника	30	0,5
Производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	32	0,5
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	51	0,5
Въздушен транспорт	62	0,5
Поща и далекосъобщения	64	0,5
Финансово посредничество, без застраховане и осигуряване чрез самостоятелни фондове	65	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	73	0,5
Други бизнес услуги	74	0,5
Дейности в областта на културата, спорта и развлеченията	92	0,5
Други услуги за населението	93	0,5
Рибно стопанство и свързани с него услуги	05	0,4
Производство на облекло, включително кожено; обработка на кожухарски кожи	18	0,4
Производство на обработени кожи без косъм; производство на изделия за пътуване, сарашки изделия и обувки	19	0,4
Рециклиране на отпадъци	37	0,4
Търговско, техническо обслужване и ремонт на автомобили и мотоциклети; части и принадлежности за тях; търговия на дребно с ГСМ	50	0,5
Търговия на дребно, без търговия на дребно с АиМ; ремонт на лични вещи и стоки за дома	52	0,4
Хотели и ресторанти	55	0,4
Застрахователна дейност и дейност на самостоятелни осигурителни фондове, без задължително обществено осигуряване	66	0,4
Спомагателни дейности по финансово посредничество	67	0,4
Даване под наем на превозни средства, машини и др. техника, без опер., на домакински и лични вещи	71	0,4
Дейности в областта на компютърните технологии	72	0,4
Образование	80	0,4
Здравеопазване и социални дейности	85	0,4
Дейности на професионални, синдикални, политически, религиозни и обществени организации	91	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	95	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на стоки за собствено потребление	96	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства като производители на услуги за собствено потребление	97	0,4
Екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2009 г.

(Приложение № 2, към чл. 12 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2009 г. (обн., ДВ, бр. 109 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Горско стопанство	02	1,1
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Строителство на сгради	41	1,1
Строителство на съоръжения	42	1,1
Специализирани строителни дейности	43	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,9
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,7
Производство на химични продукти	20	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, некласифицирано другаде	32	0,7
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,7
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Операции с недвижими имоти	68	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Държавно управление	84	0,7
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители 0,5	18	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,5
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Въздушен транспорт	51	0,5
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	64	0,5
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Юридически и счетоводни дейности	69	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,5
Радио- и телевизионна дейност	60	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Други дейности в областта на културата	91	0,5
Организиране на хазартни игри	92	0,5
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отход	93	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Информационни услуги	63	0,4
Образование	85	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Хуманно здравеопазване	86	0,4
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,4
Социална работа без настаняване	88	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2010 г.

(Приложение № 2, към чл. 13 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2010 г. (обн., ДВ, бр. 99 от 2009 г., изм. и доп. бр. 49 от 2010 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Горско стопанство	02	0,9
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Строителство на сгради	41	0,9
Строителство на съоръжения	42	0,9
Специализирани строителни дейности	43	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Воден транспорт	50	0,9
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,9
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,7
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,7
Производство на химични продукти	20	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, неклассифицирано другаде	32	0,7
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,7
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,7
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Производство на тютюневи изделия	12	0,5
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители 0,5	18	0,5
Производство на електрически съоръжения	27	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване	64	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Юридически и счетоводни дейности	69	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Държавно управление	84	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,4
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Радио- и телевизионна дейност	60	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Образование	85	0,4
Хуманно здравеопазване	86	0,4
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,4
Социална работа без настаняване	88	0,4
Артистична и творческа дейност	90	0,4
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдых	93	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2011 г.

(Приложение № 2, към чл. 12 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2011 г. (обн., ДВ, бр. 98 от 14.12.2010 г., доп. бр. 32 от 19.04.2011 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	0,9
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	0,9
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Производство на химични продукти	20	0,9
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	0,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	0,9
Строителство на съоръжения	42	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Горско стопанство	02	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители	18	0,7
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,7
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,7
Производство на мебели 0,7	31	0,7
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,7
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Строителство на сгради	41	0,7
Специализирани строителни дейности	43	0,7
Сухопътен транспорт	49	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,7
Държавно управление	84	0,7
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Производство, некласифицирано другаде	32	0,5
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,5
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Други професионални дейности	74	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,5
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,5
Хуманно здравеопазване	86	0,5
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,5
Социална работа без настаняване	88	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Други персонални услуги	96	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Радио- и телевизионна дейност	60	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане на допълнително пенсионно осигуряване	64	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Юридически и счетоводни дейности	69	0,4
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,4
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,4
Дейности по охрана и разследване	80	0,4
Образование	85	0,4
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдых	93	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,4

Диференцирани осигурителни вноски за фонд „ТЗПБ” за 2012 г.

(Приложение № 2, към чл. 13 от Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2011 г. (обн., ДВ, бр. 100 от 2011 г.)

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)

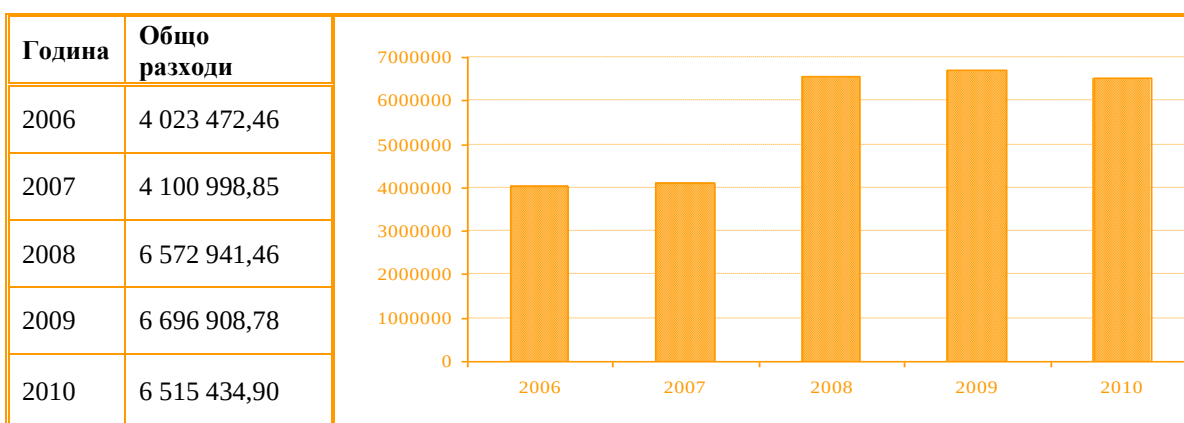
Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Добив на антрацитни и черни въглища	05	1,1
Добив на метални руди	07	1,1
Добив на неметални материали и суровини	08	1,1
Спомагателни дейности в добива	09	1,1
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,1
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,1
Производство на химични продукти	20	1,1
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,1
Производство на основни метали	24	1,1
Производство на превозни средства, без автомобили	30	1,1
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	1,1
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	1,1
Строителство на съоръжения	42	1,1
Воден транспорт	50	1,1
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	0,9
Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	19	0,9
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	0,9
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	0,9
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	0,9
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	0,9
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	0,9
Строителство на сгради	41	0,9
Специализирани строителни дейности	43	0,9
Сухопътен транспорт	49	0,9
Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности	01	0,7
Горско стопанство	02	0,7
Производство на хранителни продукти	10	0,7
Производство на напитки	11	0,7
Производство на тютюневи изделия	12	0,7
Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители	18	0,7
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,7
Производство на електрически съоръжения	27	0,7
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	0,7
Производство на мебели	31	0,7
Производство, некласифицирано другаде	32	0,7
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	0,7
Въздушен транспорт	51	0,7
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	0,7
Пощенски и куриерски дейности	53	0,7
Далекосъобщения	61	0,7
Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	70	0,7
Други професионални дейности	74	0,7
Даване под наем и оперативен лизинг	77	0,7

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	0,7
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,7
Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	82	0,7
Държавно управление	84	0,7
Други персонални услуги	96	0,7
Добив на нефт и природен газ	06	0,5
Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	15	0,5
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	26	0,5
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,5
Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	46	0,5
Издателска дейност	58	0,5
Радио- и телевизионна дейност	60	0,5
Операции с недвижими имоти	68	0,5
Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	71	0,5
Научноизследователска и развойна дейност	72	0,5
Ветеринарномедицинска дейност	75	0,5
Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	78	0,5
Дейности по охрана и разследване	80	0,5
Хуманно здравеопазване	86	0,5
Медико-социални грижи с настаняване	87	0,5
Социална работа без настаняване	88	0,5
Артистична и творческа дейност	90	0,5
Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдых	93	0,5
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи	95	0,5
Дейности на екстериториални организации и служби	99	0,5
Рибно стопанство	03	0,4
Производство на облекло	14	0,4
Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	45	0,4
Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	47	0,4
Хотелиерство	55	0,4
Ресторантьорство	56	0,4
Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	59	0,4
Дейности в областта на информационните технологии	62	0,4
Информационни услуги	63	0,4
Предоставяне на финансови услуги, без застраховане на допълнително пенсионно осигуряване	64	0,4
Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване	65	0,4
Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането	66	0,4
Юридически и счетоводни дейности	69	0,4
Рекламна дейност и проучване на пазари	73	0,4
Образование	85	0,4

Икономическа дейност	Код КИД 2008	Осигурителна вноска (%)
Други дейности в областта на културата	91	0,4
Организиране на хазартни игри	92	0,4
Дейности на организации с нестопанска цел	94	0,4
Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал	97	0,4
Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление	98	0,4

Изплатени парични обезщетения и помощи от ДОО¹⁷⁴ (2006 г. – 2010 г.)

Общо разходи на ДОО.

Въз основа на данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) се представя информация за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва: трудова злополука по време на работа, трудова злополука на път за работа, професионална болест, изследване поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

Компетентни органи с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест

Съгласно чл. 64 на КСО размерите на диференцираната осигурителна вноска за трудова злополука и професионална болест, се определят от Националния осигурителен институт, като диференцирането се извършва по групи икономически дейности в зависимост от степента на риска в съответната икономическа дейност.

Степента на риска се определя чрез коефициент на базата на статистическа информация за трудовите злополуки и професионалните болести по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна

¹⁷⁴ Източник: Информационна система на Националния осигурителен институт.

година от персоналния регистър, от системата за трудовите злополуки и от системата за краткосрочните и дългосрочните обезщетения на Националния осигурителен институт за:

- разходите за краткосрочни и дългосрочни обезщетения;
- коефициента на честота и коефициента на тежест за трудовите злополуки и професионалните болести;
- броя на осигурените лица и осигурителния им доход;
- приходите от осигурителни вноски.

Предвид функциите, които изпълнява НОИ като част от системата по БЗР¹⁷⁵ и задълженията, които изпълнява във връзка с диференцирането на осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест, Националният осигурителен институт е компетентната българска институция в областта на задължителното осигуряване за трудова злополука и професионална болест.

Законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”

Нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното застраховане за риска „трудова злополука” са:

- Закон за здравословни и безопасни условия на труд (обн., ДВ, бр. 124 от 1997 г., изм., бр. 86 от 1999 г., бр. 64 и 92 от 2000 г., бр. 25 и 111 от 2001 г., изм. и доп., бр. 18 от 2003 г., изм., бр. 114 от 2003 г., изм. и доп., бр. 70 от 2004 г., бр. 76 от 2005 г., изм., бр. 33 от 2006 г., изм. и доп., бр. 48 от 2006 г., изм., бр. 102 от 2006 г., изм. и доп., бр. 105 от 2006 г., бр. 40 от 2007 г., изм., бр. 102 от 2008 г., изм. и доп., бр. 108 от 2008 г., изм., бр. 93 от 2009 г., доп., бр. 12 и 58 от 2010 г., изм., бр. 88 и 98 от 2010 г., бр. 60 от 2011 г., бр. 7 от 2012 г.)
- Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука” (НЗЗРТЗ), приета с ПМС № 24 от 2006 г. (обн., ДВ, бр. 15 от 2006 г., изм. и доп., бр. 68 от 2006 г., изм., бр. 46 от 2007 г., бр. 5 от 2010 г.)
- Заповед на Министъра на труда и социалната политика за определяне на Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности¹⁷⁶

Работещите, които извършват работа, при която съществува опасност за живота и здравето им, се застраховат задължително за риска „трудова злополука” за сметка на работодателя при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет¹⁷⁷ (чл. 52, ал. 1 ЗЗБУТ).

Обхват на застраховането за риска „трудова злополука”

¹⁷⁵ Виж т. 1.13. от част II „Система по безопасност и здраве при работа”.

¹⁷⁶ Заповедта се утвърждава ежегодно и определя Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности за прилагане през следващата година

¹⁷⁷ Наредба за задължително застраховане на работниците и служителите за риска „трудова злополука”

На задължително застраховане подлежат работниците и служителите, които извършват работа в основната и спомагателната дейност на предприятия, принадлежащи към икономическа дейност с трудов травматизъм, равен или по-висок от средния за страната (чл. 2, ал. 1 НЗЗРТЗ).

Не подлежат на задължително застраховане по реда на наредбата работниците и служителите, които са застраховани на друго основание за риска "злополука", включително военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и служителите от Министерството на вътрешните работи (чл. 2 НЗЗРТЗ).

Работниците и служителите, които подлежат на задължително застраховане за риска „трудова злополука“, се определят с писмена заповед от работодателя след консултации със службата по трудова медицина и с комитета/групата по условия на труд и в съответствие с оценката на риска. Провеждането на консултации се удостоверява с протокол (чл. 4, ал. 1 НЗЗРТЗ).

С колективен трудов договор могат да се определят допълнително работници и служители, които задължително се застраховат за риска „трудова злополука“ при доказана необходимост и реализиран риск (чл. 4, ал. 2 НЗЗРТЗ).

Покрити застрахователни рискове и застрахователни суми (чл. 7 – 8 НЗЗРТЗ)

Задължителната застраховка „трудова злополука“ покрива следните **рискове**:

- ☐ смърт на застрахованото лице в резултат на трудова злополука;
- ☐ трайно намалена работоспособност в резултат на трудова злополука;
- ☐ временна неработоспособност в резултат на трудова злополука.

Застрахователната сума по застраховка „Трудова злополука“ се определя на базата на месечната брутна работна заплата на застрахованите работници и служители към момента на сключване на застраховката. Тя не може да бъде по-малка от 7-кратния размер на годишната брутна работна заплата на съответния работник или служител.

Застрахователни обезщетения

Размер на застрахователното обезщетение (чл. 9 НЗЗРТЗ)

- ☐ при смърт на застраховано лице - в размер на застрахователната сума за съответния работник или служител, определена при сключване на застрахователния договор, но не по-малък от 7-кратния размер на годишната брутна работна заплата на работника или служителя;
- ☐ при трайно намалена работоспособност - процент от застрахователната сума за съответния работник или служител, равен на процента трайно намалена работоспособност на работника или служителя, установен от съответния компетентен орган на медицинската експертиза на работоспособността;
- ☐ при временна неработоспособност - процент от месечната брутна работна заплата на работника или служителя, при която е сключена застраховката, за всеки започнат месец временна неработоспособност в зависимост от продължителността на загубената работоспособност:

- над 10 до 30 календарни дни включително - 3 на сто;
- над 30 до 60 календарни дни включително - 5 на сто;
- над 60 до 120 календарни дни включително - 7 на сто;
- над 121 календарни дни - 10 на сто.

Изплащане на застрахователното обезщетение

(чл. 10 – 13 НЗЗРТЗ)

- При временна неработоспособност на работник или служител с определена продължителност, която обхваща последователни месеци, се изплаща обезщетение в дължимия размер за всеки от месеците.
- Когато застрахованото лице е имало определен процент трайно намалена работоспособност преди настъпване на трудовата злополука, този процент не се отчита при определяне процента на трайно намалената работоспособност вследствие на злополуката.
- В случай на изплатено обезщетение за временна неработоспособност вследствие на трудова злополука и последваща трайно намалена работоспособност на застрахованото лице до една година от датата на злополуката, дължимото застрахователно обезщетение или сумата за трайно намалена работоспособност се намалява с размера на изплатеното обезщетение за временно намалена работоспособност.
- Когато е изплатено обезщетение за временна неработоспособност и/или трайно намалена работоспособност вследствие на трудова злополука и последваща смърт на застрахованото лице до една година от датата на злополуката, дължимото застрахователно обезщетение или сумата за смърт се намалява с размера на изплатените обезщетения.
- Дължимото застрахователно обезщетение или сума се изплаща на застрахованото лице, а в случаите на смърт на законните му наследници.
- Когато застрахованото лице, съответно неговите наследници не са навършили пълнолетие или са запрети, застрахователното обезщетение се внася на тяхно име в търговска банка, получила разрешение от Българската народна банка за извършване на банкова дейност, за което застрахователят ги уведомява писмено.

Застрахователят трябва да изплати на работниците и служителите, или на техните наследници дължимите застрахователни обезщетения или сума по задължителната застраховка „трудова злополука” в 15-дневен срок след представянето на всички, посочени в договора документи.

Правата по договора за задължителната застраховка „Трудова злополука” се погасяват с 5-годишна давност от датата на настъпване на застрахователното събитие.

Документи, необходими за изплащане на застрахователната сума или застрахователното обезщетение

(чл. 11 НЗЗРТЗ)

За изплащане на застрахователната сума или застрахователното обезщетение работодателят трябва да представи на застрахователя следните документи:

- ❑ писмено искане;
- ❑ копие от застрахователния договор;
- ❑ препис от акта за смърт и удостоверение за наследници;
- ❑ копие от документите за временна неработоспособност или за трайно намалена работоспособност (болничен лист, експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК и др.);
- ❑ разпореждане на съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт за приемане на злополуката за трудова;
- ❑ други документи, имащи значение за определяне на застрахователната сума или обезщетение.

Застрахователна премия

(чл. 14 –15 НЗЗРТЗ)

Застрахователната премия по задължителна застраховка „Трудова злополука” е годишна или месечна в зависимост от срока на трудовото правоотношение между работника или служителя и работодателя. Тя може да бъде разсрочвана на месечни, тримесечни или шестмесечни вноски, както и при други схеми, договорени между страните.

Конкретните размери на застрахователните премии се определят в застрахователния договор.

Сключване и срок на застраховката

(чл. 16 НЗЗРТЗ)

Договорът за задължителната застраховка „Трудова злополука” се сключва от работодателя и застрахователя или от упълномощени от тях лица за всяка календарна година, като срокът му не може да бъде по-дълъг от 12 месеца и по-кратък от един месец.

Отговорност на застрахователя

(чл. 17 НЗЗРТЗ)

Застрахователят носи отговорност за причинени вреди на здравето на работниците и служителите при трудова злополука до размера на застрахователната сума, определени в договора за застраховане.

Договор за задължителна застраховка „Трудова злополука” се сключва само със застраховател, притежаващ разрешение за извършване на дейност по т. 1 от раздел II на приложение № 1 към Кодекса за застраховането (чл. 3, ал. 2 НЗЗРТЗ).

Коефициент на трудовия травматизъм за страната

Коефициентът на трудов травматизъм се определя на базата на статистическа информация за трудовите злополуки по икономически дейности за 3-годишен период, предхождащ годината, в която се правят изчисленията. Информацията съдържа окончателни данни за всяка календарна година от информационната система за трудовите злополуки на НОИ.

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2007 година**

Заповед № 151 от 1 март 2006 г. (обн. ДВ, бр. 24 2006 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	17,85
Добив на въглища и торф	10	8,99
Производство и леене на метали	27	7,17
Производство на превозни средства, без автомобили	35	5,93
Воден транспорт	61	4,76
Рециклиране на отпадъци	37	4,54
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	4,48
Добив на неметални материали и суровини	14	3,96
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	3,11
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	3,08
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	2,88
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	2,88
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	2,88
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,83
Строителство	45	2,73
Производство на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	2,64
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,62
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,42
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	2,17
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	2,15
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,14
Въздушен транспорт	62	2,09
Добив на суров нефт и природен газ; услуги, свързани с добива на нефт и газ, без проучвателните работи	11	2,02
Производство на хранителни продукти и напитки	15	2,02
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	1,84
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,79
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,69
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възстановяване	90	1,60
Производство на химични продукти	24	1,59
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	1,59
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	1,55

**СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт =
1,51**

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2008 година**

Заповед № 809 от 1 ноември 2007 г. (обн. ДВ, бр. 97 от 2007 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	15,48
Производство на превозни средства, без автомобили	35	6,82
Добив на въглища и торф	10	6,46
Производство и леене на метали	27	5,93
Воден транспорт	61	5,35
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	3,32
Добив на неметални материали и суровини	14	2,98
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,97
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	2,75
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,54
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,38
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	2,30
Строителство	45	2,25
Производство на мебели; производство, неклассифицирано другаде	36	2,19
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,18
Производство на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	2,18
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	2,02
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	2,01
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	1,96
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,95
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възстановяване	90	1,80
Производство на хранителни продукти и напитки	15	1,65
Производство на електрически машини и апарати, неклассифицирани другаде	31	1,57
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	1,56
Производство на химични продукти	24	1,36
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	23	1,33
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,25
Селско и ловно стопанство и свързани с тях услуги	01	1,21

**СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт =
1,17**

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2009 година**

Заповед № РД01/768 от 3 септември 2008 г. (обн. ДВ, бр. 83 от 2008 г.)

Икономическа дейност	Код по НКИД - 2003 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди	13	12,88
Производство на превозни средства, без автомобили	35	6,46
Добив на въглища и торф	10	5,61
Производство и леене на метали	27	4,98
Воден транспорт	61	4,63
Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	20	3,06
Добив на уранови и ториеви руди и техните концентрати	12	2,97
Добив на неметални материали и суровини	14	2,79
Производство на продукти от други неметални минерални суровини	26	2,40
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	40	2,39
Производство на машини, оборудване и домакински уреди	29	2,37
Строителство	45	2,13
Спомагателни дейности в транспорта; дейности на туристически агенции	63	2,10
Производство на изделия от каучук и пластмаси	25	2,01
Събиране, пречистване и разпределение на вода	41	1,98
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	28	1,91
Събиране и третиране на отпадъци, почистване и възстановяване	90	1,91
Производство на дървесна маса, хартия, картон и изделия от хартия и картон	21	1,88
Производство на мебели; производство, некласифицирано другаде	36	1,86
Горско стопанство, дърводобив и свързани с тях услуги	02	1,85
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	34	1,67
Сухопътен транспорт, вкл. тръбопроводен	60	1,55
Производство на хранителни продукти и напитки	15	1,49
Производство на електрически машини и апарати, некласифицирани другаде	31	1,46
Производство на тютюневи изделия	16	1,28
Производство на химични продукти	24	1,26
Рециклиране на отпадъци	37	1,23
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	17	1,21
Поща и далекосъобщения	64	1,15

**СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт =
1,10**

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2010 година**

Заповед № РД-01-871 от 12 октомври 2009 г. (обн. ДВ, бр. 89 от 2009 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД – 2008 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Добив на метални руди (без "Добив на уранови и ториеви руди")	07 (без 07.21)	14,10
Производство на превозни средства, без автомобили	30	5,72
Добив на въглища	05	4,82
Производство на основни метали	24	4,47
Воден транспорт	50	3,95
Добив на неметални материали и суровини	08	2,83
Спомагателни дейности в добива (без "Спомагателни дейности в добива на нефт и природен газ")	09 (без 09.10)	2.83 - 14.10
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	2,62
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	2,37
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	2,32
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	2,23
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,99
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,99
Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	79	
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	1.91 - 2.79
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	
Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци	39	
Строителство на сгради	41	1,89
Строителство на съоръжения	42	
Специализирани строителни дейности	43	
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,72
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,70
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,66
Сухопътен транспорт	49	1,58
Производство на мебели	31	1,57
Производство, неклаифицирано другаде	32	
Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	29	1,39
Производство на хранителни продукти	10	1,39

Икономическа дейност	Код по КИД – 2008 г.	Коефициент на трудов травматизъм Ктт (+ инв. и см.) чл. 55, ал.1
Производство на напитки	11	
Пощенски и куриерски дейности	53	1,34
Далекосъобщения	61	
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване (без "Ремонт на електронни и оптични уреди и апарати")	33 (без 33.13)	1.31 - 5.72
Производство на електрически съоръжения	27	1.31 - 2.32
Производство на химични продукти	20	1,30
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	
Горско стопанство	02	1,19
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,14
Производство на тютюневи изделия	12	1,08
Въздушен транспорт	51	1,05

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 1,03

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2011 година**

Заповед № РД-01-759 от 27 октомври 2010 г. (обн. ДВ, бр. 90 от 2010 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Добив на метални руди	07	13,24
Спомагателни дейности в добива	09	10,57
Воден транспорт	50	4,34
Добив на въглища	05	4,21
Производство на превозни средства, без автомобили	30	4,18
Производство на основни метали	24	3,87
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	2,89
Строителство на съоръжения	42	2,71
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	2,28
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	2,20
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,99
Добив на неметални материали и суровини	08	1,96

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	1,94
Сухопътен транспорт	49	1,85
Специализирани строителни дейности	43	1,82
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	1,75
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,69
Производство на мебели	31	1,65
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,63
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,62
Строителство на сгради	41	1,61
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,56
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,53
Пощенски и куриерски дейности	53	1,51
Производство на химични продукти	20	1,43
Производство на електрически съоръжения	27	1,39
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,34
Далекосъобщения	61	1,28
Даване под наем и оперативен лизинг	77	1,27
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	1,12
Производство на напитки	11	1,08
Производство на хранителни продукти	10	1,08
Производство, некласифицирано другаде	32	1,01
Въздушен транспорт	51	1,00
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,99
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,99

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт = 0.96

**Коефициент на трудов травматизъм по икономически дейности
за прилагане през 2012 година**

Заповед № РД01-815 от 07.11.2011 г. (обн. ДВ, бр. 93 от 2011 г.)

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Добив на метални руди	07	12,09
Воден транспорт	50	4,52

Икономическа дейност	Код по КИД - 2008	Коефициент на трудов травматизъм (Ктт)
Производство на превозни средства, без автомобили	30	4,19
Добив на въглища	05	3,62
Производство на основни метали	24	3,31
Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	33	2,38
Строителство на съоръжения	42	2,22
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	35	1,95
Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	16	1,84
Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали	38	1,82
Производство на изделия от други неметални минерални суровини	23	1,62
Специализирани строителни дейности	43	1,61
Сухопътен транспорт	49	1,60
Добив на неметални материали и суровини	08	1,56
Строителство на сгради	41	1,52
Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	17	1,44
Събиране, пречистване и доставяне на води	36	1,43
Пощенски и куриерски дейности	53	1,40
Производство на метални изделия, без машини и оборудване	25	1,39
Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	52	1,37
Производство на химични продукти	20	1,29
Производство на електрически съоръжения	27	1,27
Производство на мебели	31	1,22
Производство на изделия от каучук и пластмаси	22	1,21
Производство, неклафицирано другаде	32	1,19
Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	13	1,16
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	28	1,11
Производство на хранителни продукти	10	1,07
Далекосъобщения	61	1,01
Производство на напитки	11	1,00
Производство на лекарствени вещества и продукти	21	0,94
Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води	37	0,92
Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	81	0,84

СРЕДЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ ЗА СТРАНАТА Ктт
= 0,84

Среден коефициент на трудовия травматизъм за страната, прилагане 2007 г. – 2012 г.

за

Компетентни органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука“

Публична информация за застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)“ се поддържа от Комисията за финансов надзор в рубриката „Регистри и справки“ (<http://www.fsc.bg/Registri-i-spravki-bg-49>).

В публичен регистър¹⁷⁸ се осигуряват данни за застрахователи, лицензирани за застраховане и за отделните видове застраховки, в т.ч. за злополука.

По данни от регистъра, към м. 30 август 2012 г. лиценз за застраховане притежават 45 застрахователи, като разрешение за извършване на застраховка злополука имат:

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
32.	„Алико България	София, ж.к. „Гоце Делчев“

¹⁷⁸ http://www3.fsc.bg/ERiK/runner?backId=6&tplId=Tpl_414&act=DISPLAY&docId=0

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
	Животозастрахователно Дружество" ЕАД	бул. „България” 51Б тел.: 8186200, факс 8186201, headoffice@aiglife.bg
33.	„Граве България Животозастраховане” АД:	София бул. Цар Борис III № 1 тел.: 9806358
34.	„Групама Животозастраховане” ЕАД	София, бул. ”Цариградско шосе” 47А, бл.В, ет.3 , тел.: 915 88 88; факс 915 88 99, 915 88 77
35.	„Дженерали Животозастраховане” АД	София бул. ”Никола Габровски” 79 тел.: 926 73 11
36.	„Дженерали Застраховане” АД	София бул. ”Никола Габровски” 79 тел.: 02/926 71 11, факс: 2/9267112, information@generali.bg, www.generali.bg
37.	„Джи Пи Презастраховане” ЕАД	София бул. "Княз Ал.Дондуков "68 тел.: 02/9267444; 9267360 факс: 02/9267412 daniela.konova@generali.bg
38.	„ДЗИ - Общо застраховане” ЕАД	София, ул. „Георги Бенковски” № 3 тел.: 981 57 99, факс 9874533
39.	„Животозастрахователен Институт” АД	София бул. „Черни връх” № 51 Д тел.: 8055388, факс: 9522481
40.	ЗАД „Алианц България” АД	София бул. „Княз Дондуков” №59 тел.: 9302161 факс 9860810 www.allianz.bg
41.	ЗАД "Алианц България Живот" АД	София бул. „Княз Дондуков” № 59 тел.: 02/9302200, факс: 02/9302230 life@allianz.bg www.alianz.bg
42.	ЗАД „Булстрад Живот Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Света София” № 6 тел.: 915 30 10, факс 915 30 50, bullife@bulstradlife.bg www.bulstradlife.bg
43.	ЗАД „Виктория” АД	София ул. „Екзарх Йосиф” №65 тел.: 981 02 94; 9350853; 9807890; 9811247 office@victoria-insbg.com
44.	ЗАД „ДЗИ-София”	София бул. Цар Освободител 6 тел.: +35929815799 life.ins@dzi.bg

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
		www.dzi.bg
45.	ЗК „Лев Инс” АД	София бул. „Черни връх” №51 Д тел.: 952 33 23; факс:9522481 info@lev-ins.com www.lev-ins.com
46.	ЗК „Български имоти” АД	София ж.к. „Иван Вазов” ул. „Балша” бл.8 тел.: 987 71 00
47.	ЗАД „Армеец” АД	София ул. „Стефан Караджа” № 2 , тел.: 9811369, 9811340 факс 8119103, www.armees.bg
48.	ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп” АД	София ул. „Позитано” 5 тел.: 02/9856610, факс 02/9856103, public@bulstrad.bg www.bulstrad.bg
49.	ЗАД „ОЗК - Застраховане” АД	София ул. „Св. София” №7 ет.5 тел.: 946 11 00, 946 11 01
50.	ЗАД „Сожелайф България” АД	София бул. „Александър Стамболийски № 73, ет. 3 , тел.: 9 812 833, факс: 9 814 032, yann.a.louarn@socgen.com
51.	ЗЕД „ЦКБ Живот”	София ул. „Стефан Караджа 2
52.	ЗД „Бул инс” АД	София ул. „Лавеле” №19 тел.: 988 54 23
53.	ЗД „Евро инс АД-София	София, бул. „Христофор Колумб” 43 тел.: +359 2 9651525 office@euroins.bg www.euroins.bg
54.	ЗД „Уника” АД /предишно наименование ЗД „Витоша” АД/	София ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 9156 333 факс 9156 300 info@uniqa.bg; petar.ilieva@uniqa.bg, nikawww.uniqa.bg
55.	ЗК „Уника Живот” АД /предишно наименование ЗК „Витоша - Живот” АД/	София, ул. „Софийски юнак” №11-13 тел.: 935 95 95; факс 935 95 96
56.	ЗПАД „Енергия”	София бул. „Княз Александър Дондуков” №33 тел.: 987 96 80

№ по ред	Застраховател	Адрес за кореспонденция
57.	„Интерамерикан България” ЗЕАД”	София бул. „Ал. Стамболийски” 55, ет.5, офис 12 тел.: 02/8013700, факс: 986 76 51
58.	Кардиф - Общо Застраховане - Клон България	София ул. „Стара планина” 5 тел.: 8106970
59.	„Кю Би И Интернешънъл Иншурънс (Юръп) Лимитид - клон София”	София ул. „Бачо Киро” №26-28-30 тел.: 02/ 930 19 19
60.	ОББ – Чартис Застрахователно Дружество АД	София ж.к. Изток ул. „Никола Хайтов” 3А, бл.8, ет.4 тел.: 9309330, факс 9309331
61.	ОББ-Алико Животозастрахователно Дружество АД	София ж.к. „Гоце Делчев” бул. „България” № 51Б тел.: 8186200, факс 8186201
62.	ХДИ „Застраховане АД	София ул. „Г.С.Раковски” №99, ет.12 988 44 73; 9309050, факс: 9879167, insurance@hdi.bg, www.hdi.bg

VII. УСЛОВИЯ НА ТРУД

Трудова заетост

Трудовата заетост е един от задължителните компоненти при изследването на условията на труд, тъй като характеристиките на заетостта предопределят до голяма степен начина на включване на лицата в трудовия процес, степента на свобода при избор на режим и ритъм на работа, както и потенциалните рискове за безопасността и здравето на лицата. За целите на разработването на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) трудовата заетост се изследва чрез три индикатора - *видове трудови отношения, трудов стаж и полагане на допълнителен труд*.

Видове трудови отношения

Данните от социологическите изследвания за целите на Профил по БЗР на национално ниво показват, че преобладава наемането на лица на безсрочен договор (88,0%), а на срочен договор работят 7,8% от наетите лица. С договори за стаж работят 1,0% от наетите лица, а в 3,2% от случаите е налице заетост без договори.

Наемането на лица на безсрочни договори е доминиращият модел в секторите Добивна промишленост (88,2%); Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (94,1%); Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (100%); Операции с недвижими имоти (100%); Професионални и други дейности (85,2%); Държавно управление (92,0%); Образование (100%).

Без договори се работи най-вече в секторите Хотелиерство и ресторантьорство (25%); Създаване и разпространение на информация и творчески продукти (21,0%); Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (16,7%); Финансови и застрахователни дейности (5,6%). *Виж Таблица 1:*

Таблица 1.

Разпределение на работодателите и наетите лица
по видове трудовоправни отношения (%)

	Работодателите	Наети лица
Безсрочен договор	90,5	88,0
Срочен договор	3,5	7,8
Договор за временна заетост с агенция	-	-
Договор за стаж	-	1,0
Без договор	6,0	3,2
Общо:	100	100

Тази информация се потвърждава от актуални изследвания на структурата на трудово правните отношения и идентифицирането на „сиви“ трудови отношения¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Изследвания на неформалната икономика по проект "Ограничаване и превенция на неформалната икономика", осъществяван от АИКБ в партньорство с КНСБ, 2010 г.

Изследването сред работниците и служителите показва, че през 2010 г. 16,6% от наетите лица са работили без договор, а 29,6% от лицата съобщават, че през 2010 г. техни близки също са работили без договор. Най-масово практиката за работа без договор е установена в секторите *строителство, хотелиерство и ресторантьорство, селско и горско стопанство, недвижими имоти*. По-нови изследвания през 2012 г.¹⁸⁰ показват, че делът на наетите лица без трудов договор се запазва в диапазона около 13-16%. Най-рядко без договор се работи в секторите *държавно управление, образование, производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия, и добивната промишленост*.

Получените данни при настоящото изследване (Профил по БЗР на национално ниво, 2012) кореспондират позитивно с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), което установява, че почти всички наети лица работят с безсрочен трудов договор. Пак по данни от цитираното национално изследване (Профил по БЗР на национално ниво, 2012), за разлика от наетите лица ръководителите на предприятията много по-често посочват опцията „работа без договор“. Авторите на изследването обясняват това с факта, че част от изследваните работодатели неправилно схващат въпроса и не отбелязват наличието на договор за управление.

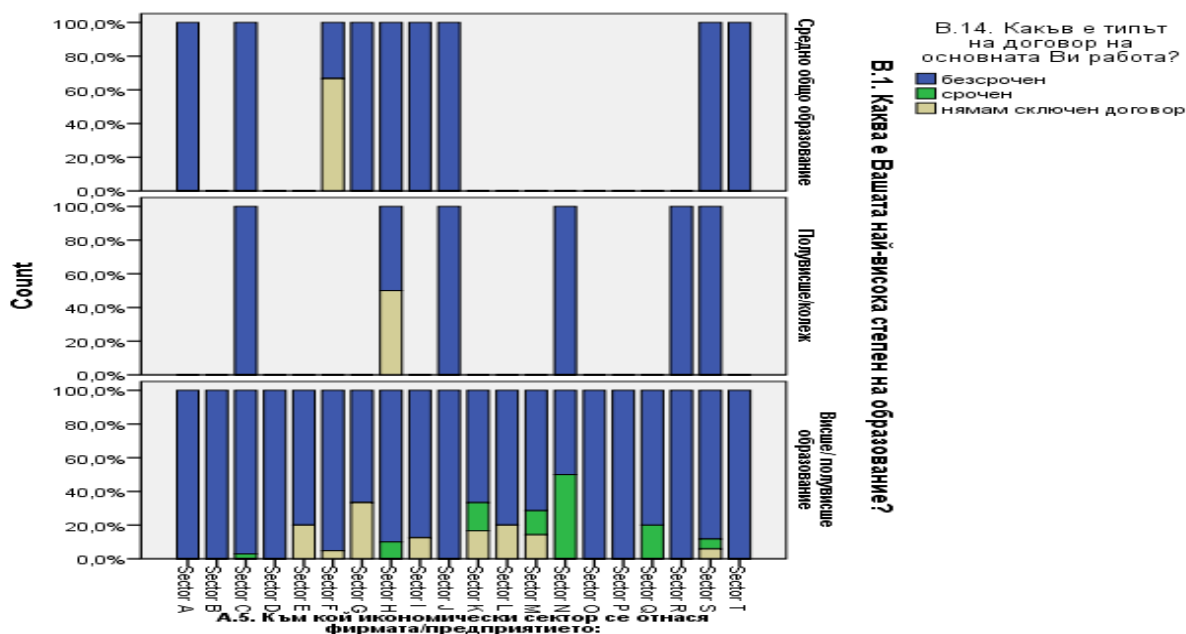
Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво достигна до **идентични констатации** - в сравнение с наетите лица, работодателите два пъти по-често (6,0%) са посочили работа без договор, като всъщност не са отбелязали договорите си за управление. Затова получените данни за работодателите следва да се тълкуват с отчитане на горепосочените особености. За справка виж Таблица 1.

Проверката на характеристиките, имащи статистическа значимост върху извършването на труд без договор показва, че големината на дяловете ръководители, попадащи в категорията на посочилите „работа без договор“ има статистически значими измерения и е свързана със **1) спецификата на извършвания труд (респективно, конкретната икономическа дейност), 2) образователния статус и 3) възрастта на лицата**:

- От една страна, има сектори, в които **спецификата на извършвания труд** предполага специфична структура на икономическите единици и това обуславя наличието на по-високи дялове на работодатели, имащи договори за управление. Това е възможно преди всичко в секторите Строителство; Транспорт, складиране и пощи; Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; Хотелиерство и ресторантьорство, Операции с недвижими имоти; Финансови и застрахователни дейности;
- Друг интересен срез на работодателите е според **образователния им статус**. Данните сочат, че сред посочилите работа без договор са 10% от лицата със средно общо образование, 8,3% от лицата с полувисше образование (колеж) и 5,4% от лицата с висше образование. Тези констатации се илюстрират от *Фиг.1*:

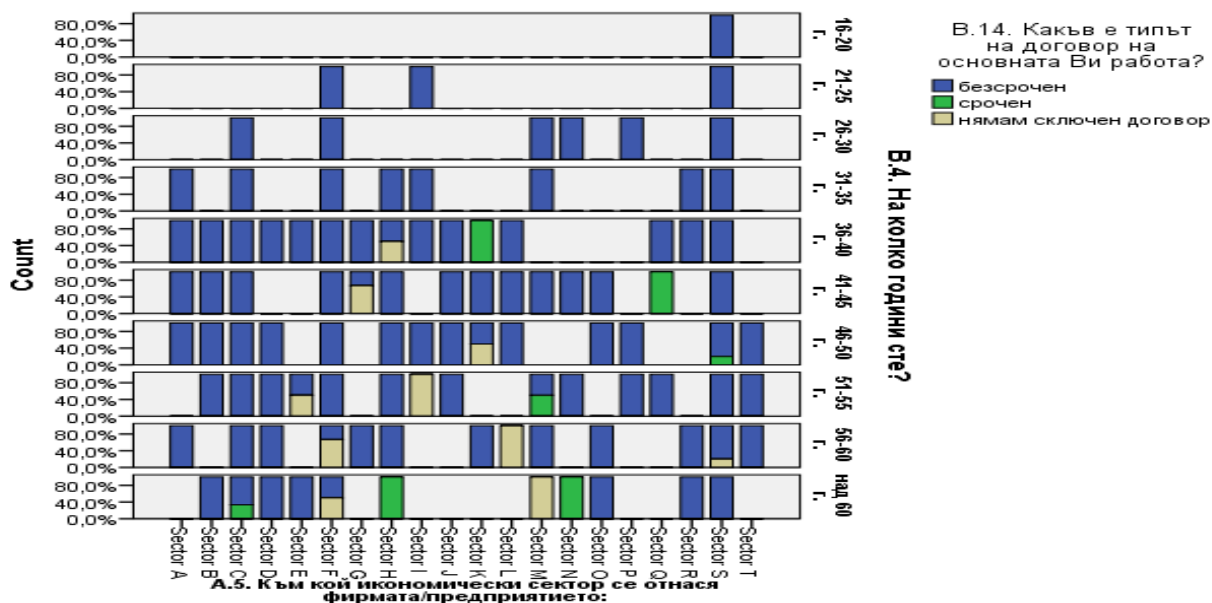
Отново правим изричната уговорка към горните данни, че става дума за работодатели, заемащи висши мениджърски позиции, по силата на което изпълняваните от тях дейности са оформени с договори за управление.

¹⁸⁰ Изследвания на неформалната икономика по проект "Ограничаване и превенция на неформалната икономика", осъществяван от АИКБ в партньорство с КНСБ, 2012 г.

Фиг. 1. Разпределение на работодателите по сектори, по типове договори и образователен статус (общо $\chi^2=0,000$ и Cramer's $V=0,720$)

- Не на последно място, установяват се **чувствителни разлики по възрастови групи**: без договор работят 3,4% от ръководителите между 36-49 г., 6,9% от ръководителите на възраст 41-45 г., 2,9% от ръководителите на възраст между 46 и 50 г., 5,9% от лицата между 51 и 55 г., 14,3% от ръководителите между 56 и 60 г. и 13,3% от ръководителите над 60 г. Виж Фиг.2:

Фиг. 2. Разпределение на работодателите по сектори, по типове договори и възраст (общо $\chi^2=0,019$ и Cramer's $V=0,288$)

Данните от Фиг. 2. говорят за **по-високи нива на работа без договор сред ръководителите от по-горните възрастови групи**, което се обяснява с факта, че е

прието предприятията да се оглавяват от лица със сериозен професионален опит, което от своя страна предполага по-висока възраст. Това наблюдение на практика потвърждава хипотезата от Националното изследване на условията на труд (2012), според която установеният висок дял ръководители, посочили работа без договор е следствие от това, че сред изследваните ръководители на предприятия има значителен дял собственици на фирми, които при изследванията на типа трудова заетост не отбелязват договорите си за управление. Проверката на тази хипотеза при изследването за Профил по БЗР на национално ниво показва, че дялът на собствениците сред изследваните ръководители е 20,4%, като 6,2% от тях са посочили работа без договор; дялът на президентите/ управители/изпълнителни директори е 23,0% и 4,4% от тях работят без договор ($Chi-Square = 0,000$ и $Cramer's V = 0,386$).

Според **формата на собственост**, се очертават преобладаващи дялове на наетите лица в частния сектор (78,4%). Други 13,4% са заети в обществения сектор, в смесени форми са наети 1,4% от наетите лица, в НПО сектора - 0,5% и в други форми - 6,2%. Тези данни корелират пряко с данните за собствеността на предприятията: 78,7% от тях са изцяло частна собственост, 4,5% са със до 33% държавно участие, 0,9% от предприятията са с 34-50% държавно участие, а 15,8% са предприятията с над 51% държавно участие.

Трудов стаж

Трудовият стаж е една от основните характеристики на трудовата заетост, тъй като е индикатор за натрупан опит и придобити практически умения в извършването на определен вид труд. Традиционно се приема, че наличието на повече опит в дадена професия и икономическа дейност е предпоставка за по-качествено извършване на дейностите, характерни за този вид труд. От тази гледна точка, при изследването на трудовата заетост се правят наблюдения и върху трудовия стаж на лицата, а данните се тълкуват като предпоставка за качествено полагане на труд в съответния сектор и икономическа дейност. За целите на разработването на Профил по БЗР на национално ниво са изследвани две измерения на трудовия стаж - **трудов стаж изобщо и трудов стаж по настояща месторабота**. Двата измерители имат собствено съдържание и позволяват по-задълбочено тълкуване, което в редица случаи се оказва полезно при обяснението на някои на пръв поглед противоречиви резултати.

Данните от изследването за целите на Профил БЗР на национално ниво установяват следното разпределение на лицата според трудовия им стаж:

- Сред **наетите лица** преобладават тези с **общ трудов стаж** над 20 г. (30%), следват лицата с трудов стаж между 15 и 20 г. (19,6%), лицата с трудов стаж от 6 до 10 г. (19,3%), лицата с трудов стаж между 1 и 5 г. (12,8%) и лицата с по-малко от 1 г. трудов стаж (3,2%). Според **стажа си в настоящата месторабота** наетите лица се разпределят както следва: преобладават лицата със стаж между 1 и 5 г. (31,2%), следват лицата със стаж от 6 до 10 г. (24,6%), лицата със стаж от 11 до 15 г. са 14,5%, лицата със стаж от 16 до 20 г. са 9,3%, а със стаж по-малко от 1 г. са 8,5% от наетите лица.
- Сред **работодателите** се открояват лицата със стаж повече от 20 г. (51,2%), следвани от лицата със стаж между 11 и 15 г. (20,9%) и лицата със стаж от 16 до 20 г. (15,2%). Стаж между 6 и 10 г. имат 8,1% от работодателите, от 1 до 5 г. - 3,3% и по-малко от 1 г. една 1,4%. Това е по отношение на общия

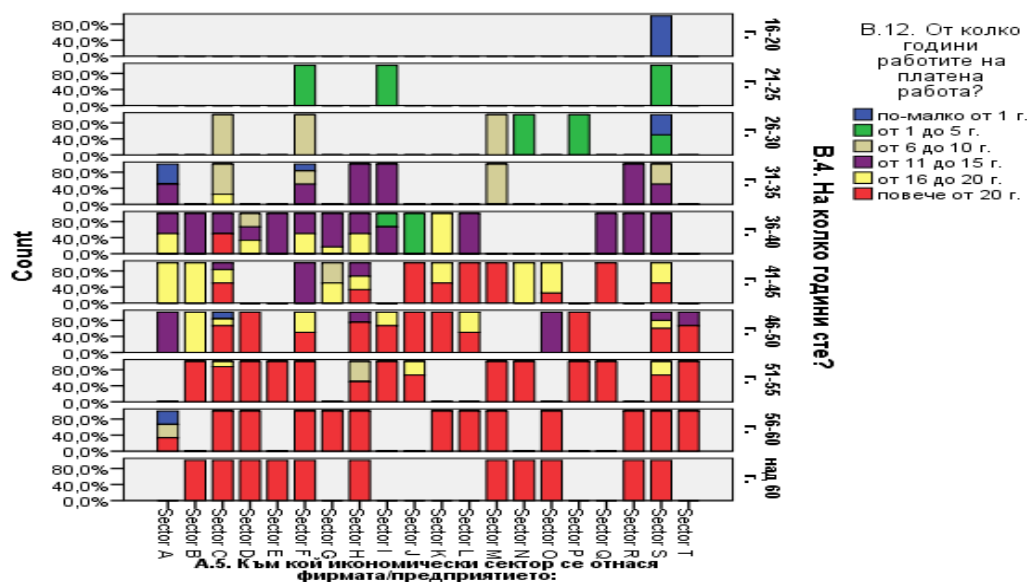
им трудов стаж. Що се отнася до опита им като **ръководители или лица**, изпълняващи мениджърски функции в настоящата фирма, то преобладават лицата със стаж във фирмата между 1 и 5 г. (32,7%), както и лицата със стаж от 6 до 10 г. (21,0%). Между 11 и 15 г. стаж в настоящата фирма имат 17,3% от лицата, други 11,2% имат стаж между 16 и 20 г., а над 20 г. стаж в настоящата месторабота имат 17,3% от лицата на ръководни позиции.

Сравнението на данните за работодателите и наетите лица показва, че и двете категории лица имат между 1 и 5 години стаж по настояща месторабота, но от друга страна трудовият им стаж като цяло е над 15 години. Тези данни са отражение на сравнително по-голямата динамика в българската икономика през последните десетина години - налице са постоянни процеси на реструктуриране на отделни икономически единици (създаване на нови и закриване на стари такива, обединяване на няколко единици или ограничаване на параметрите на извършваната дейност). В резултат на пазара се наблюдава висока динамичност в структурата на икономическите единици, което създава възможности за повишена мобилност на работната сила. В крайна сметка, и ръководният състав, и наетите лица се оказват в ситуация на постоянно „учещи се“ . В контекста на ефикасното прилагане на политики по БЗР общият им трудов стаж има ключово значение, тъй като индикира придобит опит и умения.

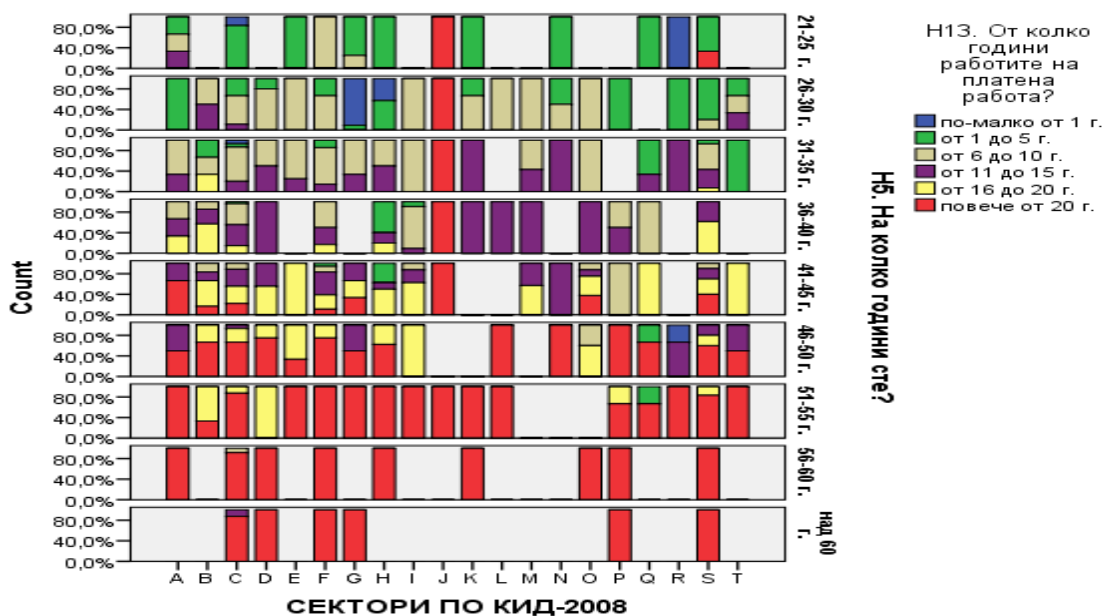
Секторните специфики по общ трудов стаж са илюстрирани последователно във *Фиг. 3* и *Фиг. 4*:

На секторно ниво, логично се установяват най-високи дялове **ръководители на предприятия** с най-малко трудов стаж като такива в първите три възрастови групи - между 16 и 20 г. (сектор *Други дейности*), между 21 и 25 г. (сектори *Строителство*, *Хотелиерство и ресторантьорство*, и *Други дейности*) и между 26 и 30 г. (сектори *Административни и спомагателни дейности*, и *Хуманно здравеопазване и социална работа*).

В секторите *Добивна промишленост*, *Преработваща промишленост*, *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива*, *Доставяне на води*; *канализационни услуги*, *управление на отпадъци и възстановяване*; *Държавно управление*, *образование*, *Професионални дейности и научни изследвания* предприятията се ръководят от опитни лица в по-високите и най-високите възрастови групи.

Фиг. 3. Разпределение на работодателите по сектори, по трудов стаж общо и по възраст (общо Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,355)

Фиг. 4. Разпределение на наетите лица по сектори, по трудов стаж общо и възраст (общо Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,355)

Наетите лица, според трудовия си стаж общо, оформят сравнително пъстра картина, но като цяло е валидна тенденцията по-високите възрастови групи да имат и по-значителен трудов стаж.

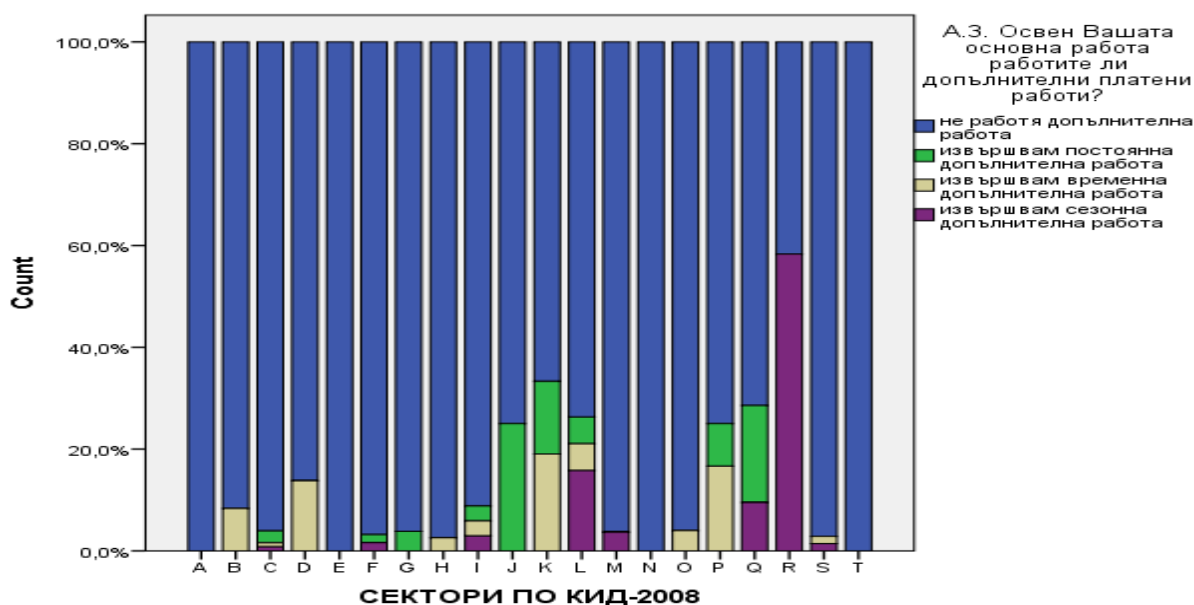
В два от секторите (сектор Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и сектор Транспорт; складиране и пощи) работят значителни дялове на наети лица с по-малко от 1 г. общ трудов стаж, което би могло да е предмет на допълнителни изследвания.

Извършване на допълнителен труд

Извършването на допълнителен труд е важна характеристика на трудовата заетост на лицата, тъй като може да се разглежда като функция от три разнородни, а често и взаимно свързани процеса: 1) необходимост от допълнителни доходи, които са мотив за извършването на допълнителен труд; 2) неоползотворен личен професионален капацитет, който се използва за извършването на други дейности, извън основната работа и 3) възможности за съвместяване на основната работа с допълнителна работа - най-често това са същият тип дейности, но при друг работодател. Друг измерител на допълнително полагания труд е извършването на определен тип дейности при същия работодател, но излизащо извън рамките на установения режим на работно време. Тук се разглеждат първите три индикатора.

Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво показва:

- Не извършват допълнителна работа 91,4% от наетите лица. Оставашите 8,6% се разпределят както следва: 3,0% от наетите лица извършват постоянна допълнителна работа при друг работодател, 2,9% - временна допълнителна заетост, а 2,7% - сезонна допълнителна работа при друг работодател. *Виж Фиг. 5:*

Фиг. 5. Разпределение на наетите лица по сектори и по извършвана допълнителна работа (Chi-Square= 0,053 и Cramer's V=0,389)

- Постоянна допълнителна дейност при друг работодател се извършва най-масово в секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти* (25%), *Финансови и застрахователни дейности* (14,3%), *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети* (3,8%), *Преработваща промишленост* (2,4%), *Операции с недвижими имоти* (5,3%). Временна допълнителна заетост е съобщена от наетите лица в секторите *Образование* (16,7%), *Финансови и застрахователни дейности* (14,3%), *Операции с недвижими имоти* (5,3%) и *Държавно управление* (4,0%).
- Сезонната допълнителна работа е типична за наетите лица в сектор *култура*,

спорт, развлечения (58,3%), а в по-малки размери се среща сред лица, основно наети в секторите *Операции с недвижими имоти* (15,8%), *Хуманно здравеопазване и социална работа* (9,5%) и *Професионални дейности и научни изследвания* (3,7%). Виж Фиг. 5:

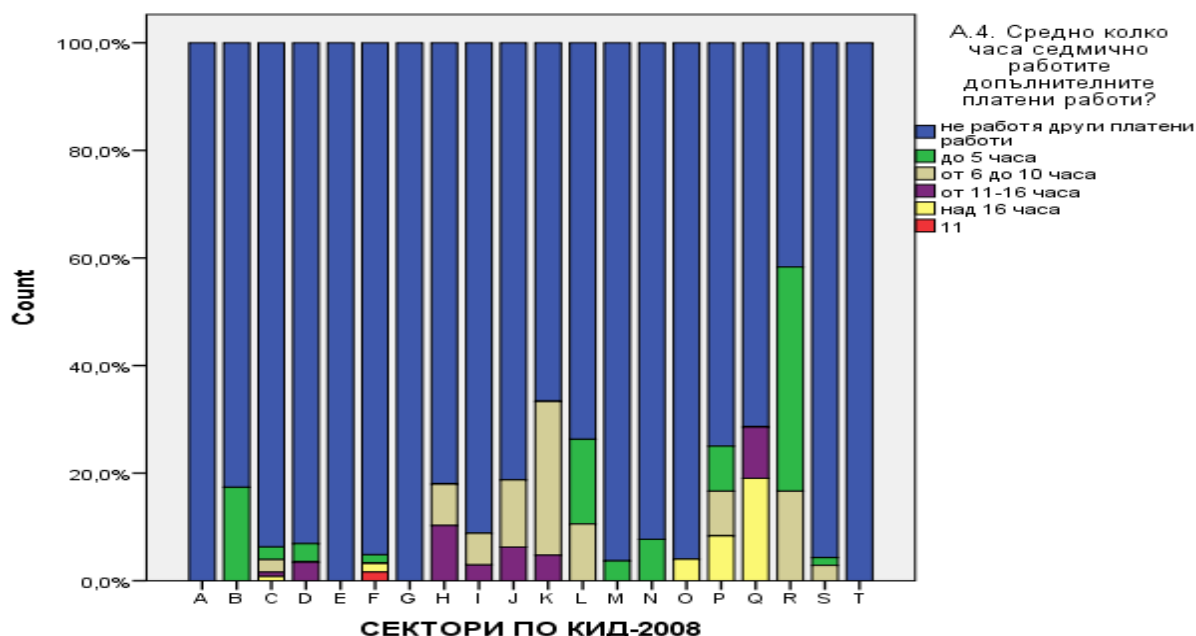
Установените данни за дяловете наети лица, извършващи допълнителен труд при друг работодател, са много близки с резултатите от Националното изследване на условията на труд (2012), според което 92,4% от наетите лица не извършват допълнителен труд, а от останалите 7,6% постоянна допълнителна работа имат 2,5%, други 3,6% извършват временна допълнителна работа, 1,3% - сезонна допълнителна работа.¹⁸¹

Пак по данни от цитираното изследване, най-високи са дяловете на лицата, извършващи допълнителни работи до 5 часа седмично. Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво установи близки резултати, които обаче варират по отношение на дяловете на лицата, отработващи определено количество **часове допълнителен труд**. Данните показват, че най-много (3,7%) са лицата, които работят допълнително между 6 и 10 ч. седмично, 3,3% от допълнително работещите лица работят до 5 ч. седмично, между 11 и 16 ч. седмично допълнителен труд извършват 1,7% от наетите лица, а над 16 ч. седмично допълнителен труд се извършва от 1,3% от наетите лица.

Тези данни сами по себе си са показателни, но за да бъдат осмислени е необходимо да се видят проекциите им на **секторно ниво**. Проверката на връзката между сектора, в който се извършва основната работа, и количеството допълнително отработвани часове в седмицата разкри наличие на средна по сила статистически значима зависимост ($Chi-Square = 0,000$ и $Cramer's V = 0,289$). Виж Фиг. 6:

От Фиг.6 става ясно, че най-високият дял на допълнителен труд над 16 ч. седмично се извършва от наети лица в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* (19% от наетите лица), а също така и от наети лица в секторите *Образование* (8,3%) и *сектор Държавно управление* (4,0%). Открояват се също така и други четири сектора (*Финансови и застрахователни дейности; Транспорт; складиране и пощи; Хотелиерство и ресторантьорство; Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*), в които са регистрирани дялове на допълнителен труд между 11 и 16 ч. седмично и между 6 и 10 ч. седмично.

¹⁸¹ Доклад за резултатите от Националното изследване на условията на труд в България, София, 2012, стр. 165.

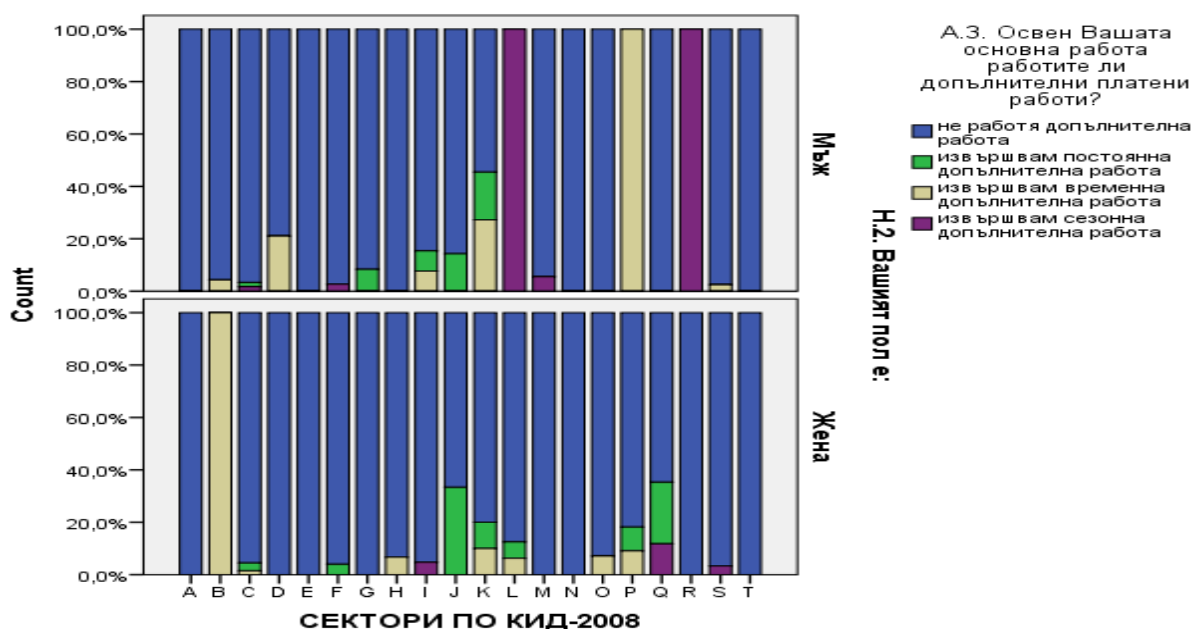

Фиг. 6. Разпределение на наетите лица по сектори и по извършвана допълнителна работа (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,289)

Анализът на характеристиките на лицата, извършващи допълнителна работа при друг работодател, разкрива следното:

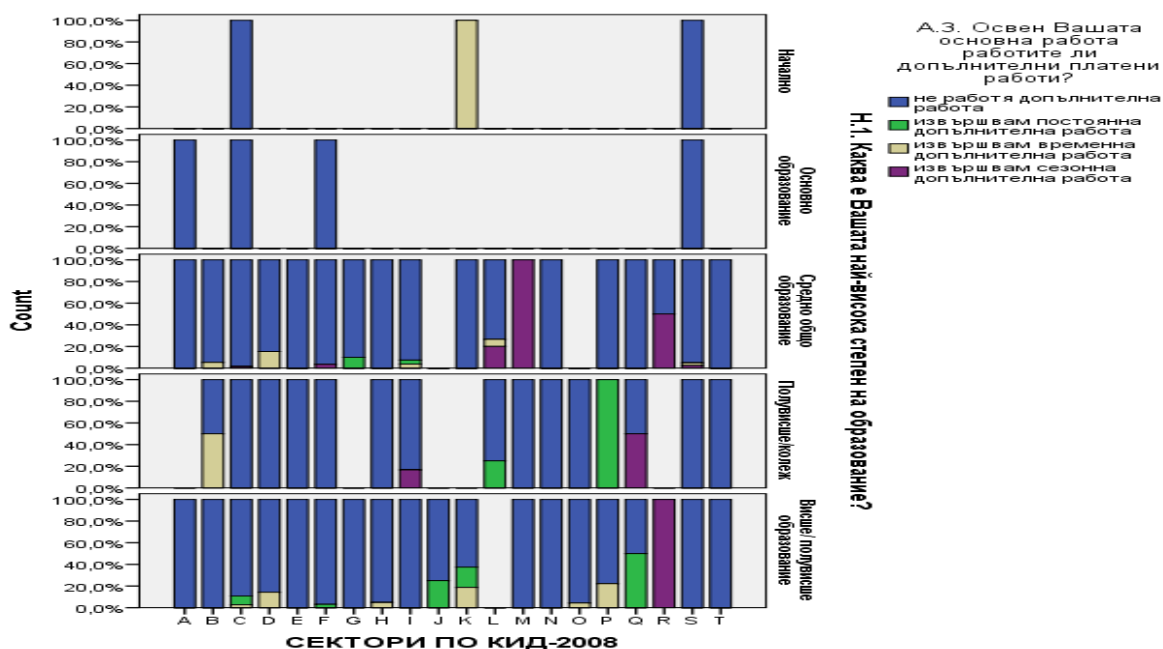
- За извършването на **постоянна допълнителна работа** съобщават **жените**, наети на основна работа в два сектора - *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*, и *Хуманно здравеопазване и социална работа*. Макар и по-рядко срещано като модел, извършването на постоянна допълнителна работа се среща и при жените, наети на основна работа в секторите *Финансови и застрахователни дейности и Образование*;
- **Временна допълнителна работа** масово се извършва от **жените** в сектор *Добивна промишленост*. Една от хипотезите е, че естеството на дейностите, които жените извършват на основната си работа, им позволява да отделят време и личен капацитет за извършването на допълнителни дейности при друг работодатели. Другата хипотеза е, че мотивът за извършване на допълнителни дейности е финансов, но за потвърждението на това предположение са необходими допълнителни емпирични данни. Може да се допусне е, че жените извършват дейности в семейни фирми или в личното стопанство, но за да се направят генерализиращи констатации са необходими детайлизирани проучвания. В по-малки обеми временна допълнителна работа извършват жените, наети на основна работа в секторите *Финансови и застрахователни дейности, Образование и Държавно управление*;
- **Сезонна допълнителна работа** се извършва предимно от **жените**, наети на основна работа в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* и в сектор *Хотелиерство и ресторантьорство*;
- **Постоянна допълнителна работа** извършват **мъжете**, наети на основна работа в секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство*, и *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*;

- **Временна допълнителна работа** се извършва от **мъжете**, чиято основна заетост е в сектор *Образование* - този сектор впечатлява силно с посоченото от всички мъже-респонденти извършване на временна допълнителна работа. В по-малки обеми такъв труд извършват наетите мъже в секторите *Финансови и застрахователни дейности, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива и Хотелиерство и ресторантьорство*;
- **Сезонна допълнителна работа** се извършва предимно от **мъжете**, наети на основна работа в сектори *Култура, спорт, развлечения* (100%) и *Операции с недвижими имоти* (100%). Виж Фиг. 7:

Фиг. 7. Разпределение на наетите лица по сектори, по извършвана допълнителна работа и пол (общо $\chi^2 = 0,053$ и $Cramer's V = 0,355$)

Извършването на допълнителен труд не зависи от възрастта на наетите лица ($\chi^2 = 0,189$ и $Cramer's V = 0,126$). Образователният статус на наетите лица също не играе значимо влияние върху извършването на допълнителен труд ($\chi^2 = 0,189$ и $Cramer's V = 0,126$), макар че извършването на постоянна допълнителна работа се наблюдава при лицата с по-висок образователен статус (полувисше и висше образование), сезонната допълнителна работа е по-характерна за лицата със средно общо образование. Виж Фиг. 8:

Фиг. 8. Разпределение на наетите лица по сектори, по извършвана допълнителна работа и образователен статус (общо Chi-Square= 0,189 и Cramer's V=0,126)

След като основните демографски характеристики на наетите лица не оказват влияние върху извършването на допълнителен труд, очевидното друго предположение е да се потърси връзка между нивото на доходи на лицата и извършването на допълнителна работа. Проверката на наличие на зависимост и сила на връзките между самооценката на наетите лица за нивото на техните доходи в три времеви момента (към момента на изследването, преди две години и предположение за личните доходи след две години) и извършването на допълнителна работа опровергава логичната на пръв поглед хипотеза, че ако лицето декларира средни или ниски доходи към момента, това ще го подтикне към извършване на допълнителен труд. Налице е друга зависимост: извършването на допълнителен труд (към момента на изследването) е по-скоро функция от доходите на наетите лица преди две години:

А. Самооценка за нивото на доходите в момента и извършването на допълнителна работа:

Chi-Square= 0,671 и Cramer's V=0,071

Б. Самооценка за нивото на доходите преди две години и извършването на допълнителна работа: Chi-Square= 0,029 и Cramer's V=0,112

В. Самооценка за нивото на доходите след две години и извършването на допълнителна работа: Chi-Square= 0,907 и Cramer's V=0,068

Данните от Таблица 2 са провокативни и в същото време логични. Лицата с много високи лични доходи преди две години не извършват допълнителна работа към момента на изследването. Към момента не работят допълнително, извън основната си работа, 84,1% от лицата, декларирали високи лични доходи преди две години; 94,9% от лицата, заявили средни лични доходи преди две години; 91,1% от лицата, оценяващи личните си доходи преди две години като ниски и 88,9% от лицата, оценили личните си доходи от преди две години като много ниски. Виж Таблица 2:

Таблица 2.

Разпределение на наетите лица според самооценките им за извършване на допълнителна работа при друг работодател и според самооценките им за нивото на доходите им пред две години (%)

Ниво на доходи:	Много високи	Високи	Средни	Ниски	Много ниски	Среден %
Не извършвам допълнителна работа	100	84,1	94,0	91,1	88,9	91,4
Извършвам постоянна допълнителна работа	-	9,1	1,8	2,8	-	3,0
Извършвам временна допълнителна работа	-	2,3	1,8	2,8	-	2,9
Извършвам сезонна допълнителна работа	-	4,5	1,8	2,4	11,1	2,7
Общо по групи доходи:	100	100	100	100	100	100

В същото време, постоянна допълнителна работа извършват 9,1% от лицата, самооценили доходите си от преди две години като високи и този дял е четири пъти по-висок в сравнение с лицата, оценили личните си доходи отпреди две години като средни, и три пъти по-висок по сравнение с лицата от групата с ниски доходи. Не бива да се пренебрегва и фактът, че сезонна допълнителна работа се извършва от 11,1% от лицата, самооценили доходите си от преди две години като много ниски. Обикновено това са лица с нисък образователен статус и извършващи ниско квалифициран труд, който е заплатен относително ниско.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво насочват към общата констатация, че извършването на допълнителна работа при друг работодател има своите диференциации по пол, но не зависи от възрастта, нито от образованието. По-скоро е функция на притежаваната квалификация, натрупания професионален опит, икономическата дейност, в която се извършва основната дейност, и търсенето на работна сила, притежаваща определен вид квалификационни характеристики. Поради това лица с високи доходи се оказват сред най-често извършващите постоянна допълнителна работа и най-често това е специализиран, високо квалифициран труд. Другият значителен "център" на допълнителна заетост е в секторите, в които се полага ниско квалифициран труд - в тях относително немалки групи от лицата с най-ниски доходи извършват различни видове сезонна допълнителна работа.

Работно време

Работното време е във фокуса на проблематиката за безопасност и здраве при работа като ключова характеристика на условията на труд. Неговата продължителност, структура и организация имат решаващо влияние и по пряк, и по косвен път върху физическото и психическото състояние на човека, върху

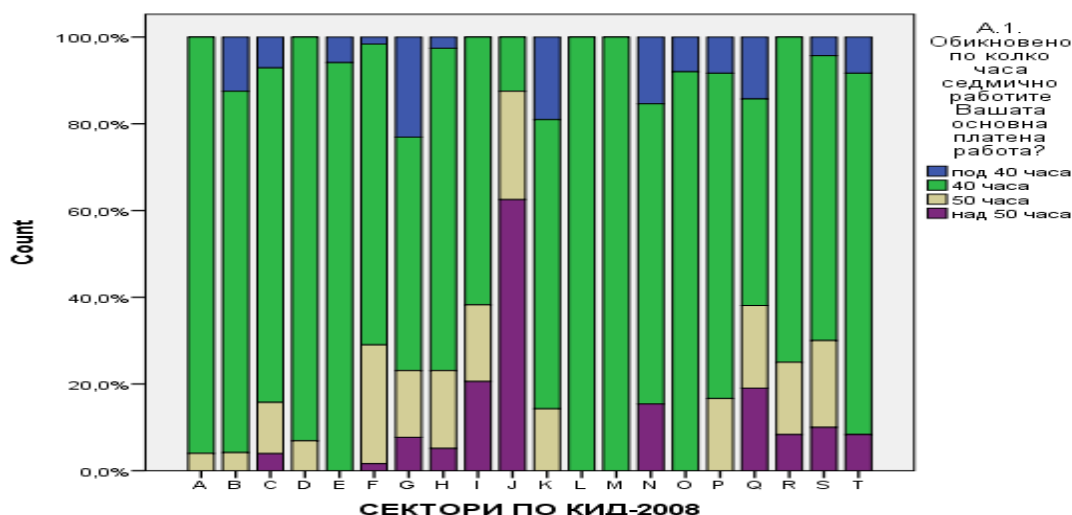
икономическите, възпроизводствените и социални аспекти на неговото съществуване и развитие. Това прави неговата регулация задължителен елемент на правно-нормативната уредба на национално, браншово и вътрешнофирмено равнище.

Състоянието и тенденциите по отношение на работното време се анализира чрез информацията, получена чрез индикатори за **продължителността на работното време** и неговото **седмично разпределяне** и отразяваща мнението и оценките както на работодателите, така и на наетите лица (двата основни информационни масива).

Нормална продължителност на работното време

Продължителността на работното време е характеристика с ефект върху здравето и удовлетвореността от условията на труд. Законодателно у нас е заложена нормална продължителност на работното време в часове до 40 часа седмично при 5 дневна работна седмица, което налага 8-часова продължителност на работния ден.

Нормалната продължителност от 40 часа седмично е характеристика на работното време за $\frac{3}{4}$ от работниците (74,5%), като още по-голям е дялът на работещите с основна платена работа на 5-дневна работна седмица – 82,5%. Работно време с продължителност от 40 часа седмично в най-голяма степен е характерно за секторите *Операции с недвижими имоти (100%)*; *Професионални и други дейности (100%)*; *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия (93,1%)*, *Добивна промишленост (87,2%)*. Виж Фиг. 9:

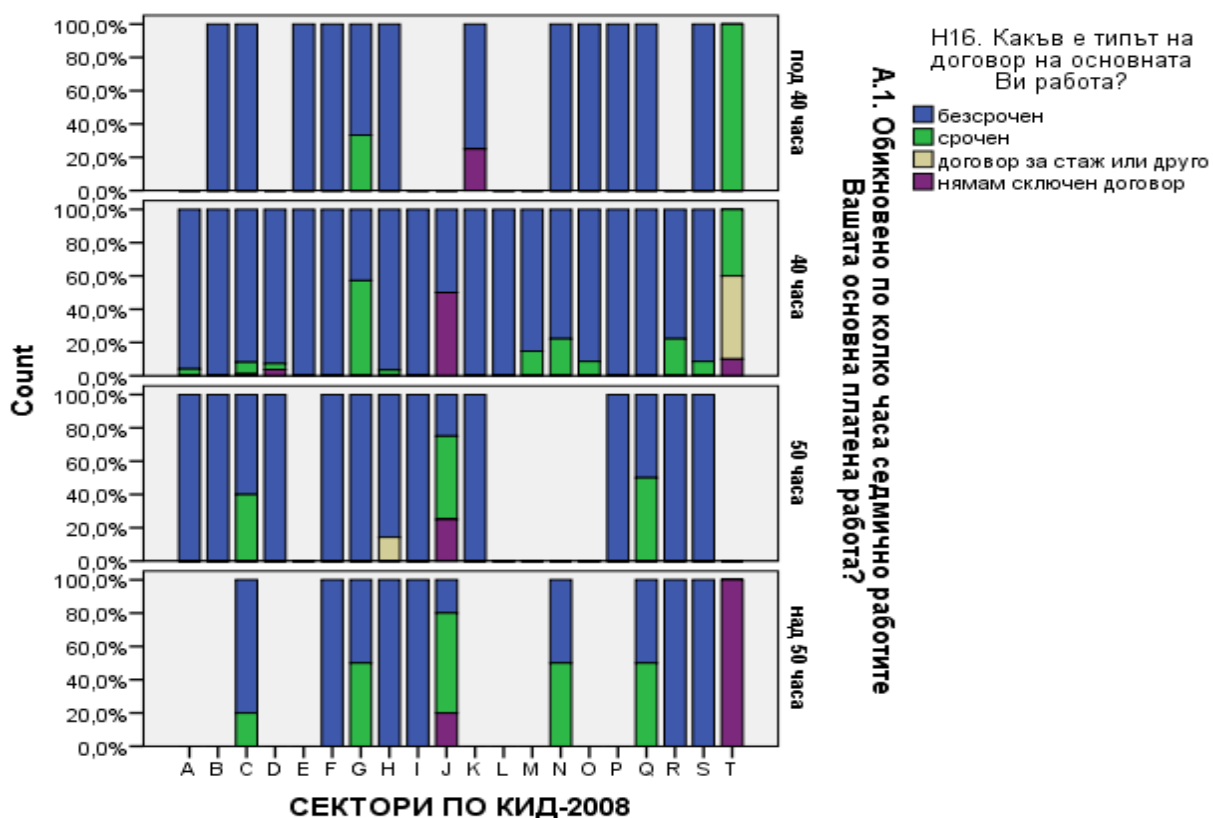

Фиг. 9. Разпределение на наетите лица по сектори и по седмична продължителност на работното време - отработвани часове (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,321)

Изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд 2005” установява **строга зависимост между типа на трудови правоотношения и количеството седмично отработени часове**. Според цитираното изследване, наетите на безсрочен трудов договор в най-масовия вариант работят в рамките на установеното по закон работно време, т.е. около 40 работни часа седмично. Но въпреки това, почти всеки четвърти от тази категория работещи полага труд до 60 часа седмично. Заетите на срочен трудов договор имат доста гъвкаво работно време и тук всеки трети работи от 45 до 60 часа седмично, а около 5% и над 60 часа

седмично. Затова пък сравнително висок е относителният дял на тези, които се трудят от 31 до 39 часа на седмица. (този дял е най-висок в сравнение с останалите категории работещи).

При изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво, проверката на връзката между типа трудови правоотношения и общото количество седмично отработени часове потвърждава направените през 2005 г. общи констатации. Работата при нормална продължителност на работното време (40 часа седмично, в рамките на 5 работни дни) преобладава в секторите, в които наемането на лицата се извършва основно на безсрочен трудов договор. Респективно, над 50 часа се работи в тези сектори, в които се извършва труд от лица без договор или работещи на срочен договор. *Виж Фиг. 10:*

Фиг. 10. Разпределение на наетите лица по сектори, по видове трудови правоотношения и по седмична продължителност на работното време - отработвани часове
(общо Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,477)

В сравнение с данните от Националното изследване „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд“ (2005) се установява значителен скок от близо 20 % на дела на работещите на нормално работно време от 40 часа седмично. Това при всички случаи е положителна промяна за нарастващ брой работещи, която би трябвало да повиши качеството им на живот чрез подобряване на баланса между работа и свободно време. Най-вероятно тук се улавя и ефектът от политиките, изработвани на европейско равнище и съответно транслирани към националните политики в областта на заетостта за повишаване гъвкавостта на работното време и улесняване на работата на намалено работно време.

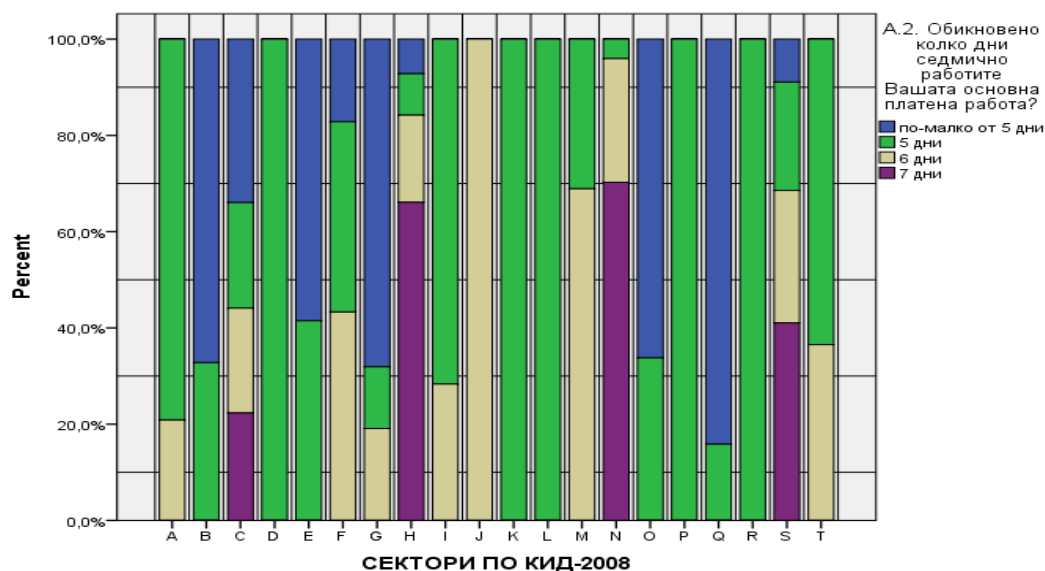
При сравняване с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) се регистрира промяна в посока на намаляване на стойностите и по двата показателя: в горесцитираното изследване 77,5% от наетите работят по 40 часа седмично, а петдневната работна седмица е основният трудов хоризонт за 86% от наетите. Установените разлики между стойностите по тези показатели от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и настоящото изследване са в рамките на не повече от 3,5 %, което е в рамките на стохастичната грешка и това ограничава възможностите за интерпретиране на разликите. Може да са говори обаче за уловени сигнали за увеличаване на „тежестта“ на удълженото работно време, към което насочват данните за извън стандартното работно време.

Полагане на труд повече от 40 часа седмично

От гледна точка на обичайно отработваните дни в седмицата картината се очертава изключително пъстра. Обичайният модел на 5-дневна работна седмица е валиден за 82,5% от наетите лица и е типичен за секторите *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; Финансови и застрахователни дейности; Операции с недвижими имоти; Образование; Култура, спорт, развлечения.*

При сравняване с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) се установява увеличаване на дела работещите, полагащи труд повече от 40 часа седмично с близо 7 пункта – по данни от цитираното изследване на наетите с работно време повече от 40 часа е 13,1% и дялът на работещите повече от 5 дни е 7,2%.

13% от наетите лица работят шест дни в седмицата, съответно по 50 часа седмично. Над 50 ч. седмично работят общо 6,7% от наетите лица, като в най-голяма степен това е характерно за наетите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (62,5% от тях).* Най-силни са вариациите в модели на обичайно отработваните дни в секторите *Преработваща промишленост; Транспорт; складиране и пощи; Административни и спомагателни дейности; Други дейности.* В тези сектори заслужават внимание данните за работа 7 дни. В сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения* данните говорят за доминиране на 6-дневния седмичен работен режим. *Виж Фиг. 11:*

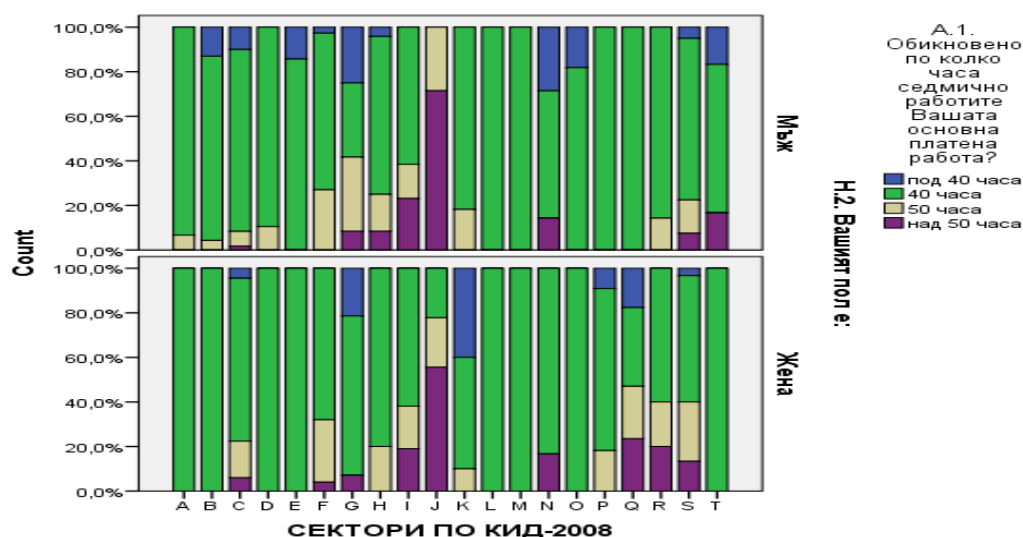
Фиг. 11. Разпределение на наетите лица по сектори и по седмична продължителност на работното време - отработени дни (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)

Полагането на труд повече от 40 часа седмично е било и остава явление, разпространено предимно сред мъжете: 18% от мъжете в ЕС-27 работят повече от 40 часа в сравнение с 8% от жените¹⁸². Също така самостоятелно заетите работят много по-често повече от 40 часа, като в страните от ЕС-27 42% от тях работят повече от 48 часа седмично; този дял, обаче, също намалява постепенно от 2000 г. насам.

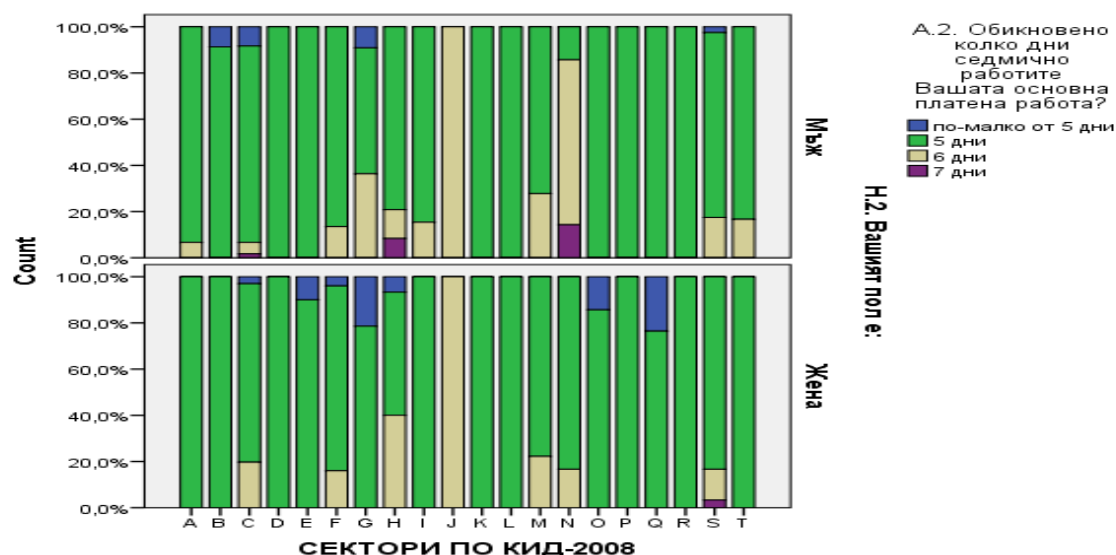
Данните от настоящото изследване показват интересна българска специфика по отношение на полагането на труд повече от 40 часа седмично по пол - жените по-често от мъжете работят по 50 и над 50 часа, събрани в пет работни дни седмично, докато в повечето сектори мъжете работят по 40 часа на седмица, но при тях тези часове са „разтегнати“ в рамките на 6 и 7 дни в седмицата.

Следващите две фигури са показателни в това отношение (Фиг.12 и Фиг.13): данните показват, че като общо количество седмично отработени часове, жените извършват по-продължителен труд и при това този труд е по-силно интензифициран в сравнение с труда на мъжете, който е средно с 10 ч. по-малко седмично и е разделен в по-голям брой дни от седмицата.

¹⁸² Европейско проучване на условията на труд (EWCS), проведено от Eurofound (2010)

Фиг.12. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според седмичната продължителност на работното време - отработени часове
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)

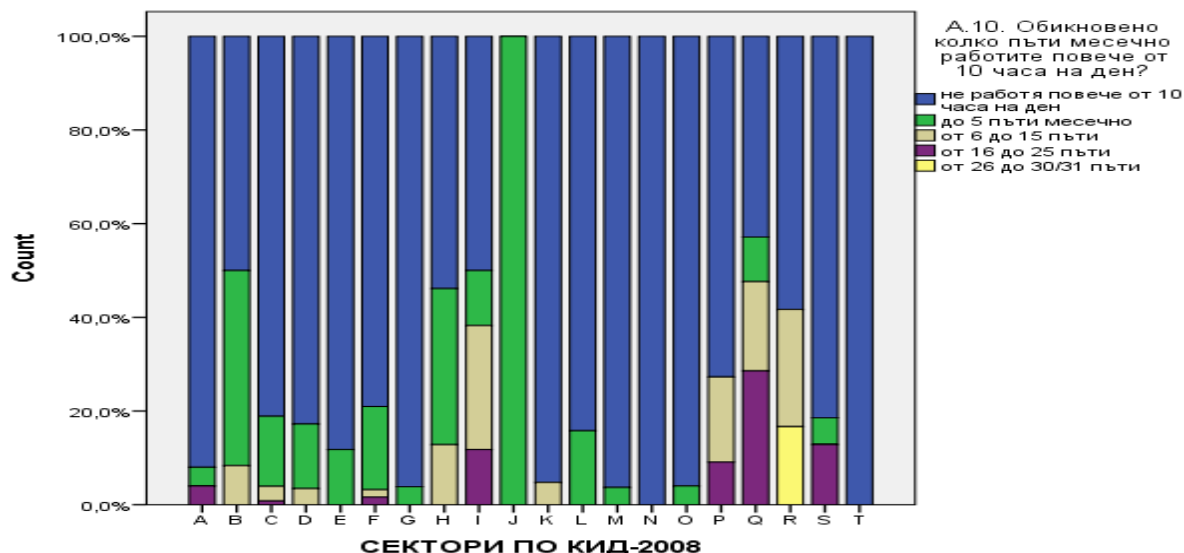
Фиг. 13. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според седмичната продължителност на работното време - отработени часове
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,340)

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво говорят за нови тенденции в моделите на работа за два пола. Ако сравним с данните от изследването „Качество на живот и здравословните и безопасни условия на труд” (2005), ще установим, че към днешна дата жените работят повече часове седмично в сравнение с 2005 г., в същото време при мъжете е настъпила промяна към намаляване на количеството часове, отработвани седмично¹⁸³.

¹⁸³ По данни от цитираното изследване "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд" (2005), преобладаващата част от мъжете и жените са попадали в категорията на заетите от 40 до 44 часа седмично, като относителният дял на попадащите в тази категория жени (60.2%) е бил по-висок в сравнение с мъжете (54.2%). Затова пък по-висок е бил относителният

Полагане на труд повече от 10 ч. дневно: 76,3% от наетите лица никога не извършват труд повече от 10 ч. на ден. 14,6% от наетите лица работят повече от 10 ч. на ден поне 5 пъти месечно, други 5,1% - между 6 и 15 пъти месечно, а 3,7% - между 16 и 25 месечно.

При анализа на данните **на секторно ниво** се идентифицира средна по сила връзка между сектора и полагането на труд повече от 10 ч. дневно ($\text{Chi-Square} = 0,000$ и $\text{Cramer's } V = 0,401$). Виж Фиг. 14:

Фиг. 14. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд повече от 10 ч. дневно ($\text{Chi-Square} = 0,000$ и $\text{Cramer's } V = 0,401$)

Според самооценките на наетите лица, работата повече от 10 ч. дневно е сравнително често разпространена практика. Секторните вариации са както следва:

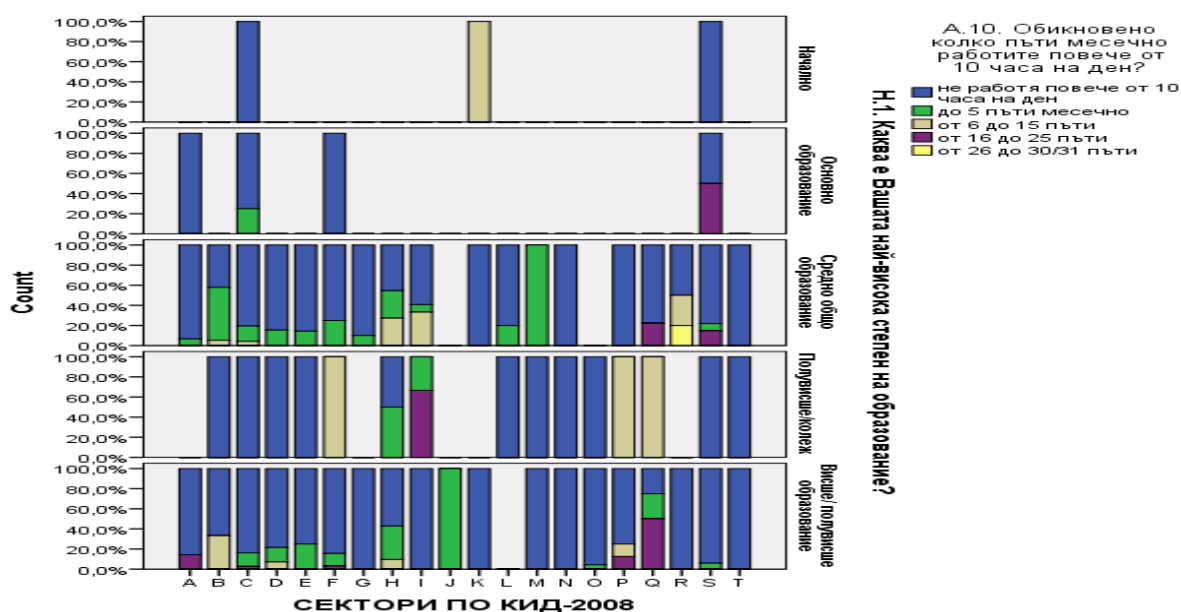
- В сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения* е масова практика (100%) да се работи **до пет пъти месечно повече от 10 ч. дневно**. Други сектори с високи дялове лица, заявили работа по същия модел, са *Добивна промишленост* (41,7%), *Транспорт; складиране и пощи* (33,3%), *Строителство* (17,7%), *Операции с недвижими имоти* (15,8%), *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (13,8%), *Хотелиерство и ресторантьорство* (11,8%).
- **Между 6 и 15 пъти месечно повече от 10 ч. дневно** работят в секторите *Хотелиерство и ресторантьорство* (26,5%), *Транспорт; складиране и пощи* (12,8%), *Добивна промишленост* (8,3%), *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (3,4%) и *Преработваща промишленост* (3,1%).
- **Между 16 и 20 пъти месечно повече от 10 ч. дневно** се работи в предимно в следните сектори: *Хуманно здравеопазване и социална работа* (28,6%), *Други дейности* (12,9%), *Хотелиерство и ресторантьорство* (11,8%) и *Селско, горско и рибно стопанство* 4,0%).

дял от мъжете (31.5% от мъжете срещу 23.4% от жените), работещи от 45 до 60 часа седмично. Също така, по-висок дял мъже са извършвали труд над 60 часа седмично (6.7% от мъжете срещу 2.7% от жените).

- Данните открояват сектор *Култура, спорт, развлечения* като по своему уникален сектор: според 16,7% от наетите лица, полагането на труд повече от 10 ч. дневно е типична характеристика на сектора и това се случва между 25 и 30/31 пъти месечно. Тези данни намират логично обяснение в контекста на друга важна характеристика на труда в сектора - той е по-скоро сезонен и поради това, силно концентриран в рамките на един определен времеви период.

По-нататъшната проверка на зависимостите между основните демографски характеристики на наетите лица и полагането на труд повече от 10 ч. дневно показва следното:

- Най-големи дялове наети лица, **никога не полагачи труд повече от 10 ч. дневно**, се регистрират сред лицата с висше образование (80,2%), следвани от лицата с начално образование (75,0%), средно общо образование (74,5%), основно образование (72,7%) и полувисше-колеж (66,7%). Последната група лица заслужават по-специално внимание, тъй като при детайлизирания прочит на данните става ясно, че 13,3% от тази група лица полагат повече от 10 ч. труд дневно между 6 и 15 пъти месечно, други 11,1% - до 5 пъти месечно, а 8,9% - между 16 и 25 пъти месечно. *Виж Фиг. 15:*

Фиг. 15. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд повече от 10 ч. дневно ($\text{Chi-Square} = 0,010$ и $\text{Cramer's } V = 0,113$)

Тъй като проверката на статистическата значимост на връзката между образователния статус на наетите лица и извършването на труд повече от 10 ч. дневно показва слаба по сила връзка ($\text{Chi-Square} = 0,010$ и $\text{Cramer's } V = 0,113$), обяснението следва да се търси по-скоро в минимално изискваната образователна степен и квалификацията, необходими за извършването на труда в различните сектори. така че в крайна сметка, полагането на труд повече от 10 ч. дневно е функция на специфичните характеристики на дейностите на секторно ниво.

Идентични констатации следват и при проверката на връзките между пола, местоживеенето и възрастта на наетите лица, от една страна и честотата на случаите, в които се работи повече от 10 ч. дневно:

- Никога не работят повече от 10 ч. дневно 73,5% от мъжете и 79,3% от жените (*Chi-Square*= 0,009 и *Cramer's V*=0,146). Особено при двата пола е, че докато 18,8% от мъжете работят повече от 10 ч. дневно до пет пъти в месеца, то при жените, този дял е 10,2%. В същото време, за 9,8% от жените работата повече от 10 ч. дневно е нормална практика: 4,9% от тях работят по този модел между 6 и 15 пъти месечно и също така 4,9% работят по този начин между 16 и 25 пъти месечно.
- Живеещите в областните градове два пъти по-често от живеещите в София работят по 10 ч. дневно. Данните сочат, че труд повече от 10 ч. дневно извършват 31,2% от наетите лица, живеещи в областните градове, като при 15,7% от тях това се случва до 5 пъти месечно, при 7,9% - между 16 и 25 пъти месечно, при 7,5% - между 6 и 15 пъти месечно. Сред живеещите на село лица, извършващи труд повече от 10 ч. дневно, преобладава моделът до 5 пъти месечно. И както и при проверката за влиянието на пола, и тук връзката между е слаба по сила (*Chi-Square*= 0,000 и *Cramer's V*=0,148), поради което установените различия следва да се тълкуват в контекста на спецификата на сектора, в който се полага този труд.
- Интересни са наблюденията по отношение на вариациите според възрастта на наетите лица (*Chi-Square*= 0,000 и *Cramer's V*=0,201). Най-големият дял лица, извършващи труд повече от 10 ч. дневно, се регистрира сред лицата в две възрастови групи - между 51 и 55 г. (60,7% от тях никога не извършват труд повече от 10 ч.) и между 26 и 30 г. (68,4% от тях никога не работят повече от 10 ч. дневно). За сравнение, дяловете на лицата, никога не работещи повече от 10 ч. дневно сред останалите възрастови групи са както следва: 75,3% при лицата между 46 и 50 г., 76,3% при лицата между 41 и 50 г., 77,8% при лицата между 31 и 35 г., 81,8% при лицата между 36 и 40 г., 94,7% при лицата между 56 и 60 г. и 05,2% при лицата над 60 г. Най-сериозна се очертава ситуацията при лицата между 51 и 55 г., 23,3% от които съобщават, че работят повече от 10 ч. дневно между 6 и 15 пъти месечно, а 6,6%, от тази възрастова група работят по посочения модел между 16 и 25 пъти месечно. При групата лица между 26 и 30 г. преобладаващо до 5 пъти месечно се работи повече от 10 ч. дневно (21,1%), но 7,9% работят по този начин между 16 и 25 пъти месечно.

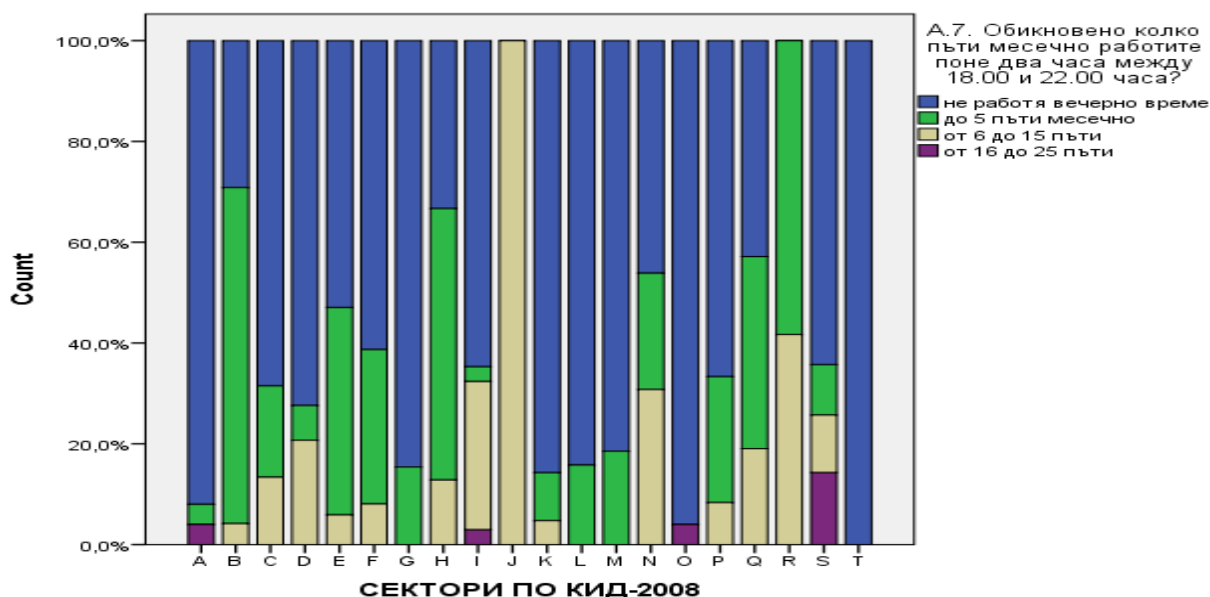
Специално по отношение на връзката между възрастта и общото количество седмично отработвани часове, тенденцията през последните 7-8 години се запазва непроменена. По данни от изследването "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд" (2005), възрастта, макар да не е статистически значим фактор, оказва влияние върху продължителността на работната седмица. Тогава е установено, че най-младата възрастова група (18-25 г.) се отличава с повишен относителен дял на работещите от 45 до 60 часа седмично и този дял е най-висок в сравнение с останалите възрастови групи, за които е характерно определено придържане към работа по 40-44 часа седмично. Установено е също така, че над 60 часа седмично полагат труд най-големи дялове от три възрастови групи, като и тук най-високият относителен дял е сред най-младите (7.8%).

Полагане труд в интервала между 18 и 22 ч: 63,7% от наетите лица никога не извършват основната си работа в тези часове. В интервала 18-22 ч. работят поне 5 пъти месечно 20,9% от наетите лица, други 13,3% работят между 6 и 15 пъти в посочения интервал, а 2,1% работят в този интервал между 16 и 25 пъти месечно.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво потвърждават изводите от Националното изследване на условията на труд в България (2012):

според цитираното изследване, никога не работят във вечерните часове 66,1% от наетите лица, 22,0% работят до пет пъти месечно, 11,8% - между 6 и 15 пъти месечно, а за 4% от наетите лица работата във вечерните часове е типична като модел. Различията от 2-3- пункта са пренебрежимо нищожни, още повече че двете изследвания работят с различни модели на извадките и това също трябва да се отчита при тълкуването на получените данни.

Фиг. 16 илюстрира секторните специфики в извършването на труд в интервала между 18 и 22 ч. Налице е средна по сила зависимост между спецификата на сектора и вероятността да се полага труд в този времеви интервал ($Chi-Square= 0,009$ и $Cramer's V=0,416$). Виж Фиг. 16:

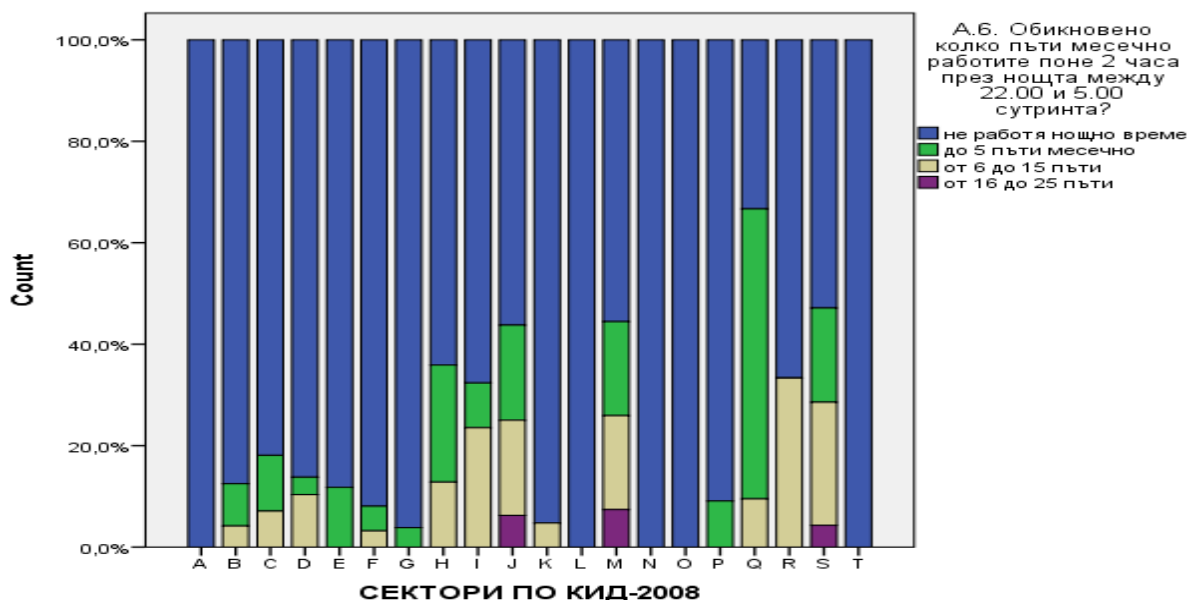
Фиг. 16. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд в интервала между 18 и 22 ч. ($Chi-Square= 0,009$ и $Cramer's V=0,416$)

- Работата в интервала между 18 и 22 ч. е доминиращият модел за работещите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения* (100%). Също широко срещан е трудът в посочения интервал и в секторите *Култура, спорт, развлечения* (41,0%), *Административни и спомагателни дейности* (30,9%), *Хотелиерство и ресторантьорство* (29,4%), *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (20,7%), *Хуманно здравеопазване и социална работа* (19,0%), *Преработваща промишленост* (13,4%) и *Транспорт; складиране и пощи* (12,8%).
- Извършването на труд в интервала между 18 и 22 ч. е по-често срещано при лицата с по-ниска образователна степен: в този интервал се случва да работят 50% от лицата с начално образование, 41,9% от лицата с основно образование, 41,7% от лицата със средно образование, 44,4% от завършилите колеж или полувисше образование и 29,5% от лицата с висше образование. Логичното предположение за това е отново в спецификата на икономическата дейност и свързаната с това организация на работното време. Анализът на данните показва, че 42,9% от работещите на постоянни смени и 34,7% от работещите на редуващи се смени извършват труд в

интервала между 18 и 22 ч.

Полагане на труд в интервала между 22 и 5 ч.: 83% от наетите лица не извършват основната си работа в този интервал. Поне 5 пъти месечно работят в този интервал 8,4% от наетите лица, между 6 и 15 пъти месечно - 8,3% от наетите лица, 0,2% полагат труд в този интервал между 16 и 25 пъти месечно.

На секторно ниво се очертават видими различия в честотата на работа в посочения интервал, както и в дяловете на лицата, които работят по това време на денонощието. Различията са илюстрирани във *Фиг. 17*:

Фиг. 17. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд в интервала между 22 и 5 ч. (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,297)

Очертават се няколко сектора, в които по-значителни дялове от наетите лица извършват труд в интервала между 22 и 5 ч. (като основна заетост):

- 57,1% от наетите лица в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* в интервала са съобшили, че извършват труд между 22 и 5 . до 5 пъти месечно, а 9,5% - между 6 и 15 пъти месечно.
- В сектор *Транспорт; складиране и пощи* в посочения интервал на денонощието полагат труд до 5 пъти месечно 23,1% от лицата, а 12,8% - между 6 и 15 пъти месечно;
- 11,8% от наетите в сектор *Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване* работят до 5 пъти месечно в интервала 22-5 ч.
- В сектор *Хотелиерство и ресторантьорство* в посочения интервал полагат труд до пет пъти месечно 8,8% от наетите лица, а 23,5% - между 6 и 15 пъти месечно.
- 33,6% от наетите лица в сектор *Култура, спорт, развлечения* са посочили, че работят в интервала между 22 и 5 ч. между 6 и 15 пъти месечно.
- Работата в посочения времеви интервал е често срещан модел и при лицата,

извършващи професионални дейности и научни изследвания: 18,5% от тях работят между 22 и 5 ч. поне пет пъти месечно, други 18,5% - между 6 и 15 пъти месечно, а 7,4% - между 16 и 25 пъти месечно.

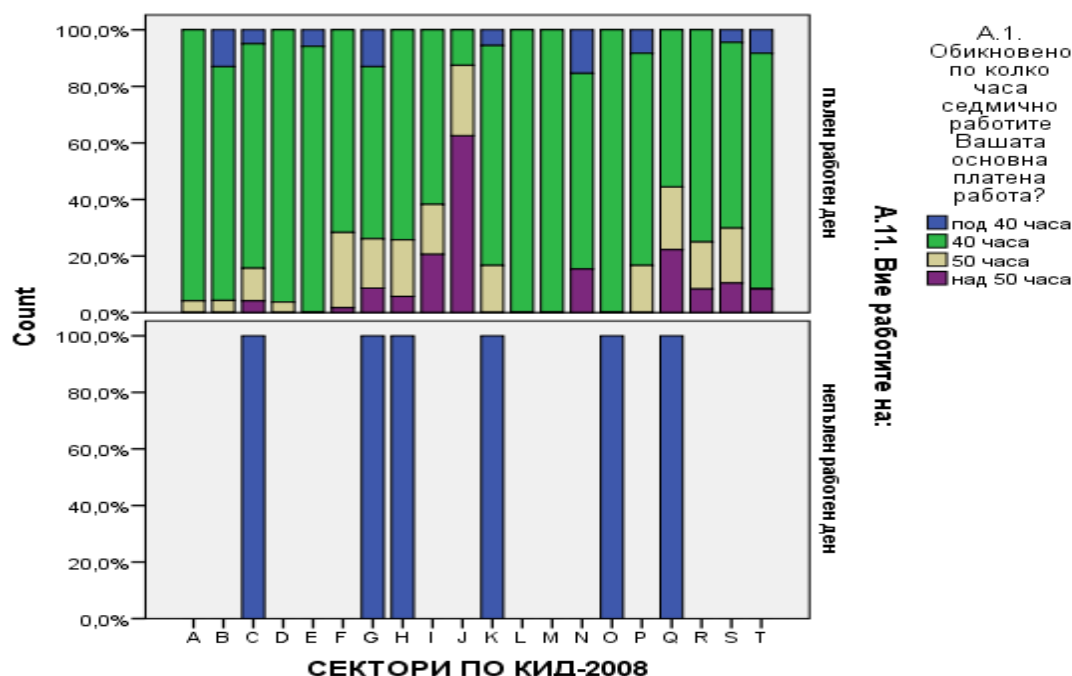
- Идентична е картината и при наетите в сектор *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*: 18,8% от тях работят поне 5 пъти месечно в интервала между 22 и 5 ч., други 18,8% - между 6 и 15 пъти месечно, а 6,2% - между 16 и 25 пъти месечно.
- Никога не работят в интервала между 22 и 5 ч. лицата от секторите *Селско, горско и рибно стопанство, Операции с недвижими имоти, Административни и спомагателни дейности, Държавно управление и Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление*.

Получените данни са идентични с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012), според което никога не работят в интервала 22-5 ч. 85,1% от наетите лица, 6,6% - до 5 пъти месечно, 7% - между 6 и 15 пъти месечно. Очевидно, тенденцията се запазва, което говори за стабилност в установените режими на работа, от една страна, а от друга страна потвърждава направените констатации за предпочитаните модели на работа в случаите, когато това се определя от самите лица.

Работата в интервала между 22 и 5 ч. следва да се разглежда като следствие от особеностите на икономическата дейност, в която лицето полага труд, в частност организирането на работата на смени. Но данните сочат също така, че в интервала между 22 и 5 ч. работят значителна част от лицата, които извършват индивидуални дейности, не изискващи редуване или съвместяване на задачите с други колеги, в следствие на което лицата имат пълната свобода сами да организират своя труд.

Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично

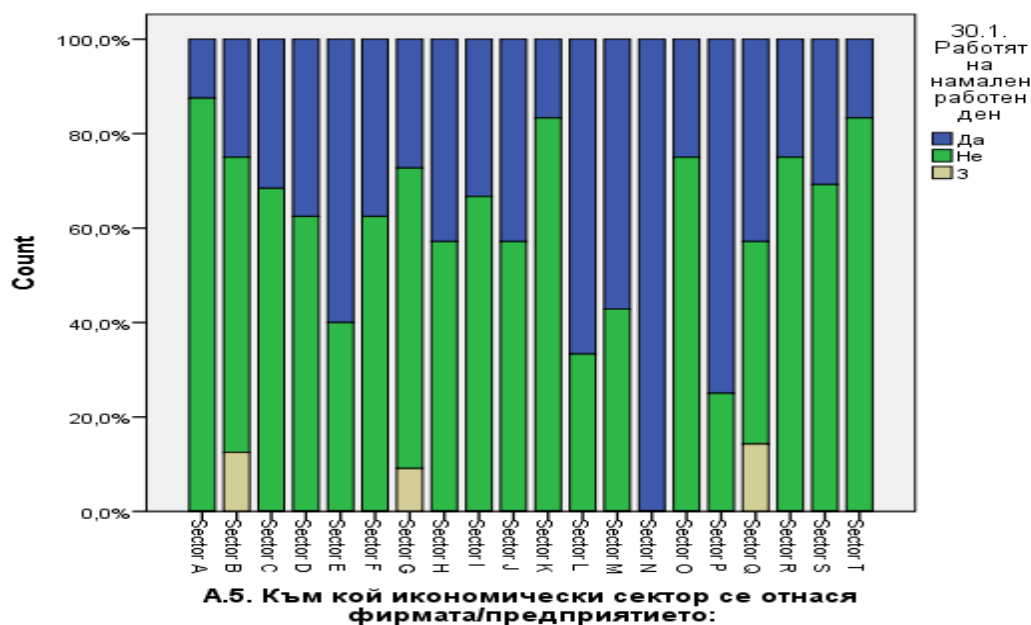
Данните от изследването за Профила по БЗР на национално ниво показват, че 5,9% от наетите лица работят по-малко от 40 часа седмично като основна трудова заетост. Продължителността на работната седмица кореспондира директно с вида заетост - на пълен или непълен работен ден. Общата констатация е, че лицата, заети на пълен работен ден, в преобладаващата си част работят по 40 и повече часа седмично, докато лицата, наети на непълен ден седмично работят по-малко от 40 часа. Фиг. 18 показва в кои сектори това е най-често срещано като практика. *Виж Фиг. 18:*

Фиг. 18. Разпределение на наетите лица по сектори и според полагането на труд по-малко от 40 ч. седмично. (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)

- Полагане на труд по-малко от 40 часа седмично се установява основно в няколко сектора: *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (23,1%), Финансови и застрахователни дейности (19,0%), Административни и спомагателни дейности (15,4%), Добивна промишленост (12,5%), Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (8,3%)*. Тези констатации са валидни като цяло за секторите.
- Но от гл. т. на извършването на труд на пълен или непълен работен ден, данните говорят за специфични концентрации на лица, работещи по-малко от 40 ч. седмично освен в горепосочените сектори, така също и в секторите *Преработваща промишленост, Държавно управление, Хуманно здравеопазване и социална работа*.

В допълнение на коментираните данни, оценките на работодателите за полагане на труд по-малко от 40 часа седмично по сектори потвърждават предположението за това, че тази продължителност се прилага като модел в определени сектори и икономически дейности. Според оценките на работодателите, това са секторите *Административни и спомагателни дейности, Образование, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Операции с недвижими имоти, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Професионални дейности и научни изследвания, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, Транспорт; складиране и пощи*. Виж Фиг. 19:

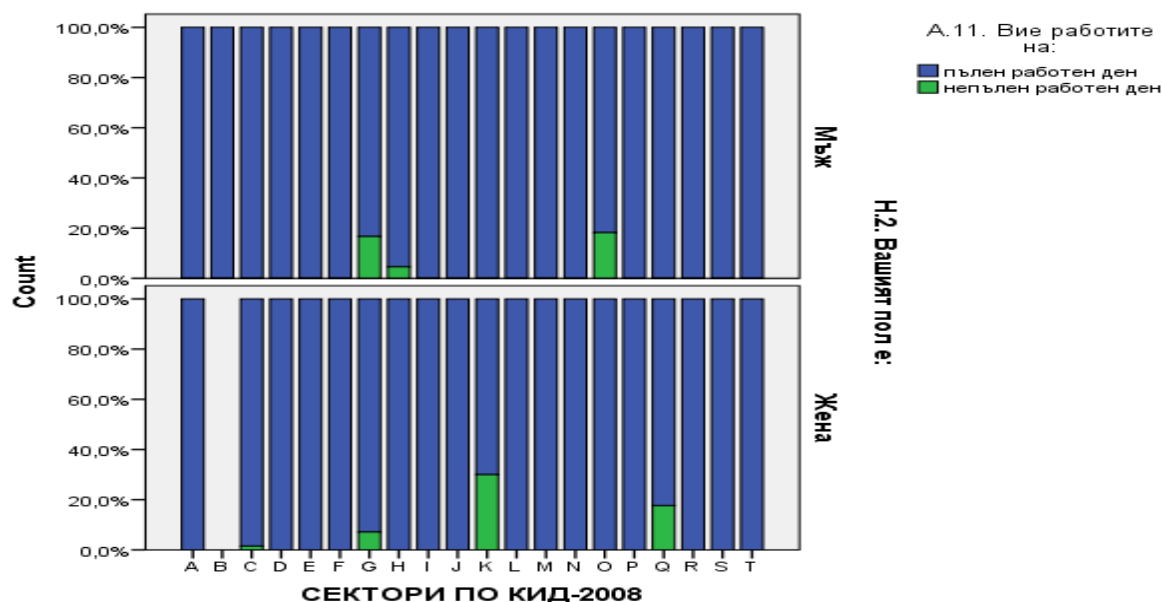

Фиг. 19. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките за наличие на наети лица, работещи по-малко от 40 часа седмично. (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)

Данните за полагане на труд по-малко от 40 часа седмично следва да се разглеждат в контекста и заедно с представените в предходните параграфи данни за работното време, а също така и в светлината на извършването на допълнителна работа. Тогава се получава общата картина на заетостта на наетите лица и биха могли да се направят препоръки за подобряване на отделните елементи на работното време от гл. т. на създаването на по-добри условия за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

По данни от изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд 2005”, 5,9% от заетите работят по-малко от 40 часа седмично (при 7% в новите страни-членки и 17% в ЕС-15). Този дял се оценява като сравнително нисък и индикира все още слабо прилагане на гъвкави форми на работното време. Установява се също така, че жените работят по-малко от 40 часа седмично по-често отколкото мъжете – 59,3% от заетите жени работят по-малко от 40 часа седмично. Все пак, относителният дял на работещите по този начин жени (6,6%) е по-нисък от съответните дялове в ЕС (9% за новите страни-членки и 32% в ЕС-15). Най-често тази форма на заетост се среща при хората от 46 до 55 годишна възраст и при работещите на срочен трудов договор (20,4%), а най-рядко – при тези на възраст от 18 до 25 г. и самонаетите със служители (2,9%). Степента на удовлетвореност от тази форма на заетост е висока – 50,0% са доволни и не искат промяна в установеното работно време. 12,5% считат, че работното им време може да бъде намалено, докато други 37,5% имат потенциал за повече работни часове.

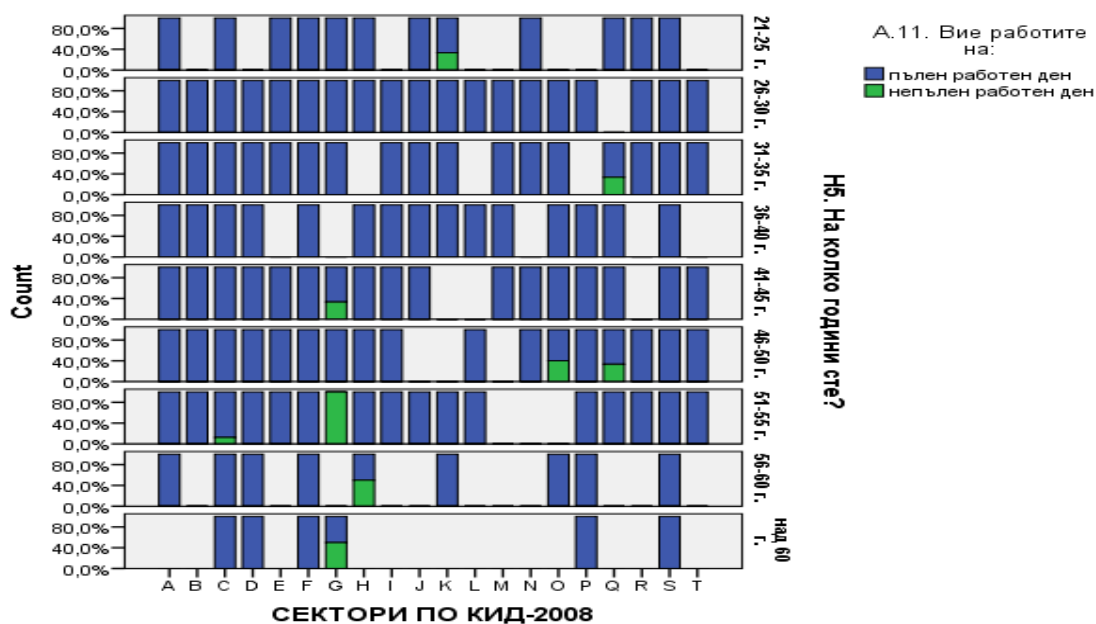
Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво провери в каква посока е настъпила промяна в сравнение с констатираните през 2005 г. данни. Последните данни показват, че 61,5% от наетите на непълен работен ден са жени, съответно мъжете са 38,5%. Работата на пълен работен ден е модел, еднакво силно представен и при мъжете (51,4%), и при жените (49,6%). Фиг. 20 илюстрира работата на двата пола по сектори на пълен и непълен работен ден:

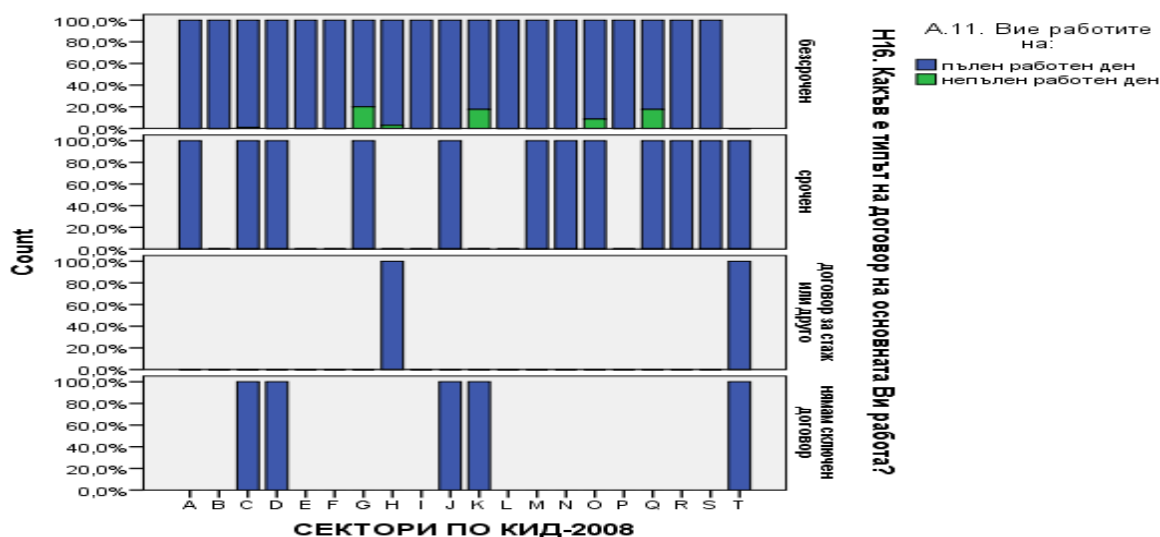
Фиг. 20. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според продължителността на работния ден (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,335)

Освен че работата на по-малко от 40 часа седмично има специфични проекции според пола на наетите лица, различия се откриват и според възрастта на лицата, както и според типа на трудовоправното отношение.

- Работата на по-малко от 40 часа седмично е характерна за лицата в по-високите възрастови групи - 51 и нагоре г. Виж Фиг. 21;
- По-малко от 40 часа седмично работят предимно тези лица, които имат безсрочен трудов договор. Колкото по-малка е сигурността на договорните отношения между работодателя и наетото лице, толкова по-голяма е вероятността лицето да работи на пълен работен ден, а също така и при удължено работно време. Виж Фиг. 22:

Фиг. 21. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според продължителността на работния ден (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

Фиг. 22. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според продължителността на работния ден (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

В сравнителен план следва да се има предвид, че работата по-малко от 40 часа седмично е явление, разпространено предимно сред жените, като 20% от заетите жени в ЕС работят по-малко от 20 часа седмично в сравнение със 7% от заетите мъже според данните на EWCS 2010. Разпространението на работата по-малко от 40 часа седмично варира в широки граници в отделните страни, като отразява разлики в културните нагласи за работа с такава продължителност, както и фактори като достъпа до услуги за предоставяне на грижи и работното време на училищата. На равнище ЕС работата по-малко от 40 часа седмично остава по-широко разпространена в сектора на услугите, отколкото в производството и селското стопанство.

Работа през почивните дни събота и неделя

От съществено значение за безопасността и здравето при работа в полето на измеренията на работното време е работата, която излиза извън стандартния модел за „нормална“ работа, разбираана в контекста на общоприетата законова норма по отношение на брой часове и работни дни, които се вписват в „делничната рамка“ – работа през деня и в дните от понеделник до петък. Това е работният режим за преобладаващата част от работещите. Отклоненията от този режим най-често се свързват с рисковете за здравето и безопасността на работещите. Затова е важно да се следят състоянието и тенденциите в това отношение.

Работата през почивните дни – събота и неделя, далеч не е екзотика в днешно време. „Съботното“ работно време е по-разпространено от „неделното“ и за определени сектори (най-вече свързани с търговия, услуги, хотели, ресторанти) и то е в рамките на нормата. Данните от изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво показват:

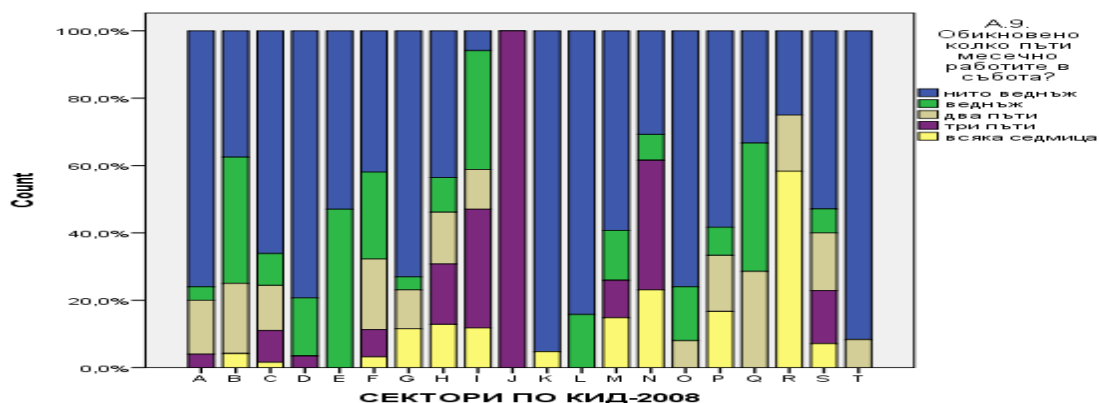
- 55,2% от наетите лица никога не извършват основната си работа през **съботните дни**. Веднъж месечно работят в събота 14,9% от наетите лица, два-три пъти месечно (23,7%), всяка събота - 6,2% от наетите лица. Тези оценки кореспондират пряко с оценките на работодателите, 56,1% от които

съобщават, че никога не се налага тяхното предприятие/фирма да работи в събота. За разлика от наетите лица обаче работодателите отчитат два пъти по-висок дял работа всяка събота в месеца (13,6%), съответно два пъти по-нисък дял работа в събота два-три пъти в месеца (11,8%) и с близо четири пункта по-висок дял работа в събота веднъж в месеца (18,6%).

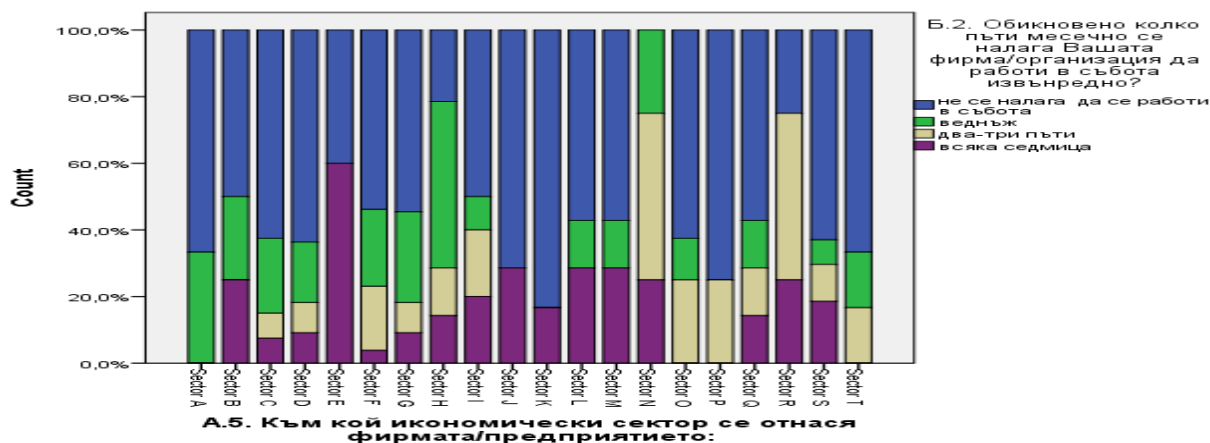
- 70% от наетите лица не работят в **неделните дни**. Веднъж месечно се трудят в неделя 10,5% от наетите лица, два пъти месечно - 11,4%, три пъти месечно - 6,9%, всяка неделя - 2,1%. Оценките на работодателите за работата в неделя са близки, но отново тук има известни различия: според 74,1% от работодателите никога не се работи в неделя, веднъж месечно се работи в неделя според 14,5% от работодателите, два-три пъти - според 4,5% от работодателите, а всяка неделя - според 6,3% от работодателите. Най-драстичното разминаване е по отношение на оценките за работата два-три пъти месечно в неделя - според наетите лица това се случва поне три пъти по-често отколкото са склонни да посочат работодателите. Този въпрос би могъл да е предмет на допълнителни изследвания, които да прецизират наличната информация.

По тези индикатори не се наблюдава промяна според изследването за Профила по БЗР на национално ниво и Националното изследване на условията на труд в България (2012). Наблюдават се почти незначителни разлики по отношение на честотата на работа през почивните дни, като по отношение и на двата традиционно почивни дни слабо се покачва делът на тези, които работят три пъти за сметка на тези, които работят два пъти съответно в събота или в неделя. Заслужава да се отбележи по-значителното нарастване (от 4,5% на 11,6%) на дела на работещите три пъти в събота за сметка на работещите два пъти, където делът пада от 19,6% на 12,2%.

На **секторно ниво, работата в съботните дни** е характерна както за промишлеността, така и за сектора на услугите. Фиг. 23 и Фиг. 24 илюстрират секторите с най-често прилагани практики за работа в съботните дни - според оценките на наетите лица и според оценките на работодателите. Такива са секторите *Добивна промишленост, Преработваща промишленост, Строителство, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Култура, спорт, развлечения; Хотелиерство и ресторантьорство, Професионални дейности и научни изследвания*:

Фиг. 23. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в събота (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,396)

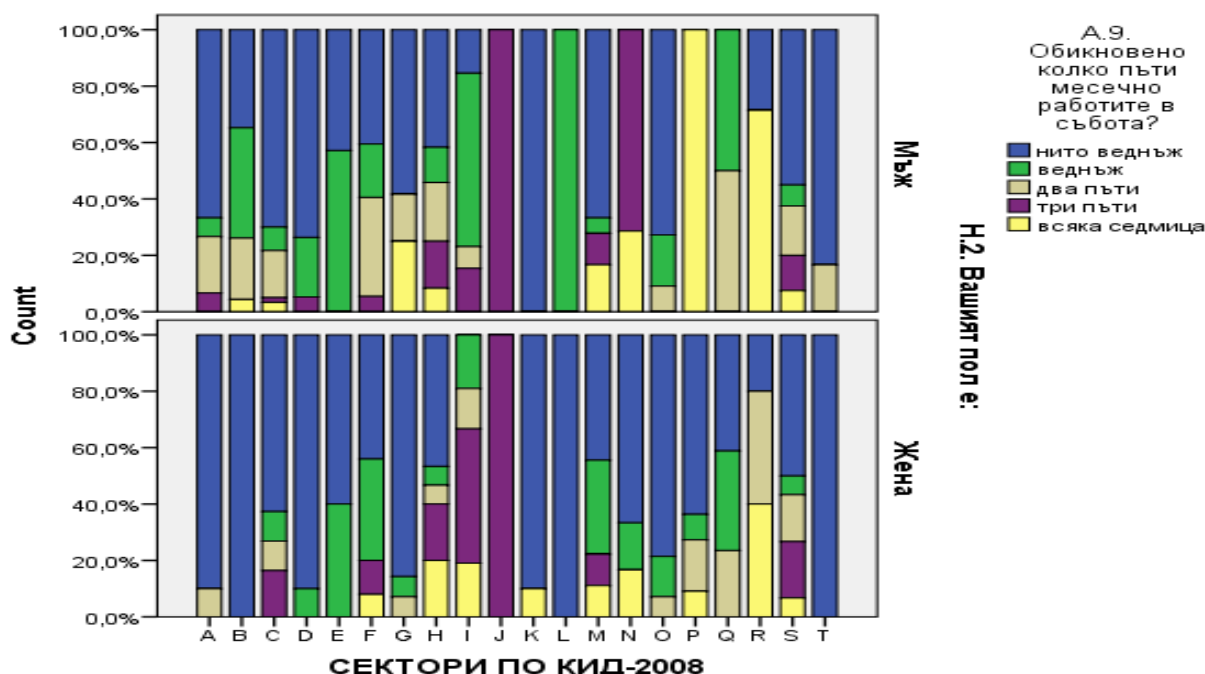

Фиг. 24. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за честотата на работа в събота ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,196$)

Очертават се сходни сектори с високи и по-ниски дялове работа в събота, което говори за достоверността на получените данни. Получената информация би могла да се използва при конструирането на секторни политики и прецизирането на мерките за БЗР по икономически дейности.

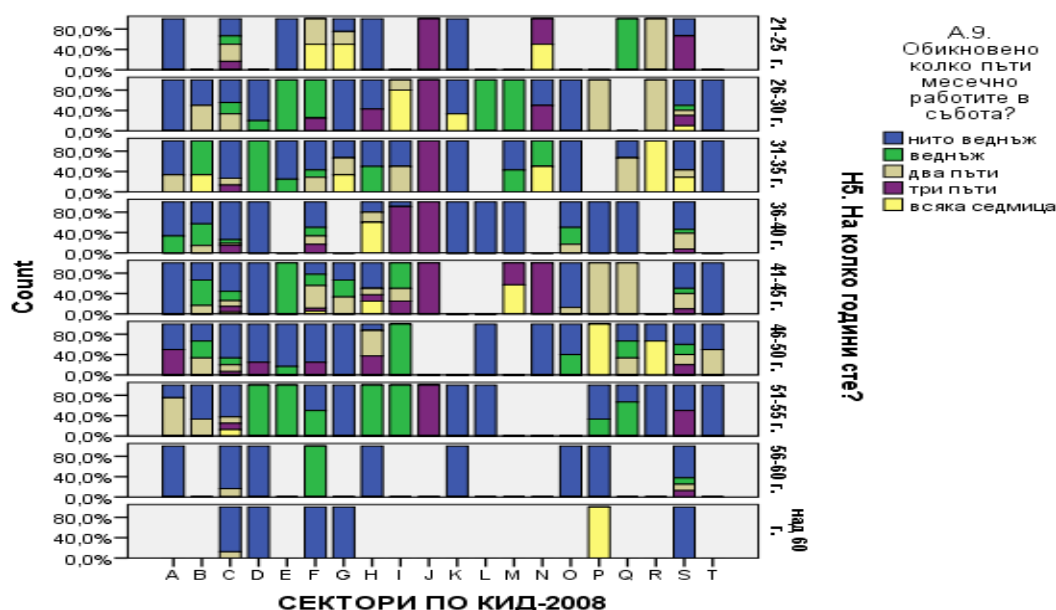
Допълнителна информация за работата в съботните дни се черпи от проверката на зависимостта между демографските характеристики на наетите лица и техните оценки за честотата на работа в събота. Логичното предположение е работата в съботните дни да е функция от спецификата на сектора и произтичащата от това организация на работните процеси (респективно, организацията на работното време). Но въпреки това се оказва, че има статистически значими зависимости между:

- Фиг. 25 илюстрира наличие на средна по сила връзка ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,396$) между **пола на наетите лица** и **работата в събота**. Мъжете работят по-често от жените в съботния ден в секторите *Образование, Култура, спорт и развлечения, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хуманно здравеопазване и социална работа, Строителство, Добивна промишленост*. Жените от своя страна по-често работят в съботния ден в секторите *Преработваща промишленост, Хотелиерство и ресторантьорство и Транспорт; складиране и пощи*:

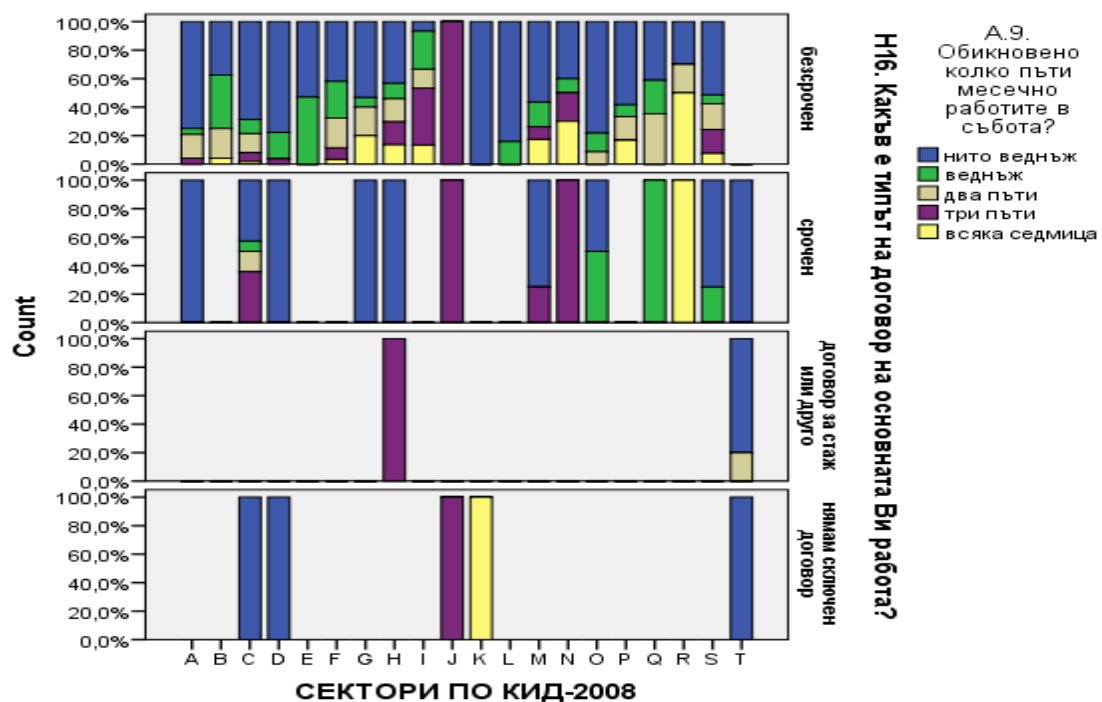
Фиг. 25. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според оценките им за честотата на работа в събота ($\text{Chi-Square} = 0,000$ и $\text{Cramer's V} = 0,396$)

- Откриват се също така и предпочитания между възрастта на наетите лица и работата в събота ($\text{Chi-Square} = 0,000$ и $\text{Cramer's V} = 0,385$). Работят в събота по-възрастните в секторите *Образование*, *Хуманно здравеопазване* и *социална работа*, но също така и младите хора в сектор *Хотелиерство* и *ресторантьорство*; най-младите в секторите *Строителство* и *Доставяне на води*; *канализационни услуги*, *управление на отпадъци* и *възстановяване*; *Административни и спомагателни дейности* и *Други дейности*: Виж Фиг. 26:

Фиг. 26. Разпределение на наетите лица по сектори, по възраст и според оценките им за честотата на работа в събота ($\text{Chi-Square} = 0,000$ и $\text{Cramer's V} = 0,385$)

- Според образователния статус на наетите лица също се установява средна по сила зависимост: лицата с висше образование по-рядко работят в съботните дни в сравнение с лицата с образование колеж или по-ниско образование ($Chi\text{-}Square=0,000$ и $Cramer's\ V=0,397$).
- Интересна информация се получава от проверката на зависимостта между типа трудово правно отношение и работата в съботните дни ($Chi\text{-}Square=0,000$ и $Cramer's\ V=0,394$). Лицата на безсрочен договор сравнително по-рядко работят в съботните дни, в сравнение с лицата, които са наети на срочен договор или работещите без договор. Тези констатации корелират позитивно с наблюденията и по други показатели на БЗР, от които става ясно, че несигурността на работното място и вероятността да се работи в съботните дни са по-високи при тези лица, при които договърът е различен от безсрочен. Виж Фиг. 27:

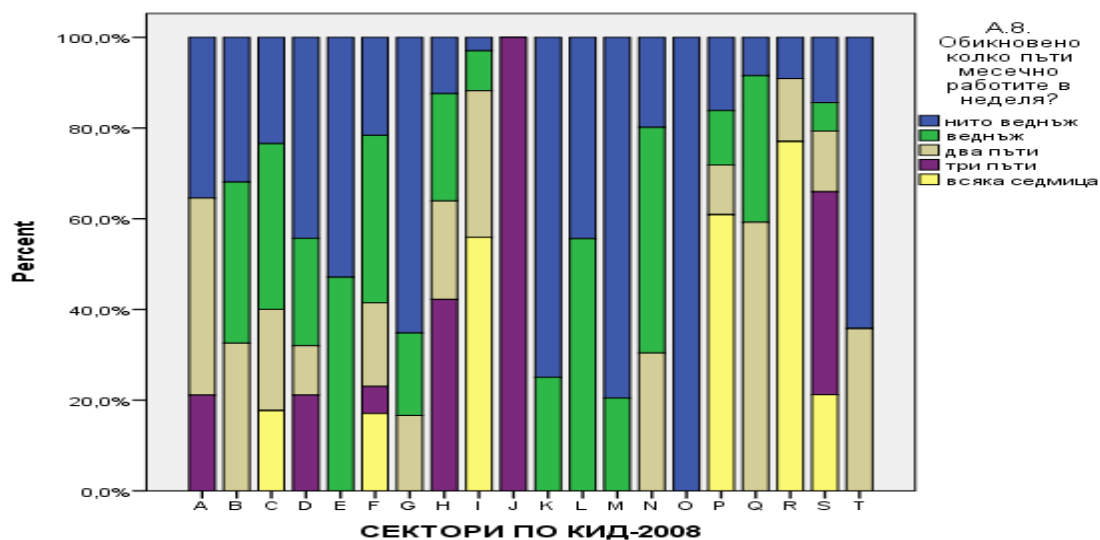

Фиг. 27. Разпределение на наетите лица по сектори, по типа трудово правно отношение и според оценките им за честотата на работа в събота ($Chi\text{-}Square=0,000$ и $Cramer's\ V=0,394$)

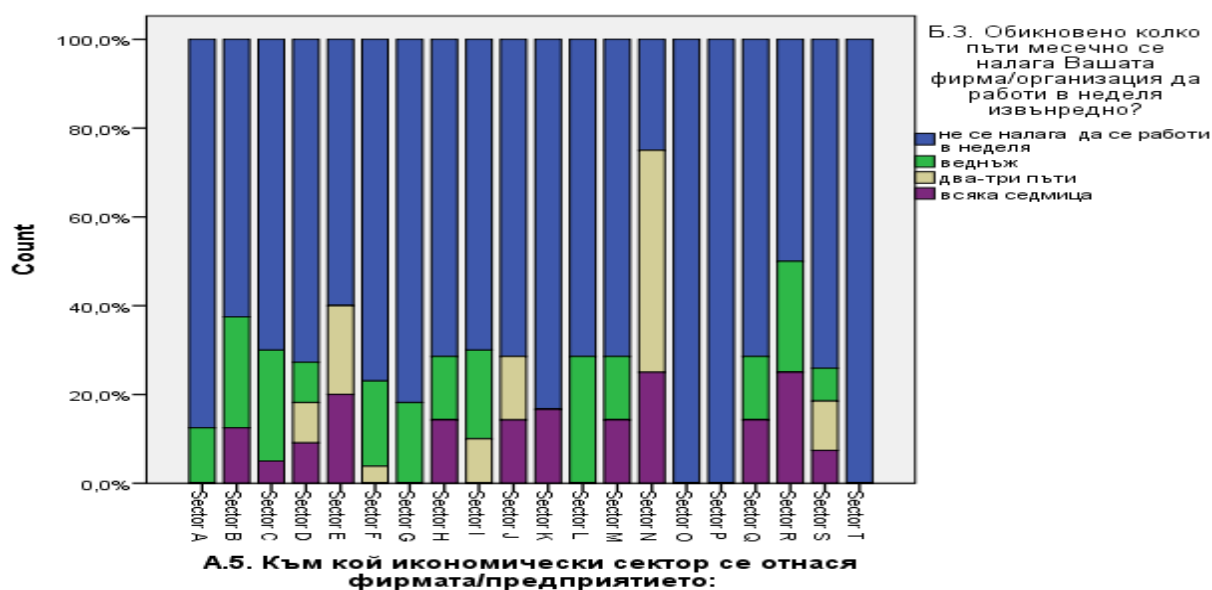
Работата в неделните дни е другият съществен елемент, който представлява интерес в контекста на конструирането на политики в областта на БЗР:

- Данните от изследването за Профила по БЗР на национално ниво показват, че според наетите лица най-масово се работи в неделя в секторите Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство, Хуманно здравеопазване и социална работа, Транспорт; складиране и пощи, Други дейности. Виж Фиг. 28:
- Според оценките на работодателите, с относително високи нива на работа в неделя се очертават, освен посочените от наетите лица сектори, също така и Административни и спомагателни дейности, Култура, спорт, развлечения; Преработваща промишленост, Добивна промишленост. Виж Фиг. 29:

Когато се бъде интерпретира заедно с данните за работата в съботните дни, получената информация за работа в неделните дни очертава онези сектори, в които се работи извън стандартната работна седмица и в които по този начин се нарушава естественият режим на работа, а в резултат на това се създава повече предпоставки за намаляване работоспособността на работната сила. Последното е валидно както работодателите, така и наетите лица, поради това би било целесъобразно да се направят още по-специализирани анализи (на секторно ниво и на ниво икономически дейности) на наличните данни с цел прецизиране степента на влияние на работата в съботните/неделните дни върху различните категории персонал.

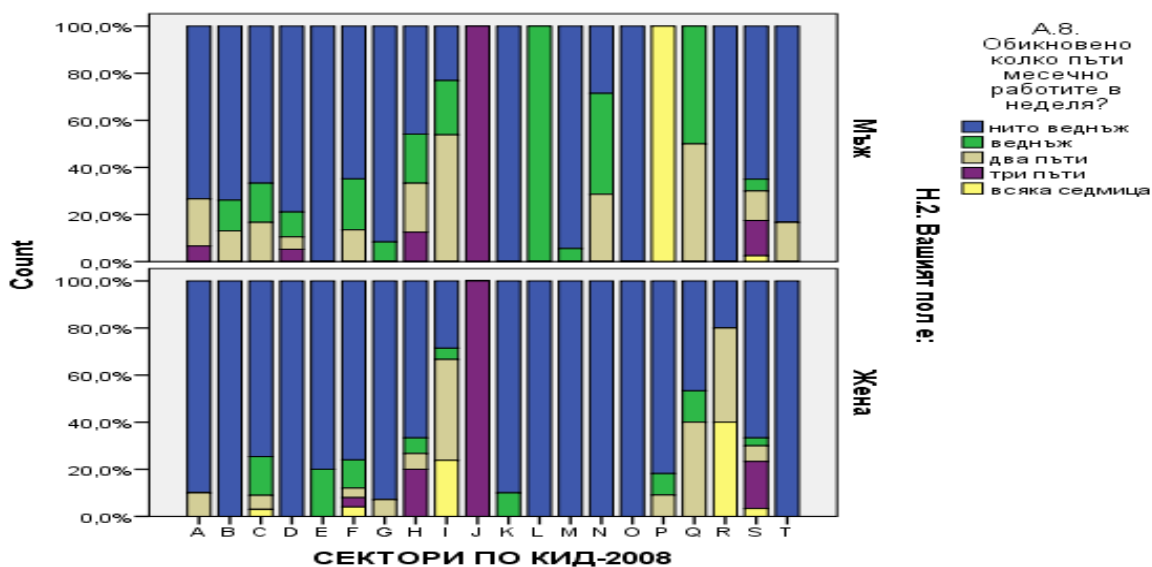
Фиг. 28. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,291)

Фиг. 29. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,434)

И тук е направена допълнителна проверка за това кои категории лица, според демографските си характеристики, най-често се озовават в групата на полагащите труд в традиционните трудови дни:

- Независимо от това, че секторната принадлежност е определящият фактор за честотата на работа в неделните дни, все пак прегледът на данните **по пол** говорят за някои типично мъжки сектори, в които се полага труд в неделя - *Образование, Административни и спомагателни дейности, Хуманно здравеопазване и социална работа, Добивна промишленост и Преработваща промишленост.*
- Труд в неделя се извършва от жените, наети в секторите *Култура, спорт, развлечения, Други дейности, Селско и горско стопанство.*
- Има сектори, като *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения; Хотелиерство и ресторантьорство*, в които работата в неделя е типична характеристика. поради това всички наети в тези сектори работят в неделните дни веднъж и повече пъти месечно - както мъжете, така и жените. *Виж Фиг. 30:*

Фиг. 30. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за честотата на работа в неделя (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,441)

- Възрастта на наетите лица не корелира пряко с полагането на труд в неделя. Тук доколкото има различия по възраст, те се дължат на различната възрастова специфика на работната сила, която се наема в различните сектори. Така например, секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и Хотелиерство и ресторантьорство* са наети хора в по-ниските възрастови групи (до 35 г.) и тъй като секторите предполагат работа в неделните дни, се очертават по-високи дялове млади хора, работещи в посочения времеви период.

Представените данни дотук за реалните ситуации на работа повече и по-малко от 40 часа седмично говорят за наличие на гъвкави варианти в организацията на работата, които очевидно се налагат от фактори, свързани с производствената и пазарна конюнктура и които работят в посока на увеличаване на несигурността по

отношение на работното време. Това е важно да се има предвид при положение, че преобладаващата част от наетите лица работят на пълен работен ден, което от своя страна насочва към извода, че работата в нестандартни времеви интервали и през почивните дни се превръща в естествен, „подразбиращ“ се момент от работната ситуация за немалък брой хора. Като се има предвид и това, че според последното изследване работодателите дават по-високи стойности при оценяване на ситуациите и честотата на извънредна работа през почивните дни, през нощта или вечерта, нестандартното работно време се използва като ресурс и необходим буфер, който фирменият мениджмънт залага като елемент на вътрешно фирмената организация, а на работещите се налага да го приемат като част от формалния ред в предприятието.

Отпуски и почивки

Отпуските и почивките са част от актуалната тема за баланса между работа и свободно време, от който зависят възможностите на всеки да удовлетворява и развива различни свои потребности и наклонности, придаващи смисъл на съществуването. В този смисъл те са и част от темата за качеството на работната среда, както и оказват въздействие върху удовлетвореността на работещите от условията на труд.

Платен годишен отпуск

Основни индикатори за набиране на информация за реалната ситуация на ползване на платения годишен отпуск в предприятията в контекста на БЗР са: 1) продължителност на платения годишен отпуск, 2) периодичност или честота на ползването му, 3) наличие на механизъм за планиране на годишните платени отпуски в предприятието.

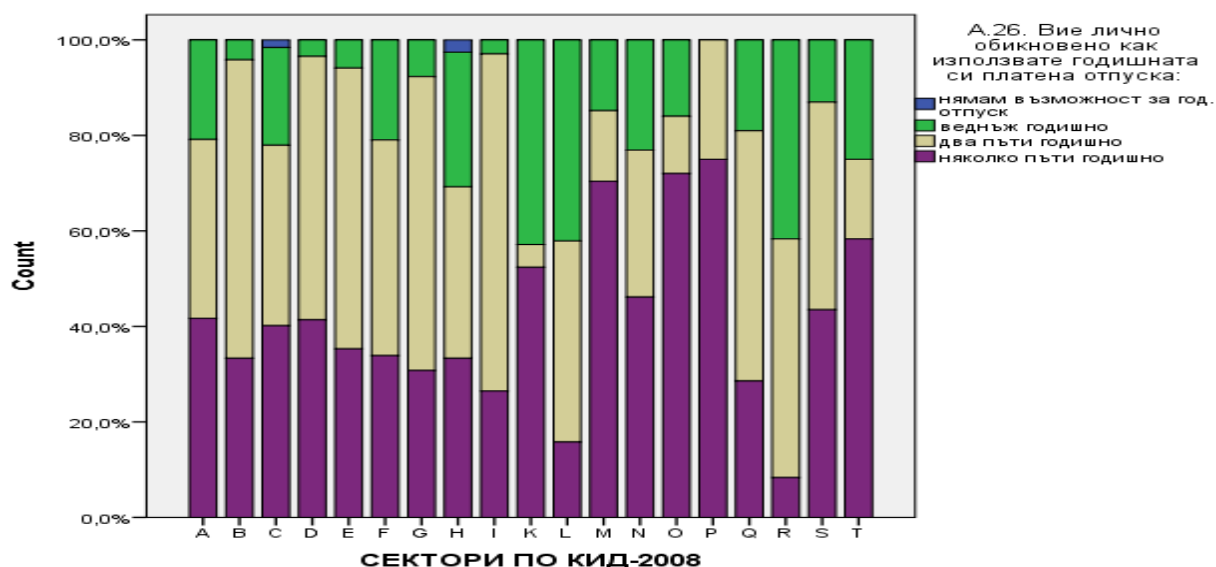
Годишният платен отпуск и неговото ползване са законово регулирана норма за едно от основните права на всеки работещ човек и задължение на вътрешно фирмената организация като реално действие на тази норма.

- Практически всички наети лица ползват своя годишен платен отпуск, като приблизително всеки пети го ползва веднъж годишно, 41,1% излизат два пъти годишно в платен отпуск и почти същият е дялът на излизащите в отпуск по 3-4 пъти в годината.
- Планиране на ползването на годишния платен отпуск се прави в 90% от предприятията.

Малко повече от половината наети лица ползват до 20 дни платена отпуска; за всеки четвърти тя е до 30 дни, а близо 14,0% излизат до 10 дни в отпуск. Сравнението с предхождащите проучвания (изследване "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд, 2005 и Националното изследване на условията на труд в България) не открива тенденции на промяна по отношение на модела на ползване на отпуските от гледна точка на периодичност и размер.

Вариациите в моделите за ползване на годишния отпуск от наетите лица по сектори са илюстрирани във *Фиг. 31*. Прави впечатление масовото прилагане на гъвкави модели за ползване на годишния платен отпуск от работодателите, поради което може да се твърди, че гъвкавото ползване на годишния отпуск от заетите лица се

превръща в една от устойчивите характеристики на полагането на труд в българската икономика като цяло.

Фиг. 31. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за начина на ползване на годишния платен отпуск (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,391)

Друг поглед върху платения годишен отпуск е **възможността за ползването му за обучение**. Според работодателите в настоящето изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво, само в една пета от предприятията заетите нямат възможност да ползват платен годишен отпуск за обучение. Но предвид разпространената практика на планиране на отпуските това очевидно не е съществена пречка за работещите в тези предприятия при положение, че са ангажирани с обучение и имат нужда от откъсване от работа.

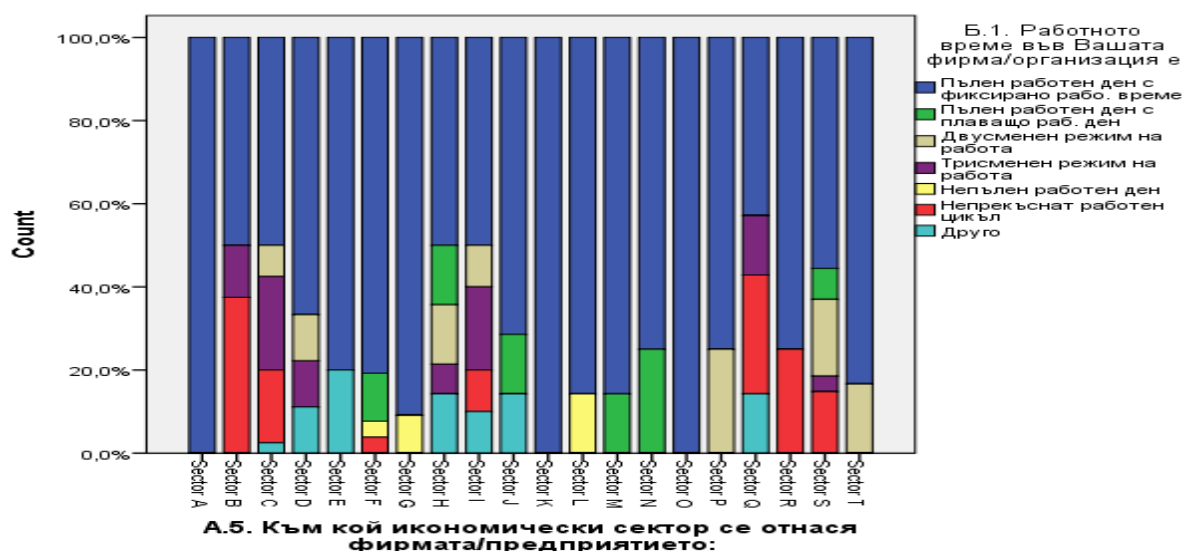
Разпределение на работното време

Въздействие върху БЗР оказват освен продължителността и нестандартността на работното време, но и неговата организация и график, т.е. разпределението на работното време. Това разпределението се влияе от особеностите на технологичния и производствен процес, от отрасловата специфика и конкретното естество на работата. Съществен е ефектът, който разпределението и организацията на времето, прекарвано на работното място време имат върху организацията на времето извън работното място.

Разпределението е свързано с такива съществени измерения на работната среда като ритмичност, редовност, предвидимост на работното време, отработени и стабилни режими на работа. Случаи на нарушаване на ритмичността и графиците на работното време въздействат върху здравето, мотивацията и ефективността от труда чрез стреса, психическото и емоционалното натоварване, неизвестността, усещането за загуба на контрол и предвидимост. Гъвкавите режими на работа, включително работата на смени и нестандартните работни часове, са по-натоварени в това отношение.

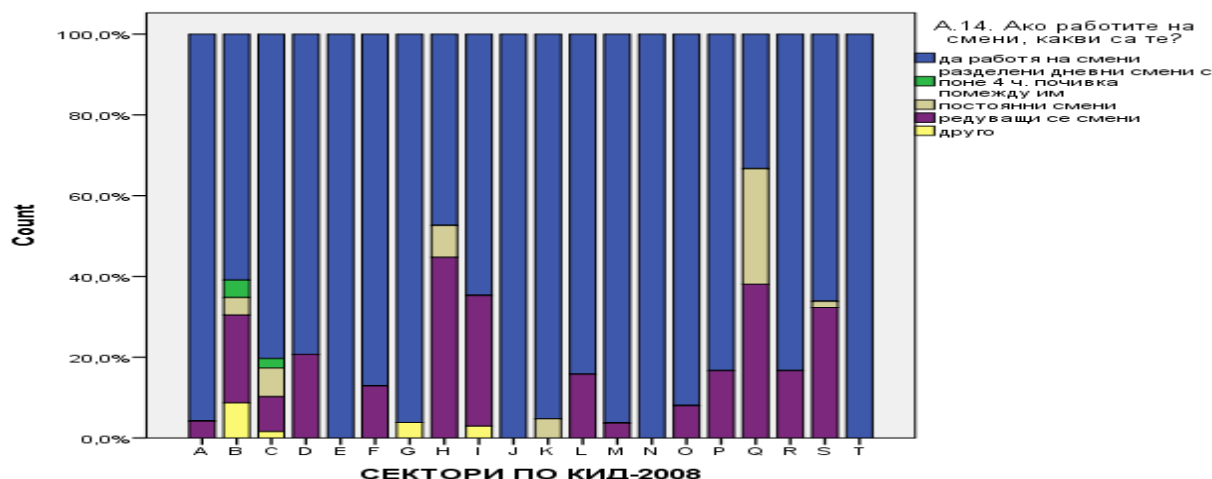
Според заложените в изследването индикатори за разпределение на различни случаи на работното време фиксирани схеми на работно време - „един и същ брой часове

всеки ден”; „един и същ брой дни всяка седмица” и „фиксиран начални и крайни часове”, са валидни за 4/5 от наетите лица като тази ситуация не е променена при сравняване с данните от последните две изследвания. Виж Фиг. 32:

Фиг. 32. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за организацията на работното време (Chi-Square= 0,101 и Cramer's V=0,319)

За работещите на смени режимът на редуващи се смени е най-разпространен. В това отношение се очертават секторите *Транспорт; складиране и пощи, Хотелиерство и ресторантьорство, Хуманно здравеопазване и социална работа, Операции с недвижими имоти, Добивната промишленост*. Виж Фиг. 33:

Фиг. 33. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за моделите на работа на смени (Chi-Square= 0,101 и Cramer's V=0,319)

Разпределението на работното време се задава от мениджмънта и не подлежи на промяна от страна на работещите за 87% от работодателите. Известна възможност за избор от страна на работещите на най-удобната за тях схема на работното време се предполага от наличието на варианти на работни графици, определени от фирмата, както и от допускането на плаващо работно време. Опцията за избор на вариант на работен график е по-широко приложима в сравнение с възможността за плаващо

работно време – съотношението е съответно 7,2 % към 4,8 % според отговорилите работници.

Честа промяна в схемата на работното време е валидна за 11% от работещите и това мнение съвпада с аналогичната оценка на работодателите.

Съвпада оценката на респондентите от двете съвкупности – работодатели и наети лица и по отношение на честотата на промяна на графика на работното време. Честа промяна на схемите на работното време има според една десета от отговорилите и в двете съвкупности, докато според останалите респонденти в тяхната организация не се налагат чести промени в графика на работното време. При изследването от 2005 г. 71,4% от работодателите са преценили, че поддържат сравнително постоянен график на работа. Значителната разлика от близо 20 пункта говори за положителна промяна в организацията на работното време – в преобладаващата част от фирмите разпределението на работното време е стабилно и редовно, което е възможност за намаляване на стреса на работното място и по-добра организация в областта на баланса между работа и свободно време.

Когато предстоят промени на работното време, най-често работниците се информират няколко дни по-рано – това мнение са споделили 13,7% от наетите лица. За други 7,6% от наетите лица информирането става в твърде скъсен срок – един ден по-рано, а подобна промяна допълнително създава дискомфорт от гледна точка на баланса работа -свободно време. Този баланс също се натоварва и от случаи на „намеса” в извън работното време чрез телефонни обаждания или електронна кореспонденция от страна на работодателя. Подобна практика е позната на 3/5 от работниците с различна честота – за 41,2% това се случва рядко, докато за 10,2% по няколко пъти месечно, а 8,7% това е ежеседмично, като включително за 2,2% от отговорилите това е всекидневна практика.

Попитани за това доколко работното време е удобно за семейните и други ангажменти извън работата, 82% от наетите лица считат, че то е удобно(59,8 %) и много удобно (22,1 %), докато за 16,2% тяхното работно време не е много удобно. За незначителен дял от тях (1,9 %) то изобщо не е удобно.

Установените данни за работното време корелират директно със степента на съвместимост на работния график на работниците с живота им извън работа. Близо 80% от заетите в по-голяма или по-малка степен са доволни от работното си време, тъй като то е удобно за живота им извън работа.

Известни претенции към работния график имат 16,2 % от заетите, а близо 2 % го определят като крайно неудобно.

При сравняване с данните от 2005 г. не се установява разлика в дела на тези, които оценяват работното си време като удобно и много удобно. Наблюдаваните разлики са в промяна на съотношението на оценките „удобно и много удобно”. Предхождащото изследване регистрира по-балансирано съотношение – почти изравнени дялове на оценките: 35,4% от интервюираните през 2005 г. са дали оценка „много удобно” и 39,4% са дали оценка „удобно”. Годици по-късно оценката „удобно” има значителен превес над оценката „много удобно” и това може да се приеме за сигнал на промяна в субективната удовлетвореност от реалната ситуация на съвместяване на работа и дейности в извън работното време.

В същото време регистрираният дял на недоволните от работното си време през 2005 г. е бил 23,3% и към настоящия момент можем да говорим общо за по-благоприятно оценяване на работното време в схемата „работно и извън работно време”.

Предшестващите изследвания в областта на условията на труд и въздействието върху удовлетвореността от работното място и рисковете за здравето на работещите показват също, че по отношение на промените в разпределението на работното време най-засегнати са хората, работещи на смени и с нестандартно работно време – тези категории работещи в по-голяма степен отчитат влияние върху здравето, в по-голяма степен не са удовлетворени от условията на труд, и по-трудно балансират в схемата работа-свободно време.

Режими на работа и почивка

Преобладаващата част от участвалите в настоящето изследване лица оценяват ползването на почивките през работния ден като пълноценно:

- Това важи за близо 4/5 от респондентите-работници (79,4 %).
- В същото време почти всички от респондентите-работодатели (95,9 %) преценяват, че заетите в техните предприятия пълноценно се възползват от формално установения режим за почивки през работния ден.

Тази разлика в оценките с близо 15 пункта вероятно намира своето обяснение, когато погледнем ранжирането на отговорите на работниците за това какво правят обикновено по време на почивките. Огромната част от наетите лица по време на почивките напускат работното си място, което означава промяна на активността на действията – това се отнася за 72,9% от тях. За не малък дял от работниците – 17,6%, почивките са свързани с продължаване на ангажираността им с работната дейност, а други 9,5% считат, че този въпрос не се отнася до тях (не се вписват в горните два отговора).

Нормално е почивките през работния ден да се свързват с „изключване” от работното място за определено време и най-вероятно работодателите смятат, че при формално установен режим за почивки, което е тяхно задължение, работниците максимално и пълноценно се възползват от регламентирания почивки. Но очевидно за една част от работниците работното време или не стига за изпълнение на задачите и те компенсират и наваксват в почивките, или имат друго свое виждане за пълноценна почивка.

Обособени кътове за почивка

Възможността за напускане на работното място и временно изключване от работния процес като мярка за пълноценна почивка в рамките на работния ден е свързана до голяма степен с наличието на специално обособени места за отдих. Положителният отговор на работодателите и този на работниците за това дали има специално обособени места за почивка в предприятието се разминават с около 9 пункта в полза на работодателите – съответно 81,7 % и 72,8 %. Възможно обяснение на тази разлика е в субективното поведение и отношение на работниците към специалните места за отдих и вероятно тези, които не ги ползват, просто не знаят или не се интересуват за тях. Възможно е и обяснението, че работодателят не е положил достатъчно усилия за разпознаването на тези места като места за ползване от работниците по време на регламентиранията чрез графиците на работно време почивки.

Наличието на специално обособени места за отдих се приема за фактор, спомагащ за по-пълноценната релаксация чрез възможността, която предлагат за временно отделяне от конкретното работно място. Това е от съществено значение особено за

работещите в специфични производства с технологичен цикъл и работна среда, утежнена с физически и ергономични рискове за БЗР.

Рискове за здравето и безопасността на работещите

Физически рискове (шум, вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения)

Съществена част от рисковете в областта на БЗР е свързана с физически фактори на работната среда, които действат неблагоприятно върху човека: шум, прах, вредни химически вещества и изпарения, вибрации от работата на машини и инструменти, вредни облъчвания и др. Повечето от тях са съпътстващ елемент на технологичния процес и тяхното намаляване зависи от прогреса в развитието на технологичната основа на съответното производство и съответно от възможността на работодателите своевременно да се възползват от този прогрес и да обновяват технологичната и производствената база.

Заложените индикатори в настоящето изследване и получените оценки от респондентите въз основа на тях очертават следната панорама на физическите рискове на работната среда за здравето и безопасността на работниците:

- ❑ Най-рискови от гл. т. на наетите лица се очертават **вибрациите от ръчни инструменти, машини и др.** - 9,9% от наетите лица са изложени през цялото време или почти през цялото време на въздействието този фактор.
- ❑ На наличието на **толкова силен шум, че се налага да се говорят на висок глас** на хората, са изложени 7,6% от наетите лица през почти цялото работно време, а други 8,9% - през половината от работното си време.
- ❑ На **въздействието на високи температури** не са изложени никога само 46,4% от наетите лица, през цялото време търпят този фактор 8,9% от лицата, а други 21,7% - през близо половината от работното си време.
- ❑ На **въздействието на ниски температури** никога не са изложени 46,4% от наетите лица, докато за 3,7% това и рисков фактор през цялото им работно време, а за близо 20% в около половината от работното време.
- ❑ На **облъчване (през цялото работно време) с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи** са подложени 0,5% от наетите лица, а през почти половината от работното време - 2,3%.
- ❑ **Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази, като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.** е съобщено от 1,7% от лицата, други 5,1% от лицата - през около половината от работното време. *Виж Таблица 3:*

Таблица 3.

Изложеност на работещите на физически рискове (в%)

Елемент от физическата среда и продължителност на изложеност на работещите:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Немога да прецени
Вибрации от ръчни инструменти, машини и др.	3.5	6.4	4.8	8.8	16.4	57.6	2.5
Толкова силен шум, че Ви се налага да говорите на висок глас на хората	1.9	5.7	7.3	11.1	25.1	48.1	0.8
Високи температури, заради които се потите, дори когато не работите	0.8	5.9	8.9	13.4	23.5	46.4	1.1
Ниски температури, независимо на открито или закрито	1.0	2.7	7.9	13.8	26.7	46.9	1.0
Дишане на пушек, дим (като при заваряване или отработени газове), прах(прах като от дървесина или руда	0.6	2.1	2.9	5.4	21.1	66.9	1.0
Дишане на изпарения като от разтворители или разреждатели	1.1	0.6	2.4	5.6	17.5	71.7	1.1
Боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества	0.8	1.9	2.9	6.0	15.7	70.9	1.7
Облъчване с радиация като рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи	0.2	0.3	0.2	2.1	7.8	87.4	2.1
Цигарен дим от други хора	0.5	3.2	4.1	5.1	20.0	65.7	1.4
Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази, като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.	1.4	0.3	1.9	3.2	9.4	81.6	2.2

Източник: Изследването за Профил по БЗР на национално ниво, самооценки на наетите лица

Картината на структурата на физическите фактори, представляващи рискове за БЗР, има следните по-важни моменти:

Първо, работниците преценяват, че най-слабо са засегнати от следните физически рискове: „Боравене или пряк контакт с материали, които могат да причинят зарази (като отпадъци, телесни течности, лабораторни материали и др.)” и „Облъчване с радиация(рентгенови лъчи, радиоактивно излъчване, искри от запояване, лазерни лъчи)”. Делът на отговорилите, че никога не са изложени на тези фактори съответно е 81,6% и 87,4%. Като прибавим и дела на отговорилите, че почти никога не са изложени на споменатите фактори, практически над 95% от работещите са извън обсега на действие на тези физически фактори.

Второ, физическите фактори „Дишане на изпарения като от разтворители или разреждатели”; „Дишане на пушек, дим (като при заваряване или отработени газове)”,

„Прах(прах като от дървесина или руд“; „Боравене или досег с кожата на химически продукти или вещества“, „Цигарен дим от други хора“ също са избегнати при близо 4/5 от работниците, които никога и почти никога не са изложени на тях.

Трето, най-рискови от гледна точка на хората, които са изложени на тях и са потърпевши от вредното им действие, са факторите „Вибрации от ръчни инструменти, машини“ и „Силен шум“. На тях са изложени поне през една четвърт от работното време 2/5 от отговорилите. На различни вибрации през цялото или почти през цялото работно време са изложени 10% от работниците, а близо 8% работят при силен шум през цялото (1,9 %) или почти през цялото време (5,7 %). Сравняването с данните от изследването през 2005 г. показва оптимистична насока на промяна на физическата работна среда по отношение на обсега на действие на тези очевидно два най-разпространени и рискови за здравето физически фактори като се отчете, че тогава на вибрации са били изложени през цялото или почти през цялото време 14% от работещите, а на силен шум съответно малко над 20% от работещите.

Работодателите също преценяват рисковото значение на фактора „вибрации“ и на фактора „силен шум“. В своите оценки за това колко рискови за предприятието са различните фактори, 32% от тях преценяват фактора „силен шум“ като рисков и много рисков. Съответната оценка за фактора „вибрации“ като рисков за предприятието се дава от 1/4 от работодателите.

На секторно ниво рисковете за безопасността и здравето на наетите лица се проявяват с различна сила, което е предопределено от спецификата на икономическата дейност и логично произтичащите от това особености в прилаганите технологични процеси. Анализът на двата най-силно проявяващи се физически фактора („Вибрации от ръчни инструменти, машини“ и „Силен шум“) според секторите показва следната картина:

- Изложеността на фактора „Вибрации от ръчни инструменти, машини“ е типична за секторите *Добивна промишленост* (само 13,5% от наетите лица в сектора никога не са изложени на влиянието на този фактор, а 50% търпят неговото влияние през около половината от работното време). Високи са стойностите на фактора и в *Преработваща промишленост* (50,5% от наетите лица никога не са изложени на влиянието на този фактор).
- Факторът "Силен шум" е проблем номер едно за *Добивната промишленост* - само 8,7% от работещите в сектора никога не са изложени на влиянието му, 4,3% са изложени на фактора „Силен шум“ почти през цялото време, 13,0% - през около половината от работното време, а 47,8% - през по-малко от половината от работното време. С високи нива на постоянен „Силен шум“ са също така секторите *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети* (само 19,2% от наетите в сектора никога не са подложени на влиянието на този фактор), *Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване* (23,5% от наетите в сектора на изпитват никога влиянието на фактора "Силен шум"), *Други дейности* (38,5% от наетите в сектора никога не са подложени на въздействието на фактора).

Ергономични рискове (ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа)

Ергономичните фактори са характеристика на работната среда от гледна точка на пригаждането и съответствието на начина на извършване на работните операции, в това число и на дизайна на работната среда и конкретното работно място към човека като физическо, психическо и социално същество. Тяхното въздействие има преди всичко психосоциален характер и съответно се отразява върху здравето, самочувствието, мотивацията и чувството за удовлетвореност от работата и работната среда.

Следващата таблица (Таблица 4) дава представа за състоянието на работната среда в аспекта на субективната преценка на респондентите-работници доколко тя включва определени ергономични фактори:

Таблица.4

Включеност на ергономични рискове в работната среда

Елемент от ергономичната среда и продължителност на изложеност на работещите:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Болезнени или изморителни функции	3.8	3.3	8.3	10.7	26.8	45.9	1.3
Повдигане или придвижване на хора	0.6	1.3	1.0	1.6	12.4	82.4	0.8
Носене/придвижване на тежки товари	0.8	5.6	3.0	11.7	22.2	55.9	0.8
Стоене прав или въртене	6.2	17.9	15.5	18.2	11.6	29.5	1.1

Източник: Изследването за Профил по БЗР на национално ниво, самооценки на наетите лица

- ❑ За извършването на болезнени или изморителни функции през цялото или почти цялото време съобщават 7,1% от наетите лица, а 19% - през около половината от работното време.
- ❑ Повдигане или придвижване на хора извършват 1,9% от наетите лица (през цялото работно време).
- ❑ Носене/придвижване на тежки товари извършват през цялото работно време 6,4% от наетите лица.
- ❑ Работата на 24,1% от наетите лица включва стоене прав или въртене през цялото или почти цялото работно време.

Нормално е позата при работа, както и определени, повтарящи се движения на ръцете да са ергономични фактори, включени в работната среда за най-много от работниците. Затова и относителните дялове на отговорилите, че никога или почти никога тези фактори не са част от основната им работа, са най-ниски – в рамките на 40%. Съответно позата при работа и движенията на ръцете са оценени като част от работата от преобладаващия контингент респонденти като $\frac{1}{4}$ от тях оценяват „стоенето прав или въртене“ като фактор през цялото или почти през цялото време. Относно другият фактор – „Повтарящи се движения с ръцете“ близо 30% от

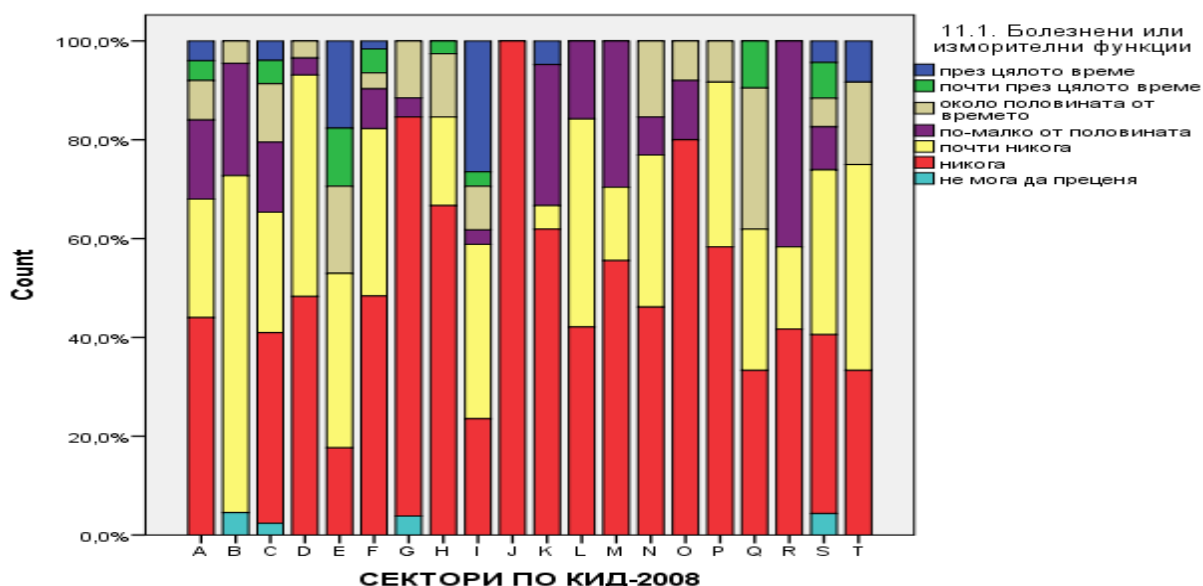
респондентите припознават неговото въздействие през цялото или почти през цялото време.

Работа, която включва болезнени или изморителни функции в рамките на работното време, имат близо 27% от отговорилите. За сравнение, през 2005 г. този дял е доста по-висок - близо 42 на сто от респондентите са били изложени на риска от изпълняване на определен вид операции, изискващи излагане на болезнени работни пози.

Другите два фактора с утежнено влияние върху физиката и психиката: „Повдигане или придвижване на хора” и „Носене/придвижване на тежки товари” са оценени като част от тяхната конкретна работа в рамките на работното време съответно от 4,6% и малко над 20% от респондентите-работници.

Повече от логично е проявлението на ергономичните фактори да бъдат пряко следствие от характера на извършвания труд и конкретиката на сектора, в който се полага труд. Затова установяването на средни за страната стойности за отделните ергономични фактори е първата стъпка при измерването и описанието на конкретните рискове за наетите лица в различните сектори. Предвид важността на тази проблематика, в следващите страници са представени секторни разрезии по отделно за всеки от 13-те фактора, които са включени в изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво.

Графичното представяне на секторните различия дава ясна представа за специфичните нива на проявление на отделните фактори на секторно ниво. *Виж Фиг. 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45 и 46.*

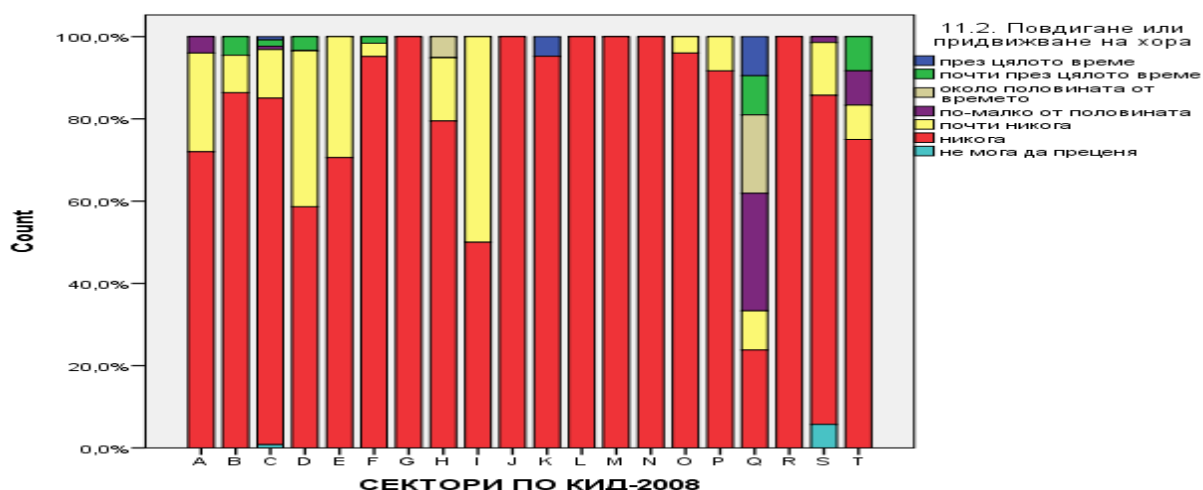
Фиг. 34. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за работа в „болезнени или изморителни пози“ *Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,553)*

На въздействието на фактора "работа в болезнени или изморителни пози" са подложени предимно наетите лица в секторите *Селско, горско и рибно стопанство, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Добивна промишленост, Преработваща промишленост, Хотелиерство и ресторантьорство, Култура, спорт, развлечения, Други дейности.*

Сравнението с данните от изследването от 2005 г. дава интересна перспектива за допълнителни проучвания. По тогавашните данни, най-често влиянието на фактора "работа в болезнени или изморителни пози" през цялото време се регистрира при заетите в текстилната и трикотажната промишленост (25,4%), транспорта (21,1%), промишлеността (18,3%) и строителството (15,3%). Различните отрасли на черната и цветната промишленост също предполагат извършване на труд в болезнени работни пози поне в една четвърт от работното време в 20% при черната и 33,3% при цветната промишленост. Най-защитени в това отношение са заетите в съобщенията и фармацевтията, държавната администрация и обслужването.

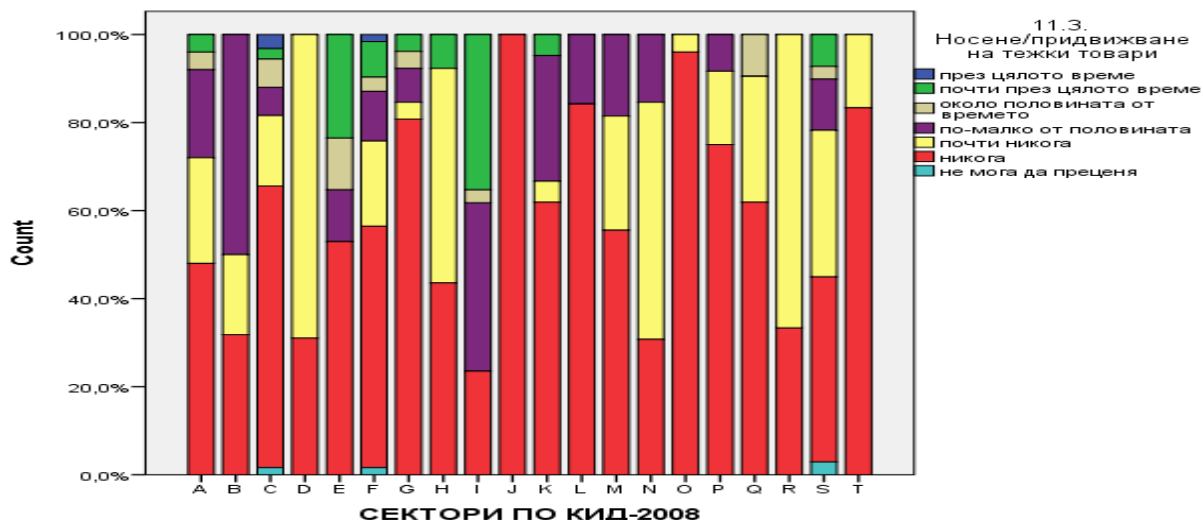
Националното изследване на условията на труд в България (2012) установява идентични стойности по този показател.

Според оценките на наетите лица, влиянието на фактора „повдигане или придвижване на хора“ се проявява в на голяма степен, в три сектора (Хуманно здравеопазване и социална работа, Други дейности, Финансови и застрахователни дейности) като проявяващ се с относително висока сила. *Виж Фиг 35:*

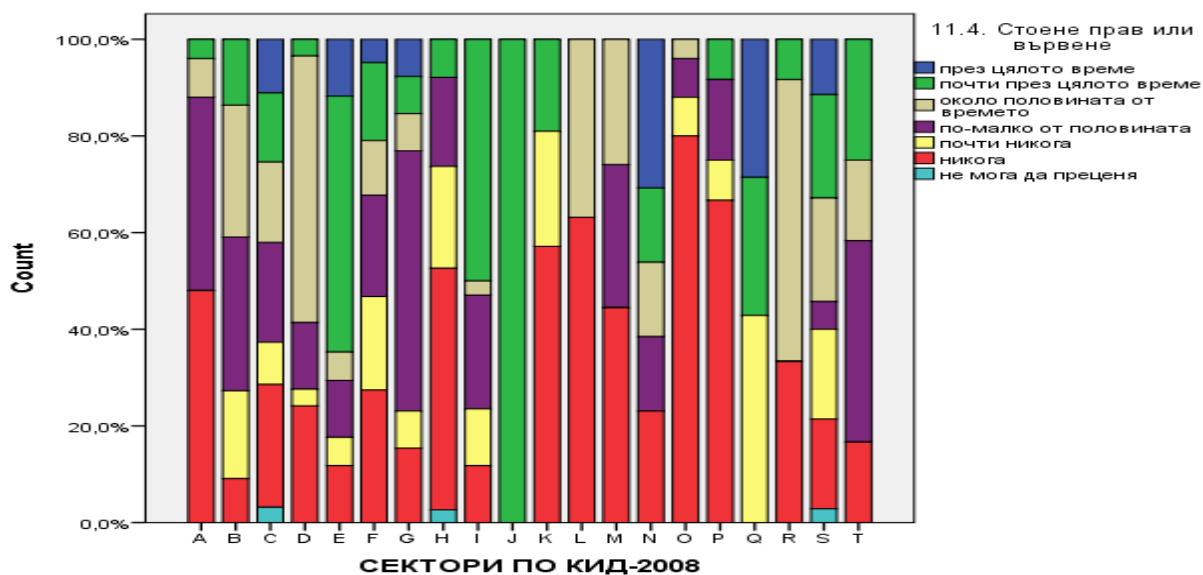
Фиг. 35. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „повдигане или придвижване на хора“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,319)

Факторът "Носене/придвижване на тежки товари" характеризира труда на наетите в секторите Добивна промишленост, Селско, горско и рибно стопанство, Хотелиерство и ресторантьорство, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, Преработваща промишленост. *Виж Фиг. 36:*

Фиг. 36. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „носене/придвижване на тежки товари“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,298)

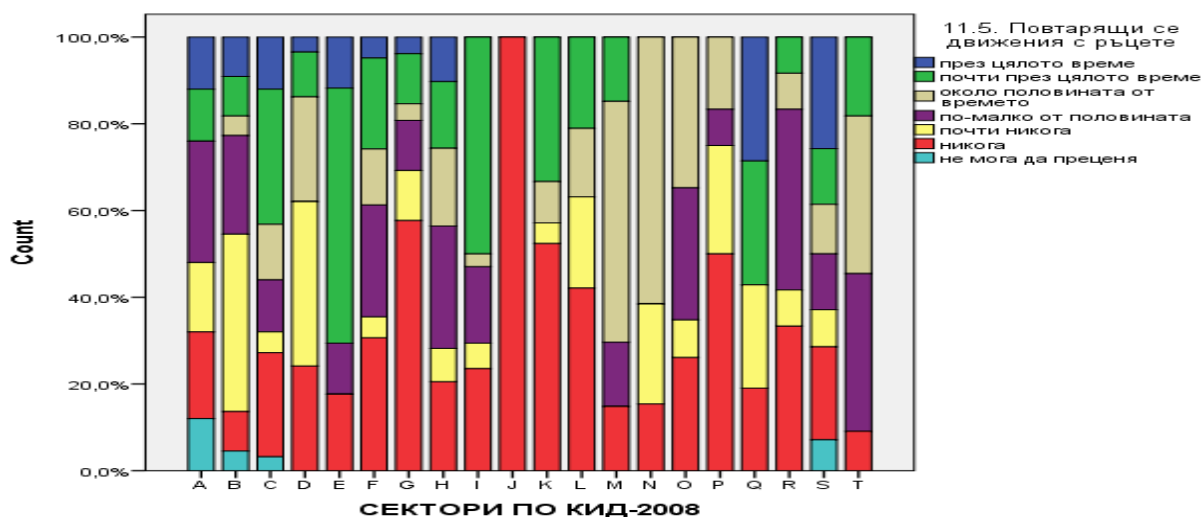
„Стоене прав или въртене“ е факторът, на който в по-силна степен са изложени наетите лица от секторите *Хуманно здравеопазване и социална работа, Административни и спомагателни дейности, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения*. Трябва да се има предвид, че отделните сектори стоенето на прав или въртенето са различни, поради което са необходими специализирани допълнителни изследвания за идентифициране силата на влияние на фактора на секторно ниво и на ниво икономически дейности, както и прецизиране на ефектите от стоенето прав или въртене върху здравния статус на наетите лица и работоспособността им в рамките на работния ден. Виж Фиг. 37:

Фиг. 37. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „стоене прав или въртене“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,346)

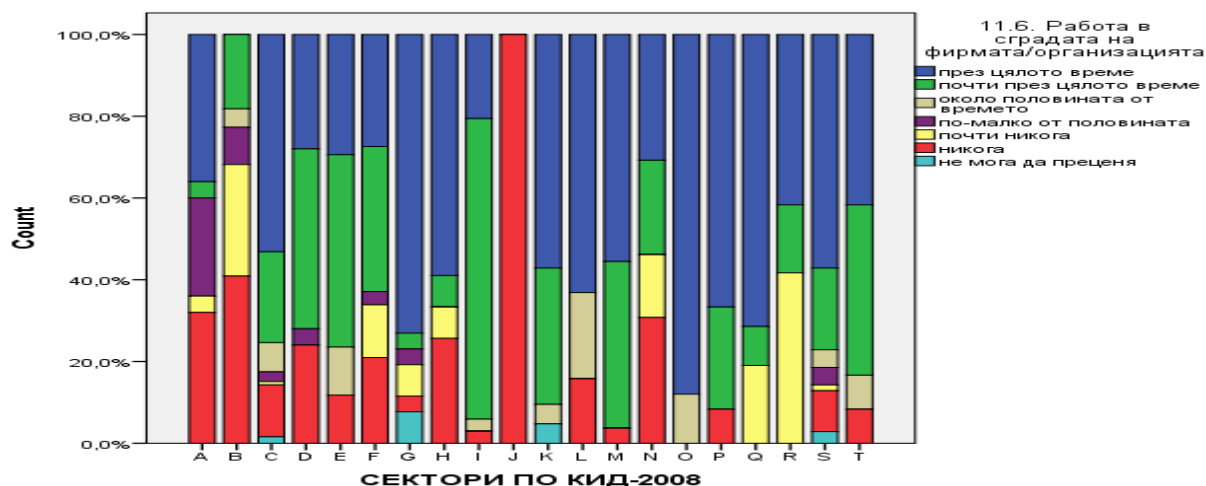
Друг традиционно измерван фактор е елементът „повтарящи се движения с ръцете“. Според данните от настоящото изследване, този фактор е отбелязан като значим от наетите лица в традиционните сектори, в които се извършват монотонни движения, изискващи постоянно повтаряне на еднообразни движения - *Преработваща промишленост, Добивна промишленост, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива*. В категорията на секторите с повишени нива на повтарящи се движения с ръцете попадат обаче и такива сектори като *Хотелиерство и ресторантьорство, Операции с недвижими имоти и дори сектор Култура, спорт, развлечения*.

Тези данни предлагат по-различен аспект на тълкуване на влиянието на фактора „повтарящи се движения с ръцете“ в сравнение с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), което извежда само два сектора (*Преработваща промишленост и Хотелиерство и ресторантьорство*) като изложени на въздействието на фактора. Според нас, факторът се подценява, неговото присъствие е в далеч повече сектори, отколкото изглежда на пръв поглед. Отново тук трябва да се подчертае, че секторите и включените в тях икономически дейности предполагат коренно различни движения, поради това факторът изисква по-нататъшно детайлизиране чрез специализирани проучвания на ниво сектори и икономически дейности. Това ще позволи да се прецизират стойностите на секторно ниво и да се препоръчат адекватни мерки за намаляване на отрицателните ефекти от действието на визирания фактор върху здравето на наетите лица. *Виж Фиг. 38:*

Фиг. 38. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „повтарящи се движения с ръцете“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,323)

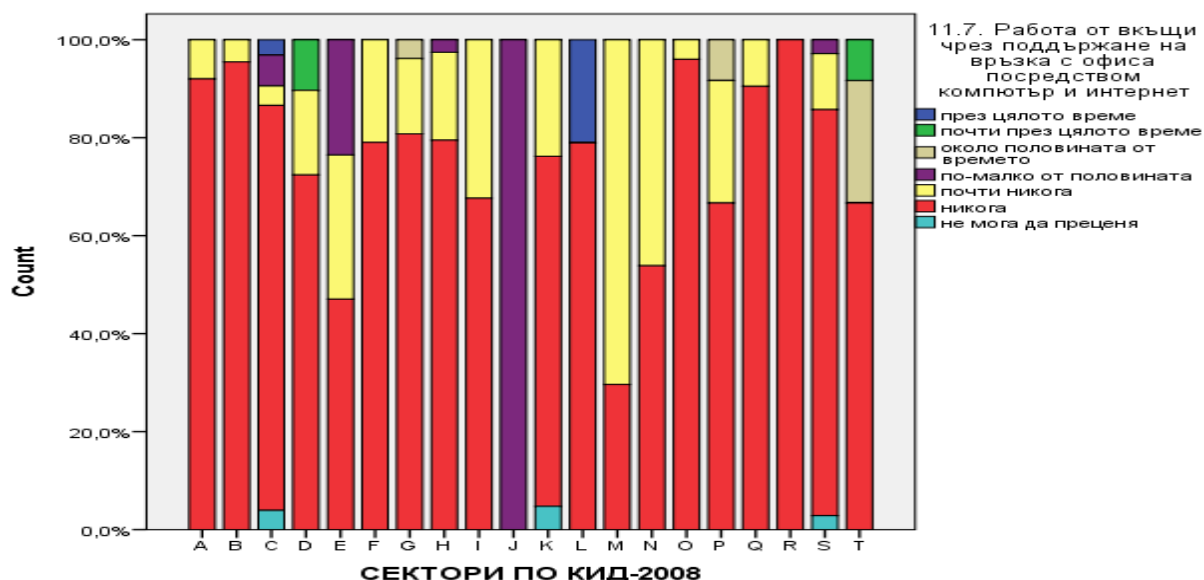
Работата в сградата на фирмата/организацията е характерно за почти всички сектори. С по-голяма индивидуална свобода са наетите лица от секторите, свързани със създаването на творчески продукти, дейностите, изискващи самостоятелна работа и високи нива на концентрация. *Фиг. 39* дава информация за това:

Фиг. 39. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работата в сградата на фирмата или организацията“
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,343)

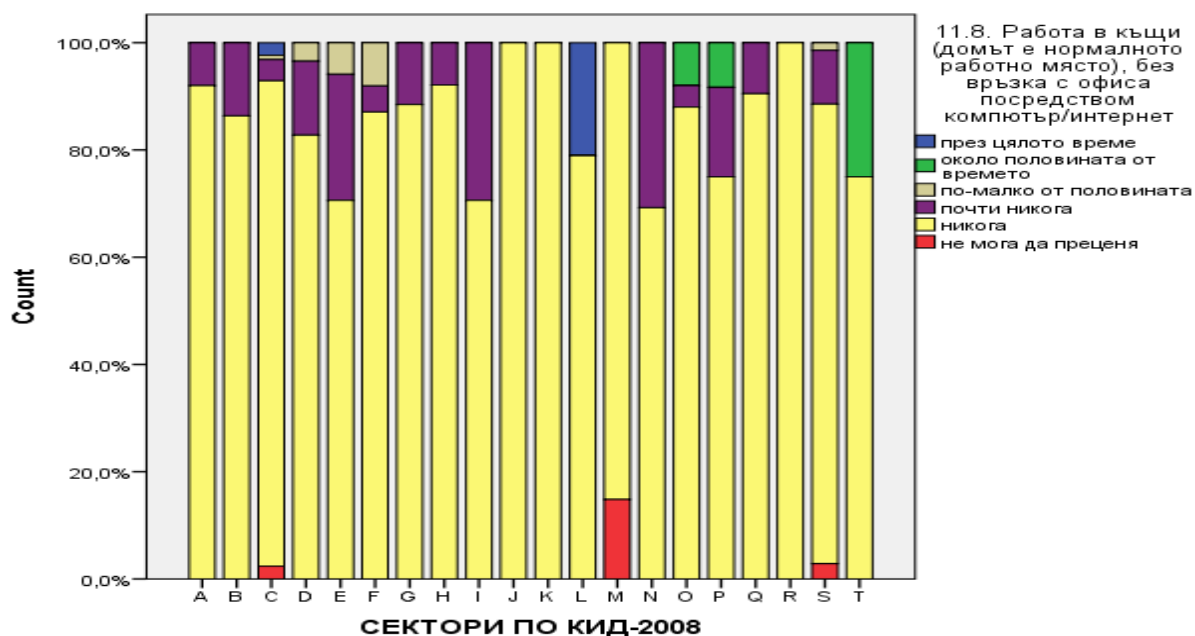
Работата от разстояние е все още много слабо разпространена в България, но в сравнение с 2005 г. се забелязва относително увеличение. По данни от изследването "Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд в България", през 2005 95,7% от заетите сочат, че характерът на извършвания труд не предполага работа от къщи чрез Интернет-връзка от офиса, а също 95,8% посочват, че дейността им не включва работа в къщи без Интернет-връзка с офиса. Изследването установява също така, че да работят в къщи, използвайки предимствата на съвременните компютърни технологии, през 2005 г. е било характерно предимно за заетите на възраст от 18 до 35 години и за самонаетите (в частност, хората с така наречените свободни професии – анализатори, архитекти на свободна практика, преводачи, журналисти). Сред тях са преобладавали тези, които отделят три четвърти от времето си за такъв тип дейност - любопитното е, че 80% от работещите по този начин са били жени; преобладаващата част от работещите по този начин мъже (66,7%) отделят до една четвърт от времето си.

Данните от настоящото изследване показват, че 75,7% от наетите лица никога, а 15,7% почти никога не работят от вкъщи чрез поддържане на Интернет-връзка, което сумарно означава, че общо 91,1% от наетите лица не използват възможностите на работата от дистанция. За "работа от разстояние"(teleworking) можем да говорим в останалите 8,9%, като през цялото време поддържат Интернет връзка и работят от вкъщи 1,3% от наетите лица, други 0,6% - почти през цялото време, 0,8% - през половината от времето и 4,9% - през по-малко от половината от работното време. На секторно ниво работата от разстояние е в по-голяма степен характерна за секторите с високи нива на използване на ИКТ, респективно създаването на различни видове компютърни продукти, аналитични разработки, дизайн и т.н. Виж Фиг. 40:

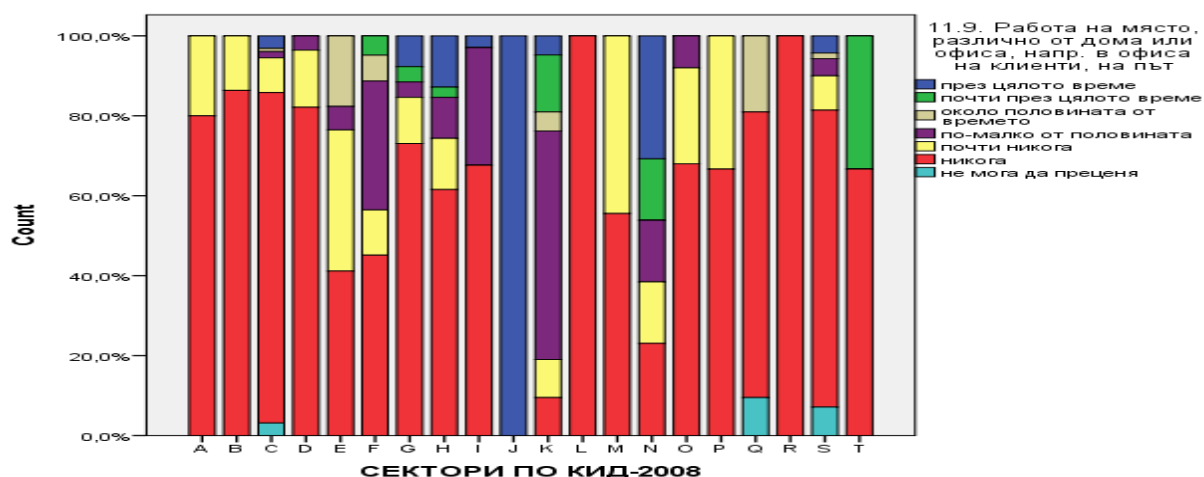
Фиг. 40. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа от вкъщи чрез поддържане на връзка с офиса посредством компютър и Интернет“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,430)

Когато домът е нормалното място за работа, това предполага коренно различни видове стрес - минимизират се рисковете, свързани с организацията на работните процеси, намаляват се опасностите от налагане на режим на работа, несвойствен на лицето. Но в същото време, домът може да бъде извор на друг вид стрес - тук се засилва вероятността от действието на психогенни фактор, произтичащи от споделянето на работата с домашните задължения. Този процес е особено отчетлив при жените, които докато работят в дома си, успоредно извършват домакинската работа, гледането на деца, пазаруване и т.н. Така работата в къщи може да бъде много по-силен стресогенен фактор, отколкото работата в офис, в който наетото лице е заобиколено от недружелюбни или некоректни колеги. Фиг. 41 откроява няколко сектора, за които наетите лица са посочили дялове работа в къщи като нормално работно място - *Операции с недвижими имоти, Хотелиерство и ресторантьорство, Административни и спомагателни дейности, Образование, Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление*:

Фиг. 41. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работата в къщи (домът е нормалното работно място), без връзка с офиса посредством компютър/Интернет“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

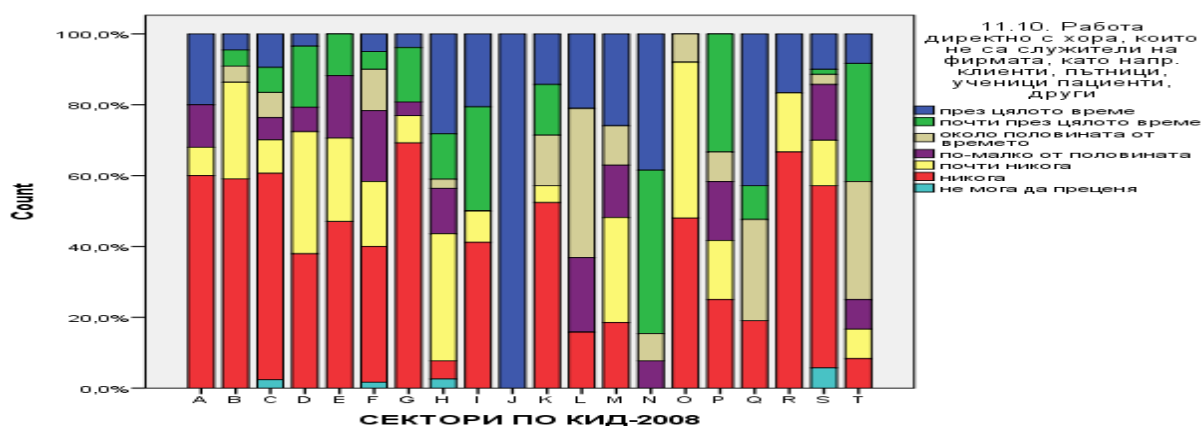
„Работата на място, различно от дома или офиса, например офис на клиенти, на път“ е друг специфичен стресогенен фактор, който влияе върху психологическия и здравния статус на лицата. Съдейки по самооценките на наетите лица, тази практика е разпространена в относително малко сектори. Някои от тях имат логично обяснение (например, *Строителството, Транспорт; складиране и пощи*), докато за други сектори тепърва трябва да се направят по-задълбочени проучвания, за да се види кое налага да се работи в други офиси. Виж Фиг. 42:

Фиг. 42. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа на място, различно от дома, напр. офиса на клиенти, на път“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,427)

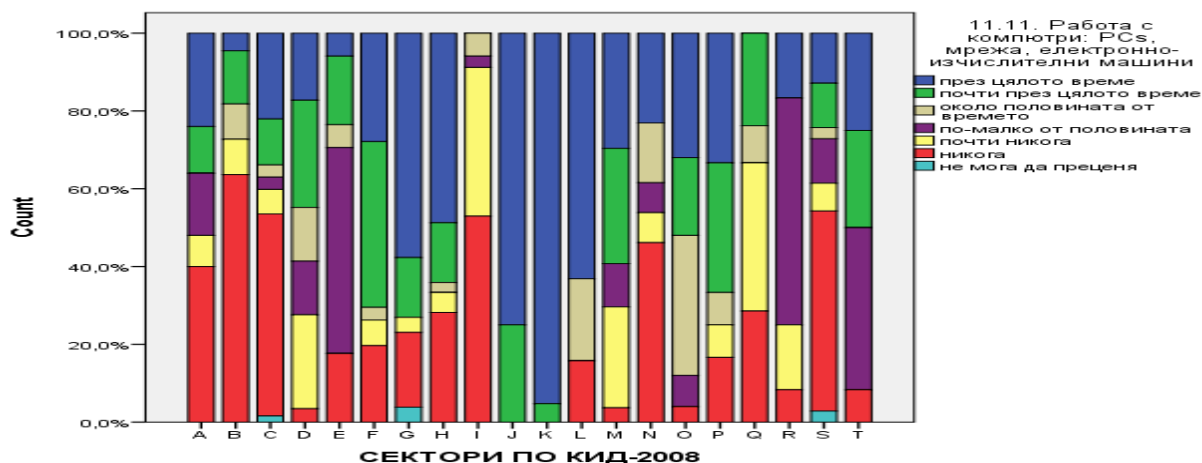
Всички изследвания на условията на труд извеждат работата с външни лица за предприятието (клиенти, пациенти, ученици и др.) като един от най-сериозно

влияещите фактори върху безопасността и здравето на работещите. Предвид диверсифицирането на отделните дейности по сектори, все повече сегменти от секторите попадат в категорията на потенциално високи носители на контакти с външни лица. *Фиг. 43* очертава секторните различия - така, както са получени според данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво: секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Образование, Транспорт; складиране и пощи, Хуманно здравеопазване и социална работа* се очертават с най-високи нива на работа с външни лица. малко изненадващо, сектор *Държавно управление* се оказва с ниски нива на преки контакти с външни лица, което вероятно има своето обяснение с оптимизиране работата на държавната администрация и въвеждането на „обслужването на едно гише“:

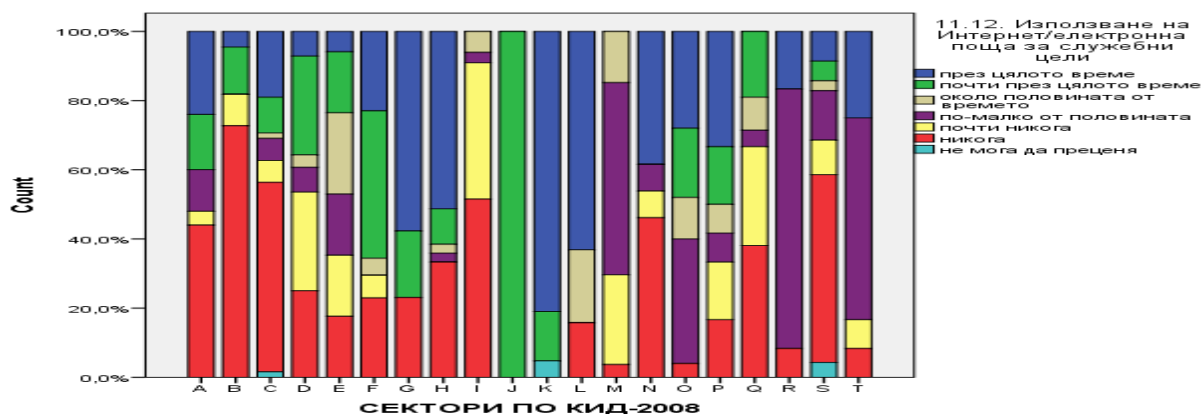
Фиг. 43. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа директно с хора, които не са служители на фирмата - клиенти, пътници, ученици, пациенти, други“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,337)

В допълнение към разгледаните фактори, важен елемент от средата по БЗР е работата с компютри, мрежи и електронно изчислителни машини. Нивото на компютъризиране на труда в България бележи непрекъснато повишение, което е видимо от *Фиг. 44*. Все повече сектори съобщават за работа през цялото време или почти през цялото време с компютри и мрежи, а също така и с електронно изчислителни машини: секторите *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Образованието и Финансови и застрахователни дейности* са традиционно припознавани като високо наситени с ИКТ, но данните показват, че компютрите и електронноизчислителните машини са навлезли и в такива сектори като *Транспорт; складиране и пощи, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, Строителството*. Виж *Фиг. 44*:

Фиг. 44. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „работа с компютри, PCs, мрежа, електронно изчислителни машини“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,404)

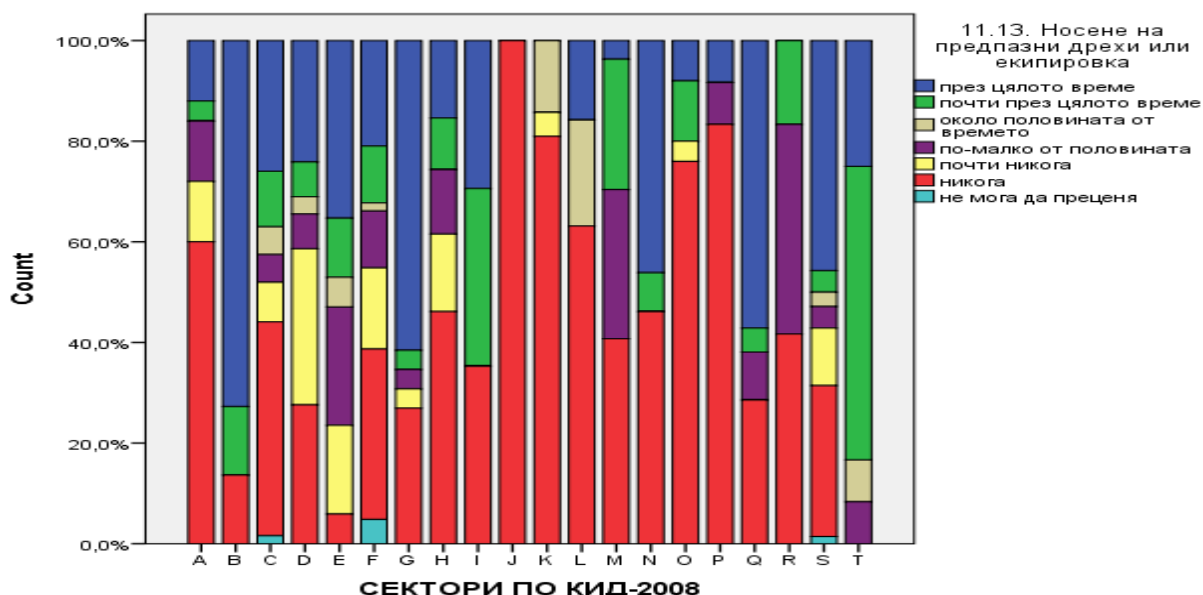
Получените данни кореспондират пряко с оценките на наетите лица и по следващия показател - използването на Интернет/електронна поща за служебни цели. Виж Фиг. 45:

Фиг. 45. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „използване на Интернет/електронна поща за служебни цели“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,402)

Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, Финансови и застрахователни дейности, Операции с недвижими имоти, Професионални дейности и научни изследвания са секторите с отличаващо се високи нива на включване на елемента използването на Интернет/електронна поща за служебни цели. Влиянието на този фактор върху психическия и физическия статус на наетите лица все още не е изследван подобаващо, но в световната мрежа се появили данни за това, че всеки нов е-мейл е източник на стрес - защото е свързан с поставяне на нова задача, искане за извършване на конкретни действия от наетото лице, прекъсване на работата с цел извършването на спешно появила се нова задача. Всичко това превръща категорията лица, използващи Интернет/електронна поща за служебни цели в постоянно стресирани и вечно бързащи хора, които имат непрекъснатото усещане за „спешност“ или за „нещо несвършено“. И без да навлизаме в териториите на социалната психология е ясно, че това се отразява негативно върху работоспособността на заетите лица и общия им здравен статус.

Не на последно място по важност, изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво изследва носенето на предпазни дрехи или специално облекло като елемент от работната среда и като предпоставка за осигуряване на БЗР на работното място. Оценките на наетите лица при настоящото изследване показват, че никога не носят предпазни дрехи или екипировки общо 41,7% от наетите лица, като от останалите 58,3% през цялото време носят специално облекло 27,0%, а други 11,1% - почти през цялото време. Данните потвърждават традиционните наблюдения за необходимост от носене на специално облекло в *Добивната промишленост, Преработващата промишленост, Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети, транспорт; складиране и пощи, Хотелиерство и ресторантьорство, Административни и спомагателни дейности, Хуманно здравеопазване и социална работа. Виж Фиг. 46:*

Фиг. 46. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за присъствието на фактора „носене на предпазни дрехи или екипировка“ (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

Получените данни по коментираните по-горе 13 отделни елементи от работната среда, играещи ролята на фактори за нивото на безопасност и здраве при работа, са добре изследвани във всички предходни изследвания. Тъй като изследователите са използвали различни методики на формиране на извадките (подбора на единиците за изследване) и различни методики за набиране на емпиричната информация (различни методи за анкетиране или интервюиране на лицата), това неминуемо води до получаването на различни стойности по част от показателите. Но **обобщавайки в сравнителен план данните от предходните изследвания и констатациите от настоящото изследване, правим общия извод за висока степен на идентичност в тенденциите, уловени в 98% от изследваните показатели. Това е изключително високо ниво и показва спазване на научните стандарти за провеждане на изследвания, в резултат на което се събират представителни актуални данни с висока степен на достоверност.**

Друг индикатор, чрез който се оценяват ергономичните фактори на работната среда, е работата, включваща повтарящи се операции. Два пъти по-висок е делът на извършващите работа с повтарящи се операции за по-малко от десет минути – 39,5%

в сравнение с дела на работниците с работа с повтарящи се операции за по-малко от една минута.

В същото време за близо половината от респондентите работата им включва операции с голяма скорост в рамките поне на 1/4 от работното време. Това, което заостря вниманието е, че 4/5 от респондентите имат работа с кратки срокове в рамките най-малко през 1/4 на работното време. Интензификацията на труда, погледната през призмата на скоростта на операциите и кратките срокове очевидно е типична характеристика на работната среда за преобладаващата част от работещите.

През погледа на работодателите за половината от заетите тяхната работа в съответната организация включва изпълнението на монотонни задачи. В същото време е интересно това, че работодателите преценяват, че болшинството от техните работници имат работа, която включва комплексни задачи. Оценката на работниците по отношение на монотонност и комплексност на задачите съвпада с тази на работодателите.

Тези данни кореспондират с резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и това е основание да бъдат използвани при разработването на секторни политики за подобряване на безопасността и здравето при работа.

Стресът на работното място

В рамките на изследването за Профил по БЗР на национално ниво е включен един пряк индикатор за установяване на нервно психологическото натоварване като потенциален риск за безопасността и здравето при работа. По този въпрос са събрани директни оценки само от работодателите, докато за наетите лица е възприет друг подход - обобщаване на психосоциалните фактори на основата от група индикатори.

Директното изследване на оценките на работодателите за нивата на нервно психологическото натоварване показва, че според 28,6% от работодателите характерът на извършвания труд не предполага повишени нива на нервно психическо натоварване, а според други 21,1% естеството на икономическата дейност е такова, че нервно психическото натоварване не се очертава като фактор с ясно изразено влияние върху безопасността и здравето при работа. Все пак, 3,8% от работодателите преценяват сектора, в който работят, като високо рисков, а други 22,5% - като рисков. От друга страна, 39,5% от наетите лица директно са отговорили, че при полагането на труд изпитват стрес, което се отразява на здравето им.

Косвени индикатори за потенциалните източници на стрес при работа са извършването на задачи с голяма скорост, работата с кратки срокове и прекъсването на работата. Оценките на наетите лица показват, че тези три фактора присъстват осезаемо като елемент от работния процес и в този смисъл, следва да се третираат като сериозни източници на нервно психологическо натоварване и стрес. Така например, с висока скорост работят 5,2% от наетите лица през цялото време, а други 15,6% - почти през цялото време, което сумарно показва, че всеки пети изпитва стрес поради високата скорост, която му е наложена като работен ритъм. Работа с кратки срокове извършват 14,2% от наетите лица през цялото време, а почти през цялото време - 16,3%. Постоянно прекъсват работата си 6,9% от наетите лица, а много често - други 30,3%.

Данните ни бива да се подценяват - налице са обективни източници на латентен стрес и напрежение, които лесно могат да прерастнат в състояния на дистрес и да предизвикат нарушаване на здравния статус на наетите лица.

По обективни причини, този вид анализи при настоящото изследване остана в периферията на изследваните фактори, което се отчита като възможност за бъдещи, по-сериозни изследвания в тази посока. Заслужава по-внимателно да се изследва хипотезата за връзката между нивото на социално психологически стрес и характера на извършвания труд. Секторните различия по този показател неминуемо ще бъдат значими, като се очаква различията на ниво икономически дейности да бъдат още по-сериозни и да подсказват насоките за конструиране на специфични политики в областта на БЗР.

Осигуряване на работно и униформено облекло и ЛПС

Директното въздействие на рисковите фактори на работната среда – особено на физическите фактори на средата, може да се елиминира в определена степен от предпазните средства - специалното работно облекло и ЛПС. Очаква се там, където работната среда включва такива рискове, носенето на предпазни и специални работни дрехи, както и ЛПС да е задължително и да подлежи на контрол и санкции. Наред със задължението на работодателя да осигурява необходимите предпазни облекла и ЛПС, както и контрол за употребата им, ефективността на превенцията в тази област зависи от личната отговорност на работещия, степента на осъзнатост за въздействията на рисковете върху безопасността и здравето, изградените навици.

Изследването хвърля светлина върху необходимостта от използване на специално облекло и ЛПС в зависимост от факторите на работната среда в изследваните фирми и съответно доколко тази необходимост е удовлетворена чрез наличието на тези предпазни средства в предприятията.

Тези въпроси са важни като се има предвид, че една трета от интервюираните лица (33.1 %) считат, че здравето и личната им безопасност са изложени на риск заради работата им, а 39,1 % директно отговарят, че работата им оказва влияние върху тяхното здраве.

Според 86,3% от работодателите в предприятията им има разработена политика по БЗР и със същата категоричност декларираат, че наетите в тяхната организация са запознати с политиката по безопасни и здравословни условия на труд. Носенето на специално предпазно облекло или екипировка, както и употребата на ЛПС е част от тази политика.

Почти във всички фирми (94,3 %) има актуален Правилник за вътрешния трудов ред по БЗР, където се предполага, че са формулирани отговорностите и задълженията по отношение употребата на специални работни облекла и ЛПС. В 88,3 на сто от фирмите в длъжностните характеристики на наетите са записани задължения за БЗР, а делът на фирмите, в които няма длъжностни характеристики, е минимален – около 4%.

В 4/5 (80,0 %) от фирмите има необходимост от ЛПС и в 4/5 от фирмите (79,5 %) се осигуряват ЛПС. Това е оценката на работодателите. Тези отговори, че на практика във всички фирми, в които има необходимост от ЛПС такива са осигурени. Очевидно работодателите спазват стриктно разпоредбите на закони, правилници и

инструкции относно БЗР. Според законодателството на ЕС работодателят носи отговорност за всеки елемент на работната среда, свързан със здравето и безопасността, в т.ч. за всички физически и психосоциални фактори. Осигуряването на средства за лична безопасност е минималното, което са длъжни да направят.

Самата работна среда във фирмите, така както е оценена от отговорилите работници, включва в достатъчна степен рискови фактори, които налагат носене на предпазни средства или екипировка. Работата на повече от $\frac{1}{4}$ от респондентите предполага носенето на предпазни средства или екипировка през цялото работно време, а за други 11 на сто – това е необходимост почти през цялото време. Никога не се налага носенето на предпазни средства или екипировка за $\frac{2}{5}$ от отговорилите в настоящето проучване.

Според отговорите на работодателите в близо от $\frac{3}{4}$ (72.5 %) от предприятията работата на заетите е свързана с необходимост от специално работно облекло. Почти на 100 процента те успяват да осигурят необходимото специално работно облекло за своите работещи.

В $\frac{4}{5}$ от фирмите се използват и предупредителни знаци и сигнали като средство за превенция и защита от рискови фактори в областта на БЗР.

Естеството на работните операции и характеристиките на работната среда са в основата на секторната зависимост на използването на предпазни дрехи или екипировка. Всички изследвания потвърждават връзката между отраслите с най-силна наситеност на физически рискове и носенето на специални предпазни дрехи. В нашето изследване връзката между носенето на предпазни дрехи и отрасъла на работа се вижда чрез $\text{Chi-Square} = 0.000$ и $\text{Cramer's } V = 0.306$. Динамиката в конкретните стойности в дяловете е в зависимост от особеностите на извадката и характеристиките на изследваните съвкупности.

При Националното изследване на условията на труд в България (2012) се идентифицират следните сектори, в които спецификата на работата налага употребата на специални работни предпазни дрехи или екипировка почти през цялото време - Добивна промишленост (B), Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D), Строителство (F), Преработваща промишленост (C), Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E) и Хотелиерство и ресторантьорство (I). Изследването за целите на Профил по БЗР на национално ниво потвърждава тази отраслова специфика.

Медицинско обслужване

Медицинското обслужване е жизнена необходимост и основно човешко право. Не е без значение какви са възможностите и реалните условия за медицинско обслужване като отговорност и услуга, поемани работодателя било като наличие на медицински център или пункт в предприятието или чрез осигуряване от страна на работодателя на профилактични и периодични медицински прегледи и допълнително здравно осигуряване за негова сметка.

Половината от работниците (50,7%) съобщават, че във фирмата, в която работят, имат медицински център или здравен пункт. Реалната ситуация по отношение на оборудването на тези здравни сектори е такава, че те разполагат преди всичко с

медикаменти – това е според оценката на близо 62% от работниците и на половината от работодателите. Почти еднакъв е относителният дял на работодателите (около 10%), които отговарят, че тяхното медицинско звено разполага с практикуващ лекар, с медицинска сестра и стоматолог.

Няма съществено разминаване при сравняване с оценката на работниците относно това с какво разполага медицинската служба в съответното предприятие. Единствено по отношение на наличието на медицинска сестра работниците дават по-голям положителен отговор – 15% от тях смятат, че предприятието им разполага с медицинска сестра, докато работодателите определят този дял с близо 6 пункта по-нисък. Най-вероятно става дума за известна неосведоменост от страна на работниците.

Медицинското обслужване се оценява от респондентите и чрез други индикатори – наличие на организирани от работодателя профилактични прегледи и предоставяне на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя. Двойно по-голям е дялът на работниците, които потвърждават, че през последните 12 месеца работодателят им е организирал профилактични прегледи за тях (56,5 %) в сравнение с дела на далите положителен отговор на въпроса за предоставянето на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя (29,6%).

Мнението на работодателите за предоставянето на допълнително здравно осигуряване за тяхна сметка съвпада точно с оценката на работниците, докато значително повече от последните - 70,5% от работодателите декларираат, че са осигурили профилактичен медицински преглед за своя персонал.

Работниците имат достатъчно съзнание за важността на профилактиката и периодичните медицински прегледи. За 4/5 от работниците е много важно и важно работодателят да осигурява ежегодно такива прегледи. Все пак не е малък дялът на тези – около 15%, които са безразлични към подобна отговорност на работодателя към тяхното здраве, а почти 4% споделят, че това за тях изобщо не е важно.

Отрасловият срез по отношение на фирмената ангажираност за осигуряване на профилактични прегледи, както и на допълнително здравно осигуряване показва определени зависимости, които са уловени и от предишните изследвания. Отраслите, в които поради естеството на работа има повече рискови фактори за БЗР и съответно има повече задължителни изисквания в нормативната уредба относно системите за безопасност и мерки за предпазване от рисковите фактори на средата, са и отраслите, представени в по-силна степен по индикатора „организиране на профилактични прегледи”.

Организирането на профилактични прегледи от основната работа в най-силна степен е представено за отраслите: Добивна промишленост (B) – 91,7 % е дялът на респондентите, дали положителен отговор на въпроса дали от основната работа са организирани профилактични прегледи през последните 12 месеца; Култура, спорт, развлечения (R) – 83,3 % Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) – 81,0 %, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E) – 76,5 %, Административни и спомагателни дейности (N) – 69,2 %, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – 69,1 %, Други дейности (S) – 62,9 %, Хотелиерство и ресторантьорство (I) – 61.8 %.

Значително по-слабо е разпространена практиката на допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя. Дялът на далите отрицателен отговор

относно наличието на такава практика е преобладаващ на отраслово равнище. Само за два отрасли делът за наличие на тази практика е преобладаващ – 83,3 % за отрасъл Добивна промишленост (В) и 61,5 % за отрасъл Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G).

Отрасли, където поне в над 1/3 от фирмите има допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя са Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление (Т) – 41.7 %, Транспорт; складиране и пощи (Н) – 38.5 %, Хотелиерство и ресторантьорство (I) – 38.2 %, Операции с недвижими имоти (L) – 36.8 %, Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – 34.5 %.

В 78,1% от предприятията се извършва системен лабораторен контрол на факторите на работната среда и електрообезопасяването, което също е елемент от политиките за създаване на условия за БЗР на работното място.

Използване на информационните технологии в работата

Информационните технологии навлизат в работата и ежедневието на всички нас с все по-ускоряващ се темп. Това е глобална тенденция.

Представа за наситеността на основната работа на наетите с компютри и базирани на тях информационни средства и канали за общуване получаваме от отговорите на работниците за това в каква степен компютъризацията е част от основната им работа.

Последните изследвания (Националното изследване на условията на труд в България - 2012), констатира следните нива на компютъризация на труда:

Таблица 5

Степен на използване на ИКТ в работата на наетите лица

Включва ли вашата работа:	През цялото време	Почти през цялото време	Около половината от времето	По-малко от половината от времето	Почти никога	Никога	Не мога да преценя
Работа с компютри: PCs, мрежа, електронно-изчислителни машини	25.6	16.1	5.7	10.2	10.2	31.4	0.8
Използване на Интернет/електронна поща за служебни цели	22.2	16.0	4.6	11.4	10.1	34.7	1.0

- Очевидно е, че за 2/3 от работниците компютъризацията е факт в една или друга степен: ¼ от тях през цялото си работно време използват информационни технологии – компютър, интернет, електронна поща, а други 16 на сто – през по-голямата част от работното време. толкова е делът на тези, чиято основна работа е компютъризирана всекидневно в рамките до

половината работно време.

- Националното изследване на условията на труд в България (2012) също констатира, че за около половината от наетите работата с компютри, Интернет и електронна поща е ежедневие. Данните от настоящето изследване насочват към структурни размествания по отношение на честотата на ползване на информационни технологии в рамките на работното време. Наблюдава се по-значително намаляване на дела на работниците, които никога не използват информационни технологии на основната си работа – при Националното изследване на условията на труд в България -2012 стойностите са съответно 36.7 (работа с компютри) и 45.6 (интернет, електронна поща). За част от хората, които са започнали да използват информационни технологии на основната си работа поне през половината си работно време това е по-силно изразена промяна според настоящето последно изследване.

Възможност за проследяване на тенденцията за компютъризация на труда има чрез сравняване на данните от настоящото изследване с предходни моменти, достатъчно отдалечени, за да може да се формират констатации за двата отделни времеви момента. По данни от изследването „Качеството на живот и здравословните и безопасни условия на труд“ (2005), нивото на използване на информационните технологии към 2005 г. момент изостава от европейското равнище, те все още са слабо внедрени и се използват по-рядко отколкото в страните от ЕС-15. Данните тогава сочат, че относителният дял на постоянно работещите с компютри у нас е 12,6% (при 31% в ЕС-15).

Сравнението между данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) и данните от изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005) показва значителен скок по отношение на използването на информационните технологии в основната работа на работниците. Двойно е нарастването на дела на използващите през цялото време компютри – ако през 2005 г. техният дял е бил 12,6%, през 2012 г. е скочил двойно - на 25,6% наетите. Още по-ускорена е промяната в измерението работа с компютри *почти през цялото време* – тук скокът е повече от 4 пъти (от 3,6% през 2005 г. на 16,1% през 2012 г.).

От гледна точка на индикатора използване на компютри през цялото работно време сектор Създаване и разпространение на информация и творчески продукти е абсолютният лидер, следван от сектор *Финансови и застрахователни дейности* (К) в последното изследване се очертава с най-висок дял от 95.2%. Ако се отчете и индикатора „включеност на компютъра в основната работа почти през цялото работно време“, отраслите *Операции с недвижими имоти* (L), *Строителство* (F), *Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети* (G) и *Транспорт; складиране и пощи* (H) са също с работни процеси, които изискват в значителна степен работа с компютър - над 70% е делът на работещите, чиято работа изисква работа с компютър през цялото или почти през цялото работно време. Най-общо може да се каже, че това са отраслите, в които компютърът е едно от основните „оръдия на труда“.

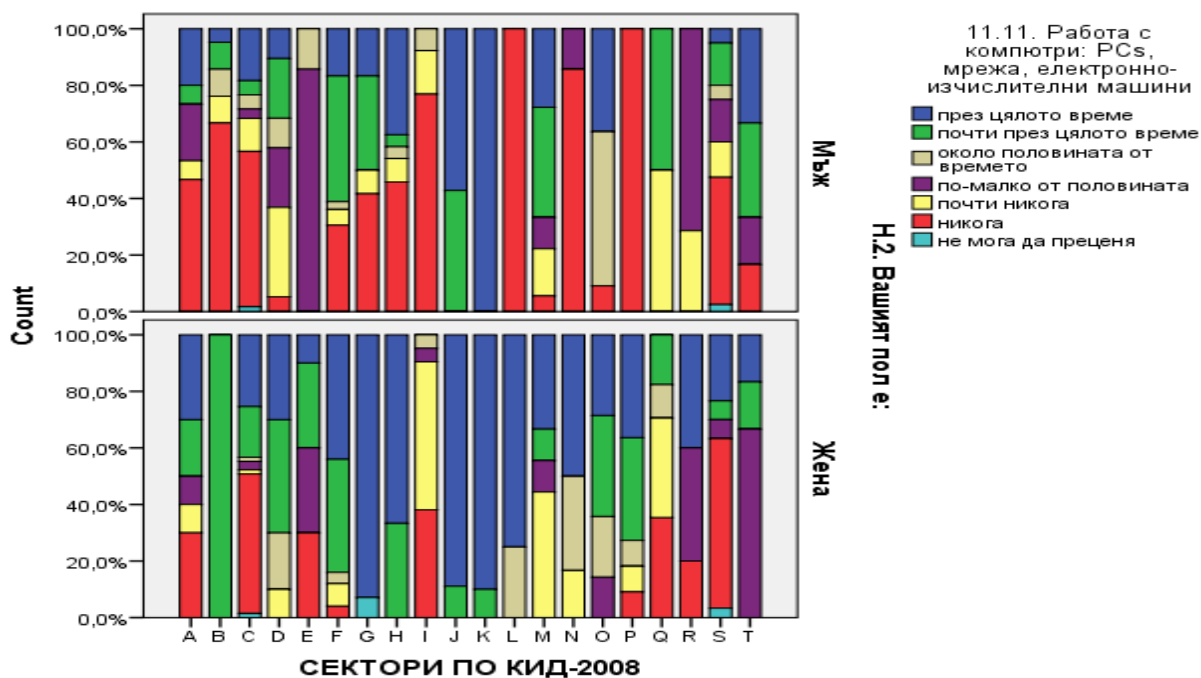
В същото време, секторите, в които е най-висок делът на работниците-респонденти, извършващи работа, в която никога не се налага работа с компютър, са: *Добивна промишленост* (В - 63,6%), *Преработваща промишленост* (С - 52,0%), *Хотелиерство и ресторантьорство* (I - 52,9%), *Други дейности* (S - 51,4%).

Разрезът по **пол** е важно измерение, за да се види дали се запазва и ако не, как се променя през последните години съотношението в измерението „използване на

компютър, мрежа, електронно изчислителни машини” от двата пола. Изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005) г. регистрира съотношение 3:1 в полза на жените по отношение на използването на информационни технологии в работата. Тази тенденция е същата при Националното изследване на условията на труд в България (2012) – жените са по-продължително време и по-често ангажирани с компютри и съответно използват повече Интернет и електронна поща в сравнение с мъжете.

Настоящото изследване за целите на Профил по БЗР на национално ниво показва, че 75,8% от жените и 61,8% от мъжете ползват компютър, мрежа или електронно изчислителни машини в работата си.

Установява се средна по сила връзка между пола на лицата и използването на компютър, мрежа, електронно изчислителни машини" ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,371$). Фиг. 47 визуализира различията по пол и ползването на компютри и ИКТ:

Фиг. 47. Разпределение на наетите лица по сектори, по пол и според оценките им за ползване на компютри, мрежа и електронно изчислителни машини" ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,371$)

- **Възрастта** ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,177$) и **образованието** ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,427$) са фактори със значимо влияние за превръщането на компютъра в перманентен елемент от работната среда на съвременния човек. Лицата в по-ниските възрастови групи (до 30 г.) и с по-високо образование (48,7% от лицата с висше и 8,7% от лицата, завършили колеж) по-често имат работа с компютър през по-голямата част от работното време. По-високото образование е ресурс за заемане на позиции и извършване на дейности, изискващи работа с компютри. Тези констатации са изведени и в двете предшестващи изследвания – Националното изследване на условията на труд в България (2012) и изследването „Качеството на живот и здравословните условия на труд“ (2005).

Бързият темп на компютъризация на работата във фирмите налага своевременно реагиране от страна на мениджмънта за обучение на работниците за адаптиране към предизвикателствата свързани с навлизането на информационните технологии в ежедневната работа. В 24,0% от предприятията/фирмите през последните 12 месеца са организирани курсове по компютърна грамотност, като и в 25,0% от предприятията/фирмите са организирани курсове за повишаване на езиковата квалификация на заетите.

Работа с външни за предприятието лица

Работата с външни за предприятието или фирмата лица като клиенти, пътници, ученици, пациенти е един от възможните фактори за силен стрес на работното място. Тук тя е изследвана от гледна точка на това доколко оказва влияние върху темповете на работа и интензивността на трудовия процес на заетите. Резултатите от изследването показват, че с работа директно с хора, които не са служители на фирмата, са ангажирани през цялото време 15,2% от изследваните работници и служители; почти през цялото време – 9,4% от работниците и служителите; около половината от времето – 7,7%; по-малко от половината време – 9,1%; почти никога – 15,6% от работниците и служителите и никога – 41,6%, т.е. малко по-малко от половината от работниците и служителите във фирмите (41,4%) са ангажирани частично или изцяло с работа с външни за фирмата лица.

Сравнението с данните от 2005 г. показва, че се запазва постоянен процентът на заетите, които работят без да имат контакти с каквито и да е външни за работното им място лица (42,9% през 2005 г.), но в същото време рязко пада процентът на хората, които са ангажирани с работа с външни лица през цялото време – от 39,7% през 2005 г. на 15,2% през 2012 г. според данните от настоящото изследване. Това вероятно се дължи на засилените процеси на електронно обслужване и въвеждането на работа на едно гише в областта на държавното управление и административните дейности; въвеждането на дистанционни форми на образование; на електронна търговия и т.н., изобщо с процесите на електронизация във всички сфери на икономиката, които ограничават съществено прекия контакт с клиента или потребителя на услугата.

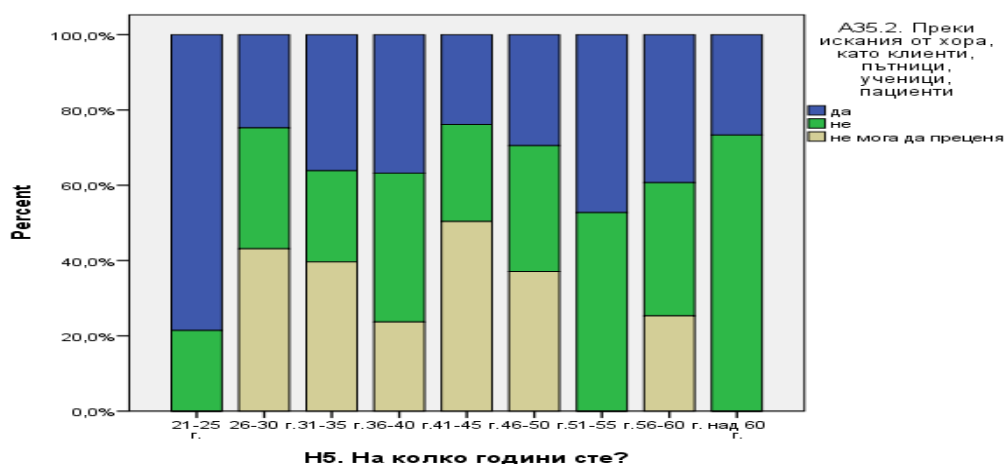
По какъв начин работата с външни за фирмата лица и исканията на клиенти, ученици, пътници, пациенти оказват влияние върху темповете на работа на заетите? 57,5% от работниците и служителите заявяват, че темповете на тяхната работа зависят от преките искания на клиенти, пътници, ученици, пациенти; докато 38% отричат да съществува подобна зависимост. Работодателите са дори още по-силно убедени във въздействието на работата с външни лица върху интензивността на трудовия процес – 66,5% от тях признават, че съществува такава зависимост, срещу 25,8%, които отричат подобно влияние. При изследването от 2005 г. тези зависимости са съответно 62,2% утвърдителни отговори и 37% негативни отговори, което означава, че съотношението се запазва.

Връзката на темповете на работа с исканията на външни за фирмата лица не показва статистически значими зависимости от пола, възрастта, образованието и трудовия статус на изследваните лица, по-точно зависимостите са слаби:

- По пол отговорилите, че темповете на работата им зависят от исканията на клиенти, пътници, ученици, пациенти се разпределят така: 47,7% са мъже и 52,3% са жени. Chi-Square=0,106 и коефициентът Cramer's V=0,087, което

говори за незначителна по сила връзка.

- По **възраст** разпределението на утвърдителните отговори, потвърждаващи наличието на зависимост на темповете на работа от исканията на външни лица е следното: 21-25 години – 9,5%; 26-30 г. – 10,6%; 31-35 г. – 13,5%; 36-40 г. – 17,2%; 41-45 г. – 17,5%; 46-50 г. – 6,8%; 51-55 г. – 12,4%; 56-60 г. – 3,3%; над 60 г. – 1% ($\text{Chi-Square} = 0,009$ и $\text{Cramer's } V = 0,163$), което е израз отново на слаба по сила връзка. Като цяло може да се каже, че най-силна е зависимостта при средните възрастови групи – между 31 и 45 г. С нарастването на възрастта от 46 до 60 г. и повече зависимостта на темпото на работа от влиянието на исканията на външни лица намалява. В ниските възрастови групи зависимостта е също по-слаба. *Виж Фиг. 48:*

Фиг. 48. Разпределение на наетите лица по възраст и според оценките им за преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти ($\text{Chi-Square} = 0,009$ и $\text{Cramer's } V = 0,163$)

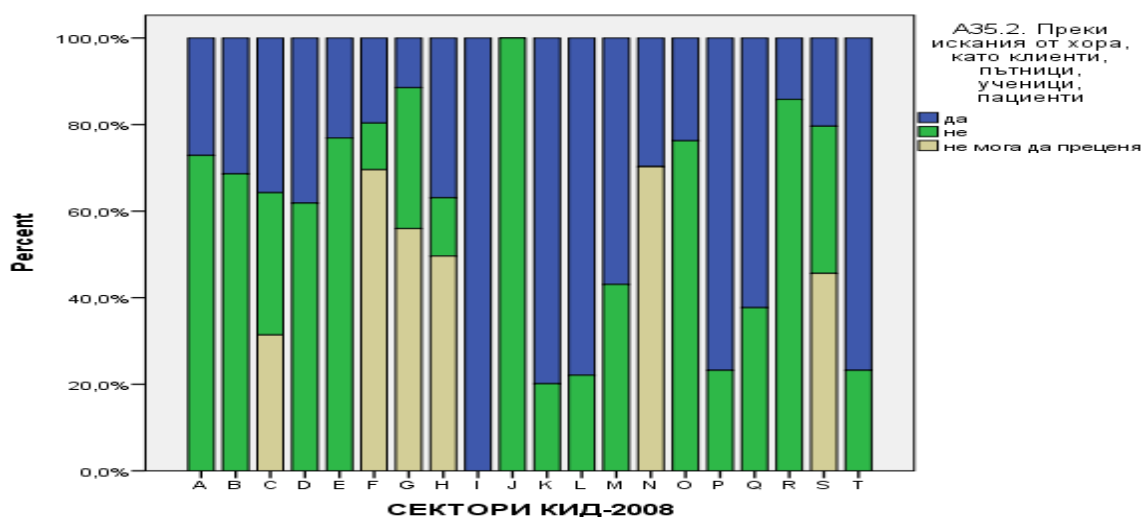
- По **образование** изследваните лица, заявили, че има зависимост между темповете на тяхната работа и исканията на външни лица се разпределят по следния начин: начално – 0%; основно – 3,7% ; средно общо – 45,2%; полувисше/колеж – 8,6%; висше – 42,4%. $\text{Chi-Square} = 0,019$ и $\text{Cramer's } V = 0,123$ говорят за това, че има връзка, но тя е слаба. Данните сочат, че най-голяма е зависимостта при лицата със средно общо и висше образование, а най-ниска е тя при наетите с основно образование.
- По **трудов статус** разпределението е следното: собственик/съсобственик – 2%; самонает със служители – 0,9%; самонает без служители – 2,9%; наето лице – 88,9%; друго – 5,2%. $\text{Chi-Square} = 0,040$ и $\text{Cramer's } V = 0,116$ – и в този случай връзката е слаба по сила. Най-силна е тя при наетите лица.

Тези изводи са идентични с констатациите на Националното изследване на условията на труд в България (2012)¹⁸⁴, което установява, че по отношение на зависимостта на темпото на работа от външни фактори няма значима разлика между мъжете и жените; с увеличаването на възрастта намалява и зависимостта на темпото на работа от влиянието на външни за наетия фактори; няма съществена разлика в степента на зависимост на темпото на работа от външни фактори при отделните нива

¹⁸⁴ Доклад Национално изследване на условията на труд в България, 2012, София, стр. 132.

на образование, изключение правят респондентите без образование, чието темпо на работа в по-малка степен зависи от външни фактори.

Средна по сила връзка показва зависимостта на утвърдителните отговори за наличие на влияние на исканията на външни лица върху интензивността на трудовия процес от сектора на заетост на изследваните лица: Chi-Square=0,000 и Cramer's V=0,369. Секторите, които се очертават с най-силна зависимост на интензивността на трудовия процес от исканията на външни за фирмата лица са: *I (Хотелиерство и ресторантьорство)*, където 100% от изследваните лица са потвърдили наличието на зависимост на темпа на тяхната работа от исканията на външни лица; *K (Финансови и застрахователни дейности)*, където 85,7% от анкетираните са дали утвърдителен отговор за наличието на зависимост на темпа на работа от исканията на външни лица; *N (Административни и спомагателни дейности)*, където 84,6% от анкетираните са дали утвърдителен отговор; *L (Операции с недвижими имоти)* – 84,2% утвърдителни отговори; *P (Образование)* – 83,3% утвърдителни отговори; *T (Дейности на домакинствата като работодатели; неидентифицирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление)* – 83,3% утвърдителни отговори; *H (Транспорт, складиране и пощи)* – 74,4% утвърдителни отговори; *Q (Хуманно здравеопазване и социална работа)* – 71,4% утвърдителни отговори. Фиг. 49:

Фиг. 49. Разпределение на наетите лица по сектори и според оценките им за преки искания от хора, като клиенти, пътници, ученици, пациенти (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,369)

В същото време най-ниска е зависимостта на темповете на работа от исканията на външни за фирмата лица в секторите: *J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения)* – 0% утвърдителни отговори; *R (Култура, спорт и развлечения)* – 20% утвърдителни отговори; *G (Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети)* – 30,8% утвърдителни отговори; *E (Доставка на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване)* – 31,2% утвърдителни отговори; *O (Държавно управление)* – 32% утвърдителни отговори.

Сравнението с Националното изследване на условията на труд в България (2012) извежда като сектори с най-висока зависимост на темповете на работа на заетите от външни фактори секторите *Хуманно здравеопазване и социална работа (Q)*,

Образование (Р), Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (G), Хотелиерство и ресторантьорство (I), Държавно управление (O), Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (J). Разликите по отношение на секторите Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (G), Държавно управление (O) и Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (J), които при настоящето изследване се оказват сектори със слаба зависимост на темповете на работа от исканията на външни лица, вероятно се дължат на споменатото нарастване на електронизацията на дейностите, което е особено характерно и за трите сектора. Освен това тук трябва да се има предвид, че под външни фактори в Националното изследване на условията на труд в България (2012) се има предвид композитен индикатор, който включва: „работа, свършена от колегите”, „преки искания на клиенти, ученици, пътници, пациенти”, „голям брой производствени и представителни цели” и „автоматична скорост на машина” и от който „преките искания на клиенти, ученици, пътници, пациенти” представляват само един елемент, което би могло да обясни разликите при резултатите и което прави тези резултати не напълно съпоставими.

Самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения

Самостоятелността и контролът при изпълнението на основните трудови задължения, или степента, до която работниците могат да решават по своя преценка как да извършват работата си, като елемент от цялостната организация на работния процес са изследвани чрез комплекс от основни индикатори, включващ: възможност за избор на реда на изпълнение на задачите в процеса на работа; възможност за избор на методите на работа; възможност за избор на темпото на работния процес; и възможност за избор на размера на извършваната работа. Като допълнителни индикатори, отразяващи степента на самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения, са анализирани още: възможността за подбор на хората, с които се работи в екип при изпълнението на трудовите задължения; възможността за определяне на режима на работа и почивка; основните характеристики и специфика на извършваната работа, които създават предпоставки или обратното, ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения.

Сред основните индикатори, характеризиращи възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на основните трудови задължения прави впечатление, че възможност за най-голяма самостоятелност са заявили работниците и при служителите при определяне на темповете на работа – 67,6% от тях твърдят, че могат самостоятелно да избират и променят темпото на работа, срещу 30,4%, които заявяват, че нямат такава възможност. Приблизително половината от работниците и служителите също така смятат, че разполагат със самостоятелност при определяне реда на изпълнение на задачите – 54,5% срещу 43,1%, които не разполагат с такава възможност. Значително по-ниски са относителните дялове на работниците и служителите, които заявяват, че могат да избират или променят методите на работа – 35%, срещу 62,9%, които нямат тази възможност, и на работниците и служителите, които смятат, че могат да влияят върху размера на извършваната работа – 28,6% (67,5% смятат, че не разполагат с подобна възможност).

Доста по-различно е мнението на работодателите. 51,9% от тях смятат, че работниците и служителите в техните фирми могат в най-висока степен да променят темповете на работа, което е доста близко до мнението на работниците и служителите относно този показател. По отношение на останалите индикатори за самостоятелност и контрол на работниците и служителите при изпълнението на трудовите им възнаграждения мнението на работодателите е категорично и много различно от това на работниците и служителите: работниците и служителите нямат особено големи възможности да влияят върху реда и изпълнението на задачите (66,4% от работодателите са на това мнение срещу 31,3%, които смятат, че работниците и служителите могат да влияят върху тях); също така 73,1% от работодателите смятат, че работниците и служителите нямат възможност да влияят върху методите на работа и само 25,5% признават тази тяхна възможност; и накрая 77% от работодателите отричат възможността на работниците и служителите да влияят върху размера на работата и едва 18,7% признават тази тяхна възможност.

Тези данни по безспорен начин свидетелстват за **налагането от страна на работодателите на един модел на организация на трудовия процес, характеризиращ се с централизирана организация на работата и ограничена автономия на заетите работници и служители**. Оказва се обаче, че този модел на работа не създава психологически и здравословен комфорт за работниците и служителите, нито е ефикасен от гледна точка на резултатите от тяхната работа, поради което те го модифицират в практиката на реализация на трудовия процес, като акцентират върху една по-гъвкава структура на работния процес и по-голяма автономност в работата. По този начин работниците и служителите реализират в процеса на работата си това, което се нарича висока степен на оперативна трудова свобода на работника, която те използват за да вършат работата си по-оперативно и резултатно и за да си осигурят психологически комфорт, който на свой ред е още една предпоставка за по-висока ефективност на трудовия процес.

Възможността за подбор на хората, с които се работи в екип, като допълнителен показател за наличието на самостоятелност и контрол в работата е анализирана чрез изследване на под индикаторите: възможност за влияние върху избора на екип, с който се работи; възможност за редуване на задачите между хората в екипа; възможност за вземане на решение за разпределянето на задачите между членовете на екипа; необходимост от различни умения за изпълнение на задачите; наличие на екипност в работата и подкрепа на работното място; възможност за избор на ръководител на екипа.

Настоящото изследване потвърждава, че начинът на организация на работата в екип е много важен показател за наличието или липсата на самостоятелност и контрол в работата, доколкото резултатите от изследването показват, че за 52,4% от работниците и служителите работният процес протича като работа в екип, а 30,1% посочват, че извършват самостоятелно само част от дейността си, докато останалата част протича отново под формата на работа в екип. В тази светлина каква е възможността на работниците и служителите да влияят върху избора на хората, с които работят в екип? 6,4% от анкетираните работници и служители посочват, че могат да влияят почти винаги; 10,6% - често; 20,4% - понякога; 21,2% - рядко и 36,5% - почти никога, т.е. приблизително една трета от работниците и служителите смятат, че могат да влияят върху избора на хората, с които работят в екип (почти винаги, често или понякога), докато повече от половината работници и служители – 57,7% - смятат, че имат много рядко или изобщо нямат такава възможност.

Още по-нисък е процентът на работниците и служителите, които смятат, че могат да влияят върху избора на ръководител на екипа – само 17,3%. Що се отнася до възможността за влияние върху разпределението на задачите между членовете на екипа, самостоятелността на работниците и служителите при вземане на решение нараства – 41,2% от тях са посочили, че членовете на екипа сами вземат решение за разпределението на задачите между тях. Приблизително толкова – 36,5% - са и работниците и служителите, които заявяват, че участват във вземането на решение за редуване на задачите между членовете на екипа, когато работата в екип предполага такова редуване на задачите. При това 52,5% от работниците и служителите посочват, че при редуването на задачите се изискват различни умения за тяхното изпълнение, което потвърждава наличието на функционална гъвкавост при работата в екип. Доказателство за това са и твърденията на работниците и служителите, че при работата си в екипа всеки има възможност да работи това, в което е най-добър – 39,6% от работниците и служителите твърдят, че това се случва почти винаги; 29,7% - често; 15,9% - понякога; и само 11,3% смятат, че това се случва рядко или почти никога. И също така 27,3% от работниците и служителите заявяват, че могат да вложат свои собствени идеи в работата си почти винаги; 23,1% - често; 27,1% - понякога; а 20,8% смятат, че имат подобна възможност рядко или почти никога.

Независимо от всичко това обаче моделът на организация на работата в екип показва преобладаване на йерархичността в отношенията и сравнително ниска степен на автономност на работниците и служителите, доколкото приблизително 70% от тях декларират, че решението за редуване на задачите между членовете на екипа, когато работата го налага, се взема от началника. Това обаче не отменя наличието на екипност в работата, потвърждение на което е възможността за получаване на подкрепа на работното място под формата на помощ от колегите, началниците или от външни хора, когато е необходимо и която подкрепа анкетираните работници и служители с висока степен на единодушие заявяват. 61,7% от работниците и служителите потвърждават, че ако потърсят помощ от колегите си, могат да я получат почти винаги; 22,3% - често, а 12% - понякога; рядко или почти никога са посочили само 3,7%. Също така 46,2% от работниците и служителите са посочили, че почти винаги могат да получат помощ от своите началници; 28,4% - често; а 18,6% - понякога; рядко и почти никога са заявили само 5,8%. И 15,4% от работниците и служителите твърдят, че могат да получат и външна помощ почти винаги; 13,5% - често; а 29,6% - понякога; рядко или почти никога са казали 34%. Всичко това означава, че наличието на функционална гъвкавост е факт при екипната работа, което е движещият стимул за въвеждане на нови модели на организация на работния процес, характеризиращи се с нарастване на самостоятелността и контрола на работниците и служителите при изпълнението на основните трудови задължения. Факт е обаче също така, че степента на самостоятелност и контрол на трудовия процес при формирането на екипа и избора на хора, с които да се работи, при избора на ръководител на екипа, при разпределението на задачите между членовете на екипа и тяхното редуване все още са строго централизирани.

Този извод се потвърждава и от отговорите на работодателите. Подобно на работниците, около една трета от работодателите са заявили, че всеки член на екипа може да влияе върху избора на хората, с които работи (почти винаги, често или понякога) – на това мнение са 38,8% от работодателите. Тези, които смятат, че членовете на екипа могат да влияят рядко или почти никога върху избора на хора, с които работят, са 56,5%. Наличието на функционална гъвкавост при работата в екип се оказва дори по-силно осъзнато и по-категорично потвърдено от работодателите в

сравнение с работниците и служителите. 97,2% от работодателите смятат, че всеки член на екипа може да получи помощ от колегите си, ако поиска такава (почти винаги, често или понякога); също така 97,7% от тях смятат, че всеки член на екипа може да получи помощ и от своите началници (почти винаги, често или понякога); а 66,5% - че може да получи външна помощ (почти винаги, често или понякога). И също така 90,2% от работодателите смятат, че всеки член на екипа върши това, в което е най-добър (почти винаги, често или понякога), а 82,3%, че работниците и служителите могат да влагат и свои собствени идеи в работата си (почти винаги, често или понякога). Всичко това означава, че оперативната трудова свобода на работниците и служителите, която те демонстрират в процеса на работата си, се осъзнава много добре от работодателите и те я признават като начин работникът или служителят да се справя по-ефективно със задълженията си и да изпитва психологически и интелектуален комфорт от работата си

Възможността за самостоятелно определяне на режима на работа и почивка като друг допълнителен индикатор за наличието на самостоятелност и контрол в работата е изследвана чрез под индикаторите: възможност за самостоятелно решение за прекъсване на работния процес за почивка; самостоятелно решение за ползване на отпуск или вземане на свободен ден.

Резултатите от изследването за Профил по БЗР на национално ниво показват, че българските работодатели се съобразяват с няколко основни фактора при определяне на режима на работа и почивка при трудовия процес: 1) 77,4% от работодателите посочват, че изборът на режим на работа и почивка е съобразен с **подзаконовите наредби**; 2) 71,7% от работодателите заявяват, че изборът на работен режим е от компетенцията на административното ръководство; 3) доста по-малко – 43,1% от работодателите посочват, че режимът на работа и почивка се определя **съвместно с работниците**, като се избират оптимални варианти за всяка работна група. Същевременно обаче 83,4% от работодателите съобщават, че **работниците се информират** за възможните режими на работа и почивка, което означава, че на тях им се предоставя слаба възможност за самостоятелен избор в рамките на зададените параметри. Показател за относително ниската степен на автономност на работниците и служителите при избора на режим на работа и почивка и предимно централизираният характер на неговото установяване е фактът, че едва 27,9% от работодателите посочват, че работниците сами могат да решават кога да почиват (отговори: почти винаги, често, понякога), срещу 68,9% от работодателите, които заявяват, че работниците много рядко или почти никога не разполагат с подобна възможност. Много по-голяма свобода имат работниците и служителите да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни – 72,4% от работодателите посочват, че работниците и служителите са свободни сами да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни (отговори: почти винаги, често, понякога), срещу само 4,7% отговори рядко или почти никога.

Тези изводи се потвърждават и от работниците и служителите, 38,4% от които заявяват, че могат сами да решават кога да почиват (отговори почти винаги, често, понякога), докато 58,9% от тях смятат, че имат такава възможност много рядко или почти никога. Факт е обаче, че все пак работниците смятат, че имат по-голяма свобода сами да избират времето си за почивка в сравнение с мнението на работодателите по този въпрос, което още веднъж потвърждава наличието на оперативна трудова свобода на работника. Работниците и служителите също така потвърждават по-високата степен на автономност, с която разполагат при вземане на решение за отпуск или ползване на свободни дни - 75,1% от тях заявяват, че са

свободни сами да решават кога да си вземат отпуск или свободни дни (отговори почти винаги, често, понякога), докато само 23,1% твърдят, че рядко или почти никога не разполагат с такава възможност.

Основните характеристики на работата, които създават предпоставки или обратното, ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения са анализирани чрез подиндикаторите: **необходимост от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работа; наличие на монотонни задачи; наличие на комплексни задачи; зависимост от работата на колеги; зависимост от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти; възможност всеки сам да оценява качеството на работата си; възможност за научаване на нови неща в процеса на работа.**

Необходимостта от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работата отбелязват 69,5% от работниците и служителите и 86,2% от работодателите. За наличие на монотонни задачи при изпълнението на трудовите задължения свидетелстват 43,8% от работниците и служителите, срещу 49,3%, които отхвърлят съществуването на подобни задачи в работата им; при работодателите тези проценти са съответно 48,3% (работодатели, които признават наличието на монотонни задачи в работата) и 45,4% (работодатели, които отричат съществуването на монотонност в работата). Наличието на комплексни задачи в работата се потвърждава от 81,2% от работниците и служителите и 86,3% от работодателите. Възможност за научаване на нови неща в процеса на работа отбелязват 77,8% от работниците и служителите и 73,2% от работодателите. За зависимост на работния процес от работата на колеги свидетелстват 65% от работниците и служителите и 85% от работодателите, а зависимост на работния процес от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти отбелязват 57,5% от работниците и служителите и 66,5% от работодателите. Възможност всеки сам да оценява качеството на работата си признават 46,8% от работниците и служителите (срещу 46,2%, които отричат тази възможност) и 41,5% от работодателите (срещу 47,8%, които отричат тази възможност).

Изводът, който се очертава е, че необходимостта от спазване на точни стандарти за качество в процеса на работата, зависимостта на работния процес от работата на колеги и от исканията на външни хора като клиенти, пътници, ученици, пациенти са факторите, които ограничават възможността за самостоятелност и контрол при изпълнението на трудовите задължения. В същото време наличието на комплексни задачи в работата и възможността за научаване на нови неща в процеса на работа се оказват факторите, които стимулират самостоятелността и контрола при изпълнението на трудовите задължения. От друга страна, макар монотонността на работата да предполага ограничаване на възможностите за проява на самостоятелност и контрол в трудовия процес, резултатите от изследването показват, че тя реално не се проявява като такъв фактор. Същото се отнася и за фактора възможност всеки сам да оценява качеството на работата си, но в противоположния смисъл – по принцип възможността всеки сам да оценява качеството на работата си действа като стимулиращ автономността фактор, резултатите от изследването обаче не го потвърждават.

Информирание и консултиране

Информирането и консултирането са особено важни елементи, отнасящи се до възприетия стил на управление на фирмата, от които зависи в много висока степен ефективното протичане на трудовия процес, адекватното включване на работниците и служителите в него и гарантиране спазването на изискванията за безопасност и здраве при работа. Във връзка с това при настоящото изследване факторите информиране и консултиране са изследвани в два основни аспекта:

Първо, от гледна точка на включването на работниците и служителите в различни форми на продължаващо обучение, имащо за цел подобряване и усъвършенстване на техните умения, необходими им при изпълнението на основната трудова дейност;

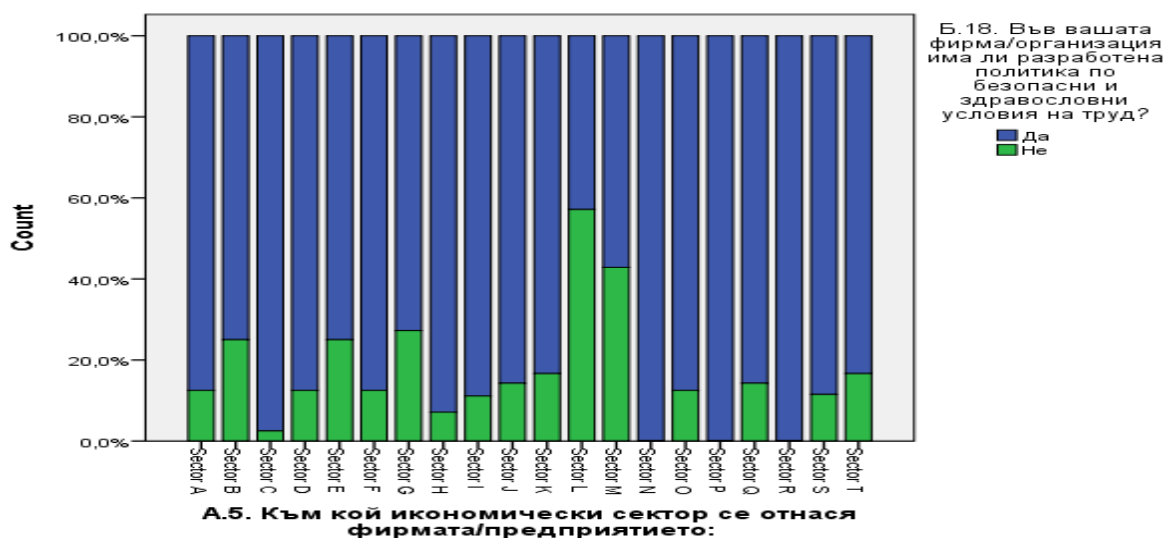
И **второ**, от гледна точка на тяхната информираност относно рисковете за здравето и съществуващите системи за сигурност и безопасност при изпълнението на трудовата дейност, което е предпоставка за по-ефективна превенция на съществуващите рискове и създаване на по-безопасни и здравословни условия на труд.

Данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво показват, че най-разпространената форма на продължаващо обучение, през която са преминали работниците и служителите е **обучението в процеса на работа**, което се осъществява с помощта на колеги и началници – през тази форма на обучение са преминали 66% от изследваните работници и служители. На второ място по разпространение се оказват някои други форми на обучение на работното място като **самообучение, обучение он лайн** и т.н., посочени от 48,3% от работниците и служителите. Едва на трето място е **обучението платено и осигурено от работодателя**, през каквото са преминали по-малко от една трета от работниците и служителите - 27,9%. Най-малко са работниците и служителите, които **сами са платили за своето обучение** – 7,7%.

Дали обучението, през което са преминали работниците и служителите съответства на реалните им потребности от обучение, за да могат да изпълняват ефективно своите задължения и прави ли се подобна оценка на потребностите във фирмите? 66% от анкетираните работодатели твърдят, че през последните 12 месеца е правена оценка на потребностите от обучение и квалификация на заетите в техните фирми. 74,6% от работодателите също така заявяват, че през последните 12 месеца в тяхната фирма е било организирано обучение по пряко свързаните с изпълнението на работата знания и умения; 25% заявяват, че във фирмата им са били организирани курсове за повишаване на езиковата квалификация на заетите, а 24% - че са били организирани курсове по компютърна грамотност. Освен това 80,1% от работодателите посочват, че работниците и служителите в тяхната фирма имат възможност да ползват платен отпуск за обучение. За ангажираността на работодателите с осигуряването на възможности за продължаващо обучение на работниците и служителите във фирмата говори и фактът, че 72,1% от работодателите са заявили, че са участвали лично и пряко в организирането на обучения и курсове за квалификация на заетите.

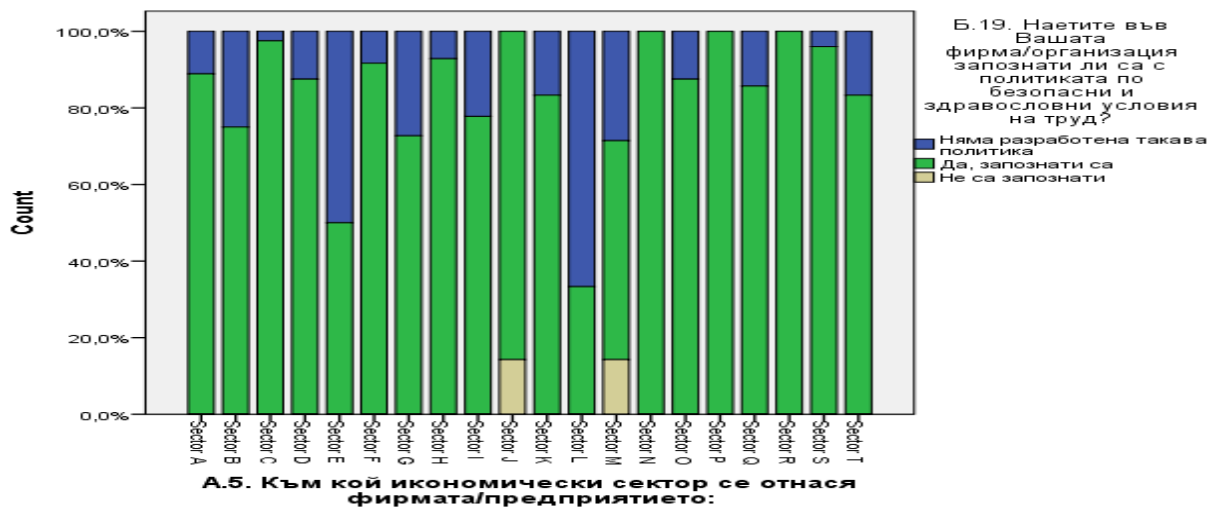
Мнението на работодателите относно съществуващите потребности от обучение във фирмите и това доколко те са удовлетворени като цяло съвпада с това на работниците и служителите, доколкото 70,1% от работниците и служителите твърдят, че техните умения съответстват на задълженията, които изпълняват, а 23,9% дори смятат, че имат умения да се справят и с по-отговорни задължения и само 5,9% заявяват, че се нуждаят от допълнително обучение, за да се справят добре със задълженията си.

Що се отнася до втория аспект на информираността, касаещ рисковете за здравето и съществуващите системи за сигурност и безопасност във фирмите, 86,3% от работодателите посочват, че в тяхната фирма има разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд, като 82,9% от тях категорично заявяват, че във фирмата се прилагат и различни форми на запознаване на работниците и служителите с тази политика. Също така 86,7% от работодателите са уверени, че работниците и служителите в тяхната фирма са запознати с политиката по безопасни и здравословни условия на труд. Като най-често използвани форми за запознаване на наетите лица с политиката по безопасни и здравословни условия на труд работодателите посочват: изготвяне на писмени инструкции и заповеди (посочени от 62% от работодателите); провеждане на инструктажи, които могат да бъдат периодични, ежемесечни, ежедневни, встъпителни, индивидуални, групови и т.н. (посочени от 60,2% от работодателите); опреснителни курсове (58,4% от работодателите); беседи (54,3% от работодателите); обучения – запознаване с ЗБУТ, запознаване с условията на работа и т.н. (53,4% от работодателите); специални обучения с работниците и служителите за оказване на долекарска медицинска помощ в случай на злополука (36,8% от работодателите твърдят, че подобно обучение е проведено с всички работници и служители, а 37,3% - с част от работниците и служителите); специални обучения за работниците и служителите как да използват личните защитни средства (посочено от 81,6% от работодателите); организиране на промоции на съществуващите лични защитни средства (посочено от 29,5% от работодателите) и т.н. И в този случай показател за ангажираността на работодателите и стремежът им за постигане на висока степен на информираност на работниците и служителите за безопасността и сигурността при работа е фактът, че 76,8% от работодателите участват персонално и пряко в подготовката на програма за ограничаване на оценените рискове в процеса на труда; 71,5% вземат непосредствено участие в обучението по безопасност и здраве при работа; 65,7% участват при разглеждане на анализите на здравното състояние; а 61,4% се включват в работата на Комитет или Група по Условия на труда. За илюстрираща информация на направените констатации виж Фиг. 50, Фиг. 51 и Фиг. 52.

Фиг. 50. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за наличие на разработена политика по БЗР в предприятието (Chi-Square= 0,134 и Cramer's V=0,352)

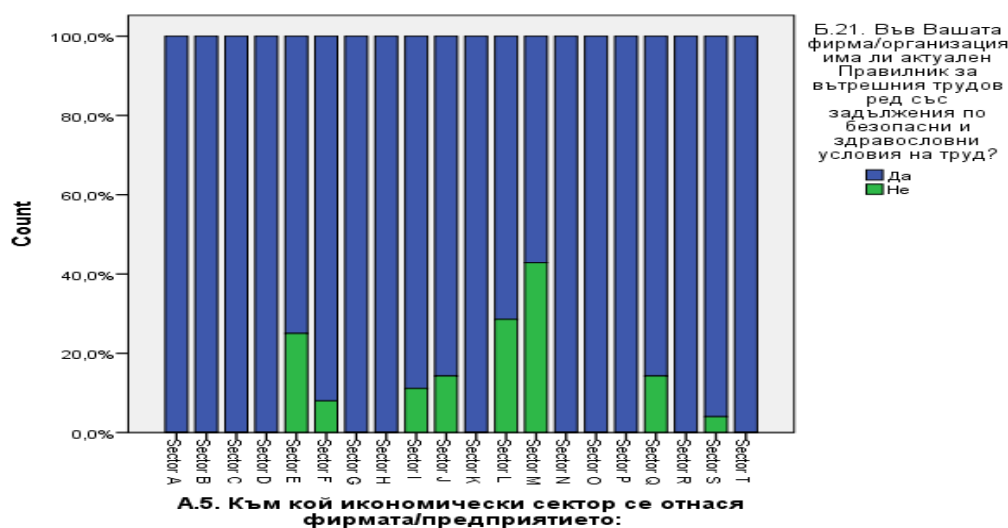
Проверката на зависимостта между сектора и наличието на разработена политика по БЗР в предприятието не показва статистически значима връзка ($Chi\text{-}Square=0,134$ и $Cramer's\ V=0,352$), но въпреки това представяме данните по сектори, тъй като те подсказват в кои посоки могат да се задълбочат политиките по БЗР на секторно ниво.

Фиг. 51. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за информираността на наетите лица с политиката на предприятието по БЗР ($Chi\text{-}Square=0,004$ и $Cramer's\ V=0,383$)

Фиг. 51 показва наличие на средна по сила зависимост ($Chi\text{-}Square=0,004$ и $Cramer's\ V=0,383$) между сектора и информираността на наетите лица с политиката на предприятията в областта на БЗР.

Следваща Фиг. 52 разкрива секторните специфики по отношение разработването и приемането на актуален Правилник за вътрешния трудов ред със задължения по БЗР в предприятието:

Фиг. 52. Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за информираността на наетите лица с политиката на предприятието по БЗР ($Chi\text{-}Square=0,006$ и $Cramer's\ V=0,463$)

Секторите *Професионални дейности и научни изследвания (М)*, *Операции с недвижими имоти (L)*, *Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (Е)*, *Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (J)*, *Хуманно здравеопазване и социална работа (Q)* и *Хотелиерство и ресторантьорство (I)* изостават с разработването и приемането на актуални правилници за вътрешния трудов ред, което може да се тълкува като предпоставка за повишен риск за безопасността и здравето на наетите в тези сектори лица.

Мнението на работодателите относно познаването от страна на работниците и служителите на действащата във фирмата политика по безопасни и здравословни условия на труд се потвърждава и от самите **работници** – 91,9% от работниците и служителите съобщават, че в тяхната фирма се провеждат инструктажи и обучения по безопасност и здраве при работа; също така като много добре информирани за рисковете за здравето и сигурността, свързани с изпълнението на тяхната работа се определят 51% от работниците и служителите, а 41,4% считат себе си за добре информирани (прави впечатление, че работниците и служителите, които твърдят, че не са много добре информирани са само 6,2%, а тези, които се определят като изобщо неинформирани са едва 0,3%, което е под статистическата грешка). Особено показателен е фактът, че 94,6% от работниците и служителите категорично заявяват, че знаят към кого да се обърнат за първа помощ, ако по време на работа се случи злополука. Общият извод, който се налага е, че информираността за безопасността на труда във фирмите е много висока.

По отношение на консултирането трябва да се отбележи, че то също е производно на установения стил на работа във фирмата и предполага наличие на взаимодействие в процеса на работа и съвместност при вземането на решения, което създава както оперативен, така и психологически комфорт за работещия и е предпоставка за ефективност на трудовия процес.

Във връзка с това прави впечатление, че по данни от настоящото изследване 83,5% от работодателите са участвали пряко в консултации със заетите относно промени в организацията или условията на работа. Този факт се потвърждава и от работниците и служителите, 73,9% от които потвърждават, че през последната една година са участвали в откровен разговор със своя началник във връзка с изпълнението на трудовите си задължения; 83,9% са обсъждали със своя началник проблеми, свързани с работата, а 42,1% са обсъждали подобни проблеми с представител на работниците; също така 68,2% от работниците посочват, че през последната една година са били консултирани във връзка с промени в организацията или условията на работа.

Не толкова широко застъпен се оказва механизмът на атестирането, който е израз на обратната връзка при взаимоотношенията работодател – работник – 50,8% от работниците и служителите посочват, че са били обект на редовно оценяване/атестация през последната една година. Но така или иначе този механизъм също е налице, като все пак засяга половината от работниците и служителите. Така че като цяло се очертава един стил на взаимодействие работник – работодател, характеризиращ се с наличие на взаимодействие и зачитане позицията на работника.

Един друг аспект на консултирането касае взаимоотношенията с външни за фирмите институции, които имат отношение към гарантирането на безопасни и здравословни условия за труд. Във връзка с това резултатите от изследването показват, че почти

всички работодатели (92,5%) имат сключен договор със Служба по трудова медицина, която предоставя консултации и оказва непосредствена помощ на фирмите им.

Позитивен момент във взаимоотношенията със Службата по трудова медицина е фактът, че 70,7% от работодателите оценяват получените консултации и помощ като компетентни и навременни и само 19,5% ги определят като незадоволителни. Макар и относително нисък, процентът на недоволни от консултациите на Службата по трудова медицина работодатели говори, че има какво още да се желае по отношение на взаимоотношенията с държавните институции, ангажирани с въпросите на безопасността и здравето при работа.

Дискриминация и насилие

Въпросът за дискриминацията и насилието на работното място в настоящото изследване се разглежда като елемент на работната среда, чието съществуване представлява сериозна пречка пред постигането на здравословни и безопасни условия на труд, поради факта, че хората, подложени на дискриминация и насилие обикновено се сблъскват с тежки психологически и здравословни проблеми.

Наличието на дискриминация на работното място е изследвано чрез анализ на 7 специфични индикатора: полова дискриминация; възрастова дискриминация; дискриминация по линия на етническата принадлежност; дискриминация по линия на националността; дискриминация по линия на религията; дискриминация заради инвалидност; и дискриминация поради сексуална ориентация. Ето какво е мнението на работодателите и на работниците и служителите за състоянието на работната среда по показателя дискриминация:

Само 1,4% от работодателите говорят за наличие на полова дискриминация; наличие на възрастова дискриминация отчитат 2,8% от работодателите; за дискриминация по линия на националността говорят също 2,8% от работодателите; дискриминацията по етническа принадлежност признават 2,3% от работодателите; дискриминация по линия на религията твърдят, че има 1,4% от работодателите; за дискриминация поради сексуална ориентация свидетелстват също 1,4% от работодателите; а за дискриминация заради инвалидност – 1,9% от работодателите;

Едва 0,5% от работниците и служителите смятат, че има дискриминация по пол; възрастова дискриминация отчитат 2,9% от работниците и служителите; за дискриминация по линия на националността говорят 1,3% от работниците и служителите; за дискриминация по линия на религията – 0,8% от работниците и служителите; дискриминация заради инвалидност признават, че има 0,2% от работниците и служителите; а дискриминация заради сексуална ориентация – 0,5% от тях.

Както се вижда от представените резултати, стойностите на дискриминацията на работното място в България са пренебрежимо ниски. Подобно мнение споделят както работодателите, така и работниците и служителите. И все пак на фона на тези изключително ниски стойности, малко по-завишени са стойностите на дискриминация, които признават работодателите в сравнение със стойностите, които заявяват работниците и служителите. Като изключим факта, че по принцип дискриминацията е труден за идентифициране феномен и хората обикновено се притесняват да признават открито за случаите, при които са били подложени на

дискриминация, тези разлики между работодатели и работници и служители вероятно се дължат на факта, че работодателите в по-голяма степен са запознати и по-добре осъзнават формите и проявите на дискриминацията, поради което по-лесно могат и да ги идентифицират, докато работниците и служителите в много от случаите изобщо не осъзнават, че ги отхвърлят по даден признак, а по-скоро възприемат въпросното отношение като лична обида и проява на пренебрежение лично към тях. И още нещо – при тази почти пълна липса на дискриминация на работното място, все пак относително по-високи стойности по мнението както на работодателите, така и на работниците и служителите показва възрастовата дискриминация.

Що се отнася до насилието на работното място, този индикатор за състоянието на работната среда е изследван посредством пет подиндикатора: заплахи за физическо насилие; физическо насилие от страна на колеги; физическо насилие от други хора; малтретиране/тормоз; нежелано сексуално ухажване.

Според резултатите от изследването, 3,3% от работодателите говорят за заплахи за физическо насилие на работното място; 1,4% потвърждават за наличие на физическо насилие от страна на колеги; 2,8% - за физическо насилие от други хора; 1,9% споменават малтретиране и тормоз на работното място; и 1,4% твърдят, че има нежелано сексуално ухажване.

2,1% от работниците и служителите също твърдят, че съществуват заплахи за физическо насилие на работното място; 0,2% от тях говорят за насилие от страна на колеги; 1% - за физическо насилие от други хора; 0,3% - потвърждават наличието на малтретиране и тормоз на работното място; а 2,7% говорят за нежелано сексуално ухажване.

Както става ясно, най-разпространената форма на насилие на работното място според работодателите е заплахата за физическо насилие, докато най-разпространената форма на насилие на работното място според работниците и служителите е нежеланото сексуално ухажване.

Но така или иначе, като цяло резултатите от изследването показват изключително ниски стойности на насилие и дискриминация на работното място в България. Общото заключение, което се налага е, че дискриминацията и насилието не са типични за състоянието на работната среда у нас.

Работа и здраве

Когато се коментира темата работа и здраве и въздействието на работата върху здравословното състояние, винаги трябва да се има предвид, че връзката работа – здраве е двустранна – от една страна, здравословният статус на работника оказва влияние върху неговата ефективност при изпълнението на трудовите му задължения; от друга страна, характерът на извършваната работа влияе силно върху здравословното състояние на работника и може сериозно да го влоши, с което да се отрази негативно отново върху ефективността на извършваната трудова дейност. Безспорно е, че здравословното състояние на работниците и служителите е зависимо от много фактори, работата е само един от тях, но в същото време е много значим фактор, доколкото влиянието ѝ върху здравето може да бъде изключително силно.

В настоящото изследване се подлага на анализ **реалното въздействие** на работата върху здравето на наетите чрез съпоставка на субективното мнение на работниците и служителите за това в каква степен тяхната работа влияе върху здравословното им състояние и реалните отсъствия от работа през последната една година на работниците и служителите по здравословни причини и в частност, когато тези причини са свързани с трудова злополука или проблеми, причинени от работата.

Резултатите от изследването показват, че повече от една трета от анкетираните работници и служители (39,1%) смятат, че тяхната работа оказва влияние върху здравето им. До подобни изводи достига Националното изследване на условията на труд в България (2012) – 43% от анкетираните според техните данни смятат, че работата влияе на здравето им. Секторите, които те извеждат като най-рискови за здравето на наетите са: Образование (P) – 77%; Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) - 63%; Добивна промишленост и Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) – около 55%. Относително най-слабо според тях работата се отразява върху здравето в сектори Култура, спорт и развлечения (R) и Професионални дейности и научни изследвания (M).

В какво конкретно се изразява това влияние: 8,5% от работниците и служителите посочват, че имат проблеми със слуха под влияние на своята работа; 22,9% имат проблеми със зрението; 7% имат проблеми с кожата; 37,2% изпитват болки в гърба; 24,5% имат главоболие; 6,2% - болки в стомаха; 31,9% - мускулни болки в раменете, врата и крайниците; 4,2% имат дихателни проблеми; 3,1% страдат от сърдечни заболявания; 13,8% са получили наранявания; 39,5% изпитват стрес; 45,4% чувстват обща умора; 17,3% имат проблеми със съня; 6,2% са получили алергии; 21,8% изпитват тревога, безпокойство; 20,5% проявяват раздразнителност и избухливост.

Както се вижда, негативното въздействие на работата върху здравето в някои отношения е доста сериозно – широко разпространени са такива вредни последствия от работата като: обща умора; стрес; болки в гърба; мускулни болки в раменете, врата и крайниците; главоболие; проблеми със зрението; тревога, безпокойство; раздразнителност, избухливост; проблеми със съня, наранявания. Доста по-слабо разпространени са такива негативни последствия като: проблеми със слуха; с кожата; болки в стомаха; дихателни проблеми; сърдечни заболявания.

Резултатите, до които достига Националното изследване на условията на труд в България (2012), са сходни – по техни данни около една трета от респондентите имат проблеми със зрението, болки в гърба, главоболие и мускулни болки; 40% се оплакват от стрес; повече от 60% – от обща умора; а между 20 и 26% – от проблеми със съня, тревога и раздразнение.

До голяма степен реална представа за степента на негативно въздействие на извършваната работа върху здравето на наетите дават резултатите от изследването, които показват колко пъти през последната една година на работниците и служителите им се е налагало да отсъстват от работа поради здравословен проблем и по-конкретно поради трудова злополука или здравословни проблеми, причинени от работата (макар, че тук трябва да се има предвид факта, че не винаги при наличие на здравословен проблем, независимо дали е причинен от работата или не, работниците си вземат отпуск по болест, т.е. отсъстват от работа). За отсъствие от работата поради здравословни проблеми през последната една година свидетелстват 37,3% от работниците и служителите, като от тях само 1,5% твърдят, че са претърпели трудова злополука, а 2,5%, че са отсъствали поради здравословен проблем, причинен

конкретно от работата, която извършват. Сходни са резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012), според които през последните 12 месеца по здравословни причини са отсъствали от работа 30% от наетите, като от тях поради трудови злополуки са отсъствали под 0,1%, а поради болест причинена от работата едва около 3%.

Пак според Националното изследване на условията на труд в България (2012), най-много са отсъствията по здравословни причини в секторите Преработваща промишленост (С) и Финансови и застрахователните дейности (К) - около 38%. Следват секторите Административни и спомагателни дейности (N), Добивна промишленост (В) и Професионални и научни изследвания (М). Най-малко през последните 12 месеца са отсъствали по здравословни причини в Селско, горско и рибно стопанство (А) – само 14,8%. Следват сектори Хуманно здравеопазване и социална работа (Q) и Култура, спорт и развлечения (R).

Настоящото изследване установява, че не е висок и делът на работниците и служителите, които свидетелстват за случаи на трудови злополуки във фирмата, в която работят през последната една година – 14,9% (разбира се и тук трябва да се отчита фактът, че почти още толкова – 13,1% заявяват, че не са запознати, нямат представа). До същите изводи достига и Националното изследване на условията на труд в България (2012) – 10% от наетите твърдят, че през последните 12 месеца в организацията, където работят не са ставали трудови злополуки и още 10% заявяват, че не знаят дали това се е случвало. Вероятно поради това е значително по-голям делът на работодателите, които твърдят, че в тяхната фирма през последните три години има заети, претърпели трудова злополука – 27,6%; що се отнася до наличие на здравословни проблеми, причинени от работа, тук мнението на работодателите е близко до това на работниците и служителите – само 4,3% от тях твърдят, че през последните три години в тяхната фирма има регистрирани заети с професионално заболяване.

Според данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012), относителният дял на трудовите злополуки е относително по-висок в сектори Финансови и застрахователни дейности (К) и в Административни и спомагателни дейности (N), а най-нисък в сектори Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Селско, горско и рибно стопанство (А), Хотелиерство и ресторантьорство (I) и Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G). Що се отнася до отсъствия заради здравословни проблеми, причинени от работата – най-много са те в секторите Държавно управление (O) и Преработваща промишленост (С), а най-малко в секторите Хуманно здравеопазване и социална работа (Q), Селско, горско и рибно стопанство (А) и Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (G).

Както се вижда делът на работниците със здравословни проблеми, причинени от работата е много нисък, може да се приеме за по-висок делът на трудовите злополуки във фирмите, следствие от работата. Тенденциите в регистрирането на професионални заболявания и трудови злополуки обаче са негативни – само 3,3% от работодателите признават увеличаване на отсъствията поради болест, причинена от въздействие на работата в своите фирми през последната една година, срещу 86,3%, които отричат да има такова увеличение; също така само 1,9% от работодателите отчитат нарастване на броя на декларираните професионални заболявания в техните фирми през последната една година, срещу 92,9%, които отричат да има такова нарастване; и също само 1,9% от работодателите заявяват, че има нарастване на броя на трудовите злополуки в техните фирми през последната една година, срещу 93,9%,

които отричат да има такова нарастване. Но независимо от ниския дял на причинените от работата здравословни проблеми и негативните тенденции в регистрирането на професионални заболявания и трудови злополуки, работниците и служителите, както се вижда от резултатите по-горе, са склонни да смятат, че има сериозни негативни последствия от работата върху тяхното здраве.

В опит да се компенсират вредните и нездравословни условия на труд във фирмите се разработват **системи за управление на безопасността на труда и здраве при работа**. Показателно е, че 77,7% от работниците и служителите свидетелстват за наличие на подобни системи в техните фирми (според резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) този процент е 90%). А 86,3% от работодателите говорят за разработена политика по безопасни и здравословни условия на труд в техните фирми; за наличие на Правилник за вътрешния трудов ред със задължения по безопасни и здравословни условия на труд (посочено от 94,3% от работодателите); за разписване в длъжностните характеристики на наетите лица на задълженията по безопасни и здравословни условия на труд (посочено от 88,3% от работодателите); за издаване на заповеди за определяне на длъжностно лице по безопасност и здраве при работа (посочено от 88,4% от работодателите).

Други опити за справяне с последствията от вредните въздействия на работния процес върху здравето на работниците и служителите са: организиране на профилактични прегледи в работата, на каквито заявяват, че са били подложени 56,5% от работниците и служителите и каквито твърдят, че са осигурили на заетите в своята фирма 70,5% от работодателите; допълнително здравно осигуряване за сметка на работодателя, посочено от 29,6% от работниците и служителите и 29,8% от работодателите; наличие на здравен пункт или медицински център във фирмата, за което свидетелстват 17,8% от работниците и служителите и 50,7% от работодателите, който разполага с общопрактикуващ лекар (посочено от 9,7% от работниците и служителите и 9,7% от работодателите), медицинска сестра (посочено от 15,2% от работниците и служителите и 9,8% от работодателите), стоматолог (посочено от 6,9% от работниците и служителите и 8% от работодателите), фелдшер (посочено от 7,1% от работниците и служителите и 5,9% от работодателите), медикаменти (посочено от 61,4% от работниците и служителите и 50,8% от работодателите); осигуряване на безплатна предпазна храна (посочено от 31,6% от работодателите).

Удовлетвореност от условията на труд

Удовлетвореността от условията на труд е много важен фактор за психологически и здравословен комфорт на работното място и предпоставка за ефективно изпълнение на трудовите задължения от страна на работниците и служителите.

Резултатите от изследването показват една доста висока удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд – 77,4% от тях са удовлетворени като цяло от условията си на работа (сумата от отговори „много удовлетворен“ и „удовлетворен“). Неудовлетворените изобщо са само 6,4%, а не особено удовлетворените – 16,2%. *Виж Таблица 6:*

Таблица 6.

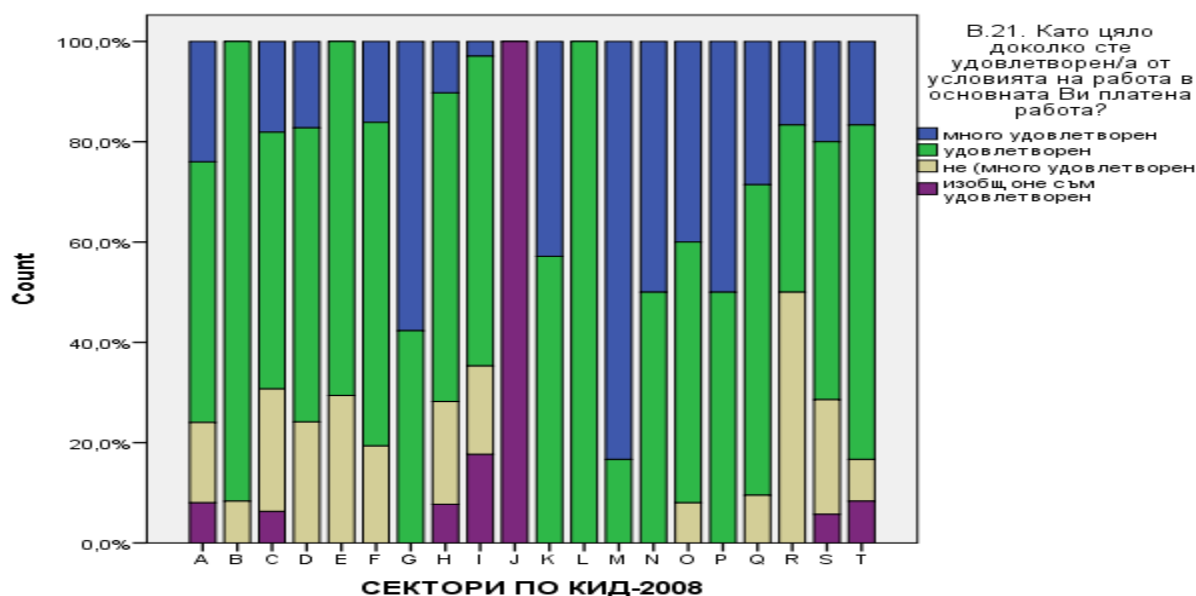
**Разпределение на наетите лица
според удовлетвореността им от условията на труд**

в %

Степен на удовлетвореност от условията на труд	Наетите лица
Много удовлетворен	22,2
Удовлетворен	55,2
Не особено удовлетворен	16,2
Изобщо не съм удовлетворен	6,4
Общо:	100 %

Резултатите от Националното изследване на условията на труд в България (2012) бележат същата тенденция на висока степен на удовлетвореност от условията на труд (24,7% - много удовлетворени; 62,7% - удовлетворени; 11,6% - не много удовлетворени; и 1,1% - изобщо не удовлетворени).

Самооценката на наетите лица за степента на удовлетвореност от условията на труд показва наличие на връзка и сравнително висока степен на зависимост от сектора на извършване на трудова дейност ($Chi\text{-}Square=0,000$ и $Cramer's V=0,608$). Фиг. 53:

Фиг.53 . Разпределение на наетите лица по сектори и според самооценките им за удовлетвореност от условията на труд ($Chi\text{-}Square=0,000$ и $Cramer's V=0,608$)

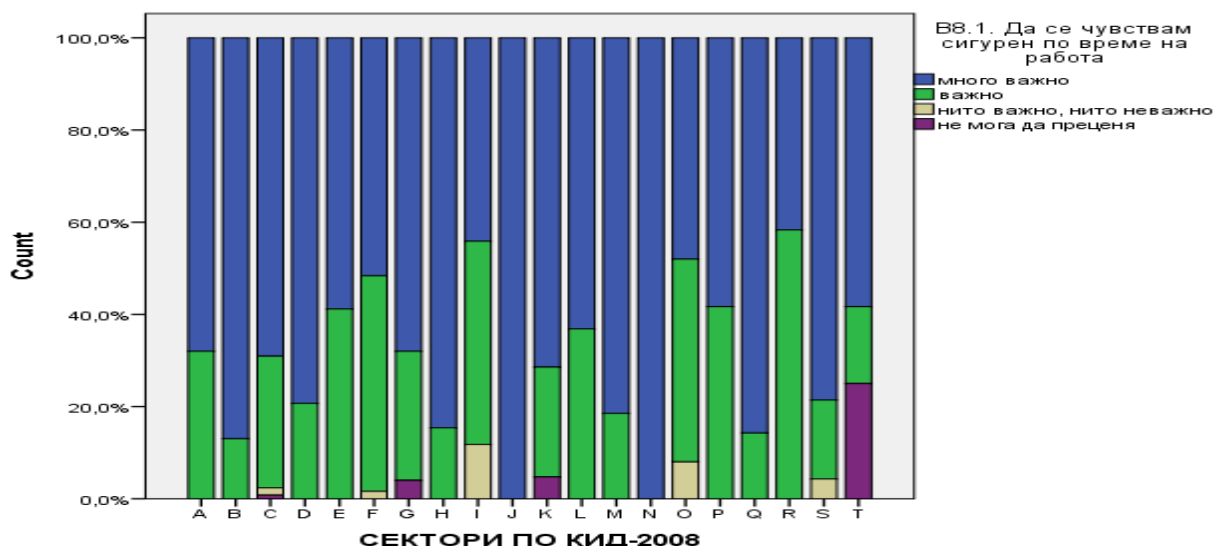
Както се вижда от резултатите секторите с най-висока степен на удовлетвореност на наетите от условията на труд са: М (Професионални дейности и научни изследвания); Г (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); N (Административни и спомагателни дейности); Р (Образование); К (Финансови и застрахователни дейности) и О (Държавно управление). Докато най-неудовлетворени от условията си на труд са наетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), където

неудовлетвореността достига 100%; R (Култура, спорт, развлечения); I (Хотелиерство и ресторантьорство); С (Преработваща промишленост); Е (Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване) и S (Други дейности).

Ето кои са според работниците и служителите условията, които трябва да са налице, за да съществува удовлетвореност от работата и на кои от тях те придават най-съществено значение за постигането на удовлетвореност от работата. Според степента на значимост, която им придават заетите, условията за удовлетвореност от работата могат да бъдат разграничени в четири групи:

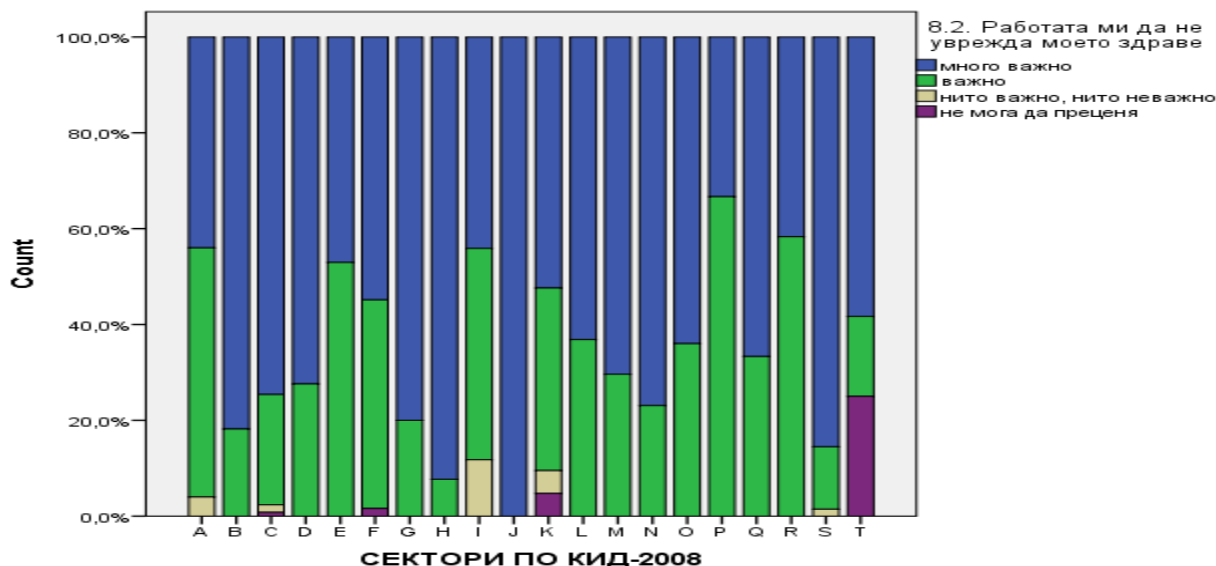
Към първата група се отнасят „да се чувствам сигурен по време на работа“ (посочено от 97,1% от работниците и служителите като важно условие за постигането на удовлетвореност, от които 69,4% отговори „много важно“ и 27,7% отговори „важно“) и „работата ми да не уврежда моето здраве“ (посочено от 97,6% от работниците и служителите, от които 68,7% отговори „много важно“ и 28,9% отговори „важно“).

Най-голяма значимост на условието „да се чувствам сигурен по време на работа“ придават заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения) и N (Административни и спомагателни дейности), посочени от 100% от респондентите; В (Добивна промишленост); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа); Н (Транспорт; складиране и пощи); М (Професионални дейности и научни изследвания); D (Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива); S (Други дейности).
Виж Фиг. 54:

Фиг.54. Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за потребността им да се чувстват сигурни по време на работа
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,301)

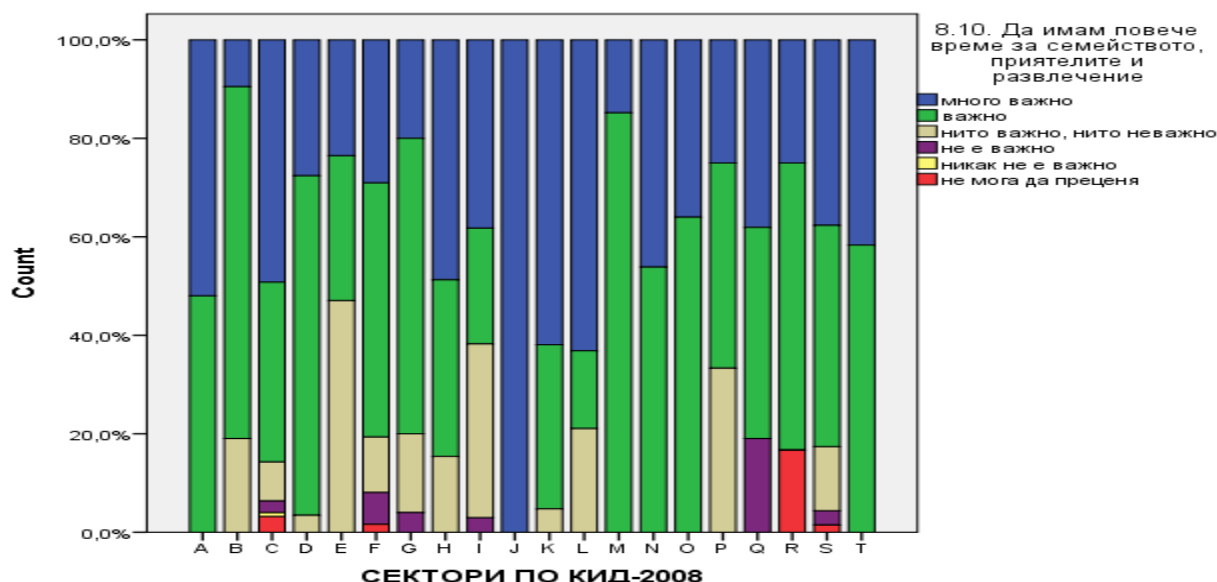
Най-значимо за наличието на удовлетвореност от работа се оказва условието „работата ми да не уврежда моето здраве“ за заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; H (Транспорт; складиране и пощи); S (Други дейности); В (Добивна промишленост); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); N (Административни и спомагателни дейности); С (Преработваща промишленост). Виж Фиг. 55:

Фиг.55 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието работата да не уврежда здравето им (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,332)

Към втората група условия за удовлетвореност от работата работниците и служителите отнасят пет важни за тях условия: „да имам повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ (посочено от 84,9% от работниците и служителите, от които 39,8% отговори „много важно“ и 45,1% отговори „важно“); „да бъда приятел с моите колеги“ (посочено от 84,6% от работниците и служителите, от които 44,9% отговори „много важно“ и 39,7% отговори „важно“); „да научавам нови неща по време на работа“ (посочено от 83,6% от работниците и служителите, от които 44,1% отговори „много важно“ и 39,5% отговори „важно“); „да мога да ползвам платената си отпуска по свое желание“ (посочено от 81,3% от работниците и служителите, от които 34,8% отговори „много важно“ и 46,5% отговори „важно“); „работодателят да ми осигурява профилактични прегледи всяка година“ (посочено от 80,5% от работниците и служителите, от които 35,1% отговори „много важно“ и 45,4% отговори „важно“).

Най-голяма важност на условието „да имам повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ придават работниците и служителите от секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; L (Операции с недвижими имоти); K (Финансови и застрахователни дейности). Виж Фиг. 56:

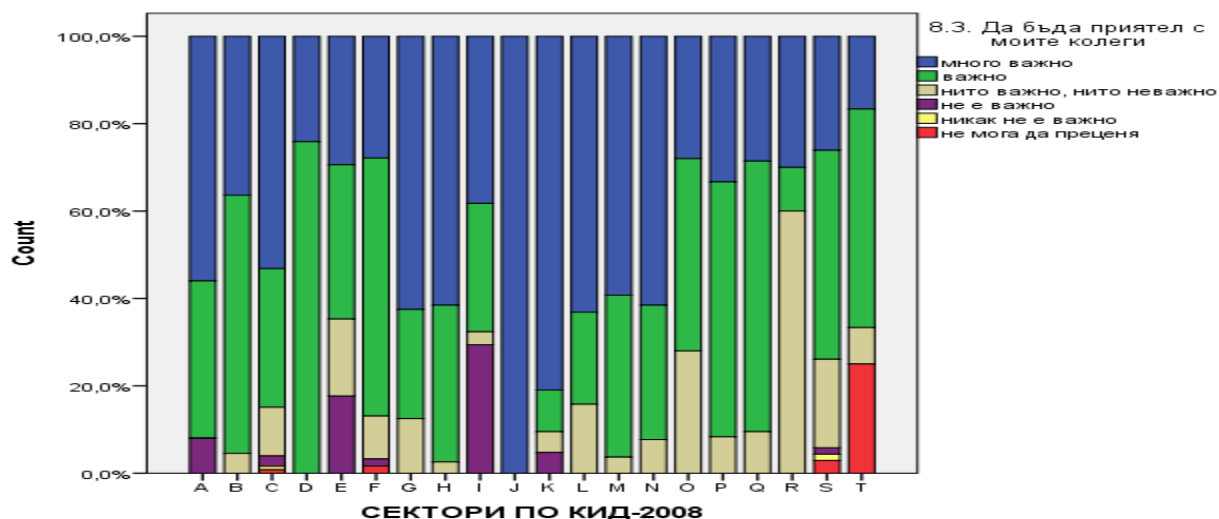

Фиг.56 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да имат повече време за семейството, приятелите и за развлечения
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,262)

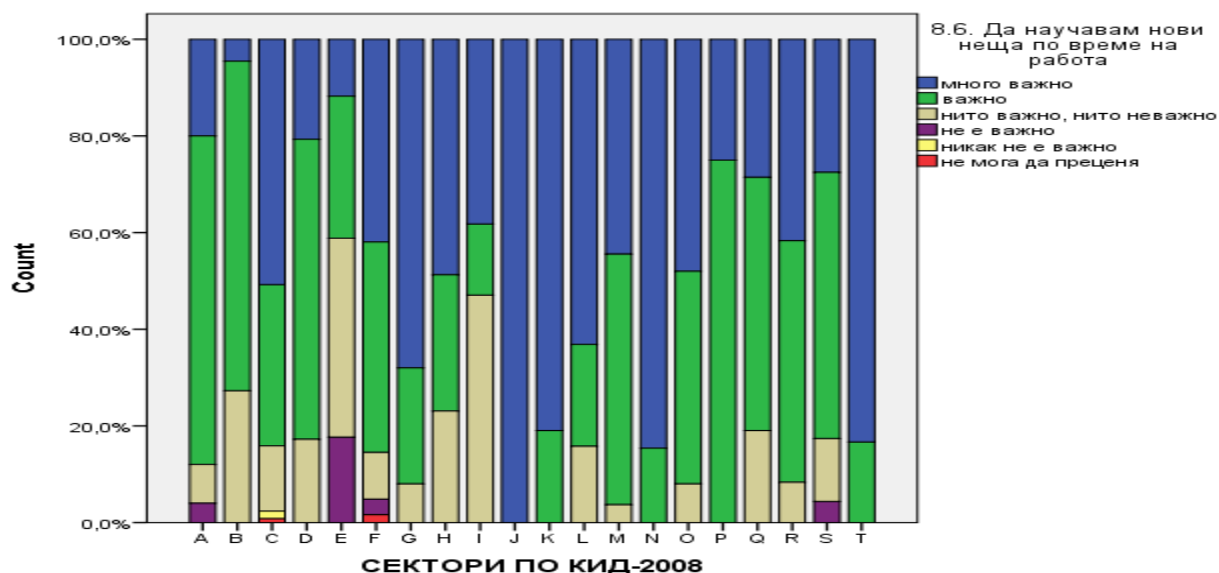
Условието „да **бъда приятел с моите колеги**“ се оказва особено важно за заетите в секторите J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; K (Финансови и застрахователни дейности); L (Операции с недвижими имоти); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); H (Транспорт; складиране и пощи); N (Административни и спомагателни дейности); M (Професионални дейности и научни изследвания). *Виж Фиг. 57.*

Значимостта на условието „да **научавам нови неща по време на работа**“ потвърждават най-вече заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; N (Административни и спомагателни дейности); T (Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление); K (Финансови и застрахователни дейности). *Виж Фиг. 58.*

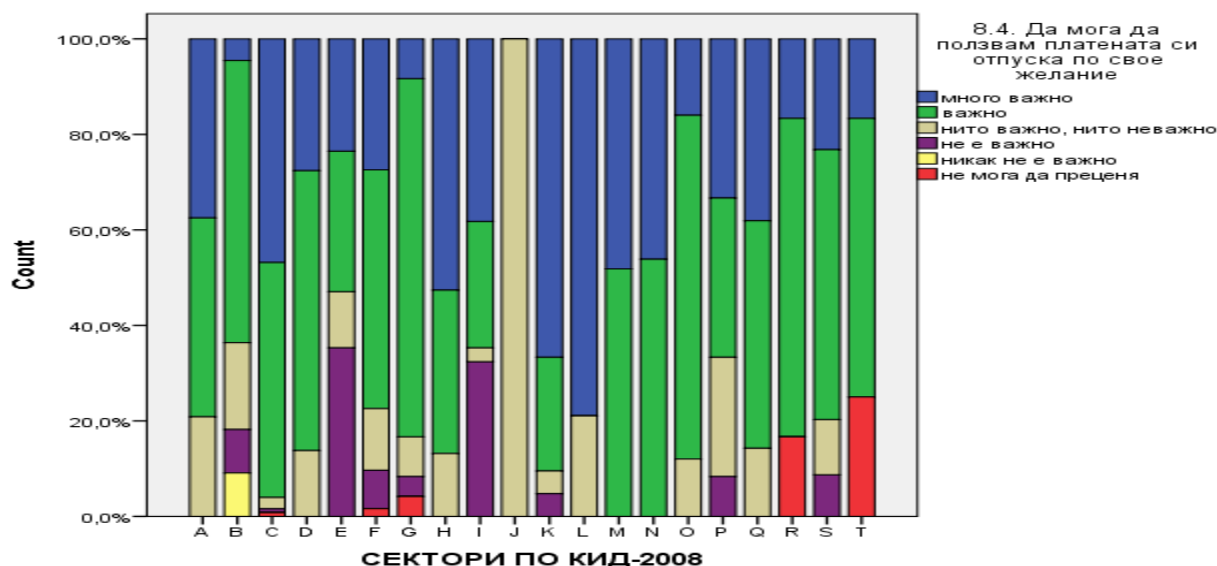
Най-голяма важност на условието „да **мога да ползвам платената си отпуска по свое желание**“ придават заетите в секторите: L (Операции с недвижими имоти) и K (Финансови и застрахователни дейности). *Виж Фиг. 59.*

Фиг.57 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да бъдат приятели с колегите си
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,306)

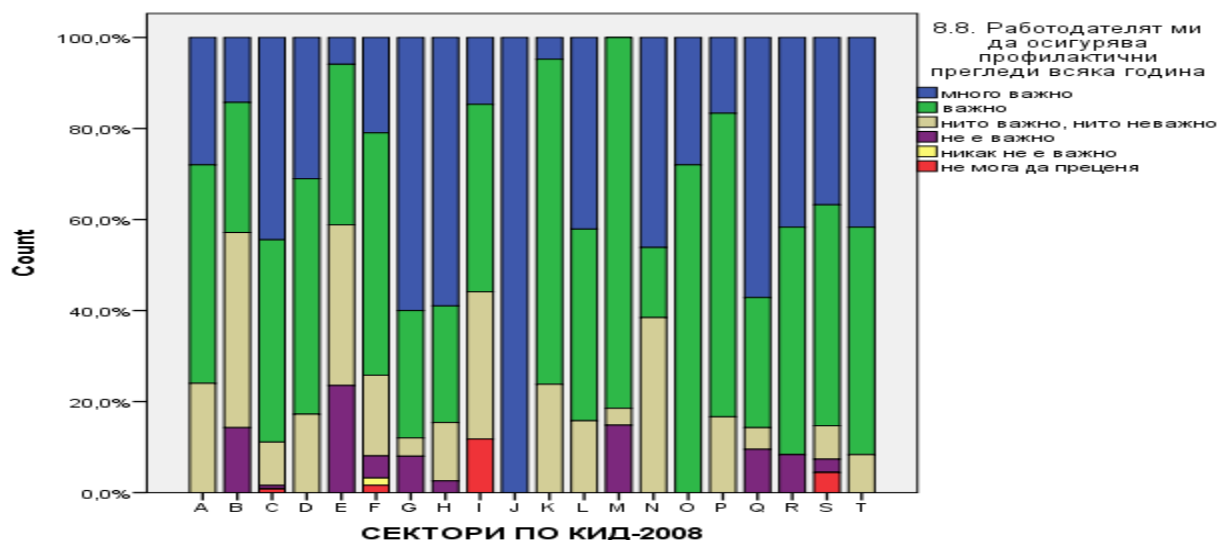

Фиг.58 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да научават нови неща по време на работа
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,265)

Фиг.59 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта могат да ползват платената си отпуска по свое желание (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,382)

Условието „работодателят да ми осигурява профилактични прегледи всяка година“ се оказва най-значимо за заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); H (Транспорт; складиране и пощи); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа). Виж Фиг. 60.

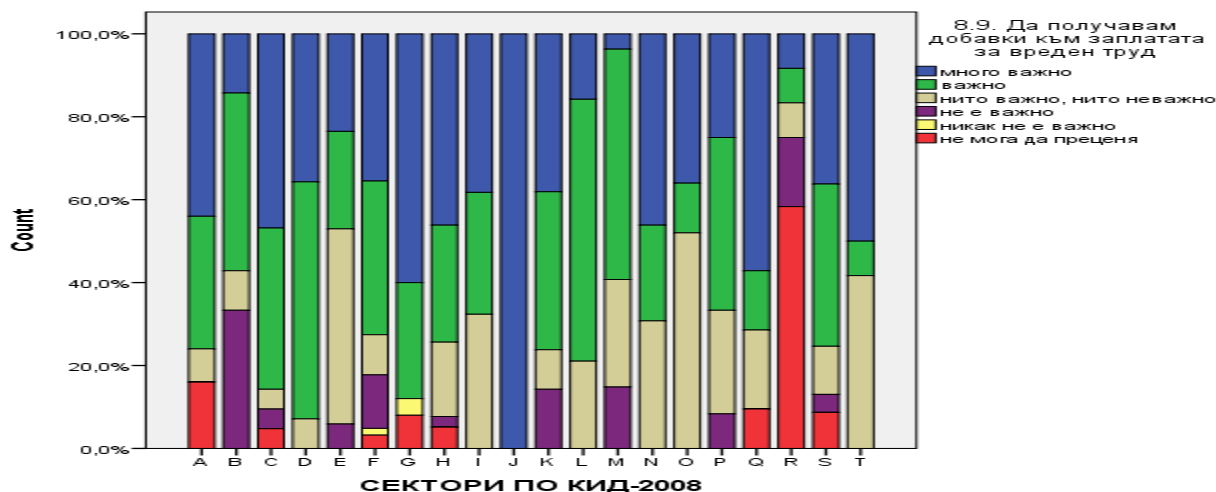

Фиг.60 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието работодателят да им осигурява профилактични прегледи всяка година (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,282)

Третата група условия, които работниците и служителите извеждат като предпоставка за постигане на удовлетвореност, включва: „да получавам добавки към заплатата за вреден труд“ (посочено от 73,8% от работниците и служителите, от които 39,3% отговори „много важно“ и 34,5% отговори „важно“); „да участвам при вземането на решения за моята работа“ (посочено от 71,3% от работниците и

служителите, от които 30,2% отговори „много важно“ и 41,1% отговори „важно“); „да мога да раста в кариерата“ (посочено от 70,9% от работниците и служителите, от които 37,2% отговори „много важно“ и 33,7% отговори „важно“).

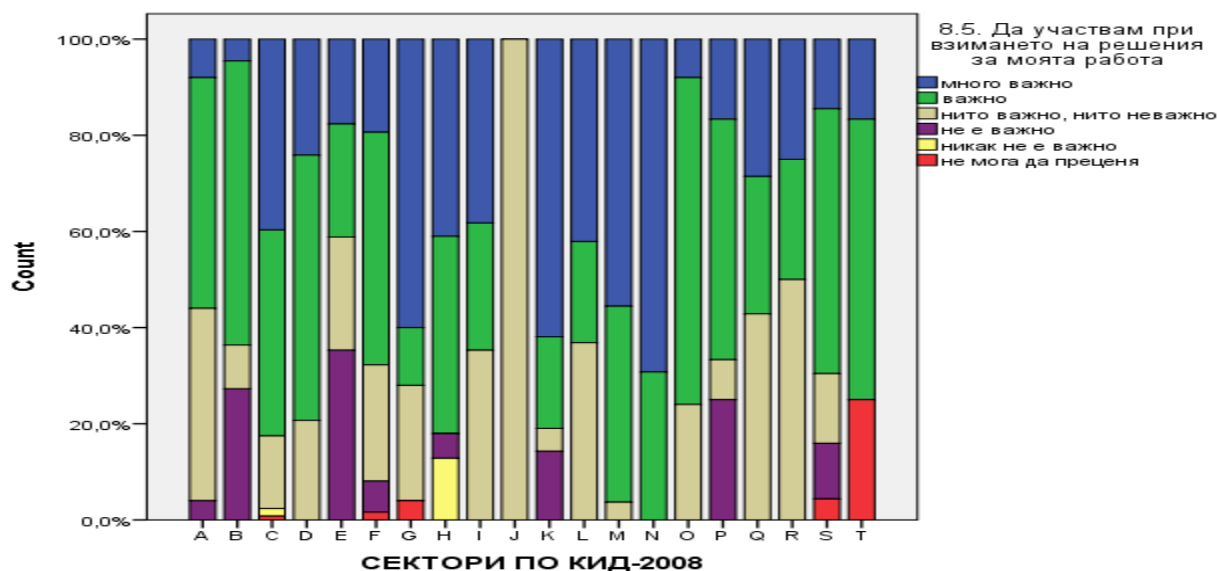
Най-голяма значимост на условието „да получавам добавки към заплатата за вреден труд“ придават работещите в сектори: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети); Q (Хуманно здравеопазване и социална работа). Виж Фиг. 61:

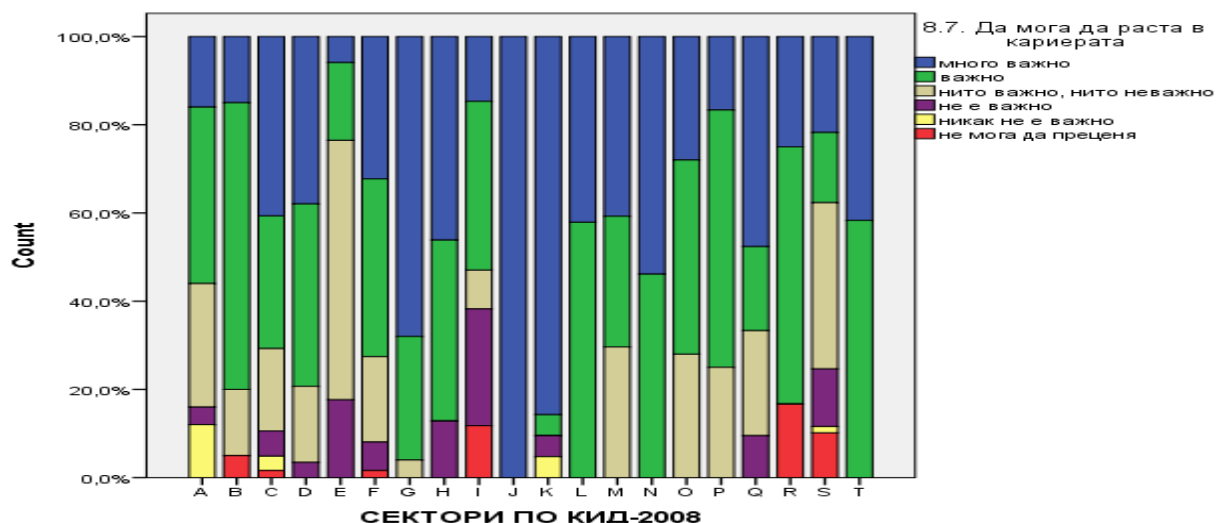
Фиг.61 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта на условието да получават добавки към заплатата за вреден труд (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,315)

„Да участвам при вземането на решения за моята работа“ се оказва най-значимо за наличието на удовлетвореност от условията на работа в секторите: N (Административни и спомагателни дейности); K (Финансови и застрахователни дейности); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети). Виж Фиг. 62.

Най-голяма значимост на условието „да мога да раста в кариерата“ придават заетите в секторите: J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите; K (Финансови и застрахователни дейности); G (Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети). Виж Фиг. 63.

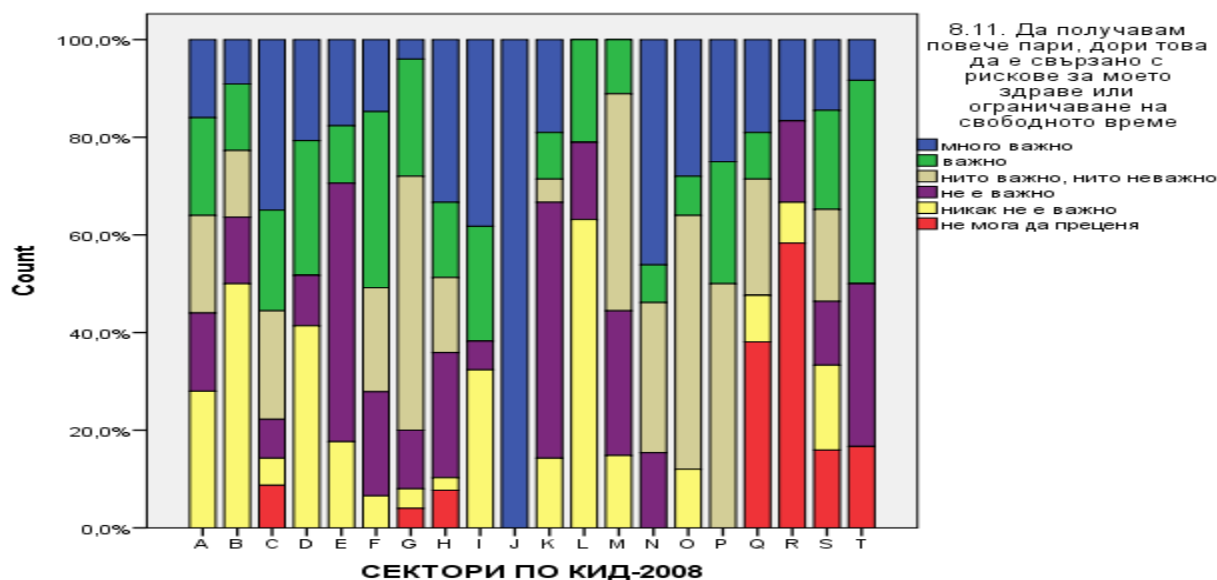

Фиг.62 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да участват във вземането на решения за тяхната работа
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,351)

Фиг. 63. Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да могат да растат в кариерата (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,300)

В последната четвъртата група условия за наличие на удовлетвореност от работата попада само едно условие: „да получавам повече пари, дори ако това е свързано с рискове за моето здраве или ограничаване на свободното ми време“ (посочено от 43,3% от работниците и служителите, от които 23,7% отговори „много важно“ и 19,5% отговори „важно“; в този случай сумата от негативни отговори „не е важно“ и „никак не е важно“ е 30,4%). Най-голяма значимост на това условие придават заетите в сектор J (Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения), посочено от 100% от респондентите. Виж Фиг. 64:

Фиг.64 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за значимостта да получават повече пари, дори това да е свързано с рискове за здравето им (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,377)

По резултатите от изследването могат да бъдат направени изводи и за това доколко реалните условия на труд съответстват на изведените от работниците и служителите условия за удовлетвореност от работата и каква е всъщност действителната удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд, които тяхната работа предлага.

Реалната удовлетвореност на работниците и служителите от условията на труд е изследвана чрез анализ на следната група индикатори: „аз съм добре платен за работата, която върша“, посочено от 38,6% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „моята работа предлага добри перспективи за развитие в кариерата“, посочено от 37% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „тук се чувствам на мястото си“, посочено от 60,3% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „в работата си имам възможност да се уча и израствам“, посочено от 48,9% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „имам много добри приятели в работата“, посочено от 72,1% от работниците и служителите (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“); „в работата си имам възможност да се занимавам с това, в което съм най-добър“, посочено от 69,3% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“); „моята работа ми дава усещането за добре свършена работа“, посочено от 76,2% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“); „имам усещането, че върша полезна работа“, посочено от 77,6% от работниците и служителите (отговори „почти винаги“ и „често“).

Както се вижда най-висока е удовлетвореността на работниците и служителите от това, че имат приятели в работата си; от това, че имат възможност да се занимават с това, в което са най-добри; че се чувстват точно на мястото си; и от това, че вършат полезна работа. Сравнително висока е удовлетвореността им от възможностите, които работата предлага за учене и израстване (около половината изследвани лица са на това мнение). И относително най-ниска е удовлетвореността на работниците и служителите от заплащането и от перспективите, които работата предлага за

развитие в кариерата. Във връзка с това трябва да отбележим, че една четвърт от работниците и служителите (25,8%) се опасяват, че могат да загубят работата си през следващите 6 месеца (отговори „напълно съгласен“ и „съгласен“).

Както вече беше отбелязано обаче общата оценка на работниците и служителите за удовлетвореността им от условията на работа е доста висока – 77,4% от тях посочват, че като цяло са удовлетворени от условията на работа (22,2% - отговори „много удовлетворен“ и 55,5% отговори „удовлетворен“). Към това трябва да добавим и факта, че 38,2% от работниците и служителите преценяват, че условията на труд в тяхната фирма през последните 12 месеца се подобряват и само 4,9% смятат, че се влошават (за 49,4% от работниците и служителите няма промяна в условията на труд).

Как всичко това кореспондира с мнението на работодателите?

Сред условията, гарантиращи удовлетвореност на заетите от работата, работодателите подобно на работниците и служителите извеждат на първо място: „да се чувстват сигурни по време на работа“ (посочено от 97,2% от работодателите, от които 68,2% отговори „много важно“ и 29% отговори „важно“) и „работата да не уврежда здравето им“ (посочено също от 97,2% от работодателите, от които 69,6% отговори „много важно“ и 27,6% отговори „важно“).

На второ място по значимост работодателите, отново подобно на работниците и служителите, поставят „да имат приятелски отношения с колегите“ (посочено от 88,2% от работодателите, от които 28,8% отговори „много важно“ и 59,4% отговори „важно“); „да могат да ползват платената си отпуска по свое желание“ (посочено от 87,8% от работодателите, от които 30,5% отговори „много важно“ и 57,3% отговори „важно“); „да имат повече време за семейството, приятелите и за развлечения“ (посочено от 80,8% от работодателите, от които 22,4% отговори „много важно“ и 58,4% отговори „важно“). Към втората по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността от работата работодателите за разлика от работниците и служителите отнасят и условието „да могат да растат в кариерата“ (посочено от 82,2% от работодателите, от които 22,4% отговори „много важно“ и 59,8% отговори „важно“).

На трето място по значимост сред условията, от които зависи удовлетвореността, работодателите поставят: „да научават нови неща по време на работа“ (посочено от 77% от работодателите, от които 26,3% отговори „много важно“ и 50,7% отговори „важно“), условие, което работниците и служителите отнасят към втората по значимост група условия; и „да участват при вземането на решения за тяхната работа“ (посочено от 72,4% от работодателите, от които 18,2% отговори „много важно“ и 54,2% отговори „важно“), условие, което работниците и служителите също поставят в третата по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността.

На четвърто място по значимост по мнението на работодателите се подреждат: „осигуряване на профилактични прегледи всяка година“ (посочено от 69,5% от работодателите, от които 30,5% отговори „много важно“ и 39 % отговори „важно“), условие, което според работниците и служителите намира място във втората по значимост група условия, от които зависи удовлетвореността; и „получаване на добавки към заплатата за вреден труд“ (посочено от 66,7% от работодателите, от които 20,2% отговори „много важно“ и 46,5% отговори „важно“), което пък според работниците и служителите попада в трета по значимост група условия.

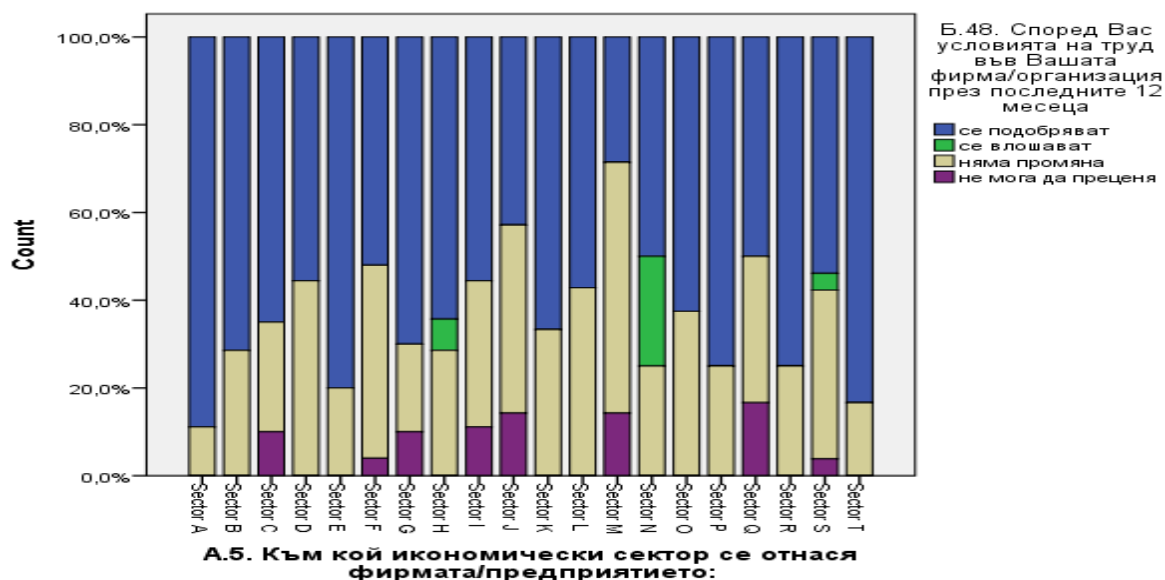
И на последното пето място работодателите, подобно на работниците и служителите, които също го поставят на последно място, извеждат условието: „да получават повече пари, дори това да е свързано с рискове за здравето или ограничаване на свободното време“ (посочено от 36,2% от работодателите, от които 22,1% отговори „много важно“ и 14,1% отговори „важно“).

Както се вижда има много висока степен на съвпадение в мненията на работниците и служителите и на работодателите относно това кои са най-значимите условия, от които зависи удовлетвореността от условията на труд и съответно кои са най-малко значимите (условията, които попадат в първата и последната група по значимост). Що се отнася до останалите условия, които условно могат да бъдат определени като „условия със средна степен на значимост“, има като съвпадения, така и разминавания в мненията на работодателите и на работниците и служителите, при които едните или другите придават по-голяма значимост на едни условия и съответно по-малка на други. Но така или иначе, съпадението в мненията относно най-значимите и най-малко значимите условия и частичните съвпадения относно условията със средна степен на значимост маркират полето на възможно разбиране между работодатели и наети относно условията на труд.

Това сходство в мненията на работодатели и на работници и служители се превръща в предпоставка и за сходство в мненията им относно реалната удовлетвореност на заетите от условията на труд. За сравнение – 82% от работодателите смятат, че „заетите имат усещането, че вършат полезна работа“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 77,6% от работниците и служителите, които са на същото мнение (отговори „почти винаги“ и „често“); 73,8% от работодателите смятат, че „в работата си всеки се занимава с това, в което е най-добър“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 69,3% от работниците и служителите, които споделят подобно мнение (отговори „почти винаги“ и „често“); 72,6% от работодателите са на мнение, че „заетите имат усещането за добре свършена работа“ (отговори „почти винаги“ и „често“), срещу 76,2% от работниците и служителите, които споделят същото мнение (отговори „почти винаги“ и „често“). Що се отнася до това обаче дали условията на труд във фирмата се подобряват или са се влошили през последната една година мнението на работодателите логично е много по-позитивно от това на работниците и служителите – 61% от работодателите смятат, че през последната една година условията на труд във фирмата са се подобрили, срещу 38,2% от работниците и служителите, които са на същото мнение. Като цяло обаче, както работодатели, така и наетите лица заявяват доста висока степен на удовлетвореност от условията на труд у нас.

Удовлетвореността от условията на труд варира съществено по сектори. Свидетелство за това са оценките на работодателите и на наетите лица за състоянието на условията на труд към момента на изследването. Предмет на изследване в случая е наличието на промяна или запазване на статуквото през последните 12 месеца (подобрене, влошаване, без промяна).

Фиг 65 отразява оценките на работодателите, а Фиг. 66 оценките на наетите лица за условията на труд по скалата „условията на труд се подобряват“, условията на труд се влошават“, „няма промяна“ и „не мога да преценя“:

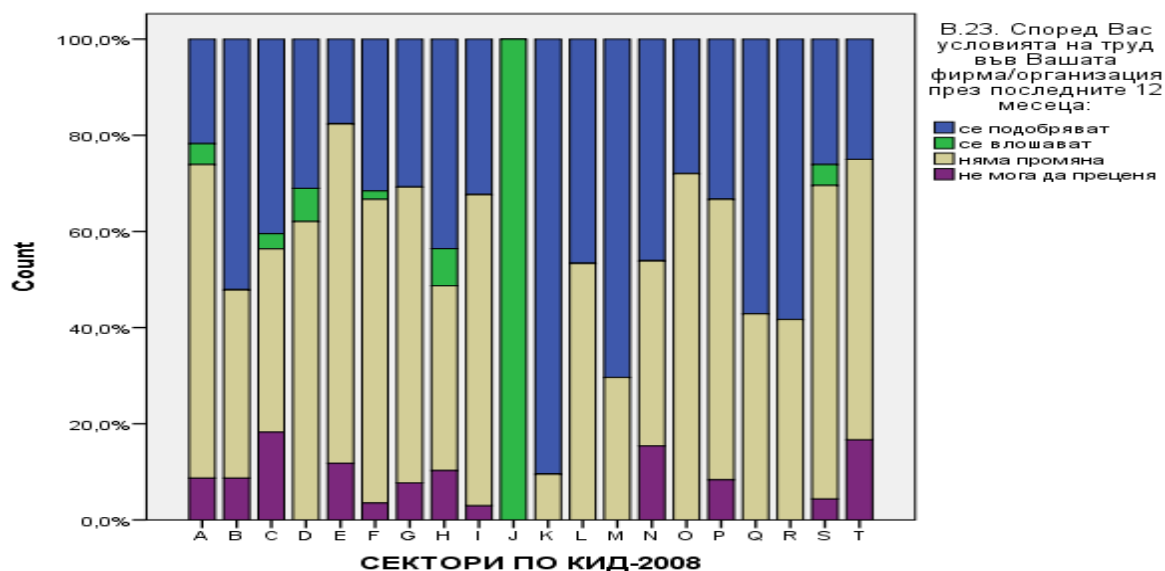
Фиг.65 . Разпределение на работодателите по сектори и според и самооценките им за състоянието на БЗР - подобрени, влошени или на същото ниво
(Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,483)

Фиг. 65 разкрива очевидното: условията на труд по сектори се променят с различна скорост и в различни посоки.

Работодателите преценяват, че през последните 12 месеца условията на труд се подобряват в сектор Селско, горско и рибно стопанство (А) - според 88,9% от лицата в сектора, в сектор Други дейности (Т) - според 83,3% от работодателите в сектора, в сектор Добивна промишленост (В) - според 71,4% от работодателите в сектора, в сектор Култура, спорт, развлечения (R) - според 75.0% от работодателите в сектора, в сектор Образование (Р) - според 75,0% от работодателите в сектора, в сектор Финансови и застрахователни дейности (К) - според 66,7% от работодателите в сектора, в сектор Транспорт; складиране и пощи ((Н) - според 64,3% от работодателите в сектора, в сектор Държавно управление (О) - според 62,5% от работодателите в сектора, в сектор Операции с недвижими имоти (L) - според 57,1% от работодателите в сектора, в сектор Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива (D) - според 56,6% от работодателите в сектора, в сектор Хотелиерство и ресторантьорство (I) - според 56,0% от лицата в сектора, в сектор Други дейности (S) - според 53,9% от лицата в сектора и в сектор Строителство (F) - според 52,0% от работодателите в сектора.

Влошаване на условията на труд през последните 12 месеца, според работодателите, има в четири сектора: в сектор Административни и спомагателни дейности (N) - според 25,0% от работодателите в сектора, в сектор Транспорт; складиране и пощи (Н) - според 7,1% от работодателите в сектора, в сектор Други дейности (S) -- според 3,8% от работодателите в сектора и в сектор Хотелиерство и ресторантьорство (I) - според 0,3% от работодателите в сектора.

Оценките на лицата за промяната или отсъствието на промяна в условията на труд през последните 12 месеца се различават от оценките на работодателите, което е напълно нормално. По сектори картината е представена във Фиг. 66:

Фиг.66 . Разпределение на наетите лица по сектори и според и самооценките им за състоянието на БЗР - подобрени, влошени или на същото ниво (Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,483)

Според оценките на наетите лица, през **последните 12 месеца условията на труд се подобряват най-чувствително** в секторите *Финансови и застрахователни дейности* (К) по мнение на 90,0% от наетите лица, в сектор *Професионални дейности и научни изследвания* (М)- според 76,4% от лицата в сектора, в сектор *Култура, спорт, развлечения* (R) според 58,3% от лицата в сектора, в сектор *Хуманно здравеопазване и социална работа* (Q) - според 57,1% от лицата в сектора, в сектор *Добивна промишленост* (В) - според 52,2% от лицата в сектора, в сектор *Операции с недвижими имоти* (L) - според 46,7% от лицата в сектора, в сектор *Административни и спомагателни дейности* (N) - според 46,2%.

Влошаване на условията на труд през последните 12 месеца, според наетите лица, има в пет сектора: *Транспорт; складиране и пощи* (Н) - според 7,7% от лицата в сектора, в сектор *Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива* (D) - според 6,9% от лицата в сектора, в сектор *Селско, горско и рибно стопанство* (А) - според 4,3% от лицата в сектора, в сектор *Преработваща промишленост* (С) - според 3,2% от лицата в сектора и в сектор *Строителство* (F) - според 1,8% от лицата в сектора. Стойностите на изразилите негативни оценки лица не са високи, но те са показателни за протичащите процеси, тъй като по принцип наетите лица трудно се решават на дават отрицателни оценки за работодателя си.

В обобщение, според работодателите през последните 12 месеца условията на труд се подобряват общо в **тринадесет** сектора по КИД-2008, а се влошават в **четири** сектора. Относително малко (само **четири**) са секторите, в които не се наблюдава съществена промяна в условията на труд.

Съдейки по оценките на наетите лица може да се направи констатацията, че през последните 12 месеца условията на труд в **девет** от секторите по КИД-2008 са останали без промяна. Позитивна промяна е налице в **седем** сектора, а негативна промяна се наблюдава в **пет** сектора.

Направените констатации могат да се използват при разработването на секторни политики в областта на БЗР, както и за прецизиране на политиките на ниво икономически дейности.

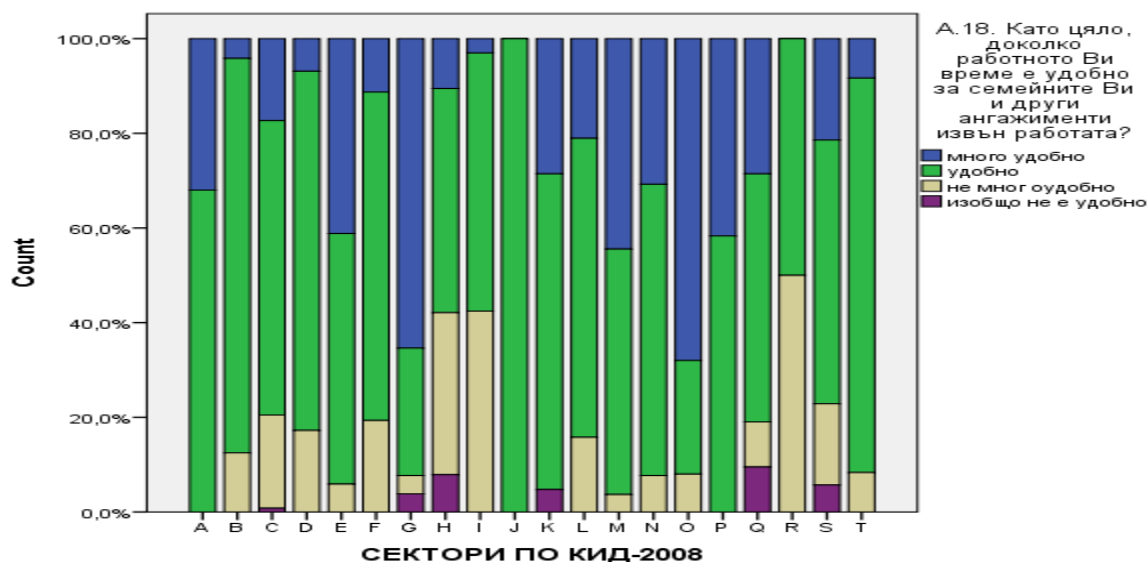
Работа и извън трудов живот

Съотношението работа – извън трудов живот се анализира в настоящото изследване от гледна точка на възможностите за постигане на удовлетворителен баланс между тях, който би благоприятствал ефективната трудова дейност на работното място, намалява стреса за заетите и по този начин ограничава заплахите за здравето и безопасността им.

Съотношението работа – извън трудов живот е изследвано чрез две групи индикатори. Първата група индикатори касае степента на съвместимост на работния график с личния живот, с живота извън работа на работниците и служителите и изразява общата удовлетвореност от работното време като един най-общ показател за характера на връзката трудова дейност – извън трудов живот. В рамките на тази група са изследвани индикаторите: „удобство на работното време за семейните и други ангажименти извън работата“, „честота на контакти с работодателя извън работното време по служебни въпроси“.

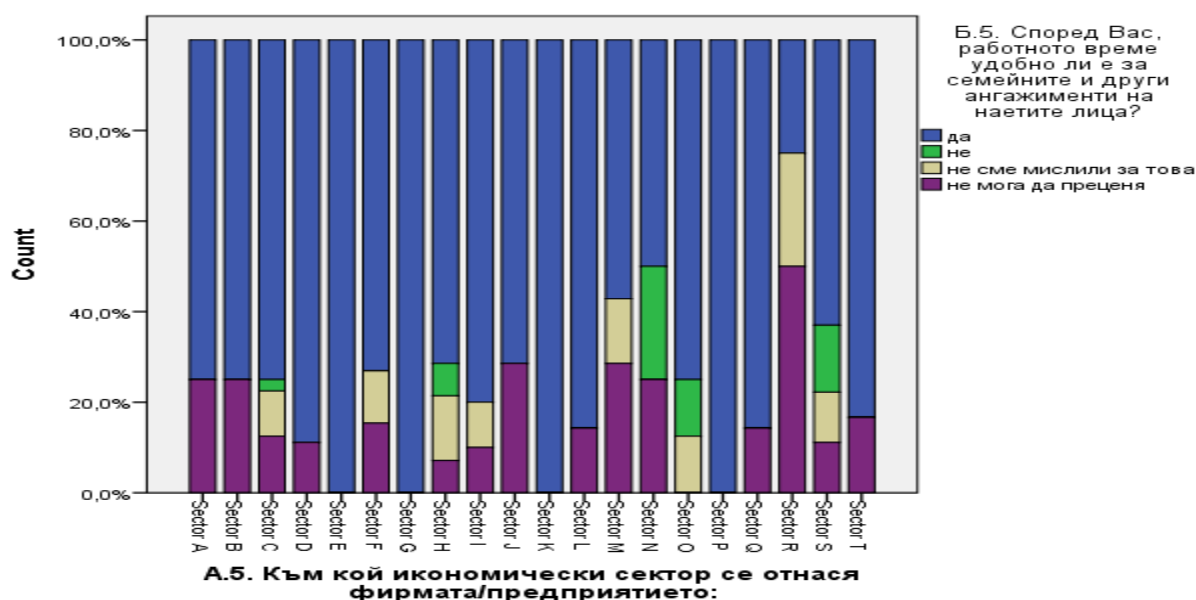
Втората група индикатори касае различните дейности, с които хората се ангажират през свободното си от труд време като: „доброволна и благотворителна дейност“, „политическа и профсъюзна дейност“, „грижи за или обучение на децата“, „готвене и домакинска работа“, „грижи за възрастни и немощни роднини“, „посещение на обучение или образователен курс“, „спортуване, културни и развлекателни дейности в свободното време извън дома“, прекомерното ангажиране с които може да се превърне в сериозен рисков фактор за работещите, водещ до понижаване ефективността им на работното място и създаващ заплаха за здравето и безопасността им.

Според данните от изследването за Профил по БЗР на национално ниво, за 81,9% от работниците и служителите работното време е удобно за семейните и другите им ангажименти извън работата (59,8% отговори „удобно“ и 22,1% отговори „много удобно“). Все пак факт е, че за около една шеста от работниците и служителите (16,2%) работното време не е много удобно за ангажиментите им извън работата, а за 1,9% то изобщо не е удобно. Потвърждение и в известна степен обяснение на това мнение на работниците и служителите са отговорите им на въпроса колко често през последната една година се е случвало работодателят или началникът им да ги потърси по телефона или по електронната поща извън работното им време по служебни въпроси. Хората които посочват, че това се случва всеки ден, веднъж седмично или няколко пъти месечно са общо 18,9% (2,2% отговори „всеки ден“, 6,5% - „веднъж седмично“ и 10,2% - „няколко пъти месечно“), почти толкова колкото са и хората, които казват, че работното им време не е много удобно или изобщо не е удобно за задълженията им извън работа. Работниците и служителите, които посочват, че това се случва много рядко или изобщо не се случва са общо 81,1% (39,9% - „не се е случвало“ и 41,2% - „рядко“), което е почти идентично с процента работници и служители, които твърдят, че работното им време е удобно за ангажиментите им извън работата и в известна степен е обяснение за това тяхно мнение. *Виж Фиг. 67:*

Фиг.67 . Разпределение на наетите лица по сектори и според самооценките им за работното време ($\chi^2=0,000$ и $Cramer's V=0,315$)

Много близко до мнението на работниците е и мнението на работодателите – 75,7% от които смятат, че работното време във фирмата е удобно за семейните и другите извън трудови ангажменти на заетите лица. Тези, които смятат, че то не е удобно са само 3,7%. Прави впечатление обаче, че 7,3% от работодателите посочват, че изобщо не са се замисляли по този въпрос, което говори за липса на загриженост за работника и не е никак добър атестат за тези работодатели. *Виж Фиг. 68:*

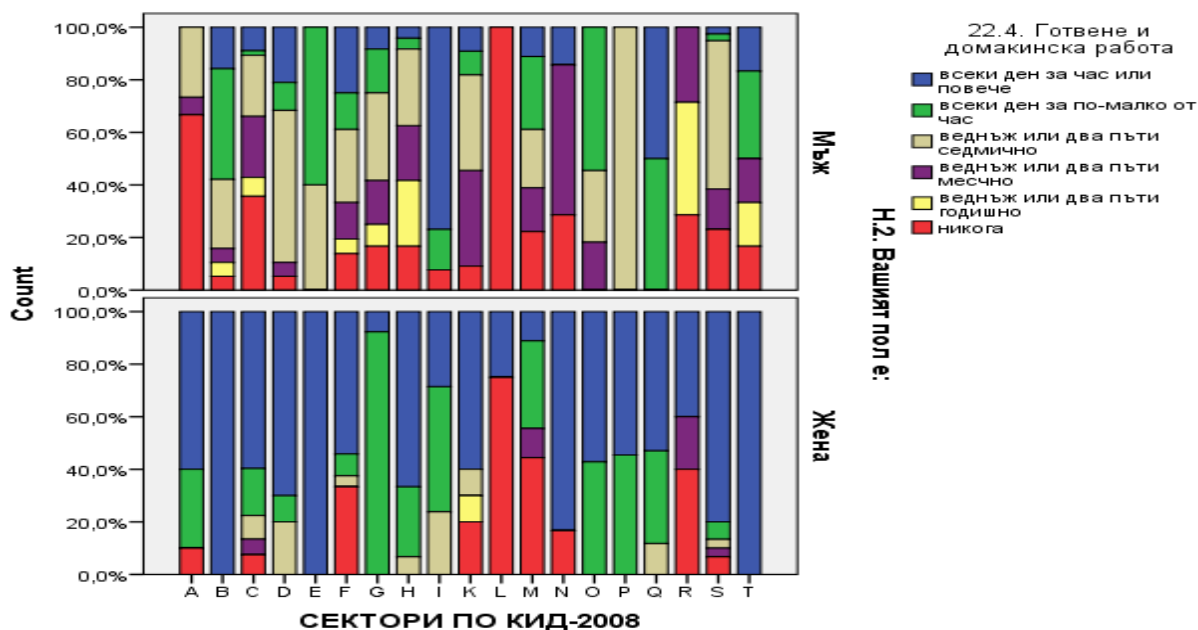

Фиг.68 . Разпределение на работодателите по сектори и според оценките им за работното време ($\chi^2=0,017$ и $Cramer's V=0,279$)

Като цяло може да се каже, че удовлетвореността от работното време е на достатъчно високо ниво и задава добри предпоставки за възможността за постигане на баланс в отношението трудов – извън трудов живот.

Ето как стоят нещата от другата страна на везните – ангажиментите извън работата – и превръщат ли се те в причина за прекомерна натовареност в свободното от служебни ангажименти време и в пречка за адекватното изпълнение на трудовите задължения на работното място.

- Наетите лица отделят най-много от свободното си от работа време за **домакинска работа и готвене** – на този тип дейности посвещават повече от час всеки ден 34,3% от работниците и служителите; по-малко от час всеки ден – 17,8% от тях; веднъж или два пъти седмично – 19,1%. Не се занимават с готвене или домакинска работа никога или само веднъж или два пъти годишно – 20,3% от работниците и служителите.
- На второ място в скалата от ангажименти в свободното от работа време се подреждат **грижите за или обучението на децата** – 25,8% от работниците и служителите отделят за тези грижи повече от час на ден; 20,5% - по-малко от час на ден; 11,8% - веднъж или два пъти седмично. Не полагат грижи за обучението на децата си никога или само веднъж или два пъти годишно 36,8% от работниците и служителите.
- Третото място в скалата от ангажименти в извън работното време се заема от **спортуване, културни и развлекателни дейности**. На тях отделят повече или по-малко от час всеки ден, веднъж или два пъти седмично общо 39,5% от работниците и служителите. Не се занимават с подобни дейности никога или само веднъж-два пъти годишно 32,9% от работниците и служителите.
- Домакинската работа е прехвърлена главно върху жените, като не липсват и изключения в отделни сектори (**Операции с недвижими имоти, Професионални дейности и научни изследвания и Култура, спорт, развлечения**), в които домакинската работа се върши повече от мъжете, отколкото от жените. *Виж Фиг. 69:*

Фиг.69. Разпределение на наетите лица по сектори и според пола и самооценките им за домакинска работа и готвене (общо Chi-Square= 0,000 и Cramer's V=0,608)

Сравнително малко от свободното си от работа време посвещават работниците и служителите на **грижи за възрастни и немощни роднини** – едва 10,8% от

работниците и служителите отделят за подобни грижи време всеки ден или един-два пъти седмично; не отделят никакво време на грижите за възрастни и немощни роднини или само веднъж-два пъти годишно общо 60,5% от работниците и служителите. Още по-малко от свободното си време отделят работниците и служителите за посещение на образователен курс и обучение – само 7,1% общо посещават образователни курсове всеки ден или веднъж или два пъти седмично; не отделят от времето си за обучение никога или само веднъж-два пъти годишно общо 85,6% от работниците и служителите. Също така само 3% от работниците и служителите се занимават с доброволна или благотворителна дейност всеки ден или веднъж-два пъти седмично; докато никога не се занимават с такъв вид дейност или само веднъж-два пъти годишно общо 88,5% от работниците и служителите.

Най-слабо представена в свободното от трудови ангажменти време на работниците и служителите се оказва политическата и профсъюзна дейност – едва 1,6% от работниците и служителите се занимават с политическа или профсъюзна дейност през свободното си време всеки ден или веднъж-два пъти седмично, докато 94,6% от тях никога не се занимават такъв тип дейност или само веднъж-два пъти годишно.

Като цяло тези изводи се потвърждават и от работодателите. И при тях ранжирането на дейностите и ангажиментите през свободното от работа време запазва в общи линии същия порядък както при работниците и служителите с незначителни разлики. Най-много от свободното си време работодателите подобно на работниците и служителите отделят за домакинска работа и готвене - като цяло 78,1% от работодателите се занимават с подобен тип дейност през свободното си от работа време всекидневно или веднъж-два пъти седмично. Известно разместване при работодателите има между второто и третото място в скалата от ангажменти през свободното от работа време, макар че процентната разлика е незначителна. На второ място в скалата от ангажменти в извън работното време работодателите поставят спортуване, културни и развлекателни дейности. На тях отделят от времето си всеки ден или веднъж-два пъти седмично 63,1% от работодателите; не отделят от времето си за спорт и културни дейности никога или само веднъж-два пъти годишно 20,7% от работодателите. На трето място в скалата се подреждат грижите за или обучението на децата – с такъв тип дейност се занимават 60,7% от работодателите всекидневно или веднъж-два пъти седмично. Не полагат грижи за обучението на децата си никога или само веднъж или два пъти годишно 32% от работодателите. За разлика от работниците и служителите повече от една трета от работодателите посвещават част от свободното си време и на грижи за възрастни и немощни роднини- 36,7% отделят от свободното си време всекидневно или веднъж-два пъти седмично на грижи за възрастни и немощни роднини. Но така или иначе този тип дейност и при работодателите и при работниците и служителите се оказва на четвърто място в скалата от ангажменти. Подобно на работниците и служителите и работодателите отделят значително по-малко време за посещение на образователни курсове и обучение – само 11,7% от работодателите отделят от времето си обучение всекидневно или веднъж-два пъти седмично, докато 72,2% не се занимават с подобен тип дейност никога или само веднъж-два пъти годишно. Още по-малко отделят от свободното си време работодателите за доброволна или благотворителна дейност – 7,7% от работодателите посвещават всекидневно или веднъж-два пъти седмично от времето си на такъв тип дейност, докато 77,9% от тях никога или едва веднъж-два пъти годишно се занимават с доброволна или благотворителна дейност. Подобно на работниците и служителите най-слабо представена в свободното от трудови ангажменти време на работодателите е политическата и профсъюзна

дейност – с политическа или профсъюзна дейност се занимават в свободното си от труд време само 5,8% от работодателите – всекидневно или веднъж-два пъти седмично; 87,6% от тях никога или само веднъж-два пъти годишно се ангажират с подобна дейност.

И така, свободното време на работодателите и на наетите лица показва относително хомогенна структура – както едните, така и другите отделят най-много от свободното си от труд време за домакински задължения и готвене, за грижи по обучението на децата и за спорт и културни развлечения. Относително по-голяма част от свободното време при работодателите заемат и грижите за възрастни роднини. По тази линия евентуално биха могли да се търсят рискове за нарушаване на баланса трудов – извън трудов живот, които могат да се превърнат в предпоставки за застрашаване безопасността и здравето при работа. Що се отнася до ангажиментите свързани с обучение, доброволна и благотворителна дейност и политическа и профсъюзна дейност, те представляват в процентно отношение незначителна част от свободното от трудови задължения време на работниците и служителите, както и на работодателите, поради което е малко вероятно да се превърнат в източник за нарушаване на баланса труд – извън трудови ангажименти.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ, използваните методи и въпросите, с които е набирана информацията, са разработени изцяло в синхрон с методологическите традиции на подобни предходни изследвания на Дъблинската фондация за условията на труд и живот в Европа.

В контекста на общата и специфичните цели на разработването на ПБЗР национално ниво (общ профил), основните методологически и изследователски задачи са реализирани чрез съвкупност от съвременни, доказали своята методологическа надеждност и релевантност методики и социални технологии. Чрез тях са обхванати релевантни и надеждни информационни източници и по този начин е гарантирано набирането на актуална и достоверна информация по всички раздели, съгласно структурата и съдържанието на ПБЗР национално ниво (общ профил).

В основата на проведените изследователски дейности са поставени два подхода: **социологическият и статистическият**:

- **Социологическият подход** служи като матрица за комплексен анализ на формирането и прилагането на политики и мерки по БЗР, описание и анализ на условията на труд на национално ниво. Социологическият подход поставя акцент върху идентифицирането на връзките и взаимодействията между отделните страни-участници в процеса по проектирането и прилагането на политиките по БЗР на национално ниво. Специално внимание се отделя на извеждането на факторните влияния и тенденциите в прилагането на политиките по БЗР, което позволява да се идентифицират основните и типичните аспекти в прилагането на политики по БЗР на национално ниво. Социологическият подход достига до конкретните носители на първична информация – компетентните органи, специализираните институции, работодателите, синдикатите, работниците и служителите, и чрез подходящи изследователски инструменти осигурява информация от първа ръка за практическата реализация на политиките по БЗР. Обработването и систематизирането на набираната по този начин информация е основа за провеждането на различни видове анализи, чрез които могат да се препоръчат промени с цел оптимизиране на конкретни политики по БЗР или въвеждане на нови такива. Социологическият подход

отчита очакванията и представите на изследваните лица за съдържателните аспекти на политиките по БЗР и в този смисъл има изключително висока диагностична и прогностична стойност.

- **Статистическият подход**, чрез който се гарантира получаването на представителна информация и позволява извършването на процедурите интерполация и генерализация на получените резултати върху изследваните генерални съвкупности. Създаването на методологически условия за осигуряването на представителност (репрезентативност) на набираната чрез този тип проучвания и допитвания емпирична информация е абсолютно задължително, тъй като без неговото наличие събраните данни в най-добрия случай могат да послужат за констатации и изводи, касаещи единствено изследваните единици, но не и генералната съвкупност като цяло. Затова статистическият (съвкупностният подход) е необходимата методологическа гаранция, че получените резултати могат да служат за извличането на общи изводи и констатации, разпростиращи се върху генералните съвкупности като цяло (например, българското население, работодателите, имигрантите).

В своята съвкупност, социологическият и статистическият подходи гарантират набирането на достоверна, разнопластова, многоаспектна и репрезентативна информация, която може да послужи като основа за изграждането на информационни бази в областта на БЗР на национално ниво, за анализ на състоянието и за коригиращи действия на национално ниво (както в законодателната, така и в управленската област).

Изследваните лица (общо 936, от които 852 лица по метода на анкетното допитване; 42 лица по метода на фокус груповите дискусии, 12 лица по метода на експертните оценки и 30 лица отново по метода на анкетното допитване сред социалните партньори) са пет пъти повече от заявените в Техническото предложение на Изпълнителя. Това е направено съзнателно с цел да се формира извадка с релевантен модел и с достатъчен обем, с което да се минимизират статистическите грешки и да се гарантира събирането на представителна информация за изследваните категории лица. За целите на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) са използвани комбинация от съвременни методологически подходи и методики, които от една страна са адекватни на целите и задачите на техническото задание, а от друга страна гарантират получаването на представителна, достоверна и актуална информация по всички основни раздели на Профила по БЗР на национално ниво.

Направен е сравнителен анализ на резултатите от изследването с предходни данни от съпоставими проучвания. Сравнението с данните от Националното изследване на условията на труд в България (2012) е направено по всички основни показатели на условията на труд и показва, че при изследванията за целите на разработването на Профил по БЗР на национално ниво в над 90% от случаите са получени идентични стойности. По някои показатели са установени различия, които се обясняват със специфичните особености в използваните методики: различни са подходите за формиране на извадките при двете изследвания, както са различни и методите за набиране на емпиричната информация.

Получените стойности за отделните показатели на условията на труд дават възможност за провеждането на диференциран секторен анализ и открояването на типичните за отделните сектори характеристики. В рамките на основните сектори по КИД-2008 е установено състоянието на ниво сектори. Анализът е задълбочен

при тези сектори, в рамките на които попадат 30-те икономическите дейности, за които се разработват Профили по БЗР. Предвид наложените (по външни обстоятелства) ограничения в обемите на изследваните единици, получените стойности за показателите на условията на труд следва да се тълкуват като отправни, референтни точки, но тяхното изследване в дълбочина и прецизирането на детайлите е предмет на самостоятелно изследване (в рамките на обособени позиции 2-31).

При изследването е използвана КИД-2008, съгласно която икономическите дейности са структурирани в 21 сектора.

Таблица 7.

Икономически сектори по КИД-2008:	Код
Сектор А: Селско, горско и рибно стопанство	01
Сектор В: Добивна промишленост	02
Сектор С: Преработваща промишленост	03
Сектор D: Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	04
Сектор Е: Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	05
Сектор F: Строителство	06
Сектор G: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	07
Сектор H: транспорт; складиране и пощи	08
Сектор I: Хотелиерство и ресторантьорство	09
Сектор J: Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	10
Сектор K: Финансови и застрахователни дейности	11
Сектор L: Операции с недвижими имоти	12
Сектор M: Професионални дейности и научни изследвания	13
Сектор N: Административни и спомагателни дейности	14
Сектор O: Държавно управление	15
Сектор P: Образование	16
Сектор Q: Хуманно здравеопазване и социална работа	17
Сектор R: Култура, спорт, развлечения	18
Сектор S: Други дейности	19
Сектор T: Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление	20
Сектор U: Дейности на екстериториални организации и служби	21

Източник: НСИ, 2012 г.

Така е гарантирано получаването на сравнима емпирична информация на секторно ниво, а където е било възможно са очертани спецификите на ниво икономически дейности.

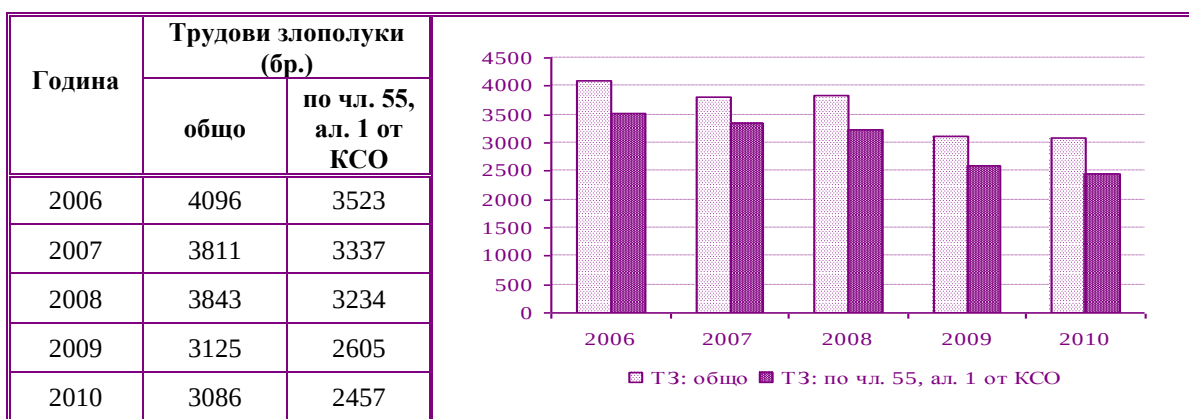
Предвид научната стойност и коректното спазване на изискванията за набиране на информация от различни целеви групи, нейната систематизация, класификация и анализ, получените резултати от изследователските дейности за целите на Профил по БЗР на национално ниво (Общ профил) могат да се използват при разработване на стратегии и нормативни актове в изследваните области.

VIII. ТРУДОВ ТРАВМАТИЗЪМ

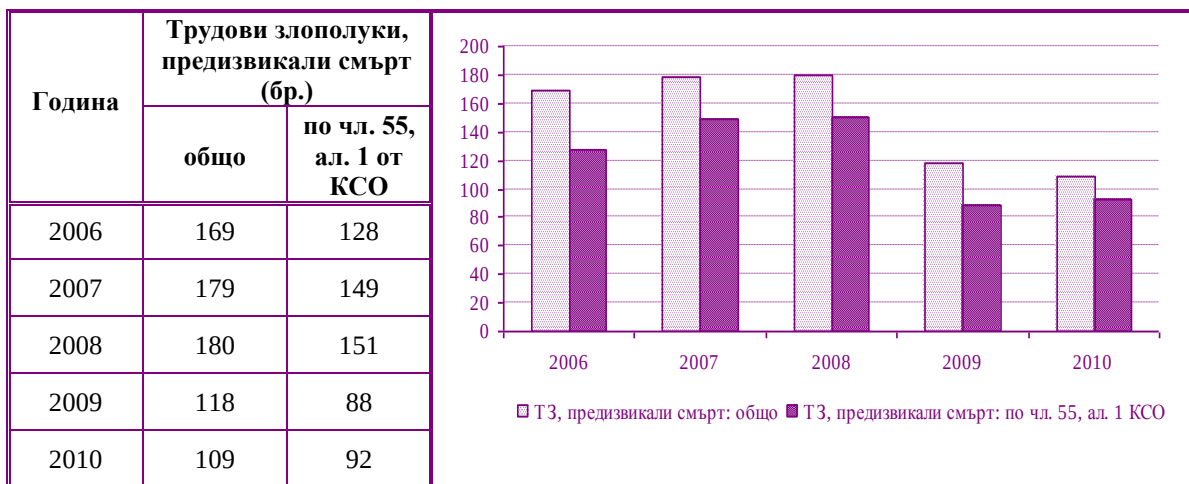
Статистическата система „Трудови злополуки“, като част от информационната система на ДОО, осигурява информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки, както и класификации, отнасящи се до характеристиките, включени в Декларацията за трудова злополука и в другите документи за разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки. Окончателната статистическата информация за трудовите злополуки (ТЗ) през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г.) показва следните данни¹⁸⁵.

Брой и показатели на трудовите злополуки – общо за страната

Трудови злополуки: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

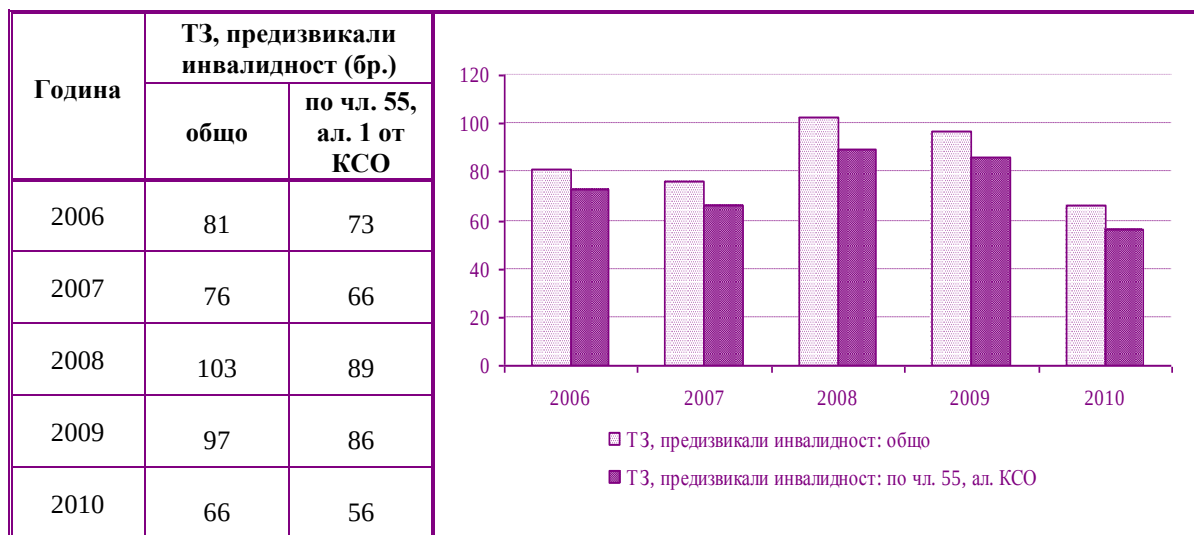

Трудови злополуки, предизвикали смърт: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

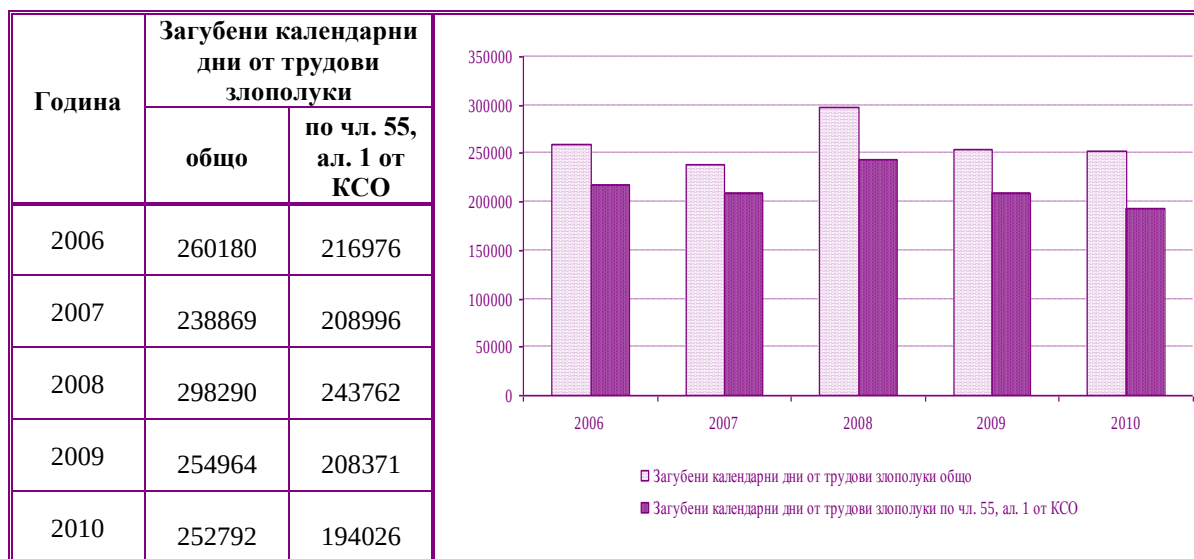

¹⁸⁵ Обобщени данни за всички икономически дейности по НКИД - 2003 (2006 г. – 2007 г.) и КИД - 2008 (2008 – 2010 г.)

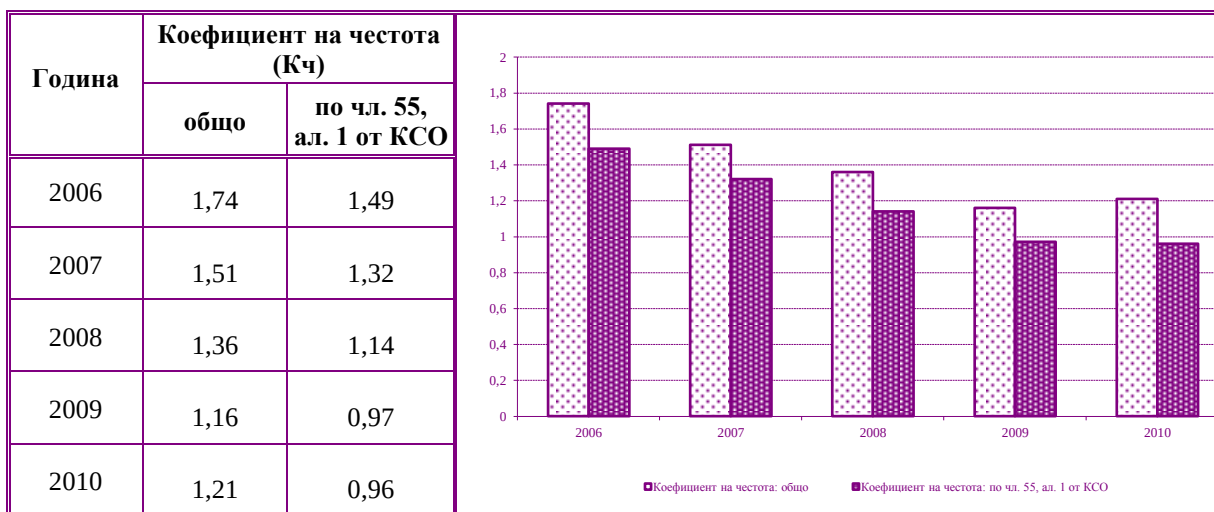
Трудови злополуки, предизвикали инвалидност: общ брой и злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО.

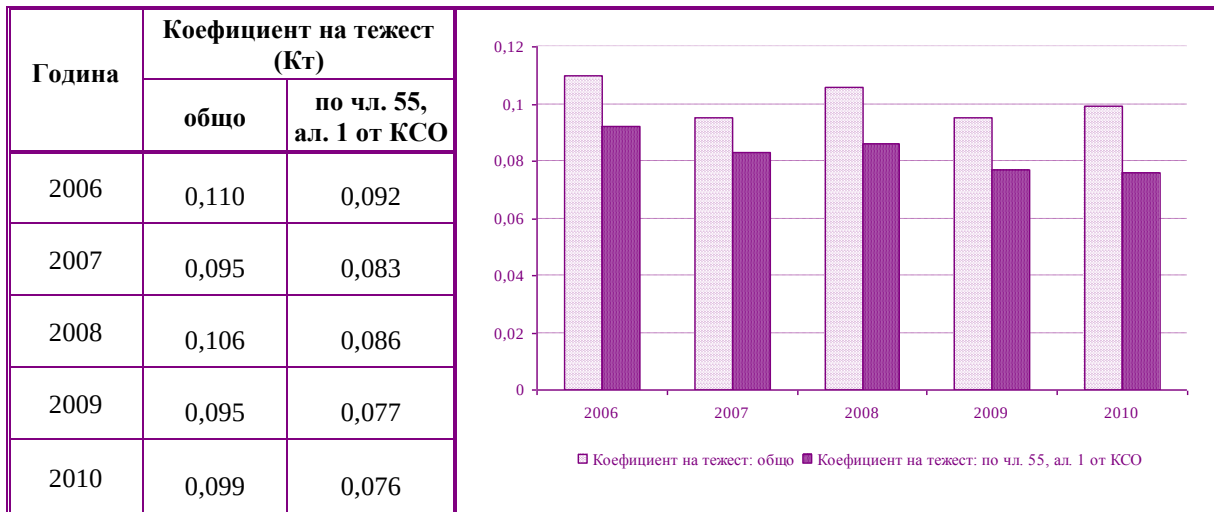
Загубени календарни дни от трудови злополуки: общ брой и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Коефициент на честота: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Коефициент на тежест: общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО

Разпределение на трудовите злополуки по класификации на статистическата система „Трудови злополуки” (ССТЗ) на НОИ

Правилното класифициране на злополуките изисква събирането и класифицирането на основна информация за: осигурителя¹⁸⁶ (предприятието-работодател), условията на труд и пострадалия; трудовата злополука; вида и сериозността на уврежданията и последиците от злополуката; предприетите мерки. ССТЗ обобщава посочената информация в следните групи.

- ❑ **информация за идентифициране на мястото и условия на работа** при настъпване на злополуката (данни за осигурителя и конкретните условия на трудовата злополука) и информация за пострадалия. В тази група се включват данни за:
 - осигурителя: име, основна икономическа дейност, адрес и телекомуникации за връзка със седалището на осигурителя, големина на предприятието;
 - условията на труд в предприятието: място на злополуката и работен процес;
 - пострадалото лице: име, професия, пол, работно място на пострадалия, вид на работата при настъпване на злополуката, време на настъпване на злополуката.
- ❑ **информация за трудовата злополука:** обстоятелствата за нейното настъпване и начина на увреждане при нея. Трудовата злополука се дефинира чрез разделяне на събитието на три последователни етапа: специфичното физическо действие в момента на злополуката, отклонението от нормалните действия или условия по време на злополуката и начинът на увреждане при злополуката. За точното и изчерпателно характеризиране на злополуката се определят и материалните фактори, свързани с всеки от трите етапа на злополуката.
- ❑ **информация за вида и сериозността на увреждането и последиците от злополуката:** тази информация е свързана с полученото увреждане в резултат на трудовата злополука, увредена част на тялото и последиците от трудовата злополука (брой изгубени дни или степен на загубена работоспособност).
- ❑ **Информация за предприетите мерки.**

Класификация „Големина на предприятието (осигурител)”

Данните за осигурителя в Декларацията за трудова злополука са: пълно наименование, Единен идентификационен код (ЕИК по БУЛСТАТ)¹⁸⁷, адрес –

¹⁸⁶ Работодателят в качеството си на осигурител е предприятието, в което е настъпила трудовата злополука. В тази връзка навсякъде в текста, където става въпрос за осигурител, се разбира работодателя, т.е. предприятието, в което е нает на работа пострадалия при трудовата злополука.

¹⁸⁷ Извършването на дейност от стопанските единици в Република България се регистрира съгласно търговското и гражданско законодателство в съда. След това единицата се регистрира в административния бизнес регистър на Република България – Регистър БУЛСТАТ, където получава Единен идентификационен код (ЕИК), който е 9-значен. Този код е валиден за всички административни регистри в страната. Съгласно законодателството, ако правната единица (юридическо лице или неюридическо лице) има клонове (поделения), те също се регистрират в Регистър БУЛСТАТ и получават свой ЕИК, който е 13-значен (първите 9 знака са ЕИК на единицата-майка). Регистър БУЛСТАТ се използва от НОИ като регистър на осигурителите. Така правните

пощенски, електронни връзки (телефон, факс, електронна поща), данни за броя на работниците и служителите, от тях жени. Тези данни идентифицират осигурителя еднозначно и създават възможност за получаване на информация относно икономическата дейност на предприятието, в което работи пострадалия при трудовата злополука.

Основната икономическата дейност на осигурителя се определя чрез Класификацията на икономическите дейности. Съгласно методологията за приложение на тази класификация, основната икономическа дейност на предприятието се класифицира към една единствена икономическа дейност (на равнище клас – най-детайлното равнище в класификацията, означено с 4-значен код) на базата на най-големия дял на продажбите в общия обем на продажбите на предприятието. Адреса на осигурителя, вписан в декларацията като точен пощенски адрес, се класифицира в системата по Единния класификатор на административно-териториалните и териториалните единици (ЕКАТТЕ).

Броят на работниците и служителите е характеристика, необходима за разпределяне на предприятията по големина. Прилага се класификация, утвърдена като европейски стандарт и използвана в статистическата практика на Република България. В декларацията за трудова злополука се попълва списъчния брой на персонала в предприятието-работодател в началото на месеца, в който е станала злополуката¹⁸⁸.

Класификацията „Големина на предприятието”, според броя на заетите /осигурените лица, се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва:

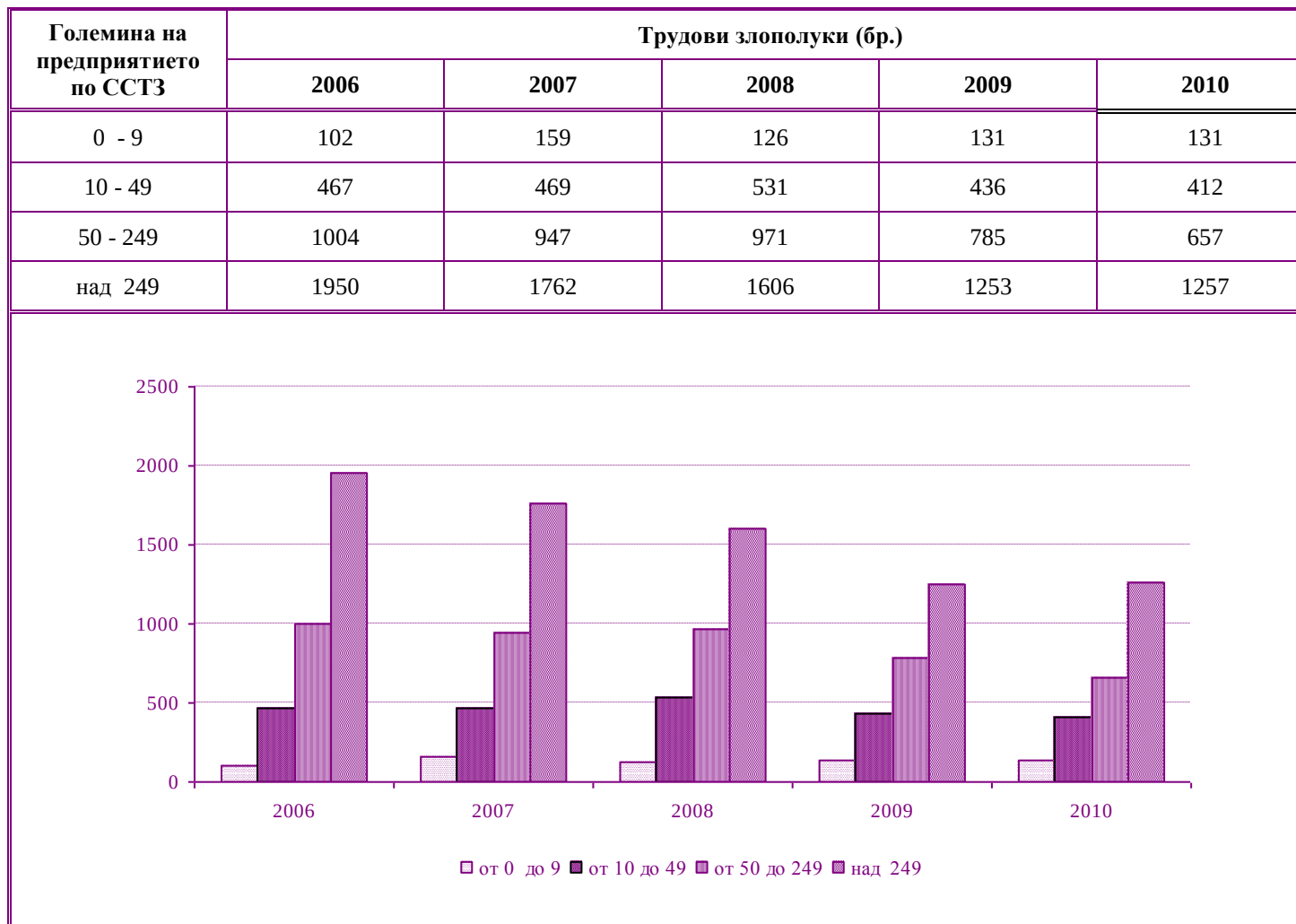
Код	Наименование на позицията за България (групи по МОТ)	Код	Наименование на позицията (групи по ЕСТЗ ¹⁸⁹)
00	0	0	0 (самостоятелно зает, без наети лица)
01	1 – 4	1	1 – 9
02	5 – 9		
03	10 – 19	2	10 - 49
04	20 - 49		
05	50 – 99	3	50 - 249
06	100 – 149		
07	150 – 199		
08	200 - 249		
09	250 - 499	4	250 - 499
10	500 – 999	5	500 и повече заети лица
11	1000 и повече заети лица		
99	няма данни	9	няма данни

единици и техните поделения са регистрирани административно в Регистър Булстат и имат уникален ЕИК.

¹⁸⁸ При анализа на големината на предприятията-работодатели, в които са настъпили трудови злополуки, се отчита средния списъчен брой на наетите за отчетния период на анализа. Съгласно европейските изисквания за статистически изследвания, при определянето на големината на предприятието средния списъчен брой се изчислява в еквивалент на заети на пълен работен ден.

¹⁸⁹ Европейска система за трудовите злополуки

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по големина на предприятието (според броя на осигурените лица)

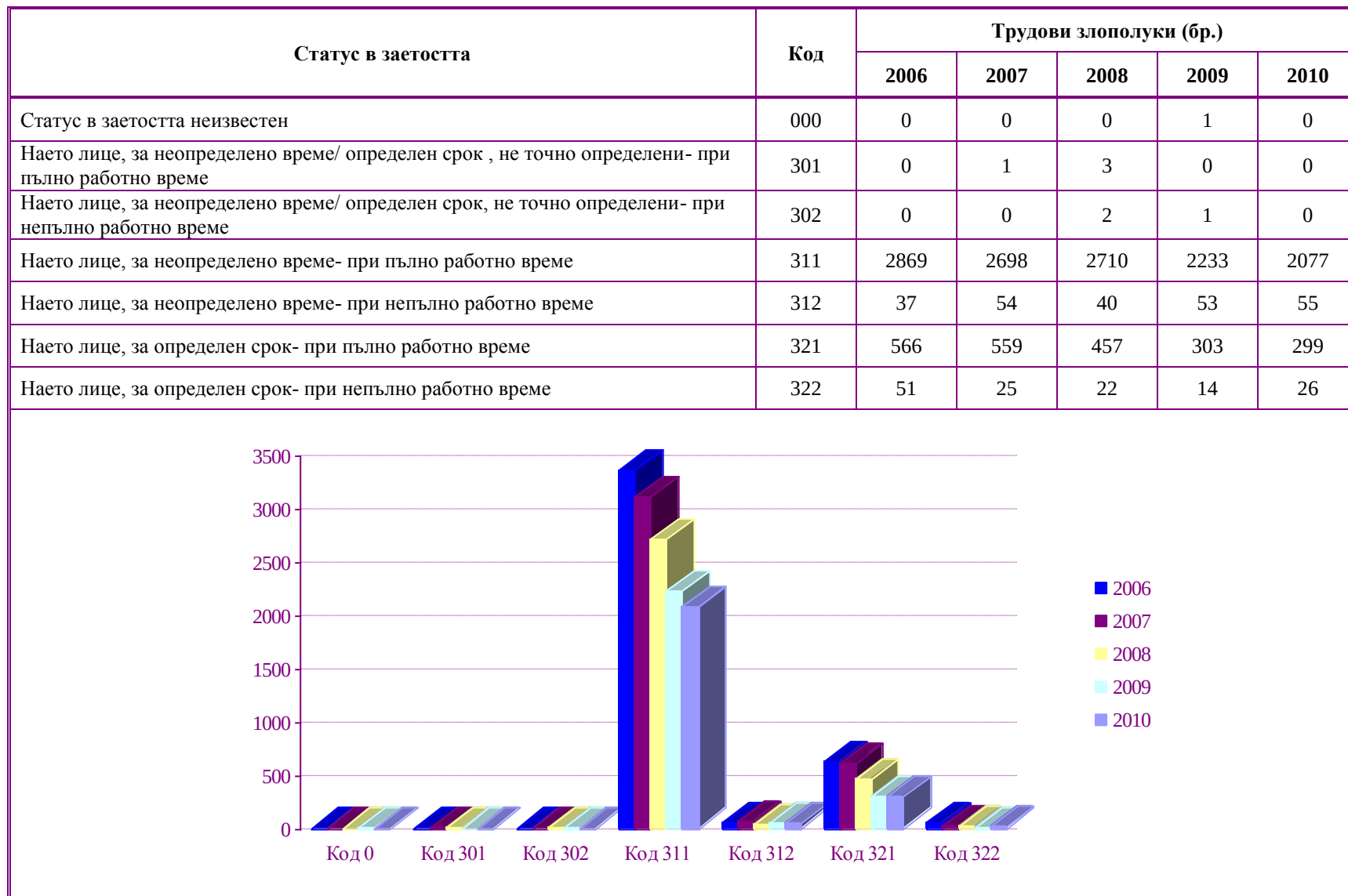
Класификация „Статус в заетостта”

Статусът в заетостта на пострадалия се определя според класификацията на статуса в заетостта, даваща възможност да се отчетат както изискванията на Кодекса за социално осигуряване, така и връзка с международно приетата класификация.

Класификацията „Статус в заетостта” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 3 цифри и код, както следва:

Код	Наименование на позицията
000	Статус в заетостта неизвестен
100	Самостоятелно заето лице (самонаето)
300	Наето лице, за неопределено време/определен срок и при пълно/непълно работно време, не точно определени
301	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при пълно работно време
302	Наето лице, за неопределено време/определен срок, не точно определени - при непълно работно време
310	Наето лице, за неопределено време - при пълно/непълно работно време, не точно определени
311	Наето лице, за неопределено време - при пълно работно време
312	Наето лице, за неопределено време - при непълно работно време
320	Наето лице, за определен срок - при пълно/непълно работно време, не точно определени
321	Наето лице, за определен срок - при пълно работно време
322	Наето лице, за определен срок - при непълно работно време
400	Неплатен семеен работник
500	Обучаващ се в професия, занаят /стажант
900	Друг статус в заетостта

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по статус в заетостта.

Класификация „Общ трудов стаж” / „Стаж по професията”

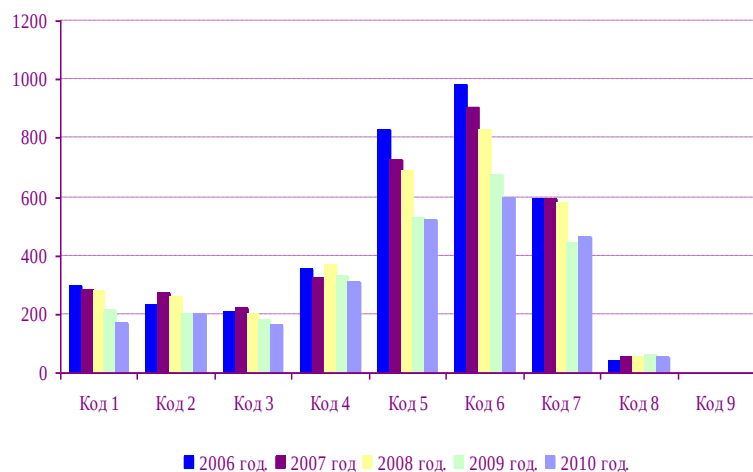
Професията на пострадалото лице се определя въз основа на работата, за която лицето е наето и която се изпълнява от него при работодателя в момента на настъпване на трудовата злополука. Професията, съответстваща на заеманата длъжност може и да не съвпада с най-високата квалификация на лицето. Класифицирането на пострадалото лице по професия се осъществява според Националната класификация на професиите. За нейното използване е необходимо да се подчертае, че е задължително определянето на професията на пострадалото лице на равнище „Единична група професии” (с четиризначен код).

Продължителността на работа в предприятието и общия стаж на пострадалия се обработват чрез използването на класификациите: „Общ трудов стаж”/„Стаж по професията” и “Продължителност на работа в предприятието”. Те се поддържат в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** - до 1 год.; **2** - над 1 - до 3 год.; **3** - над 3 - до 5 год.; **4** - над 5 - до 10 год.; **5** - над 10 - до 20 год.; **6** - над 20 - до 30 год.; **7** - над 30 -до 40 год.; **8** - над 40 год.; **9** - няма данни.

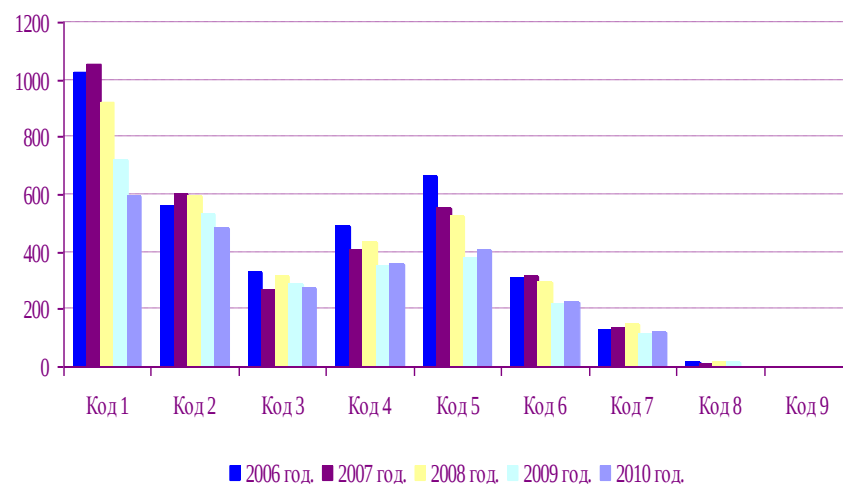
Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г. Разпределение по общ трудов стаж и по стаж по професията.

Общ трудов стаж/ Стаж по професията	код	Разпределение на ТЗ по общ трудов стаж (бр.)					Разпределение на ТЗ по стаж по професията (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
до 1 година	1	296	280	278	209	164	1029	1053	923	719	596
над 1 до 3 години	2	228	271	258	197	200	561	599	591	530	480
над 3 до 5 години	3	207	199	188	177	158	329	267	311	285	272
над 5 до 10 години	4	350	318	364	328	306	491	407	432	351	358
над 10 до 20 години	5	829	722	686	526	517	661	553	525	374	406
над 20 до 30 години	6	980	904	828	671	600	310	314	295	219	222
над 30 до 40 години	7	593	591	578	441	463	127	134	145	112	120
над 40 години	8	40	52	54	56	49	15	10	12	15	3
няма данни	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Разпределение на ТЗ по общ трудов стаж

Разпределение на ТЗ по стаж по професията (брой)

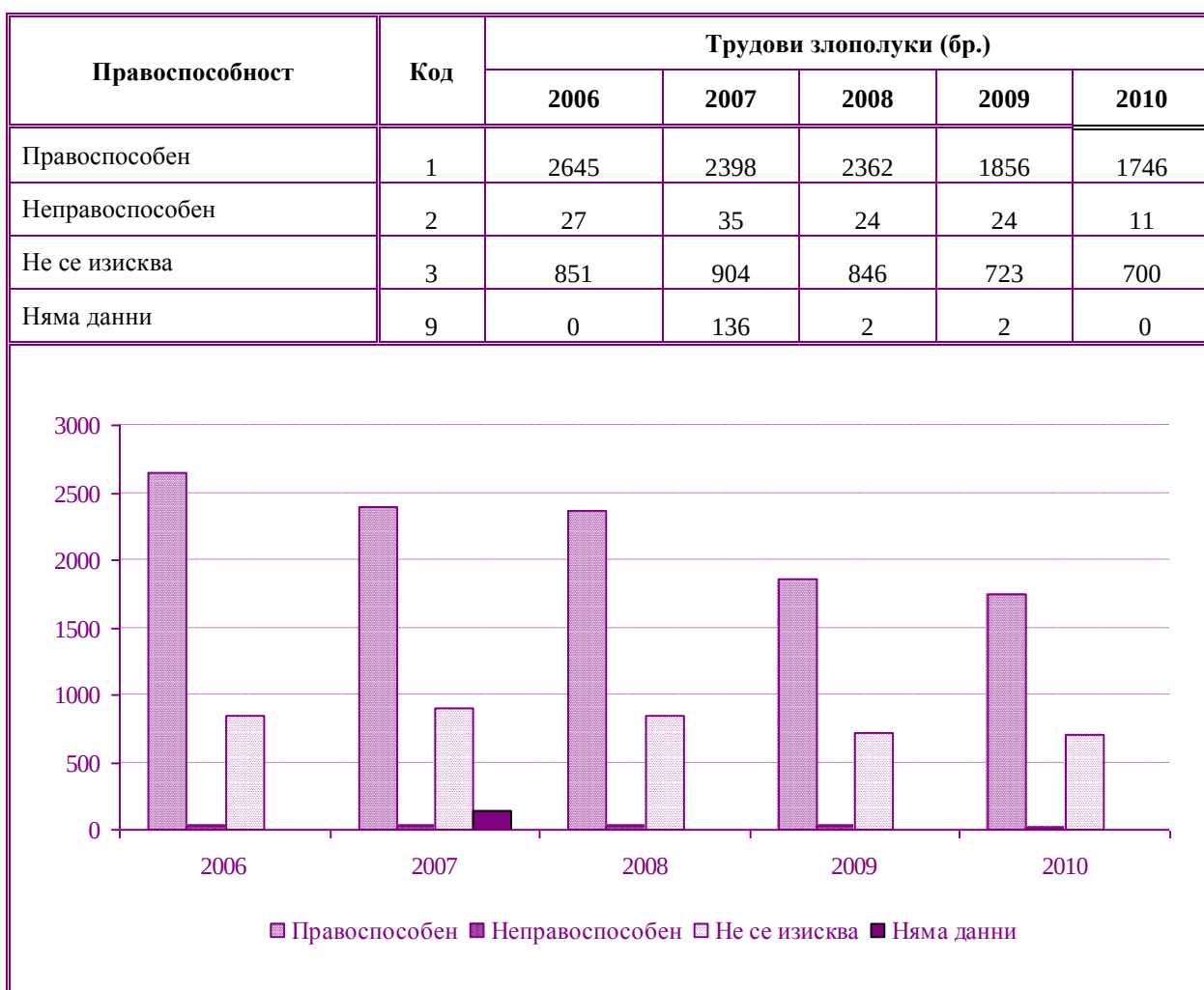
Класификация „Правоспособност”

Важна информация за анализ на причините за настъпване на трудова злополука и за вземането на превантивни мерки се вписва и определя чрез класификациите „Правоспособност” на пострадалия, „Вид на злополуката по КЗОО” и „Набелязани мерки”.

Класификацията „Правоспособност” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: **1** – правоспособен; **2** –неправоспособен; **3** - не се изисква; **9** - няма данни.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.

Разпределение по правоспособност.

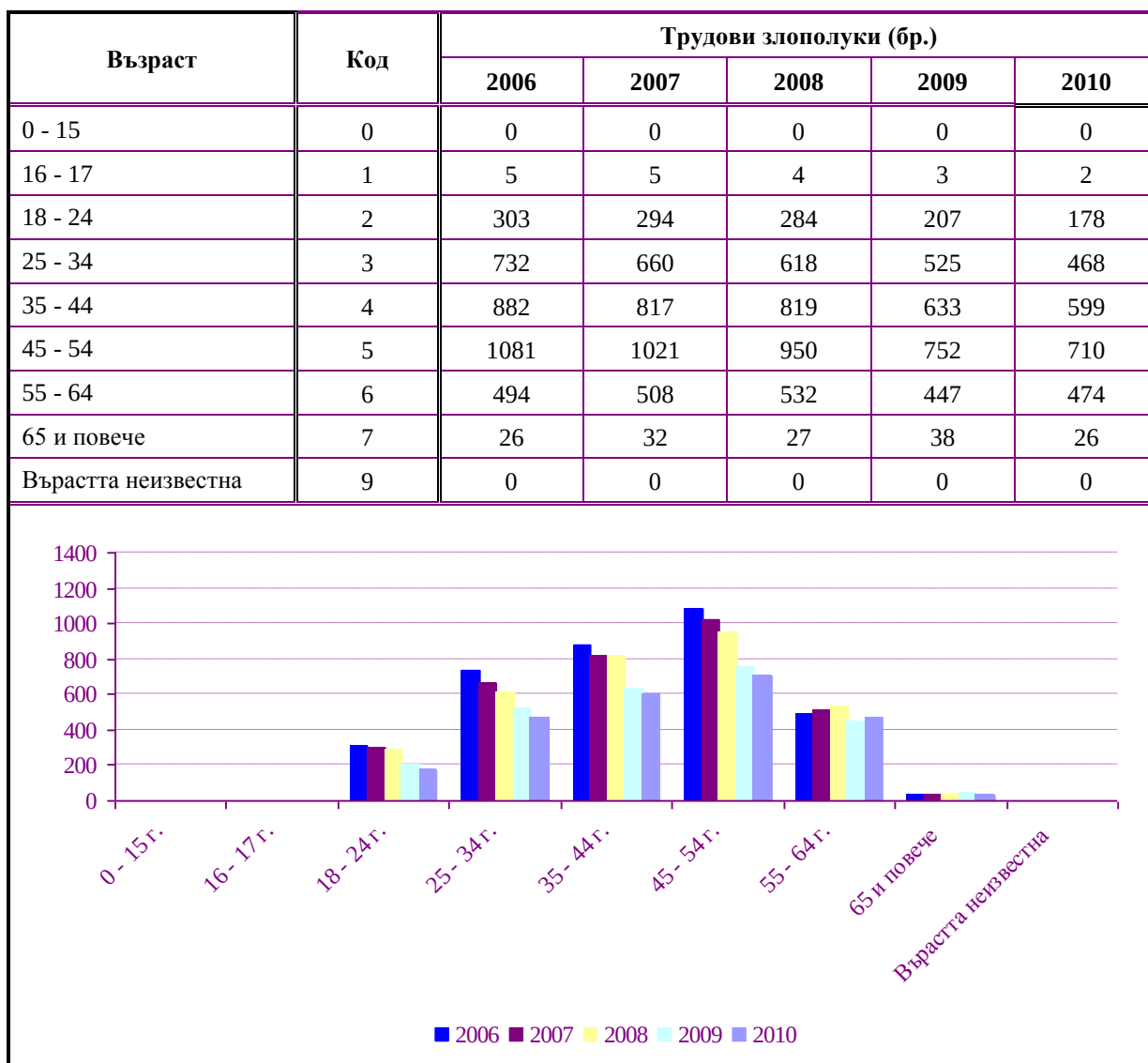
Класификация „Възраст”

Въз основа на Единния граждански номер (ЕГН) и датата на раждане се определя възрастта на пострадалия при настъпване на злополуката. ССТЗ изисква изучаването на структурата на пострадалите лица по възраст, за което се използва специална

класификация „Възраст на пострадалия“¹⁹⁰. Класификацията се поддържа в числов формат, брой на знаците - 2 цифри и код, както следва: **00** - под 1 год.; **01** - възраст 1 год.; **02** - възраст 2 год.;... ..т.н. **10** - възраст 10 год.; т.н. **90** - възраст 90 год.; **98** - възраст над 90 год.; **99** - възраст неизвестна.

За публикации и други цели се поддържа агрегиран (по възрастови групи) формат на класификацията: **0** - от 0 ÷ 15 г.; **1** – от 16 ÷ 17 г.; **2** – от 18 ÷ 24 г.; **3** – от 25 ÷ 34 г.; **4** – от 35 ÷ 44 г.; **5** – от 45 ÷ 54 г.; **6** – от 55 ÷ 64 г.; **7** – 65 и повече; **9** - възрастта неизвестна

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по възраст.

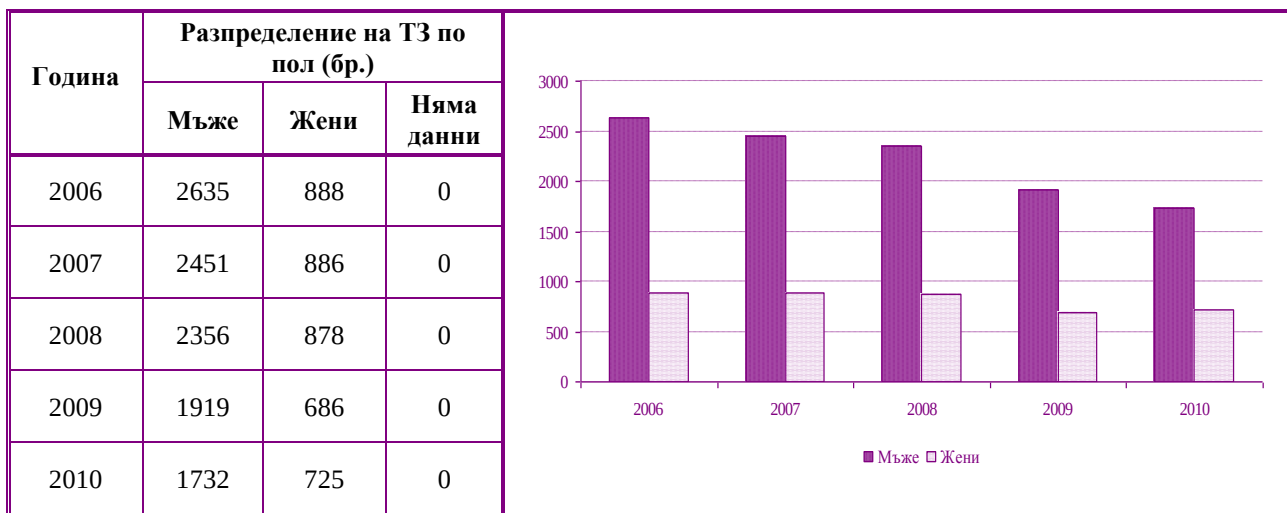

¹⁹⁰ Възраст на пострадалия в навършени години към момента на злополуката.

Класификация „Пол”

Полът на пострадалия е с три възможни значения: мъж или жена или неизвестен.

Класификация „Пол” се поддържа в числов формат, брой на знаците - 1 цифра и код, както следва: 1 – мъж; 2 – жена; 9 - няма данни.

Класификация „Време на злополуката”

Времето на злополуката се попълва точно и подробно в Декларацията за трудова злополука: вписва се часа и минутите на настъпване на злополуката, денят, месецът, годината. Вписва се точно и предвиденото в деня на злополуката разпределение на работния ден на пострадалия¹⁹¹. Разпределението на работния ден на пострадалия при настъпване на злополуката, категорията труд и пълното време на заетост на пострадалия имат съществено значение за получаването в рамките на ССТЗ на сравними данни за злополуките, настъпили при различни работодатели, от една страна, а от друга – за сравняване на обобщените данни от ССТЗ с данните от други европейски държави (при спазване на изискванията на ЕСТЗ). Класифицирането на данните от трудовата злополука се прави по специална класификация „Време на злополуката”, както следва:

■ **по час на денонощието** (час на злополуката): **00** - от 00:00 до 00:59 ч.; **01** - от 01:00 до 01:59 ч.; т.н.; **23** - от 23:00 до 23:59 ч.; **99** - неизвестен час на злополуката;

■ **по ден от седмицата**: **0** – неизвестен; **1** – понеделник; **2** – вторник; т.н.; **7** – неделя;

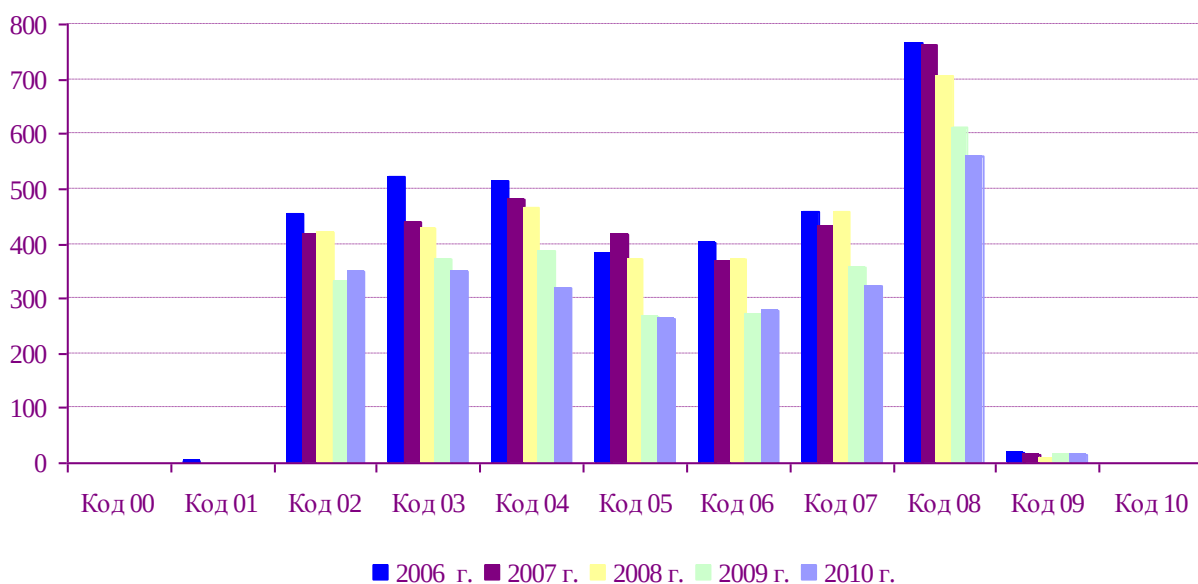
¹⁹¹ Точното определяне на времето на злополуката и неговото отношение към работното време е напълно в съответствие с ЕСТЗ.

□ **по месец от годината:** **00** – неизвестен; **01** - януари 1.01 - 31.01; **02** - февруари 1.02 - 29.02; **03** - март 1.03 - 31.03; **04** - април 1.04 - 30.04; **05** - май 1.05 - 31.05; **06** - юни 1.06 - 30.06; **07** - юли 1.07 - 31.07; **08** - август 1.08 - 31.08; **09** - септември 1.09 - 30.09; **10** - октомври 1.10 - 31.10; **11** - ноември 1.11 - 30.11; **12** - декември 1.12 - 31.12;

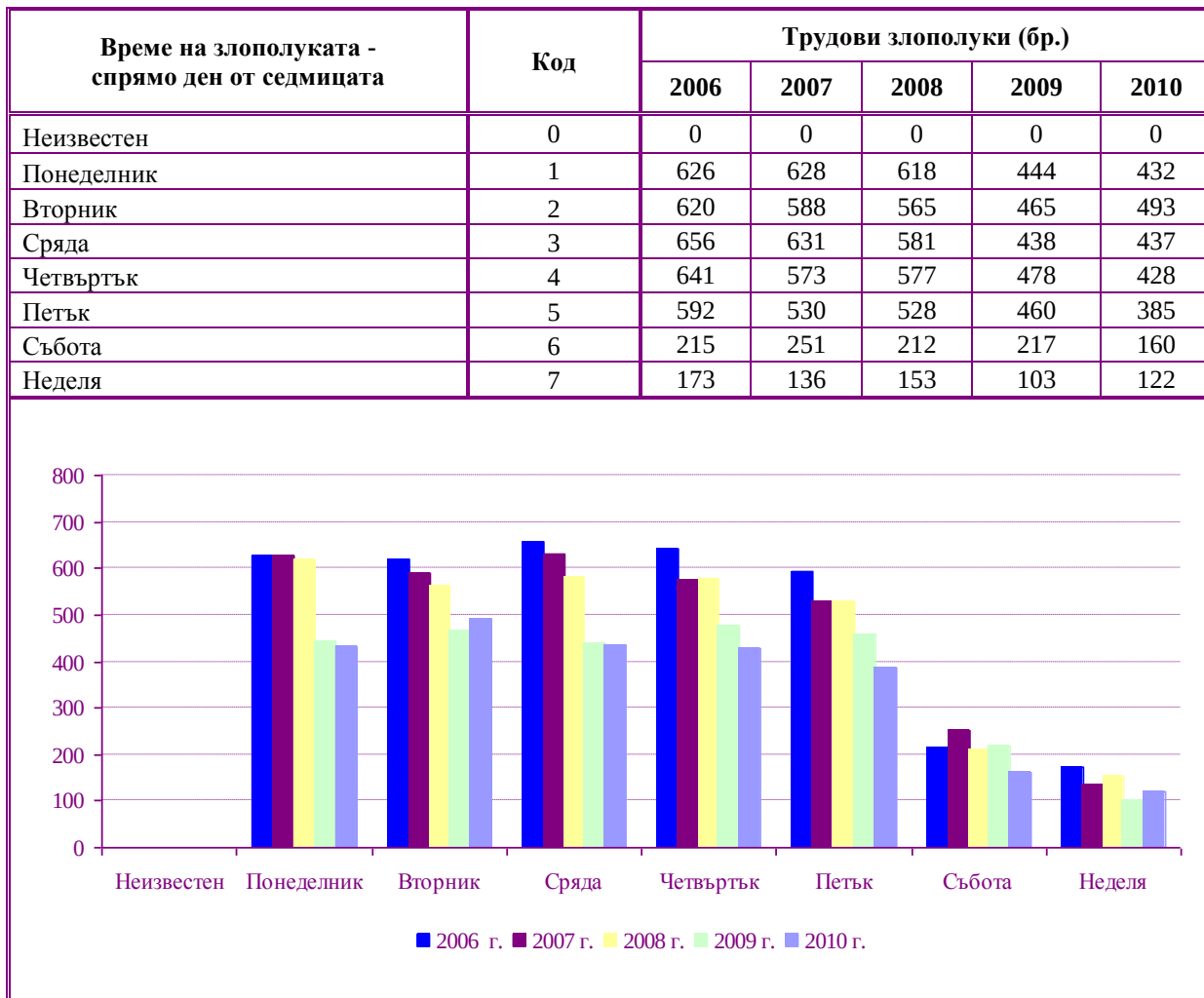
□ **спрямо работното време:** **00** - няма данни; **01** - преди началото на работното време; **02** - 0 - 1 ч. след началото на работното време; **03** - 1 - 2 ч. след началото на работното време; **04** - 2 - 3 ч. след началото на работното време; **05** - 3 - 2 ч. преди края на работното време; **06** - 2 - 1 ч. преди края на работното време; **07** - 1 - 0 ч. преди края на работното време; **08** - през друга част от работното време; **09** - по време на почивката; **10** - след завършване на работното време.

Трудови злоупотреки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по време на злоуполуката - спрямо работното време

Време на злоуполуката - спрямо работното време	Код	Трудови злоупотреки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
няма данни	00	1	0	0	1	0
преди началото на раб. време	01	5	0	0	0	0
0 - 1 ч. след началото на раб. време	02	453	418	422	331	350
1 - 2 ч. след началото на раб. време	03	522	441	428	370	351
2 - 3 ч. след началото на раб. време	04	515	482	465	386	319
3 - 2 ч. преди края на раб. време	05	382	418	373	267	264
2 - 1 ч. преди края на раб. време	06	402	369	373	269	278
1 - 0 ч. преди края на раб. време	07	458	432	457	356	323
през друга част от раб. време	08	768	763	707	611	558
по време на почивката	09	17	14	9	14	14
след завършване на раб. време	10	0	0	0	0	0

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по време на злополуката - спрямо ден от седмицата

Класификация „Място на злополуката”

Мястото на злополуката е много важна характеристика на злополуката: това е вида на работното място, работната площадка, работното помещение или мястото, където се е случила злополуката, където пострадалият работи, посещава или просто присъства при настъпването на злополуката.

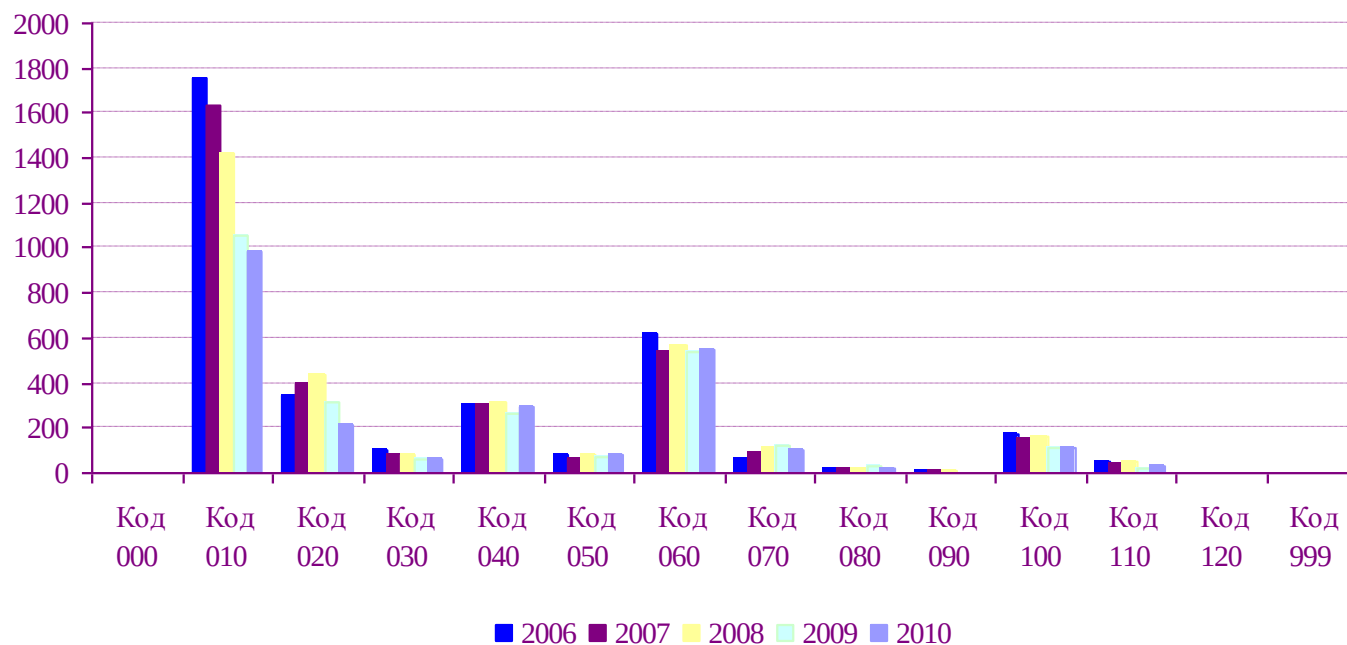
Мястото на злополуката се класифицира според класификацията „Място на злополуката” и тя определя видът (типът) на общата среда, работното място или помещението, където е станала злополуката, както и дали пострадалият е бил на работа, на посещение или просто е присъствал (във връзка с работата си) на това място. Поддържа се в числов формат с брой на знаците – 3 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО: 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по място на злополуката

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	000	0	0	0	0	0
Промислен обект - не точно определен	010	1753	1636	1418	1059	988
Производствена зона, завод, работилница	011	1304	1261	1057	721	675
Площадка за техническо обслужване, ремонтна работилница	012	209	149	138	118	128
Места използвани предимно за складиране, товарене, разтоварване	013	229	218	211	209	177
Други места от група 010, непосочени по-горе	019	11	8	12	11	8
Строителна площадка, строеж, открита мина и кариера - не точно определени	020	349	392	434	318	214
Строителна площадка, строеж - в процес на изграждане	021	183	237	271	196	111
Строителна площадка, строеж - места на които се събаря, реконструира, преустройства, поддържа или възстановява	022	87	75	80	54	41
Открита мина и кариера, изкоп, траншея	023	69	71	68	49	51
Строителна площадка, строеж - под земята	024	4	6	10	16	9
Строителна площадка, строеж - на/над водата	025	4	0	1	2	1
Строителна площадка, строеж - в среда с налягане, по-високо от атмосферното	026	0	0	1	0	0
Други места от група 020, непосочени по-горе	029	2	3	3	1	1
Селскостопански, горски или рибовъден обект - не точно определени	030	101	82	78	62	61
Селскостопански обекти - животновъдство	031	22	15	10	11	14
Селскостопански обекти - растениевъдство, без трайни насаждения	032	23	22	26	18	18
Селскостопански обекти - лозя, овощни градини и други трайни насаждения	033	7	5	4	3	1
Горскостопански обекти	034	32	19	21	19	17
Рибовъдни и риболовни обекти (вкл. аквакултури) (не на плавателен съд)	035	2	0		0	0
Паркове и градини, ботаническа градина, зоологическа градина	036	12	17	15	7	7
Други места от група 030, непосочени по-горе	039	3	4	2	4	4
Канцеларии, магазини, места за забавления и други - не точно определени	040	305	306	312	267	290
Канцеларии, приемни, библиотеки и други	041	89	75	65	41	62
Училища, гимназии, колежи, университети, детски градини и други места за обучение	042	98	99	98	90	89
Малки и големи търговски обекти (вкл. улична търговия)	043	48	54	59	55	64
Ресторанти, места за временно настаняване (хотели и други), места за забавление (вкл. музеи, театрални зали, стадиони, панаири и други)	044	66	76	83	71	65
Други места от група 040, непосочени по-горе	049	4	2	7	10	10
Лечебни и социални заведения - не точно определени	050	78	61	80	71	79

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Лечебни заведения за болнична помощ	051	67	51	73	66	67
Други места от група 050, непосочени по-горе	059	11	10	7	5	12
Обществени места - не точно определена	060	620	533	564	543	551
Зона постоянно отворена за обществено преминаване (главни и второстепенни пътища, места за паркиране, чакални в гари или аерогари и други)	061	437	404	401	408	400
Превозни средства: релсови и автомобилни, обществени или частни (влак, автобус, леки автомобили и други)	062	72	62	71	63	73
Зона към обществени места, но с ограничен достъп само за упълномощен персонал: коловози, самолетен хангар, автомагистрален банкет, служебен тротоар	063	106	66	91	69	74
Други места от група 060, непосочени по-горе	069	5	1	1	3	4
В жилища - не точно определени	070	63	96	109	121	105
В частно жилище	071	16	16	19	32	12
В части от сгради за общо ползване, пристройки, дворове	072	46	79	0	88	93
Други места от група 070, непосочени по-горе	079	1	1	90	1	
Места за спортуване - не точно определени	080	24	17	20	28	19
Закрити места за спортуване - спортни зали, гимнастически салони, закрити плувни басейни	081	7	3	3	5	4
Открити места за спортуване - спортни игрища, открити плувни басейни, ски писти	082	16	14	17	22	15
Други места от група 080, непосочени по-горе	089	1	0		1	
Във въздуха или на височина, с изключение на строителни обекти - не точно определени	090	14	13	6	4	4
На височина - на постоянно ниво (покрив, тераса и други)	091	4	1	3		2
На височина - мачта, пилон, окачена платформа	092	10	11	3	4	1
Във въздуха - на борда на въздухоплавателно превозно средство	093	0	0	0	0	0
Други места от група 090, непосочени по-горе	099	0	1	0	0	1
Под земята, с изключение на строителни обекти - не точно определени	100	170	157	161	107	115
Под земята - тунели (пътни, железопътни, за метро)	101	1	1	1	1	1
Под земята - мини	102	166	153	156	104	114
Под земята - канализационни мрежи и колектори	103	2	3	4	0	0
Други места от група 100, непосочени по-горе	109	1	0		2	
На/над водата, с изключение на строителни обекти - не точно определени	110	46	44	52	25	31
Море или океан - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	111	25	27	20	8	7
Езеро, река, плавателен канал, пристанище - на борда на всички видове плавателни съдове - кораби, лодки, шлепове, платформи	112	21	17	32	17	24
Други места от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	0	0	0

Място на злополуката	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
В среда с налягане по-високо от атмосферното, с изключение на строителни обекти - не точно определени	120	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - под водата (например гмуркане)	121	0	0	0	0	0
В среда с налягане по-високо от атмосферното - кесон	122	0	0	0	0	0
Други места от група 120, непосочени по-горе	129	0	0	0	0	0
Други места, неклассифицирани по-горе	999	0	0	0	0	0

Класификация „Работно място”

Работното място¹⁹² в Декларацията за трудова злополука се класифицира по съответната класификация „Работно място”. Тя е предназначена да определи местоположението на пострадалия в момента на злополуката по отношение на обичайното работно място или предприятие. При определянето на работното място се определя дали мястото/длъжностното назначение, заемано от пострадалия по време на злополуката има обичайно или случайно естество. В случая не се интересуваме от това дали работата е временна или постоянна.

Понятието „обичайно стационарно работно място” се разглежда в тесен смисъл, винаги в обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения.

Понятието „случайно работно място” се разглежда в по-широк смисъл и обхваща:

- ☐ работи, за които работното място е нестационарно (мобилно) – за пътни полицаи, шофьори и други;
- ☐ временно работно място в предприятието или извън него – за работници в строителството, техници, хора извършващи ремонтни дейности, нощни пазачи, улични чистачи и т.н.

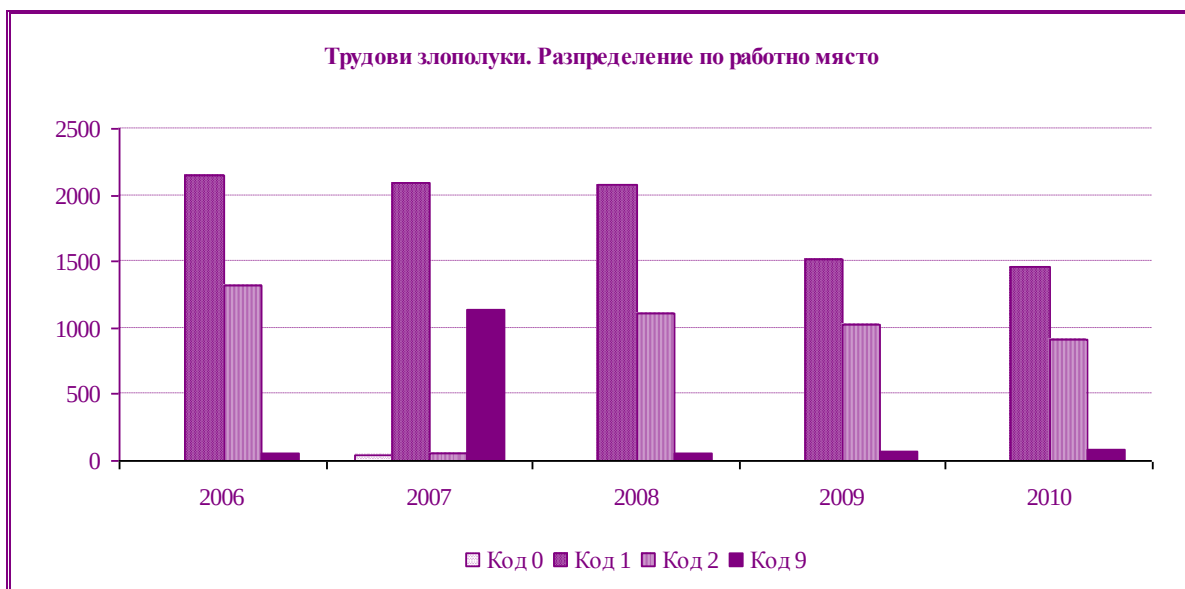
Класификацията „Работно място” се поддържа в числов формат с брой на знаците – 1 цифра.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката).

Работно място (местонахождение/назначение в момента на злополуката)	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Не точно определено или няма данни	0	1	45	1	0	0
Обичайно стационарно работно място (обичайното помещение, сграда, стая, цех, съоръжение или друго териториално определено място в предприятието, където лицето полага труда си и изпълнява трудовите/служебните си задължения)	1	2148	2096	2073	1512	1463
Случайно работно място (случайно местонахождение по повод на работата) или Нестационарно (мобилно) работно място (за пътни полицаи, шофьори и други) или Временно работно място (в предприятието или извън него)	2	1318	1141	1107	1028	908
Друг вид работно място	9	56	55	53	65	86

¹⁹² Работното място по определението в ССТЗ се различава от дефиницията за работно място съгласно

Кодекса на труда. Съгласно ССТЗ се определя дали работното място в момента на злополуката е било стационарно и дали то съвпада с работното място съгласно съществуващото трудово правоотношение между наетото лице и работодателя.

Класификация „Вид работа”

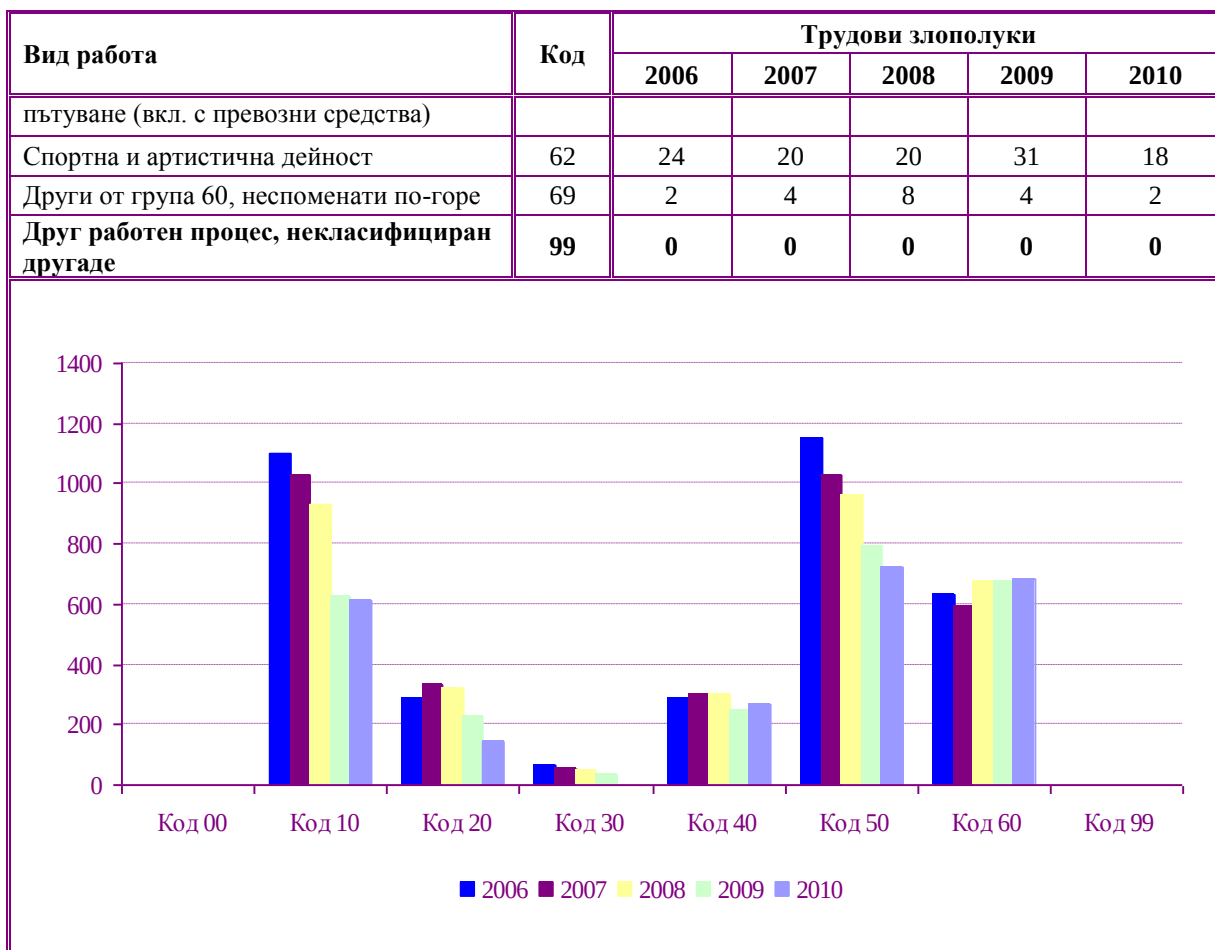
Видът на работата на пострадалия дефинира основната дейност или задача, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Описва се основният вид работа, изпълнявана от пострадалия по време на злополуката. Това не е професията на пострадалия, нито неговото точно специфично физическо действие в момента на злополуката. Това е едно по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият е извършвал през период от време, който завършва в момента на настъпване на злополуката.

За класифицирането на вида работа се използва класификацията “Вид работа”, в цифров формат, брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид работа.

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Произвеждане, обработване, преработване, складиране, от всички видове - не точно определени	10	1101	1028	930	625	612
Произвеждане, обработване, преработване - от всички видове	11	843	794	690	428	430
Складиране - от всички видове	12	248	231	230	191	177
Други от група 10, споменати по-горе	19	10	3	10	6	5
Земни, строителни и монтажни работи, събаряне - не точно определени	20	286	331	321	229	143
Земни работи	21	38	32	31	19	13
Строителни и монтажни работи - изграждане на сгради	22	123	137	158	109	47
Строителни и монтажни работи - изграждане на строителни съоръжения	23	29	55	51	33	29

Вид работа	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
(мостове, пътища, пристанища и други)						
Строителни и монтажни работи - реконструкция, преустройство, поддържане или възстановяване на сгради и строителни съоръжения	24	82	93	72	59	45
Събаряне на сгради и строителни съоръжения	25	6	12	5	4	7
Други от група 20, неспоменати по-горе	29	8	2	4	5	2
Селскостопанска и горскостопанска работа, рибарство - не точно определени	30	64	53	46	34	30
Селскостопанска работа - обработка на почвата	31	5	7	5	1	3
Селскостопанска работа - растениевъдство	32	15	15	18	8	8
Селскостопанска работа - животновъдство	33	17	13	9	7	7
Горскостопанска работа - лесовъдство, дърводобив	34	24	13	11	14	11
Рибовъдство, риболов	35	0	1			
Други от група 30, неспоменати по-горе	39	3	4	3	4	1
Предоставяне на услуги на предприятия и/или на населението; интелектуален труд - не точно определени	40	284	301	300	247	265
Предоставяне на услуги, грижи, подпомагане на населението	41	151	151	139	106	114
Интелектуален труд - образование, обучение, обработка на данни, офис дейност, организиране и управление	42	86	95	90	66	75
Предоставяне на търговски услуги - купуване, продаване и свързаните с тях услуги	43	45	49	66	64	68
Други от група 40, неспоменати по-горе	49	2	6	5	11	8
Друга работа свързана със задачите от групи 10, 20, 30 и 40 - не точно определени	50	1154	1032	961	796	724
Подготвяне, инсталиране, монтиране, демонтиране, разглобяване	51	388	331	311	278	198
Поддържане, ремонт, настройване, регулиране	52	329	290	289	226	216
Почистване на работното място, на машините - машинно или ръчно	53	130	123	123	83	94
Събиране, отстраняване, обезвреждане и други дейности по управление на отпадъците	54	101	63	73	59	47
Наблюдение и контрол на производствените процеси, работното място, превозните	55	196	209	152	137	160
средства, оборудването - със или без контролна апаратура						
Други от група 50, неспоменати по-горе	59	10	16	13	13	9
Движение, спортна и артистична дейност - не точно определени	60	634	592	676	674	683
Движение - ходене, придвижване,	61	608	568	648	639	663

Класификация „Специфично физическо действие”

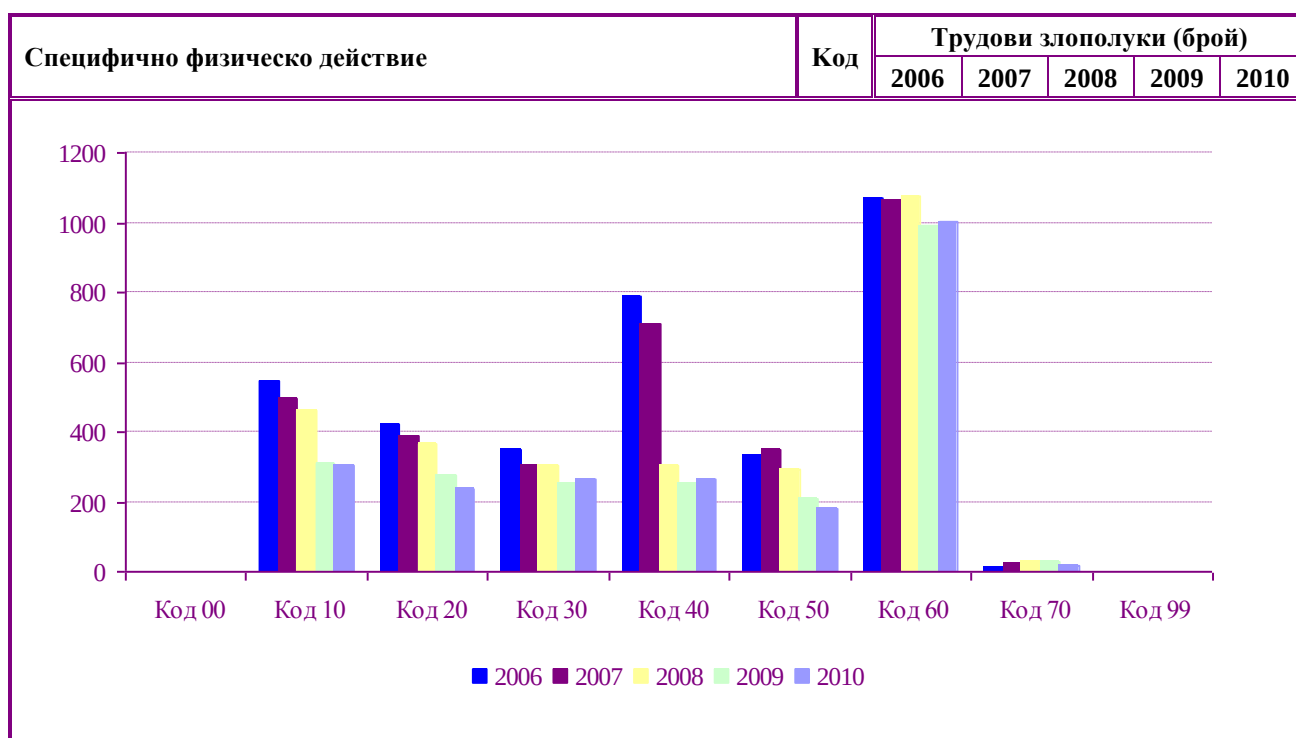
Специфично физическо действие е действието, извършвано от пострадалия непосредствено преди злополуката. Това е точното специфично физическо действие на пострадалия в момента на злополуката. Обхваща към период от време и определя какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпването на злополуката.

За класифициране на специфичното физическо действие се използва класификацията „Специфично физическо действие”, която се поддържа в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по специфично физическо действие.

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Работа с машина - не точно определена	10	547	495	463	311	305
Пускане на машина, спиране на машина	11	35	29	35	22	21
Зареждане на машина, сваляне на обработени изделия	12	151	146	122	76	84
Контролиране, управляване на машина, работа с машина	13	355	316	294	204	200

Специфично физическо действие	Код	Трудови злополуки (брой)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други специфични физически действия от група 10, непосочени по-горе	19	6	4	12	9	
Работа с ръчни инструменти - не точно определена	20	423	391	365	278	238
Работа с ръчни инструменти - задвижвани ръчно	21	329	285	272	208	185
Работа с ръчни инструменти - задвижвани с двигател	22	82	102	84	65	51
Други специфични физически действия от група 20, непосочени по-горе	29	12	4	9	5	2
Управление на/пътуване с превозни или подемно-транспортни средства - не точно определени	30	347	302	303	251	263
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни и самоходни	31	170	124	168	126	130
Управление на превозни или подемно-транспортни средства - подвижни, но несамоходни	32	54	54	47	43	51
Пътуване с превозно средство	33	120	123	85	79	81
Други специфични физически действия от група 30, непосочени по-горе	39	3	1	3	3	1
Боравене с предмети - не точно определено	40	790	712	703	543	447
Вземане в ръка, задържане, хващане, поставяне - хоризонтално	41	279	255	230	191	152
Свързване, съединяване, разкъсване, развързване, притискане, отвинтване, завинтване, завъртане	42	237	204	209	150	147
Закрепване, закачване, издигане, монтиране - вертикално	43	115	120	120	93	47
Хвърляне, изхвърляне на разстояние	44	11	10	8	3	3
Отваряне, затваряне (кутия, опаковка, колет)	45	22	20	20	8	17
Изливане, наливане, напълване, поливане, пръскане, изпразване, изгребване	46	54	63	48	34	34
Отваряне, затваряне чрез издърпване, бутане (например на врата на склад, канцелария, шкаф, чекмедже)	47	49	24	43	43	32
Други специфични физически действия от група 40, непосочени по-горе	49	23	16	25	21	15
Пренасяне на ръка - не точно определено	50	333	351	292	206	182
Вертикално пренасяне - вдигане, повдигане, спускане на предмет	51	145	136	107	80	60
Хоризонтално пренасяне - теглене, бутане, търкаляне на предмет	52	89	83	75	56	64
Пренасяне на товар - от човек	53	97	121	106	63	58
Други специфични физически действия от група 50, непосочени по-горе	59	2	11	4	7	0
Движение - не точно определено	60	1072	1063	1078	990	1005
Ходене, тичане, качване, слизане и други	61	867	906	897	818	832
Влизане или излизане	62	36	36	26	18	27
Скачане, прескачане и други	63	29	17	18	18	16
Пълзене, катерене и други	64	5	8	9	8	1
Ставане, сядане	65	12	9	14	6	20
Плуване, гмуркане	66	0	0	0	1	0
Движение на място	67	113	75	103	108	99
Други специфични физически действия от група 60, непосочени по-горе	69	10	12	11	13	10
Присъствие - не точно определено	70	11	23	30	26	16
Други специфични физически действия, неклассифицирани по-горе	99	0	0	0	0	1

Класификация „Отклонение“

Отклонението от нормалните действия (условия) е предназначено да определи необичайните събития, предизвикали трудовата злополука. В Декларацията за трудовата злополука се записва последното събитие, отклоняващо се от нормалните действия и условия, и водещо до злополуката. Това е описание на необичайно събитие, т.е. отклонението от нормалния работен процес. Отклонението е събитие, което предизвиква злополука. Ако има поредица от необичайни или неправилни събития, регистрира се последното отклонение (това отклонение, което е най-близко по време до контакта, причинил увреждането).

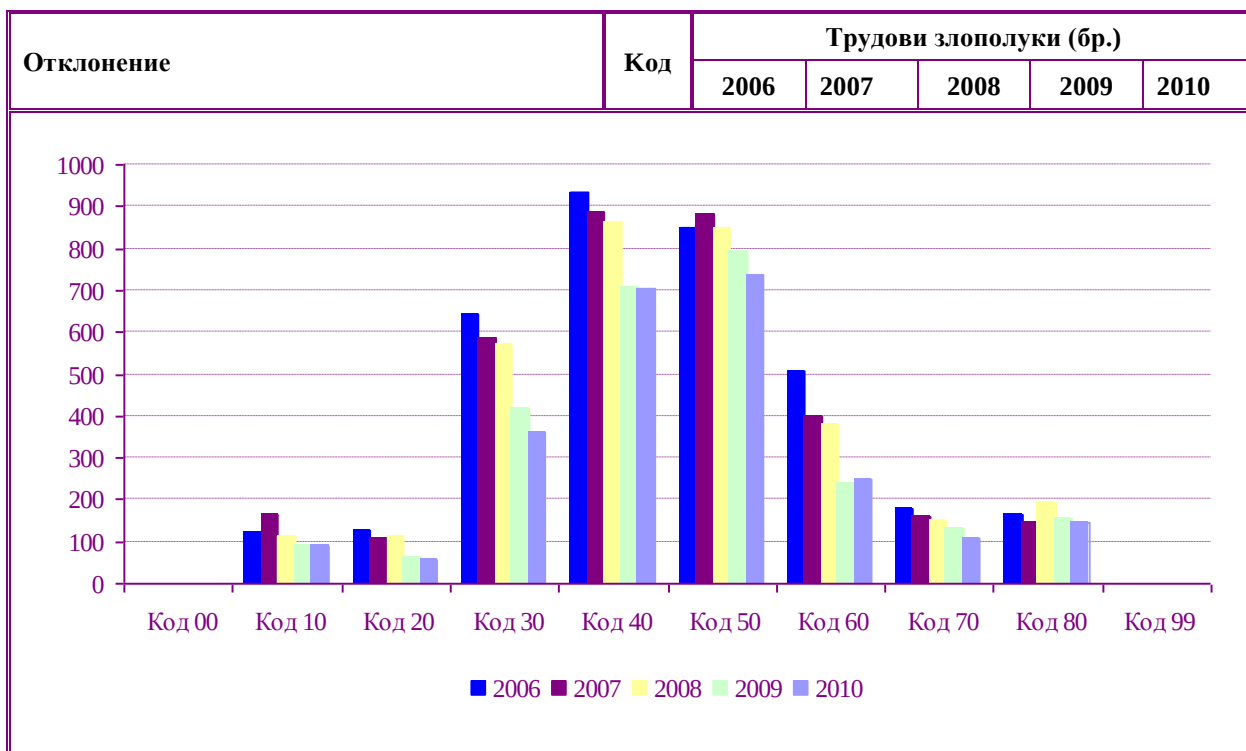
Класифицирането на отклонението става по специална класификация „Отклонение“, в която се дефинират групите възможни отклонения, в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по отклонение.

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	0	0	0	0	0	0
Отклонение поради проблем с електричество, експлозия, пожар - не точно определени	10	121	165	115	91	90
Проблем вследствие неизправност в електрически уредби и съоръжения - водещ до индиректен допир	11	31	30	20	32	27
Проблем с електричеството - водещ до директен	12	27	33	26	24	21

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
допир						
Експлозия	13	19	40	24	14	16
Пожар, пламване	14	38	59	44	19	24
Други отклонения от група 10, непосочени по-горе	19	6	3	1	2	2
Отклонения поради препълване, преобръщане, протичане, изтичане, изпаряване, емисия - не точно определени	20	127	109	113	62	55
Твърдо състояние - препълване, преобръщане	21	5	2	7	3	3
Течно състояние - протичане, прокапване, изтичане, изплискване, изпръскване	22	84	71	77	34	40
Газообразно състояние - изпаряване, образуване на аерозол, образуване на газ	23	23	21	21	16	6
Прахообразен материал - образуване на дим, емисия на прах и частици във въздуха	24	12	10	6	8	6
Други отклонения от група 20, непосочени по-горе	29	3	5	2	1	0
Счупване, разрушаване, разцепване, плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - не точно определени	30	641	588	574	417	363
Счупване или скъсване на материалния фактор - на местата за свързване и присъединяване	31	90	83	72	47	49
Счупване, разрушаване, водещи до изхвърляне на отломки и парчета (от дърво, стъкло, метал, камък, пластмаса и други)	32	129	119	128	77	64
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - от високо (падане върху пострадалия)	33	234	242	207	164	156
Плъзгане, падане, свличане на материалния фактор - от нивото под пострадалия (повличане на пострадалия)	34	73	70	62	74	37
Плъзгане, падане, срутване на материалния фактор - на същото ниво	35	110	71	102	50	55
Други отклонения от група 30, непосочени по-горе	39	5	3	3	5	2
Загуба на контрол (пълна или частична) върху машина, превозни или подемно-транспортни средства, ръчни инструменти, предмети, животни - не точно определени	40	932	886	862	711	706
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху машина (вкл. нежелано задействане) или върху обработвания/преработвания от машината материал	41	286	288	262	193	203
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху превозни или подемно-транспортни средства (самоходни или несамоходни)	42	270	246	276	242	241
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху ръчни инструменти (с ръчно или механично задвижване) или върху обработвания от инструмента материал	43	138	132	115	88	81
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху предмет (носен, преместван, манипулиран и т.н.)	44	225	215	205	183	168
Загуба на контрол (пълна или частична) - върху животно	45	7	2	2	1	2

Отклонение	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Други отклонения от група 40, непосочени по-горе	49	6	3	2	4	11
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - не точно определени	50	851	882	848	794	738
Падане на човек - от високо	51	256	267	273	256	170
Подхлъзване или спъване с падане, падане на човек - на същото ниво, на което се намира	52	595	614	567	537	566
Други отклонения от група 50, непосочени по-горе	59	0	1	8	1	2
Движение на тялото без физическо натоварване (обикновено водещо до външно увреждане) - не точно определено	60	509	401	379	241	251
При ходене - настъпване на остър предмет	61	15	12	11	3	2
При коленичене, сядане, облягане	62	2	1	3	1	4
При захващане или увличане от нещо или по инерция	63	125	107	85	43	44
Некоординирани, неуместни, прибързани движения	64	363	276	272	189	195
Други отклонения от група 60, непосочени по-горе	69	4	5	8	5	6
Движение на тялото при физическо натоварване (обикновено водещо до вътрешно увреждане) - не точно определено	70	177	159	149	133	110
При повдигане, носене, изправяне	71	30	24	23	16	12
При бутане, дърпане	72	30	30	28	24	14
При поставяне, навеждане	73	15	13	9	10	4
При извиване, обръщане, завъртане	74	19	12	13	7	4
При неправилно стъпване, изкривяване на крака или глезена, подхлъзване без падане	75	79	78	76	70	72
Други отклонения от група 70, непосочени по-горе	79	4	2		6	4
Изненада, уплаха, насилие, нападение, заплаха, присъствие - не точно определени	80	166	147	194	156	144
Изненада, уплаха	81	6	8	7	8	3
Насилие, нападение, заплаха - от вътрешни за предприятието лица (наети, работодател)	82	13	9	11	19	12
Насилие, нападение, заплаха - от външни за предприятието лица към пострадалите, които изпълняват трудовите си задължения (банков обир, нападение на шофьори и други)	83	73	68	92	70	78
Нападение, бутане - от животно	84	24	21	27	21	26
Присъствие на пострадал или на трето лице, което само по себе си създава опасност за него или за другите	85	50	40	53	37	25
Други отклонения от група 80, непосочени по-горе	89	0	1	4	1	0
Други отклонения, неклассифицирани по-горе	99	0	0	0	0	0

Класификация „Начин на увреждане”

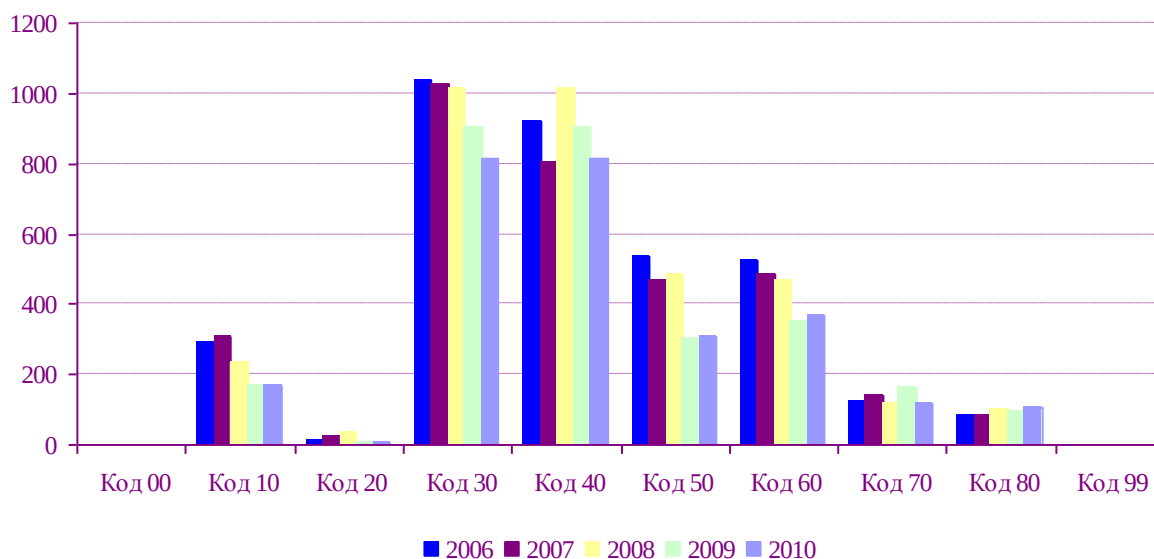
Начинът на увреждането е факторът, който води до увреждане на пострадалия: това е описание на това как пострадалият е бил наранен (физическа или психическа травма) от материалния фактор, причинител на увреждането. Ако има няколко начина на увреждане, трябва да бъде регистриран този, който е причинил най-сериозното увреждане. Класифицирането на начина на увреждане се осъществява съобразно Класификацията „Начин на увреждане” в цифров формат и брой на знаците – 2 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.
Разпределение по начин на увреждане.

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма информация	00	0	0	0	0	0
Контакт с електрически ток, температура, опасни вещества- не точно определени	10	289	305	237	165	168
Индиректен контакт с електрическа дъга, искра, мълния (пасивен)	11	42	42	24	38	32
Директен контакт с електричество, приемане на електрически заряд в тялото	12	33	26	27	21	16
Контакт с открит пламък или с топъл или горящ предмет или среда	13	126	156	108	64	83
Контакт със студен или замръзнал предмет или среда	14	3	1	3	1	1
Контакт с опасни вещества - чрез вдишване през носа или устата	15	19	26	13	8	4

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Контакт с опасни вещества - по/през кожата или очите	16	63	51	59	30	31
Контакт с опасни вещества- през храносмилателната система при поглъщане или хранене	17	2	2		1	0
Други начини на увреждане от група 10, непосочени по-горе	19	1	1	3	2	1
Задушаване чрез удавяне, затрупване, обхващане- не точно определени	20	10	24	31	5	7
Удавяне в течност	21	0	1	2	0	1
Задушаване от затрупване под твърдо тяло	22	4	11	7	1	1
Задушаване от обгазяване, обхващане от частици, носени от въздуха	23	6	9	20	2	4
Други начини на увреждане от група 20, непосочени по-горе	29	0	3	2	2	1
Сблъсък при хоризонтално или вертикално движение с неподвижен предмет (пострадалият е в движение) - не точно определен	30	1040	1025	1016	902	816
Сблъсък при вертикално движение (произтичащо от падане)	31	825	833	823	789	686
Сблъсък при хоризонтално движение	32	205	190	190	109	126
Други начини на увреждане от група 30, непосочени по-горе	39	10	2	3	4	4
Удар или сблъсък от/с движещ се предмет- не точно определени	40	921	803	779	624	573
Удар - от летящ предмет	41	112	87	79	59	46
Удар - от падащ предмет	42	358	375	336	247	233
Удар - от люлеещ се предмет	43	47	19	31	23	25
Удар - от въртящ се, движещ се, преместван предмет, вкл. от превозни средства	44	228	168	158	172	127
Сблъсък с предмет, вкл. превозни средства- сблъсък с човек (пострадалият е в движение)	45	168	150	167	118	142
Други начини на увреждане от група 40, непосочени по-горе	49	8	4	8	5	0
Контакт с режещ,пробождащ,груб,грапав материален фактор- не точно определени	50	534	470	483	299	306
Контакт с режещ материален фактор (нож, острие и други)	51	318	286	279	179	161
Контакт с пробождащ материален фактор (гвоздей, заострен инструмент и други)	52	86	69	50	35	42
Контакт с груб или грапав материален фактор	53	127	113	153	82	100
Други начини на увреждане от група 50, непосочени по-горе	59	3	2	1	3	3
Захващане, притискане, смазване, смачкване и т.н. (обектът или машината са в движение) - не точно определени	60	524	488	471	353	367
Захващане, притискане, смазване - във	61	42	22	26	28	27
Захващане, притискане, смазване - под	62	143	131	139	88	117
Захващане, притискане, смазване - между	63	309	313	291	224	204
Откъсване, отрязване на крайник, китка или пръст	64	29	21	14	12	17
Други начини на увреждане от група 60, непосочени по-горе	69	1	1	1	1	2
Физическо или психическо натоварване- не точно определени	70	123	138	116	161	116

Начин на увреждане	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Физическо натоварване - върху скелетно-мускулната система	71	119	132	110	154	115
Физическо натоварване - дължащо се на лъчения, шум, светлина или налягане	72	2	4	2	4	0
Нервно-психическо напрежение и стрес	73	2	2	4	1	1
Други начини на увреждане от група 70, непосочени по-горе	79	0	0	0	2	0
Ухапване, ритане и т.н. (от животно или човек)- не точно определени	80	82	84	101	96	104
Ухапване	81	14	14	18	17	18
Ужилване, убождане от насекоми или риби	82	4	3			4
Удар, ритане, удар с глава, удушаване	83	62	66	82	75	81
Други начини на увреждане от група 80, непосочени по-горе	89	2	1	1	4	1
Други начини на увреждане, неклассифицирани по-горе	99	0	0	0	0	0

Класификация „Вид на увреждането“

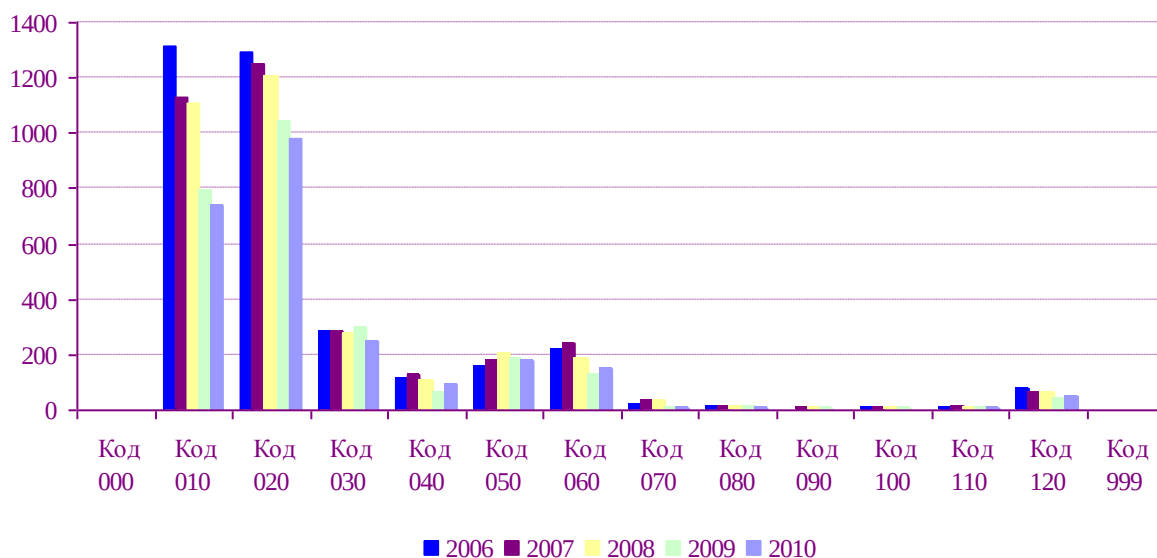
Видът на увреждането описва физическите последици за пострадалия, напр. счупвания (фрактури) на кости, рани и други. Използва се класификацията „Вид на увреждането“ в цифров формат и брой на знаците – 3 цифри. При нейното прилагане се спазва принципът: в случай на множествени травми, злополуката се класифицира по най-тежкото увреждане. Позицията „множествени травми“ се използва само в случаите, когато уврежданията са с еднаква тежест.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 – 2010 г.
Разпределение по вид на увреждането.

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Видът на увреждането неизвестен или неуточнен	000	0	0	0	0	0
Рани и повърхностни наранявания	010	1312	1129	1110	799	742
Повърхностни наранявания	011	490	410	359	274	305
Рани (открити наранявания)	012	814	718	749	524	436
Други от група 010, непосочени по-горе	019	8	1	2	1	1
Счупвания (фрактури)	020	1294	1248	1205	1042	978
Закрити фрактури	021	1165	1162	1111	982	915
Открити фрактури	022	126	85	91	60	61
Други от група 020, непосочени по-горе	029	3	1	3	0	2
Искълчвания (луксации), навяхвания (дисторзии) и разтягания	030	287	281	280	298	248
Луксации и сублуксации	031	80	82	83	87	82
Навихвания и разтягания	032	199	196	197	202	160
Други от група 030, непосочени по-горе	039	8	3	0	9	6
Травматични ампутации (Загуба на части от тялото)	040	115	131	110	67	91
Мозъчно сътресение и вътрешни травми	050	159	176	209	188	179
Мозъчно сътресение и вътречерепни травми	051	120	127	143	122	125
Вътрешни травми	052	38	47	65	66	53
Други от група 050, непосочени по-горе	059	1	2	1	0	1
Изгаряния и измръзвания	060	223	239	185	131	147
Термични изгаряния, вкл. от нагорещени течности и пари	061	177	206	143	113	122
Химични изгаряния	062	42	33	39	17	23
Измръзвания	063	3	0	3	0	0
Други от група 060, непосочени по-горе	069	1	0	0	1	2
Отравяния и инфекции	070	24	33	35	7	6
Остри отравяния	071	21	32	32	4	5
Остри инфекции	072	2	1	1	3	1
Други от група 070, непосочени по-горе	079	1	0	2	0	0
Удавяне и задушаване (асфиксия)	080	11	17	14	11	9
Задушаване	081	10	16	14	11	8
Удавяне и давяне, недовело до смърт	082	0	1	0	0	1
Други от група 080, непосочени по-горе	089	1	0	0	0	0
Последици от въздействие на шум, вибрации и налягане	090	1	4	4	5	0
Остра загуба на слуха	091	1	2	1	2	0
Последици от въздействие на налягане	092	0	2	2	3	0
Други от група 090, непосочени по-горе	099	0	0	1	0	0
Последици от въздействие на екстремални температури, светлина и лъчения	100	7	5	7	4	3
Топлинен и слънчев удар	101	1	1	0	2	0
Последици от въздействие на лъчения	102	6	1	4	2	3

Вид на увреждането	Код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
(нетоплинни)						
Последици от въздействие на ниски температури	103	0	0	0	0	0
Други от група 100, непосочени по-горе	109	0	3	3	0	0
Шок	110	10	12	8	7	5
Шок в следствие нападение и заплахи (психотравми)	111	1	1	3	1	0
Травматичен шок	112	9	11	4	6	5
Други от група 110, непосочени по-горе	119	0	0	1	0	0
Множествени травми	120	80	62	67	46	49
Други уточнени увреждания, некласифицирани в групи от 010 до 120	999	0	0	0	0	0

Класификация „Материален фактор“

Трите двойки променливи, характеризиращи етапите на събитието „трудова злополука“ са:

- ❑ Специфично физическо действие и материален фактор, свързан със специфичното физическо действие: описват какво конкретно е правил пострадалият в момента на настъпване на злополуката. Това действие е конкретно и точно определено и е различно от вида работа, който дава по-общо описание на вида работа или задача, която пострадалият извършва по принцип. Материалният фактор, свързан със специфичното физическо действие описва основният материален фактор, свързан със специфичното физическо действие на

пострадалия точно непосредствено преди злополуката (средството, предмета или инструмента, използван от пострадалия в момента на злополуката). Материалният фактор може да участва или да не участва в злополуката. При определяне на материалния фактор, свързан със специфичното действие се следи за материалния фактор, който е най-тясно свързан със злополуката или увреждането.

- ❑ **Отклонение от нормалните действия и материален фактор, свързан с отклонението:** описват необичайното събитие, водещо до злополуката. Отклонението не е събитие, което описва основната причина за злополуката, нито пък се отнася до отговорността за настъпване на злополуката. Отклонението описва само необичайното събитие или последното звено от поредица необичайни събития (отклонението от обичайните правила за действие и поведение) при настъпване на злополуката.
- ❑ **Начин на увреждане и материален фактор, причинил увреждането:** описват как пострадалият осъществява контакт с материалния фактор, причинител на увреждането. Описва точно какъв е начинът на увреждане. Материалният фактор, причинил увреждането, е предмета, средството или инструмента, с който пострадалият е получил увреждането или с психологическия начин на увреждане.

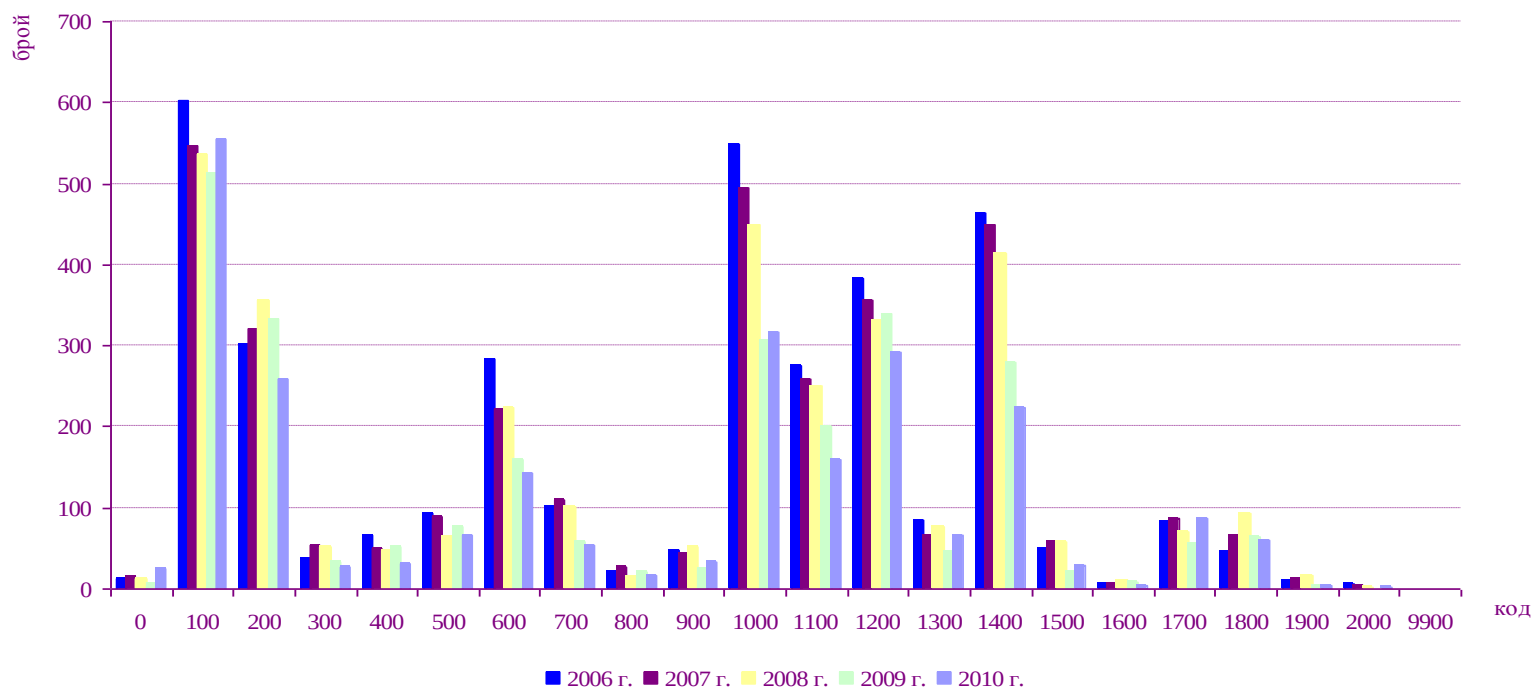
Класифицирането на материалния фактор, свързан със специфичното физическо действие, отклонението и на материалния фактор, причинил увреждането се извършва съгласно една Класификация - „Материален фактор”, в цифров формат и брой на знаците – 4 цифри.

Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г. Разпределение по „Материален фактор” - групи.

Материален фактор на специфичното физическо действие

Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	13	14	13	6	24
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	602	546	537	514	556
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	303	322	357	333	259
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	38	53	51	34	27
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	67	49	48	51	31
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	94	89	64	77	67
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	283	222	223	160	142
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	102	109	102	59	53
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	20	27	15	20	16
Машини и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	47	44	51	24	34
Машини и оборудване, неподвижни	1000	548	494	449	306	316
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	276	259	250	201	160
Сухопътни превозни средства	1200	384	357	332	340	292
Други превозни средства	1300	84	66	76	45	67
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	463	449	414	280	224
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	49	59	58	21	30
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	6	11	9	4

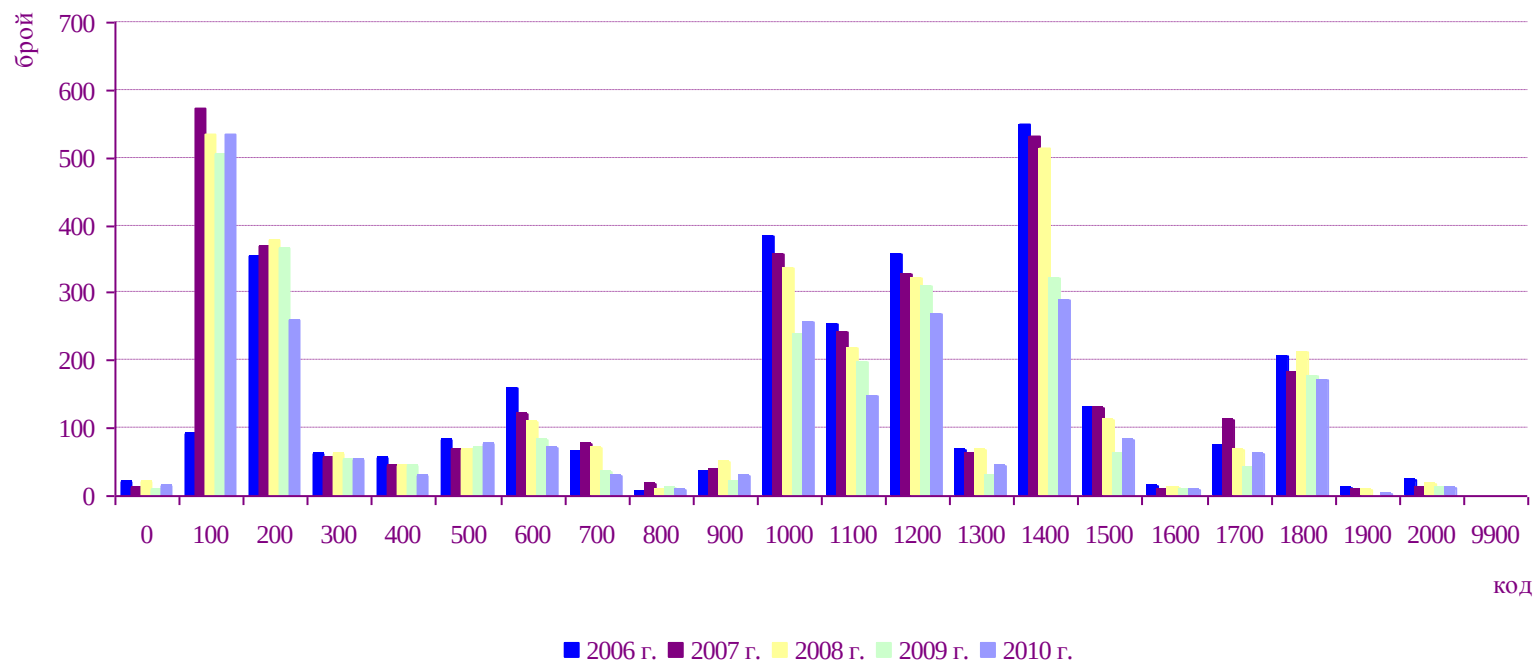
Материален фактор на специфичното физическо действие	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	82	88	71	55	87
Живи организми и хора	1800	46	67	93	64	60
Насипни отпадъци	1900	11	13	17	5	5
Физични явления и природни сили	2000	7	4	2	1	3
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

Материален фактор на отклонението

Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	22	11	21	9	16
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	92	574	535	504	534
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	355	369	379	366	261
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	61	57	61	54	52
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	57	44	43	45	29
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	84	69	69	72	78
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	159	120	109	82	70
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	66	78	70	35	30
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	7	17	8	12	9
Машины и оборудване, несамоходни или самоходни	0900	36	38	49	22	30
Машины и оборудване, неподвижни	1000	383	358	336	240	256
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	254	241	219	198	149
Сухопътни превозни средства	1200	356	327	322	310	268
Други превозни средства	1300	67	61	68	31	45
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	549	533	514	321	290
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	130	131	111	63	83
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	15	10	11	9	9
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	74	111	69	42	61

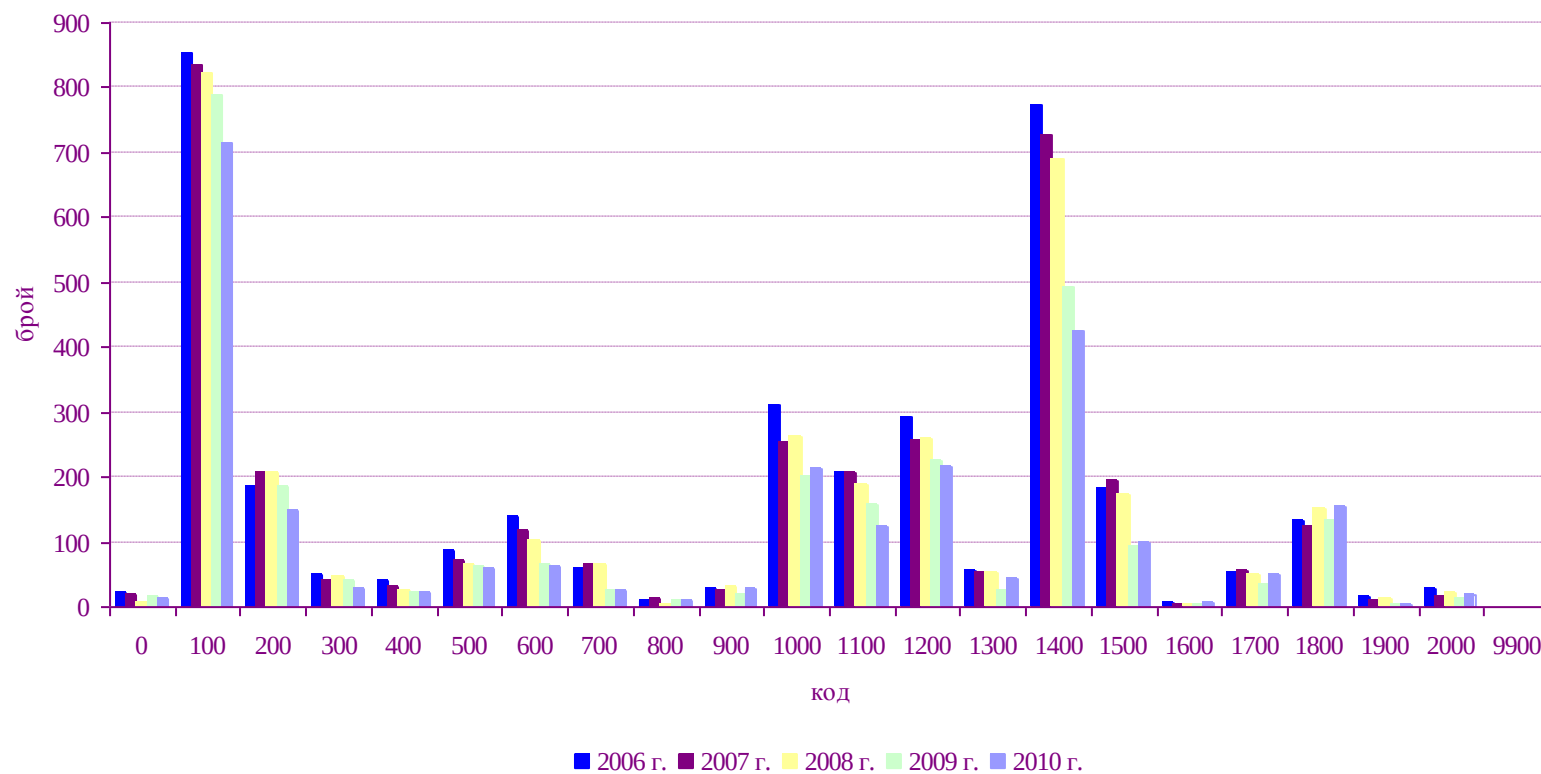
Материален фактор на отклонението	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	206	184	212	177	172
Насипни отпадъци	1900	13	8	9	1	3
Физични явления и природни сили	2000	24	11	19	12	12
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

Материален фактор, свързан с начина на увреждане

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма материален фактор или няма информация	0000	23	18	7	14	11
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - на нивото на земята (вътрешни или външни, неподвижни или подвижни, временни или не)	0100	855	834	822	788	714
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - над нивото на земята (вътрешни или външни)	0200	184	205	206	186	148
Сгради, конструкции, съоръжения, повърхности - под нивото на земята (вътрешни или външни)	0300	50	41	47	39	29
Системи за снабдяване и разпределение на материали, тръбопроводни мрежи	0400	41	32	26	23	21
Двигатели, системи за пренос и съхранение на енергия	0500	85	71	64	61	60
Ръчни инструменти, задвижвани ръчно	0600	140	116	102	65	62
Инструменти, ръчно държани или ръчно водими, механични	0700	58	65	64	26	26
Ръчни инструменти, с неуточнен източник на енергия	0800	8	12	4	9	9
Машины и оборудване, несамходни или самоходни	0900	27	26	30	19	27
Машины и оборудване, неподвижни	1000	311	253	262	200	212
Подемно-транспортни машини, съоръжения и приспособления за складиране	1100	206	205	188	158	123
Сухопътни превозни средства	1200	294	257	258	224	217
Други превозни средства	1300	55	53	52	25	43
Материали, предмети, продукти, детайли на машини или превозни средства, отломки, прах	1400	773	728	691	492	424
Химични, взривни, радиоактивни, биологични вещества	1500	183	193	173	93	99
Предпазни средства и защитни приспособления	1600	6	3	4	2	7
Канцеларско оборудване, лично оборудване, спортно оборудване, оръжия, домакински уреди	1700	51	54	49	35	49

Материален фактор, свързан с начина на увреждане	Код	Трудови злополуки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Живи организми и хора	1800	132	122	151	132	154
Насипни отпадъци	1900	14	8	11	3	3
Физични явления и природни сили	2000	28	14	23	11	19
Други материални фактори, неклассифицирани в групи от 00.00 до 20.00	9900	0	0	0	0	0

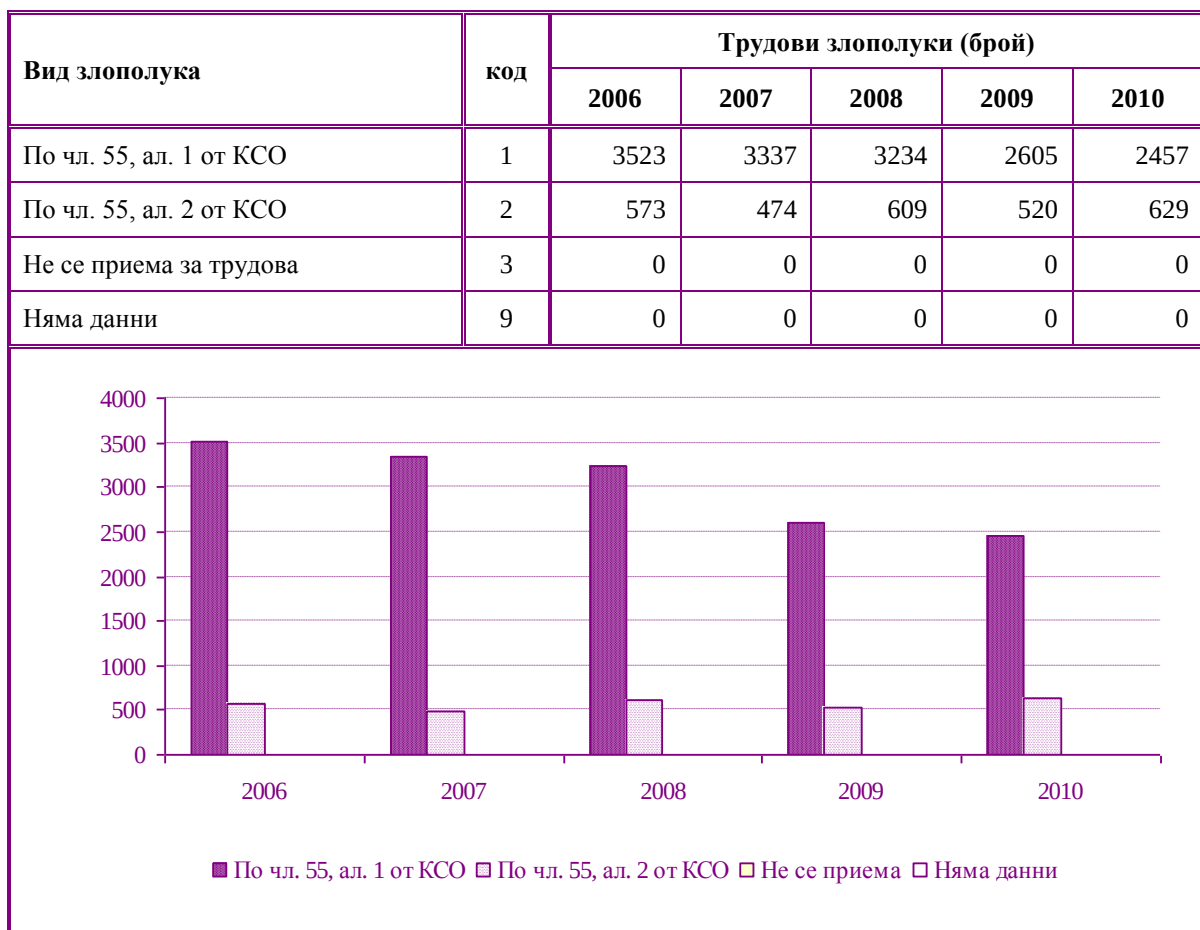

Класификация „Вид злополука (по КСО)”

Информацията се класифицира по следните показатели:

- ☐ по чл. 55, ал. 1 от КСО: Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило временна неработоспособност, трайно намалена работоспособност или смърт.
- ☐ по чл. 55, ал. 2 от КСО: Трудова е и злополуката, станала с осигурен по чл. 4, ал. 1 и 2 по време на обичайния път при отиване или при връщане от работното място до: основното място на живеене или до друго допълнително място на живеене с постоянен характер; мястото, където осигуреният обикновено се храни през работния ден; мястото за получаване на възнаграждение;
- ☐ не се приема за трудова;
- ☐ няма данни.

Трудови злополуки 2006 г. – 2010 г. Разпределение по вид на злополука.

Класификация „Последици от трудовата злополука”

Последиците от злополуката описват резултата от злополуката, изразени чрез временната неработоспособност (загубените дни от трудови злополуки), трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност), и смърт.

Загубените дни от трудови злополуки представляват броя календарни дни, когато пострадалият е неработоспособен поради трудова злополука. При наличие на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) в резултат на трудовата злополука се използват специфични кодове. В този случай дните, загубени преди признаването на трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) или смърт, не се вземат под внимание. Информацията се класифицира съобразно специална Класификация „Последици от злополуката”.

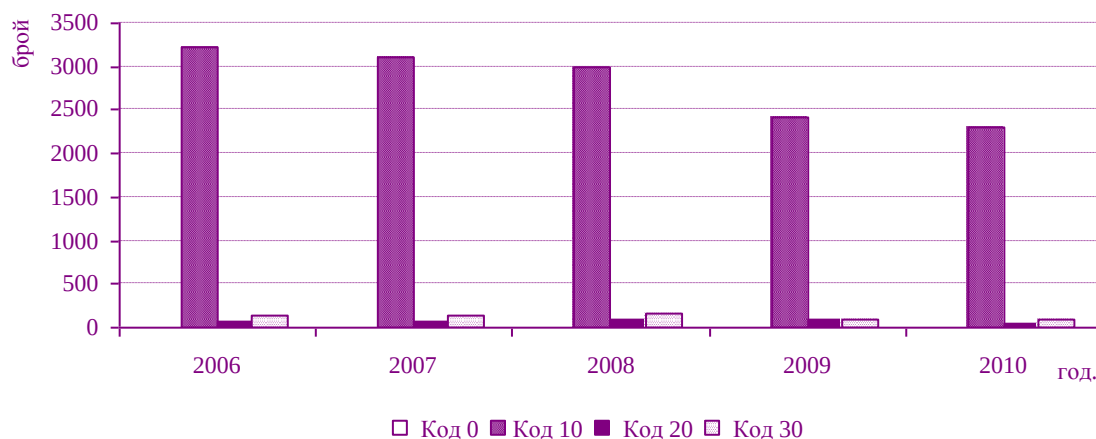
Код	Наименование на позицията (по българското законодателство)	Код	Наименование на позицията (по ЕСТЗ)
00	Няма данни	000	Неизвестни
10	Временна неработоспособност общо, в т.ч.		Загубени дни по групи (отсъствие по-малко от 6 м.)
11	до 3 дни	–	–
12	4 - 6 дни	A01	4 - 6 загубени дни
13	7 - 13 дни	A02	7 - 13 загубени дни
14	14 - 20 дни	A03	14 - 20 загубени дни
15	21 - 30 дни	A04	21 - 30 дни
16	31 - 90	A05	31 - 90 дни
17	91 - 182 дни	A06	91 - 182 дни
18	183 - до 1 год.	997	183 и повече загубени дни или инвалидност
19	над 1 год.		
20	Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.		
21	под 50%		
22	50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.		
23	71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	998	Смърт
24	над 90% - от 90,01%		
30	Смърт - общо	999	Други, непосочени по-горе
99	Други, непосочени по-горе		

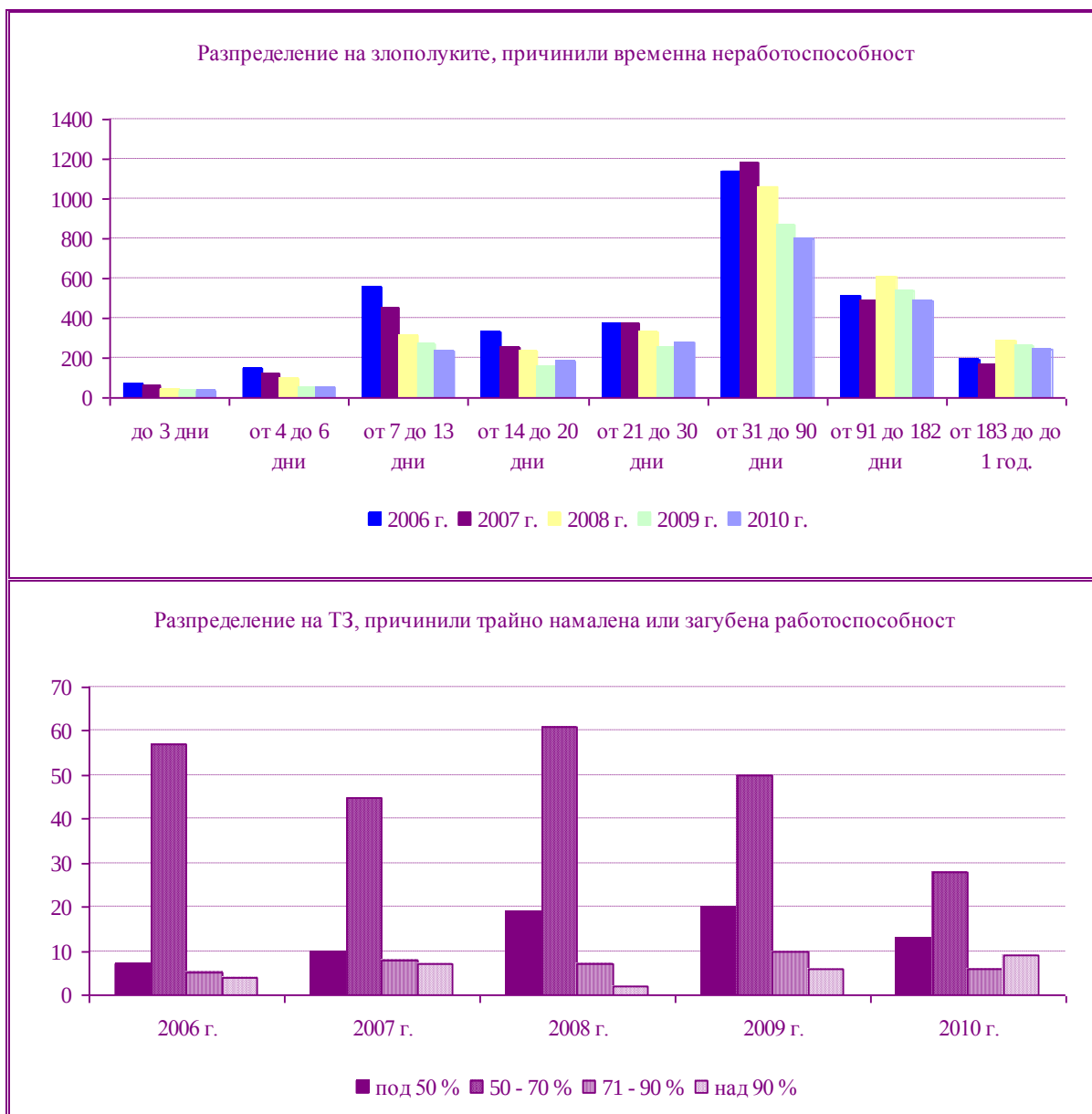
Трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО 2006 г. – 2010 г.

Разпределение по последици от злополуката.

Последици от злополуката	код	Трудови злополуки (бр.)				
		2006	2007	2008	2009	2010
Няма данни	0	1	1	1	2	0
Временна неработоспособност общо, в т.ч.	10	3231	3117	2993	2429	2309
до 3 дни	11	67	63	45	33	34
4 - 6 дни	12	149	123	98	55	48
7 - 13 дни	13	553	452	311	270	235
14 - 20 дни	14	328	253	239	154	186
21 - 30 дни	15	373	373	330	251	276
31 - 90 дни	16	1142	1181	1062	868	801
91 - 182 дни	17	509	488	606	538	483
183 - до 1 год.	18	192	167	287	259	243
над 1 год.	19	8	17	15	1	3
Трайно намалена или загубена работоспособност (инвалидност) общо, в т.ч.	20	73	70	89	86	56
под 50%	21	7	10	19	20	13
50 - 70% - от 50,00 до 70,99% вкл.	22	57	45	61	50	28
71 - 90% - от 71 до 90,00% вкл.	23	5	8	7	10	6
над 90% - от 90,01%	24	4	7	2	6	9
Смърт	30	128	149	151	88	92
Други, непосочени по-горе	99	0	0	0	0	0

Разпределение по последици от злополуката

IX. ТЕХНИЧЕСКИ ПРАВИЛА, РЪКОВОДСТВА И ДРУГИ ПРОГРАМИ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА БЗР

За събиране и обработване на информация по този раздел от ПБЗР са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации. Проучването показва, че през последните пет години:

1. са издадени:

- ☐ две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
- ☐ „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба”, „Синдипревантива” ООД, 2006 год.;
- ☐ Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право”, 2007 год.;
- ☐ Трудов договор, ИК „Труд и право”, 2008 год.;
- ☐ Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право”, 2008 год.;
- ☐ „Оценка на професионалния риск”, ИК „Шанс” АД, 2008 год.;
- ☐ „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието”, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- ☐ Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- ☐ Инструкции за безопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- ☐ Процедури, вътрешни актове и приложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- ☐ „Оценка на професионалния риск”, ИК „Шанс” АД, 2011 год.;
- ☐ Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право”, 2012 год.;
- ☐ Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право”, 2012 год.;

2. няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;

3. няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по меморандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);

4. ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа;
5. в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) на Международната асоциация за социално осигуряване (ISSA) в изпълнение на проект „Prevention in EU-27) са издадени на български език Ръководства за оценка на риска в малки и средни предприятия при:
 - ❑ подхлъзване и падане от височина - <http://www.issa.int/Resources/Resources/Slipping-and-Falling-from-A-Height>;
 - ❑ нервно-психично натоварване - <http://www.issa.int/Resources/Resources/Mental-Workload>;
6. в рамките на Европейски кампании за комуникация, информиране и инспектиране Комитетът на старшите инспектори по труда е издал на български език плакати, брошури и ръководства с добри практики и др. доказани и проверени методи и инструменти за оценка на риска:
 - ❑ при ръчна работа с тежести – <http://www.handlingloads.eu/bg/site/dp/budownictwo>;
 - ❑ при работа с опасни вещества - <http://www.chemicalscampaign.eu/campanha.php?country=bg&language=bg&idCamp=30>;
 - ❑ психосоциалните фактори на работното място - <http://www.av.se/slic2012/bulgarian.aspx>.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основната цел на проекта е създаването на устойчив капацитет за разработване на съвременна секторна политика по безопасност и здраве при работа (БЗР), системи и услуги за провеждане на политиката, контрол и оценка, както и създаването на възможности за обмяна на опит и добра практика.

Специфичните цели са:

- осигуряване на достъп до актуална и полезна информация за състоянието на безопасните и здравословни условия на труд на национално ниво, с оглед по-нататъшното им развитие;
- подобряване на качеството на политиките и законодателството по БЗР на национално и секторно ниво;
- подкрепа и насърчаване на малките и средните предприятия за осигуряване на БЗР, чрез популяризиране на практични и иновативни решения за прилагане на законодателството по БЗР.

Разработеният Профил по безопасност и здраве при работа (ПБЗР) на национално ниво (Общ профил) постига целите, заложи в проекта, а също така и специфичните цели, заложи в Техническото предложение за разработването на Общия профил по БЗР. Основната цел е постигната – разработен е профил по безопасност и здраве при работа на национално ниво (общ профил), в съответствие с изискванията на Възложителя и принципите за информиране и консултиране със структурите за тристранно сътрудничество. Постигнати са и специфичните цели за повишаване на информираността и формиране на ключови познания чрез осигуряване на актуална информация за: системата и законодателството в областта на БЗР; дейностите, свързани с осигуряване на БЗР; основни показатели за състоянието на БЗР; както и друга информация, свързана с икономическото развитие, демографското развитие, професионалното ниво и квалификацията на работната сила и др. на национално ниво. Извършени са анализ и оценка на състоянието и са дадени насоки за бъдещи действия, с оглед подобряване качеството на политиките и дейностите за осигуряване на БЗР на национално ниво.

Постигнатите резултати, за които има обективно измерими количествени и качествени индикатори са:

- разработен общ ПБЗР;
- осигурена актуална и надеждна информация за всички раздели на ПБЗР;
- обща оценка на състоянието на системата за управление и на дейностите по БЗР на национално ниво;
- определени силни и слаби страни за всеки раздел от ПБЗР;
- направени препоръки и насоки за развитие и усъвършенстване на дейностите по БЗР в съответствие с националните стратегически документи, законодателството и нормативните актове.

При разработването на профила са използвани официални статистически данни, закупени от Националния осигурителен институт и Националния статистически институт, както и данни от официалните електронни страници в интернет на министерствата, ведомствата и организациите на работодателите и на работниците и служителите. Използвана е правно-информационната система „Апис” за източник на информация при проучването на нормативните актове.

Използваният методологически инструментариум дава надеждна гаранция за пълно и точно постигане на заложените цели.

Умелото и адекватно съчетаване на използваните изследователски, статистически и социологически методи създават необходимите методологически условия за гарантиране на пълното съответствие на постигнатите резултати с изискванията на проекта.

Използвана е следната съвкупност от методологически подходи:

- системно функционалният подход;
- сравнителния анализ;
- историческият подход;
- социологическият подход;
- статистическият подход;
- при аналитичните и изследователските дейности са използвани методите анализ и синтез, индукция и дедукция, SWOT анализ, анализ на многокритериални проблеми, регресионно-корелационен анализ, моделиране, прогнозиране и др.
- консенсусният подход.

Приложена е методиката за набиране на първична и вторична информация.

Обоснована е методологическата целесъобразност от прилагането на точно определени количествени и качествени методи. Показана е тяхната вътрешна субординация и логическа взаимосвързаност от гледна точка на постигането на общите и специфичните цели на проекта. Използвана е комбинация от количествени и качествени методи за набиране на информация:

- метод на кабинетното проучване;
- метод на анализ на съдържанието;
- проучване по метода на експертните оценки;
- метод на анкетното допитване със самопопълване;
- метод на фокус-груповите дискусии;
- метод на анкетното допитване със самопопълване.

За набиране, обработване и анализ на първична информация последователно е реализирана серията от изследвания със социологически и статистически методи, както следва:

- 12 експертни оценки с представители на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация с функции в областта на БЗР за оценка на състоянието на условията на труд;
- анкетно допитване със самопопълване сред 30 социални партньори, експерти по БЗР, представители на служби по трудова медицина и др.;
- четири фокус групови дискусии с работодатели и с работници за оценка на състоянието на безопасните и здравословни условия на труд, идентифициране на проблемните области и предизвикателствата пред политиката и системата в тази област. Общо в четирите фокус групови дискусии са взели участие 42 лица;
- анкетно допитване със самопопълване сред работодатели и работници от изследваните предприятия (фирми) за установяване на условията на труд, добрите практики в областта на БЗР и проблемните зони. Изследвани са 221 предприятия от страната, в които са обхванати общо 852 лица, както следва: 221 работодателя са попълнили Анкетна карта №1 за работодатели и 631 работника/служители за попълнили Анкетна карта №2 за работници/служители.

Така чрез проектираните социологически методи е набрана първична емпирична информация от общо 936 лица – пет пъти повече от заложеното в договора. В съответствие с предварително зададените технически и финансови условия, е реализиран рационален вариант за обхват на потенциалните единици за изследване, съобразен: с реалната структура на генералните съвкупности и гарантиращ набирането на актуална информация за типичните характеристики и процеси, протичащи в областта на БЗР на национално ниво.

Профилът по безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил) следва структурата на съдържанието и разделите посочени в техническото задание, като всеки един раздел е разработен подробно и ясно.

1. Увод

Представена е статистически обработена информация за 2006 – 2010 година, с динамиката в изменението на показателите за:

- ☐ икономическото състояние на страната;
- ☐ демографското състояние;
- ☐ професионално ниво и квалификация на работната сила.

2. Законодателна рамка в областта на БЗР

Представени са:

- ☐ стратегическите документи – стратегии, планове и програми за развитие в областта на БЗР;
- ☐ нормативните актове в областта на БЗР с общо приложение - Кодекс на труда (КТ), Закон за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ), Кодекс за социално осигуряване (КСО) и всички подзаконови нормативни актове,

издадени на основание изрична разпоредба в КТ, ЗЗБУТ и КСО. Предмет на изследването са областите:

- основни задължения на страните по трудово или служебно правоотношение;
- работно време, почивки и отпуски;
- безопасни и здравословни условия на труд;
- трудова дисциплина;
- заплащане на труда;
- обучение и квалификация;
- медицинско наблюдение;
- трудови злополуки и професионални болести;
- социално битово и културно обслужване на работниците и служителите;
- социален диалог;
- имуществена отговорност и видове обезщетения;
- други;

□ нормативни актове от други области на националното законодателство, които уреждат и въпроси, свързани с БЗР - Закон за техническите изисквания към продуктите, Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси, Закон за здравето, Закон за устройство на територията, Закон за държавната стандартизация, Закон за измерванията и др. правилници, наредби, инструкции и др., издадени на основание законите, които се прилагат във всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност. Предмет на изследването са:

- съществените изисквания към продуктите;
- изискванията за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смесите;
- изискванията към техническа експлоатация на работно оборудване, инсталации, уредби и съоръжения и др.
- използваните суровини и материали;
- санитарно-хигиенните норми и изисквания;
- изискванията за пожарна и аварийна безопасност;
- метрологичния и техническия надзор;
- изискванията към проектирането, изграждането, реконструкцията, модернизацията, въвеждането в експлоатация, както и поддържането, ремонтта и извеждане от действие на сгради и съоръжения;
- стандарти, свързани с БЗР, съгласно Закон за държавната стандартизация;

- изискванията за правоспособност на лицата за упражняване на професия;
 - други правила и норми.
- ❑ Съответствие на законодателната рамка с международните стандарти - регламенти, стратегии и директиви на Европейския съюз (ЕС) и конвенциите на Международната организация на труда (МОТ). Предмет на сравнителния анализ е степента на съответствие между изследваните нормативни актове в областта на БЗР от националното законодателство с правото на ЕС и конвенциите на МОТ.

От направения анализ на законодателната рамка в областта на БЗР се налагат следните изводи и констатации.

- ❑ Законодателната рамка в областта на БЗР е съвременна, пълна и отговаря на достиженията на правото на Европейския съюз и конвенциите на МОТ.
- ❑ Наредба № 3 от 28.02.1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците, издадена от министъра на народното здраве на основание чл. 287, ал. 1 КТ, обн., ДВ, бр. 16 от 1987 г., изм. и доп., бр. 65 от 1991 г., бр. 102 от 1994 г., бр. 78 от 2005 г. не съответства на съвременните индустриални отношения и нормативната база по БЗР.

Препоръчва се при въвеждане на ново законодателство и при усъвършенстването му да се постигне опростяване на нормативните изисквания, с цел по-добро прилагане без да се намалява постигнатата степен на защита за работещите.

3. Система по БЗР

Представен е институционалният капацитет на системата по БЗР на национално ниво. Осигурена е актуална информация за институционалния капацитет на отделните институции, организации и други юридически или физически лица да изпълняват задълженията си за осигуряване на БЗР, както следва:

- ❑ компетентни органи, с функции и отговорности в областта на БЗР - представени са структурата и функциите на всички органи на изпълнителната власт или на техни административни структури от специализираната администрация с нормативните основания за осъществяване на дейността. Осигурена е информация за капацитета на всяка система, агенция, или организация, в т.ч. и за съответното структурно звено по БЗР. Посочени са актуални адреси, вкл internet и e-mail;
- ❑ компетентни органи с контролни функции в областта на БЗР - представени са всички органи на изпълнителната власт или техни административни структури от специализираната администрация, на които е възложено със закон да извършват дейности по инспектиране на труда. Посочена е областта на контрол и актуални адреси, вкл internet и e-mail;
- ❑ организации на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище - представени са правният статут, структурата и функциите на организациите на работодателите и на работниците и служителите, признати за представителни на национално равнище. За всяка организация са посочени: органи за управление; основни членове (федерации,

синдикати, съюзи и др.); структура, вкл. териториални поделения; капацитет за участие при формиране и реализиране на политиката по БЗР на национално ниво. Посочени са актуални адреси, вкл internet и e-mail.

- ☐ други организации с функции в областта на БЗР: лаборатории за измерване факторите на работната среда; служби по трудова медицина.

Описани са функциите и дейностите в областта на БЗР, които могат да изпълняват юридическите или физическите лица, съгласно националното законодателство, като е посочено нормативното основание за това.

Осигурена е информация за: регулаторните режими акредитация, регистрация и др.; публичните регистри с органа, на който е възложено да поддържа в актуално състояние регистрите или друга публична информация, свързана с тяхната дейност.

Направеният анализ на системата по БЗР показва, че тя отговаря на съвременните индустриални отношения на национално ниво. Обхванати са всички области на законодателната рамка със съответните административни органи и органите на работодателските организации и организациите на работниците и служителите. Създаден е необходимият брой лаборатории за измерване факторите на работната среда и служби по трудова медицина, като е гарантирано качеството на тяхната дейност с регулациите на акредитацията и регистрацията пред компетентни държавни органи.

4. Механизми за осигуряване спазването на законодателството по БЗР

Представен е капацитетът на органите с контролни функции в областта на БЗР, като е осигурена информация за:

- ☐ нормативното основание за осъществяване на контролна дейност;
- ☐ функциите, структурата, вкл. и териториалните поделения;
- ☐ съвместната дейност с други контролни органи или организации – посочено е основанието, въз основа на което се осъществява съвместната дейност;
- ☐ институционалния капацитет (брой инспектори, материална обезпеченост и др.);
- ☐ друга информация, която характеризира контролната дейност.

5. Координация и социално сътрудничество в областта на БЗР

Представена е информация за структурите на тристранно сътрудничество на национално равнище – Икономическия и социален съвет, Националния съвет за тристранно сътрудничество и Националния съвет по условия на труд. Описани са механизмите за осигуряване на консултации, координация и сътрудничество между всички участници в управлението на БЗР на национално ниво. Посочени са функциите, състава, начина на работа и вземане на решения.

6. Обучение, информиране и консултиране

Представена е информация за:

- ☐ законодателната рамка за осигуряване на професионално образование и обучение, и обучение по правилата за осигуряване на БЗР - посочени са

основните нормативни документи (законо, наредби, постановления на Министерския съвет и др.), с които се регулират обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР;

- системата на професионалното образование и обучение, и по правилата за осигуряване на БЗР – държавни органи, неправителствени организации, професионални училища; професионални гимназии; професионални колежи; центрове за професионално обучение; центрове за информация и професионално ориентиране и др. юридически или физически лица, регистрирани по Търговския закон, по Закона за кооперациите или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които провеждат обучение по БЗР и осъществяват дейности, свързани с осигуряване на информация и консултации в областта на БЗР.

По данните от информационната система на Министерството на образованието младежта и науката и на Националната агенция за професионално образование и обучение е осигурена информация за съдържанието на публичните регистри в областта на професионалното образование и обучение, като е посочен актуален интернет адрес.

Направеният анализ показва, че обществените отношения, свързани с осигуряването на професионално образование и обучение и по правилата за осигуряване на БЗР са регулирани добре. Обучението по БЗР се осъществява по общите учебни планове и програми за професионално образование и обучение, и придобиване на степен на професионална квалификация по професии от професионални направления от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Въпросите, свързани с осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд са част от учебното съдържание по предметите от задължителната професионална подготовка (обща, отраслова и специфична) за професиите от Списъка.

Чрез социологическите методи (анкетното допитване сред работодателите и работниците/служителите) при настоящия проект се установи, че в 66,0 % от предприятията се използва формата на продължаващото обучение, осъществявано с помощта на колеги и началници. Добре се използват и възможностите за самообучение (най-вече обучението он-лайн) - в различни форми на самообучение са участвали 49,3 % от работниците/служителите. В 27,9 % от предприятията са осъществени обучения, изцяло финансирани и организирани от работодателите. За ангажираността на работодателите с осигуряването на възможности за продължаващо обучение на работниците и служителите във фирмата говори и фактът, че 72,1 % от работодателите са участвали лично и пряко в организирането на обучения и курсове за квалификация на заетите лица.

7. Социално осигуряване и застраховане

В профила по БЗР е посочена обработена информация за:

- законодателната рамка, свързана със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване. Посочени са нормативните актове, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване, като предмет на изследването са:

- обхват на лицата, които задължително се осигуряват за трудова злополука и професионална болест;
- размер на осигурителната вноска;
- осигурителни плащания – видове парични обезщетения;
- други изисквания.

Представена е информация за размера на осигурителната вноска за трудова злополука и професионално заболяване за последните пет години – 2006 – 2010г.

Въз основа платена информация за данни от информационната система на Националния осигурителен институт за последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена статистическа информация общо за страната - в табличен и графичен вид за изплатените парични обезщетения и помощи от ДОО по видове, както следва:

- трудова злополука по време на работа;
- трудова злополука на път за работа;
- професионална болест;
- изследване поради трудова злополука или професионална болест;
- санаторно-курортно лечение при трудова злополука или професионална болест.

- ☐ компетентните органи, с функции и отговорности, свързани със задължителното осигуряване за трудова злополука и професионално заболяване;
- ☐ законодателната рамка, свързана със задължителната застраховка за риска „трудова злополука” - посочени са нормативните документи, с които се регулират обществените отношения, свързани със задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Предмет на изследването са условията и редът, при които се осъществява застраховането, вкл.: икономическите дейности, в които работниците и служителите задължително следва да бъдат застраховани; застрахователните рискове; застрахователните обезщетения и др.

Представена е информация, в табличен и графичен вид, за размера на средния коефициент на трудовия травматизъм за страната за периода от 2007 г. до 2010 г. включително. Не е представена информация за 2006 година, защото нормативните актове, с които се урежда задължителната застраховка за риска „трудова злополука” са издадени през същата година и от 2007 година започват да се прилагат.

- ☐ компетентните органи, с функции и отговорности по задължителната застраховка за риска „трудова злополука”.

Представени са застрахователите, които притежават разрешение за извършване на дейност по т.1 от Раздел II на Приложение №1 към Кодекса за застраховане, т.е. „злополука (включително производствени злополуки и професионални заболявания)”. Посочени са и актуални адреси, вкл internet и e-mail.

Анализът на системата за социално осигуряване и застраховане показва, че тя е структурирана и работи добре.

8. Условия на труд

Чрез методите на социологията - експертните оценки, анкетното допитване със самопопълване, фокус- груповите дискусии е осигурена актуална информация за условията на труд, по показатели, както следва:

- ☐ трудова заетост;
- ☐ работно време;
- ☐ отпуски и почивки;
- ☐ рискове за здравето и безопасността на работещите: шум; вибрации; ниски и високи температури; химични и биологични агенти; прах; лъчения; стрес, ръчна работа с тежести; работа при болезнени пози, повтаряща се и монотонна работа;
- ☐ осигуряване на работно и униформено облекло, и ЛПС;
- ☐ медицинско обслужване, вкл. предварителни и периодични медицински прегледи;
- ☐ използване на информационните технологии в работата;
- ☐ работа с външни за предприятието лица;
- ☐ самостоятелност и контрол при изпълнение на основните трудови задължения;
- ☐ информиране и консултиране;
- ☐ дискриминация и насилие;
- ☐ работа и здраве - въздействието на работата върху здравето на работещия;
- ☐ удовлетвореност от условията на труд;
- ☐ работа и извън трудов живот.

Получените стойности за отделните показатели на условията на труд дават възможност за провеждането на диференциран секторен анализ и открояването на типичните за отделните сектори характеристики. В рамките на основните сектори по КИД-2008 е установено състоянието на ниво сектори. Анализът е задълбочен при тези сектори, в рамките на които попадат 30-те икономическите дейности, за които се разработват Профили по БЗР. Предвид наложените (по външни обстоятелства) ограничения в обемите на изследваните единици, получените стойности за показателите на условията на труд следва да се тълкуват като отправни, референтни точки, но тяхното изследване в дълбочина и прецизирането на детайлите е предмет на самостоятелно изследване (в рамките на обособени позиции 2-31).

Използваните методи и въпросите, по които е набирана информацията са в синхрон с подобни изследвания на Дъблинската фондация за условията на труд и живот в Европа. Получените данни могат да се използват при разработване на стратегии и нормативни актове в изследваните области. Изследваните лица са пет пъти повече от заявените от Възложителя, за да се формира една статистически значима извадка и да се

минимизират статистическите грешки. Направен е сравнителен анализ на резултатите от изследването с предходни данни от съпоставими проучвания за условията на труд.

9. Трудов травматизъм

На база на окончателната статистика от информационната система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт през последните пет години (от 2006 г. до 2010 г. включително) е представена информация за броя, разпределението и показателите на трудовите злополуки за страната, както следва:

- ☐ общо за всички икономически дейности;
- ☐ разпределение на трудовите злополуки по следните класификации на Статистическа система „Трудови злополуки” на НОИ:
 - „Големина на предприятието (осигурител)”, според средносписъчния брой на осигурените лица;
 - „Статус в заетостта”;
 - „Общ трудов стаж”;
 - „Стаж по професията”;
 - „Правоспособност”;
 - „Възраст” по възрастови групи от 15 до 24 г., от 25 до 34 г., от 35 до 44 г., от 45 до 54 г., от 55 до 64 г., 65 г. и повече;
 - „Пол”;
 - „Време на злополуката” – ден от седмицата;
 - „Време на злополуката” - спрямо установеното работно време;
 - „Място на злополуката”;
 - „Работно място”;
 - „Вид работа”;
 - „Специфично физическо действие”;
 - „Материален фактор на специфичното физическо действие”;
 - „Отклонение”;
 - „Материален фактор на отклонението”;
 - „Начин на увреждане”;
 - „Материален фактор, причинил увреждането”;
 - „Вид на увреждането”;
 - „Последици от трудовата злополука”.

Посочената информацията е групирана по следните показатели:

- общ брой и по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО);

- трудови злополуки предизвикали: смърт (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО), инвалидност (общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- загубени календарни дни от трудови злополуки (брой, общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО);
- коефициент на честота (Кч) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО;
- коефициент на тежест (Кт) - общо и по чл. 55, ал. 1 от КСО.

Цялата статистическа информация е представена в табличен и графичен вид (отделни таблици и графики за всеки от изброените показатели).

Обработената статистическа информация за трудовия травматизъм в страната може да се използва при разработване на стратегии и програми, както и нормативни актове с насоченост за подобряване на условията на труд.

10. Технически правила, ръководства и други програми и дейности за насърчаване на БЗР

За събиране и обработване на информация по този раздел от Профила за безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил) са използвани методите на кабинетното проучване и анкетното допитване сред работодатели и експерти от държавната администрация, работодателските и синдикалните организации.

Проучването показва, че през последните пет години:

□ са издадени:

- две ръководства по безопасност и здраве при работа: при работа на височина и при рискове, свързани с експозиция на вибрации;
- „Безопасност и здраве при работа в предприятието. Добра практика. Нормативна уредба”, „Синдипревантива” ООД, 2006 год.;
- Структура и организация на работната заплата, ИК „Труд и право”, 2007 год.;
- Трудов договор, ИК „Труд и право”, 2008 год.;
- Сборник с наредби за устройство, безопасна експлоатация и технически надзор на съоръжения с повишена опасност, ИК „Труд и право”, 2008 год.;
- „Наръчник по безопасност и здраве при работа в предприятието”, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- Наръчник по заплащане на труда, ИК „Труд и право”, 2009 год.;
- Инструкции за безопасност и здраве при работа в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- Процедури, вътрешни актове и проложни документи по уредбата на трудовите отношения в предприятието, ИК „Труд и право”, 2011 год.;
- Работно време, почивки и отпуски, ИК „Труд и право”, 2012 год.;

- Договорът в индивидуалните трудови отношения, ИК „Труд и право”, 2012 год.;

- няма разработени кодекси за добра практика приложими за всички предприятия и места, където се осъществява трудова дейност или се провежда обучение, независимо от икономическата дейност;
- няма приключили проекти по програмите на структурни фондове, по мемурандуми и споразумения между отделни държави, проекти за взаимно сътрудничество и др., изпълнени през последните 5 (пет) години, за насърчаване на БЗР (има проекти на представителните на национално ниво синдикални и работодателски организации, но те не са приключили напълно. Отделни техни компоненти за завършени.);
- ежегодно се провеждат информационни кампании, тематични конференции, медийни инициативи, свързани с Европейската седмица по безопасност и здраве при работа.

Направеният анализ показва, че е необходимо да се насочат усилията за разработване на кодекси за добра практика, ръководства, помагала, технически правила и др. материали, които да се разпространяват безплатно и да могат да се прилагат за изпълнение на нормативни изисквания или на доброволна основа за гарантиране на безопасността и здравето при работа.

SWOT-анализ на Профила по безопасност и здраве при работа на национално ниво (Общ профил)

	Положително влияние	Отрицателно влияние
Вътрешна среда	СИЛНИ СТРАНИ (ПЛЮСОВЕ): 1. Последователна национална политика (стратегия за развитие) в областта на БЗР през последните 16 години, насочена към устойчиво развитие; 2. Годишни национални програми по БЗР; 3. Добре развито, пълно и структурирано законодателство, съответстващо на правото на ЕС и конвенциите на МОТ; 4. Добре изградена и законодателно регламентирана система по БЗР; 5. Пълнота в законодателната уредба в областта на механизмите за спазване на законодателството по БЗР;	СЛАБИ СТРАНИ (МИНУСИ): 1. Ограничен човешки и финансов ресурс за обезпечаване на дейностите по националните програми по БЗР; 2. Остаряла нормативна уредба на задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците; 3. Застаряване на работната сила; 4. Намаляване на процента на икономически активното население; 5. Несъответствие на образованието и квалификацията на работната сила на нуждите на пазара на труда; 6. Слаба диверсификация на професионалните възможности на работната сила; 7. Слаба нагласа за мобилност на

Външна среда	6. Добре изградена система от постоянни или временни структури на тристранно сътрудничество на национално равнище по БЗР; 7. Добре изградена структура за обучение, информиране и консултиране; 8. Съвременно законодателство, съответстващо на международните стандарти и развита система за социално осигуряване и застраховане; 9. Устойчиво намаляване общия брой на трудовите злополуки с над 5% годишно за последните 5 години; 10. Намаляване на средния коефициент на трудов травматизъм общо за страната.	работната сила; 8. Недостатъчен капацитет на някои от контролните органи по отношение на материално- техническа осигуреност и квалификация на персонала; 9. Липса на кодекси за добра практика на национално ниво и по сектори на икономиката; 10. Недостатъчен брой на ръководствата, помагалата, технически правита и другите материали по БЗР, в помощ на работодателите; 11. Недостатъчен брой проекти и програми за насърчаване на БЗР.
	ВЪЗМОЖНОСТИ: 1. Опростяване на законодателството без да се намалява достигнатото ниво на защита за работещите; 2. Поява на нови професионални и социални рискове; 3. Поява на нови високотехнологични дейности; 4. Усъвършенстване на правото на ЕС; 5. Въвеждане на техническия прогрес и нови информационни технологии в работата; 6. Разпространение на регулации за приложение на доброволна основа от работодателите; 7. Ефективно използване на финансовите ресурси на структурните фондове на ЕС и ЕСФ за реализиране на проекти и програми за подобряване на условията на труд.	ОПАСНОСТИ: 1. Ограничен финансов ресурс; 2. Понижаване нивото на образование и професионална квалификация; 3. Голям брой микро, малки и средни предприятия; 4. Намаляване на инвестициите за придобиване на дълготрайни материални активи и инвестиции в БЗР; 5. Ниска производителност на труда; 6. Неравномерно териториално разпределение на производствените мощности и работната сила в районите на страната; 7. Високо ниво на безработица и загуба на професионални знания и умения; 8. Ниско качество при предоставянето на услуги за предприятията по БЗР от някои физически и юридически лица от системата по БЗР.